De Vlaamsche School. Jaargang 27

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 27. A. Fontaine, Antwerpen 1881

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010188101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

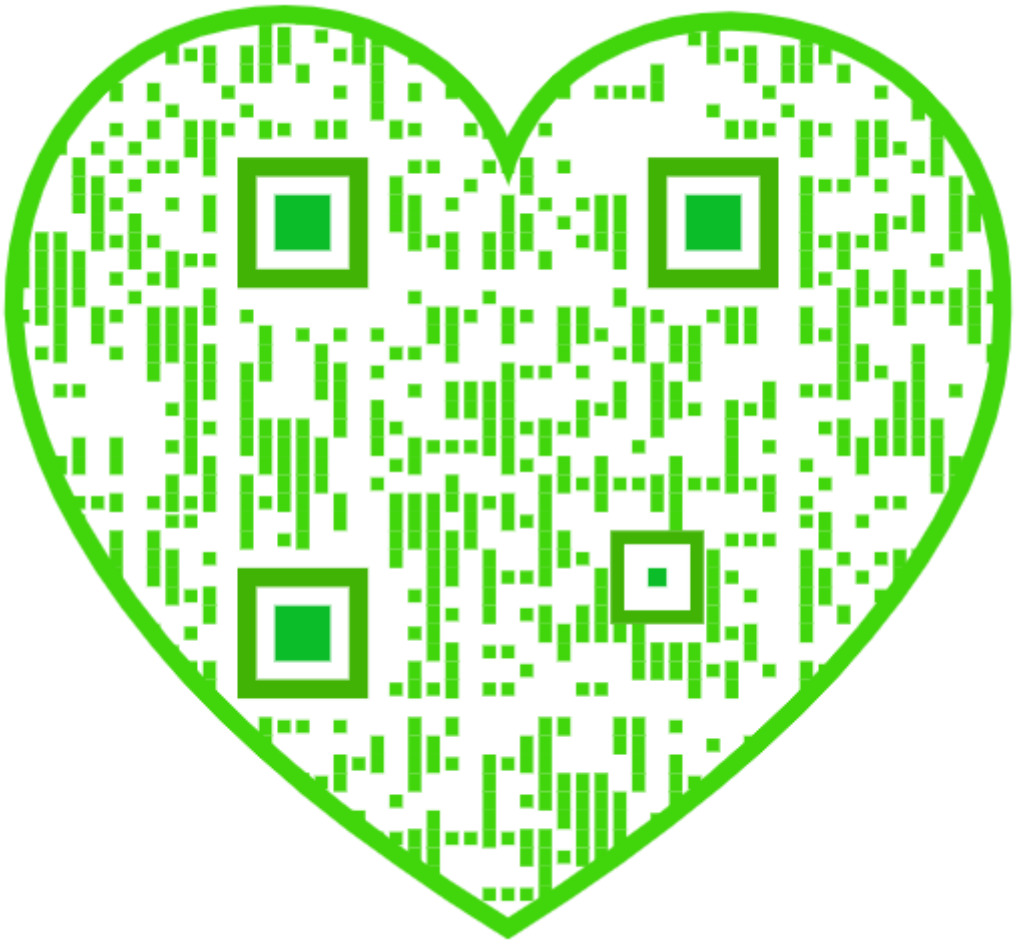

De Vlaamsche School
1881

Een oud Driekoningenliedje.

Ter gelegenheid van het Driekoningenfeest, ontleenen wij aan het *Groot Hoorns*, *Enkhuyser*, *Alkmader en Purmerender Liede-Boek*, gedrukt 't Amstelredam, bij Joannes Kannewet, in de Nes, in de Gekroonde Jugte Bijbel (zonder jaarcijfer),

> Een nieuw vlaamsch liedeken jente,
> Door de rederijkers van Gente:
> Van de dry wijzen uit Oriente,

Dry mannen uit Oriente,
Is 't niet een wandre zaak?
Ons deken bakt korenten,
Heel wonderzoet van smaak.
De dief die is gaan loopen,
Men bindt hem aan den mast
Met vyftien duizend knoopen,
Is dat niet wel gepast?

Wy zyn dry groote fielen
Wy komen van zoo ver -
Een wagen met vier wielen,
De grootste draagt de ster.
De jongste van ons dryen
Die is een beetje zwart,
En die daar staat bezyen,
Die woont omtrent de markt.

Wy kwamen voor Herodes' deur,
't Was in den avond spâ,
Zyn wyf was goeijige humeur,

Zy gaf ons elk een vlâ.
En daarmeê werd het toen zoo laat -
Wat komt my in den zin?
De ster is schoon, de ster is fraai,
Daar stond een keersken in.

De ster en woû niet voortgaan;
En Djappe sloeg zyn wyf -
En Melsen bond er een koordken aan
En Balte draaide zoo styf!
Toen kwamen wy aan een bakkery,
En anders niet een zier,
Daar stolen wy een brood twee dry -
En de sterre was van pampier.

Twee knevels lyk een mutsaard,
Zoo hard gelyk een steen -
Gezouten vlas met mostaard,
Past dat niet wel byeen?
Mynheer, hoeveel belieft er u van?
Het blinkt gelyk een zon -
En Caridon den heidenman,
En den heidenman Caridon.

Eene winterontmoeting in Rusland.

Eenige jaren geleden, gedurende eenen winternacht, wedervoer den jongen geneesheer van het Russische stadje Lubny in de Ukraine het volgende.

Ik woonde een feest bij, zoo verhaalt hij zelf, op het buitengoed van een rijken grondeigenaar. Het was de 6de Januari volgens de Russische jaartelling (18 Januari naar den nieuwen stijl). Wij waren zeer vroolijk geweest, hadden langgetafeld, muziek gemaakt en gedanst, en waren na middernacht te bed gegaan, want volgens het toenmalige gebruik viel het niemand in, nog in den nacht naar huis te rijden, en op het ruime landgoed was plaats genoeg om eene groote menigte gasten te herbergen; ook vraagt in dergelijke omstandigheden in Rusland niemand naar bedden, want een deel daarvan brengt men gewoonlijk in sleden met zich, en de warme pelsen, waarvan een ieder voorzien is, vervangen meer dan voldoende het gewone beddegoed.

Ik was ingeslapen, toen een luid kloppen op mijne kamerdeur mij wekte, en ik mijnen naam hoorde roepen. Een bediende van het huis verzocht mij binnengelaten te worden; hij kwam, vergezeld van den koetsier van den rechter Alexander Paulowitsch, een mijner oudste vrienden, die, in het voorbijgaan gezegd, wel een hartelijk goede, vriendelijke grijsaard was, maar zeer verslaafd aan den Hongaarschen wijn en andere geestrijke vochten; de koetsier verhaalde, dat zijn meester omstreeks 8 ure 's avonds ziek was geworden en er gevreesd werd, dat er een aanval van beroerte zou volgen; dat de huishoudster van den rechter daarom terstond eene slede naar mij en naar den neef van den ouden heer had gezonden, die op een landgoed bij Goroczin woonde, want de huishoudster geloofde niets anders, dan dat de heer Paulowitsch den morgen niet zoude beleven, en liet mij bijzonder dringend verzoeken, onverwijld naar huis te rijden en haren meester de noodige verpleging te wijden. Dit verzoek werd ook door den koetsier, met tranen in de oogen, ondersteund, en hij smeekte mij gereed te zijn, wanneer hij van het landgoed Goroczin met de slede zoude teruggekeerd wezen. Dit duurde mij echter te lang, want bij het volbloedige gestel van mijn ouden vriend was er onmiddellijk gevaar. Ik konde, als ik een goed paard bereed, in 3 of 4 uren op de bestemde plaats zijn; ik was tamelijk goed met den weg bekend en mocht mijnen plicht niet verzuimen, wilde ik mijn goeden naam niet in de waagschaal stellen, want de heer Paulowitsch was algemeen bekend en bemind, en als hij zonder geneeskudige hulp stierf, waagde ik mij aan een algemeen verwijt. Ik beval dus den koetsier, van zoo spoedig mogelijk naar Goroczin te rijden en verzocht den bediende des huizes mij een der vlugste en krachtigste paarden uit zijns meesters stal te zadelen, dewijl ik zonder verwijl naar Lubny wilde terugrijden.

- Heilige moeder Gods, heer dokter, dat zult gij toch niet doen? riep de oude bediende verschrikt uit; wacht toch, tot dat ik uwen knecht heb gewekt en de slede bespannen is! Bedenk, dat het nijdig koud en winternacht is en gij voor wolven hebt te vreezen.

- Ba, om de wolven geef ik niet, riep ik uit, want men acht zoo licht deze dieren te gering, daar zij slechts in den tijd van het paren, van het eind van Februari tot het midden van Maart, algemeen voor gevaarlijk gehouden worden. Er is maar weinig sneeuw gevallen, ik zal dus kunnen rijden, ten minste tot aan Lukomié, waar ik weder een versch paard kan krijgen.

De bediende hield mij te vergeefs voor oogen dat de wolven zoo talrijk schenen te zijn dat de kleine bosschen er van wemelden. De verzekering van den koetsier dat hij er onder weg geen enkelen had ontmoet, versterkte mij in mijn besluit. Een kwartier later sprong ik, door eenen pelsrok, pelslaarzen, pelsmuts en handschoenen van pels goed beschermd, op een flink paard, verzocht den bediende mijne groeten en verontschuldigingen aan mijnheer en mevrouw over te brengen en draafde fiksch er op los.

Kwartier over een uur reed ik het landgoed af; het was bitter koud; over den grond lag eene dunne sneeuwlaag, die mij nu mijnen weg duidelijk liet kennen. Ik had twee dubbele pistolen, die mij gewoonlijk op mijne uitstapjes in den buiten vergezelden, en een klein zakje, dat een kruithoorn, kogelzak en verder schietgerief bevatte, bij mij gestoken; daarmede geloofde ik mij genoegzaam beschermd, want de paringtijd der wolven was nog niet daar, en ik vreesde eenige enkelen van deze dieren niet, daar ik hen reeds dikwijls ontmoet had en hen steeds door roepen of zweepslagen had verjaagd.

Aanvankelijk ging alles wel. Mijn paard was goed, en ging snel vooruit. Ik had de wijde steppe voor mij, die met de enkele kleine boschjes in het schemerlicht een onaangenamen indruk maakte. De hemel boven mij was helder en bezet met vonkelende sterren. De versche sneeuw bedekte nauwelijks den bevrozen bodem; het had opgehouden met sneeuwen, maar nu en dan verhief zich de oostenwind bij vlagen en dreef de sneeuw tot hoopen bijeen, welke ik zorgvuldig moest omrijden, om mijn paard niet te vermoeien. Ondanks de snelheid van den rit had ik allerlei gedachten, en eene soort van bang voorgevoel maakte zich onwederstaanbaar van mijn gemoed meester, want zulk een rit in een donkeren winternacht op eene grenzelooze ijzige vlakte werkt nederdrukkend op den geest. De gedachte, mijn ouden vriend niet meer in leven te vinden, veroorzaakte mij een onaangenaam gevoel; ik zegde tot mij zelve, dat snelle hulp, door eene aderlating, den goeden, vroolijken grijsaard het leven zou kunnen redden. Ik verviel ongemerkt in een zwaarmoedig droomen, waaraan de eenzame koude omgeving, de doffe hoefslag van mijn paard en de grafstilte der steppe nog meer voedsel gaven.

Zonder het te bemerken was ik ingeslapen; de werking der koude, de vermoeidheid en misschien ook de rijkelijk genoten sterke wijnen, hadden mij slaperig gemaakt. Ik werd wakker bij eene onstuimige beweging van mijn paard, dat in een

sneeuwhoop was geraakt en bijna tot aan den buik in de losse sneeuw stond, waaruit het zich met groote moeite bevrijdde. Ik schrikte hevig, toen ik bemerkte te hebben geslapen, en beproefde met alle wilskracht mij wakker te houden; maar het kostte veel moeite. De hemel was donkerder geworden en met sneeuwwolken bedekt, de helderheid der sneeuw had plaats gemaakt voor eene vale schemering, die mij nauwelijks veroorloofde eenige schreden ver te zien. Ik zal zoo ongeveer een kwartier verder zijn gereden, toen de slaperigheid mij op nieuw overmande en mij eene soort van bedwelming overviel, waartegen mijn wil niets vermocht. Ik beet mij de lippen ten bloede om mij door lichamelijke pijn wakker te houden; ik sloeg mij zelfs met de zweep in het gezicht, zegde gebeden op, maar te vergeefs! De bedwelming wilde niet wijken, en eer ik er aan dacht was ik weder ingeslapen.

Nogmaals wekte mij een hevige sprong van mijn paard; ik bemerkte met schrik eene soort van diepe groeve, waarvoor het paard terugdeinsde. Het was een der kleine riviertjes van de vlakte, die zich in den loop der jaren eene diepe bedding met steile oevers hebben gemaakt. Deze waren nu met eene bevrozene sneeuwlaag bedekt, en mijn paard werd schuw daarvoor. Rondom strekte zich in onafzienbare verte het eentonige vlakke land uit, hier en daar met een klein boschje heestergewas bedekt; nergens was een spoor van menschelijke woningen. Ik wendde mijn paard en reed eenige honderd schreden langs den oever van dit riviertje, in de hoop, lagere en minder steile oevers te vinden, maar vergeefs! de bedding werd eer dieper, de oevers hooger en steiler; - ik konde er nier meer aan twijfelen, dat ik verdwaald was, dat het paard, gedurende mijnen slaap, van den rechten weg was afgeraakt; de streek was mij geheel onbekend. De schrik over deze bevinding, die bij mij met de snelheid der gedachte tot zekerheid werd, was onuitsprekelijk, want slechts hij, die de wilde vlakten van Zuid-Rusland kent, weet wat het te beduiden heeft, als men daarin verdwaalt. Daarbij was er geene star aan den hemel, geen luchtje aan den dampkring, dat mij eenig richtpunt gaf - slechts ijzige doodsverstijving, akelige grafstilte heerschte in de natuur! Ik haalde mijn zakuurwerk uit en liet het slaan: het was kwartier over drieën. Ik had dus Lukomié reeds voorbij moeten zijn, en moest langer hebben gesluimerd dan ik meende. Ik reed rechtsaf, in de hoop, op deze wijze Lukomié of een der gehuchten in de nabijheid daarvan te bereiken, die zich door de hooge wallen met de doornhagen daarop duidelijk van den grond verheffen en op tamelijken afstand te erkennen zijn. Maar deze rit bracht mij geen stap dichter bij eene bekende streek, en in de schemerende duisternis van den nacht rondom mij was het onmogelijk, zelfs een gehucht op meer dan honderd schreden afstands te ontdekken.

Verdwaald! van den weg af! Dat was de eenige kwellende gedachte, die mij nu voor den geest stond en beter dan wilskracht en lichamelijke pijn den slaap verdreef. Nadat ik een half uur te vergeefs in kronkelingen had gereden, kwam ik op een kleinen heuvel, die met heestergewas en struiken begroeid was. Maar ik zag of bespeurde niets, dat mij in staat stelde, mijnen weg weder te vinden. Mijn verstand stond stil; ik wist geen raad meer; daarom legde ik mijn paard de teugels op den hals, en besloot mij aan zijne slimheid toe te vertrouwen. Het paard zwenkte links om. Zoo ging het misschien een klein kwartier lang in frisschen stap in het onzekere voort over de boschachtige vlakte, toen op eenmaal een schreeuw, op eenigen afstand achter ons, door den stillen nacht werd gehoord, die mij van killen schrik deed sidderen. Het was een gillend geluid, dat eenigszins geleek op een zacht hondengehuil. In een oogenblik kwam het mij in de gedachte, dat het het geluid was van een

hongerigen wolf, die op den reuk van mijn paard was afgekomen. Ook het paard was zich onmiskenbaar van het gevaar bewust, dat deze onvergetelijke toon verkondigde. Het snoof en hinnikte ernstig, bijna klagend, zijne huid trilde en gelijktijdig deed het eenige wanhopige sprongen, die mij bijna uit den zadel hadden geworpen, en toen ging het letterlijk op den hol en week van zijne vroegere richting af. Zoodra ik eenigermate tot mij zelve was gekomen, wendde ik mij om en zag op eenigen afstand een donker voorwerp achter mij springen. Maar het konde ook misleiding der verbeelding zijn, want het wolvengehuil, dat nu mijn oor trof, klonk nog ver. Mijn paard rende als op de vleugelen van den wind, maar het brave ros mocht al zijne krachten inspannen - het korte, heesche geblaf en gehuil, waarmede de wilde beesten elkander schenen aan te sporen, kwam steeds nader en deed zichtbaar den angst van het paard zoozeer toenemen als den mijne. Ik wist dat de paarden der Ukraine anders ongemeen dapper zijn en dat verscheidene bij elkander zelfs een troep wolven niet vreezen, maar zich tegen hen met de hoeven moedig verdedigen. Als dus het paard, welks zintuigen zeker scherper waren dan de mijne, zichtbaren angst verried, was het gevaar dreigender dan ik het had gedacht.

(Wordt voortgezet.)

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom is een stuk hout, van een vierkanten voet grootte, zoo zwaar niet als een stuk ijzer van denzelfden omvang? Omdat de gaatjes of ledige gedeelten in het hout menigvuldiger zijn dan in het ijzer.

Johan Ludvig Runeberg.

Wij vinden de volgende geschiedkundige bijzonderheid in een overzicht welk de Nederlandsche letterkundige C. Honigh geeft van de werken van den uitstekenden Zweedschen dichter Johan Ludvig Runeberg, in 1804 geboren te Jakobstad in Finland, en wien een standbeeld gaat opgericht worden te Helsingfors, vervaardigd door zijn eigen zoon Walter, die een uitstekend beeldhouwer is. Toen de dichter Runeberg zich in Borga vestigde, bewoonde hij eerst een klein onaanzienlijk huis in eene der buitenwijken. Vele jaren later, terwijl hij eenen avond laat in het stille stadje rondwandelde, bekroop hem de lust nog eens die eenvoudige woning te zien, waar hij zooveel doorleefd had. Hij vond haar weer: het licht scheen door de luiken, hij kon zich niet weerhouden daardoor te gluren en hij zag een schoenmaker, die druk aan 't werk was en daarbij een liedje zong. Hij luisterde - en zie, 't was een van zijne eigen liederen, daar, in die woning gedicht. Met tranen in de oogen keerde Runeberg naar zijn huis terug.

Brand in den Antwerpschen dierentuin.

Toen, in 1843, de Antwerpsche dierentuin werd ingericht, waren het de apen, die, met de fraaie zeldzame vogelen, den meesten aantrek hadden, het meeste leven maakten en niet

ORANG-OETANG, TEEKENING VAN KAREL VERLAT.

alleen kinderen en kindermeisjes, maar oude en jonge bezoekers zonder onderscheid het grootste vermaak verschaften. Ook was men er weldra op bedacht hun eene woning te bereiden waarin zij gemakkelijk konden nagespeurd worden in al hunne gangen en verrichtingen. Er werd een uitsluitend voor hen bestemd gebouw opgericht dat wij hier in plaat gebracht mededeelen en dat onder de vrij zonderling klinkende benaming van Apenpaleis bekend staat. De harige paleisbewoners die door dierenschilders en teekenaars naar het leven werden afgebeeld op doek en papier zijn bij dozijnen te tellen. Karel Verlat had geene andere modellen voor een groot gedeelte van zijne bekende geestige apenstukken. De boschmensch of orang-oetang, wiens *portret*, hier opgenomen, door Karel Verlat werd geteekend, is een der voornaamste bewoners van het Apenpaleis geweest.

Het voornoemde dusgenaamde paleis, in 1845 gebouwd volgens het plan en onder de leiding van den ingenieur A. Lambeau, is op Dinsdag 11 Januari, een uur vóór middernacht, de prooi der vlammen geworden. Toen het vuur opgemerkt werd, was het reeds te laat om de 79 groote en kleine apen nog te kunnen redden. Zoo de hulp al spoedig opdaagde onder aanvoering van den heer bestuurder J. Vekemans en den heer onderbestuurder F. L'Hoëst, voor de arme dieren kwam zij niet spoedig genoeg. Orang-oetang, bavianen, brulapen, slinger-apen, bastaard-apen, meerkatten, allen waren verstikt of verbrand. Er werden er verscheidene aangetroffen die elkander vast omstrengeld hielden en de tanden in elkanders vleesch gezet hadden; vele vertoonden

op de huid sporen van diepe beten. Angst en pijn zullen de dieren, terwijl zij vruchteloos poogden aan het vuur te ontsnappen, razend hebben gemaakt. Met de apen, wier woning zij deelden, verbrandden ook twee luiaards, die, zooals men weet, tot eene familie uit de orde der tandelooze dieren behooren en herkomstig zijn uit de keerkringstreken van Amerika; zij onderscheiden zich door een rondachtigen kop en groote klauwen, waarmede zij zich vasthouden aan de boomtakken, langs welke zij zich al hangende voortbewegen; hunne zeer lange voorpooten zijn oorzaak dat zij zich op den grond niet dan zeer moeielijk en traag kunnen verplaatsen. J. Haafner noemt dit dier een onvolmaakt voortbrengsel, een uitwerpsel der natuur en zegt dat bij de geringste beweging zijns lichaams rijtende smart hem door de wanstaltige en stramme leden schiet.

De vlammen zijn kunnen uitgedoofd worden voordat zij van het Apenpaleis tot andere hokken of gebouwen overgeslagen waren. Gelukkig dat zulks is kunnen geschieden! Wie toch kan zonder te ijzen de gevolgen overzien, die zouden teweeggebracht worden door eenen brand van grooten omvang in een zoo sterk en velerlei bevolkten dierentuin als de Antwerpsche?

De brand in het Apenpaleis schijnt veroorzaakt te zijn geworden door het barsten van eene der leibuizen van de heete lucht waarmede het hok werd verwarmd.

Ofschoon de geledene stoffelijke schade door brandverzekering (bij de Antwerpsche maatschappij *Securitas*) is gedekt, zoo lijdt de Maatschappij van Dierkunde toch een zeer groot verlies door de vernieling van eene schaar apen, die, om de zeldzame exemplaren welke zij bevatte, inderdaad eene keurbende mocht worden genoemd, zooals geen andere dierentuin in Europa er eene heeft aan te wijzen en gelijk men er volstrekt niet gemakkelijk weer eene te zamen brengen zal. Hierbij voegt zich nog de niet onbelangrijke omstandigheid, dat de meeste van de zoo vreeselijk omgekomene dieren, en daaronder in de eerste plaats de boschmensch (orang-oetang), zich reeds ettelijke jaren in den dierentuin bevonden en de luchtgesteltenis van onze stad, dank zij der beleidvolle zorgen die zij vanwege het bestuur genoten, goed hadden leeren verdragen. Zooals men weet, richt de longtering groote verwoestingen aan tusschen de apen die van uit het zonnige palmenland, hun vaderland, naar het koude Europa worden overgebracht.

Wij voegen hier aan toe, dat eenige dagen na den brand in den Antwerpschen dierentuin, 32 apen en 1 dusgenaamde kaaiman (Amerikaansche krokodil) de prooi der vlammen geworden zijn in hun hok in de dierengaarde te Hannover.

D.V.S.

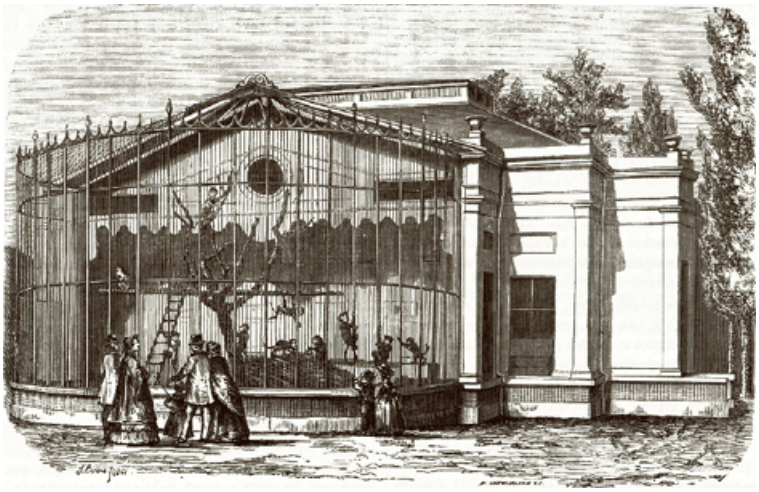

Apenpaleis te Antwerpen, afgebrand op 11 Januari 1881.
TEEKENING VAN WIJLEN J. EVERS, HOUTSNEDE VAN ED. VERMORCKEN.

De aap van Benkowitz.

Ter gelegenheid van de ramp die den Antwerpschen dierentuin op het verlies zijner schoonste verzameling van vierhandige dieren te staan gekomen is, achten wij het niet onbelangrijk hier een uittreksel op te nemen uit het werk, waarin C.F. Benkowitz, die in 1802 Italië bezocht, de geschiedenis en het uiteinde verhaalt van eenen aap, dien hij als huisdier bij zich hield. Van het voornoemde werk verscheen in 1807 te Amsterdam eene door P.G. Witsen Geysbeek bezorgde vertaling, onder den titel: *Reizen in de omliggende streeken van Napels, en van daar terug naar Duitschland*, door C.F. Benkowitz. Kon. Pruiss. Kam. Sec. 't Is van deze overzetting dat wij gebruik maken.

Drie maanden vóór mijn vertrek uit Napels kocht ik een kleinen Afrikaanschen aap, dien een Venetiaansche matroos uit Algiers had medegebracht, en kan niet nalaten iets van het leven en den dood dezes diers te verhalen.

Het was nog jong toen het in mijne handen kwam, en had opvoeding noodig. Maar ik geloof dat een beer, een wolf, een leeuw lichter op te voeden is dan een aap. Hier gaan alle Rousseauiaansche, Salzmanniaansche en Campiaansche aanwijzingen verloren. Zijn moed wil, zijne onafgebroken bezigheid, die meestal strekt om kwaad te doen, zijne aangeboren onrust en ontijdigheid, vereischen een bijna bestendig opzicht, wanneer men hem niet altijd aan de keten houden wil; maar aan de keten schreeuwt hij. Hier moesten Rousseau en Basedow, Salzmann en Campe de zweep in de hand nemen, zoo zij hem slechts eenigermate in toom zouden houden.

Daarbij had mijn kleine Hassan, zoo heette hij, vorderingen die niet gering waren. Koffie was zijn lievelingsdrank; wanneer ik haar dronk, maakte hij aanspraak niet op één of een halven kop, neen, hij wilde het geheel in bezit nemen; hij wilde zich bij de koffie nederzetten, en wie weet of hij mij iets afgegeven had! Het was klaar

te zien dat hij mijne overmacht ongaarne erkende, naardien hij in mij even zulk eene afgunst veronderstelde als hij bezat; want wanneer hij eindelijk zijne portie ontving, nam hij haar met groote hevigheid, en wees mij dreigend de tanden, opdat ik haar hem niet weder ontnemen zou.

Wanneer ik gezelschap had, dat bij mij at of koffie dronk, was zijne smart groot; met een bekommerd gezicht, met een inwendigen spijt, zette hij zich op een hoek van de tafel, en scheen zich als een onderdrukt wezen aan te merken, omdat hij niet alles wegnemen of onder elkander smijten kon wat er was. Stond er een suikerpot op de tafel, dan was deze het voornaamste oogmerk van zijn oplettendheid. Daar hij wel wist dat hij er niets uitnemen mocht, hield hij ten minste de eene hand er op, en stak haar allengs dieper; op het verbod: 'Hassan!' trok hij haar wel schielijk terug, en liep dikwijls onder de tafel, maar het duurde niet lang of hij strekte haar weder steelswijze naar de suiker uit, en zoodra hij een onbemerkt oogenblik geloofde te vinden, stool hij een stuk, vluchtte met groote haast, en drukte den roof aan zijne borst. Dit gedrag had iets zoo komieks, dat mijne vrienden en ik zelve dikwijls in een schaterend gelach moesten uitbarsten.

Vleesch at hij niet, maar wat anders het menschelijk gehemelte kittelt, dat kittelde ook het zijne, vooral suikergebak. Hoe lekkerder en schooner dit was, hoe meer het hem scheen te behagen. Over het algemeen hield hij van alles wat zacht was, maar at niets scherps of prikkelends.

Met mijne keukenmeid ging hij zeer ruw te werk, rukte haar de muts van het hoofd, trok haar den halsdoek af en gehoorzaamde haar nooit. Katten en honden plaagde hij op het moedwilligste, tergde hen onophoudelijk, trok hen bij de ooren, en waagde het met den grootsen hond. Zijne vlugheid, zijn snel klauteren en zijn grappig gegrijns dat deze dieren verward maakte, verhinderde dat zij hem eenig leed konden doen. De ergste streek, die hij mij gespeeld heeft, was dat hij mij eene Hetrurische vaas brak. Ik had gaarne den aap gegeven om de vaas weder te bekomen.

Deze kleine Afrikaansche deugniet zou volgens deze schildering geen bekoorlijk huislijk voorwerp, en zijn bezit weldra voor iemand schadelijk zijn; maar hij had daarbij zoovele andere gaven, en zulk een aangeboren *vis comica*, dat hij het overige daardoor uitwischte. Reeds zijn kommervol gelaat, wanneer hij niet alles stelen, breken of door elkander werpen mocht, en zich derhalve als een zeer onderdrukt wezen scheen aan te merken, had iets hoog komieks, en iedere zijner bewegingen verwekte gelach. In een gezelschap trok hij dadelijk de opmerkzaamheid tot zich, en niet zelden vermaakte hij iedereen een langen tijd achter elkander. Ik kon hem als een huisnar beschouwen, en daar het lachen heilzaam is, kon men hem met hetzelfde recht een huisarts noemen.

Op den weg van Napels naar Rome was een net boven in den wagen gespannen. Hier speelde hij voor matroos op eene bewonderenswaardige wijze, verrichtte uit eigen beweging eene menigte kunststukken, kortom, hij gedroeg zich als een geboren koorddanser.

In Rome woonde ik op het Corso, en had een balkon voor mijn venster. Wanneer ik lust kreeg om een hoop Romeinen en Romeininnen te zien, liet ik den aap op het balkon; dadelijk vergaderde er eene menigte menschen, die zich niet konden verzadigen in het beschouwen van zijne kuren. Men kan geen beter gelegenheid hebben om gelaatstrekken en groepen te bestudeeren dan ik die door den aap bekwam. De schilders in Rome moesten naast het palet en het penseel ook een aap bezitten.

Binnen weinig dagen was mijn Hassan in het gansche Corso bekend, en ik door hem; want ik hoorde verscheidene malen op de straat van onbekende personen zeggen: *Eccola il padrone della scimia.* Kortom, gelijk ik in Napels don Carlo heette, heette ik in Rome de meester van den aap.

Behalve de vele voetgangers, die behagen in hem schepten, waren er ook personen in equipages, wier opmerkzaamheid hij tot zich trok, en onder hen inzonderheid de gravin Bathyani uit Weenen; zij zond haren kamerdienaar bij mij, en liet mij dringend verzoeken om haar den aap af te staan. Ik geraakte in verlegenheid, doch liet haar zeggen, dat ik zulks met veel vermaak doen zou, bijaldien hij niet reeds voor eene dame in Duitschland bestemd ware, die ik hem vast beloofd had; dat hij overigens zoo lang ik in Rome bleef tot haar dienst was. Zij liet hem daarop verscheiden malen halen, en zond hem mij weder. Eens had zij hem, in plaats van het touw, waaraan ik hem gebonden hield, een lang zijden snoer om den hals gedaan, hetwelk ik hem aanliet toen ik van Rome vertrok.

Thans komt het treurig uiteinde van dezen armen aap. In Bologna moest ik met mijn gezelschap in den *Adelaar* afstappen, daar de overige herbergen bezet waren. Hier vonden wij een onbeschrijfelijk lompen en boosaardigen camariere, die de meester in huis scheen te zijn. Ik had iets op het tolkantoor te doen, en om geene onaangenaamheid met dezen mensch te hebben, bond ik mijn aap zeer vast en kort aan een stoel, en ging uit.

Na twee uren kwam ik weder. Het eerste wat ik zag was mijn aap, die, gelijk een kind, recht op den stoel zat, en dood was. Hij had zich het zijden snoer, terwijl hij zich losmaken wilde, eenige malen om den hals gewonden en zich daaraan gewurgd. Het bloed stond hem voor den mond, en zijn stervend gelaat had iets ontzettends, daar het zooveel menschelijks bezat.

Ik kan het niet beschrijven hoe mij het arme dier jammerde, vooral daar ik mij voorstellen kon hoeveel hetzelve bij zijn taai leven moest geleden hebben. Ik had gaarne geweend, als ik mij voor mijne reisgenooten, die van Rome af bij mij waren, en die van sentimenteele gewaarwordingen niets wisten, niet geschaamd had.

Ik maakte den doode schielijk los, en vond hem reeds stijf; desniettegenstaande beproefde ik op alle mogelijke wijzen, vooral door wrijvingen, hem in het leven te herroepen; vergeefs; hij was in het tweede jaar zijns levens naar een land vertrokken, uit hetwelk geen aap en geen mensch wederkeert.

Ik nam hem mede in het rijtuig, toen wij van Bologna naar Modena reden; en toen wij eene schoone omtuinde weide voorbij kwamen, waarop een hooge oude boom stond, legde ik hem onder denzelve in een groot papier gewikkeld neder. Wat toch de landlieden wel gedacht hebben, toen zij dezen kleinen Afrikaan op hunnen grond vonden!

Sit illi terra levis!
Ars et vita erat brevis.

Oude bouwwerken in Vlaanderen.

Onder dezen titel is te Gent bij den uitgever H.L. Stepman, Oudburg n^{r} 30, de eerste aflevering verschenen van een bouwkundig werk der heeren P. Langerock en A. Van Houcke, dat geroepen is om veelzijdige diensten te bewijzen aan bouwkundigen en daarbij de grootste aantrekkelijkheid oplevert voor kunstliefhebbers en allen die belang stellen in onze vaderlandsche kunst. De bewerkers en uitgever maken de opmerking dat men zich tot heden meestal bepaald heeft bij de afbeelding en beschrijving der merkwaardigste gebouwen in de groote steden, hoofdkerken, paleizen en kasteelen, die aan het houweel der oude en nieuwere afbrekers mochten ontsnappen; deze deed men zooveel mogelijk kennen als voorwerpen van studie en bewondering voor kunstbeoefenaren en liefhebbers, terwijl er, als vergeten, in menige stad, in dorpen en gehuchten van beide Vlaanderen nog een groot getal gebouwen bestaan die, zonder tot de allerbelangrijkste te behooren, toch ruimschoots de aandacht verdienen van de vrienden der vaderlandsche kunst. Derhalve (en het plan is zeker hoogst lofwaardig) hebben de heeren Langerock en Van Houcke voorgenomen zooveel mogelijk al de bedoelde gebouwen uit te teekenen, in plaat te brengen en verzameld in een album uit te geven. Zij zullen zich beieveren om niets over te slagen van wat onder kunstopzicht belangrijk is. Daarbij zullen zij trachten al de bouwkundige onderdeelen in het licht te stellen, welke het noodig of wenschelijk mocht zijn te kennen om de afgebeelde gebouwen naar eisch te waardeeren.

Buitendien verklaren zij zich bereid om ontwerpen te leveren in den oorspronkelijken bouwtrant.

Van het werk zal om de twee maanden eene aflevering verschijnen die 10 platen zal bevatten, ter grootte van ons tijdschrift; voor iedere aflevering is de prijs slechts fr. 1.75; de inschrijvers verbinden zich voor niet meer dan 6 afleveringen.

Wij bevelen dit werk ten sterkste aan; de verschenen eerste aflevering is zoo keurig uitgevoerd als doelmatig samengesteld. De onderneming der heeren Langerock en Van Houcke verdient op ruime schaal te worden aangemoedigd. Het geldt hier een werk dat toegang vinden moet tot alle academiën, bouw- en teekenscholen en welk alle bouwkundigen en bazen van bouwkundige ambachten zich behooren aan te schaffen. Om wat het kost zal het al zeker niemand moeten laten.

De vermelde eerste aflevering bevat afbeeldingen van de oude kerken van Munte en Vurste in Oost-Vlaanderen, langs verschillende kanten beschouwd, den herstelden gevel van een huis aau de Hoogpoort te Gent enz.

Kroniek.

Antwerpen. *Koninklijke academie van schoone kunsten.* Dit jaar zal overeenkomstig het koninklijk besluit van 24 Mei 1875 de prijs van Rome voor plaatsnijders te winnen zijn: de bekroonde ontvangt gedurende 4 jaren eene jaarlijksche som van 4000 fr. om zijne studiën in het buitenland te vervoorderen. Er kan ook een 2de prijs, bestaande in een gouden eeremetaal van 300 fr., en eene eervolle vermelding worden toegekend. Belgen en met Belgen gelijk gestelde personen die op 4 April (wanneer de prijskamp aanvangt) minder dan 30 jaren oud zijn, kunnen zich voor den prijskamp doen inschrijven aan de academie tot en met 19 Maart des middags. Als er meer dan 6

ingeschrevenen waren, zal om den voorrang gekampt worden, daar er hoogstens 6 mededingers mogen aanblijven.

- De volgende schilderijen uit het museum van oude meesters gaan hersteld worden: P. Thijs de oude, n^{r} 352, *St.-Franciscus den aflaat van Portiuncula ontvangende;* C. De Vos. n^{r} 107, *De H. Norbertus die de gewijde vaten verzamelt welke tijdens het beheer van Tanchelm waren weggestoken.*

- 9 December 1880 werden ten sterfhuize van wijlen den heer J.B. Van Gend, in de Kraanstraat n^{r} 18, te Berchem, de volgende kunstwerken openbaar verkocht ten overstaan van den griffier F. Boury. Wij laten hier de namen met de verkoopprijzen volgen de 10/000 in begrepen.

J. Correns, *Meisje met een hondje*, aan C. Coosemans voor fr. 143;
J. Correns, *Jonge rustende boerin*, fr. 66;
E. De Block, *De spinster*, fr. 176;
A. De Wilde, *De schoenmaker*, fr. 132;
F. D'Huet, *Een leeuwentemmer*, hofbeeld fr. 143 (C. Coosemans);
F. D'Huet, *Godin* (gedagteekend 1752), id., 143 (C. Coosemans);
F. D'Huet, *Visscher*, id., 143 (C. Coosemans);
J. Jacobs, *Zicht in het Oosten*, fr. 1100;
J.B. Koekkoek (toegeschreven aan), *IJsgang,* fr. 165;
A. Lens, *Vier ovale zinnebeeldige stukken,* fr. 350;
J. Moerenhout, *Jagers-oponthoud,* fr. 330 (P.E. Nicolié);
J. Rosseels en E. Verboeckhoven, *Landschap* met menschen en dieren, fr. 660 (P.E. Nicolié);
J.B. Severin, *Jonge Savoyards,* fr. 275,
E. Slingenyer, *Quintin Durward,* fr. 660;
G. Somers, *De teruggekeerde gekwetste soldaat*, fr. 93,50;
Th. Van der Eycken, *Winter*, fr. 557,50:
K. Venneman, *Feestvierende buitenlieden bij eene hut,* fr. 275;
K. Venneman, *De oude minnaar,* fr. 1210;
S.L. Verveer, *Oude hoeve bij eene rivier,* fr. 660;
A. Waldorp, *Zeestuk*, fr. 165;
Fransche school, *Venus en de Liefde,* fr. 66 (P.F. Giebens);
Onbekend, *Zeestuk,* fr. 195 (C.P. Du Mont);
Onbekend, *Landschap,* fr. 49,50.

- Den 11^{n} December 1880 werd den Antwerpschen toonzetter en kluchtzanger Alfons Janssens, op een muziekfeest dat in de groote zaal der Koninklijke Harmonie plaats had en ter zijner eere was ingericht, een stoffelijk blijk van waardeering aangeboden voor de weldaden die hij gedurende 25 jaren aan de noodlijdenden heeft bewezen door ten hunnen voordeele en geheel belangloos op concerten en vertooningen zijne liederen voor te dragen. Deze gedachtenisviering was het werk van verscheidene liefdadige maatschappijen welke zich met dit doel bij elkander hadden aangesloten. Het feest was zeer opgewekt en de opkomst groot. De intreegelden kwamen ten bate van den arme. Er werden verscheidene redevoeringen uitgesproken, namelijk door de heeren F. Van Aken en Aug. A.J. Van Dael, alsmede door een doofstommen knaap, terwijl de heer Jos. De Weerdt eene berijmde aanspraak hield. De heer burgemeester L. de Wael is den gevierde op het feest geluk komen wenschen namens het magistraat.

P. Van der Ouderaa heeft een goed gelijkend portret van den heer A. Janssens geschilderd.

- 20 December 1880 had in het sterfhuis van mej. Petronilla Ommeganck, het laatste kind van den beroemden kunstschilder B.P. Ommeganck, Eiermarkt. 20, te Antwerpen, door den griffier F. Boury, de verkooping plaats van eenige teekeningen, schilderijen, modellen in gebakken aarde en andere kunstvoorwerpen. Buiten eene aan Guido Reni en eene aan Gerard Zeghers toegeschreven *H. Maagd en het kindje Jezus* die ofschoon tentoongesteld niet in veiling werden gebracht, is schier al het overige gekocht door den advocaat Parrin, algemeenen legataris. De nagelatene werken en kunstverzamelingen van den beroemden schilder werden te Antwerpen verkocht op 19 Juni 1827; de catalogus beheldste 827 nummers.

- Verschenen bij Jos. Dirix: *Twee novellen*, schetsen uit het hedendaagsch leven, door Jan Bouchery. De zeer aangenaam

geschrevene stukken zijn getiteld: *Willem* en *De naamlooze brief*. Het boek is verkrijgbaar bij den drukker in de Markgravestraat n^{r} 6 en bij den schrijver in de Terlisstraat n^{r} 17 te Antwerpen; prijs 1 fr.

- De kunstschilder J. Lemmens heeft van Kersmis 1880 tot 9 Januari 1881, in de zaal der Venusstraat, eene fraaie bloemschilderij tentoongesteld, getiteld *Hulde aan Maria*.

Brussel. 17 Februari en volgende dagen zal bij den heer Fr. J. Olivier, Parochiaanstraat 11, de verkooping plaats hebben der merkwaardige bibliotheek van wijlen den heer Ch. Al. Campan, geboren te Bordeaux den 25^{n} Maart 1800 en te Brussel overleden 15 November 1877; hij was een der stichters van het dagblad *l'Indépendant* dat later de *Indépendance belge* werd. Naar Bordeaux teruggekeerd was hij daar lange jaren secretaris der kamer van koophandel. Sedert 1851 was hij teruggekeerd in België en verbonden aan het ministerie van binnenlandsche zaken. Hij was stichtend lid van de *Société des bibliophiles* en van de *Société de l'histoire de Belgique*, voor wier werken hij ettelijke bijdragen leverde. Campan was ridder der Leopoldsorde. De catalogus der verkooping bevat 2717 nummers.

- Er is sprake in de hoofdstad een Vlaamschen schouwburg van 1200 plaatsen te bouwen met eenen gevel in Vlaamschen stijl, ter vervanging van den thans voor de Vlaamsche vertooningen gebruikten Alhambra-schouwburg die te groot genoemd wordt en daardoor moeielijk te verwarmen en te verlichten is, terwijl hij buitendien het gemeentebestuur jaarlijks op 40,000 fr. zou te staan komen.

Brugge. De *Vlaamsche Broederbond* looft een prijs uit van 500 fr. en een gouden eeremetaal voor ‘eene beknopte Vlaamsche geschiedenis der stad Brugge, van de vroegste tijden tot heden, in betrekking met de maatschappelijke instellingen dier stad, kunsten en wetenschappen. Het bekroonde werk blijft aan de maatschappij, die het recht heeft hetzelve te doen drukken. De eerste uitgave uitgeput zijnde, zal de volgende uitgave aan den schrijver afgestaan worden.’ Van de eerste uitgave, als het plaats heeft, zal de schrijver 25 exemplaren bekomen. De handschriften (voorzien van eene kenspreuk die herhaald is op den omslag van een gesloten briefje welk het adres des schrijvers bevat) in te zenden vóór 1 Juli 1881 aan den voorzitter van den *Vlaamschen Broederbond* te Brugge. (In 1879 had de bond dezelfde prijsvraag uitgeschreven, doch zij bleef zonder uitslag, zooals te voorzien was en wij voorspeld hadden wegens den toenmaals uitgeloofden onbeduidenden prijs van 100 fr. - Zie onzen jaargang 1879, blz 32.)

Luik. *Cercle artistique et littéraire.* 5 December 1880 is alhier eene tentoonstelling geopend van schetsen, waterverfschilderingen en teekeningen. De verkoopers moeten volgens de *Fédération artistique* 25/000 missen van hunne prijzen. Er zijn voor ruim 12,000 fr. kunstwerken verkocht.

- Ter vervanging van wijlen A. Chauvin is de heer Drion benoemd tot bestuurder der academie van schoone kunsten (zie 1880, blz. 136), aan welke hij als leeraar in de beeldhouwkunst verbonden was. Met hem stonden op den rang de heeren C. Renard, leeraar in de kunstgeschiedenis aan voornoemde academie, C. Meunier, kunstschilder te Brussel en L. Le Brun, bestuurder sedert 9 jaren van de academie van Aalst.

Doornik. De bekende dichter Pol De Mont, leeraar aan het atheneum, is den 21^{n} December 1880 te Leuven getrouwd met mejuffer Maria Van der Hulst.

Buitenland

Amsterdam. Bij uitscheiding van de boekhandelfirma G.L. Funke heeft den 15^{n} December 1880 te Amsterdam eene veiling van bare uitgaven plaats gehad. De werken van Cd. Busken Huet, namelijk zijne 25 deelen en deeltjes vormen de letterkundige studiën en kritieken, met den daarvan aanwezigen voorraad, zijn voor 9000 gl. verkocht aan den uitgever H.D. Tjeenk Willink, te Haarlem; Multatuli's werken, vormende 16 deelen, met den voorhanden aanzienlijken voorraad, werden voor 20,000 gl. gekocht door den heer Jac. G. Robbers, te Rotterdam.

- 21 December 1880 is mev. weduwe R. Bueno de Mesquita geboren Belinfante bij de arrondissementsrechtbank beëedigd en toegelaten als vertaalster in de Nederlandsche, Fransche, Engelsche, Duitsche, Spaansche, Italiaansche en Hebreeuwsche talen.

- In deze stad gaat naar het voorbeeld van Nieuw-York (zie blz. 43) eene kunstijsbaan geopend worden, waarop met gewone schaatsen zal kunnen gereden worden.

Parijs. Aan de school van schoone kunsten zijn 937 leerlingen, waarvan 238 voor de schilder- en 121 voor de beeldhouwkunst.

- Het Belgisch gebouw van de wereldtentoonstelling wordt den 8^{n} Februari voor afbraak verkocht.

Sterfgevallen.

J. MASWIENS, geboren te Leuven, is in de maand November 1880 in den ouderdom van 52 jaren overleden. Zijn laatste tafereel prijkte op de Gentsche tentoonstelling van 1880; het stelde voor het gestoelte van het choor der kerk van de abdij te Averbode.

WALTER-JOHAN-FRANS VAN GENECHTEN, oudheidkundige, eere-voorzitter der rechtbank van eersten aanleg te Turnhout, is aldaar op 82-jarigen ouderdom overleden den 5^{n} December 1880. Hij was lid der provinciale commissie van monumenten, officier der Leopoldsorde enz. Hij laat eene belangrijke ook buiten België bekende en in ons tijdschrift (zie onder andere jaargang 1877, blz. 11) meermalen vermelde verzameling oudheden na, waarvan vele betrekking hebben op de Antwerpsche Kempen. 's Mans lijkdienst en de plechtige begrafenis hadden plaats den 9^{n} December.

BRUNO-ALBERTUS VAN ACKERE, heel- en vroedmeester te Dixmude, echtgenoot der beroemde dichteres mevrouw Van Ackere-Doo laeghe, is te Dixmude overleden op 12 December 1880. Hij werd te Kortrijk geboren den 8^{n} April 1807.

FRANK BUCKLAND, de bekende schrijver van *Curiosities of Natural History*, van *Familiar History of the British Fishes* enz., overleed in de laatste helft van December 1880, 54 jaren oud.

MICHAËL CHASLES, de groote Fransche wiskundige, in 1703 te Epernon geboren, is rond half December 1880 overleden. Zijn *Aperçu sur l'origine des méthodes en géométrie* werd door de koninklijke academie van België bekroond.

J. HEEMSKERK Bz. is den 17^{n} December 1880 te 's-Hage overleden. Hij was een uitstekend beoefenaar der staatswetenschappen, waarover hij talrijke geschriften

in het licht gaf. Na gedurende vele jaren lid van de staten-generaal te zijn geweest, maakte hij sedert 1872 deel uit van den raad van state.

J.W. CROSS geb. EVANS, als romanschrijfster wereldberoemd onder den naam van GEORGE ELIOT, dien zij op hare boeken stelde, is den 22^{n} December 1880 overleden. Zij was de dochter van een Engelschen dominee. Meest al hare werken, waaronder *Adam Bede* (1859), *The Mill of the Floss* (1860), *Silas Marner* (1861), *Romola* (1863), *Felix Holt* (1866), *The Spanish Gipsy* (1868), *Agatha* (1869), *Middlemarch* (1871) en *Daniel Deronda*, werden ook in het Nederlandsch vertaald.

HECTOR MARTIN LEFUEL, bouwmeester, oud primus van Rome, geboren te Versailles in 1810, is in de eerste week van Januari te Parijs overleden. Ouder zijne leiding werden de kasteelen van Meudon en Fontainebleau en de Louvre verbouwd. Hij was commandeur van het Eerelegioen.

Antwerpsche reizigers.
II.
Pieter Van den Broecke.

Door het stichten der Oost-Indische maatschappij in 1602, had het nog voor zijne onafhankelijkheid met Spanje worstelende Nederland

TEEKENING VAN F. VERMORCKEN. - HOUTSNEDE VAN ED. VERMORCKEN.

zich den overzeeschen handel weten te bevestigen, welke zoovele rijk d o m m e n uit die verre streken moest h e r w a a r t s voeren. D e g r o n d s t e e n van 's lands welvaart was aldus gelegd; het kwam er nu nog slechts op aan, de uitsrustingen, het stichten van factorijen en v e r d e r e bemoeiingen tot het welgelukken der zaak, aan bekwame en krachtdadige mannen toe te vertrouwen, en deze l i e t e n zich niet lang zoeken. Een hunner, a a n w e l k e n de Oost-Indische maatschappij een groot deel van haren luister te danken heeft, is voorzeker Pieter Van den Broecke, met wiens lotgevallen wij ons thans willen bezig houden.

Deze onbeschroomde reiziger, welke zoovele woeste en tot dan toe weinig of nooit bezochte streken doorliep en overal met de inlandsche vorsten handelsbetrekkingen aanknoopte, werd in het jaar 1584 te Antwerpen geboren, welke stad alsdan nog in de macht was des prinsen van Oranje en onder het burgermeesterschap van Marnix van St.-Aldegonde. Toen echter deze laatste, het jaar nadien gedwongen was, haar aan den hertog van Parma over te geven, verhuisden de meeste protestanten naar elders, en de ouders van P. Van den Broecke, welke ongetwijfeld insgelijks de nieuwe leer waren toegedaan, trokken naar Holland en vestigden zich te Amsterdam.

Als knaap leerde de jonge Pieter zeer vlijtig; hij bezat een juist oordeel en een ondernemenden en avontuurlijken geest. Hij werd w e l h a a s t klerk op het b u r e e l

van den koopman Bartholomeus Moor, en nadat hij daar g e d u r e n d e eenige jaren behoorlijk zijnen dienst had gedaan, nam hij de z i c h v o o r d o e n d e geleg e n h e i d t e baat e n vertrok d e n 10^{n} November 1605, voor rekening ^{van} den heer Elias Trip en c^{ie}, met het eerste schip van Dordrecht naar de Groene Kaap, om er huiden te koopen. Deze zijne e e r s t e reis liep zeer voordeelig af: het vaartuig kwam den 16^{n} Januari 1606 op zijne bes t e m m i n gsplaats v o o r anker, waar behalve twee Nederlandsche, ook nog drie Fransche en vijf Engelsche schepen lagen. Vandaar begaf Van den Broecke zich naar Portedale, huurde er een stroohuis en nam eene slavin, welke niet alleen voor de keuken zorgen, maar ook als vertolkster dienen moest. Hij bevond welhaast dat de bewoners zeer diefachtig waren. Ziehier wat hij zegt:

> ‘d'In woonders sijn peck swart, groot, wel geproportioneert endebesneden van aensicht, boos van aert, seer difachtig, spreken veel al Francoys, door den stercken handel die de Franschen aldaer langhen tijdt ghedreven hebben, ende weynich duyts, t welck sy qualijck (als op meer plaetsen) begrijpen konnen.
> Zijn meest Heydenen, aanbiddende sommighe van haer

de Maen, andere de Duyvel, by haer ghenaemt *Cammaté.* Daer zijn mede Mahometisten; ende als men haer vraeght de redene waerom zy de Duyvel aenbidden, seggen se: Godt doet ons nimmermeer quaet; maer de Duyvel alle daech.
De mans nemen so veel vrouwen als sy connen voeden, dan houden de selven seer in dwanck, ghelijck slavinnen, moeten alle huys ende landt-diensten doen. Als de vrouwe de spijse ghepreparеert heeft, gaet de man alleen sitten eeten, ende laet haer staen dienen. De man ghegeten hebbende, neemt sy het overschot en gaet 't selve alleen in de keucken eten.
Sooder yemandt van de mans oft vrouwen komt te sterven, vergaren alle de vrunden, die by der handt zijn, krijten ende rasen met sulcken misbaer, gelijck dolle menschen, dat somwijlen wel vier ofte vijf dagen lang duert; drincken ondertusschen haer soo overstallich droncken in den wijn de Palm, Poo ende Brandewijn dat te verwonderen is; brenghen de dooden alsdan met Pijp ende Trommel na 't graff, en setten een pot wijn ofte water aen sijn hooft eynde (dat lange jaren van vrunden en 's morgens en 's avonts geobserveert wert) om dat sy van geen dorst vergaen souden. Sy seggen dat zy na eenigen tijdt wit sullen worden, ende aldaer, als wy komen handelen.'

Nadat Van den Broecke daar vier maanden en zeventien dagen gebleven had, en al zijne koopwaren, bestaande in koralen, brandewijn, ijzer en andere voorwerpen, voor huiden, olifantstanden, was enz. had verruild, keerde hij naar Dordrecht terug. Terwijl zijn vaartuig water en brandhout innam voor de afreis, kwam de bemanning van eene Engelsche sloep hem het voorstel doen, om samen een Lubecksch koopvaardijschip te kapen, geladen met suiker, olifantstanden, katoen, enz. en hebbende ook 90 slaven en slavinnen aan boord. Van den Broecke sloot eene overeenkomst met een ander Hollandsch schipper, P.C. Speelman, van Rotterdam. Zij stevenden naar Juwale, waar het vaartuig lag en hadden het spoedig in hunne macht. De Engelschen verkregen de slaven en slavinnen voor hun aandeel; Van den Broecke bekwam de koopwaren, en Speelman het geroofde schip. - Dit was eene daad van echte zeerooverij, welke aan geen der deelnemers tot eere strekt. - Den 3^{n} October kwam Van den Broecke te Dordrecht aan, 'alwaer, zegt hij, wy onse heeren en meesters wellekom waren.'

Den 18^{n} Augustus, op zijne te huisreis, was Van den Broecke, in den Atlantischen oceaan, voorbij de Vlaamsche Eilanden gevaren, thans meer bekend onder den naam van Azorische eilanden. Zij werden, zoo de overlevering wil, in de eerste helft der XVe eeuw, toevallig ontdekt door Josua Van den Berg, koopman te Brugge, die op zijne reis naar Lissabon, door een hevig orkaan voortgezweept, op een van die tot dan toe ongekende en gansch onbewoonde negen eilanden werd geworpen. Eindelijk te Lissabon aangeland, verhaalde hij zijn wedervaren, en er werden onmiddellijk eenige schepen heengezonden, om namens de Portugeesche regeering, bezit van de eilanden te nemen. Ten jare 1466 liet prinses Isabella, hertogin van Burgondië, een paar duizend Vlaamsche landverhuizers, ruimschoots van alles voorzien, naar een dezer eilanden, Fayal geheeten, overvoeren, om er volksplantingen van onzen landaard te stichten, volksplantingen welke er langen tijd schijnen gebloeid te hebben; althans,

in 1622 werden er nog talrijke afstammelingen van die Vlaamsche landverhuizers gevonden, ofschoon de Portugeesche taal er over het algemeen de heerschende geworden was. Er was toen nog eene rivier, welke *A Ribera dos Framencos* werd genaamd.

In het jaar 1607 ondernam Van den Broecke eene reis van Amsterdam naar Angola en de rivier van Congo, met het schip *Neptunus*, dat den 26^{n} November te Texel onder zeil ging. Het had gedurig met stormen te kampen; in de Spaansche zee brak het roer en gingen de roerhaken verloren en de reis kon slechts met veel moeite voortgezet worden. Op de kust van Guinea kwamen de negers, in vijf kanos, met ververschingen en olifantstanden den *Neptunus* te gemoet gevaren. Zij wilden echter niet aan boord komen, voordat de Nederlanders den vinger in de zee staken en het water driemaal in de oogen lieten druppelen, hetwelk voor hen eene bediedenis van goede verstandhouding scheen te hebben. Den 4^{n} Maart kwam het vaartuig te Cabo Cors, waar de generaal Adriaan Van der Goes lag met drie schepen en eenige jachten. Daar werd de *Neptunus* eindelijk van nieuwe roeihaken voorzien.

> 'Van daer, zegt Van den Broecke, namen wy onsen kours nae Cabo de Lopo Gonsalo, passeerden de eylanden Ille de Prins, ende St.-Thomae, aen de Caep komende, is ons den Coninck van Ollibatie met een groote Canno vol mans ende vrouwen aen boordt ghekomen, met een party Olyphantstanden ende verversingh: ick kofte van de selven een partye Tanden voor Catoene Lindwaet.'

Naar Congo vertrokken zijnde, geeft hij eene beschrijving van dit koninkrijk, hetwelk hij zeer vruchtbaar noemt. Nacht en dag zijn er, bijna het gansche jaar door, even lang; het regenseizoen duurt er van April tot Augustus. Er is een overvloed van olifanten en allerhande wild gedierte; de tigers randen er alleen de zwarten en niet de blanken aan! Als men hem moet gelooven, zijn er ook dieren ter grootte van eenen ram, maar als draken gevleugeld en voorzien van een langen bek, en slangen van vijf en twintig voet lang en vijf breed, welker vleesch door de inwoners als eene lekkernij wordt aanzien. In plaats van geld wordt er met schelpen handel gedreven. De huizen zijn laag en eng; er zijn geene timmerlieden of metsers; ieder moet zijne eigen woning bouwen. Er was veel handel in slaven, welke door de Portugeezen werden uitgevoerd. De koning is gaarne gezien en zoo machtig dat hij wel een leger van 400,000 man kan bijeenbrengen. Al wat er is behoort hem toe en hij beschikt er naar welgevallen over. Alhoewel het christengeloof er was verspreid, waren er echter toch nog vele heidenen, welke de zon aanbaden en ook de maan, die ze voor de vrouw van de zon aanzagen. Door anderen werd de aarde aanbeden, als zijnde de voedster van allen.

Nadat Van den Broecke al zijne koopwaren had verhandeld, nam hij de terugreis aan en kwam den 5^{n} Juni te Amsterdam aan wal, met eene groote partij olifantstanden en 44 pond goud.

Den 16^{n} September 1609 vertrok hij als opperkommies, met het jacht *Mauritius*, op nieuw naar Angola en kwam eerst op 30 Januari 1610 te Lowango, waar hij den 8^{n} Februari het

eerste Nederlandsche kantoor stichtte. Hij zag er een neger die negen voet lang was en om zijne buitengewone grootte door sommigen werd aanbeden. De grauwe papegaaien waren er zoo goedkoop, dat hij van de tongen dezer vogels alleen een lekkeren maaltijd hield. Den 9^{n} November stierf zijn bootsman Willem Barentsz; het lijk mocht niet aan land worden begraven, want de inwoners waren bevreesd dat er geen regen meer zou vallen, wanneer er een Europeaan in de aarde lag. Van den Broecke was genoodzaakt het lijk door de slaven naar de zee te laten dragen; hij was er overigens zeer gaarne gezien, zelfs aan het hof. Ziehier wat hij schrijft:

> 'In deselve Maent noochde my de Coninginne, ghenaemt *Manny Lombe*, op een jonghe olyphant te gast, liet my op haer Hoff, ontrent 10 mijlen te landewaert in, van haer dienaers halen, die my in een Amack, daer ick in lagh, tot daer toe droegen; daer comende, dede my met gewelt van den Olyphant, dieser expresselijck om hadde laten dooden, eten, die soo vreesselijck stonck dat icker qualijck van wiert, ende sont my daer nae weder nae huys, qualijck te vreden zijnde om dat ick haer niet ten dienste wilde staen.
>
> Den 9^{n} April 1611, naer dat ick hier wel vijfthien Maenden aen lant sieck hadde gelegen, ende mijn coopmanschappen aen Olyphants-tanden, coper en root hout verhandelt, nam vriendelijck afscheyt vande Coningh ende de Groote: vereerde my over duysent pont tanden, een schoon Luyppaerts vel, met een Sivets katte, om dat ick wederom soude comen.
>
> Den Coningh, die noyt te vooren, 't zedert zijn Regeringhe, boven een steenworp van 't Hoff was gheweest, quam selfs in persoon, met alle zijnen Adel my in 't huys besoecken, en versocht, dat ich doch wederom comen soude met eenige fraeyigheden.'

Van den Broecke kwam op het jacht *Mauritius*, den 27^{n} Juli, met eene lading van 65,000 pond olifantstanden, eene partij koper en veel rood hout te Amsterdam terug. Na een paar maanden rust genoten te hebben, ging hij op 30 October met het schip *de Son*, voor de derde maal, op reis naar Angola, en op 23 Februari van het volgende jaar was hij weder te Lowango, waar het door hem achtergelaten volk reeds een groote partij olifantstanden voor de compagnie had gekocht. De koning was over zijne terugkomst zoo tevreden dat hij hem kwam bezoeken. Deze vorst verbleef in de stad Bansa de Lowango; hij had niet minder dan 1500 vrouwen en ruim 500 kinderen; geen dezer had recht op den troon, maar wel de zoon van 's konings zuster; ook groeiden de zonen meest op tot bandieten en de dochters tot slechte vrouwen. Van den Broecke zegt verder:

> 'De Coninck is selver een groot Tovenaer, spreeckt dickmaels met de Duyvel, by eenen Boom voor sijn Hof staende. Sijn Vader is noch in 't leven, out (nae haer seggen) over de 160 jaren: heeft selfs geen Coninck gheweest; ende by aldien hij hem overleeft, sal sijnen sesten soon Coninck sijn.'

Onze reiziger nam de te huisreis aan en kwam den 17^{n} September met eene goede lading voor Amsterdam, waar hij aan zijne patroons moest beloven nogmaals op reis

te zullen gaan. Om de talrijke door hem bewezene diensten te beloonen, werd hij tot directeur aangesteld. Den 13^{n} Mei 1613 begaf hij zich als opperkoopman, voor rekening van de Oost-Indische Compagnie, naar Texel, van waar hij den 2^{n} Juni, op het schip *Nassouw*, in zee stak met de vloot van den generaal Reynst, wien hij als raadsman moest ter zijde staan. Onderweg moesten ze verschillende eilanden aandoen, om ververschingen in te nemen, en eerst den 3^{n} Mei van het volgende jaar liepen ze voorbij de Kaap de Goede Hoop, en op 3 Juni lieten zij voor het eiland Auswannij het anker vallen. Des anderendaags werd Van den Broecke door den generaal aan wal gezonden, met een geschenk voor den koning. Deze haalde hem met muziek feestelijk in tot op zijn hof, en vereerde hem 13 ossen, 10 schapen, 20 hoenders en eenig fruit. Van daar begaf hij zich naar de stad Demonjo, dieper landwaarts in, waar hij door de koningin treffelijk werd ontvangen, en met zijne manschappen in het huis van eenen edelman mocht verblijven, rijkelijk van alles voorzien. Op dit eiland kocht Van den Broecke 203 ossen, 30 schapen, 10 bokken, 600 hoenders, rijst, gerst, boonen en vruchten, alles zeer goedkoop en meestal in ruiling van andere voorwerpen; alzoo kocht hij, van den koning zelve, eenen os voor een boek papier!

Op het eiland Gasisa, omtrent twaalf mijlen hooger op, vond hij wel tien koningjes, die allen elkander beoorlogen. Er was niet veel goeds te bekomen; zelfs geen drinkwater was er te vinden. Hij noemt het ‘een boos-aerdigh en vileynich volck.’

Den 28^{n} Juli werd er besloten, vermits er te voren nog geen Nederlandsch schip in de Roode zee was geweest, dat Van den Broecke daar nu als kapitein-majoor met de *Nassouw* zou heen varen, om te onderzoeken of aldaar iets ten dienste van de Oost-Indische Compagnie kon worden gedaan. Den 2^{n} Augustus vertrok hij en den 19^{n} dito, toen hij voor de Arabische stad Chihiri was aangekomen, zond de koning van die streek hem een planken schuitje, geladen met schapen, bokken, visch en fruit, ten geschenke. Den volgenden dag stapte hij aan wal en werd plechtstatig naar het hof gebracht. Het heele land stond voor hem open en hij bekwam vergunning om A.C. Visscher en nog twee zijner manschappen er te mogen achterlaten. De vorst bezorgde hun een schoon huis en beloofde dat hij hen zou bewaren als de appelen zijner oogen.

Voor Catsinni, aan de monding van de Roode zee, werd Van den Broecke door den koning Saydt bon Sahidij vriendelijk ontvangen. Deze leidde hem bij de hand, aan het hoofd van omtrent 1000 soldaten met breede blanke slagzwaarden op de schouders, naar het hof, waar ter zijner eere dapper werd gefeest. Ook daar verkreeg hij de toestemming er eenigen van zijn volk achter te laten.

In den avond van den 30^{n} December voor Bantam aangekomen, werd Van den Broecke er welkom geheeten door den president J.P. Coen, die hem den 5^{n} Januari 1615 om voorraad zond naar Jakatra, waar hij bij den koning werd onthaald. Omtrent Japara, op de kust van Java, vond hij de vloot van generaal Reynst, deed verslag over zijne bevindingen in de Roode zee en vertrok langs Bantam naar Amboina, en van daar naar Banda. Hier bezaten de Nederlanders een kasteel, hetwelk door de Bandaneezen belegerd werd; doch deze waren

door de komst der vloot van generaal Reynst genoodzaakt dit beleg spoedig op te breken.

Onder het bevel van A. Van der Dussen, werd Van den Broecke met ruim 900 soldaten naar het eiland Pauloway gezonden, alwaar deze onmiddellijk na hunne aankomst, een fort op de Bandaneezen veroverden. Zij wisten echter van hunne overwinning geen gebruik te maken, want de vluchtelingen, ziende dat zij niet vervolgd werden, keerden op hunne stappen terug, hernamen het fort en richteden eene zoo groote slachting aan onder de Hollanders, dat deze op den derden dag de plaats moesten verlaten, met verlies van 36 dooden en 186 gewonden. Ook waren er twee overloopers. Een dezer, Ooghjen, van Haarlem, schoot uit een hoogen boom zoo dapper op zijne vroegere makkers, dat hij er twee van doodde en nog andere kwetste.

Kort daarop vertrok Van den Broecke, als president met het schip *Nassouw*, opnieuw naar de Roode zee. Den 15^{n} Januari 1616 kwam het te Mochra op de reede, tot groote verwondering der inwoners, welke nog nooit Europeanen hadden gezien. Er lagen daar ruim 30 groote en kleine Indische, Perzische en Arabische schepen. De gouverneur zond drie Turken aan boord van de *Nassouw*, om te vernemen welk volk het was en met wat inzicht het kwam. Toen hij het bericht ontving dat het was om handel te drijven, werd Van den Broecke, op den 27^{n} Januari, met muziek voorop, tot in de woning gebracht van den gouverneur, welke hem eenen goudlakenen mantel vereerde en feestelijk onthaalde. Van den Broecke huurde er voor zes maanden een huis, voor zich en zijn volk. Den 21^{n} April ontving hij een firman van den bassa, welke hem bij zich aan 't hof ontbood, nog al tamelijk diep landwaarts in, en hij begaf zich met vier zijner onderhoorigen te paard op reis, trok door vele dorpen en steden en kwam op den negenden dag na hunne afreis, aan de stad Chena, waar ze door den bassa met meer dan 200 personen van zijn voornaamsten adel werden ontvangen. Van den Broecke werd nogmaals met een schoonen goudlakenen mantel vereerd en overal bij de grooten des lands te gast genood. Aan den ingang van een sierlijken tempel zag hij een groot stuk hout, rondom door traliewerk omringd, en hetwelk door de inwoners als een overblijfsel der arke van Noë wordt vereerd. Ook was er een waterput, die ze beweerden door den aartsvader Jacob gemaakt te zijn.

Alhoewel Van den Broecke met den bassa op goeden voet stond, sloeg deze echter zijn verzoek af, om eenigen van zijn volk te mogen achterlaten, dewijl men bevreesd was dat de vreemdelingen, er eens geduld zijn de, allengs tot in Mekka aan het graf van den profeet Mahomet zouden doordringen. Daarop nam Van den Broecke vriendelijk afscheid, keerde met de zijnen naar Mochra terug en vertrok den 7^{n} Juli naar Chihiri, alwaar zij den 16^{n} Augustus aankwamen. Vroeger had Van den Broecke er een handelskantoor gesticht; maar nu kwam hij het opheffen, tot groot leedwezen van den koning Abdalla, welke hem op zijn kasteel bij zich deed komen en te vergeefs voordeeligere voorwaarden aanbood. Te Suratte werd integendeel een kantoor geopend, en het schip zeilde vervolgens naar Indië, kwam den 10^{n} October op de reede voor Calicout en den volgenden dag vaarde Van den Broecke in eene prauw aan land, met eene boodschap van den generaal voor den keizer. Dewijl deze met zijn leger te velde was, werd hij door den prins vriendelijk ontvangen. Ook door de keizerin, die eene halve mijl meer landwaarts in, haar hof hield, werd hij ten eten

genoodigd. Bij zijn vertrek vereerde de prins hem met een salvo van zeven schoten en drie prauwen, geladen met allerhande mondbehoeften.

Den 18^{n} November kwam Van den Broecke te Bantam terug, waar hij door den president Coen werd welkom geheeten; hij vernam er tevens dat generaal Reynst overleden was. Den 7^{n} Januari 1617 werd hij door Coen als bevelhebber aangesteld op de schepen *Middelburgh* en de *Duyve*, om de Portugeezen te Madagascar en te Suratte daarmede afbreuk te doen. Ter oorzake van den hevigen stroom, kon hij de haven van Madagascar niet binnen zeilen; hij wilde op het eiland Soccotorra nieuwen voorraad gaan innemen, doch verloor zijn roer en was eindelijk gedwongen nabij de Portugeesche stad Damman aan wal te stappen. Hij bevond zich nu in een vijandelijk land, liet al de koopwaren aan wal brengen, in hope ze later naar Suratte te kunnen vervoeren en deed er, tot zijne verdediging, eene schans opwerpen, die hij de Baricade ten Broeck noemde. Het schip *de Duyve* was eene mijl hoogerop gestrand; doch het scheepsvolk was bij hem gekomen. Het sterk lek geworden schip *Middelburgh* werd in brand gesteken om er het ijzerwerk van te kunnen benuttigen, en toen er geene vrees voor het overweldigen der schans meer bestond, vertrok men met vliegende vaandel naar een dorp, Gandive genaamd. Het scheepsvolk werd in een goed huis gelegerd en Van den Broecke snelde naar Suratte om alles in orde te stellen en den opperkoopman van het gebeurde te verwittingen. Toen hij met zijn volk in de door hem opgeworpen schans lag, waren de inwoners van Damman zoo bevreesd, dat zij de stadspoorten niet durfden open laten.

Den 30^{n} September arriveerden er zeven Engelsche schepen, doch deze weigerden hem met zijn volk naar Bantam mede te nemen; ook wilden zij hem daartoe geen Portugeesch vaartuig verkoopen dat zij gekaapt hadden. Van den Broecke, de onmogelijkheid inziende een schip te bekomen, nam een kloek besluit namelijk met zijne manschappen over land door de koninkrijken Partabassia, Decan en Golconda, dat is dwars door Hindostan, naar Masulipatnam te trekken. De kleine troep was samengesteld uit 103 goed gewapende Nederlanders en 29 Indianen als wegwijzers. Deze tocht was niet van gevaren ontbloot. Er werd gedurig tol van hen geeischt, welken zij niet wilden of wellicht niet konden betalen. Op het grondgebied van den Raspaatschen koning Partabassa toonde men zich daarom jegens hen zeer vijandig. De Raspaten versperden de wegen, omringden hen en wilden hen met geweld tegenhouden; toen de Nederlanders hunne geweren op hen losten, stoven ze echter welhaast uiteen; de vreeze voor dit schiettuig, dat men aldaar nog niet kende, was zoo groot, dat Van den

Broecke op zijn verderen tocht over het gebergte, verscheidene dorpen gansch verlaten vond. Eindelijk kwamen zij gansch vermoeid in het dorp Gandebery.

> ‘Alhier, zegt Van den Broecke, meenden wy wat te rusten, om dat wy dichte by het Coninckrijck van Dacan waren, maer wiert my afgeraden van Indische dienaers, vermits 't soo naer bij het Casteel van den Rasboethsen Coninck was, marcheerden voorts. Soo haest wij het gebergte af waren, quammer sulcken menighte van volck al om en 't om, met een schrickelick gheroep, en gedruys naer ons toe gheloopen, roepende: slaa doodt die honden, slaa doodt, op haer spraeck, *Mahar cotta*, *Mahar cotta*, sloten ons dadelijck in ordre, ende marcheerden voort, tot bij een kleyne Bosschagie, daer oock veel volck in was, liet een charge met Musquetten daer op doen, en ginck met een Troup voor in, daer wij niemandt vernamen, tot dat ick met de geheele compagnie deur was, rescontreerden ons den Gouverneur van den Coningh, met ontrent 300 wel gemonteerde Ruyters, roepende mede slaa doot, slaa doot, d'ongeloovige honden ende meenden ons so met Ruyterye te overloopen: ontrent vier piecken lengte, chargeerde wy met de derde part van de compagnie op hem, dat hij met noch twee van de voorste van de peerden vielen, sloegen hem voort dood met een ander, ende kregen zijn Paert. d'Ander Ruyters konden haer qualick te paerde houden, over de verschricktheyt van de sware slagh die de Musquetten gaven, en vlooghen gints en weder van ons af. Daer naer quamender weder twee andere Troupen peerden, die 't verbeteren wilden, maer kregen van ons achter-tocht van 't selve sop, soe dat sy doen wel buyten schoots bleven, ende sterck vergaderden, daer mede neffens ons al voorts marcherende. Ondertusschen dede ons het voet-volck (in de ruygthe overal ligghende) met Pylen en langhe Roers veel quaets, en schooten op het jonghste seer met Vyer-pylen, tot dat wy dicht bij de Frontieren van het Coninghrijck Decan quamen. D'onse schoten driemael een Vaendrager te Paerde van boven neer. 't Voet-volck die achter de heuvels en bosschen laghen deden ons de meeste schade.’

De Nederlanders hadden drie dooden en 28 zwaar gekwetsten. Aan den kant van den vijand was het verlies oneindig grooter.

> ‘Voor eerst den Gouverneur van het Royale Casteel selver; om wiens wille 5 van sijn Vrouwen met hem levendigh, en 2 van sijn Dienaers, sijn Slaven, in 't vyer mosten springhen; wyders noch 9 Ruyters, 76 Voedt-knechten, met 7 Paerden, waervan wy twee by ons hadden; Ende by aldien wy die selve nacht, niet in 't Coninghrijck van Decan gecomen waren, souder niet een van ons afghekomen hebben, om de groote menighte van 't volck dieder vergaderden, also het geheele Lant daer ontrent in roere stond.’

Van den Broecke liet zijne gekwetsten te Patoda met den onderkoopman achter en trok verder ten bezoeke bij Melick-Ambaer, een invloedhebbend persoon, die in zijne jonkheid slaaf geweest zijnde, het zooverre had weten te brengen dat hij nu veldoverste was en tevens voogd over den twaalfjarigen koning van Golconda, Nisiansia.

Melick-Ambaer hadde hem gaarne bij zich gehouden en deed hem te dien einde schoone aanbiedingen, welke echter niet konden aangenomen worden. Van den Broecke trok met zijne manschappen verder, had nog eenige avonturen en kwam den 24^{n} December eindelijk te Masulipatnam. De reis had eene maand en 25 dagen geduurd.

Vijf weken rust waren voldoende om Van den Broecke en zijne manschappen te herstellen van al de doorgestane vermoeienissen. Den 28^{n} Januari 1618 ging hij met den gouverneur De Haes met het schip *Dergoes* en drie fregatten, onder Ceylon, op de Portugeesche vaartuigen kruisen. Dit bracht echter niets op en hij was gedwongen onverrichter zake naar Masulipatnam weer te keeren, den opperkoopman A. Thomasz met 130 Hollandsche soldaten en 32 stukken geschut achterlatende.

Sprekende over de zeden en gewoonten der volken op de kust van Coromandel, zegt Van den Broecke:

> ‘'t Gene myn aldervreemst, ende verschrickelyckxt onder haer docht te zijn, dat eenige Vrouwen al levendich by haer doode Mans int vyer spronghen; hoe wel ick het selve voor eerst niet voor waerachtigh en geloofde: de eerste reyse dat ick het selve sach, was in compagnie van Jan van Weesick, ende werden ghewaerschout dat sulckx soude geschieden, vervoeghden ons derwaerts, daer komende, werden van den Broeder van den Overleden (alsoo 't een treffelijck Man was) wel onthaelt, te kennen gevende, wy hem groote eer aan dede, vonden een kuyl 10 a 12 voeten in 't viercant, en bycans een Mans lenghte diep, vol houts en brandende koolen, als dat het so heet was, als eenich brandenden oven mach wesen; werden van daer bij de Vrouw ghebracht, alwaar men voor dansten ende speelden, aet *Beetel* met een vrolijck ghemoet; alwaer eenighe woorden met haer hadden, haer 't selve ontradende, waer op antwoordden, dat het haer een groote schande soude wesen, dat die haer soo lief hadde ghehadt, dat die inde andere werelt niet en soude geselschap houden, ende op staende, gaf ons de *Beetel*, ende ginck naer een Revier, alwaer sy het lyf wies, ende dede een ghesofferaent Cleet aen, haer Hals-bant, Oor, als Arm-ringhen, haer Vrienden omdeelende, quam rechts toe naer de kuyl, alwaerse eens omginck, een yeder van kennisse toespreekende, ende alsoo de handen opheffende, sprongh met een vrolijck aanghesicht in 't vyer, en wert terstont met eenige horden en groot houdt, dat tot dien fijne gereet was bedeckt, en eenige potten Oly in 't vyer geworpen, om dat te eerder soude verbrand zijn; so haest als sy in 't vyer sprong, grepen de Vrienden, als anderen, so mans als vrouwen malkanderen in den arm, ende maackten een groot geschrey, dat ontrent een quartier uyrs duerde; was een Vrouwe naer aensien, van ontrent 24 jaren out, latende een jonck kint van dry maenden achter.
>
> De tweede reyse, ginck 't op gelijcke maniere als voren verhaelt, dan was een oude Vrouwe, wel van 50 jaren, ten ware dat haer waer belet geweest, soude wederom uyt den brant sijn gekomen. Een *Bramene* ons Buerman verdroncken wesende, wert op een groote hoop houts gelegt, alwaer de Vrouwe by hem quam liggen, hem kussende, en in den arm nemende, wert haer mede eenig hout op haer lijf geleyt, en 't vyer van anderen aengesteken, en eenig Oly over het lijf gegooten, en also verbrant; dan van de schrick van de twe eersten te sien, conden my niet begeven om

deze te sien branden, als noch tot 3 a 4 toe, oock mede, dat van de Broeder des eersten ghemelden overleden, twee Vrouwen bij hem in 't vyer sprongen.
Nota. Daer vele Moren zijn, wert het niet toegelaten, also het tegens haer Wet is; en hebbe het selve tot 2 reysen gesien, dat se bycans gereet waren, om in 't vyer te springen, dat 't wert haer belet; hebbe oock dickmaels verstaen, als datse haer eenigh goet ingeven, waer door sy te meer tot het vyer genegen zijn. Sy houden mede van de onsterffelijckheyt der zielen, seggende, naer dat de menschen hier wel geleeft heeft, sijn ziele in een goet, ofte quaet Beest gaet; hebbe

> dickwils met eenige *Bramenes*, haers geloofs halve gedisputeert, dan geen fondament van 't selve konnen bekomen, als diepsinnige fabulen, ende questien; hebben veel beloften van bevaerden onder haer, om ander *Pagoden* te gaen besoecken, bysonder ontrent den *Ganges*, alwaer verklaren, dat het hooft van *Rama Raga*, voor dese Heeren van alle de landen, eer de Vassalen tegens hem rebelleerden, begraven leyt; seggen dat daer geweldige toeloop van volk is; hebben noch een andere *Pagode*, onder haer seer geacht, gelegen in 't *Gentiven* land, in de stad *Trippety;* waer seer vele toeloop van volck is; hebbe dickwils gesien, dat eenige eten buyten de Stad brochten 'twelck sy onder een boom offerden, verklaerden dat 't dadelijck na 't opofferen wert verslonden, contrarie myn geloof, dan van Cranen verteert; seggen dat sy 't God opofferen, dan die veel met ons verkeeren, als wij haer sulx vragen wat het te beduyden hadde, seyden dat sy den Duyvel gingen offeren, also onse meeninge van sulck, haer wel bekent was, en wy geen geloof in het selfde en stelden: de reysende Pelgroms werden bij haer in grooter waerden gehouden, hoe wel dat 't groote, stoute, onbeschaemde bedelaers zijn.'

In Masulipatnam werd Van den Broecke door den gouverneur goed onthaald en, volgens 's lands gebruik met een goudlakenen kleed vereerd. Nadat de koopwaren voordeelig waren verkocht, vertrok hij met S. Kint, gewezen gouverneur van Paliacatte, naar Bantam; maar dewijl de wind ongunstig was, moest hij te Atchin landen. Hier vond hij den commandeur C. Comans, die er met het schip *de Valck* gekomen was. De koning, een zeer boosaardig vorst, die met zijne eigen zuster was getrouwd, en gedurig tegen zijne naburen oorloogde, liet hen op eenen olifant naar huis brengen. Er werd in dit land vroeger veel peper gewonnen; doch de vorige koning had de peperboomen doen uitroeien en in de plaats doen rijst zaaien.

Den 7^{n} November 1618 arriveerden zij voor Jakatra, waar zij vernamen dat de generaal Coen met den regent van Jakatra en den pangeran of vorst van Bantam overhoop lag en de vijandelijkheden op het punt waren uit te barsten. De beide vorsten zagen met spijt de immer aangroeiende macht der Nederlanders en om deze zooveel mogelijk te keer te gaan, begunstigden zij onderduims de Engelsche Oost-Indische compagnie, welke daar insgelijks handel dreef. De Engelschen waren natuurlijk vol naijver op den bloei der Nederlandsche maatschappij en haar algeheele ondergang werd door de vlootvoogden Thomas Dale en Pring besloten. De Britten rekenden echter zonder den waard!

Van den Broecke, die intusschen met het schip *de Engel* naar Suratte was gezonden, vernam onderweg, dat de Engelschen, bij verraad, het rijkgeladen Nederlandsche vaartuig de *Zwarte Leeuw*, hadden bemachtigd; hij keerde hierop in allerijl naar Jakatra terug, waar de *Engel* de kleine vloot van Coen versterkte, terwijl hij zelve in het fort terugkeerde.

Tusschen de beide vloten kwam het echter tot geen beslissenden zeeslag; er hadden slechts schermutselingen plaats: niets afdoende. In alle geval besloot de generaal Coen, die geen genoegzamen voorraad buskruit bezat, met zijne schepen de wijk naar Amboina te nemen en daar op versterking te wachten. Voor zijn overhaast vertrek zond hij eene sloep met zeven man en acht halve vaten buskruit aan wal, en schreef aan Van den Broecke, dat bijaldien hij geene kans zag om het fort te behouden,

hij het nog liever aan de Engelschen dan aan de Jakatranen zou overgeven. Om zijne manschappen niet moedeloos te maken, gaf Van den Broecke hun van dit briefje geene kennis.

Onderwijl was er dapper aan de versterking der Nederlandsche logie gewerkt; ze werd met palissaden afgesloten en er werden ook batterijen opgeworpen; kortom, de logie werd zooveel mogelijk in een fort herschapen. De Javanen versterkten van hunnen kant ook het Engelsche kantoor, hetwelk recht over dat der Nederlanders stond. Deze logie werd echter spoedig in brand geschoten. Vervolgens werd het geschut op de stad Jakatra gericht, welke dapper antwoordde, want 's avonds waren er in het fort 15 dooden en 8 a 10 gekwetsten. Er waren 70 schoten op de stad gelost, doch er was nog geene opening in de muren gemaakt; en wat erger was en meer stof tot nadenken gaf, het buskruit minderde snel. Van den Broecke werd tot kapitein-majoor aangesteld; hij bevond dat er in het fort slechts 240 weerbare mannen waren. Er waren ook 70 a 80 slaven en 30 a 40 vrouwen. De eene helft der manschappen stond onder zijn bevel, de andere onder dat van E. Carpentier.

Ter hulpe van Jakatra waren er nog 4000 Javanen aangekomen, en ook de Engelsche vloot kwam met 18 schepen ter reede liggen, zoodat het Nederlandsche fort te land en ter zee werd belegerd. Van den Broecke, die intusschen de acht halve vaten buskruit van generaal Coen had ontvangen, wilde echter van geen overgeven hooren spreken; hij versterkte en verdedigde het fort zoo krachtdadig dat de koning het oninnemelijk wanende, den vrede liet aanbieden, op voorwaarde dat er hem 6000 realen als schadevergoeding zouden worden betaald. De Nederlanders, wel wetende dat zij het onmogelijk nog lang zouden kunnen volhouden en in den eersten tijd geenen onderstand van generaal Coen te gemoet ziende, namen het vredevoorstel aan, mits de betrekkingen weder op denzelfden voet als vroeger zouden gebracht worden.

Ofschoon de Engelschen gedurig stokken in het wiel staken om de onderhandelingen te doen mislukken, en liever den oorlog zagen voortduren, werd evenwel, den 19^{n} Januari 1619, de vrede tusschen de twee partijen gesloten en onderteekend. De Nederlanders moesten aan den regent of koning van Jakatra, zooals hij zich noemde, 5000 realen in geld en 1000 realen in kleederen betalen; daarentegen mocht het fort in den toestand blijven waarin het was, tot generaal Coen ter plaatse zou komen, en de Engelschen mochten hunne logie niet meer zoo dicht als te voren, bij het fort heropbouwen. Deze laatsten hadden dus, met al hunne kuiperijen, meer verloren dan gewonnen. Ook waren zij woedend.

Over het sluiten van den vrede scheen men, vooral in het fort bijzonder verheugd. Die vreugde mocht echter niet lang van duur zijn en de Nederlanders zouden welhaast ondervinden dat ze met een trouwloozen vorst te doen hadden. Reeds den 22^{n} Januari kwam de shahbander, of havenmeester, met eenige voorname Jakatranen in het fort, om Van den Broecke

op een feestmaal te verzoeken, dat de koning aan verscheidene aanzienlijke Bantammers geven zou, die bij het teekenen van het verdrag waren tegenwoordig geweest. Van den Broecke, voor verraad beducht, riep de opperhoofden bijeen, om hunnen raad nopens dit bezoek in te winnen; maar dewijl hij zegde; dat hij ‘geen perijckel ten dienste van de Compagnie ontzagh, so 't de vrunden geraden vonden,’ werd er besloten dat hij het feest zou bijwonen. Hij ging er dus heen met dokter de Haen, vijf soldaten en een jongen die het geschenk droeg dat voor den vorst was bestemd. Nauwelijks waren zij gezeten of ze werden door de Javanen verraderlijk overvallen, gevangen genomen en aan handen en voeten geboeid. Nu wilde men Van den Broecke met geweld tot de overgave van het fort dwingen; doch hij bleef weigeren, ofschoon hij zich ook in zeer benepen toestand bevond.

Overigens, de manschappen die op het fort gebleven waren, versterkten het nog geduchter dan te voren, wel besloten zich tot het uiterste te zullen verdedigen; des te meer dewijl er op het woord van den vijand toch niet mocht worden betrouwd. De Engelschen, welke tot die verraderlijke daad ongetwijfeld hadden aangestookt, want hun admiraal Thomas Dale was bij de schandelijke gevangneming tegenwoordig geweest, deden den koning nu groote geschenken en leenden hem zelfs 2000 realen. Voortdurend bleef de ontrouwe vorst de overgave eischen van het fort, met belofte de manschappen op een Engelsch schip te zullen laten vertrekken. Van den Broecke werd zelfs genoodzaakt aan zijne voegere krijgsmakkers brieven te schrijven, om hun aan te raden, het fort op te geven. Dit werd evenwel door deze helfhaftig geweigerd. - Had Van den Broecke zich in dit geval zwak van karakter getoond, in een meer dreigend gevaar toonde hij zich des te sterker: den 29^{n} Januari werd hij, aan handen en voeten gebonden en met de strop om den hals, tusschen twee Engelschen die zijne taal verstonden, op de stadswallen tegenover het fort gebracht; doch in plaats van zijn volk tot de overgave aan te zetten, zooals hem dringend bevolen was, sprak hij hun onophoudelijk moed in het lijf, waarop hij door de verbitterde Javanen achterover werd gerukt en langs den grond terug naar het hof gesleept.

Ongelukkiglijk was de krijgsvoorraad intusschen bijna teenemaal uitgeput, en de dappere Nederlanders waren nu eindelijk wel genoodzaakt, aan de overgave van het fort te denken. Niet aan de bloeddorstige Javanen, maar aan de Engelschen zou men het overgeven. Er werd ten dien einde eene overkomst getroffen, op 1 Februari, waarbij het fort met den overigen voorraad, de koopwaren, geld en juweelen hun moesten overhandigd worden. Daarentegen zouden de Engelschen hun een goed schip bezorgen, voorzien van twee kanonnen, vijftig geweren, twintig pieken, een vat buskruit, zeilen, ankers, kabels en voor zes maanden levensmiddelen.

Deze overeenkomst had reeds een begin van uitvoering gekregen doch werd door eene onvoorziene gebeurtenis afgebroken. De vorst van Bantam, naijverig op zijnen vazal te Jakatra, zond er een gewapende troep heen, en door deze werd de niets kwaadvermoedende regent, zonder slag of stoot, van zijnen troon geworpen en verbannen. Van den Broecke verkreeg echter zijne vrijheid nog niet terug; hij werd naar Bantam overgevoerd en daar gevangen gehouden, nochtans zonder de minste strengheid. Ook de vorst van Bantam zocht door sluwheid het Nederlandsche fort in zijn bezit te krijgen; maar dit ging niet gemakkelijk vooruit.

Het fort was intusschentijd, door onverpoosd werken, in eene tamelijk geduchte sterkte met vier bolwerken herschapen en droeg nu den trotschen naam van Batavia. De meesten der verdedigers lieten, toen ze na lang wachten, nergens hulp zagen opdagen, eindelijk den moed zinken; er werd, bij meerderheid besloten voor de overgave met den vorst van Bantam overeen te komen; doch nu juist was de verlossing nabij. Den 25^{n} Maart kwam de generaal Coen eindelijk met eene vloot van 17 schepen voor het fort, en nu namen de zaken spoedig eene andere wending. De stad Jakatra werd na korten tegenstand ingenomen, de wallen geslecht en de meeste huizen verwoest. Coen dreigde Bantam met hetzelfde lot; hij kwam den 8^{n} April met zijne vloot voor die stad en nu werd Van den Broecke met een 100tal zijner medegevangenen op vrije voeten gesteld. Zijn diensttijd was intusschen geëindigd, maar hij trad op 4 Januari 1620 opnieuw in dienst der compagnie. Kort nadien werd de vrede met Engeland gesloten, en hij werd den 26^{n} Juni benoemd tot commandeur-directeur over de handelskantoren in Arabië, Perzië en Indië. Hij vertrok met het schip *'t Wapen van Zeelandt* onmiddellijk naar de Roode zee en kwam den 22^{n} Augustus voor de stad Aden ten anker. Goed ontvangen door den aga, liet hij er eenige manschappen met eene partij koopwaren achter en legde er aldus den grondsteen van een later zeer uitgebreiden handel. Hij schrijft dat het water in de Roode zee op sommige plaatsen zoo rood als bloed opwelde en wanneer men er een emmer uitschepte, vond men op den bodem rood zand. Om die reden denkt hij, dat men er den naam van 't Roode Meir heeft aan gegeven!

Van den Broecke bezocht de verschillende handelskantoren van de Oost-Indische Compagnie. stichtte er nog verscheidene andere, benoemde Wouter Heute als opperkoopman van den Nederlandschen handel aan het hof van den grooten Mogol in Agra en vestigde de betrekkingen met de Indische vorsten op een uitmuntenden voet. Hij toonde steeds veel wijs beleid, werd overal gaarne gezien en men luisterde graag naar hem. Het Hollandsche schip *Sampson* had, ondanks den vrede, eenige Moorsche schepen veroverd en geplunderd. Deze gelegenheid namen de nog altijd naijverige Engelschen te baat, om den koning tegen de Nederlanders op te hitsen, vragende: ‘of sy nu de waerheyt niet geseyt hadden; dat wy maar dieven, ende gheen Kooplieden, als sy waren.’ Van den Broecke wist zich echter nogmaals te redden; overigens, al schreeuwden de Engelschen zoo hard, zij zelven gingen daarom niet eerlijker te werk. Zij ook hadden twee Moorsche schepen buit gemaakt, waarover vele moeielijkheden ontstonden, die eindelijk door Van den Broecke's wijs beleid werden te boven gekomen.

Den 6^{n} December 1626 ontving hij het bericht dat de groote Mogol overleden was. De prins Chrom, die vroeger zijn oudsten broeder had doen verwurgen en nu zijnen vader opvolgde,

was met een talrijk leger in aantocht, om zijne staten in bezit te nemen. Van den Broecke reed hem onbeschroomd met een schoon geschenk te gemoet, en dewijl hij de eerste was welke uit Suratte den nieuwen vorst verwelkomde, werd hij zeer vriendelijk ontvangen. Prins Chrom hadde hem zelfs gaarne bij zich gehouden, met belofte, een groot heer van hem te zullen maken. Van den Broecke wist zich echter zoo beleefd te verontschuldigen, dat hij behalve een nieuwe firman, ook een schoon paard ten geschenke bekwam.

> Verder schrijft Van den Broecke, dat men aan het hof 'tijdingh kreegh, dat de *Usbeecken*, een Natie palende aan de zijde van Tartariën en China, met een groot leger, sterck 20 duyzent vrouwen te peerde, en 30 duyzent mannen, de nieuwen coninckxstad Kaboul (gelegen ontrent de frontier en bij Candehar) met gewelt stormender hand ingenomen hadden, daer groote wreetheydt met moorden gebruyckt wierdt, ende veel jonck volck, beneden de dertien en veertien jaren, naer dat de Stad, vermits een geweldich Leger daer naer toe trock, geraseert en gheplundert hadde, voor slaven en slavinnen mede namen. *Nota.* Dat deze vrouwen den eersten aenval deden; sitten so kloeck met haer wapens te peerde als de mans, zijn seer kloeck en wreet van aensien, als bleeck by een jonge slavinne van die Natie, die by my hadde. Brachte so wel voor 14 a 15 dagen victualie, en voeder mede achter op haer peerden, als de mans: men weetse by niemant anders te vergelycken, als bij de Amasones, daer veel van geschreven wert; houden haer mans soo in dwanck als d'Indianen hare vrouwen.'

Van den Broecke, door den gezant van Perzië daartoe uitgenoodigd, vertrok met twaalf schepen naar Gamron en Ormus en werd er door den gouverneur op zijn kasteel goed onthaald en onder alle opzichten begunstigd. Den 25^{n} Februari stierf de koning Cha Abas en werd door zijnen kleinzoon Cha Sassi opgevolgd; doch dit bracht geene verandering te weeg in de toegenegenheid, welke men onzen stadgenoot bewees. Voor zijn vertrek werd hem en de zijnen, in den tuin van den gouverneur, een prachtig afscheidsmaal gegeven, en een schoon Perzisch en een dito Arabisch paard benevens sierlijke goudlakensche stoffen vereerd. Den 5^{n} Maart keerde de vloot eindelijk met eene lading van 1000 balen zijde naar Suratte terug, waar ze den 22^{n} van die maand aankwam.

Intusschen was Van den Broecke's diensttijd ten einde geloopen, en dewijl hij verlangend was naar Nederland weer te keeren, maakte hij daartoe de noodige toebereidselen, hoezeer zijn op handen zijnde vertrek ook door iedereen werd betreurd. Hij had het directeurschap der handelskantoren van Perzië, Arabië en Indië gedurende 9 jaren en 7 maanden getrouw bediend. Den 20^{n} April 1629 vertrok hij met eene vloot, waarvan de lading twaalf tonnen gouds waard was, naar Bantam, waar hij den 19^{n} Juni ter reede kwam. Den 20^{n} September te middernacht was hij hier getuige van het overlijden van den generaal J.P. Coen, welke twee dagen nadien met veel plechtigheid in het stadhuis werd begraven.

Omtrent eene maand te voren, namelijk den 22^{n} Augustus, hadden de Javanen met een leger, dat ruim 80,000 man sterk was, de belegering voor Batavia geslagen. Hunne herhaalde aanvallen werden echter dapper afgeweerd, tot ze den 2^{n} October

eindelijk genoodzaakt waren het beleg op te breken, nadat ze meer dan de helft van hun leger hadden verloren, niet allen in den strijd, maar de meesten door hongersnood.

Den 17^{n} December werd de tehuisreis ondernomen met negen schepen, waarvan een, *de Dordrecht*, onderweg door brand werd vernield, bij welke ramp slechts een man het leven verloor, alsook een schoone jonge olifant, die als geschenk voor den prins Frederik-Hendrik was bestemd. Eindelijk, op den 8^{n} Juli 1630 kwam Van den Broecke gezond en welbehouden te Amsterdam, waar hij door het bestuur van de Oost-Indische Compagnie werd welkom geheeten en met eene gouden ketting van 1200 gulden vereerd.

Men was den man die onderscheiding voorzeker wel verschuldigd, want hij was ruim zeventien jaren in den dienst der maatschappij geweest en had haar onmetelijke voordeelen aangebracht. Hij was uitmuntend voor de hem toevertrouwde posten geschikt, want hij wist met de Indische vorstjes en gouverneurs, waarmee hij moest handel drijven, zeer vriendschappelijk om te gaan; allen zagen hem ongaarne vertrekken en het is aan zijne voorzichtigheid te danken, dat de dikwijls voorkomende moeielijkheden uit den weg werden geruimd; want zelfs met de Engelschen stond hij op goeden voet.

Waarschijnlijk hield hij zich nu onledig met het schrijven van zijn reisboek, hetwelk ons voor dit opstel, van groot nut is geweest. Het werd herhaalde maal te Amsterdam herdrukt; de titel luidt:

Wonderlijcke Historische ende Journaelsche Aenteyckeninghvan 't gene Pieter Van den Broecke, op sijne Reysen, soo van Cabo Verde, Angola, Gunea, Oost-Indien (*aenmerckens waerdigh*) *voorgevallen is: Waer in hem, soo in schip-breuck, als in 't doorreysen van 't Lant, seer veel vreemde dingen ontmoet zijn, soo van Religie, Manieren, Zeeden, en Huyshoudingen der volckeren: En andere eyghenschappen der Landen en Kusten, die sy bezeylt hebben.*

Het rustelooze leven dat Van den Broecke tot nu toe geleid had, liet hem ongetwijfeld niet toe, lang werkeloos te blijven. Van den anderen kant deed de Oost-Indische maatschappij, welke zijne bekwaamheden op prijs stelde, hem de schoonste aanbiedingen, zoodat hij eindelijk voor die bekoring bezweek. Hij trad dus nogmaals in dienst en keerde naar Indië terug waar hij in 1640, door zijnen vriend den generaal A. Van Diemen, met den titel van commandeur was heen gezonden, en Malakka hielp belegeren. De vele ongemakken en ontberingen, welke hij, door de langdurige belegering, daar moest lijden, berokkenden hem eene zware ziekte, aan welker gevolgen hij in 1641 voor gemelde stad overleed. Hij had den ouderdom van 57 jaren bereikt.

Op de puinen van het verdelgde Jakatra, aan de boorden van de rivier Tji-Liwoeng, verrees welhaast de machtige hoofdstad van Java, Batavia, die spoedig den algemeenen zetel werd van den Nederlandschen Oost-Indischen handel. De bloei van Batavia nam dermate toe, dat de bevolking, op het einde der XVIIe eeuw, op ongeveer 150,000 inwoners werd berekend. In 1811, tijdens de oorlogen van het eerste keizerrijk, hadden de Engelschen zich van Java meester gemaakt; maar toen Napoleon, door de macht der verbondene legers was gevallen, werd die kolonie aan Nederland teruggegeven. Sedert de stichting van Singapore, in 1819 door de Engelschen, moest Batavia als handelshoofdplaats veel van haar vroegeren luister derven; men telt er thans nog slechts omtrent 70,000 inwoners. Voor Nederlands overzeeschen handel blijft zij evenwel nog altijd van het grootste belang.

Antwerpen.

J. STAES.

Kroniek.

Antwerpen. De kunstschilder F. Vinck houdt zich onledig met de uitvoering van een diorama, voorstellende de verschijning van O.-L.-Vrouw in

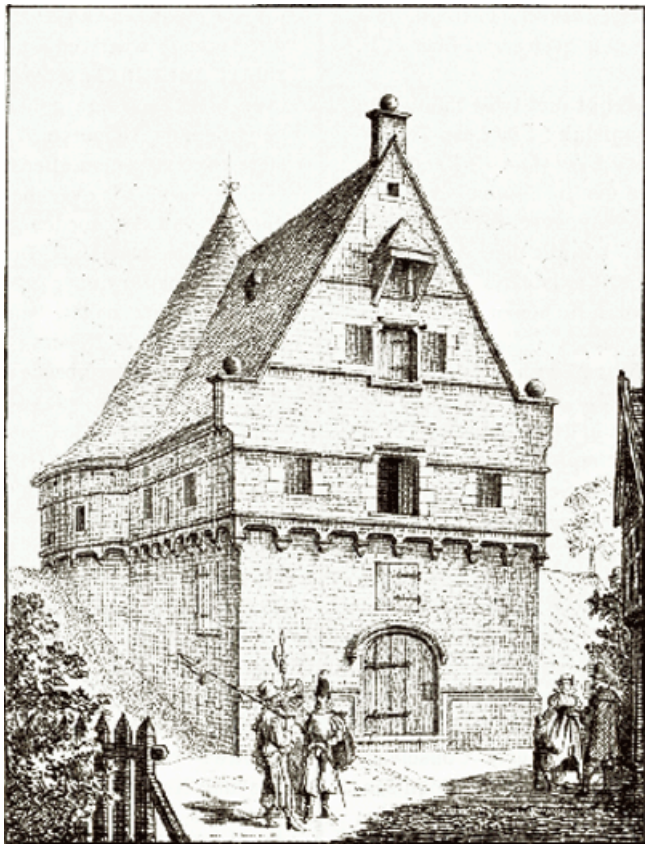

De Blauwe Torente Antwerpen, 1313-1880.
TEEKENING EN STEENSNEDE VAN C. T'FELT.

de grot van Lourdes aan Bernadette, het sterven van laatstgenoemde enz. Het is bestemd voor Lourdes, waar de schilder het landschap naar de natuur is gaan opnemen. De landschap- e n maanlichtschilder E.J. Leemans is den heer Vinck behulpzaam in de uitvoering.

- Den 16^{n} Januari heeft de Maatschappij van Antwerpsche Bouwmeesters aan de weduwe van haren gewezen voorzitter J.A. Hompus dezes borstbeeld in gebakken aarde, uitgevoerd door F. Deckers, aangeboden. De tegenwoordige voorzitter E. Le Clef hield eene toepasselijke aanspraak.

- Overeenkomstig het door den heer N.J. Cuperus, lid van den gemeenteraad, gedane voorstel, heeft het stadsbestuur een verkleind model doen maken van den in 1880 afgebroken Blauwen Toren, met daarvan voortgekomen afbraak. Het is een fraai werkstuk dat uitgevoerd is geworden door de schrijnwerkers L. Janssens en nu wijlen Frans Sterckx, onder de leiding van den toezichter voor stadswerken H.F. Rombouts. Het zal bijgezet worden in het museum van oudheden op het Steen. (Zie 1880, blz. 72 en 186). Wij geven hier de afbeelding van den toren zooals hij oorspronkelijk was in de XIVe eeuw.

Brussel. Voor het museum is van de Fransche regeering eene porseleinen vaas uit de fabriek van Sèvres ontvangen.

- De keurders van den 3-jarigen prijskamp voor Nederlandsche tooneelletterkunde (J.F.J. Heremans, voorzitter, P. Gassée, D. Sleeckx, J. Van Beers, leden, Em. Hiel, secretarisverlaggever) hebben hun verslag openbaar gemaakt. Zij namen kennis van 31 ongedrukte en 42 gedrukte tooneelwerken. Met 3 tegen 2 stemmen werd beslist geene voordracht te doen voor het toekennen van den prijs en zulks wel omdat tusschen de 73 gewrochten niet een voorkwam ‘dat bijzonder treft en boeit door eigenaardigheid, opvatting, logische ontwikkeling, wel doordachte en afgeronde uitwerking.’ Het verslag wijst als aanmoediging verdienende de volgende stukken aan: Em. Van Goethem, *Drie oude Kameraden*, tooneelspel in een bedrijf; J. Van Hoorde, *Valentina*, id. id.; F. Van de Sande, *Mie-Bel*, id. in 3 bedrijven; E. Rosseels, *Er Overschieten* en *Op lijfrent*, tooneelspelen in 1 bedrijf.

- Het in brons gegoten beeld van de faam welk het gedenkteeken van Leopold I bekroonde (zie 1879, blz. 123 en 1880, blz. 156) en ten gevolge van een zwaar onweder veiligheidshalve is moeten afgenomen worden, zal niet herplaatst worden; dit beeld heeft gekost 26,000 fr., zooveel als het marmeren standbeeld des konings van W. Geefs. Beelden, als het voormelde beeld van de faam, bestemd om op eene groote hoogte geplaatst te worden en derhalve blootgesteld te zijn aan het geweld van wind en weder, werden vroegertijds gemaakt van koperen platen en draaibaar bevestigd op eene ijzeren spil. Aldus het beeld van den heiligen Michaël dat op het stadhuis te Brussel sedert eeuwen prijkt. Men zoekt naar een ander ontwerp om het koninklijk gedenkteeken te bekronen dat reeds 700,000 fr. kost.

-Als keurders van den vijfjaarlijkschen prijs van vaderlandsche geschiedenis zijn benoemd; S. Bormans, P. Fredericq, J.F. J. Heremans, A. Le Roy, C.G.J. Piot, J. Stecher en A. Wauters.

- Eene schilderij van G. Wappers, opgegeven als getiteld: *De weduwe van Boduognat*(?), die Z.M. de koning geschonken had aan de verloting, ingericht door de drukpers van Brussel en welke niet door den winner werd afgehaald, is in 't openbaar verkocht voor 500 fr.

- Ed. Agneessens en M. Nissen schilderen voor de senaatszaal het portret van wijlen de senaatsvoorzitters de Tornaco en Selys-Longchamps.

- Van de tafereelen die bij het kunstfeest (zie onzen jaargg. 1880, blz. 146, 162 en 168) het Leopoldspark versierden, zullen er een aantal in 't paleis van den senaat en in de lokalen van de ministeries geplaatst worden. Het stuk, voorstellende *Het comiteit der Internationale Vereeniging*, is teruggezonden aan den schilder. De stad Brussel ontving een *Gezicht op de Groote markt* door F. Stroobant; een *Gezicht op de nieuwe boulevards* door Blancgarin en het portret van Th. Verhaegen door Van Keirsbilck; het museum van Luik, *Afkondiging der Belgische grondwet*, door E. Delperée. De portretten ten voeten uit van baron G. Wappers, door C. Boom, Albert Grisar, door F. Fraustadt en baron H. Leys, door P. Verhaert, bevinden zich op het stadhuis te Antwerpen.

- Het op blz. 201 van onzen vorigen jaargang vermelde stuk van J. Van der Does is voor het rijksmuseum aangekocht.

- Tafereelen door het staatsbestuur aangekocht op de ten-

toonstelling over 1830-1880: J. Verhas, *Schoolparade;* J. Impens, *Vlaamsche herberg;* J. Portaels, *De dochter van Sion;* C. Hermans, *De morgen;* E. De Pratere, *Veemarkt te Brussel;* T. Baron, *Het Rouat-dal in Hesbaye;* A. Bouvier. *Landschap;* J.T. Coosemans, *Een Mastbosch;* T'Scharner, *Na den winter op de boorden van de Maas te Lysden*; voor het rijksmuseum is ook aangekocht het borstbeeld van wijlen Philip Van Brée (zie 1879, blz. 143), uitgevoerd door L. Royer (zie 1879, blz. 76). Ph. Van Brée was in 1842 bewaarder van het museum van Brussel.

Leuven. Onder de pers bij K. Fonteyn, *De Godvruchtige Pelgrim tot O.-L.-Vrouwe van Scherpenheuvel*, gevolgd door eene Meimaand ter harer eer, door den zeer eerw. heer J.F. Hendrickx, pastoor te Tremeloo.

Gent. Het stedelijk museum is verrijkt met twee tafereelen, geschonken door het staatsbestuur, namelijk: *Zicht van Terneuzen* door J.T. Coosemans en *Zicht van Gent* door G. Denduyts

- Em. Hiel heeft voor de feesten die in September zullen plaats hebben in deze stad eene cantate geschreven, getiteld *Het volk van Gent*, waarop muziek gezet wordt door A. Gevaert.

- Bij Lod. De Vriese gaan Julius Vuylsteke's *Verzamelde gedichten* in het licht gegeven worden in eenen bundel van ongeveer 400 blz.; prijs: 4 fr.

- De Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid en Wetenschappen heeft haar 17de *Jaarboekje* in het licht gegeven. Buiten eenen almanak voor 1881 bevat het een aantal stukken die betrekking hebben op de maatschappij en waaruit wij onder andere vernemen dat zij, den 30^{n} September 1879, 576 werkende en 109 aanmoedigende leden telde. Voorts een aantal bijdragen als: van Emiel De Smedt, over stoomketels en stoomtuigen op de rijkstentoonstelling van 1880 te Brussel, van Edm. Sacré over de lichtteekening, van C.I. (Imbroeck?), eene beschouwing van de Grootemarkt te Brussel en *Een woord over huishoudkunde*, benevens twee gedichten van J. Wytynck.

Kortrijk. 14 Augustus aanstaande zal er eene kunsttentoonstelling geopend worden gevolgd van eene verloting der aangekochte kunstvoorwerpen. De heer Hendrik Conscience is voorzitter, de provinciale bouwmeester P. Croquison, ondervoorzitter, de heer H. Nolf, burgemeester, eerevoorzitter. De kunstwerken moeten voor 15 Juli te Kortrijk zijn aangekomen; de kosten van vervoer heen en weer (tarief 2) zijn voor rekening der maatschappij. Voor verdere inlichtingen zich te wenden tot den heer P. Gillon, secretaris der maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten en letterkunde te Kortrijk. Te Brussel kan men de kunstwerken kosteloos bestellen bij Mommen, Batterijstraat 32 en te Antwerpen bij G. Geeraerts, Kloosterstraat 45.

- De uit 49 klokken bestaande stedelijke beiaard wordt thans bespeeld volgens het klavierstelsel van F.H. Smulders, van Maastricht, waarover ons tijdschrift in 1880, blz. 73, en vroeger, breedvoeriger gewaagde. De toepassing van het stelsel van Smulders te Kortrijk heeft 17,000 fr. gekost. In de zwaarste klok van den Kortrijkschen beiaard is het volgende opschrift gegoten: Cortraceni. Coecilia sum. Ecce laetoe stipant sociae XLVIII. (1878.) Consule H. Nolf-Goethals, scabinis E. Ghesquière, P. Debboudt, P. Tack, H. Van der Plancke, secretario C. Mussely. Me fudit Lovanii Severin Van Aerschodt. Kortrijks beiaardspeler (Petrus Callens) geniet eene jaarwedde van 500 fr.; voor het veranderen der arias ontvangt hij 50 fr. en als hij in buitengewoonen dienst speelt bekomt hij eene buitengewone vergoeding van 1 frank per kwartier.

Brugge. Het stadsarchief is in den laatsten tijd, onder andere, verrijkt geworden met de drie volgende handschriftelijke boeken, gekocht in de veiling der bibliotheek van wijlen den heer Fr. Van Hamme van Stampaertshoucke, te Gent: 1° *Tnaervolghende is het vermeughen preeminentie ende last van den Burghmeester van den courpse der stede van Brugghe;* 2° *Register van allerhande instructien gepasseert voor M. Van de Velde*, *notaris te Brugge* (1611-1614); 3° *Reglement voor den cipier ende gevangene binnen de gevangenisse der stadt Brugge* (1717). Het eerstvermelde boek bevat de volgende stukken: *a*) eene verordening van 37 artikels omtrent de machtsbevoegdheid van den burgemeester der gemeente, of, zooals men het toen noemde, van den courpse; *b*) eene verordening op het 'luyden van de poortclocke van Brugghe'; *c*) een uittreksel uit een plakkaat van 20 Maart 1601 over de 'ghebrande wijnen ofte levende waeteren'; *d*) een uittreksel uit eene verordening van 11 April 1647 over de 'pense stallen'; *e*) aanteekeningen over merkwaardige gebeurtenissen, waartusschen onder meer de volgende behooren: 1. Den v^{n} januari, den burghmeester ende twee scepenen offeren t'onse Vrouwe ende hebben elck ses stuyvers, 't is over hertog Carel; 2. Den II maerte, 't jaer ghetyde van den goeden graeve Carel, daer gaen twee scepenen ende alle de raeden; 3 Den XXII may, 't jaer ghetyde van den heere Liwekdary daer gaen twee scepenen ende alle de raeden; 4. Den XXVIIJ oogst, sint Donaes, 't jaer ghetyde van den grave Louys de Nevers; 5. Den XXVI septembris, den hooghbailliu schoutheete, beede de burchmeesters gaen offeren t' onse Vrouwe over den conynck Philips ende hebben eenen schellynck; 6. Ontrent het laste septembris, 't jaer ghetyde van hertoghe Jan in sint Gillis; daer gaen twee scepenen ende raede, ende bringhen de dischmeesters int collegie voor de burchmeesters 13 teeckenen, elck teecken weerdich synde in broot, wyn, vleesch ende erweten twee stuyvers; 7. De koude brugghe marct geduurt ses weken en beghint derthien avont; 8. Dandere beghint saterdaeghs naer Paesschen ende gheduurt oock ses weken. Tusschen de stukken bevinden zich akten van begiftiging voor den 'berch van charitate,' voor 'der aerme meyskins schole,' voor 'der aerme cnechtkins schole,' voor de behoeftigen der stad, deze laatste vanwege Anna Breydel weduwe van Frans Van den Heede en vanwege Isabella Breydel. Nog zij vermeld een contract van huwelijk van 31 Mei 1612, tusschen Philippus Van de Kerchove en Catharina Clayssius, onder hetwelk de bruid, haar vader en zijn oom, ofschoon alle denzelfden familienaam voerende, zich als volgt teekenden: Catharina *Claeyssins*, Antonius *Claeissins*, Petrus *Claeis.* Aan een der stukken is de volgende tekst van eene getuigenis ontleend: 'Compareirt A. schipper wonachtich... oudt 39 jaren ofte daerontrent; de welcke comparant considererende dat men schuldich es alle warachtighe zaken te ghetuughen ende attesteren zonderlinghe dies verzocht zijnde, heeft ten verzoucke van L... ghetuucht ende gheattesteirt up zijn deel hemelryckx ende manne waerheyt, warachtich te wesen, als dat' enz.

- De glasschilder Samuel Coucke heeft aan de kerk van het H. Graf te Jeruzalem in Palestina een door hem geschilderd glasraam geschonken, om boven de groote kerkdeur te worden ingezet. *Christus*, *die de rechterhand zegenend uitstrekt en in de linker de kenteekens der koninklijke waardigheid houdt*, is afgebeeld in het middelgedeelte; vier rondeelen vertoonen de evangelisten en vier andere een dergelijk getal doctors in de godgeleerdheid. Het raam bevat buitendien het volgende opschrift: *Pietatis causâ. Hoc opus artificiosum Dono dedit* Samuel Coucke, *pictor vitriarius. Brugis Flandrorum* 1880. De patriarch van Jeruzalem heeft den heer Coucke tot ridder van de H. Graforde benoemd.

Dendermonde. Bij Aug. De Schepper-Philps is het prospectus verschenen van eenen dichtbundel van Gustaaf Rens, getiteld: *Mijmeringen.* Hij zal ruim 100 blz. bevatten; prijs 1 fr.

Driejarige tentoonstelling van schoone kunsten te Gent 1880.

TAFEREEL VAN P. VERHAERT, HOUTSNEDE VAN ED. VERMORCKEN.

Bovenstaande houtsnede is uitgevoerd naar het door ons op blz. 170 en 196 van onzen vorigen jaargang aangeteekende tafereel, getiteld: *De keldermeesters*, die men in Antwerpen wijnstekers noemt, en dat op de Gentsche tentoonstelling werd aangekocht door den heer Claes-Duparcq. De jonge en veelbelovende schilder heeft er ook eene etsing naar vervaardigd. Sinds dien schilderde hij nog *De Palingbrug* en de *Gevangenisstraat* te Antwerpen, beide aangekocht door den heer A. Van den Nest, schepen der stad Antwerpen, die reeds vroeger van denzelfden schilder een tafereel bezat, dat getiteld is *De teekenles.* Van de *Palingbrug* werd door den schilder ook eene etsing gemaakt, waarvan wij melding doen op blz. 27, in de uitgave der Vereeniging van Antwerpsche etsers.

Steenkolen.

De kolenhoudende gronden in de Vereenigde-Staten worden berekend eene oppervlakte te beslagen van 49 millioen 600,000 hectaren, dat is ongeveer 16 maal de grootte van België, welks geheele grondgebied zooals men weet eene uitgestrektheid heeft van 2,945,593 hectaren.

Oude bouwwerken in Vlaanderen.

De tweede aflevering van bovengemeld werk is verschenen. Zij bevat de volgende teekeningen: grondplan, koor en toren der dorpskerk van Baaigem in Oost-Vlaanderen; voorkant, zijkant, doorsnede, grondplan en bouwkundige bijhoorigheden der kerk van Schelderode, die hersteld werd onder de leiding van den bouwmeester A. Van Assche; landhuis te Meirelbeke, langs drie kanten beschouwd, alsook eene gansche

bladzijde grondplan en bijhoorigheden; twee herstelde gevels in Vlaamschen stijl uit de Lange-Schipstraat te Gent.

Voor voorwaarden van inschrijving en aanbeveling zie blz. 11.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom weegt een lichaam zoo zwaar niet in het water, als buiten het water?

Omdat het vocht, dat door het lichaam of eenig voorwerp verplaatst wordt, hetzelve ondersteunt, en dus het gewicht vermindert. Als nu, bij voorbeeld, de verplaatste massa waters van één kilo gewicht is, zal het in het water gezonkene voorwerp 1 kilo lichter zijn, dan buiten het water.

Eene winterontmoeting in Rusland.
(Vervolg van blz. 7.)

Deze dolle vaart had ongeveer een half uur geduurd, en de krachten van mijn paard namen merkbaar af, terwijl het heesche gehuil nader kwam. Wij bevonden ons op eene tamelijk effene vlakte, waar de sneeuwhoopen menigvuldiger waren en mijn paard dikwijls tegenhielden. Een frissche, scherpe wind blies over de vlakte heen en dreef de dampige wolken aan het uitspansel voor zich uit; de boschjes en het heestergewas werden zeldzamer, en de onafgebrokene sneeuwvlakte liet de voorwerpen gemakkelijker onderkennen: zoo onderscheidde ik een troep donker gekleurde dieren, die, op eenigen afstand, mijn paard op de hielen volgden, zonder eenig gehuil. In het volgende oogenblik voelde ik een hevigen pijnlijken stoot aan het voorhoofd; ik had tegen een laag nederhangenden boomtak gestooten, die mijne pelsmuts afwierp en mij aan het voorhoof had gekwetst. Eenige seconden later wierpen de wolven zich met gehuil op de pelsmuts en verscheurden haar, maar zetten toen de vervolging des te begeriger voort, daar zij in hunne verwachting teleurgesteld waren.

Hoe nader zij kwamen, des te zichtbaarder werd de angst van mijn paard; was het vroeger met een grooten sprong over de meeste sneeuwhoopen gegaan, nu drong het midden daarin, en eer ik den teugel weder had gegrepen om het zoo mogelijk van den volgenden sneeuwhoop af te wenden, stak het reeds met de voorpooten daarin en de voorste der wolven, dien ik niet zoo nabij had gewaand, viel van voren mijn arm dier aan. Ik schoot hem wel neder, maar het klagelijk geschreeuw van het paard, zijn plotseling beven toonde mij dat de vreeselijke tanden van den wolf reeds hun gevaarlijk werk hadden gedaan; - slechts nog 10 of 12 paardenlengten, en de andere wolven waren dicht rondom het dier, en twee der sterksten sprongen naar zijne borst en hals. Ik schoot op den eenen, maar de andere beet in den nek van het paard, het steigerde, en om niet door zijnen val te worden verpletterd, bleef mij niets anders over dan er af te springen en mij zelve te verdedigen. De voeten uit den stijgbeugel trekkende, greep ik den zadelknop en sprong met een wanhopigen sprong in den sneeuwhoop. In het volgende oogenblik viel het arme dier op de achterpooten en de wolven stortten zich op hetzelve en rukten het op den grond. Ik vuurde de beide loopen der andere pistool op de twee grootste beesten af en nam toen de vlucht, want het klagen van het paard, dit jammerlijkste van alle geluiden van den doodstrijd, drong mij door merg en been.

Hoe ver ik had geloopen kan ik niet zeggen, want in zulke oogenblikken van gevaar en angst verdrijft de ontroering alle bezinning. Ik hoorde slechts van verre het klagen en rochelen van het paard wegsterven, toen ik eenen boom bereikte die omtrent twintig voet hoog en van middelmatige dikte was. Ik wierp mijnen pelsjas af, die mij in het klimmen hinderde, steeg zoover naar boven, als de sterkte van den stam het gedoogde, en klemde mij wanhopig aan de berijpte takken vast. Het bloed van de wond in mijn voorhoofd liep mij in de oogen en verhinderde mij te zien, maar ik hoorde het vechten, bijten en huilen der wolven in den stillen nacht achter mij. De ijskoude wind boog den top des booms, op welken ik zat, en mijn gewicht deed hem nog meer buigen; de koude werkte verstijvend op mijne ledematen, die na het wegwerpen der pelskleeding plotseling aan den wind waren prijsgegeven. Uit vrees

dat, bij meerdere verstijving, mijne handen den boom niet langer zouden kunnen houden, nam ik den Turkschen shawl af, dien ik om den hals droeg, en bond mij daarmede om het midden van den boomstam vast.

Nauwelijks had ik hiermede gedaan, of ik hoorde het boschje aan mijne voeten ruischen, en zag eenige wolven, die mijnen pelsjas verscheurden om mij daaronder te zoeken. Ik hoorde hun toornig geknor, hun akelig heesch gehuil en had nu alleen de gedachte, om niet in te slapen of door den ijskouden wind te verstijven en naar beneden te vallen, want de dood onder de tanden dezer verscheurende dieren kwam mij vreeselijk voor.

Mijne verwachting, dat de beesten, na het verslinden van mijn paard, zich zouden verwijderen, bedroog mij. Zij hadden met hunne scherpe zintuigen mij op den boom bemerkt, en sprongen aanvankelijk met een woedend geschreeuw tegen den stam op, maar konden mijne voeten niet bereiken. Na vergeefsche pogingen gingen zij in de struiken liggen en belegerden mij. Slechts het vonkelen hunner oogen en van tijd tot tijd een toornig gehuil, dat eerst de eene begon en waarin dan de tweede, derde en eindelijk allen instemden, bewees mij, dat zij nog daar waren, en dat er ten minste vijf hongerige wolven op mij loerden.

Het zoude vergeefs zijn, de gedachten en gevoelens te willen afschilderen, die, in deze vreeselijkste uren mijns levens, mij door het hoofd gingen. Herhaaldelijk liet ik mijn zakuurwerk slaan, zoolang mijne handen nog niet geheel verstijfd waren, en verwonderde mij over den tragen gang der uren. De ijskoude wind verstijfde al mijne ledematen en wanhopig klemde ik mij aan den zwakken stam vast, wiens top door den wind dikwijls zoo sterk heen en weder werd geschud, dat hij kraakte, alsof hij wilde breken en ik van minuut tot minuut vreesde door de woeste dieren naar beneden te worden getrokken, aan welke ik dan ten weerloozen buit zoude gestrekt hebben. Slechts weinige uren geleden nog zoo vroolijk en gelukkig in den kring van vrienden en bekenden, en nu alleen de keus tusschen de tanden der wolven en de verstijving door de koude..... De toestand was vreeselijk, en bracht mij bijna tot waanzin. Er behoorde eene bovenmenschelijke wilskracht toe, om de onmacht en verdooving tegen te gaan, die mij langzaam maar onvermijdelijk overvielen.....

Eindelijk verbleekten de sterren en de hemel nam eene eentonige grauwe kleur aan. Wat later verschenen er heldere, groenachtige tinten aan den oostelijken gezichteinder, de voorboden

van den naderenden dag. De bleeke winterzon stond aan de oosterkim en verlichtte de vlakte. Onder mij zaten, als honden, de leelijke wolven en wendden geen oog van mij af; hunne half geopende bloedige muilen met de daaruit hangende begerige tongen stieten een ongeduldig geknor uit, zoo dikwijls de boom onder mijn gewicht en den druk des winds steunde; zij rekten zich dan omhoog en kwispelden met de harige staarten, als verwachtten zij ieder oogenblik mij te zien vallen. Tusschen hen, aan den voet des booms, lagen de verscheurde stukken van mijn pelskleed, mijne eene pistool, mijne veldflesch met rum en de kleine lederen tasch met schietgereedschap - dingen, die nu in mijne hand een werktuig der redding zouden zijn geweest!.... Hoe ver ook mijn oog in de rondte dwaalde, nergens zag ik een spoor van menschelijke woningen, zelfs niet eene verre rookzuil, die uit het eene of andere gehucht opsteeg. Ook de troost der hoop, dien ik van het daglicht had verwacht, was mij ontzegd.

Het eene uur na het andere verliep, en ik had reeds iedere gedachte aan redding opgegeven, want ik vreesde van verstijving mij niet langer te kunnen houden, toen ik plotseling, op grooten afstand, een knal van eene zweep en schoten meende te hooren. Aanvankelijk waagde ik het niet mijne zinnen te vertrouwen, maar de onrust mijner vervolgers bevestigde mij dat ik goed had gehoord. Een oude grijze wolf spitste de ooren en huilde, stak den muil hoog in de lucht, snuffelde en liep in een wijden kring om den boom. Nu hoorde ik den zweepslag duidelijker en erkende langzamerhand de richting, vanwaar hij kwam; toen ontdekte ik in de vlakte van verre eenige bewegelijke donkere punten - zij kwamen nader, ontwikkelden zich duidelijker tot gedaanten - eenige ruiters en twee sleden. Nu hoorde ik hen stilhouden, roepen, haastig met elkander spreken - zij waren aan de plaats gekomen, waar de overblijfsels van mijn paard lagen. Ik riep luidkeels om hulp, en de sleden en ruiters zetten zich weder in beweging; - nog ééne lange vreeselijke minuut, toen draafden twee ruiters mij toe, en mijne wolven snelden weg, maar werden ontdekt en vier schoten knalden hen na; eenige groote en sterke honden vervolgden hen; ik verloor het bewustzijn en voelde mijne voeten en armen van den stam afglijden; verwarde stemmen troffen mijn oor; ik hoorde bevelende woorden en zweefde eenige minuten in de lucht; toen werd ik op een wit dekkleed gelegd, eene brandewijnflesch aan mijnen mond gezet, ik sloeg de oogen op en was onder bekenden, zag mij gered....

Twee familiën, die den vorigen dag met mij op het feest geweest waren, hadden des morgens bij het ontbijt vernomen, dat ik zoo dwaas was geweest, in den nacht weg te rijden. Bij het huiswaarts keeren waren zij op het spoor gekomen van mijn paard en de wolven; hadden verder de verscheurde overblijfselen mijner pelsmuts gevonden en een omweg gemaakt om het spoor der wolven te volgen, dewijl een voorgevoel hun zeide dat ik de door de wilde dieren nagezette ruiter konde zijn. Zoo hadden zij mij nog tijdig genoeg gevonden om mij te redden. Mijne ooren, mijn neus en mijne handen waren bevrozen, en ik moest op een landgoed, dat ongeveer acht wersten van het tooneel van mijn ongeluk was gelegen, acht dagen lang het bed houden, om weder te herstellen; maar ik was gered. En toen ik naar Lubny terugkeerde, vond ik den heer Paulowitsch nog frisch en gezond; de angst zijner huishoudster was ongegrond en zijne vermeende beroerte slechts het gevolg van het overmatige gebruik van Zweedsche punch geweest. Maar de oude heer deed zichzelve en zijne huishoudster hevige verwijten, dat ik om zijnentwil mijn leven op het spel had gezet, en vierde mijne redding met een anderen bowl Zweedsche punch, wier

werking nauwelijks minder was dan de eerste. Ik bleef nog vele maanden ziek, maar dankte God daarom niet minder voor mijne onverwachte redding uit het dreigend doodsgevaar.

Rouwkransje

aan mijne dierbare vriendin mev. Van Ackere, bij het afsterven haars echtgenoots[(1)].

Diepbeproefde vrouw, hoe innig
Deel ik in uw zielesmart!
Loodzwaar moet 't gemis u vallen
Van den liev'ling van uw hart;
Van den trouw verkleefden gade,
Die met liefderijke hand
Frissche bloemen wist te vlechten
In des huwlijks liefdeband.
Hij, uw hoop in lentejaren,
Vreugd van later levenstijd,
Steun en schutsgeest uwer grijsheid,
Zoo geheel aan u gewijd.
Hij, de zorgvol brave vader,
Diepe denker, eed'le vrind,
Die, als troost van 't lijdend menschdom,
Werd door arm en rijk bemind.
Ik besef wat gij moet lijden,
Welke smart uw aandeel is,
Hoe 't gevoelvol hart moet bloeden,
Bij zijn droevig wreed gemis!....
'k Voel de slagen die u treffen,
Ween met u, geliefde vrouw,
En wil ook mijns cijns betalen,
Aan dien zwaren diepen rouw.
Troosten kan ik niet; want woorden
Drogen zulke tranen niet;
'k Wensch alleen dat kinderliefde
Balsem op uw wonden giet',
Vriendschap u den last help' dragen,
Die uw zwakke schoudren drukt,
Hoop in God het wee verzachte,
Waar ge moedloos 't hoofd voor bukt.
Wend vertrouwend 't oog ten hemel,
Dàar vindt ge den duurbre weer,
U met 't kindrenpaar verbeidend,
En - daar scheidt men nimmermeer.

Vrouwe DAVID
geb. MATHILDA VAN PEENE.

Aaltre.

(1) Zie blz. 12.

Penningen der abdij van Tongerloo.

Drie penningen, door de abdij of op hare kosten geslagen, kwamen ons ter kennis. De twee eerste, vermeld en afgebeeld bij Van Mieris[1], werden gemaakt tijdens het bestuur van abt Streyters. Op de voorzijde van eenen vertoont zich het wapen van dezen

abt, en leest men in het randschrift: DNS. ARNOL. DE. DIEST. ABBS. TONGHE; op de voorzijde van d e n anderen is het wapen der abdij verbeeld met het opschrift: OFFICIATI. ABBATIS. TONGHER.; beide hebben op de keerzijde dezelfde verbeelding, namelijk de gewone zinneteekens der abdij: eene hand uit de wolken komende, die eenen staf vasthoudt en een lint aantoont, w a a r o p d e s

kloosters leuze te lezen is: VERITAS VINCIT; het randschrift geeft te kennen in wat jaar zij vervaardigd werden: EXCUSSUM - ANNO - DOMINI - 1545 (geslagen in het jaar des Heeren 1545).

Een derde penning in koper, dien wij in handen hebben, vertoont op de voorzijde het wapen van den abt Mutsaerts, met het randschrift: × D: Nicola: MUTSAERT: A: TILB: ABBS: TONGERI:;

(1) *Historie der Nederlandsche vorsten.* d. III, blz. 186.

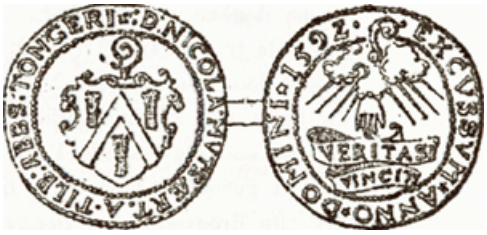

op de achterzijde staan dezelfde zinneteekens gelijk op de twee v o o r melde penningen, met het opschrift: EXCUSSUM * ANNO * DOMINI * 1592 (geslagen in 't jaar des Heeren 1592):

Nu stelt zich de vraag naar de reden van het vervaardigen dezer penningen. Moesten wij Van Mieris geloof geven, dan waren de twee eerste muntspeciën, die in betaling door den abt werden uitgegeven. Immers hij zegt: 'Hoe groot een vermogen dees abt (Streyters) bezeten heeft, kan onder anderen ligtlijk uit de twee nevenstaande penningen, die tot gebruik zijner rekeningen gemund zijn, opgemaekt worden.'

Evenwel, zoo vele onnauwkeurigheden zijn over Tongerloo door den genoemden schrijver op diezelfde bladzijde bijeengebracht, dat zij ook over de juistheid dezer bevestiging met roden doen twijfelen. Niets is er op deze penningen, dat te kennen geeft of kan doen veronderstellen dat zij als munt gebruikt werden. Ten andere, zoo vragen wij ons af, hoe komt het dat de geleerde Adr. Heylen in zijne door de Brusselsche academie bekroonde verhandeling over de plaatsen waar in de XIVe en XVe eeuw geld werd geslagen en over de waarde dier munten, niet eens gewag maakt van de munten van Tongerloo? Wel is waar, de ons gekende penningen dagteekenen slechts van de XVIe eeuw, en de twee eerste waren wellicht evenals de derde van koper, en vielen derhalve niet in het bestek der prijsvraag; maar gegeven dat in de XVIe eeuw door de abdij geld werd geslagen, dan moet zij ook vroeger dit voorrecht hebben gehad, en Heylens doorzichtige geest zou niet nagelaten hebben dit punt op te helderen en er ten minste een woordje over te reppen. De veronderstelling dat Heylen deze penningen niet zou gekend hebben, houdt geen stand, als men in aanmerking neemt, dat zijne verhandeling getuigt dat hij Van Mieris had geraadpleegd, en als wij zeggen dat de derde penning, dien wij voorhanden hebben, voortkomt uit de verzameling van Heylen zelf. Wij mogen dus besluiten dat zijn stilzwijgen even veel geldt als eene stellige bevestiging dat door de abdij geene munten werden geslagen. Daarenboven hebben wij eenige rekeningboeken der abdij van de XVe en XVIe eeuw geraadpleegd, en ook dáár vonden wij niets dat het bestaan eener bijzondere munt laat veronderstellen. Wij hellen dus naar de meening over dat de beschrevene penningen niet als munt, maar ter gedachtenis, of ter gelegenheid van het een of ander feit van gewicht, geslagen werden.

Voor den laatsten is het feit, waaraan hij zijn bestaan te danken had, gemakkelijk te gissen. Zooals wij vroeger zegden,(1) werd ten jare 1590 de abdij afgescheiden van het bisdom van 's-Hertogenbosch, en twee jaren later, den 28^{n} October 1592, werd Nicolaus Mutsaerts als abt ingewijd. Dertigjarige pogingen waren met den gewenschten uitslag bekroond, der abdij haar eigen bestuur wedergegeven, en een harer zonen met den abtelijken titel vereerd; voorzeker, dit was eene voldoende reden om eenen gedenkpenning te laten vervaardigen en door dezen eene gedachtenis van het feit aan het nageslacht na te laten.

Het is moeielijker om bepalen welke daadzaak gelegenheid gaf voor de eerste penningen, geslagen in 1545. Wij weten niet dat er iets van aangelegenheid in dit

(1) Zie *De Vlaamsche School* 1880, blz. 198.

jaar in de abdij geschiedde. Maar mochten wij veronderstellen dat, het zij op den penning zelf, hetzij in de plaatsnede van Van Mieris, er eene feil is ingeslopen, en dat, in stede van 1545, men moet lezen 1554, dan ware de zaak terstond opgehelderd. Immers, in het jaar 1554(2), was de prachtige abdijkerk voltrokken, en den 25n Januari werd het schip met de zijbeuken door Martinus Cuypere, bisschop van Calcedonië en hulpbisschop van den kerkvoogd van Kamerijk, plechtig ingewijd. Het is niet onwaarschijnlijk dat ter gelegenheid dezer plechtigheid de penningen werden geslagen. Wat er ook van zij, wij denken dat nimmer door de abdij van Tongerloo, zooals door sommige andere gedaan werd, munt werd uitgegeven, en dat de bovenstaande enkel gedenkpenningen zijn.

Tongerloo.

FR. WALTM. VAN SPILBEECK.

(2) Volgens den stijl van Kamerijk, alsdan in gebruik. Volgens den nieuwen stijl was het 1555.

Vereeniging der Antwerpsche etsers.
Onder de bescherming van het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen te Antwerpen.

In onzen vorigen jaargang hebben wij op blz. 33 vermeld, dat het ontwerp bestond om in Antwerpen eene maatschappij van *Aquafortisten* te stichten. Dit heeft plaats gehad en bij deze kondigen wij de verschijning aan van drie door haar reeds uitgegevene afleveringen.

Om werkend lid van de maatschappij te zijn moet men deel uitmaken van het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen te Antwerpen;* werkende leden betalen 12 franks 's jaars, eereleden (wat men bij inschrijving worden kan), 24 franks, waarvoor men ieder kwartaal 6 plaatdrukken ontvangt, van welke buitendien prachtexemplaren op Japansch papier verkrijgbaar zijn voor 48 fr. De gegraveerde platen worden het eigendom der vereeniging, na wier mogelijke ontbinding zij overgaan aan het Huis van Plantijn.

Het is zeker loffelijk de beoefenaren der etskunst te vereenigen ter opbeuring van die oude kunst en kunstliefhebberij, die als 't ware geheel verdrongen is door de houtsnede, de steenteekening, de zincographie, den lichtdruk enz., alles veel gemakkelijker en goedkooper dan het maken en drukken van koperen platen. Vele zwarigheden, onder laatstgenoemd oogpunt, zijn te Antwerpen echter uit den weg geruimd door het bestaan in 't lokaal der academie van de met groote kosten door het rijk, de stad en de academie ingerichte plaatdrukkerij, wier goed bezoldigde drukker bij koninklijk besluit van 21 Januari 1876 werd benoemd[1].

(1) Zie 1875, blz. 145; 1880, blz. 103.

Met voorliefde beoefenden de beroemdste Vlaamsche en Hollandsche meesters de etskunst, en dit niet in verloren oogenblikken, maar als een belangrijk deel van hun vak. De exemplaren de meesterlijke etsen van Rembrandt, Van Ostade, Van Dyck en anderen worden dan ook niet zelden in kunstveilingen voor honderde, ja duizende franken gekocht. Een afdruk der plaat: *De Genezing der melaatschen*, in Rembrandts tijd het honderd-guldenstuk genoemd, werd eenige jaren geleden verkocht voor 25,000 fr.!

Aan een groot getal van de in onzen tijd gemaakte etsingen is het te zien, dat hunne makers daaraan niet al de vereischte zorg wijdden. Inderdaad beschouwen vele kunstenaars het vervaardigen van etsen als eene soort van karwei, die afgedaan wordt in verlorene uren, des avonds bij lamplicht enz. Zoodoende is het te vreezen dat men ten langen laatste hiermede op een verkeerden weg geraken zal. Zal de etskunst leefbaar zijn, zoo moeten hare beoefenaars hunne onderwerpen wel bestudeeren en daarbij zorgvuldig en bij helder daglicht bewerkte platen leveren. Anders overtreffen de kosten, die aan het drukken der platen verbonden zijn, de waarde der kunstgewrochten. Voor schetsen en studiën doet men beter de voorkeur te geven aan teekeningen op steen. Ter loops zij hier eenmaal te meer aangestipt, dat, waar groote verspreiding wordt verlangd, de houtsneekunst haar gevestigden roem handhaaft boven alle nieuwere uitvindingen, ofschoon er daaronder ook uitmuntende mogen zijn, nopens wier toepassing het laatste woord nog niet gezegd is.

Ons tijdschrift, dat nu sedert ruim het vierde van eene eeuw bestaat, gaf in dit tijdverloop een aantal koperetsingen, namelijk van H. en W. Brown, J. Cassiers, F. De Braekeleer, J. Dirks, F. Durlet, E. Farasijn, L. Flameng, F. Lauwers, J. Maris, L. Netesonne, E. Noterman, A. Numans, L. Robbe, Hendrik en Lucas Schaefels, J. Steynen, J. Stobbaerts, H. Van der Borcht, P. Verhaert, enz. Ook door andere kunsttijdschriften werden loffelijke pogingen aangewend ter bevordering van de etskunst, voor dewelke wij groote doch teleurgestelde verwachtingen hadden gekoesterd onder andere van de reeds te niet gegane internationale maatschappij, die te Brussel gesticht was onder bescherming en medewerking van H.K.H. mevrouw de gravin van Vlaanderen. (Zie 1876, blz. 78 en 185.)

Wij willen hopen, dat de Antwerpsche maatschappij het er beter afbrengen zal. Een lang leven en een ruimen en vruchtbaren werkkring worden haar hiermede hartelijk door ons toegewenscht.

Uit de volgende opgaaf van den inhoud kunnen onze lezers nagaan, dat de drie bovenvermelde afleveringen der Antwerpsche maatschappij veel beloven:

1e aflevering: A.J. Verhoeven-Ball, *Titelblad,* dat ons als opvatting minder gelukkig scheen; E. Farasijn, *Verloren!* naar zijne schilderij door ons in 1880, blz. 10, aangeteekend, eene verdienstelijke plaat; P. Verhaert, *De wijnstekers* (zie blz. 23), naar zijn welgelukt tafereel, is handig bewerkt maar te doorschijnend gedrukt; H. Schaefels, *Laag water,* eene oude kennis; A. Elsen, een puik *Zicht op de Herenthalschevaart;* J.B. Michiels, *Studiekop*, naar K. Ooms. - 2e aflevering: W. Linnig zoon, *Ingang van den Wartburg bij Weimar*, wat al te zwart en te zwaar gebeten; K. Verlat, eene schilderachtige etsing naar een zijner tafereelen, voorstellende een *Jachthond en faizanten;* mev. A. Elsen, *Bloemenruiker;* H. Schaefels, *Zondagmorgen*, nog eene oude kennis, die er niet te minder om wordt; A.J. Verhoeven-Ball, *Drinkplaats*, wat zwaar gebeten maar gelukkiger dan de titelplaat. - 3e aflevering: mev. Rolin-Jaequemijns, *Hoeve in Zeeland,* zeer fijn bewerkt; F. Van Kuyck,

Naoogster, eene goed gelukte plaat; P. Verhaert, *Zicht der Palingbrug te Antwerpen*, te glasachtig, mist vastheid van toon en afwisseling van kleur; K. Ooms, *Alva,* uit zijne te Brussel tentoongestelde schilderij, waarvan het jammer is dat de schilder ze niet in haar geheel in plaat bracht; E.F. Leemans, *De Visscherij te Gent bij maanlicht*, te groot en derhalve te weinig bewerkt; E. Nicolié, *Dood wild*, getuigt van eene geoefende etsnaald, maar is te zwaar gebeten en te zwart gedrukt.

Wie eene inschrijving verlangt te nemen op deze belangrijke uitgave, wende zich tot den heer Max. Rooses, secretaris der vereeniging, Provinciestraat (Noord) n^{r} 103, te Antwerpen.

Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen te Antwerpen.

Het tegenwoordige beknopte overzicht van twee tentoonstellingen, welke op het einde van 1880 in bovengenoemde maatschappij werden gehouden, kon, tot ons groot spijt, wegens plaatsgebrek, eerst heden worden opgenomen.

(17-19 October.)

L. Abry, *De nieuwe pijp* (gerookt wordende door een jong soldaat) en de *Afscheidsdronk* (twee soldaten in eene herberg, de eene staande, de andere zittende bij den toog) munten uit door schildering en geest van opvatting.
J. Dyckmans, *Het in 't bosch verdwaalde kind,* een meesterlijk uitgevoerd stuk (toebehoorende aan baron de Stein).
E. Godding, *Belustheid,* flink geschilderde vruchten in eene schotel, die den snoeplust van een guitigen goed getroffen jongen hebben opgewekt.
F. Hens, eene krachtig en naar waarheid geschilderde *Schuit op de Schelde.*
E. Jacobs, een eenigszins hard geschilderd portret.
J. Janssens' *Waterloop* scheen ons diepte en doorzicht te missen.
T.J. Joris stelde drie zeer verdienstelijke beeldhouwwerken ten toon, te weten: 1. een welgelijkend borstbeeld, 2. een fraai bewerkt grijsaardsbeeld in marmer, getiteld: *Grootvader*, 3. het teekenachtig postuur van een Antwerpschen burgerwacht, onder den veelzeggenden titel: *Tegen wil en dank.*
J. Lemmens, *Bloemen en vruchten*, die ons vrij hard en droog gepenseeld leken.
E. Moerenhout, *Visschershuis* en *Herstelling aan eene visscherschuit*, twee maanlichtstukken op wier getrouwheid wel wat af te dingen viel.
J. Nauwens, smakelijk en met groote kunstvaardigheid geschilderd *Fruit.*
P.J. Neuckens, *Mijne buren, In vertrouwen, Wulpschheid en opoffering, Asschepoetster, Eene pint, Kobe, Cora, Angelus, De blinde, Adagio* en de *Oudheidkundige*, zegge bijna een dozijn stukken, waarvan alleen de twee eerstgenoemde zich door ware verdiensten kenmerkten.
E. Quitton, zorgvuldig en schoon geschilderd *Fruit* en *Doode vogelen.*
H. Seghers, vijf waterverfschilderingen en eene gewasschen teekening die van grooten aanleg voor goede zeeschildering blijk geven.
E. Siberdt, een lief geschilderd portret.
F. Simons, *De lieveling van Joanna* en *De kleine koewachtster*, jong van opvatting en uitvoering.

J. Stobbaerts, een slecht geteekend stuk, getiteld: *Het eerste gras*, opschietend uit een raadselachtigen grond.
J. Thielens heeft ons aangenaam verrast met zijne *Bloemen* en *Doode vogelen*, die van veel vooruitgang bij dezen jongen schilder getuigen.
A. Van Beurden, een goed geboetseerd portret en eene groep in gebakken aarde. *Rusttijd* getiteld.
P. Van der Ouderaa, *Bij den messenmaker en slijper*, een warm en rijk geschilderd kabinetstuk, en een aantrekkelijk *Landschap uit de omstreken van Cappellen,* verkocht aan den heer F. Dodd.
H. Van der Borcht, die, als zoovele anderen, de gravuur vaarwel zegde, stelde een portret ten toon dat van grooten schilderaanleg getuigt.
J. Van Genegen, twee niet voldoende afgewerkte poldergezichten en een beter getroffen Arlonsch landschap.
P. Van Havermaet, een keurig portret.
H. Verdonck, *Dreef te Lanaeken,* eene goede schets, en een niet goed afgewerkt *Gezicht in den omtrek van Schooten.*
M. Vermeiren, de gunstig gekende plaat- en stempelsnijder, stelde de groote koperen gedenkplaat ten toon welke in de Sint-Joriskerk te Antwerpen zal geplaatst worden ter eere van wijlen den kunstschilder J. Swerts (zie 1880, blz. 167).
Th. Verstraete, *Avondschemering* en *Dag*, twee degelijke schilderijen.
E. Wolters, een bevallig *Gezicht op de Schelde te Rupelmonde.*.
Buiten het voornoemde waren zichtbaar gesteld de 12 eerste platen van de vereeniging der Antwerpsche etsers waarover wij in een afzonderlijk artikel handelen, blz. 27.

18-27 December.

L. Abry, twee aardige genrestukjes, *Diogenia* en *Art.* 214 *burgerlijk wetboek,* benevens twee waterverfschilderingen.
E. Boks, *Eene idylle* uit de dienstbodenwereld (meid en knecht die zich met huns meesters wijn eene verheuging hebben verschaft); met veel kunst en zorg bewerkt.
C. Boom, *De twee vrienden* en *België aan de Belgen* 1880 (dit laatste was in 1880 te Gent tentoongesteld); beide stukken laten veel te wenschen over.
L. Bullerkoten, *Herinnering der Ardennen* en *Vallei van Hoyoux*; verraden niet veel vooruitgang.
C. Cap, *Het jubeljaar* 1880, des schilders groot tafereel van de tentoonstelling van Brussel, een in de bijhoorigheden vooral zorgvuldig geschilderd en aangenaam stuk.
E. Claus, *Eene wandeling*, *De waschvrouw* en een *Moeshof* blijven beneden des schilders gunstig gekend talent.
Th. Cleynhens, *Markt der* XVIe *eeuw* (zie 1880, blz. 172).
J. Correns, *De kleine poetsenmaker,* eene aardige voorstelling, maar erg conventioneel behandeld.

A. De Bergh, *Een bezoek bij mijnheer den schilder*, bevond zich op de laatste tentoonstelling te Gent; weinig verdienstelijk.
A. De Braekeleers *Wagenmaherswerkhuis* behoort niet tot de beste jongste stukken van dezen ieverigen schilder.
H. De Cock, *Omstreken van Bornhem*, zagen wij reeds te Gent.
A. De Keyser, *Boschkant*, niet onverdienstelijk.
A. Delfosse, goed gelijkend portret.
L. Derickx, een zorgvuldig geteekend maar wat flepsch van kleur zijnde *Gezicht uit de omstreken van Antwerpen.*
A. Elsen, twee zeer fraaie landschappen: *Octobermorgen* en *Thuringen.*
G. Geefs, een fraai marmeren borstbeeld en een breed behandeld half verheven beeldwerk, getiteld: *De linnennijver heid.*
E. Godding, *Oude voerman*, een goed te noemen schilderwerk voor iemand die nog maar sedert kort met zijne werken op tentoonstellingen verschijnt.
F. Hens' *Zomermiddag* en *Zonsondergang aan de Schelde* zijn eenigszins onnatuurlijk van kleur.

E. Jacobs, *Eindelijk* en *Vlaamsche keuken* bezitten goede hoedanigheden, maar schijnen ten minste gedeeltelijk uit het hoofd geschilderd te zijn.
J. Janssens' *Zicht uit de Ardennen* is al te decoratief behandeld.
E. Joors, een buitengewoon goed meisjesportret.
F. Joris, het model van het door het staatsbestuur voor het rijksmuseum bestelde bronzen beeld van Jan Appelmans en twee goed geboetseerde portretten.
F. Lamorinière's *Winter in Terkamerenbosch* en *Omstreken van Putte* vormen twee zeer fraaie kabinetstukken.
E.J. Leemans, *Nieuwe maan*, een stuk dat aan sommigen op de tentoonstelling minder goed gelukt voorkwam, doch bij aandachtige beschouwing blijkt, trouw naar de natuur geschilderd te zijn en zulks wel met talent.
J. Lemmens, twee zorgvuldig behandelde, maar als schildering te hard uitgevallene bloemenstukken.
F. Matthaei, *Omstreken van Nijvel* en *Omstreken van de Hulpe,* die veel te wenschen laten.
E. Moerenhout, *Afgedreven, Visscherschuiten in volle zee* en een *Visscher*, drie maanlichten die gemak van schildering verraden, doch waarheid missen.
J.H. Moerman, *Zicht op Antwerpen*, goed getroffen, maar het water is niet doorschijnend genoeg; de *Visscher op St.-Anneken* is eene zeer verdienstelijke studie.
R. Montgomery, *Het Kranenhoofd in* 1880 zal een goed geschilderd gedenkteeken zijn van dit voor afbraak bestemde havenwerk; van dezen kunstenaar waren buitendien tentoongesteld een 80-tal studiën in waterverf, waaronder zeer schoone.
J. Nauwens, een puik tafereeltje in des schilders lievelingstrant, getiteld: *Van de markt terug*, met keur en keus van voortreffelijk naar de natuur geschilderde vruchten.
P. Neuckens' *Kunstzager*, *Angstig oogenblik* en *Koffietroost* zullen niet bijdragen tot des schilders roem.
K. Ooms, de *Hertog van Alva* (zie 1880, blz. 172), en eene al te kleurig behandelde *Oostersche vrouw* wier kleeding juister schijnt dan haar beeld als dusdanig.
A. Plumot, *Boschuitgang*, een fijn en nauwlettend bewerkt stuk.
G. Portielje, *Slecht voorteeken* (zie 1880, blz. 172).
E. Quitton, *Stilleven*, volgens gewoonte met zeer veel zorg uitgevoerd.
H. Redig, goed gelijkend portret.
J. Ruyten, *Winterdag te Lier*, een net bewerkt tafereeltje, dat wij reeds te Gent zagen.
H. Seghers, *Scheveningsche schuit bij regenachtig weder* en twee waterverfschilderingen die van aanleg en studie getuigen.
A. Serrure, *De snoepster* (eene dienstmeid die een stuk meloen verorbert) en *Voor den spiegel.*
E. Sibert, *Lente* (vrouwenhoofd), de *Werkplaats* (vertrek uit het huis van Plantijn te Antwerpen) en *De vereenigde vrienden.*
F. Simons, *Mijn gebuur* en *Mijne opene plaats* geven eenige verwachting van dezen jongen schilder.
J. Sluyts, een niet onverdienstelijk landschap uit de Ardennen.

J. Stobbaerts, *De weg achter de hoeve* en *Een Octoberdag*, twee kwalijk geslaagde schilderijen.
J. Thielens, *Druiven* en een *Bloementuil*, vol verdiensten.
A. Van Beurden, *De drie vrienden*, eene groep in gebakken aarde en een portret; verdienstelijk beeldhouwwerk.
P. Van der Ouderaa zond zijne groote schilderij der geschiedkundige tentoonstelling 1830-1880 (zie 1880, blz. 156); was uitnemend slecht geplaatst.
H. Van der Borcht, *Een gevaarlijk oogenblik* en een *Oude praatmaker*, twee belovende stukken die ook op de Gentsche tentoonstelling verschenen.
F. Van der Wee, *Fruit.*
J. Van Genegen, *Voor zonsondergang*, *Na zonsondergang* en *Antwerpen 's avonds.*
H. Van Hagendoorn, *De Maas bij avond.*
P. Van Havermaet, een zeer fraai knaapjesportret.
F. Van Cuyck, een goed hoewel wat droog geschilderd *Veldmeisje.*
H. Verdoncks *Zomeravond* en *Killige morgen* winnen het van zijn *Herfstavond in de heide.*
J. Vereecken, twee zeer lief beschilderde porseleinen tellooren.
Verhoeven-Ball, *Hulde aan den koning*, een gelegenheidsstuk, voorstellende de hooggewerkte steenen beeltenis van Leopold I, omgeven van bloemen, eene schildering in den aard als Segers, Van Huysum en andere meesters er leverden, en die van de Brusselsche tentoonstelling, waarop zij prijkte, hadde verdienen overgeplaatst te worden in een openbaar gebouw, bij voorbeeld het paleis des konings te Antwerpen. Des schilders *Boheemsche reiziger* beviel ons minder.
J.J. Winders had zijne gevelteekening ingezonden van het nieuw stadhuis van Gilly, bekroond in den prijskamp in 1875 door het gemeentebestuur uitgeschreven en welke ook op de Gentsche tentoonstelling prijkte, benevens een licht- en een schriftdruk van het pakhuis van den heer C. Steenackers te Antwerpen.
J.B. Witkamp, *Herinnering van het strand te Middelkerke, Hugo de Groot te Loevenstein* en een *Kinderportret* getuigen van een geoefend penseel.
E. Wolters, een verdienstelijk *Gezicht op Burght.*

Kroniek.

Antwerpen. De kunstschilder Em. Van den Bussche heeft in de zaal der Venusstraat een twaalftal schilderingen tentoongesteld, waartusschen een verdienstelijk mansportret, een welgelijkend portret van den kunstschilder J. Quinaux, eenige min of meer wel getroffene studiekoppen van Montenegrijnsche vrouwen, voorts eenige samenstellingen die minder goed geslaagd en waarvan sommige zelfs mislukt te noemen zijn en wel niet het minst de grootste die jonge meisjes voorstelt, welke om een satersborstbeeld eenen rondedans maken. *In de duinen*, *De gelukkige ezel* en *De croup* (een aan keelziekte lijdend kind, bij welks wieg de van een feest teruggekeerde ouders staan) geven als voorstelling iets te denken, maar blijven als uitvoering beneden het middelmatige.

Mechelen. Bij tusschenkomst van dr. J.B.J. Heylen te Herenthals, heeft het gemeentebestuur voor het stedelijk museum ontvangen, onderscheidene stukken oud

bouwwerk, voortkomende van de afbraak der oude afspanning de *Eenhoorn,* te Mechelen, en van het huis dat gestaan heeft op den noordhoek van de Molenstraat, in dezelfde stad. Deze voorwerpen waren aan de stad vermaakt door nu wijlen Gustaaf Bernaerts.

Brussel. Voor het door ons in 1880, blz. 200, vermelde standbeeld van A. Wiertz, dat in brons zal gegoten worden, betaalt de gemeente Elsene 33,000 fr. en het staatsbestuur 15,000 fr.

- Van de tafereelen van het kunstfeest (zie blz. 21) is het portret van J.J. Raikem door F. Nisen geschonken aan de stad Luik voor haar stadhuis, en de schilderij *Het voorloopig staatsbestuur zetelende op het stadhuis te Brussel in* 1830 door A. Robert, aan de stad Brussel, die ook de portretten van F.J. Navez en J. Anspach heeft ontvangen.

Blankenberghe. De prijsvraag, uitgeschreven door het

gemeentebestuur voor het bekomen van plans van eenen casino is beantwoord geworden door 27 mededingers. De bouw mag kosten 400,000 fr., daarin begrepen wat er noodig is voor den huisraad en de sieraadschildering.

Buitenland

Utrecht. De heer O.A. Spitzen, oud-hoogleeraar te Warmond en pastoor te Zwolle, heeft onder den titel *Thomas à Kempis*, *als schrijver der Navolging van Christus gehandhaafd*, bij J.L. Beijers een zeer belangrijk werk laten verschijnen ten bewijze dat Thomas à Kempis de schrijver is van voornoemd wereldberoemd boek. (Zie 1880, blz. 12, 42 en 169.)

Landau. Op den zolder van een huis te Essingen is einde 1880 een kistje gevonden, dat een 100-tal koperen platen bevatte, gegraveerd door Jan Luyken (geboren te Amsterdam 1643 en aldaar overleden in 1712), behoorende bij het werk *Spiegel der martelaars*, in de laatste helft der XVIIe eeuw uitgegeven. De nog goed te gebruiken platen zijn te koop bij Ed. Herm, spoorwegbeambte, te Lambrecht in de Pfalts.

Parijs. Het museum van den Louvre is verrijkt met een O.-L.-Vrouwebeeld in gekleurde gebakken aarde naar Donatello. Dit meesterstuk werd volgens men bericht te Siena in Toskanen bij eenen koopman ontdekt door de heeren Saglio en Courajo, twee bewaarders van het museum, die het kochten voor 25,000 fr., met op den koop toe een half verheven marmeren beeldwerk, dat ook eene Lieve-Vrouw voorstelt.

- Dagbladen melden, dat de eigenaar van het oud adellijk kasteel van Quercy, nabij Cahors, dat in 1527 werd gebouwd, het doen afbreken en met de oorspronkelijke bouwstoffen doen herbouwen heeft te Parijs, op den Clichy-boulevard, waar het thans een vreemd vertoon maakt met zijne zwaar beslagene deuren, uitgestrekte zalen, reusachtige schouwen, schietgaten en kanteelen.

- 31 Januari werden in de roepzaal Drouot tafereelen, studiën en schetsen verkocht van wijlen den Nederlandschen kunstschilder P. Van Schendel. Wij, die dezen meester van nabij gekend hebben, weten, dat hij de meeste zorg wijdde aan zijne studiën en schetsen. (Zie onzen jaargang 1871, blz. 6.)

Londen. *O.-L.-Vrouw der rotsen*, de weerga van het stuk in het Louvremuseum te Parijs, is voor 225,000 fr. aangekocht voor de National Galerij.

Sterfgevallen.

JOZEF A. STALINS, sieraadschilder en een der stichters der volksbibliotheek *De Toekomst* te Antwerpen, is aldaar op 14 Januari in zijn 44^{e} jaar overleden. Zijn lijkdienst geschiedde den 17^{n} Januari in de Augustijnenkerk; hij werd begraven op het Kiel, waar de heer C. Van Donghen namens de *Toekomst* eene diepgevoelde redevoering uitsprak.

JAN JOZEF QUESTIAUX, voorheen goudsmid, juwelier en liefhebber-schilder, destijds leerling van G. Wappers, weduwenaar van Isabella Ceulemans, is te Antwerpen overleden den 24^{n} Januari, 74 jaren en 10 maanden oud. Tafereelen van

zijne hand prijkten op de driejarige tentoonstellingen van 1828, 1829, 1840, 1862, 1865 enz.

JULIUS LAFRANCE, de uitstekende Fransche beeldhouwer, is den 26n Januari overleden, nauwelijks 39 jaren oud. Na door de academie den prijs Maillé-Latour-Landry toegewezen te zijn, was hij in 1870 primus in den dusgenaamden prijskamp van Rome; op de internationale tentoonstellingen te Parijs in 1874 en 1878 bekwam hij het eeremetaal 1ste klasse. Hij was ridder van het Legioen van Eer. Zijne voornaamste werken zijn: *Sint-Jan als kind*, *Achilles*, *De gewapende voorzichtigheid* en het *Gerecht*, welke laatste beelden het Florapaviljoen der Tuileriën versieren, een zilveren beeld van *O.-L. Vrouw van Lourdes* 1m10 hoog in de bibliotheek der bullen van het Vaticaan, een standbeeld van *Frederik Sauvage*, den uitvinder der schroef, voor de stad Boulogne aan zee, een heilige *Bernardus*, een onvoltooide *Goede herder* voor een klooster bij Rijssel, voorts borstbeelden van Pujet, Lefevre, Ballu, Mathieu Molé, mej. Alice Lody, het zinnebeeld van *Hongarië* dat te Parijs tegen den gevel van het gebouw der wereldtentoonstelling van 1878 prijkte. Hij maakte vele modellen voor zilversmeden enz., waartusschen beroemd is een tafelmiddelstuk voor den heer Christofle te Parijs. Op de laatste driejarige Gentsche tentoonstelling prijkte van hem een medaillon voorstellende: *De Heilige Maagd, Jezus en Joannes Baptista.*

PROSPER LEOPOLD EVERARD, kunstkooper te Londen, die ook een huis te Parijs bezat en in België zijn geboorteland algemeen gekend was, vooral bij schilders en kunstliefhebbers, is 29 Januari te Londen schielijk overleden, 47 jaren oud. In Juni 1879 hield hij eene merkwaardige tentoonstelling van kunstwerken te Antwerpen, waarvan de opbrengst bestemd was voor de Antwerpsche wiegscholen, gevolgd door eene verkooping. (Zie onzen jaargang 1879, blz. 122.) Zijn lijkdienst heeft plaats gehad den 3n Februari in de Fransche O.-L.-Vrouwekerk, Leicester Square, te Londen.

NICOLAAS JACOBUS LEMMENS, eerste orgelist van wijlen Z.M. Leopold I, oud-leeraar van orgel aan de muziek-conservatoriums van Brussel en Londen, bestuurder en stichter der bloeiende kerkelijke muziekschool te Mechelen (zie 1878, blz. 132), is den 30n Januari overleden op het kasteel van Linterpoort onder Sempst bij Mechelen, in den ouderdom van 59 jaren. Hij was in 1823 geboren te Zoerle-Parwys, waar zijn vader, die hem het eerste kunstonderricht gaf, koster en orgelist was. Door toedoen van H. de Brouckere, alsdan gouverneur van de provincie, kwam de knaap, toen hij reeds orgelist was te Diest, aan het conservatorium te Brussel en behaalde den tweeden dusgenaamden prijs van Rome. Fetis, wiens leerling hij was, zond hem naar Duitschland, waar hij bij den beroemden Hesse, te Breslau, zijne studiën voltrok. Lemmens is steller van eene beroemde orgelmethode en van magistrale samenstellingen die zijnen naam wereldberoemd hebben gemaakt. Hij bespeelde uitmuntend de piano. Zijne begeleidingen voor Gregoriaanschen zang zijn onovertroffen. Hij laat een groot werk over kerkmuziek achter. De echtgenoote van den overledene, mev. Helena Sherrington, is, zooals wij in 1880, blz 168, hebben aangeteekend, bestuurster van de zangklasse aan het koninklijk muziekconservatorium te Brussel. Hunne twee dochters, Mary en Ella, hebben reeds naam gemaakt; haar optreden te Parijs en te Londen werd vertraagd door haars vaders tweejarige ziekte. De overledene laat een groot vermogen na. (Zie onzen jaargang 1879, blz. 11, 138 en 179.)

LEOPOLD DOUBLE, oudheidkundige en kunstliefhebber te Parijs, vooral gekend om zijne merkwaardige verzamelingen kunstvoorwerpen in de stijlen Lodewijk XV

en Lodewijk XVI, is den 3^{n} Februari begraven. Uit zijne nalatenschap bekwam het museum van den Louvre een tafereel van Gonzales Coques, waarop leden der familie van Aremberg afgebeeld zijn.

K. STEUR, letterkundige, geboren te Kortrijk, oud rechter in de burgerlijke rechtbank van Gent, is aldaar overleden in 't begin van Februari, 86 jaren oud. Hij was lid van de koninklijke academie van België sedert 1829 en werd door de geleerde vergadering van 1827 tot 1835 drie malen bekroond. In de *Bulletins* der academie vindt men van hem verslagen over ingezondene prijs- en andere verhandelingen, en hij gaf, buiten de academie, een aantal werken uit die echter weinig bekendheid verwierven.

Egidius Franciscus Leemans.

STERKWATERPLAAT NAAR EEN ZIJNER TAFEREELEN.

Deze reeds gunstig gekende maanlichtschilder werd te Antwerpen geboren den 28n April 1839. Hij is een zoon van wijlen den bekwamen schilderijhersteller van het Antwerpsch museum(1) en van Maria Oyen. Van toen hij nog zeer jong was volgde hij de lessen aan de academie zijner geboortestad en vooral de klasse van landschapschildering, onder de leiding van wijlen Jacob Jacobs(2).

Op de driejarige tentoonstelling van Gent in 1862 verscheen zijn eerste tafereel getiteld: *Tegen den avond,* een landschap, en te Antwerpen: in 1864, *Gezicht uit de omstreken van Brussel;* 1867, *Gezicht uit de omstreken van Dinant,* dat wij als te droog uitgevoerd aanteekenden. Hij hield zich ook geruimen tijd onledig met het vak waarin zijn vader had uitgemunt, namelijk het herstellen van oude schilderijen. De studie der weergalooze meesters van de oude Hollandsche school bracht hem als 't ware onwillens tot het vak waarin hij nu sedert eenige jaren inderdaad uitmunt, in den vollen zin des woords. Wie herinnert

(1) Zie de *Vlaemsche School* 1855, blz. 72.
(2) Zie jaargang 1879, blz. 188, en 1880, de naamlijst op blz. 210.

zich niet des jongen schilders eerste maanlicht, dat op 26 October 1873 tentoongesteld was in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* te Antwerpen? Oprecht dichterlijk tintelde de zilveren glans der maan op het water, tooverachtig afstekend tegen het lamplicht dat uit eene rustende boot naar buiten scheen. Deze keurige en uitmuntend getroffene tegenstelling verleende aan het nachttafereel eene treffende levendigheid die indruk maakte op alle toeschouwers.

Op 25 December van hetzelfde jaar stelde hij in voornoemde maatschappij ten toon *De Maas nabij Dordrecht,* ook een uitmuntend maanlicht.

Het volgende jaar stelde Leemans in voornoemden kring twee landschappen ten toon die het echter niet konden halen bij zijne maanlichten; hetzelfde mag gezegd worden van een landschap, dat hij in voormeld jaar op 1 December zichtbaar stelde, gelijktijdig met twee uitmuntende maanlichten; 1876, 24 December: *Vertrekkende visschersschuiten bij maanlicht;* 1878, 8 December: *Zicht te Anseremme bij maanlicht;* 1879, te Luik: *De Visscherij te Gent 's avonds* en *Op den Amstel;* te Antwerpen (zie jaarg. 1879, blz. 145); 1880, te Brussel: *De molen bij maneschijn* en *De Schelde bij Antwerpen;* te Gent: *Het einde van den dag* en *Maneschijn* (Holland).

Behalve de door ons reeds vermelde stukken zag de heer Leemans zich reeds een aantal zijner tafereelen afkoopen voor bijzondere verzamelingen. Uitstekende kunstliefhebbers gunden zijne stukken eene plaats in hunne kabinetten.

Ook de heer Leemans, het is ons een genoegen dit te kunnen vermelden, heeft de etsnaald opgevat, en dat hij ze reeds flink weet te hanteeren, daarvan, wij vleien ons het te gelooven, vindt men het overtuigend bewijs in zijne eerste plaat, die wij hiermede onzen lezers aanbieden.

Uit het Parijsche volksleven.
I.

De boulevards wemelden van allerlei rijtuigen, van wandelaars, soldaten, werklieden en jonge meisjes, want het was avond. Een oud man sloop langzaam door het gedrang, langs de schitterend verlichte schouw burgen en prachtige koffiehuizen, waar welgekleede heeren en dames, in de opene lucht, rond kleine tafels zaten, en onder de lommerrijke boomen hunne koffie en sterke dranken dronken. Nog langer sloop hij de restauraties voorbij, uit wier opene ramen verleidelijke geuren en vroolijke tonen drongen. Morsig, afzichtelijk, oud en hongerig, werd de grijsaard door sommigen tegen het lijf geloopen, door anderen gemeden, door allen veracht. Arme Antoon Duchemin! wat had een oude voddenraper in een gelapten kiel, met een versleten hoed, dien hij ergens had opgeraapt, met eene mand op den rug en een ijzeren krabber in de hand, ook beters mogen verwachten? Nog altijd trad hij langzaam voort, week voor iederen voorbijganger op zijde en bukte zich van tijd tot tijd, om een stuk papier of weggesmeten vod van de straat op te rapen, met zijn haakje te vatten en door middel van eene vlugge beweging der hand over den schouder in zijnen korf te werpen.

Verder en verder ging hij, tot hij het Bastilleplein bereikte, waar hij eenige minuten stil hield en op eene der banken nevens de hooge zuil ging zitten, die midden op het plein staat en sierlijk in de lucht steekt. De avond was koud en helder, en de zon ging langzaam onder achter de torens en koepels van het fraaie Parijs. Hare laatste stralen

wierpen nog een rooden gloed over het breede plein en verguldden den genius der vrijheid, die van den top der zuil naar beneden schijnt te willen springen. Slechts weinige minuten rustte de oude Antoon hier echter uit; al spoedig richtte hij zich met moeite weder overeind, ging eene der zijden van het plein langs en sloeg de enge, morsige Roquettestraat in.

Hier, in de armoedige stadswijk, die hij nu betrad, scheen de oude voddenraper vrijer adem te halen. Hij zag stouter in het rond, verhaastte zijnen tred, en drong anderen op zijde, als zij niet voor hem uitweken. Deze plaatsen waren hem wel bekend, en ofschoon er geene plek in het groote Parijs was, waar hij geen weg wist, voelde hij zich toch slechts hier te huis. Ieder klein koffiehuis met zijne verschoten gordijnen, verblindende gaslampen en roerige gasten; iedere geringe kroeg met hare bedompte gelagkamer en haar met wit zand bestrooiden vloer, met hare babbelachtige bazin en bont uithangbord; iedere fruitkelder met oude groenten en rottend fruit; iedere beenhouwerswinkel en iedere steenkolenkelder waren hem welbekend. Zelfs het dik, stinkend, inktkleurig goot water, dat langs het voetpad in en belemmerden stroom voortliep, was voor zijn oog eene aangename vertooning. Slechts in zulke stadswijken bloeit het bedrijf van den voddenraper en is winstgevend, hier, waar elke huishouding iederen avond of nacht het hare bijdraagt om het vuilnis der straat te vermeerderen, en waar de voddenraper nog om middernacht en 's morgens voor dag en dauw als eene schim rondzwerft om alle aschhoopen te doorzoeken.

Doch verder, al verder stapte de oude man, nog een plein over en eindelijk de smalle straat in, die een steilen heuvel opleidt en aan wier einde men de poorten, de boomen en de witte grafsteden van 't kerkhof van Père la Chaise in de laagte ziet schemeren. In deze buurt, niet ver van dat kerkhof, stonden vroeger en staan nog de woning en het werkhuis van eenen steenhouwer en zerkmaker, Villiot genaamd. Het huisje onderscheidde zich van de naburige door een lief voorhofje met rozen en andere gewassen, en door een voorkomen van netheid en burgerlijke welvaart, die de andere misten. Witte zonneschermen waren voor ieder venster opengeslagen en lieten achter de ruiten nog witter gordijnen zien; een kloeke mirtenstam breidde langs de muren en boven de deur zijne takken uit; achter en nevens de woning lag een ruime hof en liet het huisje geheel vrij en omgeven van grafteekenen van allerlei aard. Hier zag men eenvoudige grafkruisen, daar slanke Egyptische pyramides, de geknotte zuil met haren krans van steenen rozen; verder lagen zware steenblokken, versch uit de mijnen aange-

voerd, arduinen en marmeren zerken in hoopen opgestapeld en een rijke voorraad van kostbaar beeldhouwersmarmer, onder afdaken tegen regen beschut. Uit al deze bijzonderheden was op te maken, dat Villiot eene uitgebreide zaak en eenig vermogen bezat. Maar desniettegenstaande schenen nog twee andere bedrijven in dit nederige huisje te worden uitgeoefend, want achter het raam rechts van de deur hing eene reeks witte en gele grafkronen te koop, aan 't venster links zag men fraai geborduurde zakdoeken en kragen voorhangen, en aan den ingang was een bordje vastgehecht, waarop te lezen stond: 'Annette Villiot, stijfster en plooister.'

Toen de voddenraper dit huis bereikte, bleef hij aarzelend staan en zag over de schutting. Een oudachtig man die een werkkiel aan had zat onder eenen vlierboom zijne pijp te rooken en de gazet te lezen; een knap jong meisje, dat bij de huisdeur op een laag stoeltje zat, was ijverig bezig met het vlechten van eene grafkroon. Een tijd lang hadden deze personen slechts opmerkzaamheid voor hun eigen werk en merkten den ouden man op de straat niet op. Eensklaps echter stond het jonge meisje recht, om een liefderijken blik op haren vader te werpen, en bij deze gelegenheid viel haar oog op den armen man buiten. Terstond sprong zij op, opende het hek en liet den oude binnen.

- Welkom, Antoon! zeide zij vriendelijk; ge komt van avond laat; uw eten staat al een uur gereed.

Met deze woorden ging zij in huis en haalde eene kom vol soep en een grooten klomp brood, welke de voddenraper onder herhaalde dankbetuigingen uit hare handen aannam. Hierop ging hij op den deurdorpel zitten en begon met smaak zijn maal te nuttigen.

- Onze lieve Heer vergelde u, zoo sprak hij, wat ge voor arme en gebrekkige menschen doet. Ge zijt de goede engel van heel het kwartier.

- Zwijg toch stil, Antoon, antwoorde het meisje.

- Ik meen en weet wat ik zeg, juffrouw Louiza, vervolgde de oude man; nog zoo jong en toch al zoo verstandig en goed. Mijnheer Didier mag waarlijk van geluk spreken.

Een donkere blos kleurde het lieve meisje de volle wangen; zij boog zich nog dieper over haar werk en gaf geen antwoord.

En waar is juffrouw Annette, die altijd zoo vroolijk is als een vogeltje in de Mei? vervolgde de praatzuchtige oude.

- Mijne zuster is uit; ik had haar al te huis gewacht.

- Waar is ze naar toe? Hoe blijft ze zoo lang uit? vroeg Villiot, die thans voor de eerste maal van zijn dagblad opkeek en den ouden voddenraper met een vertrouwelijk knikje groette.

- Ze is het fijn goed voor den Engelschen heer naar het hotel Folkestone gaan dragen, antwoordde Louiza, en dat is een verre weg, vader, want het hotel staat in de Castellanestraat dicht bij de Magdalenakerk.

- Waarom, bromde de oude, is ze dan niet liever met de omnibus gegaan, in plaats van te voet? - Ha, vervolgde hij, vergenoegd lachend, daar is Hippolyte met zijn plan. Hippolyte, vroeg hij, is dat de teekening voor het graf van juffrouw Duroy?

De jonge man, die juist door het hofpoortje binnentrad, gaf geen antwoord, maar wenkte den ouden steenhouwer enkel met zijne rol, en trad vervolgens op Louiza toe, die over haar werk neergebogen zat en den schijn had aangenomen, alsof zij hem niet bemerkte. Hij boog zich over haar heen, fluisterde haar eenige woorden in

het oor en kuste haar teeder het voorhoofd; vervolgens schoof hij eenen stoel bij zijn aanstaanden schoonvader, ontrolde zijne papieren en liet den ouden man eene keurige krijtteekening zien. Het was de schets van een gedenkteeken voor een jong meisje, zoo jong, dat het nauwelijks uit de kinderjaren in die der jonkvrouw was overgetreden, de dochter van een der meest geachte staatsambtenaren. De kunstenaar had het fijn gebouwde schoone meisje op het oogenblik voorgesteld, dat zij uit het graf, welks poorten zich onder haren voet openden, oprees en zich met ten hemel gerichte blikken en uitgestrekte armen opwaarts verhief. De teekening was uitnemend schoon; zoo luchtig en zwevend was de gedaante van het kind, dat met den eenen kleinen voet het grafteeken van zich scheen te stooten, de plooien waren zoo bevallig gelegd, de gansche samenstelling zoo vol warm gevoel, dat de oude steenhouwer aanvankelijk geene woorden voor zijne bewondedering vinden kon.

- Heeft de vader de teekening gezien? was zijne eerste vraag.

- Nog niet, antwoorde de kunstenaar; ik zal hem mijne schets eerst voorleggen, als het kleine pleistermodel gereed is; hij kan over het geheel dan beter oordeelen.

Louiza was thans insgelijks toegetreden en leunde met een vroolijk kloppend hart op den schouder van haren verloofde.

- Hippolyte, fluisterde zij hem toe, dat zal u beroemd maken.

- Maar daarom niet gelukkiger, gaf hij haar ten antwoord.

- Ook niet trotscher, Hippolyte?

- Niet trotscher dan ik ben, lieve, sedert gij mij uwe genegenheid geschonken hebt.

- Maar mij maakt het gelukkiger en trotscher! riep Villiot en drukte den jongen kunstenaar met warmte de hand; ik ben trotsch op u, mijn zoon, op Louiza, trotsch op mij zelf, op.... Maar, ik ben een zot! voegde hij er glimlachend bij, streek met de vereelte hand over de vochtig geworden oogen en nam het dagblad weder op, om zijne ontroering te verbergen.

De minnenden, thans aan zich zelven overgelaten, plaatsten zich een weinig verder onder eenen boom en waren daar spoedig in druk gesprek verdiept. De zon was geheel onder; 't werd schemerdonker; de bleeke sterren begonnen de eene na de andere aan den onbewolkten hemel te tintelen; de oude voddenraper was met de kom op zijnen schoot op den dorpel gerust in slaap gesukkeld.

Hippolyte Didier was niet schoon; maar eene edele, verstandige, schrandere uitdrukking - de stempel van het vernuft - zette aan zijne gelaatstrekken een eigenaardig leven bij. Zijne wangen waren bleek en ingevallen, zijn voorhoofd breed en hoog, en zijne donkere oogen waaruit de weerschijn van een gloeienden geest straalde, waren bij afwisseling trotsch en teeder, vurig en zacht. Hij had zich aan de beeldhouwkunst toegewijd, en het gedenkteeken voor het graf van de rijke jonge juffrouw was het eerste belangrijk werk, dat hem toevertrouwd werd. Villiot zou het marmer daartoe leveren en zich met de

uitvoering belasten; Didier daarentegen het model vervaardigen en het beeldwerk van de voorzijde; het was het keerpunt in 't leven des kunstenaars; hij had zijne gansche ziel in dit werk gelegd en zijne gansche toekomst op den uitslag er van gebouwd.

De avond viel, 't werd van minuut tot minuut donkerder, en in de naburige huizen, die telkens onduidelijker werden, had men reeds hier en daar licht onstoken. Eindelijk legde meester Villiot zijn dagblad neer, daar hij toch geene letter meer onderscheiden, kon en riep:

- Waar blijft Annette nu toch? Hoe kan ze ons zoo lang op haar laten wachten? Zeker staat ze nog voor de winkels en magazijnen op den boulevard te gapen. 't Is nu anders geen uur voor een jong meisje om alleen op straat te zijn.

Louiza zuchtte en Hippolyte zag op zijn horloge.

- Tien minuten na negenen, zei hij verwonderd. Wanneer is ze dan van huis gegaan?

- Rond half vijf, antwoordde Louiza aarzelend.

- Half vijf? en nog niet terug! riep meester Villiot bezorgd. Ik zal zelf naar het hotel gaan zien. Geef me mijnen hoed, Louiza. Mijn arm kind, als haar maar geen ongeluk overkomen is.

- Blijf maar zitten, vader, het arme kind is daar al, riep eene vroolijke stom bij het tuinhek, en een beeldschoon meisje, met zwarte oogen, bloeiende wangen en donker haar kwam luchtig aanhuppelen, viel den vader om den hals, en kuste hem de bestraffende woorden van de lippen.

Vervolgens reikte zij Hippolyte de hand, knikte den nu weder ontwaakten voddenraper een vriendelijken groet toe, en wierp hoed en omslagdoek op eenen stoel in den gang. Annette - want deze was het - haalde een breiwerk uit den zak, plaatste zich bedaard op de steenen bank en roerde reeds druk hare fijne vingers, voor dat nog een der aanwezigen van zijne verrassing over hare onverwachte verschijning bekomen was. Nu echter werd zij met vragen bestormd: waar zij geweest, hoe zij zoolang uitgebleven, wat haar overkomen was?

Zoo bedaard mogelijk antwoordde Annette, dat haar volstrekt niets was overkomen. Zij had het fijn goed in het hotel afgegeven en was toen naar den hof der Tuileriën, die niet ver van daar was, gegaan, om wat uit te rusten; daar had zij toevallig een paar vriendinnen ontmoet, met wie zij wat opgewandeld was om de winkels te zien; later hadden ze, daar de avond zoo schoon en geheel Parijs op de been geweest was, insgelijks op de boulevards een luchtje geschept.

Dit alles vertelde zij op luchtigen toon, ieverig breiend en zonder de oogen van haar werk op te slaan.

Hippolyte zag haar ernstig en vragend aan; Louiza zweeg en scheen verlegen; Villiot alleen scheen met de gegeven verklaring tevreden, was blijde haar te huis te zien, en maakte haar voor een dwaas ding, voor een zottinneke uit.

- En waar hebt ge dien kostelijken tuil van witte roozen opgedaan, kindlief? vroeg hij, en streek haar met de hand over het pekzwarte haar.

- Ik heb ze gekocht, antwoordde Annette haastig, toen ik over de bloemmarkt ging. 't Was al laat, en ge weet, 's avonds kunt ge daar kostelijke bloemen koopen voor weinig geld, voor eene kleinigheid.

- Maar toch moet zoo'n ruiker ten minste anderhalven frank gekost hebben, Annette, zei Hippolyte, en zag het meisje zeer ernstig en scherp in de oogen.

Annette verklaarde dat zij er maar een halven frank voor gegeven had.

Er volgde eene korte stilte.

- Het wordt te donker, om hier nog te werken, sprak Louiza, en er steekt wind op.

- Laat ons dan binnengaan en licht aansteken, antwoordde Annette.

Zij stond op en trad in huis.

- Louiza, wat is er toch met Annette? fluisterde de jonge beeldhouwer zijne verloofde in het oor. Ik geloof geen woord van wat ze daar vertelde, hoe ze den avond heeft doorgebracht.

- 't Is niets, het gebeurt wel meer dat ze wat opgewonden is, antwoordde Louiza snel en ernstig. Wees niet bang voor haar; er zal geen kwaad geschied zijn. Zij is vermoeid; spreek er maar niet verder over.

Hippolyte zweeg, maar was toch niet ten volle gerustgesteld.

Nog dienzelfden avond, toen de beide zusters op hare kleine slaapkamer alleen waren, trad Louiza aan het venster, waardoor de volle maan haar helder licht wierp, trok Annette naar zich toe en vatte hare hand.

- Spreek, zuster, zeg mij openhartig, waar gij van avond geweest zijt, en met wien? Neen, keer uw gezicht niet af, wees stil en vertel mij alles? Hebt gij ons de waarheid gezegd?

Annette gaf geen antwoord.

- o, Ik versta u al, gij waart bij den Engelschman, den valschen Engelschman.

- Hij is niet valsch! riep Annette levendig en sloeg haastig de oogen op, om ze even schielijk neer te slaan.

- Ja, hij is het, hij is door en door valsch! Och, zuster, lieve zuster, om de liefde van onze moeder, die daar ginder op het kerkhof ligt, - geloof mij, vertrouw u aan mij toe, blijf te huis en mijd dien man! Als hij 't oprecht en braaf met u meende, zou hij hier komen, alles zeggen en met vader spreken. Waar zijt ge met hem geweest, Annette?

- In de danszaal achter de kerk, fluisterde Annette, verlegen en nauwelijks hoorbaar.

- Anders nergens?

- Neen, nergens.

- God zij geloofd, riep Louiza. En daar hebt gij met hem gedanst?

- Een paar keeren; maar... het was daar zoo schoon.... het lokaal zoo prachtig... de muziek zoo aangenaam, en waarlijk, Louiza, ik wist niet dat het zoo laat was.

- Hoor eens, zeide Louiza, gij moet mij beloven, niet meer met hem te dansen, niet meer met hem uit te gaan, ja, zelfs niet meer aan hem te denken. Gij zult het doen, niet waar? Dan is 't goed. Spaar uwe tranen. Alles is nu vergeten en vergeven; ik hoop, dat ge nooit weer iets voor mij verbergen zult. Laat er nooit een geheim tusschen ons en vader bestaan.

(Wordt voortgezet.)

Antwerpsche reizigers.
III.
Jan-Baptist Grammaye.

Het overlijden van keizer Maximiliaan gaf aanleiding tot langdurige staatkundige verwikkelingen, want er stonden drie mededingers gereed, om de treden van den Duitschen troon te beklimmen, namelijk: Frans I, koning van Frankrijk, Karel V, koning van Spanje, en Hendrik VIII, koning van Engeland. Deze laatste, geene kans van welgelukken ziende, trok zich spoedig uit het strijdperk terug, zoodat er slechts nog twee medekampers overbleven, beide omtrent gelijk in macht en in aanzien.

Van de zeven keurvorsten die Maximiliaans opvolger moesten kiezen, waren er ten minste zes, wier stem, met grof geld, voor den meestbiedende veil was, en bij deze gelegenheid werd er van die omkoopbaarheid een schandelijk misbruik gemaakt. De Duitsche bankhuizen konden slechts met moeite al de leeningen bezorgen, welke hun met dit doel door de twee potentaten werden gevraagd; doch eindelijk behaalde Karel, de Gentsche burger, de zegepraal en werd den 18^{n} Juni 1519 te Frankfort tot keizer van Duitschland uitgeroepen.

Zijne verkiezing had een eindeloozen oorlog met Frankrijk ten gevolge, welke ontzettend veel menschenlevens eischte. Keizer Karel had het hoofd vol krijgsplannen; niet alleen wilde hij zich op zijnen mededinger wreken, maar ook zijne reeds zoo uitgebreide staten nog verder uitstrekken en het vroeger zoo machtige rijk van Karel den Groote (de beruchte Saksenmoorder) herinrichten. Daaruit vloeide dan ook voort dat Europa, gedurende zijne veeljarige regeering, in rep en roer bleef verkeeren, tot groot nadeel der volken, welken dit onophoudelijk oorlog voeren niet het minste voordeel aanbracht, maar integendeel al hunne hulpmiddelen uitputte. Ten einde de soldij zijner talrijke krijgsbenden te kunnen betalen, vroeg keizer Karel gedurig geld aan zijne onderdanen, hetwelk echter niet altoos gereedelijk werd toegestaan. Hij wist evenwel de onwilligen tot gehoorzaamheid te dwingen: alzoo werd de stad Gent, onder andere, voor dergelijke weigering, door haren roemrijken zoon streng getuchtigd en had zich van al zijne glorie niet veel goeds te beloven.

Het lag niet in zijn plan, de hervormde leer, welke zich onder zijn beheer sterk ontwikkelde, met geweld te onderdrukken; daarin werd hij door zijne onbeperkte heerschzucht verhinderd. Wel liet hij tegen de immer talrijker wordende aanhangers van Marten Luther strenge plakkaten uitgaan; doch daar bleef het bij, en wat de Nederlanden betreft, eerst onder de regeering van zijnen zoon Philips II werden zijne verordeningen in toepassing gebracht. Tot verwezenlijking zijner krijgsplannen had de keizer al te zeer de medehulp noodig der kettersche prinsen en soldaten, dan dat hij hen tegen het hoofd zou hebben durven stooten. Zijne slecht betaalde huurtroepen aasden op moord en buit en roofden overal zooveel zij maar konden. Toen zij naar Italië gezonden waren om de Fransche krijgsbenden aldaar te beoorlogen, overweldigden zij eensklaps Rome stormenderhand; zij hielden er deerlijk huis, in zooverre dat zelfs de kerken van al hunne sedert eeuwen verzamelde schatten werden beroofd. Alwie zich tegen hunnen overmoed verzette, werd meedoogenloos neergestoken. Paus Clemens VII, die met Frans I een verbond gesloten had, moest hun 400,000 dukaten betalen en werd daarenboven nog omtrent zes maanden gevangen gehouden.

Het is wellicht om voor dit feit, dat hij zoo niet bevolen, dan toch gedoogd had, boete te doen, dat Karel V eensklaps van al zijne aardsche grootheid afstand deed; hij nam, zooals men weet, zijnen intrek in het klooster van St.-Just, waar hij den vrede zoeken ging, dien hij zijn gansch leven had verstoord. Zijne moeder, Johanna van Castillië, bijgenaamd 'de Zinnelooze,' was in krankzinnigen toestand overleden, en op het laatste van zijn leven werd de gewezen keizer Karel ongetwijfeld insgelijks in zijne verstandvermogens gekrenkt, anders is het dwaze geval toch moeilijk te verklaren, dat hij zich levend in eene doodkist liet leggen en naar de kapel van het klooster dragen, waar hij zijn eigen lijkdienst bijwoonde. Deze treurige plechtigheid duurde zoolang en maakte op zijnen reeds ziekelijken geest zulk een diepen indruk, dat hij den volgenden dag door eene zware koorts werd aangetast en spoedig daarop overleed.

Het is bekend, dat al zijne veldtochten geen gelukkigen afloop hadden. Om Muley-Hassan, de van zijnen troon verjaagde koning van Tunis, te helpen, stevende hij met 30,000 man, op 500 schepen, naar Afrika, nam gemelde stad in en schonk de vrijheid weder aan ettelijke duizende christenslaven, welke hem als hun verlosser zegenden. Eenige jaren nadien wilde hij Algiers insgelijks ten onder brengen, de slaven verlossen die zich aldaar bevonden en ook aan de schandelijke zeerooverijen paal en perk stellen; maar die tocht liep voor hem allerellendigst af: na zware verliezen te hebben ondergaan, moest hij onverrichter zake terugkeeren. De zeeroovers werden nu nog stoutmoediger dan te voren en naderden op hunne strooptochten tot aan de kusten van Spanje. Al de christenen welke in hunne macht vielen, werden aan de slavenketting geklonken en konden zich slechts voor een zwaar losgeld vrijkoopen. Dit was ook het lot van onzen stadgenoot, wiens naam aan het hoofd van dit artikel staat.

Het jaar der geboorte van J.B. Grammaye is niet met juistheid bekend; hij werd in of omtrent 1580 te Antwerpen geboren, van ouders welke uit Gelderland afkomstig waren. Toen hij de jongelingsjaren had bereikt, bezocht hij, om zich tot den geestelijken stand te bekwamen, de hoogeschool van Leuven, waar hij, na eene vierjarige studie, in 1600, tot leeraar in de rechten en in de welsprekendheid werd benoemd. Vroegtijdig had hij zich, door het uitgeven van eenige werkjes, als een niet onverdienstelijk Latijnsch dichter doen kennen, in welke taal hij ook later bleef schrijven.

Reeds in 1608 werd hij door den landvoogd Aalbrecht van

Oostenrijk tot geschiedschrijver bevorderd en gelast om in de provinciën Luxemburg, Gelderland, Vlaanderen, Artois en Henegouwen de noodige opzoekingen te doen, welke hem konden van dienst zijn. Nu reisde hij gedurig van de eene naar de andere stad, tot het navorschen der oude oorkonden en archieven, met welke bezigheid hij verscheidene jaren doorbracht. Hij werd echter niet overal zeer vriendelijk bejegend; alzoo kwam hij den 17^{n} September 1608 te Doornik, met eenen lastbrief van gemelden prins, waarin het magistraat verzocht werd, hem alles te toonen en aan te wijzen wat van eenig belang was, en hem en zijnen bediende, gedurende vier of vijf dagen, goed te onthalen. Ondanks die prinselijke aanbeveling deed men aan Grammaye verstaan dat zijne komst ongelegen viel, en dewijl zekere graaf de Solre alsdan de stad juist met een bezoek vereerde, men zich voor het oogenblik met hem niet kon bezig houden. Hij vertrok daarop naar Douai, en acht dagen nadien, toen de graaf vertrokken was, keerde hij terug naar Doornik; doch de ontvangst die hem te beurt viel, was niet vriendschappelijk: hij werd niet welkom geheeten en de eerewijn werd hem niet aangeboden. Met zijnen bediende mocht hij in eene herberg zijnen intrek nemen en de onkosten van zijn verteer, welke 36 ½ gulden beliepen, werden door de stad betaald. Aangezien men hem mistrouwde, werd alles, wat door de vroegere onlusten der hervormden eenigszins tot nadeel van het Doorniksche magistraat strekken kon, zorgvuldig voor hem verborgen gehouden.

Op andere plaatsen werd Grammaye met meer voorkomendheid behandeld. Talrijke boeken over de oude vaderlandsche geschiedenis werden door hem in het licht gegeven en hij verkreeg achtereenvolgens de eeretitels van proost der St.-Walburgiskerk van Arnhem, aartsdiaken der metropolitane kerk van Utrecht, kanunnik der kathedrale St.-Lambertuskerk van Luik, pauselijken protonotaris, enz. Hij bezocht insgelijks de voornaamste steden van Holland, Italië en Duitschland, tot hij zich eindelijk, op de kosten van koning Philips IV, naar Spanje mocht begeven, om ook daar na te sporen wat er in de archieven belangrijks voorhanden was.

Den 10^{n} Mei 1619 scheepte hij zich in voor die reis, op een Fransch vaartuig, waarop zich slechts een dertigtal personen bevonden. Op de hoogte van Sardinië werd het overvallen door een Turkschen vrijbuiter, die niet minder dan 200 man en dertig kanons aan boord had. De dertig christenen werden gevankelijk naar Algiers gevoerd en er als slaven verkocht. Grammaye had zich over zijnen meester niet te beklagen; deze, die waarschijnlijk zijne geleerdheid op prijs stelde, nam hem mede op zijne reizen, en alzoo bezocht onze stadgenoot niet alleen Algiers, maar ook Marokko en andere barbaarsche streken en bracht talrijke aanteekeningen er over bijeen. Toen op Zaterdag 4 December van bovengemeld jaar, het verlossingsuur eindelijk voor hem geslagen was, keerde hij langs Spanje naar zijn vaderland terug, waar hij niets haastiger te doen vond, dan twee boeken over de door hem bezochte streken te schrijven, getiteld: *Africae illustratae libri decem*, *in quibus Barbaria*, *gentesque éjus ut olim et nunc describuntur*, Ternaci 1622, en *Diarium rerum Argelae gestarum*, Douai 1620.

Te vergeefs zou men in de beide werken eenige inlichtingen over zijne reisavonturen zoeken; enkel meldt hij, dat hij altoos met iedereen in goede verstandhouding heeft geleefd en men hem steeds veel vrijheid heeft gelaten. Hij genoot ongetwijfeld slechts dit voorrecht, omdat men hem eerst als een voornaam Spanjaard beschouwde en later ook wel een bisschop in hem meende te zien en een

zwaar losgeld voor hem hoopte te krijgen; anders hadden de slaven een ellendig leven, vooral degenen die hun geloof niet wilden afzweren, om de leer van Mahomet te volgen. Alzoo zag Grammaye een zijner landgenooten, die sinds drie jaar te Algiers slaaf was, te midden der folteringen, als martelaar ter dood brengen, omdat hij zijn geloof niet wilde verzaken.

Grammaye geeft in zijn werk *Diarium rerum Argelae* de volgende opgaaf van slaven, uit ons land herkomstig, welke te Algiers waren, tijdens zijn verblijf aldaar: uit Vlaanderen en Duinkerke, 27; uit Artois 12; uit Henegouwen 10; uit het bisdom Luik 17; uit Brabant, Namen en Limburg 22; uit Luxemburg en het diocees Trier 24, te zamen 112. Hij sterkte velen in hun geloof en sprak hun moed in het hart en hoop op verlossing door de verheven instelling tot afkoop der christenslaven, aan welker bemiddeling hij zelve eindelijk zijne vrijmaking te danken had.

Ziehier wat hij zegt over den toestand der slaven te Algiers. Wij volgen de Fransche vertaling van J. de Saint-Genois, aan wiens artikel over gemelden reiziger(1) wij ook eenige bijzonderheden hebben ontleend:

'In dit afschuwelijk zeerooversnest zijn omtrent 20,000 christenslaven, meestendeels onderdanen des konings van Spanje. Meer dan 1500 verloochenen jaarlijks hun geloof, om aan den dood te ontsnappen, of bezwijken voor de verleiding der Turken. Ten einde die ongelukkigen aan hun lot te ontrekken, worden er evenwel alle jaren, zoowel in Italië als in Spanje, meer dan 150,000 gouden realen bijeengebracht; maar tot nu toe hebben Engeland, Frankrijk, Polen, Hongarië, Duitschland en België tot dit doel niets gegeven. Dit heeft dan ook voor gevolg dat het grootste deel der slaven, welke van die landen afkomstig zijn, geloofverzakers worden.

Bijaldien een christen in Algiers het ongeluk heeft, het minste misdrijf te plegen, wordt hij levend verbrand, de huid afgerukt, gekruisigd, ofwel hij ondergaat eenige andere even wreedaardige marteling. Men behandelt de slaven op de afschuwelijkste wijze, om hen te dwingen tot het afzweren van hun geloof. Wee den medelijdenden Araab, welke deernis met een mishandelden gevangene hebben zou! Onvermijdelijk zou hij verloren zijn.

Wat de vrouwen en de jonge meisjes betreft, deze zijn aan zulke schandelijke behandelingen onderworpen, dat wij er niet durven van spreken. Wanneer een christen in eene moskee gaat; wanneer hij, na besneden te zijn geweest, tot

(1) *Les Voyageurs belges*, deel II, blz. 96 en VV.

zijn eerste geloof terugkeert, is hij veroordeeld om levend te worden verbrand. Men bindt hem gansch naakt aan eenen staak en een openbare uitroeper meldt aan ieder, bij luider stemme, zijne misdaad.

Eene andere marteling bestaat om met geweld eenen paal te dringen in het onderlijf van den veroordeelde, aan wien men eerst handen en voeten heeft gebonden, en hem aldus stervend bloot te stellen aan de bespotting van het gepeupel, hetwelk dan dikwijls eindigt met hem te steenigen. Gedurende de zes maanden die wij te Algiers doorbrachten, zagen wij nog eene menigte andere lijfstraffen, zooals het verdrinken, de kruisiging en de verminking.'

Verder geeft Grammaye in de twee bovengenoemde werken, wijdloopige geschiedkundige landbeschrijvingen van Afrika, namelijk van Algiers, Tripoli, Tunis, Fez, Marokko, enz., en deelt hij belangrijke bijzonderheden mede over den regeeringsvorm, de oorlogsmachten en de bestaande militaire versterkingswerken aldaar, alsook over de zeden, gewoonten en godsdiensten van die verschillende volken; doch zijn hoofddoel is het aanprediken van eenen algemeenen vernielingsoorlog tegen de barbaren. Hij wil al de Turken uit Afrika verdrijven en is ten hoogste verontwaardigd tegen de Europeesche vorsten, welke den schandelijken slavenhandel blijven gedoogen, in plaats van zich onderling te vereenigen tot het uitroeien van de slavennesten. Vooral Spanje, zegt hij, heeft bij die uitroeiing het grootste belang, en Afrika behoort, volgens hem, van rechtswege aan Spanje, omdat het er slechts door eene zeeëngte is van afgescheiden. Deze overwinning, gaat hij voort, kan op drie jaren tijds worden verwezenlijkt, met een drievoudig leger, bestaande uit 200 schepen en 80,000 strijders. Tot het samenstellen van die legers wijst hij de volgende waarlijk zonderlinge middelen aan:

'Men zou ze aanwerven onder de Italiaansche ballingen, de Siciliaansche avonturiers en de Calabreesche stroopers, de monniken en geestelijken die een ongeregeld leven leiden, de landloopers die men er uit de Nederlanden zou naar toe zenden. Van den anderen kant zouden een groot getal kloosterlingen, aangedreven door een gevoel van godsvrucht, het verlangen naar meer vrijheid of de zucht naar iets nieuws, volgaarne deel aan dien tocht nemen, mits eene geringe soldij, en wanneer de paus er in toestemde hen van hunne geloften te ontslaan. Bijaldien Pius II onlangs eene schare van meer dan 50,000 monniken heeft kunnen aanbieden, om een nieuwen kruistocht tegen de Saracenen te ondernemen, welk onmetelijk leger zou men dan niet bijeen krijgen als men de bedelorden die Europa bedekken, de Franciscanen en Dominicanen welke zoo talrijk zijn, verzocht om aan den oorlog tegen Afrika deel te nemen!'

Om al het benoodigde geld voor dien vernielingsoorlog te bekomen, had Grammaye een gansch nieuw financieel stelsel verzonnen. 'Er zijn in België, zegt hij, meer dan 170 abdijen; men moest er eene soort van gewijde tiende op heffen in manschappen en geld, welke, alles berekend, jaarlijks 650 soldaten en 65,000 gulden zou opbrengen; de andere kloostergemeenten zouden voor een evenredig aandeel worden aangeslagen.'

Verder wilde hij ook eene belasting zien geheven worden op de jaarwedden en beneficiën der geestelijken; de gewijde vaten, kerk- en priestergewaden wilde hij verminderen, de belachelijke kostbare pracht der begrafenissen, doopen en bruiloften afschaffen, evenals de pracht der kerkelijke feesten. In de kerken moesten offerblokken worden geplaatst, en de priesters zouden op den predikstoel de

geloovigen tot milde giften moeten aanwakkeren. - ‘Men zal mij wellicht te last leggen,’ zegt hij, ‘dat ik een groot nadeel toebreng aan de orde, waartoe ik behoor, door zoovele belastingen voor te stellen die de inkomsten der Kerk moeten verminderen; doch dat men het mij vergeve, want ik spreek in den naam van den godsdienst en der vrijheid van zoovele ongelukkige christenen!’

De burgers, rijken en armen, zijn in het financieel plan van Grammaye niet vergeten. Alzoo zou er ook eene belasting moeten geheven worden op het voeren van wapenschilden, het aannemen van titels, zooals excellentie, doorluchtigheid, enz., het bewonen van prachtig bemeubelde huizen, het dragen van zijden kleederen, juweelen, enz. - Ook de mindere man, welke den titel van ‘Mijnheer’ aanneemt, moet betalen, evenals de lichtvinken, dronkaards, enz. Zelfs stelt hij voor, de halsrechtingen, - welke hij in België per jaar gemiddeld op 300 berekent, - door eene boete te vervangen naarmate de grootte van het misdrijf. Hij verliest hierbij uit het oog, dat verreweg het grootste deel dezer misdadigers, maar arme drommels zijn, welke tot dergelijke geldelijke vergoeding hoegenaamd niet in staat zouden wezen. Hoe het zij, er gebeurde, wat natuurlijker wijze moest gebeuren: het stelsel van Grammaye werd niet als ernstig aanzien en slechts als een aardig droombeeld beschouwd, aan welks verwezenlijking zelfs geen oogenblik werd gedacht.

Ondanks zijne gevangenschap was de lust tot reizen in hem niet vergaan, want hij bezocht later nog Duitschland, Silezië en Moravië, waar de bisschop van Olmultz hem het bestuur van een vermaard onderwijsgesticht opdroeg. Hij schijnt dien post echter niet lang te hebben bekleed; door ‘de zucht naar huis’ gekweld, of misschien zijn zwervend leven moede, toog hij naar zijn vaderland terug, doch werd onderweg ziek en stierf in het jaar 1635 te Lubeck, waar men hem in de hoofdkerk eene laatste rustplaats bezorgde.

Na zijn dood moesten er nog twee eeuwen verloopen voor dat het slavennest te Algiers uitgeroeid en er aan de zeerooverijen een einde kon worden gesteld; al de inmiddels daartoe aangewende pogingen waren vruchteloos gebleven. De Fransche admiraal Duquesne, die er in 1683 werd heen gezonden, beschoot zoo hevig de stad dat er bijna de helft van in puin lag; het slechte weder dwong hem echter tot den aftocht. De Fransche vlootvoogden D'Estrées en Tourville konden er in 1685 en 1688 evenmin iets meerder verrichten dan 10,000 kanonballen in de stad te werpen.

Ten jare 1775 wilde Spanje de stoutmoedigheid der zeeroovers beteugelen; het zond er een sterk eskader naar toe, met

23,000 weerbare mannen en voorzien van talrijk geschut; gansch die strijdmacht was onvoldoende om het voorgenomen doel te bereiken. Twee jaren later beschoten de Spanjaards nogmaals, gedurende acht dagen, Algiers; doch insgelijks zonder goeden uitslag.

De republiek der Vereenigde-Staten wendde in 1815 pogingen aan, om de Amerikaansche schepen door de zeeroovers te doen eerbiedigen, en in 1816 zond Engeland, hetwelk door een Europeesch congres met de taak was gelast om de slavernij der blanken te doen ophouden, eene vloot van twee en zeventig goed bewapende bodems naar Algiers; al de rooverschepen, welke in de haven lagen, werden verbrand en er werden niet minder dan 52,000 kanonballen in de stad geworpen. De vernieling was er overgroot, en toch was er nog geene spraak van overgaaf; wat meer is, slechts een jaar nadien was al de aangerichte schade reeds hersteld en de macht der zeeroovers weer zoo sterk als te voren.

Eindelijk besloot Frankrijk in 1830, aan de zeerooverij voor goed een einde te stellen. Het zond eene ontzaggelijke vloot naar Algiers, bestaande uit 101 oorlogschepen, bemand met 27,000 zeelieden; de landingstroepen bestonden uit 37,877 man, onder het bevelhebberschap van graaf de Bourmont. Tegen dergelijk leger waren de Algerianen niet opgewassen; na eenige gevechten viel de stad in de macht der Franschen, welke onmiddellijk al de slaven in vrijheid stelden. In de schatkist werd de verbazende som gevonden van 55,684,527 fr., waarmee de onkosten der expeditie ruimschoots werden vergoed. Het duurde echter nog verscheidene jaren vooraleer al de binnenlanden aan de Fransche heerschappij waren onderworpen; eerst op het einde der maand December 1847, legde Abdel-Kader, een der meest gevreesde en bekwaamste tegenstanders, voor goed de wapens neder.

Antwerpen.

J. STAES.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom drijft het ijs, dat zoo zwaar schijnt, boven het water? Omdat het ijs niet zoo dicht is als het water, en gevolgelijk lichter; een emmer vol water weegt dan ook zwaarder dan een emmer van gelijke grootte die met ijs gevuld is.

Kroniek.

Antwerpen. De heer Ed. Gregoir, ter stede, heeft in het buitenland een belangrijken aankoop gedaan, namelijk een bundel lofzangen van den ouden Vlaamschen toonzetter Adrianus Willaert. De keurig gedrukte bundel, die 22 muziekstukken voor vier stemmen bevat, voert den volgenden titel: *Adriani Willaert*, *musici celebrinii ac chori divi Marci illustrissimae reipublicae venetiarum magistri musica quatuor vocum.* Venetiis Apud Antonium Ganane. M.D. XXXXV. Liber secundus. Wij meenen te weten, dat tot hiertoe in België geen volledig exemplaar van dit werk des vermaarden meesters voorhanden was.

Brussel. Er wordt gemeld, dat uit bijdragen van magistraten en advocaten 12,000 fr. bijeengebracht is voor het bekostigen der borstbeelden van de advocaten Aug. Orts (zie 1880, blz. 189) en H. Dolez. Het eerste zou door Vinçotte, het tweede door W. Geefs gemaakt worden.

- Bij de door ons op blz. 22 vermelde stukken aangekocht voor het rijksmuseum op de tentoonstelling 1830-1880, te voegen *Canossa*, 1077, door A. Cluysenaer.

Gent. Ten sterfhuize van ridder Ed. Soenens, is 17 November 1880 eene oude schilderij verkocht, *Twee kinderen die zeepballen maken*, welke de kooper voor een werk van Rembrandt houdt. Voor het rijksmuseum te Brussel kocht men een stuk van Dirck Van Delen gestoffeerd met figuren door Antoon Stevens en eene daar later bijgevoegde groep door Biset. De heer A. Dael kocht een stuk dat aan P. Pourbus wordt toegeschreven.

- Nieuwsbladen melden, dat de zuster van wijlen Lieven De Winne (zie 1880, blz. 81) een door haren broeder geschilderd onvoltooid portret van de hertogin van Arenberg aan den Kunst- en Letterkring van Gent heeft geschonken.

Luik. Onder het koor van de oude Dionisiuskerk is eene krocht ontdekt die een dertigtal grafkelders, volgens opschriften, van kanunniken en priesters uit het einde der XVIIIe eeuw bevat.

- Volgens wordt gemeld, zijn de plans goedgekeurd van het conservatorium tot welks aanbouw het gemeentebestuur heeft besloten; de op 800,000 fr. geschatte uitgaaf zou gedragen worden 150,000 fr. door de stad, 150,000 fr. door de provincie en 500,000 fr. door het rijk.

Bergen. Volgens wordt gemeld zou in de St.-Waudrukerk een prachtig verguld zilveren gothiek processiekruis gevonden zijn, dat verondersteld wordt zoo oud te wezen als het choor.

Buitenland

Rutzengrun. In deze gemeente schijnt door het rijk eene school te zullen gesticht worden, voor het leeren maken van speldengewerkte kant op de Belgische manier.

- In de Nederlandsche gemeente Dinxperlo is eene oud Romeinsche ampulla 0^{m}12 hoog en 0^{m}32 in omvang opgegraven. Zij bevatte 35 grootendeels vergane muntstukken, onder andere, voor zooverre leesbaar, met de volgende randschriften: RVL. OL. JRG. JM. SF. AV. en DV. JVL. MO. CO. M. 83 †.

Parijs. Niet meer dan 2500 schilderijen zullen voor de aanstaande tentoonstelling worden aangenomen. De keuring heeft plaats tusschen 10 en 20 Maart. De uitzondering voor bekroonde schilders is afgeschaft.

- Den 27^{n} Februari werd met grooten luister het aanbreken van Victor Hugo's 80ste levensjaar gevierd. Te dezer gelegenheid trok een stoet van vele duizende menschen uit alle standen der samenleving, met vlaggen, vaandels en muziek, voorbij de woning van den beroemden dichter die, op het balkon staande, luidruchtig toegejuicht werd. Uit alle oorden van Frankrijk en ook van buiten 's lands waren hem zegewenschen en feestlauweren toegezonden.

Berlijn. Het Friedrich-Wilhelmstadtsch theater in deze stad is voor 1,350,000 mark gekocht door den bekenden kluchtspeldichter Adolf L'Arronge.

- De hoogeschool telt dit jaar 4,900 leerlingen, het grootste getal dat tot heden aan eene Duitsche hoogeschool bereikt werd.

- In deze stad zal in 1882 eene internationale wapenkundige tentoonstelling worden gehouden, bestaande uit oude meesterstukken en merkwaardigheden, benevens voorwerpen uit den nieuweren tijd, als meubelen, tapijten, glasschilderingen, ivoorwerk, enz., die met adellijke wapenteekenen versierd zijn.

Dresden. Bij den uitgever W. Streit is onder den titel *Das Reich der Töne* een werk verschenen welk in beknopt formaat de lichtdrukportretten bevat van 302 oude en levende toonzetters en andere muziekkunstenaars, benevens hunne korte levensbeschrijvingen en een overzicht van hunne werken.

Eugenius Jozef Verboeckhoven 1798 + 1881.

Deze beroemde meester, van wien wij verleden jaar, blz. 156, de beeldhouwkundige werken op de geschiedkundige kunsttentoonstelling over 1830-1880 vermeldden, is den 19^{n} Januari in zijne woning op den Haechtschensteenweg n^{r} 184 te Schaarbeeck bij Brussel

overleden. H i j w e r d geboren den 8^{n} Juni 1798 te Warneton, in West-Vlaanderen. Hij was een zoon van Bartholomeus, geboren te Brussel, die b e e l d h o u w e r was en op 81-jarigen ouderdom in dezelfde stad overleed den 21^{n} September 1840. Zijn vader gaf hem het eerste kunstonderwijs en leerde hem van der jeugd af aan boetseeren; toen de jongeling later den boetseerstok ruilde voor het penseel, bleek het aang e l e e r d e hem ook in het schildervak van het grootste nut te zijn. Niet zelden maakte hij potaarden en pleisteren modellen van dieren welke hij voor zijne tafereelen noodig had. Hij heeft geene andere lessen genoten dan die van zijn vader en koos verder de natuur tot gids. Zijne uitmuntendheid in het schilderen van menschen en dieren werd niet alleen spoedig gewaardeerd door kunstliefhebbers, maar de schilders zelven riepen zijne hulp in voor het stoffeeren hunner schilderijen, onder andere C. Brias, P. Surmont, J.B. De Jonghe, P.F. De Notter, J.C. Nicolié, E. Vermeulen, L.A. Verwee, Hellemans enz., enz.

Niemand zal het wagen, denken wij, eene volledige lijst te willen maken van Verboeckhovens gezamenlijke werken, die inderdaad buitengewoon talrijk mogen

genoemd worden. Er is in Europa om zoo te zeggen geene verzameling die eenigszins aanspraak maken mag op den naam van kabinet, of er komen schilderijen van Verboeckhoven in voor. Zulks is ook het geval met de meeste museums. Hij is vast een der werkzaamste schilders geweest die de kunstwereld heeft aan te wijzen. Reeds vroegtijdig viel aan zijne g e w r o c h t e n groote waardeering ten deel, zoowel in zijn vaderland a l s daarbuiten; niet zoodra had hij een stuk voltooid of het was verkocht; hij heeft de fortuin niet moeten najagen; ze is tot hem gek o m e n . Zijn groote b i j v a l dagteekent van na het overlijden van den beroemden P.B. Ommeganck (1826), vooral wat betreft Holland en Engeland. In het jaar 1827 verliet hij Gent, waar hij woonachtig was, en ging zich te Brussel vestigen.

Zijne e e r s t e schilderij is gedagteekend uit Gent van het jaar 1816 en stelt voor *Twee koeien bij eenen boom in eene weide*, nog in het bezit van de familie Voituron, te Gent.

Op de bijzonderste tentoonstellingen, ook in Holland, Engeland en Frankrijk, trof men steeds werken aan van zijne hand. Reeds in 1820 stelde hij te Gent gelijktijdig niet minder dan 5 tafereelen ten toon. Wij laten achter dit opstel eene lijst volgen van de bijzonderste stukken die van hem op de driejarige tentoonstellingen verschenen; merkwaardig is daarin de verscheidenheid van de onderwerpen die hij op doek bracht. Op de laatste hooger vermelde tentoonstelling te Brussel prijkten vier zijner schilderijen, benevens een met potlood

geteekende *liggende leeuw*, waarschijnlijk de studie naar de natuur vóór 1830 te Gent uitgevoerd en waarvan gewaagd is in de geschiedenis van den befaamden dierentemmer Martin, door ons vermeld in 1877, blz. 26, onder den titel van *Portretschildering.* Verboeckhoven had niet alleen en vooral de natuur van zijn land bestudeerd, maar had ook gereisd om andere landstreken van nabij te leeren kennen, zooals genoegzaam blijken zal uit de opgave zijner bijzonderste tafereelen. In 1826 bereisde hij Holland en Engeland, in 1828 Duitschland, Zwitserland en Frankrijk; in 1841 bezocht hij voor de eerste maal Italië.

In 1824 was E.J. Verboeckhoven reeds tot lid benoemd der koninklijke academie te Amsterdam; eene zelfde eer viel hem te beurt te Gent en te Antwerpen in 1826 en 1828, en te Kortrijk, Douai en Parijs in 1829 en 1830. Te Parijs bekwam hij eeremetalen op de tentoonstellingen van 1824, 1841, 1845 en 1855. In 1833 werd hij benoemd tot ridder, in 1854 tot officier en later tot commandeur der Leopoldsorde; hij was ook ridder van het IJzeren Kruis en commandeur der orde van Frans-Joseph van Oostenrijk, ridder van het Fransche Legioen van Eer, van de Beiersche orde van verdiensten van Sint-Michiel, van de Christusorde van Portugal enz. In 1852 werd hij een der eersten benoemd als lid der academie te Antwerpen, in welks hedendaagsch museum, behalve een zijner tafereelen, ook zijn afbeeldsel door hem zelve geschilderd prijkt. Hij was buitendien lid der keizerlijke academie van Sint-Petersburg, van het bestuur der Belgische rijksmuseums en van een aantal maatschappijen van kunst en natuurkundige inrichtingen. Reeds van in 1822 werd zijn portret op steen gebracht door G.E. Eilbracht en door Hesse; in 1834 teekende J.B. Madou Verboeckhovens portret op steen voor het tijdschrift *L'Artiste* te Brussel; het werk van Immerseel bevat Verboeckhovens portret in houtsnede van A.F. Nett, en bij zijn overlijden hebben de bijzonderste kunsttijdschriften evenals wij zijn portret doen graveeren.

Ter loops zij hier vermeld, dat op de groote schilderij van G. Wappers, getiteld: *De omwenteling van* 1830, dagteekenend van 1835 en thans berustende in het rijksmuseum te Brussel, Verboeckhoven afgebeeld is tusschen de strijders (?) van 1830, waartoe hij inderdaad heeft behoord, wat hem de hooger vermelde vereering van het IJzeren Kruis deed bekomen.

In het werk getiteld: *Galerie des Peintres des écoles Flamande et Hollandaise*, *dédiée au Roi*, dat in 1826 bij A. Wahlen, te Brussel, verscheen, komen portretten voor door Verboeckhoven op steen geteekend. In 1830 teekende hij op steen een leeuw die zijne ketens verbreekt, zinnebeeld der Belgische omwenteling; maar de steen werd vernietigd en de afdrukken voerden slechts den voornaam van den schilder. Er wordt beweerd dat hij bevreesd geworden was voor het geval dat de Hollanders mochten terugkomen.

In de eerste aflevering van het reeds vermelde kunsttijdschrift *L'Artiste*, gesticht in 1833, komt eene steendrukplaat voor, door Verboeckhoven uitgevoerd naar zijn tafereel, verkocht aan den baron Rothschild. In 1835 kondigde men de teekening op hout aan van platen toepasselijk op de fabelen van La Fontaine, die door Bougon moesten gesneden worden; ook bestaat van hem eene verzameling van 22 koperetsen, te Brussel in 1839 verschenen onder den titel van: *Etudes à l'eau forte par Eugène Verboeckhoven;* de onderwerpen van zes dezer platen zijn aan La Fontaine's fabelen ontleend. Behalve dit werk zijn er nog 37 etsen van hem gekend die door de liefhebbers gretig worden gezocht; sommige zijn zeer zeldzaam geworden. In de 3e

aflevering voor 1839 van het tijdschrift *La Renaissance* komt eene meesterlijk door Verboeckhoven geteekende steendrukplaat voor, wel geschikt om te doen betreuren dat de schilders van onzen tijd niet veelvuldiger hunne werken op steen teekenen, wat een gemakkelijk, goedkoop en zeer doelmatig middel is om hunne gewrochten te verspreiden en derhalve naam te maken.

Voor het *Volksmuseum*, destijds te Brussel uitgegeven, maakte hij onderscheidene teekeningen op hout.

E.J. Verboeckhoven was getrouwd met Paulina Fernandina Hebbelinck, van Gent; hij laat verscheidene kinderen en kindskinderen na.

Tusschen zijne leerlingen hebben wij de volgende opgeteekend: L.P. Verwee, A. Morren, Tilmont, A.R. Jones, Ch. en Edm. Tschaggenij.

Des meesters plechtige lijkdienst had te Schaarbeeck op 22 Januari plaats in de Sint-Servatiuskerk, ten 11 ure 's morgens. Duizenden, uit alle standen, vergezelden het stoffelijk overschot tot op het kerkhof.

De door Verboeckhoven nagelatene werken, zooals teekeningen, schetsen, studiën, tafereelen en beeldhouwkundige modellen zijn verbazend talrijk. Door dagbladen werd in het begin van Februari verzekerd, dat liefhebbers er een millioen vijf honderd duizend franken voor hadden aangeboden.

Tafereelen op de bijzonderste driejarige tentoonstellingen verschenen.

1820. *Wintergezicht met volk; Landschap van Arcadië*, met een herder en herderin op het voorplan met kudde schapen en geiten; het volgende jaar had Verboeckhoven te Gent ook grooten bijval met een pleisteren beeld, 3 voeten hoog, *Hebe* voorstellende.

1823. *Landschap omtrent* 5 *ure 's namiddags* met menschen en paarden (toenmalige eigenaar: Rooman, te Gent); *Zicht te Soestdijk met een jongen stier*, *eene vaars en eene geit* (toenm. eigen.: Lenaard); *Vaars rustende bij een en boom* (toenm. eig.: Geirnaert, te Gent); *Jonge stier*, levensgroot (toenm. eig.: Doussin); *Zicht uit de omstreken van Amsterdam* met twee ossen, eene vaars en twee schapen (toenm. eig.: D'Huyvetter); *Stier bij eenen boom* (toenm. eigen: P.F. De Noter); *Paard naar eenen hond stampende* (zelfde eigenaar als voren); *Geldersche os* (D'Huyvetter).

1824. *Reiziger slapende onder eenen boom*, voorts een paard, een ezel en een hond (toenm. eig.: Rooman, te Gent); *Man een paard zadelende* (toenm. eig.: D'Hoop van Alstein, te Gent); *Rustende koe bij eenen boom* (toenm. eig.: Glaus, te Gent). Op eene tentoonstelling in hetzelfde jaar te Gent: *Twee ossen in eene weide* (toenm. eig.: Claus-Van Aken); *Bergachtig landschap met menschen en dieren* (zelfde eigenaar); *Kozakken die hunne paarden uit den stal brengen en op den achtergrond een ruitergevecht* (toenm. eig.: De Bast-De Hert); *Jonge Lombardier met*

een aap en een hond (toenm. eig.: Gaillard); *Strijd tusschen een stier en een jongen os* (eigenaar als voren).
1826. *Hollandsch landschap met dieren; Zicht in de Ardennen met dieren* (toenm. eig.: D'Huyvetter); *Zicht in de Ardennen met menschen en dieren* (toenm. eig.: Claus, van Aken); *De stelende ekster; Puinen van het kasteel Mont-Aigle in de Ardennen* met menschen en dieren.
1827. *Landschap.* Op den voorgrond een poel waar een hooiwagen doortrekt, hooger op een herder met zijne kudde aan den voet eener hoogte welke de puinen bekroont (toenm. eig.: Danssaert-Engels).
1830. *Rots* met figuren (toenm. eig.: P. Le Roy); *Koninklijke tiger bij zijne schuilplaats*, levensgroot; *Stier door eenen poel wadende; Reiziger te paard eene aalmoes gevende aan eenen grijsaard met een kind; Een ezel*, *drie schapen en een bok; Een ram*, *een schaap en een lam; Drie schapen aan den voet eens heuvels* en proeven van sterkwaterplaten.
1833. *Dieren in de weide* (toenm. eig.: baron van Wyckersloot); *Reebokken in een landschap* (toenm. eig.: Evans Freke); *Kudde bij een onweder.*
1836. *Ram en schapen* (toenm. eig.: H. Wuyts); *Windvlaag* (toenm. eig.: burggraaf De Jonghe); *Afgaande zon* (toenm. eig.: Conway); *Ezel en schapen* (toenm. eig.: Van Becelaere); *Haan en kiekens* (toenm. eig.: kolonel Moyard)*; Morgenuur met rustende kudde* (toenm. eig.: Van Volxem); *Reebok door een wolf vervolgd* (zelfde als voren); *Portret van een hond* (toenm. eig.: gravin De Lalaing); *Reiziger met zijn paard* (toenm. eig.: Cerf); *Afgaande zon*, *schapen* (toenm. eig.: Coghen).
1838. *Schapen verschrikt door het onweder* (toenm. eig.: A. Van Keersberghen); *Wit paard voor eene schuur* (toenm. eig.: Van Becelaere); *Dieren in rust* (toenm. eig.: Voituron, te Gent); *Een reiziger* (toenm. eig.: kolonel Moyard); *Terugkomst van de markt; Landschap.*
1839. *Kudde schapen door een onweder verrast*, besteld door het staatsbestuur, thans in het rijksmuseum te Brussel; er bestaat eene steendrukprent van door P. Lauters die aan de inschrijvers voor de verloting werd uitgedeeld; *Leeuw en leeuwin voor een hol door eene boaslang geplaagd* (toenm. eig.: prins de Ligne; *Slapende reiziger door zijn hond bewaakt; Zeestrand; Een stier*, *koe en schapen; Wit paard* (toenm. eig.: Van Becelaere); *Dieren in eene weide.*
1840. *Visschers van Blankenberghe; Arabisch paard* (toenm. eig.: hertog van Aremberg); *Eene koe*, *een bok*, *twee schapen en eene geit* (toenm. eig.: G.L. Godecharle); *Twee schapen en een lam bij hunnen stal* (zelfde eigenaar).
1841. *Binnengezicht van eenen stal* (toenm. eig.: ridder Th. de Coninck).
1843. *Herder en kudde uit de omstreken van Rome.*
1844. *Herders van buiten Rome* (omstreken van Tivoli); *Nieuwfoundlandsche hond voor zijn hok; Landschap met schapen; Weide met koe en schapen.*
1845. *Zicht buiten Rome* (een rustende herder, een os, een schaap en twee lammeren, een bok en eene geit, met de bergen van Velletri voor achtergrond; dit stuk prijkte het vorige jaar op de tentoonstelling te Parijs); *Groote hond der Pyreneën waarachter een leunstoel met twee patrijshonden*, *een hengst*, *op den achtergrond het huis Ten Bosch te 's-Gravenhage; Portret van een jachthond* (toenm. eig.: Van Damme); *Reiziger met zijn paard en een hond; Hollandsche os in eene weide*, *twee schapen en een lam* (toenm. eig. dr. Phillips); *Een bok*,

schaap en twee lammeren bij kreupelhout (zelfde eigen.); *Schapen*, *een lam en eene blatende geit* (toenm. eig.: dr. Phillips); *Paard voor eene hoeve.* (De Pyreneesche hond verscheen in steendruk in het *Album du salon* van 1845 door Stroobant en Ghemar.)
1847. *Landschap met dieren* (toenm. eig.: het Gentsch museum); *Landschap met dieren* (toenm. eig.: Nicaise, te Gent.)
1848. *Dieren in de weide; Empsael*, Arabisch paard; *Zicht van den Mont d'Or te Lyon; Portret van Horace Vernet*, grijsschildering; *Portret van Soliman Pacha*, idem*; De overweging*, standbeeld in pleister.
1849. *Hazenwindhond*, (toenm. eig.: generaal Capiaumont);
1851. *Paarden; Herder der Ardennen; Het slagveld.*
1855. *Doodelijk gekwetste leeuw in de woestijn stervende; Landschap met twee schapen en een lam; Wintergezicht; Vruchten; Vertrek naar de markt* en 's meesters eigen portret; beide laatstgenoemde stukken bevinden zich in het museum der academiekers te Antwerpen.
1856. *Eene koe en een stier; Vrouwenportret.*
1858. *Kempische schapenkudde; Herinnering aan Schotland*, *schapen black faced.*
1860. *Terugkomst der trekossen* (vallei van Chamouix); *Kudde dieren in een moeras der Kempen; Weidende Ardenner schapen* (toenm. eig.: Gardner-Brewer, te Boston); *Schotsche herdershond* (toenm. eig.: Brifaut, Brussel).
1880. *Dood schaap; Schotsche poneys; Bloementuil*; *Schapen in de duinen te Oostende; Rustende leeuw* en *Paardenkop*, beide in pleister, *Rustende leeuw*, potloodtekening.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom is ijs niet zoo dicht als water? Omdat de warmtestof, door de waterachtige deden te verlaten, deze afzonden, zonder dat er iets besta om ze te verzamelen; de lucht neemt ten andere de plaats in der warmtestof, en door de luchtgaatjes van het ijs mede te vervullen, brengt zij alles toe, tot de ontsluiting der waterdeelen, welke door de vorst zijn aangetast geworden.

Thomas a Kempis
Als schrijver der Navolging van Christus gehandhaafd.

Geen boek - de Bijbel, het *boek* bij uitstek, buiten sprake gelaten - is zoo algemeen gekend, verspreid en hooggewaardeerd in de christelijke wereld als de *Navolging van Christus.* Het getal der gedrukte uitgaven, benevens menigvuldige handschriften, in schier alle talen der wereld, is niet te bepalen; de geleerde boekenkenner Aug. De Backer telde er ten jare 1864 zoo wat 2814, daarbij bekennende dat er eene groote menigte hem mocht ontsnapt zijn, en de heer K. Ruelens durft thans de som op 10,000 begrooten. Het drama dat wij het leven van den Christen noemen, heeft niemand in zijn eigen persoon zoo ongekunsteld kunstig, zoo aanschouwelijk, zoo aangrijpend ten tooneele weten te brengen als de schrijver der *Navolging*, en ziedaar wellicht het geheim der alles overtreffende aantrekkingskracht, welke het boek op geheel de christelijke beschaafde wereld steeds heeft uitgeoefend en kans heeft immer te blijven uitoefenen.

Maar wie is de schrijver van dat uitmuntend boek? Terwijl in de Nederlanden, waar thans nog bij naamverwisseling de *Navolging* niet raar een Thomas a Kempis genaamd wordt, desaangaande geen twijfel was opgestaan, rezen elders bijzonderlijk twee namen op, die met Thomas naar de eer van het

vaderschap zouden dingen. Talrijke strijders kwamen in het gevecht om het zij voor Thomas, het zij voor den Franschen kanselier Gerson, het zij voor eenen zoogezegden abt der Benedictijnerorde, te Vercelli, Gersen of Gessen, eene lans te breken. Eene ruime bibliotheek zouden de lettervruchten van dien sedert eeuwen durenden pennetwist aanvullen. Zoo Zuid-Nederland van voor lang strijders van naam, zooals Rosweyde, Bollandus en andere, en in de laatste tijden Mgr. Malou, ter verdediging van Thomas' rechten leverde, Noord-Nederland daarentegen, waar Thomas geleefd en geschreven had, toefde lang om mede voor hem den strijd te voeren. In onze eeuw eerst en in onze dagen bijzonder is men eenigszins aan het werk gegaan. Doeltreffend, overtuigend voor wie overtuigd wil worden, soms geheel nieuw van vinding zijn de bewijsredenen saamgebracht in het uitmuntend boek welks titel aan het hoofd van dit artikel afgeschreven de strekking er van te kennen geeft[(1)]. Een oud handschrift van het eerste boek der *Navolging* in de moedertaal, mogelijk het oudste tot nu bekende handschrift, door den eerw. heer O.A. Spitzen, oud-hoogleeraar te Warmond, pastoor te Zwolle, ontdekt, spoorde dezen tot verdere studie op de Thomaskwestie aan, en al wie zijn werk wil doorbladeren, zal met ons bekennen dat zijne studie geene geringe vruchten droeg.

Na eene historische inleiding bewijst de schrijver ten eerste dat de *Navolging van Christus* voor de 15de eeuw niet bestaan heeft. Al wat men uit den tekst zelf der *Navolging* heeft weten bij te brengen om die tot een hooger tijdstip te doen opklimmen valt voor eene gezonde redeneering als een kaartenhuis om verre; en geen beteren steun vinden de bestrijders van Thomas a Kempis in een aantal handschriften die zoo 't scheen hooger dan in de 15de eeuw te huis hoorden, want er is geen enkel van al de aangevoerde manuscripten, waarvan men bewijzen kan dat het in de 13de of 14de eeuw ontstaan is, en bijkans geen enkel, of men kan toonen dat het eerst van de laatste helft der 15de dagteekent. Na alzoo zijne tegenstrevers hunne beste wapens uit de hand gerukt, of onschadelijk gemaakt te hebben, betoont de schrijver in een volgend hoofdstuk hoe de vier boeken of tractaten der *Navolging* achtereenvolgens vóór 1427 verschenen en omstreeks het midden de 15de eeuw in eenen bundel werden bijeengebracht.

Stapsgewijze voortgaande, beijvert zich verder de schrijver blijkbaar te maken dat de *Navolging* oorspronkelijk in het Latijn en wel door een Nederlander werd opgesteld. Het eerste bewijzen, behalve rythmusen rijm, door de uitgaaf en de ophelderingen van Hirsche zoo handtastelijk gemaakt, de Latijnsche afschriften, waarin van het een tot het ander, buiten eenige schrijffouten of verbeterde woorden, geen verschil te ontdekken is, terwijl, de voortbrengsels in andere talen de vrijheden der overzetting gestadig laten doorstralen. Dat een Nederlander de pen hield, blijkt uit de menigvuldige Nederlandsche spreekwijzen die in het werk zich voordoen; van sommige spreuken, door Mgr. Malou voor Neerlandismen gehouden, moge men dan ook al beweren dat zij even goed voor Italianismen kunnen doorgaan, overgroot toch blijft het getal der gezegden die, zonder mogelijke tegenspraak Nederlandsch, noch in het Fransch, noch in het Italiaansch huns gelijken hebben. De schrijver is priester en kloosterling, zulks geeft de tekst genoeg te kennen. Maar tot welke orde behoort hij? Zeker is hij Karthuizer, noch Cisterciënser; maar misschien Benedictijner, of kanunnik-regulier van Windesheim? Niet een stellig bewijs levert de tekst voor de

(1) Uitgegeven te Utrecht, bij J.L. Beyers. 1880. Zie blz. 30.

eerste onderstelling, terwijl niet alleen niets strijdig met de tweede in het boek wordt gevonden, maar veeleer verscheidene gezegden, voorkomen, die enkel op eene congregatie als die van Windesheim, waar Tomas' klooster van Agnietenberg aan toehoorde, doelen kunnen.

Al die immer klimmende voorstellen, door bewijzen gesteund, hebben den lezer reeds gestemd om Thomas den eerepalm toe te kennen; doch een vierde hoofdstuk bekroont het werk der verdediging. Die Nederlander, die priester, die kloosterling, die Windesheimer broeder is niemand anders dan Thomas Hamerken, naar zijne geboorteplaats Kempen, in het aartsbisdom van Keulen, a Kempis geheeten, die het grootste deel zijns levens doorbracht in het Windesheimsche klooster op den St.-Agnietenberg, bij Zwolle. Dat hij de opsteller der *Navolging* is, zegt een overgroot getal van bewijzen: zulks blijkt uit zijne andere werken, daarmede vergeleken, opzichtens rijm, rythmus, taal en inhoud, en die schoon zij op denzelfden aftrek als de *Navolging* niet kunnen bogen, toch deze waardig terzijde staan; zulks getuigt Thomas zelf, wanneer, zooals in het beroemde afschrift op de Burgondische bibliotheek te Brussel bewaard en thans door K. Ruelens in fac-simile uitgegeven, hij zelf de vier boeken der *Navolging* onder de door hem vervaardigde werken rangschikt en alzoo dadelijk te kennen geeft dat hij er mede omgaat als met eigen werk; 50 handschriften en eene menigte gedrukte uitgaven van tijdgenooten noemen hem als schrijver der *Navolging* of getuigen voor hem; tal van gelijktijdige, en onder hen persoonlijke kennissen, vrienden, vertrouwelingen, en hierbij de gestadige overlevering van den Agnietenberg, kennen hem het werk uitdrukkelijk toe. Wat wil men, besluit met reden de schrijver, wat wil men in 's hemels naam nog meer en sterker! Ik wenschte wel te weten waar men met alle menschelijke geschriften der oudheid heen zou, indien hunne echtheid aan zoovele en zulke bewijzen moest hangen.

Men begrijpt dat in de verdediging van zijnen man, de schrijver ook menigmaal rechts en links aanvallen van andersdenkenden had af te weren; hij deed het ridderlijk. Maar hiermede niet tevreden, brengt hij in een laatste hoofdstuk de gronden waarop de *Navolging* aan anderen wordt toegekend, ter toetse en verdrijft de schaduwe die het figuur van Thomas eenigerwijze zou kunnen overlommeren.

Wie meer wil weten dan een vluchtig boekoverzicht en eenige ontleende volzinnen kunnen zeggen, verschaffe zich het werk waarin de heer Spitzen zoo heerlijk de rechten van Thomas verdedigt.

F.W.

Tranen
Op het Graf van mijn' dierbaren Echtgenoot.[1]

De traan der scheiding zal welhaast
Van uwe of mijne wangen druipen;
De droefheid in ons harte sluipen;
Maar, als de orkaan der ramp dan raast,
Hoe troostrijk zal het denkbeeld wezen,
En wederspiegelt 't zoet genot
Van 't zoo verzaligd huwlijkslot.
'Mijn laatste Dichtruiker'
(aan mijn lieven Echtgenoot 1878).

U moeten derven, vriend, die van mijn leven
De ziel waart!.... Ach! wat kan het broos bestaan
Mij zonder u nog heil of vreugde geven?...
U, dierbre wederhelft, u roep ik aan
Bij dag, bij nacht; mijn hartvriend, immer stijgt
Tot u de klacht van mijn verbrijzeld harte,
Om leniging in mijne zielesmarte;
Doch, niets dan de echo antwoordt: alles zwijgt
In 't rijk des doods... Nog blijft één grens ons scheiden:
Het graf... Ja, 'k moet de hulp van 't graf verbeiden
Om u te zien, u weer te mogen minnen,
Weer zoo geheel met hart en ziel en zinnen,
Voor u, door u te leven als voorheen;
Want, liefde dat is leven, dàt alleen!

In de eenzaamheid der bange, lange nachten
Leeft steeds uw beeld in mijn gedachten:
'k Zie nog uw vlijt, uw rustloos streven,
Uw nachtrust zelfs zoo vaak ten offer geven;
Want trots der jaren last hebt gij uw plicht
Als dokter en als menschenvriend verricht...
Dan zie 'k u weder liefdrijk binnentreden,
Na 't trouw volbrengen uwer zware taak,
Mij minzaam groetend; dan een samenreden,
Een zoet gesprek was beider zielsvermaak....

En thans! hoe doodsch en somber zijn die muren!
Wat rouwgedachten wekken de avonduren
Nu 'k in mijne eenzaamheid naar u verzucht,
En 't maantjen in de rein azuren lucht
Het plekje droef verlicht, waar ge eens gezeten
Naast mij, de gansche wereld kondt vergeten.
Wij wisten samen van geen leed, geen smart,
Wij leefden waarlijk in elkanders hart.
Uw liefdrijke oogslag was mijn troost, mijn ruste,
Wat *mij* beviel dàt was hetgeen *u* lustte,
En zòò, zòò bloeide vier en veertig jaar,
Ons echtverbond, gelijk een rozelaar
Der liefde, mild met geuren overgoten,
Tot heilgenucht van echt- en zielsgenooten.
En - zond ook soms het lot een wolk van rouw,

(1) Zie blz. 12 en 25.

Ons beider troost was beider liefde en trouw.

Uw laatste handkus vóór uw droevig sterven,
Die heeft het mij gezegd wat ik zou derven
In u, mijn diepbetreurde zielsvriend:
Méér hebt gij dan mij hartlijk, teer bemind,
Ik werd door u geëerd en aangebeden,
De schoonste bloemen werden voor mijn schreden
Door u met rijke liefdehand gestrooid...
En thans! Uw graf, met mijn cypres getooid,
Wordt met mijn dankbre tranen overstort,
Tot ook *mijn* levensbaan verbroken wordt...

Rust bij ons dierbaar tweetal, zóó beweend(1),
Waarmee gij, vriend, nu de eerste zijt vereend:
Haast volg ik u ten hemel in
Bij 's Vaders eeuwig huisgezin!

Vrouwe VAN ACKERE, geb. DOOLAEGHE.

Dixmude.

Langs ruwe paden.

Dezer dagen ontvingen wij, wegens de redactie der *Vlaamsche School*, bovengemelden dichtbundel, met een bijgaande briefje, waarin men ons beleefdelijk verzocht, er ‘vóór onze afreis naar het land waar de citroenen bloeien, eene beoordeeling van in te leveren, aangezien de schrijver tot onze goede bekenden behoorde.’

Inderdaad, nu een tiental jaren geleden, hebben wij den heer Wazenaar, die destijds te Antwerpen verbleef, onder zijn echten naam leeren kennen; wij waren zelfs met hem bevriend, ofschoon onze zienswijzen, nopens vele punten, lijnrecht tegenover elkander stonden; maar hij bezat een waren dichterlijken geest, een licht ontvlambaar gemoed en een open karakter, en daardoor voelden wij ons tot hem aangetrokken. Ter voortzetting zijner geneeskundige studiën verhuisde hij later naar elders en wij verloren hem eenen tijd lang uit het oog. In het jaar 1879 gaf hij te Gent zijne autobiografie in het licht, onder den titel van *Een Vlaamsche Jongen*, welk werk bij zijne verschijning, in verscheidene tijdschriften, hier zoowel als aan gene zijde van den Moerdijk, veelzijdig is besproken geworden. De toon van sommige beoordeelaars was den schrijver niet welkom en den heer A.M.N. Prayon-Van Zuylen, onder andere, die hem, in het *Nederlandsch Museum*, wat al te zeer had gehavend, diende hij duchtig van antwoord. Gemeld tijdschrift weigerde - onheusch genoeg! - de opname van de tegenkritiek, welke door Wazenaar afzonderlijk werd uitgegeven.

Wij achten het volkomen ontijdig, op *Een Vlaamsche Jongen*, die nu reeds twee jaar oud is, nog nader terug te komen; onze opmerkingen zouden nu slechts ‘vijgen na Paschen’ zijn. Zeggen wij enkel dat de heer Wazenaar, in het nabericht van zijnen dichtbundel, er eene vermeerderde tweede uitgave van aankondigt.

Langs ruwe paden is een sierlijk gedrukt boekdeel van 264 bladzijden, bevattende een zestigtal stukken, waarvan het eerste van 1858 en het laatste van 1880 dagteekent, dus over een tijdverloop van twee en twintig jaren heen, van 's dichters jongelingschap tot aan zijn mannelijken leeftijd. De heer Wazenaar kent grondig de taal waarin hij schrijft en zijne verzen dragen meestal den stempel dat de gave der poëzie hem

(1) Onze twee jonge kinderen, in den schoonsten levensbloei gestorven.

ruimschoots is toegemeten; zijne gedichten zijn ongedwongen en schijnen hem als van zelve uit de pen te vloeien.

- Is er dan hoegenaamd niets aan af te keuren? vraagt men ons wellicht. - Och, ja; er is hier en daar een vlekje, want er is immers niets volmaakt onder de zon? maar de lichte feilen worden door het vele schoone overschaduwd. Men oordeele door het volgende pareltje, getiteld:

Gedenken aan een Meisje.

O beeld der lente in Eden's dreven,
Zoo schoon als de eerste dageraad!
De Schepper heeft uw blank gelaat
In 't reinste hemelsch licht gebaad,
Waar de eng'len zweven.

O heug'nis van wie ééns u zag!
O glans, waarop geen vlekken kleven!
O blik, die 't hart van lust doet beven!
Gelukkig dorp, dat u omgeven
En kronen mag!

Gerust gemoed, dat nog de weelde
Der half ontloken liefde ducht,
Dat uit geen diep gevoel nog zucht;
Maar, onbedacht, de koozing vlucht,
Hoe zij u streelde.

Zoo zwak, zoo tenger als gij bloeit,
Zou één bedorven walm u smeuren,
De minste ruk uw sneeuwkleed scheuren,
En wie zou 't slensend bloemtje beuren,
Te vroeg verschroeid?

Ik weet wel dat uw minzame oogen
Voor mij niet lonkend openstaan;
Doch wie door 't schoone is aangedaan,
Is met uw dierbaar lot begaan
En stil bewogen.

Wij kunnen den lust niet weerstaan, hier nog een stukje, *De Weduwe*, een echt schilderijtje, voor onze lezers uit den bundel af te schrijven.

Daar zit ze, de jeugdige weduw,
Verlaten in rouwigen nood,
En kommerloos dartelt een zuig'ling
Omarmd en beschermd op haar schoot.
Het vlamken verkwijnt op de rijsjes,
Bezijden den haard, en al lang
Verzwarten de doovende kolen,
En 't ‘moorken’[1] vergeet zijn gezang.
Geen tiktak van 't klett'rend getouw meer,
Als toen er de wever nog was;
Alleen nog de zwoegende slinger,
Die klopt in de houtene kas.
En buiten is 't kermis en vreugde
En lach en gejoel op de straat

(1) Waterketeltje.

Van 't volk, dat voorbij de begraafplaats
   En 't deurken der weduwe gaat.
En al die verscheidene klanken,
   En al dat vervoerend gerucht
Versmelten in 't zwijgende huisken
   En sterven er saam tot een' zucht.
Ach! ze is nog zoo schoon en beminlijk!
   Men drong haar in brandende spraak
Om dood en gebed te vergeten,
   Haar kwellend met geld en vermaak.

'Versleten ons Janneke's kousen...
   Een drogende korsteken brood
Op tafel daar, 't laatste van gister;
   En de oogen van 't knaapje zoo rood!...
Hoe krijgt ons Paulineken daaglijks
   Haar melkpap, met suiker gezoet?
De dood en den doode vergeten?...'
   Verleiding, wat snoodheid gij broedt!

En Janneken draait aan het wielken,
   Waar moeder voor vader mee spon;
Geen garen omwoelt nu de klosjes,
   Hoe dikwerf hij wederbegon.
Hij wordt zoo weemoedig, en moeder
   Zit daar zoo verstomd bij den haard.
Hij legt zijne hand op haar knieën,
   Die beven... Het kind is vervaard
En zegt: 'Mij gaf vader een kruisken,
   Toen ik hem de laatste maal zag,
Niet waar, moeder? En gij zat ook zoo
   Aan 't hoofdeinde, toen hij daar lag?
Paulineken sliep in uwe armen,
   Gij schreidet...'
         - 'Ja, kind,' en ze schreit
Alweder.
      Aanschouw haar, o rijke,
   En keer, gij, die zwakken verleidt.

Het boek bevat ook eenige *Self-contemplations*, en dit is den schrijver niet ten kwade te duiden; want wij allen hebben aan hetzelfde euvel mank gegaan, als het een euvel mag genoemd worden. Zooals schier al de poëten, heeft hij insgelijks zijn leed en zijne vreugde, in droevige of lustige tonen geuit. Overigens, het moet den dichter altijd vrijstaan, zijne gemoedsaandoeningen, welkdanige dan ook, lucht te geven; de milde bronne des gevoels, welke in zijne borst, met een niet te breidelen geweld, opborrelt, zoekt natuurlijk eenen uitweg en vindt dien dan ook, met behulp zijner zangerige Muse.

Wazenaar levert eene gansche reeks minnezangen. Hij ook is door de koortsige branding der jeugd, die men liefde heet, aangetast geweest, en even als wij allen, heeft hij aan dien

ingeboren aandrift zijne offerande gebracht en met de zoete begoocheling van een paar blauwe of zwarte kijkers, waarin hij den hemel waande te zien, gedweept en gemijmerd. De jongen is verliefd, ja zelfs tot over de ooren verliefd geweest op een - uit zijne beschrijving van haar persoontje te oordeelen - zeer schoon Wazenarinnetje. Men heeft het hem wel eens als een misdrijf van hardvochtigheid aangerekend, dat hij dit lief kind, hetwelk hem ook gaarne zag, en dat zeer dichterlijk van liefde kwijnde, niet tot vrouw heeft genomen. - Wie hem voor die ontrouw den steen wil toewerpen, doe het; wij niet. Wie onzer heeft niet eene dergelijke jongelingszonde op het geweten, al was onze geliefde van het oogenblik dan ook telkens de schoonste onder de schoonen! Waar zou het heen indien dichters met al de meisjes moesten trouwen, waarmee zij nu en dan hebben gedweept? Wij zouden op den duur een ganschen *harem* bezitten; en waarachtig! eene enkele dame is gewoonlijk voor ons al een kostbaar pand genoeg!

De dichtstukken van den bundel zijn in twee afdeelingen gesplitst: *Uit de laagte* en *Bergop;* in die woorden ligt een gansche levenskamp besloten. Dit *Bergop* immers was ons aller streven. Velen hebben, evenals Wazenaar, langs min of meer ruwe paden, door onverdroten arbeid, uit de laagte naar de hoogte moeten klimmen. Maar ook dit heeft zijne goede zijde: het is zoo aangenaam, wanneer men, na al de op den weg ontmoette hinderpalen te boven te zijn gekomen, een terugblik werpen kan op de afgelegde baan, terwijl wij meelijdend neerzien op de talrijke slachtoffers, welke, in die langdurige worsteling bezweken, moedeloos in den strijd zijn achtergebleven, zonder het beoogde doel te hebben kunnen bereiken!

Aan het einde van zijn voorbericht, zegt de heer Wazenaar: ‘Mocht Nederland deze gedichten onthalen kunnen, als eene belofte van rijkeren maatzang, als een voorspel van voller galmend levenslied!’ Wij nemen nota van deze belofte en hopen dat hij ze spoedig nakomen en alsdan onder zijn echten naam voor het publiek optreden zal.

Antwerpen.

J. STAES.

Kroniek.

Antwerpen. De *Rubenskring* heeft een zilveren verguld eeremetaal uitgeloofd voor het schrijven in de Nederlandsche taal van eene levensschets van Quinten Massys. De niet onderteekende stukken, vergezeld van een gesloten briefje dat des schrijvers adres bevat, vóór 1 Augustus 1881 te bestellen aan den heer voorzitter K. Heinz, Greinstraat n^{r} 34, te Antwerpen, bij wien het omstandig programma der prijsvraag verkrijgbaar is.

- In 1879, blz. 185, zijn wij opgekomen tegen het vervangen van de benaming *Vlaamsche* door *Belgische* school, onder schilderijen in het Antwerpsch museum. De heer J. van Beers veroordeelde die verandering met klem van woorden en goede redenen in des gemeenteraads zitting van 27 December 1880. De vergadering besliste, dat de bestuurraad van het museum over de zaak zou gehoord worden. Met leedwezen vernemen wij, hoe ongeloofbaar ook, dat die raad zich voor het aannemen van de benaming ‘Belgische school’ heeft verklaard.

- De heer L.J.H. baron Le Candele van Humbeeck heeft een groot gedeelte zijner verzameling van schilderijen aan de stad vermaakt, op voorwaarde dat zij in eene daartoe bijzonder ingerichte zaal van het museum zouden geplaatst worden. Overeenkomstig de voordracht van den bestuurraad der academie, volgens welke de meeste der bedoelde schilderijen weinig kunstwaarde bezitten, heeft de gemeenteraad den 8n Maart voor de making gelijk zij gedaan is bedankt.

Brussel. De Belgische onderneming ter bevordering der beschaving in Afrika heeft weer een harer werkers verloren in den persoon van den heer De Leu, luitenant bij de kanonniers van het Belgisch leger, die te Taborah, in Afrika, in de maand Januari gestorven is aan de gevolgen van den buikloop. Hij was den 23n Januari 1852 geboren. (Zie, in verband hiermede, onzen jaargg. 1880, blz. 178.)

- 9, 10, 11 en 12 Maart hadden er bij Fr. J. Olivier, Parochiaanstraat 11, merkwaardige veilingen van boeken en kunstwerken plaats. 20 April en volgende dagen zullen ter tafel gebracht worden de boeken der bibliotheek van wijlen den baron Julius de Vinck van Winnezeele. De catalogus behelst 746 nummers, waartusschen zeer schaarsch gewordene plaatwerken, prenten en handschriften. Wij vestigen der geschiedkundigen bijzondere aandacht op nr 137, uitmakende eene verzameling van 112 prenten, voorstellingen uit den tijd van den hertog van Alva en later (1566 tot 1579), betreffende van Hogenberg, de gebroeders Wierix enz. De veilingen beginnen ten 1 uur 's namiddags; 's morgens van 9 tot 12 ure zijn de boeken te zien.

- Bij koninklijk besluit van 1 April is de vijfjaarlijksche prijs voor geschiedenis over het tijdvak 1876-1880 toegekend aan den heer rijksarchivaris L.P. Gachard voor zijne *Histoire de la Belgique au commencement du* XVIIIe *siècle.*

Gent. Bij Ad. Hoste is verschenen: *De landstalen voor de grondwet*, voordracht gehouden bij de heropening van de Vlaamsche conferentie der balie van Gent den 4n November 1880 door den heer advocaat Camiel Siffer, met een aanhangsel ter verduidelijking van de behandelde vraagstukken en aanwijzing van de veranderingen waarvoor het door de grondwet onbepaald gelaten stelsel vatbaar is.

Kortrijk. Vanwege het gemeentebestuur is een 432 bladzijden groot oorkondenboek verschenen, betreffende de oude collegiale Lieve-Vrouwekerk. De 174 oudste stukken zijn volledig opgenomen. Het werk omvat 846 nummers. Het werd begonnen door nu wijlen den heer Mussely en voortgezet door den heer Emiel Molitor, voorzitter der stedelijke rechtbank van eersten aanleg. De oorspronkelijke stukken, destijds door het kapittel overgedaan aan het stadsbestuur, zullen eerlang bijgezet worden in het stedelijk archief.

Blankenberghe. Prijsvraag voor het bouwplan van eenen casino (zie blz. 29). De keurmeesters hebben van de 27 plannen 4 aangewezen als bekronenswaardig; 2 daarvan werden ter zijde gesteld omdat hunne uitvoering te veel zou kosten; de 2 bekroonde plannen voeren als kenspreuk, het eene: XIXe *Siècle*, ingezonden door Emiel Hellemans en Oct. Rysselberghe, bouwkundigen te Brussel, het andere: *Of net of niet*, ingezonden door de *Société immobilière de Belgique.* Makers van niet bekroonde plannen hebben zich tot het gemeentebestuur gewend met het verzoek, de keurmeesters uit te noodigen een breedvoeriger verslag op te stellen, daar het ingediende verslag hun voorkomt niet genoegzaam met redenen omkleed en veel te beknopt te zijn om de genomene beslissing naar eisch te kunnen waardeeren. De keurmeesters (heeren Van Mullem, burgemeester van Blankenberghe, Piens, hoofdingenieur van bruggen en wegen te Brugge, Alleweireldt, bouwmeester te

Brussel, Delacenserie, bouwmeester te Brugge. Pauli, hoogleeraar te Gent) hielden 6 zittingen.

Buitenland

Parijs. Het openingsstuk van P. Benoits *Charlotte Corday* gaat uitgevoerd worden op het concert van Colonne in deze stad.

- Volgens dagbladen berichten is het museum van natuurlijke geschiedenis in bezit gekomen van eenen thans weer geheel opgestelden boomstam uit den voortijd, van 3 meters omvang en 1 1/2 meter lengte, broksgewijs opgehaald uit de steenkolenmijnen van Besseges (Gard).

Londen. Volgens een dagblad zou einde Februari, op eenen koopdag te Londen, 700 pond sterl. besteed zijn voor een exemplaar van den 'eersten bijbel die met losse letteren gedrukt werd.'

- Van Mei-September zal in het South-Kensington-museum eene tentoonstelling worden gehouden van uit Spanje en Portugal afkomstige sieraden van Spaansch-moorschen oorsprong, ijzerwerken, wapenrustingen, goud- en zilverwerken, juweelen en edelgesteenten, meubelen, hout- en ivoor-snijwerk, altaarstukken, porselein en fijne geweven stoffen, in vorige eeuwen gemaakt.

Metz. Nabij de spoorwegstandplaats zijn een aantal Romeinsche overblijfsels ontdekt, benevens drie geraamten, welke door den hoogleeraar Schaffhausen, van Bonn, worden beschouwd als zijnde het eene dat van een beschaafden Duitscher, het tweede dat van een onbeschaafden Duitscher en het derde van Laplandschen oorsprong.... Men vond 35 schotels, 4 metalen voorwerpen, 3 geldstukken en 2 grafsteenen met opschriften. De plek, waar de opdelving geschiedde, schijnt de oude grafplaats van Metz te zijn onder de Romeinen.

Dresden. Het museum is vermeerderd met eene schilderij van Velasquez, voorstellende personen van het hof van Philips IV, uitgedoscht als goden en godinnen, waaronder de koningin als Diana.

Edemissen. In deze provincie van Hannover is het boren naar petroleum dermate gelukt, dat de landdrost te Lüneburg ambtelijk heeft bekend gemaakt dat aan de plaats waar zich de oliebronnen bevinden de naam *Oelheim* gegeven is. Zooals wij reeds in 1878, blz. 195, meldden, had men te Oedesse bij Peine insgelijks petroleumwellen ontdekt. Het boren naar aardolie wordt ook elders in Hannover bewerkstelligd.

Wiesbaden. Dagbladen melden dat in deze stad eene olieverfschilderij van Albrecht Durer teruggevonden is, 3 voet hoog en 2 breed, voorstellende den Zaligmaker met de doornenkroon, Caiphas en een der moordenaren. Rechts van boven zouden zich des schilders naamletters en het jaartal 1506 bevinden.

Jochenstein. In deze Beiersche gemeente zijn in een bosch, onder eenen steen van $1^{m}50$ omvang, gevonden 6 hoofdringen, 4 armbanden, elk gedraaid uit 9 draden, benevens twee strijdbijlen, alles van brons.

Weenen. Volgens wordt gemeld, heeft het klooster der H. Elisabeth te Klagenfurth aan prins Rudolf de huwelijksringen vereerd van keizerin Maria Theresia en keizer Frans I, welke kostbare geschiedkundige kleinoden destijds door aartshertogin Maria Anna, zuster van keizer Joseph II, bij laatste wilsbeschikking aan dat klooster vermaakt waren. (Zie, in verband hiermede, onzen jaargang 1880, blz. 187.)

Rome. De dagbladen van December 1880 melden dat de eerw heer Le Louet, op twee honderd stappen buiten de St.-Pancratiuspoort, onderaardsche gewelfde begraafplaatsen heeft ontdekt, die hij gedeeltelijk bezocht heeft; zij bevatten twaalf kapellen, waarvan de meeste met muurschilderingen versierd zijn en strekken zich uit onder de *Via Aurelia* en de *villa Pamphilii.*

Pisa. De *Gazzetta* meldt dat het marmeren beeld van San Giovannino (toegeschreven aan Michel Angelo) voor 140,000 lire verkocht is en naar Berlijn gaat.

Messina. Op de naburige landgoederen van graaf Amigo gedijen de sedert 1879 geplante theeboomen, uitmuntend; hunne bladeren schijnen zoo goed te zijn als de Chineesche. Een Chinees bestuurt de aanplanting en wat er bij behoort.

Zurich. Bij het afdreggen der rivier Limmat, zijn onder andere opgehaald, 50 goudstukken van Brabant, zwaarden en het geraamte van een hert, waarvan nu het geslacht is uitgestorven in Zwitserland. Ook werden de zuilen ontbloot eener Romeinsche brug welke eens over de rivier lag.

Sterfgevallen.

FREDERIK KUHLMANN, een verdienstelijk Fransch natuurkundig schrijver, is einde Januari overleden.

Baron ERCOLA DOMBOWSKI, die zich een geachten naam verwierf door zijne sterrekundige waarnemingen in Italië, is volgens een bericht van 1 Februari overleden, 70 jaren oud.

KOLOMAN TOTH, de Hongaarsche dichter, is den 4^{n} Februari overleden.

THOMAS CARLYLE, de in 1795 in Dumfries (Schotland) geboren geschiedschrijver, is den 5^{n} Februari overleden. Hij schreef onder andere *French revolution*, *a history* (1837), *Letters and speeches of Oliver Cromwell* (1845), *History of Friedrich II* enz.

CAESARE CANTU is volgens een bericht van 7 Februari overleden. Hij werd in 1807 te Brivio in het Milanesche geboren. Zijne *Storia universale*, sedert 1837 in 35 deelen uitgegeven, werd in de meeste talen van Europa overgebracht. Zijn geschiedkundige roman *Margherita Fusterla*, waarvoor zijn gevangenschap om staatkundige redenen hem het onderwerp verschafte, beleefde in 1864 eene 36ste uitgaaf Ook zijne *Letture giovanili* werden buiten Italië vertaald. Te Milaan was hij hoogleeraar in de fraaie letteren. Hij is ook lid geweest van het Italiaansch parlement.

J.J. HAUS, leeraar in natuurlijk recht en strafrecht aan de hoogeschool te Gent, is aldaar overleden den 22^{n} Februari. Hij werd den 9^{n} Januari 1796 geboren te Wurzburg en was aan de Gentsche hoogeschool verbonden van toen zij werd gesticht (1817). De overledene, die verscheidene beroemde rechtsgeleerde werken schreef, was lid der koninklijke academie van België, sedert 12 Januari 1847, groot-officier van de Leopoldsorde en van de orde der Eikenkroon enz.

FRIEDRICH OETKER, de begaafde Duitsche schrijver, is volgens een bericht van 22 Februari overleden. Hij werd in 1807 te Kehsen geboren. Na 1852, toen hij om staatkundige redenen Duitschland moest verlaten, heeft hij eenigen tijd in België en namelijk te Gent gewoond, wat hem aanleiding verschafte tot het schrijven van eenige stukken over de Vlaamsche beweging en de zeden der Vlamingen. Sedert 1857 in Duitschland teruggekeerd, werd hij gekozen tot lid van den Duitschen rijksdag en van de Pruisische volksvertegenwoordiging.

AUG. THIJS, die gedurende eenigen tijd opsteller was van het nieuwsblad den *Gentschen Mercurius* en later in de Fransche taal een werk over de Belgische koormaatschappijen uitgaf dat twee drukken beleefde, is den 24^{n} Februari overleden te Gent, oud 56 jaren.

ADOLF JOANNE, de schrijver der bekende gidsen voor reizenden, is op 1 Maart te Parijs overleden, 68 jaren oud.

PETRUS-FRANS-EUGENIUS CORTAMBERT, de gunstig gekende aardrijkskundige, die aan het congres in 1871 te Antwerpen een werkzaam deel nam (zie 1871, blz. 128 en 138), is den 5^{n} Maart te Parijs overleden. Hij was geboren den 12^{n} October 1805 te Toulouse.

HERRY LACOSTE-BRUNNER, landschapschilder, is den 31^{n} Maart te Parijs overleden, oud 43 jaar.

Jan-Jacob-Antoon Van Arendonck 1822 + 1881.

Deze talentvolle beeldhouwer is te Mechelen, waar hij sedert eenige jaren met der woon gevestigd was, op 9 Maart, 's avonds ten 11 ure, overleden in zijne woning, Beggaardenstraat n^{r} 406. Als leerling van de

GEDENKTEEKEN VAN J.F. WILLEMS, TE BOUCHOUT. TEEKENING EN HOUTSNEDE VAN ED. VERMORCKEN.

Antwerpsche academie behaalde hij in de jaarlijksche prijskampen v e l e onderscheidingen.(1) *De Vlaamsche School*, die reeds vele jaren geleden e e n e korte levensschets van hem gaf, maakte opvolgelijk melding v a n zijne voornaamste werken.(2) Zijn eerste belangrijk gewrocht, dat hem eer en roem aanbracht, was het

(1) Hij was in 1837 de 2^{e} in de boetseering van hoofden; 1838, 3^{e}, boetseering naar 't model; 1839, 1^{e}, boetseering naar het borstbeeld; 1841, 5^{e}, geschiedkundige samenstelling, 1^{e}, uitdrukking; 1842, 4^{e}, geschiedkundige samenstelling, 5^{e}, ontleedkunde; 1843, 3^{e}, geschiedkundige samenstelling, 6^{e}, ontleedkunde, 3^{e}, boetseering naar het leven; 1844, 3^{e}, geschiedkundige samenstelling, 6^{e}, ontleedkunde, 3^{e}, boetseering naar het leven: 1845, 3^{e}, geschiedkundige samenstelling, 4^{e}, ontleedkunde, 1^{e}, boetseering naar het leven.

(2) Zie 1855, blz. 6, 11, 104, 114, 151; - 1856, blz. 24, 33; - 1857, blz. 20, 64, 119, 120; - 1858, blz. 56, 112, 200; - 1859, blz. 8, 32, 40, 49, 56, 120, 152, 160; - 1860, blz. 24, 33, 40, 64, 96, 119; - 1861, blz. 25, 26, 63, 198; - 1862, blz. 120; - 1863, blz 124, 221; - 1864, blz. 7,

hier in houtsnede afgebeelde gedenkteeken van J.F. Willems, te Bouchout, plechtig ingehuldigd op 4 Juni 1848. Ongelukkiglijk is het uitgevoerd in zachte steen, wat doet vreezen dat het zijnen maker niet lang overleven zal.(3)

Het is te bejammeren, dat het staatsbestuur of de stad Antwerpen aan Van Arendonck de gelegenheid niet heeft verschaft een standbeeld of eenig groot werk uit te voeren. Ongetwijfeld zou hij zich daarvan meesterlijk gekweten hebben. De dakbeelden die hij voor de Antwerpsche schouwburgen heeft gemaakt (*Melpomene*, voor den koninklijken schouwburg in 1853, *de Vrede*, voor den Vlaamschen schouwburg in 1872) zijn waarlijk uitmuntend.

Het rijksmuseum en het Antwerpsch museum bezitten niets van J. Van Arendonck.

Zijn laatste werk is het gedenkteeken van mgr. Scheppers, in de kapel van het gesticht der broeders van O.-L.-Vrouw van barmhartigheid te Mechelen, opgericht door dankbare oud-leerlingen van dit huis. Het is geheel samengesteld uit wit en zwart marmer en ongeveer 6 meters hoog. De zeer eerw. heer Scheppers is geknield biddende voorgesteld, op een verheven voetstuk, tusschen twee engelen, waarvan een de kenteekenen van het priesterschap voert en de andere een open boek vasthoudt. Op den achtergrond bovenwaarts prijken de wapenschilden van het gesticht en van mgr. Scheppers. Onvoltooid bleven de drie voor het voetstuk ontworpene half verhevene beeldwerken, die, volgens de daarvan bestaande modellen (reeds in marmer aangelegd) O.-Lieve-Vrouwbroeders voorstellen de kinderen en de gevangenen onderwijzende en de zieken en stervenden bijstaande. De opvatting

67; - 1865, blz. 73; - 1867, blz. 11, 114, 198; - 1870, blz. 81; - 1874, blz. 108, 202, - 1876, blz. 172.

(3) In October 1846 waren daartoe vanwege de rederijkkamer de *Olijftak* in commissie gesteld de heeren Em. Geelhand. dr. F.J. Matthyssens, Ed. Terbruggen, J.F. Verspreeuwen en G. Wappers.

en samenstelling worden zeer geroemd. De voltooiing van de onafgewerke paneelen is opgedragen aan den reeds zoo gunstig gekenden beeldhouwer Frans Deckers te Antwerpen.

Van Arendonck maakte ook twee uitmuntende borstbeelden in verschillende grootten van mgr. Scheppers.

Ter loops worde hier in herinnering gebracht, dat Van Arendonck zich steeds een ieverig voorstander van de Vlaamsche zaak betoond heeft. Hij was een goed en hartelijk spreker en verdienstelijk zanger; als dusdanig droeg hij destijds zeer veel bij om de letter- en toonkundige feesten der Antwerpsche Maatschappij *Voor Taal en Kunst* gezellig en aantrekkelijk te maken. Hendrik Conscience vereerde hem met zijne gulste vriendschap. Ruim 25 jaren geleden vergezelde hij den beroemden schrijver op zijne uitstapjes in de Kempen, aan welke onze letterkunde zoo menig keurig verhaal te danken heeft.

Als leerlingen van Van Arendonck hebben wij gekend, buiten zijn eenigen zoon Leo, de beeldhouwers E. De Plyn, L. Dupuis, J. Koekelenberg, E. Landsheer, Ed. Mareels, E. Mathijs en L. Pieraerts.

Den 14^{n} Maart werd des kunstenaars stoffelijk overschot ter aarde besteld op het kerkhof der gemeente Leest, nabij Mechelen, na afloop van den lijkdienst die denzelfden dag ten 10 ure 's morgens plaats had in de S^{te}.-Catharinakerk van laatstgenoemde stad en door een aantal Antwerpsche kunstbeoefenaren en vrienden werd bijgewoond. Aan het graf hield de heer Armand Willocx, van Mechelen, eene treffende redevoering.

Uit het Parijsche volksleven.
II.

Na dien avond waren ruim acht weken verloopen; de eerste maand van den herfst spoedde ten einde, de zon ging vroeger en met grooter kleurenpracht onder; de middagen waren minder zwoel, doch de avonden des te koeler en helderder. Hippolyte Didier was ieverig aan het werk, want het kleine pleistermodel was lang voltooid en moest thans in het groot in marmer uitgevoerd worden. - Het was avond; donkere schaduwen vielen in de hoeken van het hooge werkvertrek en lieten de witte borstbeelden en afgietsels in pleister langs de muren zooveel te duidelijker uitkomen. Een groot hoog venster in het dak leende het snel afnemend daglicht toegang. Eene kleine kachel stond aan de eene zijde van het vertrek; op den vloer lag geene mat, de donkergroen geschilderde muren waren niet behangen. Hier stond de Apollo van Belvedere met uitgestrekte hand, daar kromde de Laocoon zich in den doodstuip; verderop stonden eene reeks borstbeelden en tegen de muren hingen deelen van reusachtige handen en voeten. Midden onder deze voorwerpen stond op een eenigszins verhoogd voetstuk het groote werk, het beeld, en voor hetzelve Hippolyte met zijne boetseerstokken in de hand. Het model is nog niet half gereed, maar toch reeds zoo ver gevorderd, dat het zich nog fraaier en gunstiger voordoet dan de teekening. Hippolyte's geoefend, gescherpt oog ziet, dat nog de arbeid van weken, ja maanden ontbreekt, om het in al zijne volmaaktheid en schoonheid voor te stellen, terwijl de alledaagsche beschouwer denkt, dat het werk geene verbetering meer behoeft. Zoo oordeelt ook de deftige voorname heer, die bij den kunstenaar staat en in wiens

trekken zich eene zonderling gemengde uitdrukking van droefheid en tevredenheid met het werk des kunstenaars vertoont. Meermalen gaat die heer om het gansche voetstuk rond, en telkens opnieuw vindt hij iets te roemen en te bewonderen. ‘Mijnheer Didier, zegt hij eindelijk, uw arbeid overtreft mijne stoutste verwachtingen. Het is een meesterstuk. De overeengekomen prijs moet dan ook merkelijk verhoogd worden, ofschoon ik wel weet, dat ik u nooit naar verdienste beloonen kan. Ontvang voorloopig dit als teeken mijner dankbaarheid.’ Met die woorden trok hij een prachtigen briljanten ring van zijnen vinger en drong dien den kunstenaar op, die het kostbaar geschenk vruchteloos zocht af te wijzen. Eene minuut later rolde het rijtuig van den voornamen gast weder voort, en onze jonge vriend was andermaal alleen.

Dien avond was Hippolyte Didier innig vergenoegd. Het bezoek en de goedkeuring van den geachten begunstiger hadden hem met blijde verwachtingen voor zijne toekomst vervuld. Hij beschouwde het model en vond het zelf schoon; hij beschouwde den kostbaren ring en dacht aan Louiza. ‘Ik zal hem anders laten zetten, dat hij aan haar lieven kleinen vinger past, dacht hij bij zich zelve; het is een kostbaar geschenk op onzen trouwdag.’ Vol stille tevredenheid trok hij het gordijn voor het hooglicht, stak zijne groote lampen aan en ging weder aan zijn werk.

De uren vlogen voorbij; het werd stil in de rumoerige stad; geen geluid liet zich op straat meer hooren; de klok op den naburigen kerktoren sloeg twaalf, half een, kwartier voor eenen, en nog altijd werkte de beeldhouwer met licht hart en vlugge hand voort. Luister! daar wordt op eens aan zijne bel getrokken. Wie kan dat zijn! Zeker iemand die te laat in de herberg heeft gezeten, en nu voor de aardigheid, omdat hij boven nog licht ziet, aan de bel heeft getrokken, om hem voor niet naar beneden te doen komen. Hij glimlacht en werkt door. Waar er wordt ten tweede male gebeld, luider, aanhoudender. Ongeduldig legt Didier zijne werktuigen neder, grijpt eene lamp en gaat voorzichtig de trap af. Hij schuift den zwaren grendel op zij, haakt de ketting voor en opent de deur. ‘Wie daar? Eene vrouw? Louiza?’

Ja, het is Louiza zelve, met tranen in de oogen en half nog in nachtgewaad.

- O, Hippolyte, beste vriend! snikt zij met gesmoorde stem; help ons, Hippolyte!.. Annette, Annette... och, onze arme vader!

- Wat is er gebeurd? roept Didier; is hij dood?

- Neen, dat niet! Ik kom wegens Annette; wij hebben haar verloren! - Zij is gevlucht, opgesteken, in de schande en ellende geloopen! Zij is met den Engelschman weg en laat ons zitten. Mijn arme vader is geheel verslagen en jammert als een kind. Annette heeft hier dezen brief achtergelaten, en ik breng u dien.

Hij nam haastig den brief en las daarin eenige vluchtig neergeschreven, wilde woorden: Zij bemint en wordt bemind; zij is gelukkig en smeekt hare familie om vergiffenis.

- Meisje zonder hart! roept Hippolyte en geeft het papier aan Louiza terug.

- Neen, zonder hart is zij niet, maar lichtzinnig, verblind, op het dwaalspoor gebracht! antwoordde Louiza. Och, Hippolyte, ik heb al mijne hoop op u gevestigd.

Didier staart haar een oogenblik in het tot hem opgeheven gelaat, drukt haar een vluchtigen kus op de bleeke wang, trekt zijnen jas aan en zet zijnen hoed op en vergezelt Louiza op straat. Een huurrijtuig rijdt voorbij; zij doen stilhouden en stappen in. 'Naar het hotel Folkestone! Er is haast bij, koetsier! Een vijffrankstuk voor u, als ge er ons in tien minuten brengt.'

Straten, huizen, boomen, winkels en lantarens strijken hen vliegensvlug voorbij; het rijtuig houdt eensklaps in eene stille straat voor eene breede koetspoort stil. Hippolyte springt er uit en trekt haastig aan de bel, terwijl Louiza zich luid snikkend in eenen hoek van het rijtuig drukt. Een slaperige portier opent de poort en licht den driftigen bezoeker met eene kaars in het gezicht.

- Logeert mijnheer Henry Sutton hier? Heeft hij iemand - eene jonge dame - bij zich?

- Neen. Hij is al drie dagen vertrokken.

- Waarheen is hij gegaan? Naar Engeland?

- 't Spijt me, dat ik u dat niet kan zeggen. Denkelijk naar Londen.

- Kwam er niet somtijds eene jonge juffrouw bij hem?

De portier wil daarover geenen uitleg geven, wijl het hem niet aangaat; hij weet ook verder geene inlichting omtrent den Engelschman te geven, wenscht de late bezoekers naar de maan en slaat slecht geluimd de deur toe.

Hippolyte keert tot het rijtuig terug, fluistert Louiza eenige woorden toe, en plaatst zich nu op den bok nevens den koetsier, dien hij tot spoed aandrijft.

- Nu naar het hoofdbureel van politie! zegt hij.

En andermaal gaat het voorwaarts, de Magdalenakerk voorbij, die in den maneschijn als marmer schittert, over het Vendomeplein met zijne zwarte zuil, door de St-Honoréstraat met hare nog geopende biljartzalen en wijnhuizen, het breede Carrousselplein over, vervolgens de beide kaaien aan de blinkende Seine langs, over de Pont-Neuf, onder wier bogen de rivier hare troebele wateren in draaiende maling voortstuwt, eindelijk nog eene kaai langs en over een gekasseiden koer dien drie of vier lantarens verlichten. Eene hooge inrijpoort, van binnen verlicht; langs den muur een paar britsen, waarop soldaten in verschillende houding uitrusten, terwijl andere op hunne geweren staan te leunen; op het dak eene donkerkleurige vlag - dat is de Parijsche dusgenaamde prefectuur van politie. Hippolyte springt van den bok, een gendarm snelt toe, de kunstenaar wisselt eenige woorden met hem, en beide treden in het gebouw, doch komen ook dadelijk weer buiten, in gezelschap van een bejaard heer, in het zwart, met eene pen achter het oor en eene andere in de hand, die vol beleefdheid het hoofd in het rijtuig steekt. Het spijt hem de juffrouw te moeten stooren, wil haar niet vragen uit te stappen, maar verzoekt haar om beantwoording van eenige vragen.

- Wanneer werd de vlucht vun uwe zuster het eerst ontdekt?

- Zij verliet ons dezen morgen om tien ure, onder voorgeven, dat zij den dag bij eene nicht van ons te Anteuil ging doorbrengen; om zes ure beloofde zij terug te zijn.

Toen het negen ure sloeg en zij nog niet te huis was, ging vader, om haar op te zoeken. Zij was echter in 't geheel niet te Anteuil geweest.

- Ga voort, juffrouw! En uw vader?

- Mijn vader kwam ruim een uur geleden naar huis; hij had heen en weer te voet moeten gaan en was van angst en vermoeidheid geheel uitgeput. Terwijl hij weg was, vond ik dezen brief aan mijn adres in mijn naaimandje.

De oude heer, die intusschen ieder woord nauwkeurig had opgeteekend, nam nu den brief, doorlas dien en hield hem bij zich; verder vernam hij nog naar enkele bijzonderheden - den ouderdom, het uiterlijke en de kleeding der gevluchte, den naam van den Engelschman, het adres van Jan Villiot, den naam van het hotel, en verzekerde Louiza ten slotte met eene beleefde buiging, dat alle mogelijk onderzoek zou worden in het werk gesteld, doch dat hij haar nu niet langer ophouden wilde. Hiermede verwijderde hij zich.

Er was nu niets meer te beginnen, en dus liet Hippolyte den koetsier met denzelfden spoed naar de Roquettestraat rijden. Hier vonden zij den armen vader diep neergebukt en omringd door eenige medelijdende buurvrouwen. Hij lag op zijn gezicht op den grond uitgestrekt; de vrouwen zochten hem op te richten en te troosten; doch slechts een zacht stuiptrekken en diep zuchten verried nog dat hij leefde en hare woorden verstond. Het was een akelige nacht en een diep treurige morgen.

Den volgenden dag vernam men, dat Henry Sutton na het hotel Folkestone te hebben verlaten, zich nog twee dagen in een hotel nabij de statie van den noorderspoorweg had opgehouden, vermoedelijk om alle navorschingen des te moeielijker te maken. Op den dag van Annette's vlucht had hij dit logement verlaten, en twee passagiers, wier uiterlijk zoo tamelijk met de opgemaakte persoonsbeschrijving overeenkwam, waren dienzelfden dag naar Londen over Calais en Dover met den trein van elf ure vertrokken. Op het oogenblik toen deze bijzonderheden aan het licht kwamen, moest het ongelukkige meisje dus buiten twijfel reeds in Londen zijn.

Louiza vreesde, dat dit bericht haren vader nog zwaarder schokken zou; doch Hippolyte was van meening, dat men hem niets verzwijgen mocht, en nam op zich, hem alles voorzichtig mede te deelen.

Villiot beurde zijn hoofd van het kussen op; zijn gelaat was doodsbleek, zijne oogen met bloed beloopen; hij zag den jongen beeldhouwer stijf aan, drukte hem de hand en zeide op vasten toon: ‘Ik dank u, vriend! Noem mij den naam van de ongelukkige niet meer - zij is verloren!’

Met deze woorden stond hij langzaam op, kleedde zich, schoot zijnen kiel aan, en ging naar zijne werkplaats, om naar de arbeiders om te zien.

(Wordt voortgezet.)

Antwerpsche reizigers.
IV.
Balthazar Gerbier.

Hendrik VIII, koning van Engeland, had zich van Rome losgerukt, om van zijne wettige vrouw, Catharina van Arragon, met welke hij achttien jaren getrouwd was, te kunnen scheiden, en met hare hofdame Anna Boleyn in den echt te treden. Deze wellusteling zocht nu echter gedurig afwisseling, en na een tijdverloop van slechts twee jaren, zond hij de nieuwe koningin naar het schavot en trouwde, reeds den dag nadien, met hare eerejuffer, Joanna Seymour, die zeventien maanden later, tengevolge van haar kraambed, overleed. Anna van Cleef, met welke hij nu trouwde, werd na zes maanden verstooten, om plaats te maken voor Catharina Howard, die twee jaren nadien, door dezen vrouwenbeul insgelijks naar het schavot gezonden en vervangen werd door Catharina Parr, welke het geluk had haren uitgeputten vorstelijken meester te overleven.

Van deze zes vrouwen waren hem slechts drie kinderen geboren, te weten: prinses Maria van zijne eerste, prinses Elisabeth van zijne tweede en prins Edward van zijne derde vrouw, welke zoon hem opvolgde, doch stierf toen hij slechts 15 jaar oud was. Om zijne onderdanen te dwingen van de Anglicaansche kerk deel uit te maken, deed Hendrik VIII stroomen bloed vergieten; duizende ongelukkigen werden meedoogenloos ter dood gebracht, omdat zij de Roomsche leer, welke zij met de moedermelk hadden ingezogen, niet wilden verzaken. Prinses Maria, die na haren broeder den troon beklom, was echter den Roomschen godsdienst toegedaan en vervolgde op hare beurt hardnekkig de nieuwe leer, waarvan haar vader de inrichter was; evenmin als hij ging zij voor bloedvergieten achteruit. Zij trouwde met Philips II; doch deze sombere vorst, die der Engelsche natie niet welkom was, keerde een jaar na zijn huwelijk, alleen naar Spanje terug. Wat koningin Maria betreft, deze stierf kinderloos, na eene zesjarige regeering.

Hare zuster Elisabeth, welke zij in de gevangenis had doen opsluiten, trad nu te voorschijn, beklom de treden van den troon en liet zich door een katholieken bisschop tot koningin zalven, hetgeen evenwel niet belette dat zij spoedig daarop de Roomschgezinden bloedig vervolgde en zich tot opperhoofd der Anglicaansche kerk deed uitroepen. Om aan de grillen zijner regeerders te voldoen, moest het Engelsche volk, binnen den tijd van veertig jaren, driemaal van religie veranderen: Hendrik VIII dreef het in de door hem hervormde kerk; koningin Maria voerde den Roomschen godsdienst opnieuw in, en Elisabeth deed het tot de kerk van haren vader terugkeeren, waarvan zij zelve ‘pauzin’ werd, toen zij nauwelijks den ouderdom van 25 jaren had bereikt.

Elisabeth trouwde nooit en beroemde zich op den titel van ‘maagdelijke koningin,’ iets wat echter niet verhinderde dat zij gunstelingen in overvloed had. Zij was wreed van inborst, laaghartig van karakter en ging voor geene middelen, hoe streng ook, achteruit om haar willekeurig gezag te handhaven. De katholieken, die hun geloof niet wilden afzweren, werden gemarteld, van hunne goederen beroofd en ter dood gebracht, ofwel uit den lande verbannen. Eene euveldaad min of meer op haar geweten gaf haar niets; de stem in haar binnenste, had zij reeds lang tot zwijgen gebracht, en slim staatkundig als zij was, wist zij al hare slinksche handelingen, al hare sluwe

daden te doen doorgaan, als zijnde enkel tot nut en voordeel van den lande gepleegd. Het kan van den anderen kant niet worden ontkend dat Engeland, onder hare veertigjarige regeering, tot een hoogen trap van bloei en welvaart werd opgevoerd; het was zij die het stichten der Engelsche Oost-Indische handelsmaatschappij tot stand bracht, welke den Hollanders zooveel afbreuk deed. De grootste vlek welke op hare nagedachtenis kleeft, is de onwettige moord, gepleegd op hare nicht Maria Stuart, koningin van Schotland.

In ons oog is het gedrag dezer ongelukkige vorstin niet van lichtzinnigheid vrij te pleiten, ondanks al hetgene wat in de laatste jaren ten haren voordeele is aan het licht gebracht; doch hare ongelukken hebben velen harer misslagen doen over het hoofd zien. Slechts 16 jaren oud zijnde, trouwde zij met den erfprins der Fransche kroon en welhaast werd zij nu koningin van Frankrijk en Schotland. Haar lot scheen benijdenswaard; maar reeds na achttien, maanden stierf haar gemaal, Ferdinand II, en de jonge weduwe keerde naar Schotland terug, waar zij geestdriftig werd verwelkomd en kort daarop met haren neef, Hendrik Darnley, in huwelijk trad. Haar echt was niet gelukkig: Darnley leefde in ontucht, beleedigde haar gedurig, spande met de Calvinisten saam en deed haren secretaris, David Rizzio, een bejaard man, onder hare oogen vermoorden, terwijl een der moordenaars eene pistool op hare borst hield gericht. Zij verzoende zich echter met haren man, vertrok met hem naar Edinburg, doch liet hem met zijnen, bediende in een huisje buiten de stad verblijven. In den avond van 9 Februari 1567 had zij hem nog bezocht, en eenige uren later sprong het huisje met een oorverdoovend gekraak in de lucht; den volgenden morgen vond men de misvormde lijken van Darnley en zijnen bediende onder de puinen.

Ongetwijfeld was zij gansch onschuldig aan dezen moord, hoeveel reden zij ook had om haren echtgenoot te haten; doch de omstandigheden en ook haar verder gedrag pleitten rechtstreeks tegen haar. Bothwell, admiraal van Schotland, die uit al zijne macht hare zaak verdedigde, werd openlijk als de moordenaar aangeduid, maar door het gerecht vrijgesproken. Nu werd hij door Maria Stuart met nieuwe weldaden overladen, en dit maakte hem zoo verwaand, dat hij, ofschoon sedert zes maanden getrouwd, naar hare hand dong. Om zijn stoutmoedig plan te verwezenlijken, liet hij zich van zijne jonge vrouw scheiden, lichtte de koningin op toen zij haar zoontje ging bezoeken, en deze vergaf hem niet enkel die majesteitsschennis, maar trad zelfs - als eene echte tooneel-

prinses - met hem in den echt, slechts drie maanden na den moord op Hendrik Darnley!

Door die alleszins roekelooze daad had zij hare onderdanen tegen zich in het harnas gejaagd, en was genoodzaakt voor hunne overmacht te zwichten. Zij werd gevankelijk in het kasteel van Loch-Leven opgesloten, waar zij, ten voordeele van haren zoon, van den troon moest afstand doen. Zij ontvluchtte haren kerker, verzamelde een klein leger getrouwe aanhangers, werd verslagen en nam toen het rampvolle besluit bij hare nicht, koningin Elisabeth, eene schuilplaats te gaan zoeken. Alzoo liep zij in den muil der wolvin en werd er, na eene negentienjarige gevangenisschap, door verslonden.

Haar eenige zoon werd in 1603, bij het overlijden van Elisabeth, tot koning van Engeland uitgeroepen, onder den naam van Jacob I. Het was onder zijne regeering dat onze stadgenoot Gerbier zich meestal in Engeland ophield.

Balthazar Gerbier werd in het jaar 1592 te Antwerpen geboren. Jongeling geworden, legde hij zich met vrucht op de miniatuurschildering toe, doorliep, evenals meest al de schilders van dit tijdvak, Italië, doch bepaalde daarbij zijnen reislust niet, want reeds in 1613 bevond hij zich in Engeland, waar hij bij den befaamden hertog van Buckingham, als particulier schilder in dienst trad. Deze gebruikte hem niet alleen als schilder, maar bijzonder als medehelper in al zijne geheime onderhandelingen en kuiperijen, iets waartoe Gerbier zeer geschikt bleek te zijn.

Zooals bekend is, was Buckingham de gunsteling van Jacob I. Deze vorst besloot zijnen zoon Karel met de dochter van een katholieken koning te doen trouwen, en om dit plan te verwezenlijken, vertrok, in 1623, Buckingham met den nog jongen prins van Wallis en vergezeld door Gerbier, naar Madrid, om aan den Spaanschen koning Philips III, de hand der infante Maria voor den prins te verzoeken. Door den overdreven hoogmoed van den hertog en ondanks al de diplomatie van Gerbier, werd de aanvraag echter van de hand gewezen en het gevolg van die zaak was dat er tusschen Engeland en Spanje een oorlog uitbarstte. Twee jaar later, namelijk in 1625, trouwde de prins van Wallis met prinses Henrietta, dochter van Hendrik IV en zuster van Lodewijk XIII; hetzelfde jaar stierf zijn vader en volgde hij dezen op den troon van Engeland. Prinses Henrietta had dertien Fransche priesters der congregatie van het Oratorium met zich naar Engeland gevoerd. Een hunner, pater Berulle, was haar biechtvader; de anderen moesten haar tot kapelanen dienen. Pater Sanci had het ongeluk den hertog van Buckingham te mishagen, en nu werd aan allen te laste gelegd, dat zij, in het belang van Rome, van hunnen invloed misbruik maakten. Meest allen werden gedwongen naar Frankrijk terug te keeren, en ook Gerbier werd door den hertog naar Parijs gezonden, om het gedrag van de Engelsche regeering in deze zaak wit te wasschen. Of hij in die taak gelukt is weten wij niet; maar bij zijne terugkomst te Londen werd hij bestuurder van het rijke kunstkabinet, dat Buckingham voor eene som van 10,000 pond sterling, van den toen reeds beroemden schilder P.P. Rubens aangekocht en nog merkelijk vermeerderd had. Persoonlijk hield Gerbier zich evenwel maar weinig met de kunst bezig; hij had daartoe geenen tijd. De hertog had hem als een zeer bekwaam diplomaat aanbevolen bij den nieuwen vorst, en deze zond hem met geheime onderrichtingen naar den Haag, ten einde tusschen Engeland en Spanje eene toenadering te bewerken.

De landvoogdes Isabella had P.P. Rubens, als haar zaakgelastigde, er heen gestuurd en de samenkomst tusschen de twee Antwerpsche schilders-diplomaten had te Delft

plaats. Het komt hier niet te pas, over den uitslag dezer onderhandelingen uit te weiden; hetzij genoeg gezegd, dat Gerbier er zich openlijk op beroemde, dat Rubens, in deze gelegenheid voor zijne schranderheid had moeten onderdoen. Koning Karel I was over zijne zending zoo tevreden, dat hij Gerbier, kort na zijne wederkomst in Engeland, tot ridder adelde.

Toen Buckingham, den 23^{n} Augustus 1628, door den luitenant John Felton, verraderlijk was vermoord, geraakte Gerbier nog meer in gunst bij het hof, in zooverre dat de koning en de koningin, in zijne woning, die hij prachtig had doen inrichten, kwamen avondmalen. Ten jare 1631 werd hij, met eene zekere volmacht bekleed, bij de infante te Brussel gezonden, waar hij verscheidene jaren verbleef. Onderduims vernomen hebbende dat de looze kardinaal de Richelieu, in het geheim met de ontevredenen van het land aangespannen, aan de staten van Holland eene overeenkomst had voorgesteld om België te verdeelen, maakte hij dit aan de landvoogdes bekend, welke aldus in staat was gesteld om de plannen van den heerschzuchtigen kardinaal te verijdelen.

In 1637 was Gerbier in betrekking met Gaston van Orleans, de woelzieke broeder van Lodewijk XIII; hij bekwam op 13 Juli 1641, van Karel I brieven van naturalisatie, en werd kort nadien, door dezen vorst tot ceremoniemeester van zijn paleis verheven. Gerbier ondervond wellicht dat die post hem geen fortuin kon aanbrengen, want in 1643 vinden wij hem met zijn gansch huisgezin, eene vrouw, vijf dochters en drie zonen, te Parijs, waar hij op de vergunning aandrong, om in Frankrijk berg- of beleeningshuizen te mogen openen, welke er destijds nog niet bestonden. Hij schreef een drietal Fransche brochuren ter bereiking van zijn doel, werd door den hertog van Orleans en den prins van Condé in zijne aanvraag ondersteund, en in de maand September 1643 verleende Lodewijk XIV hem eindelijk de noodige toelating, om zijn ontwerp ten uitvoer te kunnen brengen.

Eene van Gerbiers dochters was eerejuffer geworden bij de prinses van Condé. Op zekeren dag dat de speurhonden van den kardinaal Mazarin, de prinses te Chantilly onverwachts kwamen aanhouden, deed men mej. Gerbier voor de prinses doorgaan, en deze speelde hare rol zoo goed, dat de uitzendelingen er door werden misleid, en de wezenlijke prinses kon ontsnappen. In 1646 traden drie zijner andere dochters te Parijs in een Engelsch klooster. Gerbier had dit niet kunnen beletten, en hij was er zoo zeer over verbolgen, dat hij er een Engelsch vlugschrift over uitgaf. Dit besluit zijner dochters was niet zijn eenigste

verdriet: de opening zijner beleeningshuizen werd met geen welgelukken bekroond, en er moest nog ruim eene eeuw verloopen, vooraleer er in Frankrijk berghuizen in bloei kwamen. Zijne plannen tot fortuin maken waren dus nogmaals in rook vervlogen en hij keerde met zijn huisgezin, min de drie dochters die te Parijs in het klooster bleven, naar Engeland, zijn aangenomen vaderland, terug, waar hij nogmaals met een nieuw plan optrad, namelijk het stichten eener academie of hoogeschool, onder den naam van *Museum Minervae*, het eerste welk Engeland heeft bezeten. Hij was er niet alleen de bestuurder van, maar schreef ook de leerboeken en gaf zelve onderwijs in al de vakken, zoowel in de vreemde talen, oudheidkunde, schilder- en bouwkunst, als in de wis- en penningkunde. Ook gaf hij openbare lessen in de scheepvaart, de wereldbeschrijving, de welsprekendheid, de versterking, den vestingbouw, enz. Hij moet ongetwijfeld met veelzijdige kennissen begaafd geweest zijn om dit alles te kunnen onderwijzen, en echter mocht hij er toch niet in gelukken vele leerlingen naar zijne school te lokken; hij sprak, tot zijn groot verdriet, meestal voor ledige banken.

Hoe kon het anders? Gansch Engeland was sedert lang volop in gisting. De nieuwe begrippen waren in strijd met de oude; de alleenheerschappij was haren ondergang nabij, om voor een grondwettelijk regeeringstelsel plaats te maken. Evenmin als later Lodewijk XVI, begreep Karel I de noodwendigheden van zijn tijdvak: hij streed wanhopig ter verdediging van zijne willekeurige macht, tegen de opstandelingen, welke, onder aanleiding van Olivier Cromwell, zijne weinige partijgangers welhaast versloegen. De koning was ongelukkig genoeg, om levend in hunne handen te vallen; zijn proces was spoedig gemaakt en op 30 Januari 1649 stierf hij te Londen op het schavot, hetwelk tegenover zijn paleis was opgericht.

Wanneer men nagaat wat de Engelsche geschiedschrijvers van hem zeggen, dan wordt het volstrekt onmogelijk zich een juist gedacht te vormen. Alzoo beweert Hammond Lestrange, dat zijne geheime toegenegenheid voor de katholieken, zijnen ondergang zou hebben veroorzaakt, terwijl Lingard hem integendeel beschuldigt hen vervolgd te hebben; d'Israëli noemt hem het model van alle bijzondere deugden, en Th. May een zwakken geest; Clarendon heet hem een martelaar en God win een dwingeland; Hutchinson stelt hem voor als een Machiavel, terwijl Hume zegt dat hij met gezond begrip was begaafd, doch door het noodlot overwonnen werd. Macaulay verklaart ten slotte, dat sommige hoedanigheden, welke een groot vorst kenmerken, hem niet kunnen ontkend worden; doch dat hij trouwloos te werk ging en zijne plechtig gedane beloften gedurig in den wind sloeg. Dit gebrek aan goede trouw was wel degelijk de voornaamste oorzaak van zijne ongelukken en de grootste vlek waardoor zijne nagedachtenis wordt onteerd.

Bij den verkoop der nalatenschap van Karel I, kocht Gerbier voor 350 pond sterling kunstvoorwerpen. Hij was genoodzaakt zijne school te sluiten, beproefde alsdan van zijne pen te leven, en gaf eenige schriften in het licht maar de schrijver vond even weinig bijval als de leeraar, en ten einde raad scheepte hij zich met de zijnen in en vertrok naar Holland. In plaats van nu zijne toevlucht tot het penseel te nemen, liet hij in den Haag een door hem geschreven boek drukken, handelende over den noodlottigen invloed der slechte gunstelingen en groote staatsministers in België, Lotharingen, Duitschland, Frankrijk, Italië, Spanje en Engeland. Hij was nu omtrent 65 jaren oud, en in Holland geene vooruitkomst ziende en nog altoos de fortuin najagend, maakte hij al wat hij bezat te gelde en vertrok met zijn huisgezin naar de

koloniën; want hij had nu het stoute plan opgevat aldaar eene uitgebreide plantage aan te leggen. Te Cayenne ontscheept, begaf hij zich naar Suriname, waar hij inderdaad eene groote landbouwkundige inrichting tot stand bracht. Hij mocht echter in zijn nieuw verblijf niet lang vrede genieten: de Hollandsche regeering verdacht hem van geheime plannen ten voordeele van Engeland, en zond den gouverneur der koloniën het bevel, al zijne papieren in beslag te nemen, Gerbier met zijne huisgenooten aan te houden en hen op het eerste vaartuig in te schepen dat naar Holland koers zette. De gouverneur begaf zich met eenen troep soldaten naar de plantage, drong met geweld binnen, en aangezien Gerbier zich te recht tegen die overweldiging verzette, maakten de Hollanders gebruik van hunne wapens, met het ongelukkig gevolg, dat hierbij eene zijner dochters werd gedood. Hij zelve werd met de pistool zoolang bedreigd tot hij al zijne papieren had overhandigd. Alhoewel men er niets verdachts in vond, werd hij niettemin met de zijnen naar Holland gezonden.

Het spreekt van zelf dat hij zich te Amsterdam, over het aan hem gepleegde onrecht krachtdadig bekloeg en recht vorderde; doch hij kon geene andere voldoening bekomen dan de verklaring, dat de gouverneur de hem gegevene onderrichtingen was te buiten gegaan. Gerbier zelve heeft zijne lotgevallen en den moord zijner dochter beschreven, in een boekje getiteld: *A sommay Description*, *manifesting that greater Profits are to bee done in the hott than in the cold Parts off America: also Avertissement for Men inclined to Plantations in America.* (*With an Account of his ill Usage and the Death of his Daughter by the Violence of the Dutch*, *at Surinam.*) Rotterdam, 1660.

Te Rotterdam leefde Gerbier in min of meer bekrompen omstandigheden, toen hij in 1660 eensklaps vernam dat Karel II, de zoon van zijn ongelukkigen beschermer, den Engelschen troon ging beklimmen.. Dit was voor hem eene blijde tijding; onmiddellijk vertrok hij naar Londen, waar hij met het teekenen van de praalbogen werd gelast, welke voor de inhuldiging van den nieuwen vorst moesten dienen. Deze verbond hem echter niet aan het hof, en Gerbier legde zich van nu af op de bouwkunst toe, gaf daarover eenige verhandelingen in het licht en vele voorname personen gelasteden hem met het opmaken der plans voor hunne nieuwe paleizen. In 1667 bestuurde hij de bouwing van het kasteel van Hempstead-Marshal, toen hij, na eene kortstondige onpasselijkheid, eensklaps, in den ouderdom van 75 jaren overleed. Zijn lijk werd in de kerk aldaar begraven. In zijne jonkheid had hij zich ook

op de dichtkunst toegelegd. Wij vinden van hem opgegeven: *Eer- ende claght-dicht*, *ter eeren van den lofweerdighen*, *constryken ende gheleerden Henricus Goltius*, *constrycken schilder*, *plaatsnyder ende meester van de penne*, *overleden tot Haarlem den* 29 *December* 1617.

Tot het opstellen van dit artikel hebben wij eenige bijzonderheden ontleend aan F.V. Goethals: *Histoire des lettres*, *des sciences et des arts en Belgique et dans les pays limitrophes*, en aan Ed. Fétis: *Les artistes belges à l'étranger.* Door deze twee schrijvers wordt Antwerpen als Gerbiers geboorteplaats opgegeven.

Antwerpen.

J. STAES.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom zwemt een vet mensch gemakkelijker dan een mager mensch? Omdat het vet zoo dicht is als het vleesch en daardoor lichter.

Kroniek.

Antwerpen. Den 4^{n} April, om 9 ure 's avonds, hield de heer J. Scherpenseel, letterkundige te Brussel, eene verhandeling in den Nederduitschen Bond over de *zaak van de Transvaal.*

- Voor het museum van oude meesters is bij den kunsthandelaar P. Gerard, te Parijs, een tafereel gekocht van Willem Van Mieris, voorstellende: *Venus en de liefde.* (Zie over dezen schilder onzen vorigen jaargang, blz. 140.)

- Over de Quinten-Massyslei is men de grondvesting begonnen van het voetstuk voor het beeld van Q. Massys. (Zie onzen jaargg. 1879, blz. 155.) Het voetstuk wordt uitgevoerd naar de teekening van L. Blomme en zal fr. 17,985.80 kosten.

- De prijs, uitgeloofd door de Oudheidkundige Academie voor eene geschiedkundige lofrede op den Antwerpschen burgemeester Nicolaas Rockox den jongere, is toegewezen aan den heer Hendrik Van Kuyck, bouwkundige te Antwerpen. Het geld voor deze prijsvraag werd verstrekt door den heer baron Van de Werve en van Schilde. (Zie voor Rockox' portret onzen jaargg. 1874, blz. 61.)

- *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen.* Het laatste groot geschilderd beeld dat nog in de groote zaal ontbrak is geplaatst; het is dat van Daniel Seghers, den beroemden bloemenschilder, uitgevoerd door den reeds befaamden portretschilder P. Van Havermaet. De eenige nu nog ontbrekende beloofde stukken zijn die van V. De Haas, V. Lagye en Smith-Heald.

- De kunstschilder P. Van der Ouderaa voltooit een tafereel, getiteld *Vertroosting in 't verdriet*, besteld door den heer G. Servais en verbeeldende eene rijk versierde zaal der XVIIe eeuw, waarin een grijsaard, dezes dochter die eene luit bespeelt en des meisjes jongen broeder die zingt. De heer Van der Ouderaa heeft een welgelijkend portret geschilderd van den heer Geelhand en arbeidt thans aan vier kinderportretjes voor den heer Moretus de Theux.

- *O.-L.-Vrouwekerk.* De heeren Stalins en Janssens maken een nieuw geschilderd glasraam voor de O.-L.-Vrouwskapel, de stichting van haar broederschap

voorstellende. De teekening wordt geleverd door den historieschilder P. Van der Ouderaa.

- Verschenen bij Engels, Prinsenstraat, *Gelegenheidsgedichten*, door den eerw. heer J. Verbeeck, onderpastoor in St.-Andrieskerk, te Antwerpen.

Brussel. Het weekblad de *Zweep* heeft het voorstel gedaan, dat weerklank vindt doorheen gansch België en Holland, een groot volksfeest aan te richten om in December 1882 den zeventigsten verjaardag van onzen beroemden Hendrik Conscience luisterlijk en plechtig te vieren. Wij hebben reeds kunnen nagaan dat van vele zijden dit denkbeeld met de meeste ingenomenheid wordt begroet. Men brengt te dezer gelegenheid in herinnering, dat de vruchtbare en uitstekende schrijver thans 100 werken uitgegeven heeft. Zooals men weet werd H. Conscience den 3^{n} December 1812 te Antwerpen geboren.

- Een 18-jarige bouwkundige, Ed. Klonne, is verwezen tot 2 jaar gevang en 50 fr. boete, wegens het ontvreemden uit de koninklijke bibliotheek van 280 gravuren die hij verkocht had aan de bibliotheek te Londen, vanwaar men ze in Brussel terugbekomen heeft, na uitkeering van ruim 3000 fr.

- Bij koninklijk besluit van 3 Maart zijn de heeren E. Allewaert, J. Cuylits, J. Geefs en H. Van Havre herbenoemd als leden van den bestuurraad der Antwerpsche academie.

- Van 1 Augustus tot 1 October zal de 3 jarige tentoonstelling worden gehouden van werken van levende kunstenaars, ook vreemde.

- Voor het rijksmuseum zijn uit het kabinet Wilson te Parijs de volgende schilderijen aangekocht: S. Ruysdael, *De overzetbak*, 32,000 fr.; Van Goyen en Cuyp, *Zicht van Dordrecht*, 30,500 fr.; Cornelius Dusart, *Kermis*, 15,000 fr.; C. Decker, de *Houten brug*, 5000 fr.; Koedyk, *Hollandsch binnenhuis*, 500 fr.

- De gemeente Schaarbeeck, die thans 45,000 zielen telt, schrijft eene prijsvraag uit voor het bekomen van plannen voor een nieuw gemeentehuis. Het programma is verkrijgbaar bij het gemeentebestuur.

Gent. Prijsvragen der Gentsche afdeeling van het *Davidsfonds.* 1. Een klein drama, zonder vrouwenrollen; prijs: 200 fr. en een verguld eeremetaal; 2. een blij- of kluchtspel, ook zonder vrouwenrollen; prijs: 125 fr. en een verguld eeremetaal. In te zenden uiterlijk den 31^{n} Augustus 1881 bij den heer secretaris A. Siffer, Hoogstraat, te Gent. Alle Nederlandsche schrijvers kunnen mededingen.

- De heer graaf van Limburg heeft aan het gemeentebestuur het merkwaardig gebeeldhouwd praalgraf van Jan van Kleef (XVe eeuw) geschonken.

Brugge. De heer N. De Pauw, procureur des konings, heeft in stads archief drie groote folio-bladen perkament gevonden, bevattende stukken uit Maerlants *Spieghel Historiael.*

Luik. Onder voorzitting van den geleerden kanunnik Rutten is eene maatschappij gesticht voor het beoefenen van de kunst en de geschiedenis in het bisdom Luik.

Bergen. De beeldhouwer C. Brunin heeft een rechtsgeding ingespannen om de gemeente Beloeil te verplichten het door hem vervaardigde en door haar bestelde beeld van maarschalk prins de Ligne aan te nemen.

Maastricht. In de Sint-Servaaskerk is een graf ontdekt dat ouder is en dieper ligt dan dat van de XIe eeuw hetwelk nu hersteld wordt.

Buitenland

's-Gravenhage. In deze stad is eene tentoonstelling van 389 oude schilderijen enz. geopend, toebehoorende aan 82 inzenders. Z.M. de koning zond 42 stukken.

Amsterdam. Op de veiling van oude en nieuwere teekeningen, etsen en gravuren 29 tot 3 Maart bij den boekhandelaar R.W.P. de Vries gehouden, werden onder andere de volgende prijzen besteed: T e e k e n i n g e n : Hieronymus Bosch gl. 135,

Adr. Brouwer gl. 30, Van Goyen gl. 20, J. Van Liender gl. 34, Van Ostade gl. 72 en 22, Rademaker gl. 25, gl. 18. Saftleven gl. 19, gl. 25, gl. 22, Schoomen gl. 20, Lafond gl. 25, Van Os gl. 21, de Beyer gl. 17, gl. 34, Christina Chalon, eene verzameling teekeningen, gl. 45 1/2; Etsen en gravuren: Aldegrever gl. 12.50, A. Rosse, verschillende nummers gl. 80, W.J. Delff (*Prins Maurits en zijn hof*) gl. 50, Dürer (*St.-Huibrecht*) gl. 25, (*Erasmus*) gl. 11.25, Romein de Hooghe (*Vrede van Breda*) gl. 30, Houbraken (verzameling portretten) gl. 60, S. de Pas (*Het buskruitverraad*) gl. 21,25, Roghman (verschillende landschappen) gl. 24, Suyderhoeff (*De vrede van Munster*) gl. 21, Vaillant (portret van A. Van Lennep) gl. 23, C. de Visscher (portret van L. van Coppenol met eigenhandig schoonschrift) gl. 25, Nicolaas Witsen (een zeldzaam etsje) gl. 15.25. Een catalogus der verzameling Wilson gold gl. 45.

Parijs. Het Fransche instituut heeft den prijs voor de verspreiding der Grieksche kunsten en letteren toegekend aan den toondichter A. Gevaert, bestuurder van het koninklijk conservatorium te Brussel, voor zijn schoon werk over de oud Grieksche muziek.

Tours. In het park van het kasteel van Grandmont heeft men de overblijfselen van eene gothieke kerk gevonden; naar de boomen te oordeelen, die zich er op vastgeworteld hadden, moet zij reeds een paar eeuwen bedolven zijn.

Berlijn. De kroonprins van Duitschland heeft voor 200,000 mark uit de verzameling van graaf Schoenborn te Weenen eene schilderij aangekocht, *Neptunus en Amphitrite*, die gezegd wordt eene van Rubens' beste en geheel eigenhandige schilderijen te zijn, doch waarvan ook door sommigen wordt beweerd, dat zij slechts eene kopie zou wezen.

- Te Schaffhausen wordt sedert eeuwen een kostbaar juweel bewaard, een schoone en groote onyx, waarop in verheven arbeid het zinnebeeld der vrijheid voorgesteld is, gelijk dat wordt gevonden op de munten, geslagen onder Nero en Vespasianus. Naar het gevoelen van professor Oeri is dit kunstwerk vervaardigd omstreeks het einde der eerste eeuw onzer jaartelling.

Lissabon. In de 2de helft der aanstaande Meimaand zal Calderons eeuwfeest plechtig gevierd worden. Eene commissie zal een lauwerkrans naar Madrid brengen en tevens aan het gemeentebestuur dier stad een album aanbieden met handteekeningen van de meest bekende Portugeesche schrijvers; in Lissabon zal eene uitgave, aan Calderon gewijd, het licht zien, terwijl Portugeesche tooneelspelers een der beroemdste dramas van den Spaanschen dichter zullen opvoeren. Te Parijs zal op verzoek van aldaar wonende Spanjaarden door dichter Nunez de Arce dezer dagen eene voordracht over Calderon de la Barca gehouden worden. (Zie de *Vlaamsche School* van 1880, blz. 162.)

Bazel. De groote schilderij van Hans Makart, *Intocht van Karel V in Antwerpen* (zie onzen jaargg. 1880, blz. 167), was onlangs in Zwitserland tentoongesteld. In den grooten raad te Bazel werd door den heer Sarasin voorgesteld, het open baar vertoonen van voornoemde schilderij te verbieden, krachtens de verordeningen op onzedelijke vertooningen. Spreker erkende, dat Titiaan en andere oude meesters ook bloote beelden geschilderd hadden, maar dit was naar zijne meening geheel iets anders dan de naakte figuren van Makart. Het door den raadsheer Burckhardt bestreden voorstel werd verworpen.

Manilla. In deze stad bestaat een belangrijk observatorium der paters Jezuïeten, welk zich ook toelegt op het waarnemen en voorspellen der stormen. Aldus heeft de geleerde pater Frederik Faura in de laatste twee jaren met juistheid en zulks verscheidene dagen vooraf 14 stormen aangekondigd, tot niet gering voordeel van de scheepvaart.

Athene. De bekende Duitsche oudheidkundige dr. Schliemann, die zich vooral verdienstelijk heeft gemaakt door zijne opdelvingen in Griekenland, welke ontelbare meesterwerken van oud-Grieksche kunst deden terugvinden, heeft zich op een der hoogste punten van Athene eene marmeren woning, een paleis, in oud-Trojaanschen trant laten bouwen, omgeven van een fraaien tuin; gelijkvloers dient het huis als museum; het heeft twee verdiepen; op het dak prijken 22 beelden van goden en helden door Homerus bezongen. De bouwkosten bedroegen 600,000 fr.

Nieuw-York. Bij het schilderen houdt de schilder gewoonlijk zijne penseelen met dezelfde hand vast, waarin hij het palet heeft, wat tamelijk lastig is. Dit bracht den Amerikaan A. Pope op de gedachte aan het palet eenen ring te bevestigen, voorzien van een draadnet en een zakje, dat in eene punt uitloopt. Hierin worden de penseelen gezet, en daar zij in de punt van het zakje samenkomen, doch aan de bovenzijde door het draadnet uit elkander gehouden worden, raken zij nooit.

Sterfgevallen.

JAC.-EDUARD GATTEAUX, beeldhouwer, geboren te Parijs, is in Februari te Parijs overleden 92 jaar oud. In 1809 behaalde hij den prijs van Rome voor het graveeren van medailles en fijne steenen.

PAULIN PARIS, geschied- en dagbladschrijver, geboren te Avenay den 25^{n} Maart 1800, is in Februari te Parijs overleden.

ALFRED EIMORE, de Iersche historieschilder, is in Februari overleden, 65 jaren oud.

DOSTOIWSKY, de Russische schrijver, is te St.-Petersburg overleden.

Mgr. SZABO, bisschop van Steinomanger, overleed 28 Februari, oud 65 jaren. Hij was een van Hougarië's beste letterkundigen.

HUGHES MERLE, de uitmuntende Fransche kunstschilder, geboren te Saint-Marcellin (Isère) in 1823, van wien wij in 1879, blz. 157, eene fraaie sterkwaterplaat gaven, naar een zijner tafereelen door Jos. Steynen uitgevoerd, met aanteekeningen over zijne bijzonderste werken, is den 16^{n} Maart te Parijs overleden. Het Luxemburgmuseum te Parijs bezit van hem een stuk *De bedelares.* Hij laat een zoon achter die insgelijks schilder is en reeds in 1876 te Parijs tentoonstelde.

AUGUST DAUFRESNE DE LA CHEVALERIE, de gunstig gekende Fransch-Belgische dichter, voormalig majoor bij het Belgisch leger en eere-archivaris van Audenaarde, is aldaar den 28^{n} Maart overleden, 63 jaren oud.

J.P. KNIGHT, de Engelsche portretschilder, is den 28^{n} Maart te Londen overleden, 78 jaren oud.

KARL WEYPRECHT, de noordpoolreiziger, die het Frans-Jozefseiland ontdekte, is volgens Oostenrijksche bladen melden einde Maart te Weenen overleden.

KAREL HUMBERT, de uitstekende kunstschilder, stierf 31 Maart te Geneve, oud 67 jaren.

JULIUS NOëL, de vermaarde Fransche zeeschilder, van wien op vele driejarige tentoonstellingen in België tafereelen verschenen, is volgens een bericht van 5 April

overleden, 66 jaren oud. Hij was geboren te Quimper. Wij herinneren ons van hem onder andere een paar meesterlijk geschilderde gezichten op Antwerpen.

DAVIOUD, te Parijs in 1823 geboren, is volgens een bericht uit die stad van 6 April overleden. Hij was de bouwmeester van het Trocadero-paleis in de Fransche hoofdstad en maakte met Bourdais de plannen voor de Parijzer wereldtentoonstelling van 1878.

Aan Hendrik Conscience
Bij 't verschijnen van zijn honderdste boekdeel, 1881.

IDEA.

Zoolang gij zucht naar al wat schoon en goed is,
Blijft zij u trouw, die 't kind van uw gemoed is
Mijn wieg, o Dichter, is uw eigen hart;
Uit uwe reine drift ben ik geboren;
Bij minder zuivren wensch ga ik verloren.
Hendrik Conscience
(De dichter en zijn droombeeld).

Hij, die als gij natuur bemint,
Vertreedt de wormen niet;
Dien Philomela's stemme bindt,
Ook 't nedrig lied behaaglijk vindt,
Dat hem het sijsje biedt.

Gedoog dus, dat mijn zwakke luit
Haar lied u bevend zend',
Aan meer verheven zang zich sluit',
Uw' ongeschonden kunstroem uit',
Door gansch Euroop bekend.

Reeds honderdmaal weerklonk uw naam
Geheel Europa rond.
Geen pen, hoe vruchtbaar en bekwaam,
Die door haar vlekkelooze faam
Zooveel aanbidders vond.

Het kind, nog nauwelijks volleerd
In 't kunstig letterschrift,
Kent reeds uw' roem, altoos vermeerd;
Heeft reeds uw' naam, alom geëerd,
In 't zwakke brein gegrift.

Geen vader schrikt, geen moeder beeft,
Zien zij in 's dochters hand
Het boek, waarin uw adem zweeft,
Waar zuivere Idea in leeft,
Der reine ziel verwant.

Ja, Conscience, uw deugd is groot,
En edel steeds uw doel;
Wat in uw schriften gij ons boodt,
Is zuiver als der maagden schoot,
Is rijk aan diep gevoel.

De jongling, treedt hij 't leven in,
Voelt, aan uw hand geleid,
Zich aangespoord tot kuische min;
Gij spreekt hem nooit van wellustzin
Noch wulpsche dartelheid.

Hoe tintelt nog des grijsaards bloed
Van vreugde en levenslust,
Zoo vaak hij een nieuw werk begroet
Van U, wiens taal, vol kleurengloed,
Zijn jeugd weer wakker kust.

Gewetensvol hebt ge uwe taak
Van schrijver steeds volbracht;
Niet enkel schreeft gij tot vermaak;
Geen schatten zaamlen was uw zaak,
Wat andren tegenlacht.

Gij, Fransch van naam, doch Vlaamsch van aard,
Bleeft Vlaamschen zeden trouw;
Der moederspraak hebt gij bewaard,
Voor haar noch kracht, noch geest gespaard,
Tot zij herbloeien zou.

Ja, Vlaandrens grootheid van weleer
En Artevelde's tijd,
Geschetst door U, verwekte weer
Der Vlamingen onbuigzaam heir,
Besloten tot den strijd.

‘Den Vlaming past het vrij te zijn
Van alle vreemde macht;
Geen apenras, slechts Vlaamsch in schijn,
Gebogen voor den Beduijn,
Was 't oude Vlaamsch geslacht!’

Dit was uw kreet, met kracht geuit;
Hij klonk heel Vlaandren door;
De orkaan, die in het scheepszeil fluit,
Den zeeliên het gevaar beduidt,
Vond zelden meer gehoor.

En sinds dien tijd is veel geschied;
De strijd duurt immer voort;
Hij kostte uw harte veel verdriet,
En - vrij is nog uw Vlaandren niet,

Want de eendracht werd vermoord.

Hij, die voor Vlaandren vrijheid wil,
Zij Vlaming in de ziel!
Hij bukke nooit voor 's vreemden gril;
Erkenne geen partijgeschil,
Waardoor onze eenheid viel!

O! dat het uur niet ver meer zij,
Dat elke Vlaamsche mond
Zweer': ‘Alle tweedracht ver van mij!
Alléén voor Vlaandren strijden wij,
Voor Vlaandrens heilgen grond!’

Dan moogt gij vóór uw' stervensdag
Die eenheid zien tot stand,
En groeten bij de Leeuwenvlag
Elk Vlaming, tot den grooten slag
Bereid voor 't Vaderland.

PIETER VIERHOUT.

Antwerpen.

Trichinen.

De gevaarlijke ingewandsworm, hierboven genoemd, was vóór het jaar 1832 in de wetenschap niet bekend. In 1832 vond de geneeskundige Hilton, bij de ontleding van een menschelijk lichaam in het Guy-ziekenhuis te Londen, een klein doorschijnend blaasje, waarin een wormpje lag opgerold; het blaasje, dat alleen kon gezien worden met behulp van een sterk vergrootglas, zat in de fijnste spierdraden van het ontleed wordende lichaam. Ofschoon Hilton den gevonden worm niet kende, hechtte hij te weinig gewicht aan zijne ontdekking om er zich verder mede bezig te houden. Eenige jaren later vond ook de geneeskundige Paget wormen van de bedoelde soort. Nu werd van de zaak meer werk gemaakt. De geleerde Owen stelde in 1835 eene beschrijving op en noemde den worm Trichina spiralis (van het Grieksche woord thrix, trichos, *haar*, omdat hij haarfijn is, - en spiralis, omdat hij in zijn blaasje of kapsel als een spiraal of schroefdraad opgewonden lag). De mannelijke trichine is slechts 1 ½, de vrouwelijke 3 millimeters lang; zij zijn ⅓ millimeter dik. Vooral ratten, muizen, varkens en konijnen zijn met trichinen geplaagd. Heeft men het ongeluk vleesch te eten, waarin zich deze draadwormen bevinden, dan kunnen daaruit de schromelijkste gevolgen voor de gezondheid voortspruiten. Inderdaad. Als de trichinen in de maag van den mensch komen, dan barst het blaasje open, waarin zij als een draad opgewonden of gerold liggen. De diertjes worden vrij, zij paren, de voortteeling heeft plaats en - ééne vrouwelijke trichine kan in eene enkele maand 200 jongen voortbrengen, die door het darmkanaal heenboren, zich in de spieren van het lichaam nestelen, zich met de spiervezelen voeden en allengs grooter en sterker worden. Als dit zoo drie of vier weken heeft geduurd, omsluiten de trichinen zich met een doorschijnend blaasje, waarin zij opgerold liggen. In deze blaas verzamelt zich eene witte naar krijt gelijkende stof, waardoor het geheel er als een wit puntje uitziet. Zoo ingesloten kan de trichine jaren lang blijven liggen. Een geneeskundige beschrijft als volgt de gewaarwordingen van iemand die een groot aantal darmtrichinen

in de maag heeft: ‘Spoedig gevoelt gij pijn in de maagstreek en in de darmen, de oogen zwellen op en dikwijls het gansche lichaam. Bij beweging van een uwer ledematen ondervindt gij spierpijnen, die al heviger en heviger worden, dikwijls lamheid veroorzaken, in den regel met koorts vergezeld gaan, en niet zelden na verloop van eenige maanden, den dood tot gevolg hebben. Heeft men vermoeden op de oorzaak der ziekte, dan kan men in de meeste gevallen den dood voorkomen, als men, door verschillende middelen, onmiddellijk zorgt voor snel afdrijven der darmtrichinen, waardoor natuurlijk de vermeerdering der spiertrichinen terstond ophoudt.’ Daarentegen wordt door andere schrijvers beweerd: ‘Alleen in de eerste tijdperken, wanneer de trichinen nog in het darmkanaal zijn, kan er met vrucht op gewerkt worden om haar te verwijderen.’ Zonderling en onverklaarbaar is het, dat een zwijn millioenen dezer trichinen in het lijf kan hebben zitten, zonder dat men eenige teekenen van ziekte bespeurt. Het behoeft wel niet gezegd te worden, dat het eten van rauw varkensvleesch zeer gevaarlijk is, uit hoofde der mogelijke aanwezigheid van trichinen. Onlangs (einde Februari 1881) heeft de hooge Fransche regeering over geheel Frankrijk den invoer van Amerikaansch spek verboden, omdat uit onderzoekingen was gebleken dat dit vleesch op groote schaal door trichinen verontreinigd is. De jaarlijksche invoer van Amerikaansch spek bedroeg voor Frankrijk alleen ettelijke honderd millioenen kilos. Een zelfde verbod werd reeds sedert eenigen tijd gesteld in Italië, Spanje en sommige Duitsche landen. In België, Holland, Engeland en andere staten blijft de invoer toegelaten. Bij eene koude van 20 graden Reaumur bleven trichinen levend. De kookhitte die er noodig is om de trichinen te dooden die zich in het vleesch mochten bevinden, schijnt tusschen 50 en 60 graden Reaumur te bedragen. Om dus met vertrouwen varkensvleesch, worst enz. te kunnen eten, behoort men er voor te zorgen dat het gedurende eenige uren wel doorgekookt of gebraden heeft. Het pekelen schijnt de trichinen niet te hinderen. (Wij stippen hier te dezer gelegenheid aan, dat het eten van rauw of half rauw vleesch van alle soort, ook rundvleesch en schapenvleesch, af te raden is. J. Van der Hoeven zegt dienaangaande in zijn *Leerboek der dierkunde:* ‘Kinderen, die met rauw vleesch op voorschrift van geneesheeren gevoed worden, krijgen somtijds spoedig daarna lintwormen (van de soort *Taenia mediocanellata*), en in Abyssinië, waar het rundvleesch gewoonlijk rauw gegeten wordt, komt de lintworm dikwerf voor.’ (Een deskundige schrijft: Het onderzoek van varkensvleesch is niet moeielijk; met een fijn mesje behoeft men slechts een stukje vleesch uit den nek te snijden; daarna legt men het zoo dun mogelijk onder een sterk vergrootglas, of eenvoudig microscoop; onmiddellijk zal men kunnen zien of er al dan niet trichinen-blaasjes in zijn. Dat bij varkens zooveel trichinen aangetroffen worden, wordt door sommigen hieraan toegeweten, dat bij vele boeren (waarschijnlijk toch in België niet) de gewoonte zou bestaan hunne zwijnen afval van beesten, en ook ratten en muizen te

laten eten, terwijl tevens niet voor behoorlijke reinheid zou worden gezorgd.

Onder dagteekening van 28 April heeft de heer G. Rolin-Jaequemijns, minister van binnenlandsche zaken, eenen omzendbrief over de trichinen aan de gouverneurs der provinciën gezonden, om hen uit te noodigen, aan de bevolking den raad te geven ‘geen varkensvleesch, 't zij in- of uitlandsch, te gebruiken, dan nadat het behoorijk gekookt zij.’ Voorts zegt de minister, onder aanhaling van een verslag van den hoogen raad van gezondheid, dat de koking van het varkensvleesch een uur per kilo moet duren; dat eenige diepe sneden in het vleesch moeten gemaakt worden voordat men het kookt; dat men er een scheut azijn moet bij doen; dat de brading in de pan of op den rooster moet aanhouden tot dat uit het dikste deel van het stuk, wanneer men het doorsnijdt, een roodachtig nat vloeit. Om zich voor de trichinen te behoeden, zoo besluit de minister, ‘is het voldoende de oude keukengebruiken des lands te blijven volgen,’ hierin bestaande ‘het varkensvleesch niet dan geheel gaar gezoden of gebraden te verbruiken.’

Uit het Parijsche volksleven.
III.

Vijf jaren waren sedert verstreken. Engeland had de eerste wereldtentoonstelling ingericht. De groote stad Londen wemelde van menschen, als nooit te voren, want naar het land des vredes en der bedrijvigheid, naar Groot-Brittanje stroomden thans uit alle landen nieuwsgierigen in menigte, om de schatten der natuur en der kunstvlijt van alle landen aan te staren, welke in het tooverachtig paleis uit glas en ijzer in Hijdepark waren tentoongesteld. Naar dezen tempel der nijverheid had Frankrijk zijne weefsels en zijn porselein, Spanje en Portugal hunne delfstoffen en ertsen, Pruisen zijn barnsteen, zijne papieren, linnens en lakens, Italië zijn marmer en zijne mozaëekwerken, Rusland zijne pelterijen, zijn malachiet en zijne koninklijke kleinodiën, Turkije zijne zijden stoffen en tapijten, Arabië zijne welriekende harsten, zijn opium en zijne kamfer, China zijn porselein, zijn snijwerk en zijne afgodsbeelden, Ceilon zijn elpenbeen en zijne kostelijke specerijen gezonden. Deze tempel omvatte de rijkdommen, de kunstschatten, de scherpzinnigheid en den vindinpsgeest der gansche wereld; Oostenrijk had zijne boetseersels, Zweden zijn bontwerk, zijn koper en zijne sleden, Amerika zijne kostbare houten, verbeterde werktuigen voor den landbouw en zijn maagdelijk goud, Indië zijne keizerlijke kronen, koningsgewaden, met goud geborduurde stoffen, smaragden, robijnen en diamanten hier uitgestald. Kunsten en wetenschappen, schoonheid en doelmatigheid troonden hand in hand in dezen tempel, vereerden en adelden elkander. Doch niet slechts aan goeden wil alleen was dit zomerseizoen der tentoonstelling rijk; neen, het leerde volken, die elkander tot hiertoe nauwelijks gekend hadden, elkaar wederkeerig achten en bewonderen; het gaf aan de kunst een nieuwen spoorslag, aan handel en bedrijven eene nieuwe vlucht; het schonk den waardigen verdiende eer en gaf een alom gevierden naam aan velen, wier waardeering en roem vroeger slechts binnen de enge grenzen hunner woonstad waren beperkt gebleven. Onder deze laatste steeg geen naam hooger en genoot meer onderscheiding dan die van den Franschen beeldhouwer Hippolyte Didier.

In de vijf jaren na de vlucht van de onbezonnen Annette Villiot was onze kunstenaar een gelukkig, geacht en bemiddeld man geworden. Louiza was reeds volle vier jaren zijne echtgenoote; de heer voor wien hij het beeld had vervaardigd, dat sedert voor een der schoonste sieraden van het kerkhof Père la Chaise gold, had hem eenige belangrijke bestellingen verschaft; onder andere was hij met de uitvoering van verschillende gedenkteekenen en met de versiering van eenige openbare gebouwen belast geworden en had daarbij in hooge mate aanzien, rijkdom en roem verworven.

Hippolyte was thans te Londen, om twee van zijne uitstekendste werken in de Fransche afdeeling van het kristallen paleis te plaatsen. Deze waren zoo gelukt, dat de koninklijke academie te Londen, de adel, het groote publiek en de drukpers ze als om strijd hemelhoog verhieven. Uitnoodigingen van allerlei aard overstelpten hem van alle zijden: de vereerendste en uitvoerigste beoordeelingen van zijne gewrochten verschenen in de dagbladen; afbeeldingen er van in staal en hout prijkten in alle tijdschriften en hingen in prentwinkels te koop. Louiza had haren echtgenoot niet naar Engeland vergezeld, want haar jongste kind, een zwak dochtertje, vereischte de zorgvuldigste oppassing en zij wilde den zuigeling niet aan de ongemakken der reis en aan de gevaren van zulk eene verandering van luchtgesteldheid blootstellen. Maar Louiza's laatste woorden bij het afscheid behelsden nog de dringende bede aan haren gemaal, om hunne verdoolde zuster in Engeland toch op te zoeken, en hij was nauwelijks drie dagen in Londen geweest toen hij reeds zijne eerste stappen deed om dit doel te bereiken. Zijne maatregelen konden echter eerst dan tot iets leiden, als hij vooraf nauwkeurige berichten aangaande Henry Sutton inwon, en hij stelde dus de scherpste navorschingen betrekkkelijk diens familie, zijne levenswijze, den naam, waarin hij stond, en zijne betrekkingen in het werk. 't Was nochtans vreemd dat hij te meer in zijne verwachtingen bedrogen werd, naarmate hij meer van hem vernam. De heer Sutton had kortelings den titel en de bezittingen van zijnen oom, den overleden graaf van Thornbury, geërfd; hij was nog ongehuwd, van onberispelijken naam, vrijzinnige begrippen en erkende braafheid. Daarbij leefde hij, in het openbare leven geen smaak vindend en een trotsch aristocraat in zijne manieren zijnde, in stilte en afzondering op zijn landgoed; hij was echter bekend als een beschermer der kunsten, als een volmaakt gentleman, een grondig geleerde; ook genoot hij den naam van grootmoedig te zijn voor zijne onderhoorigen. Niets in zijn leven deed aan losbandigheid of slechte zeden denken, geene enkele zijner handelin-

gen scheen het strengste onderzoek te schuwen te hebben.

De kunstenaar was ten einde raad. Menigmaal twijfelde hij er aan, of de tegenwoordige graaf van Thornbury en Annette's schaker wel wezenlijk een en dezelfde persoon waren; hij had nochtans dien laatste wel nooit zelf gezien, doch de beschrijving, hem door den eigenaar van het hotel Folkestone van den persoon van Henry Sutton gegeven, stemde zoo ten volle overeen met die, hem door de werklieden en leveranciers van graaf Thornbury van diens uiterlijk gedaan, dat hij hieromtrent bijna geen twijfel meer kon voeden. 't Naaste, dat hij verder vernam, was, dat de graaf van Thornbury een van de commissarissen der koningin voor de tentoonstelling in het kristallen paleis was, waarheen Didier zijne eigene werken wilde brengen; ook kwam hij te weten, dat de graaf zelden eene volle maand in 't jaar in zijn paleis te Londen woonde, maar gewoonlijk op een zijner landgoederen, ongeveer zestig mijlen van de hoofdstad, in stille afzondering leefde. Ten tijde van Didiers nasporingen bevond de graaf zich nochtans juist te Londen, om de vergaderingen van de commissie bij te wonen.

Hippolyte wist niet, hoe hij het aanleggen moest, om zulk een hooggeplaatsten man te naderen. Nu eens nam hij zich voor, den graaf in zijne eigene woning op te zoeken en hem rekenschap van zijn gedrag jegens het arme meisje af te vorderen; dan weder hoopte hij, door geduld en tijd, wellicht beter 't een of ander te zullen vernemen, terwijl ontijdige haast slechts dienen kon om hem zijn doel geheel en al te doen missen. Terwijl hij nog zoo in slingering verkeerde, hielp het toeval hem tot het doel, dat hij noch door navorschingen, noch door aanklachten en beschuldigingen zoo goed had kunnen bereiken. Hij ontving een briefje van Thornbury, waarin deze den heer Didier verzocht, hem wegens zaken te komen bezoeken. Verrast, gespannen, maar vast besloten dezen man zijne wandaad des noods in het aangezicht te verwijten, begaf de beeldhouwer zich onverwijld naar het paleis van den graaf op Belgrave-square. Hier werd hij ontvangen door een bleeken ernstigen heer in zwaren rouw, met innemende trekken, die zich niet alleen door hunne regelmatigheid onderscheidden, maar ook door eene zekere zwaarmoedige welwillende uitdrukking, die op het eerste gezicht Hippolyte's gramschap ontwapende. De graaf bood den beeldhouwer eenen stoel en liet zich dadelijk in een gesprek met hem in. Hij wenschte, dat Didier het model van een borstbeeld voor hem zou vervaardigen, ingeval het hem niet ongelegen kwam, hem, den graaf, voor eenige weken naar Suffolk te vergezellen. Hippolyte verklaarde zich daar gaarne toe bereid, daar hij in Engeland nergens door andere verplichtingen verbonden was.

- Het is het borstbeeld van eene... van eene zeer geachte vriendin, zeide de graaf eenigszins aarzelend, - van eene vriendin, wier beeltenis ik lang wenschte te bezitten. Ik moet mij daarbij geheel op uwe eer en stilzwijgendheid verlaten, mijnheer Didier, want ik kon dit werk aan geen hier te lande gevestigden kunstenaar opdragen, wijl de strengste geheimhouding vereischt wordt en ik iedere gelegenheid vermeed, om door mijne familieaangelegenheden stof tot opspraak en allerlei geruchten te geven. De dame is eene bloedverwante, - de graaf bloosde en stamelde, als een man die tegen zijnen wil eene leugen moet zeggen,- eene verwante, wier verblijf in Engeland hier onbekend is en een onverbrekelijk geheim moet blijven. Deze opheldering was ik u vooraf schuldig, en ik heb u nu zeker geene belofte van stilzwijgendheid meer af te vorderen.

De kunstenaar zag zich nu geheel onverhoeds aan het doel van al zijne navorschingen; ontsteld, verbijsterd, zijne ooren schier niet vertrouwend, stamelde hij eenige nauwelijks hoorbare verzekeringen uit en verklaarde zich bereid, om den graaf op ieder uur van den dag te volgen. Men kwam overeen, dat Hippolyte 's anderendaags tegen twee ure terugkomen en alsdan met den graaf per spoortrein naar Suffolk vertrekken zou.

Den volgenden dag voldeed Didier stipt aan die afspraak, en reeds ten drie ure was hij met den graaf onderweg. Zij hadden voor den ganschen rit wel eene afdeeling van den wagon geheel alleen voor zich, maar toch werden er misschien geene vijftig woorden tusschen den graaf en den beeldhouwer gewisseld. Ieder hield zich met zijne eigene gedachten bezig. Hippolyte voelde zich in stilte overtuigd - en wel met eene zekerheid, die schier aan waarheid grensde, - dat die vriendin van den graaf niemand anders was, dan Annette, en deze gedachte was voldoende om hem geheel bezig te houden. De eene standplaats na de andere vloog hen voorbij - steden, dorpen, weiland en welbebouwde akkers - en de trein hield slechts van tijd tot tijd eenige minuten stil. Eindelijk begon de graaf nauwkeuriger op de landstreek te letten.

'Wij stappen hier af, mijnheer Didier, zeide hij, toen de trein in eene groote fraaie standplaats stil hield.' Een licht rijtuig wachtte hen hier; zij stapten er in en een bediende in livrei tilde eene zware mand op den bok. 'Dat is uw eigendom, mijnheer, zei de graaf met een vriendelijk lachje; ik heb last gegeven, dat mijn bediende alles meebrengen zou, wat gij tot uw werk noodig hebt. Gij vindt hier de fijnste potaarde en pleister, die maar ergens te krijgen zijn, en gij zult morgen, hoop ik, reeds kunnen beginnen.'

(Wordt voortgezet.)

De bevolking der aarde

bedraagt volgens de laatste opgaven van de Duitsche aardrijkskundigen Behm en Wagner 1,456,000,000 menschen, als volgt verdeeld: Europa 315,929,000 of 23.5 per kilometer; Azië, 834,707,000 of 18.7 per kilometer; Afrika, 205,679,000 of 6.9 per kilometer; Amerika, 95,495,500 of 2.5 per kilometer; Australië en Polynesië, 4,031,000 of 0.4 per kilometer. Het overige, 82,000, komt voor rekening van de Noordpoolstreken, hoofdzakelijk IJsland en Groenland.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom geschiedt het, dat, als men op de oppervlakte van eene kom, met gekleurd water gevuld, eene glazen buis of een glazen pijpje plaatst, en de lucht naar zich toetrekt, die in de pijp of buis is, het water naar boven stijgt en het buisje niet? Omdat het water, dat in de kom is, door het gewicht der buitenlucht geperst, daarheen vloeit waar het den minsten tegenstand vindt en dus opklimt in de geheel ledige pijp, waarin het geenen tegenstand, ontmoet.

Pieter Corneliszoon Hooft 16 Maart 1581 + 1881.

Op Woensdag 16

Maart heeft de gedachtenisviering plaats gehad waarvan wij in onzen vorigen jaargang (blz. 200) gewaagden. Zij nam eenen aanvang ten 1 uur namiddag met een letter- en toonkundig feest in de maatschappij *Felix Meritis* te Amsterdam. Dr. W. Doorenbos sprak eene hoogst belangrijke redevoering uit die zoo warm toegejuicht werd als zij met onverdeelde aandacht aanhoord was geworden. Leden van het Nederlandsch tooneel droegen eenige van Hoofts gedichten voor; de heer J. Rogmans zong twee liederen van den uitstekenden dichter. De muziek, die ten gehoore werd gebracht, dagteekende uit den tijd waarin Hooft leefde. Zij droeg er veel toe bij om het eigenaardig karakter van het feest te verhoogen. Dr. Jan ten Brink hield eene voordracht over het proza van den schrijver der *Nederlandsche historiën.*

Bij het verlaten van *Felix Meritis* begaven de feestvierenden zich op zes daartoe bestemde en voor de gelegenheid sierlijk uitgedoschte stoombooten, die hen overbrachten naar de Keizersgracht bij de Brouwersgracht; daar geschiedde de plechtige onthulling van den gedenksteen met portret, geplaatst in den voorgevel van het door den dichter op de Keizersgracht te Amsterdam bewoonde huis. In den steen is Hoofts borstbeeld gebeiteld door E. Colinet. Voorts bevat hij de volgende opschriften en jaartallen: Pr CORN^{s}ZN HOOFT; 1581; 1647; *Ter viering van den* 300sten *verjaardag van Hoofts geboorte in zijne woning geplaatst* 16 *Maart* 1881.

Van Amsterdam brachten de stoombooten het talrijke gezelschap naar Muiden, op welks slot het portret werd ingehuldigd, door den Antwerpschen historieschilder P. Van der Ouderaa geschilderd en welk Hooft te aanschouwen geeft zooals hij er uitzag toen hij ongeveer 50 jaren oud was. Het stuk strekt den schilder tot eer; het

zal gewis een der belangrijkste sieraden van de groote slotzaal zijn, die, gelijk wij reeds hebben gemeld, gaat teruggebracht worden in den staat waarin zij zich bevond, t o e n Hooft het kasteel bewoonde. De bouwkundige werken, die opgedragen zijn aan den bekwamen bouwmeester P.J.H. Cuypers, worden bekostigd door het Nederlandsche staatsbestuur, 't Is te hopen, dat de schilders (wij gaven hunne namen reeds vroeger) die beloofd hebben k o s t e l o o s stukken te schilderen voor de voornoemde zaal, zich aan den heer Van der Ouderaa zullen spiegelen, voor het spoedig vervullen van hunne toezegging.(1)

Des avonds, ten half acht, werd op den stadsschouwburg te Amsterdam eene gelegenheidsvertooning gegeven, bestaande uit de volgende stukken, wier titels wij afschrijven volgens het programma, dat in oud-Nederlandsch gesteld en gedrukt was op oudachtig papier, zoodat het bij den eersten aanblik inderdaad het voorkomen heeft 2 of 3 eeuwen oud te zijn: *Warenar met de pot*, Cluchtige Comedie in vijf bedrijven, van P.C. Hooft gherijmt, en *Susanne Bartelotti*, Comedie in twee bedrijven, door Jos. A. Alberdingk Thijm, Professor aen 's Landts Academie van Fraeje Consten.

De gedachtenisviering werd besloten met een feestmaal, onder voorzitting van den hoogleeraar M. de Vries, met den heer van Tienhoven, burgemeester van Amsterdam, aan zijne rechter- en jonkheer mr. P.W.C. Hooft aan zijne linkerzijde. Er waren een 40 tal aanzitters. De in Nederlandsche taal gestelde dischkaart met de namen van spijzen uit Hoofts tijd en wijnen met den naam en het adres van zijne leveranciers was zeer eigenaardig ingericht, volgens de teekening van den heer N. de Roever, hulparchivaris te Amsterdam. Na den disch werd het woord gevoerd door de heeren M. de Vries, van Tienhoven, W.W. van Lennep, Vorsterman van Oyen,

(1) Zie onze jaargg. 1878, blz. 162; 1879, blz. 147 en 1880, blz. 200.

J.C. de Marez Oyens, H. de Veer, A.D. de Vries Azn., Alberdingk Thijm, P. Van der Ouderaa, dr. Doorenbos, C. Boissevain, J.H. Rössing, de Geer, P.W.C. Hooft, pastoor Brouwers en den hoogleeraar Quack.

Aan eene beknopte levensschets, die de heer A.D. de Vries Azn. liet verschijnen in de bijzondere aflevering welke het tijdschrift *Eigen Haard* ter gelegenheid der gedachtenisviering uitgaf, ontleenen wij de volgende punten omtrent P.C. Hooft:

'Op 16 Maart (10 Maart volgens den ouden stijl) 1581 werd Pieter Corneliszoon Hooft te Amsterdam geboren. Zijn vader was de later om zijn verdraagzaamheid en kloek gedrag bekende burgemeester van Amsterdam, Cornelis Pietersz. Hooft, zijne moeder Anna Jacobsdochter Blaeu.

Den 23^{n} Mei 1609 tot drost van Muiden benoemd, als opvolger van jhr. Willem van Zuylen van Nyevelt, heeft Hooft aan het slot van Muiden een roemruchtigen naam geschonken, die eerst dan zal verdwijnen als de Nederlandsche taal heeft opgehouden te bestaan.

Een jaar na zijne benoeming tot drost voerde hij de 18-jarige Christina van Erp als zijne gade het kasteel van Muiden binnen.

Christina schonk onzen dichter vier kinderen, een dochter en drie zonen. (Alle vier zijn zeer jong gestorven; Christina van Erp overleed in 1624.) De rampen en slagen die den drost troffen, volgden elkaar dus schielijk op; in denzelfden tijd verloor hij een groot deel van zijn vermogen.

Intusschen, hij wist zijn leed, zoo door voortdurende werkzaamheid als door de hartelijke genegenheid zijner vrienden, spoedig te boven te komen, want reeds na een jaar maakte hij de geestige Susanne van Baerle, de zuster van zijn zwager David van Baerle, het hof. Zij gaf aan zijn beden geen gehoor, maar schonk de voorkeur aan Constantijn Huygens, die in April 1627 met haar in het huwelijk trad. Hooft vestigde zijn genegenheid op de schoone Leonora Hellemans, de weduwe van Jan Baptista Bartolotti, in wien hij tot aan zijn dood een trouwe gade vinden zou. Zij was de dochter van zekeren Arnout Hellemans, die als koopman en kolonel der schutterij in 1585 te Antwerpen woonde; zij werd echter niet aldaar, maar eerst in 1595 te Hamburg geboren. Reeds in 1612 woonde zij te Amsterdam. (Uit haar huwelijk met Hooft werden twee kinderen geboren.)'

Pieter-Corneliszoon Hooft overleed in het voorjaar van 1647, op 67-jarigen leeftijd.

Amsterdam bezit van Pieter Corneliszoon Hooft twee geschilderde portretten: het eene, in 1629 geschilderd door Mierevelt, bevindt zich in de Amsterdamsche academie; het andere, in 1642 geschilderd door Sandrart, berust in het groot museum (het Trippenhuis). Jacobus Houbraken, Reynier van Perzijn, Antoni van Zijlvelt en Joannes Lutma graveerden Hoofts portret. Een portret van Hoofts vrouw Leonora Hellemans, in 1642 door Mierevelt geschilderd, is verloren geraakt.

> Kinderloos zijn is geen ramp; doch kinderloos *worden!*...
> T. GRATZ.

Mozes op den Nijl.

VERHAAL.

In den donkere rolt en kronkelt
De Nijl, die thans van starren vonkelt
En flus, wen de nacht de vleugelen plooit
Zijn zwalpende baren hertooit
In het goud uit den hemel gestrooid.
Het is weer dag, en het volk van Israël,
Van God gezegend, slaaft en wroet.
't Wordt sterker in het juk tot spijt der hel.
Toch moet de stam te niet: men vordert bloed!
De spruiten moeten in den Nijl gesmoord!
Judea schrikt en siddert bij dat woord.

JOCHABED (*aan den Nijl*).
Och, Amram! wat blijft er ons te doen?
Het leeft nog.... ik voed het; ik sol en zoen
Het kind, maar red het niet zijn leven.

AMRAM.
Betrouw op God: Hij heeft het ons gegeven;
Ook Hij bewaart het.

JOCHABED.
Zijn wil geschiede...
Onschuldig kind....

AMRAM.
Laat mij het nog eens zien.....
Een koning zou het benijden..... Ik biede
Mijn engel..... een laatsten kus misschien.
(*Zij leggen het kind op het water.*)

SAMEN.
God! heb mededoogen met ons smart.
Bewaar de vreugde van ons hart.
In ons lijden strek.....

JOCHABED.
Ik hoor gerucht!

AMRAM.
Verraden! Wat gedaan?

JOCHABED.
In het bosch gevlucht!

VERHAAL.
Daar drijft een kind; het dobbert op en neer
En wijkt van kant naar 't midden van het meer.
Het slaapt gerust; de stroom is vol gevaren,
En 't biezen korfken is ten spel der baren.
Blaast, winden! zacht en komt dit kind beschermen,
Uw adem drijft het in veilger armen.

AMRAM.
Ik beef van angst en schrik.

JOCHABED.
Ik volg het met den blik.

VERHAAL.

De zonne blaakt en zendt heur gulden stralen
Den spiegelvloed met rijker glans bemalen.
Daar naakt een vrouw, gevolgd van haren stoet.
Zij komt zich baden in den vloed.

HOFJUFFERS.
Het stemmeke van een kind.....

THERMUTHIS (*dochter van Pharao*).
Ik hoor het kermen.

JOCHABED en AMRAM.
Het is bedreigd, maar veilig in uw armen.

THERMUTHIS.
Het strekt zijn armpjes uit en lacht
Mij toe, alsof 't in mij zijn moeder wacht.

VERHAAL.
Zij heeft het kind het water uitgenomen
En knielt verrukt aan 't strand teruggekomen.
Heur zoete blik, dien zij ten hemel richt,
Bidt voor het kind dat op heur armen ligt.

THERMUTHIS.
Ik heb het met zijn wiegsken opgetild.
De hemel heeft het zoo gewild.
Het is onschuldig en zoo schoon;
Ik neem het voor mijn eigen zoon.

MIRJAM (*dochter van Amram en Jochabed*).
Genadige freule, ik weet een vrouw,
Een Hebreeuwin, die 't voeden zou.....
Is dit uw wensch, ik loop heur halen.

HOFJUFFERS.
De wraak uws vaders zal niet falen,
Ons doen boeten en den knaap doen sterven.

THERMUTHIS tot JOCHABED.
'k Vertrouw dit kind u; 't moet zijn moeder derven,
Ik zal het een tweede moeder wezen.
Voed en verpleeg het zonder vreezen;
Zijn naam zij MOZES; bij mij zal het wonen;
Ik zal 't beschermen en u beloonen.

JOCHABED, AMRAM en MIRJAM.
't Is gered..... God zij dank geweten.
Bij zulk een heil wordt alle ramp vergeten.

KOOR VAN HEBREEUWEN.
Droog uw tranen, geef uw harte lucht,
Volk van God, dat lijdend hoopt en zucht!
Zing Hosannah! uw redder leeft en groeit,
Die eens u, gewroken, van slijksmet vrij,
Ten zege voert, door zee en woestenij,
Naar 't land, waar melk en honig vloeit.
Zing Hosannah! uw redder leeft en groeit!

EDM. VAN HERENDAEL.

Bovenstaand oratorio, op muziek gebracht door den heer Emiel Wambach, werd den 30sten Maart 1.1. voor de eerste maal uitgevoerd.

De groote zaal van Antwerpens Harmonie-maatschappij was veel te klein om de toegestroomde menigte te bevatten. Ieder was verlangend die nieuwe schepping des jongen toonkunstenaars te hooren en hem eene welverdiende hulde te brengen; want zij, die het genoegen hadden gehad, de gedeeltelijke repetitiën bij te wonen, hadden reeds met veel lof over de muzikale waarde van dit werk gesproken.

Wij zijn dan ook gelukkig te mogen getuigen, dat de toondichter, sedert zijne cantate *Het Vaderland*, onbetwistbaar veel vooruitgang heeft gemaakt. De vorm is vaster, de melodie minder willekeurig, de samenhang meer bevestigd.

De onuitsprekelijke geestdrift, waarmede zijn *Mozes* begroet werd, heeft dan ook duidelijk getoond, hoe diepen indruk zijn werk op alle harten maakte.

De inleiding gaf ons reeds de overtuiging, dat wij ons hier voor iets grootsch bevonden. Op zich zelf beschouwd kan dit gedeelte een prachtig dichtstuk zonder woorden genoemd worden; de sombere kleur duidt het ernstige van het onderwerp gelukkig aan; en daardoor reeds levert de heer Wambach het bewijs, dat hij niet verstoken is van zuiver, diep dichterlijk gevoel, en hij de scheppingskracht in hooge mate bezit.

Het eerste koor, beginnende met de woorden: '*In den donkere rolt en kronkelt*' heeft zeer veel verdienste, maar is misschien wel wat veel uitgebreid.

Over de daaropvolgende tweespraak tusschen Jochabed en Amram, gelijk over de meeste recitatieven en solos kunnen wij geen juist oordeel vellen. Rekening houdende van Wambachs talent, nemen wij aan, dat zij, wat de bewerking aangaat, niet beneden het overige staan, doch door verschillende van hem onafhankelijke oorzaken, was de uitvoering daarvan te zwak, dan dat wij derzelver effect naar waarde kunnen schatten. Alleen de solo's van 'Thermuthis' hebben wij dank zij de krachtige stem en het talent van mej. M.B. in al hunne schoonheid kunnen bewonderen.

Het verhaal: '*Daar drijft een kind....*' voor vrouwenstemmen en geschreven in den vorm van een gondelroeierslied, is allerliefst; en de daarin voorkomende woorden: *De stroom is vol gevaren....* herhaald door het koor, zijn met eene verwonderende waarheid uitgedrukt. De daarna volgende solo's van Thermuthis, Pharao's dochter, zijn prachtig en vol majesteit en voeren op eene natuurlijke wijze tot het grootsche 'Hosannah,' dat als slotzang niet alleen onberispelijk is, maar onder alle opzichten van eene meesterhand getuigt. De afwisseling, door de kinderkoren daarin verkregen, verwekte bij de toehoorders, waaronder vele deskundigen, eene ware geestdrift; en geen wonder; want dit deel, hoewel geene te diepe techniek verradende, is bijzonder goed bewerkt: de samenvlechting van speeltuigen en stemmen is inderdaad lofwaardig.

Iets wat Wambachs bijzondere begaafdheid immer doet uitschijnen, is dat het orkest, door het gansche stuk heen, den zin der woorden met juistheid vertolkt, zonder daardoor den natuurlijken harmonie-vorm te kwetsen; en dat daar, waar de melodie geen buitengewoon oorspronkelijk karakter aanduidt, de orkest-begeleiding haren rijken vormtrant immer ondersteunt.

Voegen wij hierbij en dat is onze vaste overtuiging, dat den heer Wambach eene schitterende toekomst open staat, en hij van nu af waardig is door allen geacht en door velen benijd te worden.

P.V.

Oude bouwwerken in Vlaanderen.

De 3de aflevering van bovengenoemd hoogst belangrijk werk is verschenen en bevat de volgende gravuren: grondplan, zijkant, voorkant en achterkant der kerk van Moortzeele in Oost-Vlaanderen, hersteld onder de leiding van den bouwmeester A. Van Assche; huis op de Plottersgracht te Gent; grondplan, voorgevel, zijkant, doopvont en bouwkundige onderdeelen der kerk van Paulathem nabij Audenaarde; houten achtergevel van het huis nr 12 in de Breidelstege te Gent; puntgevel van de opene plaats der kazerne, voorheen Sint-Pietersabdij, te Gent. Bij inschrijving kost iedere aflevering slechts fr. 1.25 (zie blz. 11 en 23). Men kan inschrijven bij H.L. Stepman, Oudburg nr 30, te Gent.

Kroniek.

Antwerpen. *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen.* De afdeeling beeldende kunsten heeft in Januari een dankadres gezonden aan den kunstschilder L. Gallait wegens zijne redevoering gehouden in de Belgische academie voor de stichting van een vaderlandsch pantheon. Op 20 Februari heeft zij den heer Verhoeven-Ball een dankadres aangeboden voor zijn negenjarigen dienst als voorzitter en aan den heer L. Landmeters eenen brief van dankbetuiging gezonden voor de diensten door hem aan de kunst bewezen als regent der vereeniging. Op 13 Februari had er eene merkwaardige tentoonstelling plaats van 340 lichtteekeningen naar de bijzonderste tafereelen uit het museum van Munchen. Op 27 Februari hield dr. Jan ten Brink eene verhandeling over Byron en zijne werken; er waren geen 30 toehoorders. 13, 14 en 15 Maart tentoonstelling van 7 tafereelen van E. Claus, 18 van Th. Verstraete, 3 van J. Van Genegen, 4 van F. Hens, 1 van J. Lambeaux, 3 van H. Verdonck, 2 van Jongens, 2 van F. Simons, 5 van J. Guiette en 9 waterverfschilderingen van H. Seghers. 16 April werd eene tentoonstelling gehouden van teekeningen, waterverfschilderingen, sterkwaterplaten en beeldhouwwerken ter gelegenheid van de instelling van een *Comiteit ter begunstiging der tentoonstellingen.* De voorzitter der afdeeling, de portretschilder Jos. Delin, zette het beoogde doel nader uiteen in eene belangrijke redevoering, waarna ook de heer Ed. Pecher, als voorzitter van de maatschappij, het woord voerde.

- Van den heer Allard (zie 1873, blz. 72) is mits 100,000 fr. voor het museum gekocht de merkwaardige schilderij van Rubens: *Jupiter als boschgod vermomd*, *die eene nimf wil verleiden*, afkomstig van de familie de Knijff, van Antwerpen (zie 1869, blz. 67). Sommigen beweren dat het stuk sedert 1873 veel geleden heeft.

- De schilderij van A. Matthijs uit het altaar der Sinte-Annakapel (zie 1880, blz. 199) wordt door C. Van der Haeghen verdoekt en zal door A. Piron in orde gebracht worden.

Brussel. De koningsprijs van 25,000 fr., in 1882 toe te wijzen en waarnaar alleen door Belgen mag worden gedongen, is te verdienen voor het beste werk over de manier om onze groote steden en in het bijzonder de hoofdstad overvloedig en goedkoop drinkwater te verschaffen, met inachtneming van den aangroei der bevolking. De stukken vóór 1 Januari 1882 te beschikken aan den minister van binnenlandsche zaken.

- De 23^{e} wedstrijd van toonzetting voor het verdienen van den prijs van Rome zal den 20^{n} Juli in het conservatorium beginnen. De mededingers moeten zich vóór 11 Juli doen inschrijven aan het ministerie van binnenlandsche zaken. De dichtstukken (Vlaamsche en Fransche) bestemd om op muziek gezet te worden (de daarvoor uitgeloofde prijs is 300 fr.) moesten vóór 1 Mei toegekomen zijn aan den secretaris der academie van België. Als keurders zijn benoemd de heeren ridder L. de Burbure, H. Conscience, E. Fetis, J.F.J. Heremans, A. Samuel, A. Wagener en C. Potvin.

- De commissie ter aanneming van stukken voor de algemeene tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel is samengesteld uit de volgende heeren: A. Balat, G. Bordiau, bouwkundigen, K. Buls, dd. burgemeester, J.A. Demannez, L. Wiener, stempelsnijders, D. Rongé, voorzitter van den *Cerkel*, J. Rousseau, bestuurder der schoone kunsten. P. Drion, P. Devigne, C.A. Fraikin, L. Vincotte, beeldhouwers, G.

Guffens, C. Hermans, J. Heymans. A. Markelbach, J. Portaels, F. Stroobant, E. Slingeneyer, kunstschilders. J.B. Meunier, plaatsnijder, D. Vervoort, kunstliefhebber, allen te Brussel. T J Canneel, kunstschilder, F. Van der Haeghen, kunstliefhebber, beide te Gent. J. Delin, V. Lagye, F. Lamorinière, alle drie te Antwerpen; V. Stienon, te Brussel, secretaris.

- Kapitein Cambier, wiens zending in Midden-Afrika geeindigd was, is den 23^{n} April in Brussel teruggekeerd en met de meeste onderscheiding ontvangen, ook door Z.M. den koning.

Luik. Charles Henkart, onlangs in deze stad overleden, heeft aan het museum de volgende tafereelen van Luiksche schilders vermaakt: *Hondenportret* door Martin Aubée (1729 + 1806); *Het kaartspel* door Leonard Defrunce (1735 + 1805); *Landschap* (kusten van Italië) door N.H.J. Fassin (1728 + 1811); *Portret van J. Henkart*, kanselier van den prins bisschop Constantin François, door Ph.A. Hennequin (1762 + 1833). Aan het rijksmuseum heeft de overledene buitendien 27 tafereelen vermaakt.

- Het gemeentebestuur schrijft voor Luiksche beeldhouwers eenen prijskamp uit voor het maken van een standbeeld om den gevel der nijverheidsschool te versieren. Voor de uitvoering van het bekroond model wordt 3000 fr. toegestaan.

Buitenland

Parijs. In Mei zullen twee zeer merkwaardige kunstveilingen plaats hebben: die van Mailand en Hartmann. In de eerste zullen 200 deels Italiaansche en Spaansche schilderijen voorkomen; de andere verzameling bestaat meest uit hedendaagsche schilderijen waartusschen stukken van Millet, Th. Rousseau, Delacroix enz.

Keulen. Van 12 tot 21 Mei zal onder het bestuur van J.M. Heberlé (H. Lempertz Söhne) in het sterfhuis van Karel Damian Disch, Brückenstrasse, eene merkwaardige verzameling oudheden van Romeinschen en Gallischen oorsprong, gevonden in de Rijnprovinciën, alsook middeleeuwsche en nieuwere kunstvoorwerpen, verkocht worden. Er zijn 2580 loten en daarenboven eene groote verzameling catalogussen en oudheidkundige werken.

Madrid. Bij koninklijk besluit van 7 Februari is eene prijsvraag uitgeschreven voor het plan van een gebouw voor het houden van tentoonstellingen van Spaansche kunst en nijverheid, dat niet meer dan 4,300,000 pesetas (omtrent 4 ½ millioen frank) mag kosten. Den 6^{n} April is het programma van den prijskamp vastgesteld. Het is verkrijgbaar bij don Manuel Silvela, koninklijk commissaris te Madrid. De ontwerpen moeten uiterlijk den 15^{n} Juni 1881 ingekomen zijn. Omdat de tijd zoo kort is, mogen zij bestaan uit met potlood geteekende, mits genoegzaam duidelijke, schetsen. De ontwerpen, voorzien van eene kenspreuk, herhaald op de buitenzijde van een verzegeld briefje welk den naam en het adres des inzenders bevat, moeten vergezeld gaan van eene beschrijving en van eene door ernstige aannemers genomene verbintenis om de werken uit te voeren voor den vastgestelden prijs. De keuze der bouwstoffen is overgelaten aan de mededingers. De voor de gebouwen bestemde oppervlakte beslaat 15,000 vierkante meters. De maker van het bekroonde ontwerp ontvangt eene belooning van 15,000 pesetas.

Sterfgevallen.

ADOLF MODILLERON, de uitstekende steenteekenaar, geboren te Parijs is aldaar rond half Maart overleden. Er bestaat van hem eene uitmuntende plaat naar *Rembrandts werkhuis* door H. Leys.

TH. SCHEIBE, Oostenrijksch romanschrijver, is einde Maart overleden, 61 jaar oud; hij heeft 120 romans geschreven.

PAUL MARIE LENOIR, kunstschilder, leerling van Gerome en Jalabert, is in April te Kaïro overleden. In 1875 stelde hij te Parijs ten toon een gezicht uit Japan, getiteld: *Feest in Osaka;* in 1879 een *Gezicht op Kairo* en in 1880 *Wedrennen te Osaka.*

Antwerpsche reizigers.
V.
Frans Pelsaert.

In de eerste helft der XVIe eeuw had Antwerpens handel het toppunt van bloei bereikt; hare gunstige ligging was over gansch den aardbodem gekend, en op haren prachtigen Scheldestroom wemelde het dagelijks van duizende schepen, welke er van heinde en verre, groote ladingen aan wal brachten en weer andere innamen. Ook uit schier al de wereldstreken hadden machtige kooplieden hier factorijen of handelshuizen opgericht, die eene wezenlijke bron van welvaart waren voor onze moederstad. Al die voorspoed mocht echter niet blijven duren: reeds in de tweede helft der XVIe eeuw, toen de Spaansche overheersching de vrijheid hier meer en meer kortvleugelde, verloor de fiere Scheldestad allengs haren ouden luister; de handelskantoren werden het eene na het ander gesloten, en met den laatsten glimp der zieltogende vrijheid hadden verreweg de meeste kooplieden eene wijkplaats elders gezocht. Schier allen vestigden zich in Holland, dat geweld met geweld te keer ging en zich eindelijk van de vreemde voogdij had losgerukt, na eenen jarenlangen reuzenstrijd, waarbij al de macht van Philips II niet vermocht dit kleine land, dit handvol volk, dat voor de vrijheid have en bloed opofferde, ten onder te brengen. Spanje was evenwel voor niets, zelfs niet voor den sluipmoord, achteruit gegaan: den 10^n^ Juli 1584 viel Willem de Zwijger onder het verraderlijk schot van den Burgonjer Balthazar Gerard, tot het plegen van dien laffen moord omgekocht en wiens familie, tot belooning, later in den adelstand werd verheven.

De Zwijger was dood, maar zijn werk stond vast als eene rots: Neerlands onafhankelijkheid was voor goed gegrondvest. Niet alleen was het voortaan voor Spanje onverwinnelijk geworden; maar welhaast hadden de Nederlanders, door hunne stoutmoedige zeetochten naar de specerij-eilanden, zich berucht gemaakt, en met het oog op hunnen immer toenemenden koophandel, hunne overzeesche bezittingen steeds verder en verder uitgebreid. De schier ontelbare schepen die naar de kolonien vaarden, waren goed gewapend en doorgaans sterk bemand; want die tochten gebeurden niet enkel uit winstbejag, maar ook om de koopvaardij van Spanje en Portugal afbreuk te doen.

De eerste onderneming werd in 1594, door eenige Amsterdamsche kooplieden tot stand gebracht, en vier schepen met 249 koppen bemand, vertrokken den 2^n^ April van het daarop volgende jaar, naar Java. Na verschillende wederwaardigheden, waarbij talrijke manschappen het leven verloren, kwamen drie dezer schepen, met eene lading peper, indigo, foelie, muskaatnoten, enz., na eene afwezigheid van acht en twintigmaanden, voor Amsterdam ten anker. De teruggekeerde schepelingen, nauwelijks een honderdtal, werden, ten bewijze van openlijken dank, onder klokgelui, door de stadsoverheid feestelijk ontvangen en hartelijk verwelkomd.

Ofschoon deze eerste reis, onder vele opzichten geen gelukkigen afloop had, werden er spoedig andere uitrustingen in gereedheid gebracht. Balthazar de Moucheron, die vroeger te Antwerpen aan het hoofd van een aanzienlijk handelshuis had gestaan, en nu naar Middelburg was verhuisd, zond ten jare 1598, in vereeniging met andere kooplieden, twee schepen, waarop 223 man, naar de kusten van Guinea. De gebroeders Cornelis en Frederik Houtman bevonden zich als gezaghebbers aan

boord. Te Atjin aangekomen, werden zij er met veel voorkomendheid bejegend; maar toen ze weigerden mede tegen den sultan van Jahor ten strijde te trekken, was het met de goede verstandhouding gedaan, en op zekeren dag door de Atjineezen overvallen, verloren omtrent zeventig Nederlanders, waarbij Cornelis Houtman, het leven. De beide schepen waren in 1600 met eene lading peper, rijst enz. enz. te Middelburg terug.

Een jaar nadien toog Joris Van Spilbergen, als admiraal, met drie schepen voor dezelfde firma op reis naar Indië, om opnieuw de kans te wagen. Hij was althans gelukkiger dan zijne voorgangers; want door zijne schranderheid geholpen, mocht hij er in gelukken, met den vorst der - nu zoo schandelijk ten onder gebrachte en van hunne vrijheid beroofde - Atjineezen een verbond te sluiten, waarbij hij eene onbeperkte vrijheid voor zich verkreeg, om aldaar handel te drijven.

In een vorig artikel hebben wij gezien, hoe Pieter Van den Broecke, in den dienst der Oost-Indische Maatschappij, eene voorname rol heeft vervuld; thans is het de beurt aan Frans Pelsaert, welke insgelijks dezelfde loopbaan was ingetreden. Omstreeks het einde der XVIe eeuw te Antwerpen geboren, had hij nog jong zijne geboortestad vaarwel gezegd en was naar Holland uitgeweken, waar hij op de koopvaardijschepen der Oost-Indische Maatschappij dienst nam en welhaast als een onverschrokken zeeman bekend was. Zijne bevordering bleef dan ook niet achterwege, en reeds in 1628 stond hij als bevelhebber op het schip *Batavia.* Op dit vaartuig dat met omtrent 300 koppen was bemand, vertrok hij met nog twee andere schepen: de *Dordrecht* en de *Assendelft*, in bestemming naar Oost-Indië. De *Batavia* leed schipbreuk en Pelsaert had daarenboven met oproer en moord te kampen. Het relaas dat er van zijnen scheepstocht in het licht verscheen, en waarvan wij hier den hoofdzakelijken inhoud meedeelen, beslaat slechts 44 bladzijden in 4° en is getiteld: *Ongeluckige Voyagie van 't schip Batavia na Oost-Indiën: Uyt-gevaren onder de E. François Pelsaert. Gebleven op de Abriolhos van Frederick Houtman, op de hoogthe van* 28 *en een half graden, bij Zuyden de linie Equinoctiael.- Vervattende 't verongelucken des Schips, en de grouwelijcke moorderyen onder 't scheeps-volck, op 't Eyland Bataviaes Kerch-hoff; nevens de straffe der handtdadigers in de jaren* 1628 *en* 1629. - t'Utrecht. Bij Lucas de Vries, Boeckverkooper in de Snippe-vlucht, 1649.

De drie schepen liepen den 28^{n} October 1628 gezamenlijk

uit Texel in zee; zij hadden spoedig met stormachtig weer en ongunstigen wind te kampen. Bij een hevig tempeest werd de *Batavia*, door de woedende golven, in zuidelijke richting voortgezweept en strandde in den nacht van 4 Juni 1629 op de Frederik-Houtmansklippen, terwijl Pelsaert ziekelijk in zijne kajuit lag. Wat er van de twee andere schepen geworden was, wist men niet, evenmin als in welke zeestreek men zich bevond. Toen het dag geworden was, ondervond men dat het schip, bij hooge tij, op de rotsen was geloopen, waartegen het nu, door de branding van het water, gedurig aanbotste. Om dit zooveel mogelijk te verhelpen, werd de groote mast gekapt; maar dewijl men er niet in gelukken mocht hem over boord te werpen, maakte dit den toestand nog hachelijker. In de verte, op omtrent drie mijlen van 't schip, ontwaarde men een eiland, en dichter bij nog twee eilandjes, die eigenlijk slechts twee groote boven het water uitstekende klippen bleken te wezen. De schipper werd met de schuit, ter onderzoek naar deze laatste gezonden, en toen hij terug kwam, verklaarde hij, dat de landing er zeer gevaarlijk was.

'Niet-te-min wiert goet gevonden, so wegens het geschrey ende kermen der vrouwen, krancken ende kinderen, als slaphertigheyt eeniger armhertige menschen, 't volck daer eerst aen lant te stellen; om onderwijlen 't gelt en de kostelijckste goederen boven te krijgen: daer de principaelste Overheden haer uyterste best toededen; dan de straffe des Heeren scheen haer over 't hooft te hangen, want tegens alle neerstigheyt ende devoir die aangewent wierden om het schip in lij over te doen hellen, beviel het door de oneffene steyle klippen daer het op sat, recht contrarie, 'twelck veroorsaeckte dat het volck seer lancksaem uyt 't schip geraekte; oock was het schip ten tien uren al gebersten, so dat sy genootsaeckt waren met aller vlijt wat broot uyt broot-kamer boven te krijgen; alsoose om aen lant water te bekomen hope genoegh hadden; doch alles, ja Hemel ende aerde scheen haer tegens te wesen, vermits haer yver door den godloosen ongebonden hoop, soo van Soldaten als Bootsgesellen ghestut ende belet wiert, om dats' uyt ruym wegens den dranck niet te houden waren, soo datse tot yets te bergen niet konden geraken, ende het geheele ruym driftigh wiert, sulcks dat ter nauwernoot noch anderhalf legger, die boven op 't schip gereet lagen met Emmers ende kitten vulden; soo dat dien dagh daer mede verliep, hebbende maer dry tochten met Volck aen Landt gedaen, met welcken hondert tachentigh zielen, twintigh vaten brood ende eenige tonnekens water geberght wierden.

Den Schipper eenigh volck, met een juweel-kasjen aen landt gebracht hebbende, ende naer Sonnen ondergangh met de Sloep weder aen boort ghekomen zijnde, verklaerde tegens den commandeur het niet te helpen; dat sy water ende broot te lande bergden, vermits 't sonder ordre verslonden wiert, yeder sijn bekomste drinckende; en dat sijn verbieden geen kracht noch dwanck by bracht, 't en zy hy daer ordre in stelde: daer op den Commandeur, datelycken in de Schuyt ghevallen ende naer landt gevaren is (om wegens de menighte der menschen en schaersheyt van 't water, het rantsoen te stellen; also daer geen apparentie was, om voor eerst meer te bekomen; so dat genootsaeckt waren, 't selvige tot lijfs onderhout soo langhe te strecken als 't mogelijck konde zijn), met meeninge van datelijck weder naer boort te keeren; om volghens resolutie met de naeste tocht het gelt te lande te brenghen; dan hy was nauwelijks van boort ghesteken, of het begon seer hart te waeyen, soo dat het buyten menschelijcke macht was weder Scheep te komen, ja hadden quaet genoegh dat sy te Lant quamen, zijnde in groot perrijkel van de zee bestolpt, of te wech gedreven te worden, sulcks dat tegens wille dien nacht te lande blijven mosten.

Den 5^{n} dito, voor dagh setten sy een party volcks met eenigh broot ende water op het grootste Eylant, soo dat haer in twee partijen tot bequamer gelegenheyt gescheyden hebben.'

Er bleven nu nog zeventig man met den onderkoopman Hieronymus Cornelisz, aan boord; ter oorzake van het zware onweer kon er voor het oogenblik aan hunne redding niet worden gedacht.

Tot overmaat van ongeluk was er op geen der beide eilandjes een druppel drinkwater te vinden, en de voorhanden zijnde voorraad was zeer gering; alzoo waren er op het kleinste eiland, voor 40 menschen, slechts 80 kannen, en op het grootere voor 180 zielen, was er nog minder. Eindelijk liet Pelsaert zich, na veel biddens, bewegen om met een achttal vastberadene mannen op de naburige eilanden, drinkwater te gaan zoeken. In geval zij er geen vonden, moesten zij trachten naar Batavia te stevenen, en daar hulp en bijstand vragen. Op de meeste eilandjes konden zij wegens de steile rotsen niet landen; eerst den 15^{n} Juni kwamen zij op een eiland, waar zij in de holten der rots, regenwater vonden. Zij verzamelden omtrent 80 kannen, hetgeen hun zeer te pas kwam, dewijl zij zelve daaraan groot gebrek leden.

Ziende dat er geen middel was om meer te bekomen en daar ze ruim 100 mijlen van de schipbreukelingen waren verwijderd, werd de reis om onderstand, naar Batavia voortgezet. Met hun zwak vaartuig ging het niet spoedig vooruit en eerst den 27^{n} Juni kregen zij Java in 't gezicht. Den 3^{n} Juli hadden zij het geluk drie Hollandsche schepen te ontmoeten. Pelsaert vernam dat de heer Raemburgh, die tot den raad van Indië behoorde, zich op het grootste vaartuig, zijnde de *Frederick Hendrick*, bevond. Hij begaf er zich spoedig heen, klaagde hem zijnen nood en vroeg dringend om hulp. De heer Raemburgh bewees hem veel vriendschap en nam hem met zich mede naar Batavia, waar zij in den avond van 5 Juli aankwamen. Aldaar werd hem de noodige verzorging toepediend en mocht hij van al de doorgestane vermoeinissen uitrusten.

Pelsaert was evenwel minder op zichzelven bedacht, dan op degene die hij had achtergelaten, alsook om van de goederen der maatschappij er zooveel mogelijk te redden. Te dien einde bezorgde men hem het jacht *Sardam*, goed bemand en rijkelijk van mondbehoeften voorzien, waarmee hij den 15^{n} Juli, des morgens, bij gunstigen wind, op reis ging naar de plaatsen waar de schipbreukelingen verbleven. Die terugreis duurde echter meer dan eene maand.

Gedurende zijne afwezigheid hadden er onder zijne achtergeblevene manschappen schrikwekkende tooneelen plaats gegrepen. De onderkoopman, Hieronymus Cornelisz, gewezen apotheker te Haarlem, had reeds lang voor de ramp, met den loods en een aantal matroozen eene samenzwering gesmeed, om zich door verraad van het vaartuig meester te maken en daarmee, voor eigen rekening, zeeroof te plegen. Na de schipbreuk was hij nog twaalf dagen op het wrak gebleven, dewijl hij geene kans zag om aan wal te geraken. Eindelijk liet hij er zich op eene wang van de boegspriet heen drijven, en te gelijkertijd kwamen ook een vaatje water, een dito wijn en een dito azijn aan land gespoeld.

Het eiland waarop hij zich bevond, staat in het verhaal aangeteekend onder den naam van ‘Bataviaes Kerck-hof.’ Toen hij er ongeveer eene maand verbleven had, sloot hij met David Zeevanck, Gijsbert van Welderen, Coenraat van Huyssen, Cornelis Pietersz, Jan Hendricks, Rutgert Fredricksz, Hans Jacob Heylwerck en nog een 30-tal andere rabauwen een verbond, om al de overige manschappen te vermoorden en zich bij verrassing van het schip meester te maken, dat uit Batavia ter hunner redding werd verwacht. Dit gruwzaam plan werd door deze Godvergeten schelmen, voor een groot deel ten uitvoer gebracht.

Kort te voren was een ondergeschikt beambte, Weybbe Hayes geheeten, met een aantal manschappen naar een verderop gelegen eiland gezonden, op zoek naar drinkwater, hetwelk hij eindelijk, na verloop van twintig dagen, vond. Hij ontstak drie vuren, om de zijnen die goede tijding aan te kondigen. Er werd daarop evenwel geen acht gegeven, dewijl dit juist plaats had op den dag dat de moorderijen werden gepleegd. Eenige aan den dood ontsnapte personen namen op vlotten tot hem hunne toevlucht. Zij waren nu 45 man sterk, besloten op dit eiland te blijven en zich in geval van aanranding, dapper tegen de moordenaars te verdedigen.

‘Het volck op dertig mannen en vier jongens nu meest vermoort ende aen kant geholpen zijnde, soo vonden deze schelmen goet met twee plat-geboomde sloepen naer 't hooge Eylant te trekken, om Weybbe Hayes met de sijnen mede te overvallen, ende doodt te slaen: seggende, soo daer een Jacht tot haerder verlossinge binnen door quam, dat hy 't selve (van haer voor-genomen aenslag) soude waerschouwen; sulcks dat van haer disseyn versteken souden blijven, des sy mede aen kant mosten.

Onderwijlen noch een ander party volcks op een ander Eylandeken zijnde, so is David Zeevanck in 't laatste van Julio met eene welgemande Sloop derwaerts gevaren, heeft haer overvallen, ende alle te samen, uytgenomen sevens jongens ende eenige vrouwen, vermoort.

Dese bloet-dorstighe tyrannen van 't moorden als droncken geworden zijnde, waren tot soodanighe vermetele hoovaerdye ende opgeblasontheyt ghekomen, dat niet en ontsagen des Compagnies kostelijck geberghde stoffen aan te tasten, haer daer veel nieuwe fatsoenen van kleederen van doende maken, die met soo veel goude passementen boordende als eenigsins mogelijck was; Jeronymus Cornelisz daer een goede voorganger in zijnde; doende daar-en-boven zijn Trawanten (daer hy hem best op vertroude, en die in 't moorden willigh waren) in 't roode laken kleeden, met twee en dry goude passementen dick geboort zijnde. Om de loop haerder boosheyt noch ruymer toom te geven, soo hebben sy oock eenighe overgeblevene Vrouw-luyden in deser voegen onder haer ten buyte uytgedeelt; Jeronymus Cornelisz voor sijn gedeelte nemende Lucretia Jans, Huys-vrouwe van Boudewijn van der Mijlen; en Coenraet van Huyssen, Judith Gijsberts, oudste dochter van hare predicant, Gijsbert

Sebastiaensz, die soo hy 't leven behouden wilde, sulcx met gedult aansien most; voorts souden Trijntjen ende Susjen Fredericks gesusters, nevens Anneken Bosschieters, Anneken Herders ende Maritjen Lowijsen 't resterende volck ten dienste moeten staen; haer ten dien eynde verscheyde wetten voorschrijvende, daerse haer alle met eede toe mosten verbinden, sose het leven behouden wilden.

Eyndelijck is de hoovaerdige vermetenheyt van desen Jeronymus Cornelisz soo hooge gesteghen, dat hem den naem van koopman (alsoo daer geen koophandel te drijven was) te geringhe was; des liet hem den tijtel van Capiteyn-generael geven, doende 't selvige den volckeren, ses-en-dertigh mannen sterck zijnde, met eeden beloven, ende hem daer voor erkennen en gehoorsamen.

Seven ofte acht daghen daer naer weder raet ghehouden hebbende, besloten Weybbe Hayes met de sijnen te bespringhen; want dese mede om den hals wesende, soo hadden sy niemant te vreesen; te meer alsoo eenen Pieter Lambertsz Bootsgesel, met een gemaeckt schuytjen ontvlucht ende by haer gekomen was, diese nevens het schuytjen om te straffen weder wilden hebben; daertoe dan twee-en-twintigh van de oolijckste rabauwen uytverkoren hebbende, zijn derwaerts getrocken; naer een hart gevecht gedrongen zijnde weder te rugge te keeren. Dit haer misluckt zijnde, soo hebben eenighe daer naer (zijnde in Julio) haer aenslagh weder hervat; tot dien eynde dry schuytjens met 37 Mannen ghereet makende; Jeronymus Cornelisz hem selver daarby begevende, verhopende met sijn tegenwoordigheyt de overhant te behouden: by 't Eylant komende, zijn daer recht op aen-ghevaren; doch Weybbe Hayes met de sijnen bewaerden hare posten wel, haer vromelijck werende, staende aen strant tot de knyen toe in 't water.'

Toen het opperhoofd der moordenaarsbende bevond, door geweld zijn doel niet te kunnen bereiken, besloot hij met list te werk te gaen. Te dien einde wendde hij voor met Weybbe Hayes den vrede te willen sluiten; enkel vorderde hij het ontvoerde schuitje terug, maar daarvoor zou hij eene partij laken in ruiling geven. De predikant, die met het doen van dit voorstel werd gelast, bracht het zoo ver, dat alle verder gevecht dien dag werd gestaakt; het verdrag zou des anderendaags bij eede worden bevestigd. Doch intusschen deed David Zeevanck zijn best om eenige Fransche soldaten, die bij Weybbe Hayes gebleven waren, om te koopen. Hij beloofde bij brief, hun elk 6000 gulden te zullen geven, indien zij den volgenden dag, bij het teekenen van het accoord, zich aan zijne zijde wilden

scharen en Weybbe Hayes verlaten. Deze laatste kreeg echter kennis van dien brief, sprak zijne manschappen moed in het hart, maande hen aan tot getrouwheid aan de goede zaak en bleef voortdurend op zijne hoede.

'Dese Schelmen met haren Capiteyn Jeronymus Cornelisz, des ander daeghs ses sterck, met de beloofde lakenen gekomen wesende, om de gemaeckte vrede te bevestigen (weynigh achterdocht hebbende, dat haer valscheyt aen den dagh gekomen was), ende te lande getreden zijnde; so zijnse van Weybbe Hayes volck schielijck overvallen; vier van de haren, als David Zeevank Assistent, Coenraet van Huyssen, Gijsbert van Welderen Adelborst, ende Cornelisz Pietersz van Utrecht Soldaet doodt blijvende, is Jeronymus Cornelisz haer opgeworpen Capteyn gevangen, ende Wouter Loos 't ontkomen.

Wouter Loos van Mastricht desen dans ontsprongen zijnde, en tijdinge van dit ongeluckigh weder-varen den sijnen gebracht hebbende; so hebben sy hem al-te-samen by provisie, in Jeronymus plaetse tot haren Capiteyn aangenomen: hy, om dese nieuwe aengenomen dienst wel uyt te voeren, heeft Weybbe Hayes met de sijnen niet langh in vrede ghelaten, maer is hen des anderen daeghs 's morgens met twee welgemande Sloepen volcks weder komen bespringhen; verhopende een-mael tot haer bloedt-dorstigh opset te geraken, ofte Jeronymus Cornelisz weder uyt haer handen te verlossen.

Weybbe Hayes als een voorsichtigh man, wel op sijn hoede zijnde, en dese twee aankomende Sloepen vernemende, heeft sijn volck op strant in ordre gestelt, die haer oock soo verweerden, dat de aenkomende Schelmen gedwongen waren te vertrecken; vier van Weybbes volck seer swaerlijck gequetst zijnde.'

Eerst den 17^{n} September kwam Pelsaert met het jacht de *Sardam* omtrent de plaats waar zijn schip vergaan was. Na het anker geworpen te hebben vaarde hij met de boot naar het hooge eiland en nam drinkwater, brood, wijn alsook een varken mede, in de meening dat dit alles zijne arme schipbreukelingen zeer welkom zou wezen. Toen hij aan land gestapt was, verwonderde het hem zeer, er geen volk te vinden. Eensklaps zag hij Weybbe Hayes langs den noordelijken hoek, in een schuitje waarin nog drie man zaten, naar hem toeroeien. Aan land gestapt zijnde, heette Weybbe Hayes hem welkom, verhaalde hem in korte woorden alles wat er in zijne afwezigheid was gebeurd, dat er ongeveer 125 personen, zoo mannen, vrouwen als kinderen waren om hals gebracht, en ried hem ten slotte aan, ten spoedigste naar zijn vaartuig terug te keeren, aangezien de schelmen besloten hadden het met twee sloepen te overvallen en te vermeesteren.

Pelsaert was ten hoogste verbaasd overal hetgeen hij vernam. Alvorens naar het jacht de *Sardam* weer te keeren, bevool hij Weybbe Hayes, hem Hieronymus Cornelisz gevankelijk over te leveren. Voor dat hij terug aan boord was, zag hij er reeds eene sloep met gewapend volk naar toeroeien; hij was evenwel reeds op zijn schip toen zij er met hunne sloep bijkwamen. De bandieten waren allen in rood laken gekleed, met gouden boordsels afgelegd, en met geweren gewapend. Toen hij hun vroeg waarom zij aldus gewapend naar hem toe kwamen, verklaarden zij daarop te zullen antwoorden als zij op het dele waren. Hij gebood hun, de geweren onmiddellijk in zee te werpen en dan allen aan boord te komen, en dewijl zij geene andere uitkomst zagen, waren zij wel verplicht aan dit bevel te gehoorzamen en werden in de boeien gelegd.

Tegen den avond werd Hieronymus Cornelisz door Weybbe Hayes gevankelijk overgeleverd. De overige bandieten, die nog op Bataviaes Kerck-hof verbleven, werden den 18^{n} September insgelijks gegrepen. De heele moordenaarstroep werd geboeid naar 't Robbeneiland overgevoerd.

Het onderhoor dezer gruweldaders werd onverpoosd voortgezet en duurde tot het einde der maand September. De voornaamsten werden tot de galg veroordeeld en ondergingen de doodstraf op het Robbeneiland. Hieronymus Cornelisz, het opperhoofd der bende, werd, alvorens gehangen te worden, de beide handen afgekapt. Zeven zijner makkers werden insgelijks gehangen, nadat van vier hunner de rechterhand was afgekapt. Het boekje dat voor ons ligt, bevat zeven plaatjes; een dezer verbeeldt de strafuitvoering op het Robbeneiland. De overige bandieten werden op de *Sardam* naar Batavia overgebracht, om aldaar hunne welverdiende straf te ondergaan.

Uit het wrak van het verongelukte schip werden nog eenige goederen gered, alsook drie kisten met geld, en op het eiland, waar de moordenaars verbleven hadden, werden nog een aantal vermiste juweelen teruggevonden.

Te vergeefs hebben wij naar Pelsaerts verdere lotgevallen opzoekingen gedaan; wat er nadien van den man geworden is, hebben wij, tot ons leedwezen, nergens mogen ontdekken.

Antwerpen.

J. STAES.

Een paar bijzonderheden over J.B. Greuze.

Onlangs werd te Parijs eene verzameling handschriften verkocht, nagelaten door den heer Chambry. Daartusschen bevond zich een brief van J.B. Greuze, gedagteekend den 28^{n} van Regenmaand (Pluviose) jaar IX. De uitstekende schilder was toen 75 jaren oud en werkte aan eene schilderij, die hem besteld was door de Fransche regeering. De brief werd geschreven om eene afkorting te vragen op wat de schilder voor zijn werk zou te ontvangen hebben. Onder andere laat hij zich in de volgende worden uit: ‘J'ai tout perdu, hors le talent et le courage. J'ai soixante-quinze ans, pas un seul ouvrage de commande. De ma vie, je n'ai eu un moment aussi pénible à traverser.’ Naar aanleiding van het vorenstaande halen wij hier aan, dat de heer C.J. Stier van Aertselaer, van Antwerpen, terwijl hij langs Parijs op reis was naar Italië, aldaar Greuze aantrof en hem voor 500 fr. eene schilderij bestelde en op voorhand betaalde; terugkeerende uit Italië ging hij in 1805 den schilder te Parijs opzoeken, doch vernam dat Greuze inmiddels was overleden, zonder het bestelde stuk te hebben gemaakt. Des schilders weduwe verontschuldigde er zich bij den heer Stier over, dat zij niet in staat was het geld terug te geven, maar zij verzocht hem in haars mans werkhuis te zien of er zich daar wellicht eenig schilderwerk bevond dat hem bevallen mocht en hij aannemen wilde. De Vlaamsche kunstliefhebber vroeg vergunning om het palet en de penseelen van den grooten schilder te mogen medenemen, wat hem zonder moeite werd bewilligd. Deze voorwerpen zijn thans in bezit van den heer F. Mols-Brialmont, te Antwerpen, die ze uit de nalatenschap van wijlen den heer Stier bekwam.

Uit het Parijsche volksleven.
(Vervolg van blz. 58.)

Morgen vroeg dus! Hippolyte's hart klopte onwillekeurig. Het rijtuig rolt snel door een schilderachtig dorp van verstrooide witte huizen, - op een stuivenden, met heggen en velden begrensden zandweg voort, een net, met kamperfoelie begroeid boschwachtershuisje voorbij, eene lommerrijke laan van statig geboomte door en houdt eindelijk stil voor een prachtig landhuis. Zij stappen uit en worden door verschillende bedienden ontvangen.

- Waar is madame Victor? vraagt de graaf.

- In de zaal, mijnheer.

- Geleid dezen heer naar zijne kamer en zorg voor alles! Goeden avond, mijnheer Didier! Morgen vroeg zal ik u aan de dame voorstellen, wier portret gij te maken hebt.

Zoo scheidden zij tot den volgenden morgen. Hippolyte vindt geen smaak in de keurige spijzen die hem op zilveren schotels worden voorgezet; hij slaat geen oog op de boeken en plaatwerken, die in zijne kamer verstrooid liggen; hij vindt geen slaap achter de zijden gordijnen van zijn ledekant; bestendig ziet hij Annette voor zijne oogen, gelijk hij haar de laatste maal gezien heeft, en bijna met schrik ziet hij den volgenden dag te gemoet. Eindelijk toch brak na een langen schier slapeloozen nacht de dag aan. De beeldhouwer stond en verkwikt op, raakte nauwelijks het ontbijt aan, dat hem was voorgezet, en werd eindelijk in een helder vertrek gelijkvloers geleid, welks ramen op den tuin uitkwamen. Hier vond hij alles in gereedheid gebracht, en eenen stoel voor de dame. Na een kort maar pijnlijk wachten ging de deur aan het verste einde van het vertrek open en verscheen de graaf met eene jonge dame aan den arm.

- Mijnheer Didier, mijne lieve, - de heer, die zoo goed zal zijn, uw borstbeeld te maken.

De dame vestigt nauwelijks eene seconde lang den blik van haar donker oog op hem, beweegt haar lief hoofdje tot eene bijna niet merkbare buiging, zet zich achteloos op den stoel en vraagt in een met vreemden tongval gesproken Fransch, of deze houding goed is. De graaf vindt die volmaakt gepast; ook de kunstenaar buigt zich en maakt zijne kleiaarde gereed, en de dame vraagt, of zij gedurende de zitting niet in een boek mag lezen. De graaf haalt haar zelf een boek, geeft het haar in de hand, zegt, dat hij nu voorloopig gemist kan worden en binnen een paar uren terug zal komen, en verlaat het vertrek. Met het hoofd los op zij gebogen, keert de dame den kunstenaar drie vierden van haar gelaat toe, zonder zich verder om hem te bekommeren, en begint aandachtig te lezen. Ze is wezenlijk bevallig, gelijk zij daar zit. Het licht van het raam achter haar valt sterk op de lokken van haar zwart haar en werpt eenen weerschijn op haar blank voorhoofd en hare fijne trekken. Het neergeslagen oog met de lange wimpers, met mond en kin, zoo fijn besneden, en de vast geslotene lippen, waarin zooveel fierheid en vastberadenheid ligt, zijn zonderling in tegenspraak met de achteloosheid harer houding. Het hoofd rust op de eene kleine blanke hand; de andere, van diamanten fonkelend, houdt het boek vast; het kleed van wit neteldoek, aan den hals door eene kleine gouden doekspeld gesloten en om het lijf met een zijden koord vastgehouden, valt in wijde plooien om hare heerlijk

gevormde ledematen en steekt scherp af tegen het donker ebbenhout en het scharlaken damast van haren stoel.

Elke trek, op zich zelf genomen, behoort aan Annette toe, maar de uitdrukking van het geheel is toch anders. De dame is vol waardigheid en fierheid, bleek en onverschillig; Annette was levendig, hartelijk, bloeiend en vol vuur en leven. Aan deze dame hier is alles afgepast, gekunsteld en verfijnd. De buiging van haren hals, de wending van haar hoofd, de geheele plooiing van den fijnen mond duiden voornaamheid van manieren en opvoeding aan. Hippolyte ging werktuigelijk aan den arbeid, kneedde de weeke kleiaarde tot de eerste ruwe gelijkenis met het hoofd, en was te moede als een droomende. Ieder oogenblik werd in hem de overtuiging meer levendig, dat hij Annette voor zich had, en toch kon hij niet gelooven, dat vijf jaren het karakter harer schoonheid zoo geheel zonden veranderd hebben. Het meisje was ten tijde van hare vlucht ongeveer zestien jaren oud; deze dame kon een of twee en twintig jaren tellen en moest dus nagenoeg even oud zijn, als Annette thans. De kunstenaar besloot haar op de proef te stellen

- Verschoon mij, madame, begon hij, mag ik zoo vrij zijn te vragen, of mijn heer de graaf dit borstbeeld in marmer denkt te doen uitvoeren?

Hij sloeg haar nauwlettend gade. Bij den eersten toon zijner volle welluidende stem, - want hij had tot hiertoe nog niet gesproken - rilde zij onwillekeurig; zij beantwoordde zijne vraag toestemmend op denzelfden afgemeten toon, dien zij vroeger had aangenomen.

- 't Spijt mij, madame, dat het mij onmogelijk is op de bewerking van het beeld in dit land het oog te houden, want ik moet binnen eenige dagen weder terug. Als mijnheer de graaf nochtans goedvindt, dat ik het marmeren beeld door mijn eigen volk laat kappen, kan hij op de beste uit voering rekenen en zal ik hem het werk geheel gereed overzenden.

De aangesprokene antwoordt hem, zonder dat zij de oogen tot hem opslaat, dat hij best doen zonde, hierover met den graaf zelf te spreken; zij kon hem dienaangaande geen antwoord geven.

De beeldhouwer doet, of hij dit antwoord niet verstaat, en gaat voort:

- In mijn werkhuis te Parijs heb ik verscheidene van de bekwaamste marmerkappers aan het werk, en mijne groepen worden op die wijze onder mijne eigene leiding en toezicht uitgevoerd. Een uitstekend man in zijn vak, mijn schoonvader, levert mij het kostelijkste marmer. Villiot, Jan Villiot, is hiervoor in Parijs bekend.

Bij dezen naam siddert de dame tegen wil en dank en bare lippen verbleeken. Hippolyte houdt haar scherp in het oog en bespeurt, hoe het bloed haar naar het hoofd stijgt.

- Doch verschooning, madame, in die dingen moet gij zeker weinig belang stellen, voegt hij er bij.

Zij beweegt de lippen, als om iets te zeggen, maar kan geen woord uitbrengen.

Didier verlaat zijn werk, staat eensklaps voor haar en roept: Annette!

Zij echter zwijgt, zit nog altijd roerloos, slaat de somber blikkende oogen niet van den grond op.

- Annette, zie op, zie mij aan en antwoord mij op dezen naam, als nog een vonkje van gevoel voor de waarheid, voor de liefde uwer zuster en de plichten eener dochter in u is! Zie op, als de liefde tot de deugd en de schaamte voor misdaad in uwe ziel nog niet geheel is uitgedoofd. Zie op, als de droefheid eener zuster en het gebroken hart uws vaders u nog kunnen roeren en tranen kunnen doen storten. Bezie mij, als gij kunt, en zeg mij dat gij nog niet geheel gevallen zijt.

De dame rees haastig en fier overeind en trad met bevende lippen en vlammende oogen op hem toe.

- Wat beduidt die onbeschaamdheid, mijnheer? riep zij. Ik begrijp u niet.

Zoo wilde zij hem voorbij snellen, doch hij greep haar met sterke hand en drukte haar in haren stoel terug. Een oogenblik bood zij tegenstand en wilde andermaal opstaan, om zich te verwijderen, maar toen op eens weken al de trotschheid, de geveinsde verrassing, de zelfbeheersching; in wilde droefheid zakte zij in den stoel achterover, bedekte het gelaat met beide handen en snikte luid.

De beeldhouwer stond nog altijd vóór haar, maar zijne stem was nu zachter, zijn oog vochtig. Ras en hartstochtelijk sprak hij haar toe, riep haar hare kindschheid in het geheugen, herinnerde haar aan hare moeder, aan den dood dier brave vrouw, het hartzeer van den alleenstaanden vader; hij schilderde haar, hoe deze arme vader haar, zijn jongste en liefste kind, had bemind; hij verweet haar hare gewetenlooze, lichtzinnige vlucht, schilderde haar dat tooneel ten huize haars vaders in het midden van den nacht na hare ontvoering, hoe de arme man toen weenend op den grond lag en hare zuster hem vruchteloos trachtte te troosten. Hij stelde haar verder het gelukkige, eervolle leven van Louiza als echtgenoote en moeder voor, dat zoo hemelsbreed van de treurige weelderigheid en vergulde schande van haar eigen lot verschilde; eindelijk verhaalde hij haar nog hoe Jan Villiot, nu voor den tijd verouderd en met grijze haren, alleen en zonder verpleging in zijn huisje in de Roquettestraat zijne dagen sleet, zich over de schande zijner geliefde dochter kwelde en allen troost versmaadde.

Hij had reeds lang uitgesproken, maar Annette zat nog altijd snikkend in haren stoel. Daar lieten zich voetstappen in den gang hooren - het was de graaf. Eensklaps richtte zij zich op en greep de hand van den kunstenaar.

- Heb medelijden met mij, Hippolyte, en zwijg; ik ben uwe achting nog niet geheel onwaardig en stel uwe liefde nog op prijs. Vaarwel! Voordat wij elkander wederzien zult gij een bewijs daarvan hebben.

Zij opende eene zijdeur en was nauwelijks uit het vertrek, toen de graaf door eene andere deur binnentrad. Hij scheen zeer verrast, de dame niet meer aan te treffen, en vroeg waar zij was. Didier zegde dat hij dacht, dat zij zich naar hare kamer had begeven. De graaf belde.

Er verscheen een bediende, die het bericht bracht, dat mevrouw zich eensklaps niet wel had gevoeld, dat zij zich te bed bad begeven en hoopte door rust en slaap spoedig hersteld te zijn.

(Wordt voortgezet.)

Eene altaartafel uit de vijftiende eeuw.

De op de volgende bladzijde afgebeelde altaartafel, in bezit van den heer graaf Marinus Nahuys, van Utrecht, thans te Wiesbaden, die er ons kennis liet mede maken dank aan de uitgave der Belgische Academie van Oudheidkunde, is afkomstig uit het Clarissenklooster te Megen in Noord-Brabant. Dit puik gothiek houten beeldhouwwerk van de XVe eeuw is voorzien van vier vleugeldeuren, binnen- en buitenwaarts kunstig beschilderd. Het is over het geheel 1^{m}24 hoog en 1^{m}08 breed als de onderste deuren toe zijn.

Het beeldhouwwerk geeft de volgende voorstellingen uit het Nieuw Testament te aanschouwen:

I. *Maria-boodschap* (Onze-Lieve-Vrouw in hare slaapkamer op eene knielbank met een boek voor zich, waarop zij hare rechterhand laat rusten; achter haar de engel Gabriel die zijne boodschap brengt; op den achtergrond een bed en een vuurhaard);

II. *Christus' geboorte* (de stal van Bethlehem, waarin Maria en Joseph, een os en een ezel; de kribbe met het kindje zijn uit het stuk verdwenen; op het dak van den stal, drie engelen met speeltuigen; op den verren achtergrond, een heuvelig landschap met kasteel en de bereden stoet der drie koningen; voorts een herder met twee schapen; in het bovengedeelte, tusschen twee engelen, vertoont zich God de vader op de wolken in pauselijk gewaad, de rechterhand zegenend opgestoken en in de linker een kruisdragenden wereldbol houdend, versierd met paarlen);

III. *Christus' besnijding* (een altaar waarop het kind Jezus ligt; Maria; de uitvoerder der besnijding gewapend met een snijtuigje; achter het altaar staan drie personen).

De plint der altaartafel geeft in hooggewerkte gothieke letters het woord *Brussel* te lezen, als volgt gespeld: BRVESEL.

Al het beeldhouwwerk is gedeeltelijk verguld, gedeeltelijk veelkleurig geschilderd.

Graaf Nahuys doet opmerken dat de schilderij n^{r} 36 in het rijksmuseum te Brussel, getiteld: *De besnijdenis,* en toegeschreven aan Rogier Van der Weyden, op het altaarkleed te lezen geeft: TE BRVES...LE.

Hij brengt dit in verband met de overeenstemming die hij meent aan te treffen tusschen de schilderij n^{r} 34 uit voornoemd museum, ook toegeschreven aan Rogier Van der Weyden, en de schilderingen op de vleugeldeuren van de beschrevene altaartafel, vertoonende: 1. de driejarige Maria door hare ouders in den tempel voorgesteld, 2. Maria-boodschap, 3. Jezus aanbeden door de koningen in den stal, 4. Maria met Jezus in hare armen, 5. de heilige Catharina met een geopend boek en een onttogen zwaard in de handen bij een gebroken wiel, 6. de heilige Barbara, 7. de heilige Margaretha geknield op den door haar verslagen draak.

Altaartafel der XVe eeuw.
TEEKENING EN STEENSNEDE VAN C. T'FELT.

De schilderingen zijn krachtig en munten door breed- en keurigheid van teekening uit. De hoofden der afgebeelden zijn met zeer veel zorg bewerkt.

Graaf Nahuys vermeent het schilderwerk zoo al niet aan Rogier Van der Weyden, dan toch aan kunstenaars uit de school van dezen meester te mogen toeschrijven. Zonder op deze gevolgtrekkingen iets te willen afdingen, zij hier vermeld, dat het door velen en daaronder zeer bevoegden als eene nog steeds onuitgemaakte vraag wordt beschouwd, of de voormelde schilderijen uit het Belgische rijksmuseum inderdaad werken van Rogier Van der Weyden zijn.

De hieronder afgebeelde kenteekens, op verschillende plaatsen van den buitenkant der altaartafel ingesneden, en die den stempel eener gilde of broederschap zouden kunnen zijn, zouden misschien eenig licht kunnen doen opgaan.

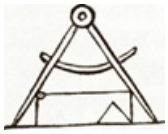

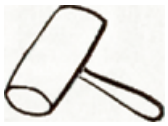

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

Waarom heeft men moeite, den zuiger eener spuit op te lichten, welke van onder toe is? Omdat de lucht, die op den zuiger weegt, niet meer kan in evenwicht gebracht worden door die welke in de spuit zou dringen, wanneer zij van onder niet gestopt ware, en men bij het uittrekken van den zuiger de luchtkolom opheft, welke hij draagt, en die zoo hoog is als de dampkring en zoo breed als de zuiger.

Iets over kunstveilingen.

In de dagbladen ging onlangs het volgende berichtje rond:

‘De onder-voorzitter en twee leden der commissie van het rijksmuseum van schilderijen te Brussel, vergezeld van den aan het museum verbonden deskundige, zijn naar Parijs vertrokken om de veiling der beroemde verzameling Wilson te gaan bijwonen. Het museum kan op dit oogenblik over tamelijk veel geld beschikken; het is dan ook waarschijnlijk, als er niet zottelijk opgejaagd wordt, dat de lasthebbers

eenige zeldzame schilderijen uit Parijs zullen aanbrengen, ter verrijking van de kunstschatten des museums.'

Wij gelooven dat de personen die gelast zijn om voor rekening van museums, openbare bibliotheken en archieven aankoopen op veilingen te doen, zich nooit vooraf als dusdanig zouden mogen doen kennen.

Indien deze voorzorg genomen werd, zouden zij meestal veel goedkooper kunnen koopen, dan in het tegenovergestelde geval.

De trompetterij waarmede het verschijnen op de bovenvermelde veiling te Parijs van de afgevaardigden van het Belgische rijksmuseum aangekondigd werd, en nog al onder bijvoeging dat bedoelde heeren het geld niet te zeer behoefden te ontzien, vermits het museum bij kas is, - is niets minder dan dwaas te noemen.

Of wien is het niet bekend welke looze trekken er worden gespeeld, welke onzuivere middelen er worden gebruikt op koopdagen en inzonderheid op veilingen van kunstgewrochten, dikwijls om de liefhebbers te misleiden, ja volslagen te bedriegen ten opzichte der hoedanigheid van wat hun voorgebracht wordt, en schier altoos, wanneer hiertoe maar eenige kans bestaat, door het onderduims opjagen van den prijs der voorwerpen, bij monde van dusgenaamde strooien mannen?

Het zou ons niet moeielijk zijn, op vele ons daarvan bekende treffende voorbeelden te wijzen.

Wij zouden, met naam en datum, eene veiling kunnen aanhalen, waar de bewaarder van eene openbare kunstverzameling, bod stellende op voorwerpen die hij blijkbaar last had om als ambtenaar te koopen, zich dezelve *honderde franks* te duur zag toewijzen, doordien vanwege belanghebbenden, tusschen het publiek vermengd, herhaaldelijk hooger bod werd gedaan, in de verwachting, zooals de personen later zelven erkenden, dat de ambtenaar het niet zoo spoedig opgeven zou, wat inderdaad het geval bleek te zijn.

Verschillende keeren is het bij onze wete gebeurd, dat bestuurcommissiën van kunstverzamelingen last gevende om op kunstveilingen stukken te koopen, mits voor niet meer dan eene vooraf bepaalde aanzienlijke som, de toewijzing juist voor dit bedrag plaats had aan de leden der commissiën die eigenmondig bod stelden....

Eens woonden wij de verkooping bij van eene belangrijke boekverzameling; verscheidene zeldzame werken werden gekocht door een ambteloos burger die, na afloop van de veiling, in de verkoopzaal zegde (wat hij eigenlijk beter zou gedaan hebben te zwijgen), dat hij voor rekening van eene openbare bibliotheek, die hij noemde, gekocht had. Een der aanwezige erfgenamen van den overleden persoon wiens boeken verkocht waren, zeide daarop met eenen glimlach: 'Hadde ik dat maar kunnen denken, dan zou ik er wel voor gezorgd hebben dat u niet zoo gauw geluk gegeven werd.'

Er is een spreekwoord dat zegt: wie goed bediend wil zijn, op de markt, moet zich als een verstandig kooper gedragen.

Dit geldt voor de kunstmarkt even zeer als voor de graanen fondsenmarkt.

NASCHRIFT. Sedert het bovenstaande werd geschreven heeft de verkooping van de verzameling Wilson plaats gehad. Het Belgische rijksmuseum kocht eenige stukken, in ons tijdschrift reeds genoemd op blz. 53; hier zij slechts aangestipt dat volgens sommige bladen, waaronder de *Fédération artistique* en de *Echo dn Parlement*, er veel te veel geld voor besteed werd, buiten evenredigheid met de waarde van de schilderijen.

Verkooping der schilderijen verzameling J.W. Wilson.

Deze merkwaardige verkooping, die den 14n, 15n en 16n Maart te Parijs plaats had, heeft 2,032,425 fr. opgebracht. Den eersten dag werden de volgende stukken van hedendaagsche meesters toegewezen:

SCHILDERS	TITELS DER SCHILDERIJEN	GR. IN CENTIM. HOOGTE	BR.	PRIJZEN
Bargue C.	*De schildwacht*,	28	28	28,000.
Bargue C.	*De fluitspeler*,	27	19	30,000.
Boulanger G.R.	Juwelverkoopster (Pompeji),	36	25	2,800.
Bisschop C.	*De juweelen*,	29	25	1,500.
Bisschop C.	*De offerande*,	22	18	1,180.
Clairin G.	*Een moor en een neger*,	72	53	640.
Clays P.J.	*De Zuiderzee*,	75	135	6,300.
Corot C.	*Afgaande zon.*	52	70	12,000.
Couture Th.	*Vrouwenhoofd*,	50	43	900.
Couture Th.	*Naar 't verkleed bal*,	32	40	4,900.
Courbet G.	*Zicht in Zwitserland*,	54	64	1,200.
Daubigny C.	*Het moeras*,	38	54	12,500.
Daubigny C.	*Aan den oever*,	15	23	2,100.
Decamps A.G.	*Binnenplaats in Italië*,	61	50	36,800.
Decamps A.G.	*De slijper*,	38	50	10,500.
Delacroix E.,	*De tiger en de slang*,	33	40	24,100.
Delacroix E.,	*Een Marokaan met kind*,	26	31	7,900.
Delacroix E.,	*Oostersche pantoffels*,	14	19	1,320.
Desgoffe B.	*Stilleven*,	20	13	580.
Detaille E.	*Een huzaar*,	23	18	6,000.
Diaz de la Pena	*Smyrnioten*,	35	29	8,800.

Diaz de la Pena	*Onder het loover*,	32	25	16,500.
Diaz de la Pena	*De poel*,	40	54	12,300.
Diaz de la Pena	*Bloemen*,	40	24	3,550.
Dupré J.	*Onder de wilgen*,	21	26	8,800.
Dupré J.	*De hooiwagen*,	27	41	5,500.
Dupré J.	*De woudbeek*,	19	24	6,000.
Dupré J.	*Landschap*,	33	40	3,500.
Fortuny M.	*Binnenplaats in Tanger*,	43	28	5,100.
Fromentin E.	*Arabier zich oefenende in 't schieten*,	25	40	2,100.
Gallait L.	*Leedvergeten*,	25	20	4.100.
Gallait L.	*Grijsaardshoofd*,	50	60	790.
Gérome J.L.	*Koning Candaule*,	20	32	3,100.
Hervier A.	*Werkplaats in het veld*,	21	32	500.
Israëls J.	*Terugkomst van de duinen*	53	98	7,100.
Jongkind J.B.	*De oude klokkentoren te Rotterdam* (1856),	43	56	4,600.
Jongkind J.B.	*Maneschijn* (1854),	24	31	1,350.
Jongkind J.B.	*Geankerde schuit* (1866),	33	55	1,420.
Leys H. (1836)	*Vlaamsch binnenvertrek*	40	32	4,900.
Meissonier E.	*Rustende ruiters* (1876),	37	30	125,000.
Millet J.F.	*Het Angelus*(*),	54	66	160,000.
Millet J.F.	*Zaaister in eene weide*,	33	23	23,000.
Muller C.	*Anjelierentuil*,	50	45	820.

(*) Werd, volgens dagbladen, na de veiling herverkocht voor 200,000 fr. (Zie onder *Parijs.*)

Pasini A.	*Arabieren op jacht* (1867)	25	45	6,000.
Plassan A.E.	*Het ontbijt*,	10	14	1,680.
Plassan A.E.	*Dame met eenen hond*,	15	10	920.
Ricard G.	*Des schilders portret*,	605^{m}	495	3,100.
Ricard G.	*Vrouwenborstbeeld*,	45	36	4,100.
Roybet F.	*De bode*,	78	62	12,050.
Roqueplan C.	*Herinnering van Béarn* (1838),	47	32	1,650.
Rousseau Th.	*Gehucht in Normandië*,	21	32	20,000.
Rousseau Th.	*Landschap*,	18	15	9,700.
Saint-Jean S.	*Vruchten* (1855),	45	53	5,800.
Scheffer A.	*Francesca di Rimini*	24	30	4,100.
Tassaert O.	*De kleine zieke* (1855),	32	23	2,200.
Troyon C.	*Visschersschuit* (*Honfleur*	59	35	8,900.
Troyon C.	*De beek*,	30	39	31,500.
Troyon C.	*De Solle-vallei*,	45	55	17,000.
Troyon C.	*Een ramshoofd*,	455^{m}	37	1,510.
Troyon C.	*Slapende nimf*,	24	18	750.
Troyon C.	*De hoeve*,	32	47	3,400.
Vely H.	*Vrouwenportret*,	55	45	410.
Vernet H.	*Napoleon I op 't slagveld*,	35	32	700.
Verschuur W.	*Stal met paarden*,	31	43	720.
Veyrassat J.J.	*De zaaiers*,	13	29	2,710.
Willems F.	*De waarzegster*,	85	68	12,500.
Ziem F.	*Venetië*,	395	575	17,500.
Ziem F.	*Afgaande zon*,	26	20	2,350.

Ziem F.	*Damahour* (aan den Nijl),	58	1 m.	6,000.
Ziem F.	*Avondschemering*,	32	55	3,600.

(Wordt voortgezet.)

De vlinder.

De vlinder wilde zich eene bruid aanschaffen, eene uit de bloemen, dat spreekt van zelf, eene nette, kleine. Hij zag eens rond. Allen zaten zoo stil en stemmig op hun steel als het eener jonge dame die nog niet verloofd is betaamt; maar er waren er hier zooveel en daaruit eene keus te doen was nog niet eens zoo gemakkelijk, zoodat de vlinder er niet mede kon klaar komen, en dus vloog hij naar het maagdeliefje toe. De Franschen noemen haar Margaretha, zij weten dat zij kan waarzeggen, en dat doet zij ook, als het verliefde jonge volkje haar blaadje voor blaadje afplukt en bij ieder haar eene vraag, den geliefde betreffende, voorlegt: Van harte? - Met smarte? - Een weinig? - In 't geheel niet? - en zoo al voort. Ieder vraagt dat in zijne eigene taal. Ook de vlinder vloog daarheen en vraagde; hij plukte de blaadjes niet af, maar kuste ze een voor een, omdat hij van meening was dat men met goedheid het meeste gedaan krijgt.

‘Lief Grietje Ganzebloem,’ zeide hij, ‘onder alle bloemen zijt gij de verstandigste vrouw. Gij verstaat de kunst van voorzegging; zeg mij wie ik krijgen zal, en wanneer. Als ik dat weet, vlieg ik er regelrecht op af en kan meteen gaan vrijen!..’

Maar Margaretha antwoordde niet. Zij nam het kwalijk dat men haar vrouw noemde, want zij was nog jonge juffer, en dan is men immers nog geene vrouw? Hij vraagde nog eenmaal, vraagde voor de derde maal, en daar zij geen enkel woord antwoordde, vraagde hij niet verder, maar vloog zonder veel omslag op vrijen uit.

Daar het nog vroeg in het voorjaar was, waren er sneeuwklokjes en krokussen in menigte. Gij ziet er allerliefst uit, maar nog wat groen, kleine juffrouwkens, zeide vlinder. Hij, evenals alle jongens, zag gaarne naar oudere meisjes.

Daarop vloog hij naar de anemonen, die waren wel wat dweepachtig; de tulpen te zwierig; de pioenen te burgerlijk; de lindebloesem te klein, en die hadden ook zoo'n sleep van familie; de appelbloesems hadden wel iets van rozen, maar vandaag bloeiden ze en morgen als er maar een beetje

waaide, vielen ze uit; dat was zijns inziens wel een al te kort huwelijk. De erwtebloesem beviel hem nog het meest; zij was rood en wit, zuiver en fijn, ze behoorde tot de huiselijke meisjes, die er goed uitzien en toch ook voor de keuken deugen. Hij was juist van plan met haar te gaan vrijen, toen hij daarnaast een doperwt met de witte bloesem nog aan de punt hangen zag. ‘Wie is dat?’ vraagde hij. ‘Dat is mijne zuster,’ zeide de erwtenbloem. ‘En ziet gij er dan later ook zoo uit?’ Daar schrikte de vlinder erg van, en hij vloog weg.

De kamperfoelies hingen over de heining, allemaal jonge juffrouwen met lange gezichten en gele huid; maar van die soort hield hij volstrekt niet. Ja, maar van welke soort hield hij dan? Vraag hem dat zelf.

Het voorjaar ging voorbij, de zomer was voorbij, en zoo kwam de herfst en hij kwam ook al op leeftijd. En de bloemen kwamen in hare fraaiste kleederen; maar hielp dat?

Hier was geene frissche geurige jeugd meer. Juist in den ouderdom verlangt het hart naar bloesemgeur, en van dahlias en stokrozen kan men juist niet zeggen dat ze zoo lekker ruiken. Zoo daalde de vlinder tot de kruisemunt af. Die heeft nu wel zoo zeer geen bloemen, maar zij is zelf bloem, ruikt van top tot teen en heeft bloemengeur in ieder bloem. ‘Die neem ik!’

Maar de kruisemunt stond stijf en stil, en eindelijk zei ze: ‘Vriendschap! - meer niet. - Ik ben oud en gij zijt oud! wij kunnen zeer goed voor elkander leven; maar trouwen? Neen! laat ons op onzen ouden dag geen dwaze streken beginnen.’ En zoo kreeg de vlinder in 't geheel niemand. De vlinder bleef oude jonkman, zooals men dat noemt.

Het was laat in den herfst; 't werd regenachtig en guur; de wind blies de oude wilgenboomen koud over den rug, zoodat ze van binnen kraakten. 't Was nu niet geraden in 't zomerpak uit te vliegen, daar zou iemand, zoo men zegt, de liefde van vergaan; de vlinder vloog echter in 't geheel niet uit; hij was bij toeval eene deur binnengekomen, waar de kachel brandde, zoo warm alsof het zomer was. Daar kon hij leven; maar: ‘Leven is niet genoeg,’ zei hij; ‘zonneschijn, vrijheid, en een enkel bloempje moet men toch hebben.’

En hij vloog tegen de glasruiten, werd gezien en in de verzamelingskast op een naald gestoken; meer kon men voor hem niet doen. ‘Nu zit ik ook op een steel, juist als de bloemen, zei de vlinder. Zoo heel aangenaam is dat toch niet! Doch het is even zoo goed alsof men getrouwd is, men zit vast.’ En hiermede troostte hij zich.

‘Nu dat is een ware troost,’ zeiden de bloemen op de vensterbank.

Maar, al wat in bloempotten groeit kan men niet vertrouwen, meende de vlinder; dat gaat te veel met de menschen om.

Naar het Deensch van H. C ANDERSEN.

Landverzwelging.

De Duitsche aardrijkskundige Crestel berekent, dat van Tessel tot de punt van Denemarken, de zee jaarlijks gemiddeld $5^{m}05$ land wegspoelt. Sedert de XIIIe eeuw geeft dit een landverlies van 600,000 hectaren.

Kroniek.

Antwerpen. *De Rubenskring* zal dit jaar zijne derde tentoonstelling openen; alleen in Antwerpen, Berchem en Borgerhout gemaakte voorwerpen worden toegelaten en zulks in twee afdeelingen, eene voor werklieden en eene voor meesters en werklieden.

- *Vereeniging der Antwerpsche etsers.* De 4e aflevering is verschenen en bevat van: J. Meyers, *Gezicht op de Schelde bij Walsoorden;* L. Schaefels, *Sieraadpaneel;* J.B. Michiels, *Portret van H. Schaefels;* C. Cap, *Vaderlandsch feest;* F. Lamorinière, *'s Avonds in de heide;* J. Guiette, *Onder het geboomte.*

- Het laatste begonnen werk van Jan Swerts (zie 1879, blz. 149), het op doek aangelegde en reeds goed gelijkend portret van mgr. Schwarzenberg, prins kardinaal te Praag, was dezer dagen tentoongesteld voor het raam van den kunsthandelaar Zazarini, op de Schoenmarkt nr 37.

- Bij Jos. Dirix, Markgravestraat 6, is het 5de Jaarboek der letterkundige vereeniging *Jan Frans Willems* verschenen, met een portret en eene levensschets van wijlen E. Van Herendael, van wiens hand in het boek eene levensschets van den toonzetter W. De Mol voorkomt. De inhoud van het jaarboek is voor het overige zeer afwisselend. Tot de medewerkers behooren onder andere de heeren J. Bouchery, A.V. Bultynck, A. De Saedeleer, J.J. Hellemans, L. Van Aken, J. Van Herendael enz. De uitgaven der jonge vereeniging verdienen zooveel belangstelling als steun.

Mechelen. De volgende schilderijen uit het stedelijk museum zijn verdoekt en hersteld geworden: 1o *Walvischvangst*, van Bonaventura Peeters, 2o de portretten, ten voeten uit, van de aartsbisschoppen Jan Hauchin en Jan Van Wachtendonck.

Brussel. Bij de op blz. 38 en vroeger, vermelde stukken, aangekocht voor het rijksmuseun, uit de tentoonstelling 1830-1880, te voegen: *Koeien van de weide terugkeerend,* door X. De Cock.

- Van de tafereelen van het kunstfeest (zie blz. 29) is het stuk *Felix de Merode*, *gekwetst te Berchem*, geschilderd door E. Van Hove, aan de gemeente Berchem bij Antwerpen geschonken en in het gemeentehuis geplaatst.

- Het staatsblad van 21 April bevat het volgend koninklijk besluit: ‘De door Belgen geschreven werken, die in het buitenland gedrukt zijn, worden aangenomen tot de wedstrijden voor de vijfjaarlijksche prijzen van: 1. vaderlandsche geschiedenis; 2. zede- en staatkundige wetenschappen; 3. Fransche letterkunde; 4. Vlaamsche letterkunde; 5. natuur- en wiskundige wetenschappen; 6. natuurlijke wetenschappen.’

- Jos. Dupont, gewezen orkestmeester van den Muntschouwburg, is benoemd als orkestmeester van den Covent-Garden-schouwburg, te Londen, en verwerft zich in deze betrekking veel goedkeuring van het publiek en in de dagbladen.

Gent. 109 rechtsgeleerden van Gent (rechters en advocaten) hebben zich met een vertoogschrift tot de wetgeving gewend, om te vragen dat de volgende wetsbepalingen zouden gestemd worden: 1. Wanneer in eene strafzaak, waarin verscheidene personen betrokken zijn, de rechtspleging in het Nederlandsch wordt gevoerd, zal het openbaar ministerie zich uitsluitend van die taal moeten bedienen, indien zij door al de betichten verstaan wordt en een hunner zijne verdediging er laat in voordragen; 2. De ambtenaren der gerechtelijke politie in de Vlaamsche gewesten zullen hunne processen-verbaal in het Nederlandsch moeten opstellen; de verklaring van elken getuige of verdachte zal worden opgeteekend in de taal, waarin

hij ze heeft afgelegd. Dit optreden voor de rechten van het volk en zijne taal strekt aan de Gentsche rechtsgeleerden tot eer. Hulde zij hun daarvoor gebracht en anderen tot volgen aangespoord!

- Julius Vuylsteke's *Verzamelde gedichten* (zie blz. 22) zijn bij C. Annoot-Braeckman van de pers gekomen in een fraai boekdeel van 431 blz.

Kortrijk. Er gaat in deze stad een museum van oudheden opgericht worden, dat gevestigd zal zijn in een der torens van den Broel.

Buitenland

Amsterdam. De *Tijdspiegel* bevat een schoon gedicht van den ook in België gunstig gekenden dichter Banck. Het is een flink gedacht en met waarheid geschreven dichtstuk over den Transvaal.

Parijs. Het kunstblad *L'Art* vermeldde onlangs dat het tafereel *Het Angelus,* van Millet, op de verkooping-Wilson 160,000 frank betaald, thans voor 200,000 frank weer aan een ander is verkocht. De schilder, die zoo lang moest tobben eer hij zijn werk kon verkoopen, kreeg, het is nog niet zoo lang geleden, daarvoor slechts 2500 fr.

- J. Claretie schrijft in een opstel over de Groote Opera, dat het archief en de bibliotheek van dezen schouwburg onder andere bevatten: 60,000 platen betreffende het tooneel, 5000 zang- of dansspelen die nooit zijn uitgevoerd, 28,000 liederen van Gounod, Bazin, Grisar, Clapisson, Berat, Monpou enz.; gedeelten van zangspelen die om de eene of andere reden uit de stukken werden weggelaten, waartusschen koren voor Halevy's *Charles VI*, 16 nog onbekende bladzijden van Donizetti, voor *La Favorite* bestemd, een lied voor Marcel en eene aria voor Valentine in de *Huguenots* enz. De verzamelingen zullen in eene groote zaal van het nieuwe operagebouw zichtbaar gesteld worden voor het publiek.

- De academie heeft den 1^{en} prijs Gobert (10,000 fr.) toegekend aan Chéruel, schrijver van de *Histoire de la minorité de Louis XIV*, den 2de, aan Berthold Zeller, voor zijn werk: *Richelieu et les ministres de Louis XIII: le connétable de Luynes.*

- Eene inschrijving alhier gedaan voor de overstroomden in België bracht meer dan 45,000 fr. op. Op voorstel van den schilder Alfred Stevens, heeft het comiteit besloten binnen kort eene verkooping van schilderijen te houden, ten voordeele der overstroomden. De heeren A. Stevens, Van Marcke en Ed. Romberg zijn gelast met de inrichting dier verkooping.

Algiers. In deze stad heeft eene kunsttentoonstelling plaats gehad. Op 300 tentoonstellers was België vertegenwoordigd door een 30tal kunstbeoefenaren. Van de 30 eeremetalen zijn er 9 aan Belgische kunstbeoefenaars toegekend, te weten: *gouden*, Th. Gérard; *zilveren vergulde*, Jac. Carabain, beide van Brussel; *zilveren*, L. Tydgat, van Gent, en David Oyens; *bronzen*, Leo Herbo, van Brussel, Leo Abry en T. Verstraete, van Antwerpen, Marcette, van Spa, en Corn. Van Leemputte, van Brussel; *eervolle melding*, J. Stobbaerts, te Antwerpen. De heer J.T. Coosemans, werd buiten prijskamp gesteld omdat hij reeds in Frankrijk het eeremetaal bekwam.

Londen. De pers gewaagt met veel lof over een in de Londensche academie tentoongesteld portret van wijlen lord Beaconsfield (B. Disraëli), geschilderd door

den Belgischen kunstenaar P. Van Havermaet, geboortig van Sint-Nicolaas en te Antwerpen gevestigd.

Dusseldorp. In deze stad zal op 5, 6 en 7 Juli het 58ste Rijnfestival plaats hebben, onder de leiding van Niels Gade en J. Tausch en met medewerking van de zangeressen Sachse Hofmeister (Leipzig) en Marianna Brand (Berlijn) en de zangers Winckelman en Gura (Hamburg) en Vollitz (Frankfort) voor de soli. Mev. Norman Meruda, uit Zweden, zal viool-soli spelen. Op het programma komen voor: Händels *Samson;* de Sion-cantate van Niels; werken van Michel Angelo, S. Bach, Mondelssohn, R. Schumann, R. Wagner enz.

Weenen. In 1882 zal alhier eene groote internationale tentoonstelling van kunsten gehouden worden. Er is echter geen geschikt gebouw en om daarin te voorzien heeft men het denkbeeld gevormd het museum te vergrooten, indien eenige personen verantwoordelijk willen blijven voor het mogelijke te kort. Het benoodigd kapitaal wordt op tachtig of honderdduizend gulden geschat, welk bedrag door baron Rothschild zal voorgeschoten worden. Het eere-voorzitterschap is door den aartshertog Karel Ludwig aanvaard.

Washington. Einde April werd in deze stad een bronzen beeld van wijlen den admiraal Farragut onthuld.

Sterfgevallen.

J.B. VANDERSYPEN, plaatsnijder, geboren te Brussel den 1n December 1817, is aldaar overleden den 2n Maart, even als wijlen L. Falmagne (zie 1875, blz. 191) in een aan armoede grenzenden toestand. Hij was een oud leerling der koninklijke graveerschool te Brussel, onder de leiding van wijlen L. Calamatta, en als dusdanig verschenen van hem teekeningen en proefdrukken van platen op de driejarige tentoonstellingen van 1842, 1845 en 1848. Hij bezat eene buitengewone vaardigheid in het teekenen, ofschoon hij slechts op 18-jarigen leeftijd begonnen was met leeren. Wij kennen van hem de volgende op koper gegraveerde platen: *Portret van A. Van Dyck* naar A. Van Dyck; Portret van *P.P. Rubens;* Portret van *Cosmus van Medicis* naar Pontormo; *Lucas Signorelli* naar A. Robert; *De gebrokene vioolboog* naar L. Gallait; *De kroning van O.-L.-Vrouw* naar P.P. Rubens; *De heilige Maagd door de engelen getooid* naar G. De Crayer (de 2 laatstgenoemde tafereelen zijn in het Belgische rijksmuseum), *Hongaarsche vrouw* naar J. Portaels; *Loge in den schouwburg van Pesth* naar J. Portaels (rijksmuseum). Voor jaarboekjes der koninklijke academie van België graveerde hij de portretten van C.A. De Beriot, C.L. Hanssens, E. Soubre, F.A. Snellaert en H.L.F. Partoes.

LEON-AMBROISE THÉLENE, sieraadbeeldhouwer, geboren te Parijs den 12n Maart 1811, is op 26 Maart te Brussel overleden. Hij was de eenige zoon van den befaamden sieraadbeeldhouwer Ambroise-Joseph Thélene (alias Thelen), geboortig van Luik 1768 + 1819. L.A. Thélene heeft sedert 1840 de meeste sieraadwerken uitgevoerd voorkomende in gebouwen opgericht naar de plannen der bouwmeesters T.F. Suys, J.J. Dumont, J. Cluysenaer, A. Schoy enz.

GASPARI, een voortreffelijk Italiaansch muzikant, muziekmeester der hoofdkerk van Bologna, stierf aldaar in 't begin van April, oud 74 jaren.

BENJAMIN DISRAëLI, lord van Beaconsfield, is den 20n April overleden. Hij werd in 1805 geboren. Tot de meest gelezene romans van den beroemden schrijver en

staatsman, behooren, buiten zijn *Vivian Grey* en *Contarine Fleming*, die verschenen toen hij 21 en 23 jaren oud was, *Lothair* en *Endymion.* Door de Engelsche kamers is beslist hem een standbeeld op te richten.

EMIEL DE GIRARDIN, alias Delamothe, de vruchtbare en uitstekende Fransche staatkundige schrijver, is den 26^{n} April te Parijs overleden. Hij was op 22 Juni 1806 geboren.

MAX-MARIA VON WEBER, ingenieur en schrijver van verscheidene werken in dit vak, stierf in April te Berlijn. Hij was zoon van den beroemden toonzetter.

V. PAPELEU, landschap- en zeeschilder, geboren te Gent, doch sedert langen tijd te Parijs gevestigd, is aldaar overleden in 't begin van Mei, ruim 70 jaren oud.

Frans Snijders 1579 + 1657[1].

TEEKENING EN HOUTSNEDE VAS ED. VERMORCKEN, LEERAAR AAN DE KONINKLIJKE ACADEMIE VAN ANTWERPEN.

Frans Snijders was zoon van den wijntavernier der vermaarde *Groote Bruyloftcamere.*[2] waarin de rampzalige Frans Floris zijn fortuin verbraste. De hospes van dit grootste drinken smulhuis noemde zich Jan Snijders. Zijne wederhelft, die in hare befaamde keuken de fijnste vogels plukte en het smakelijkste wild aan het spit of in den oven stak, heette Maria Gijsbrechts. Hun wijnhuis, zoowel als hunne tafel, werd druk bezocht door onze kunstenaars. Zoo kwam het gewis, dat twee der zes kinderen van den tavernier Snijders neiging

(1) Ontleend aan de *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool* door F. Jos van den Branden, bekroond in den prijskamp door het gemeentebestuur van Antwerpen uitgeschreven in 1877. Zie onzen jaargang 1877, blz. 135, 1878, blz. 75.

(2) *In 't geschilderd huis*, vroeger op de Schoenmarkt, tegenover de Meirbrug, thans n^{r} 51. Het was daar dat de schitterendste huwelijksfeesten werden gehouden, welke destijds minstens drie dagen duurden en waarbij verbazend groote sommen werden verbrast.

EVERJACHT, TAFEREEL VAN FRANS SNIJDERS.

kregen voor het beoefenen der kunst. Het eene dezer kinderen was Michiel Snijders, die zich tot na 1661 *constschilder* noemde, doch geene werken naliet; het andere was onze Frans, die op 11 November 1579 over de doopvont der hoofdkerk werd geheven, en met wien wij ons alleen zullen bezig houden. Volgens den Liggere onzer Gilde werd de jongen ten jare 1593 leerling van den Helschen Breughel. Echter staat er onder zijn portret, door Antoon van Dijck geschilderd en door Jacob Neefs gegraveerd, dat hij ook lessen ontving van Hendrik van Balen. In 1602 werd Frans Snijders meesterschilder van Sint-Lucasgilde; doch in 1608 bevond hij zich in Italië. Reeds den 26^{n} September van dit jaar schreef de Fluweelen Breughel naar Milaan, dat zijn trouwe vriend, de schilder Frans Snijders, aldaar van Rome zou aankomen, en hij beval hem ten zeerste aan bij zijne bemiddelde kennissen. In de lente van het volgende jaar was onze jonge meester te Antwerpen terug, en dan onderscheidde hij zich als een uitstekend schilder. Aanvankelijk maalde hij dood wild, gevogelte, fruit, groenten, ja, gansche spijskamers, waarin kat en hond loerden op eene lekkere brok. De keus van Snijders' genre was nog al natuurlijk. In de voorraadskamer zijner moeder vond hij immers al de noodige schilderachtige voorwerpen tot het samenstellen van een prachtig stilleven- of doode-natuurstuk. Nauwelijks kwam Snijders in aanraking met Rubens, of deze ried hem de dieren den eeuwigen slaap niet te laten genieten, maar ze integendeel ondereen te laten worstelen of door den jager en zijne honden te laten vervolgen. Snijders begreep dien wenk zoo wel, dat hij de meest levensvolle, de krachtdadigste onzer dierenschilders is geworden. Al zijne voorstellingen zijn op natuurgrootte, met waarheid en stoutheid weergegeven. Het deert hem weinig of de groep zijner bloedige worstelaars regelmatig of bevallig ineen zit. Hij laat zijne verwoede dieren aanvallen en afslaan, opvliegen en hals over kop tuimelen, zoodat de vervoerde aanschouwer de schoonheid van vorm en lijn vergeet, om slechts de kloeke natuurlijkheid der handelingen te kunnen bewonderen. In zijne wijze van penseelen is Snijders breed en keurig tevens. Zijn koloriet is schitterend en soms zoo rijk en krachtig als dat van Rubens, terwijl hij met de lichtspeling ook dezelfde wonderen verricht als de Oppermeester. In het voorstellen van menschenbeelden had Snijders zich nimmer geoefend, en daarom schilderde Rubens de figuren in zijne tafereelen. Het museum van den Haag bevat van Frans Snijders *Wild en vruchten* op

eene tafel, waarbij een jager van Rubens, en eene *Hertenjacht* met landschap en figuren van denzelfden medewerker. Ook te Berlijn prijkt eene *Hertenjacht* en te Dresden eene *Berenjacht* van Snijders, met jagers van Rubens,[1] In vele van Rubens'

(1) Waarschijnlijk eene vergissing. Het is eene *Jacht op een wild zwijn*, waar Rubens bepaaldelijk de jagers van schilderde. Van de *Berenjacht* in gemeld museum zijn de figuren aan Honthorst en ook aan anderen toegeschreven.
RED.

jachten, waarin de menschen en de paarden talrijker zijn dan de wilde dieren, werden deze laatste gemaald door Snijders; want hij werkte veel voor rekening van den grooten meester. Zulks belette toch niet, dat Snijders persoonlijk ook belangrijke bestellingen ontving, en zulks wel van den koning van Spanje en verscheidene prinsen van Europa. Ook de stad Antwerpen bewees hem die onderscheiding. Voor ons stadhuis vervaardigde hij in den zomer van 1630, een groot tafereel: *Dood wild en vruchten.* Het bevatte hinden, everzwijnen, vogelen en eenen levenden papegaai, die pruimen grijpt, terwijl eene vrouw hem gadeslaat. Dit prachtig gewrocht, waarin Rubens het figuur maalde, werd den schilder 300 gulden betaald(1). Men bewonderde het in de Staten-Kamer van ons stadhuis tot bij den inval der Fransche republikeinen, wanneer het spoorloos verdween. De meeste en voornaamste werken van Frans Snijders ontmoet men thans in de museums van het buitenland. Ons museum bezit van den beroemdsten dierenschilder slechts een gevecht tusschen *Zwanen en honden*(2) en een *Vischkraam.* Brussel heeft maar éen zijner gewrochten: *Dood wild en vruchten*(3). De Louvre van Parijs integendeel bewaart van hem eene *Hertenjacht*, *Dieren in het Paradijs*, de *Tocht der dieren in de Ark van Noach*, een *Vischkraam* en een *Papegaai en Eekhoorn hij Fruit.* Te Sint-Petersburg heeft men aan eene zaal van het museum, Snijders' naam gegeven, omdat er zoo vele zijner meesterstukken pronken. Dresden bewaart van hem eene *Everjacht* en zes stukken *Dood wild en vruchten.* Verders vindt men van Frans Snijders te Weenen, in het Belvedere: eene *Jacht van honden op vossen*, *Daniël in den kuil der leeuwen*, een *Hert en ree vervolgd door honden*, *Dieren in het paradijs*, en in de galerij Lichtenstein: twee *Hertenjachten*, een *Stilleven* en *Dood wild met vruchten;* te Berlijn: een *Strijd tusschen beren en honden,* een *Hanengevecht* en een *Vogelenconcert;* te Munchen: *Jacht van leeuwinnen op eene ree*, een *Everzwijn door eene leeuwin gedood*, eene *Everjacht* en *Wild, gevogelt en fruit door kat en hond beloerd;* te Amsterdam: twee stukken *Dood wild met groenten;* te Brunswijk: eene *Everjacht* en te Florentië, Napels, Rijsel, Duinkerke en andere steden nog verscheidene jachten of stillevens(4).

(1) 'Geordonneert den Tresoriers ende Rentmeestere, van stadtswegen, vuyt te reycken ende te betaelen aen Franchois Snijers, constschilder, de somme van drij hondert guldens eens voor de schilderije bij hem gemaect, staende op den raedthuyse, in Champagnijncamer. Actum in Collegio 6 Septembris 1630.' *Collegiaal aktenboek der stad Antwerpen,* 1629-31.

(2) Zie *De Vlaamsche School* 1865, bladz. 9.
RED.

(3) Heeft er een tweede ontvangen in 1880 van den heer Van Hoorebeke de Pieremont, eene *Keuken* voorstellende. (Zie onzen vorigen jaargang blz. 27.)
RED.

(4) In het museum te Marseille zagen wij van F. Snijders een uitmuntend stilleven, op doek geschilderd, $1^{m}75$ hoog, $2^{m}40$ breed, de voorwerpen op natuurlijke grootte, dat vroeger had toebehoord aan den heer Petit-Bergons, te Marseille, bij wien het in 1840 voor fr. 4000 werd aangekocht. Te Florence zagen wij van hem eene *Everjacht:* op den voorgrond drie gekwetste buiten gevecht gestelde honden, een hond heeft het wilde zwijn bij het oor vast, een andere bespringt het op den rug en twee jagers gaan het dier te lijf; het stuk is op doek geschilderd; alles natuurlijke grootte, maar de jagers zijn hier niet van de hand van Rubens. Op de veiling van de schilderijenverzameling van den heer Van Schorel, oud-burgemeester van Antwerpen en heer van Wilrijck, den 7^{n} Juni 1774, kwam eene schets van Snijders voor, *Zes honden vechtende met een wild zwijn.* In de veiling van den kanunnik P.A.J. Knyff, die te Antwerpen plaats had den 18^{n} Juli 1785 en volgende dagen, werd een groot stuk van Snijders voor de som van 388 gl. toegewezen; het stelde voor *Elf honden vechtende met twee beren;* het

Door het leveren van zoo vele prachtige tafereelen was Snijders een bemiddeld man geworden. Toen hij op 23 October 1611 in den echt trad met Margaretha de Vos, zuster der schilders Cornelis en Pauwel de Vos, vestigde hij zich in het huurhuis n^{r} 17 der Korte Gasthuisstraat; doch op 24 December 1620 kocht hij, voor eigen gebruik, in de Keizerstraat tegenover de Ambtmanstraat, het huis met poort en hof, n^{r} 8, terwijl hij later nog eigenaar werd van twee andere huizen en van vele renten. Gelijk zijn geldelijk vermogen vermeerderde, zoo steeg ook des kunstenaars roem. Antoon van Dijck konterfeitte het schoon en mannelijk wezen van den beroemden dierenschilder met zoo veel voorliefde, dat men Snijders' afbeeldsel tusschen de puikgewrochten van den koning der portretschilders rekent. Op 10 Februari 1661 getuigden de schilders Jacob Jordaens en Pauwel de Vos, ‘dat zij verscheyden reysen gesien hebben twee schilderijen, wesende de twee portretten van den ouden Frans Snijders zaliger ende sijne Huysvrouwe, de welcke sijn geschildert door den fameusen ende vermaerden constschilder heer Anthoni van Dijck; welke voornoemde schilderijen zij estimeeren tegenwoordelijck weerdich te sijn tsaemen de somme van hondert ponden grooten oft drijhondert pattacons ten alderminsten, ingevolge dat de stucken, door den voornoemden van Dijck geschildert, tegenwoordelijck geestimeert worden.’ De hier bedoelde uitstekende portretten bevinden zich thans in Engeland, het eerste in de verzameling van den graaf van Carlisle, het tweede in bezit des graven van Warwick. Ook Cornelis de Vos maalde de portretten van zijnen schoonbroeder Frans Snijders en dezes vrouw; doch in een tafereel dat thans in het museum van Turijn is uitgestald.

Het huwelijk van den gevierden schilder werd met geene kinderen gezegend. Daarom was Snijders veeltijds bezorgd om zijn aanzienlijk vermogen tusschen zijne nabestaanden naar geweten te verdeelen. Bij het opstellen van zijn eerste testa-

landschap en de lucht der schilderij waren opgegeven als zijnde van de hand van Jan Wildens; in dezelfde veiling werden verscheidene aan F. Snijders toegeschrevene stillevens verkocht. In de veiling der nalatenschap des heeren J.P. Bosschaert in 1871 te Antwerpen kwamen van Snijders twee stukken voor, thans in bezit van de heeren K. Verlat en P.F. Giebens te Antwerpen, voorstellende: *Honden vechtende om dierlijke ingewanden.* Op de verkooping van den baron L. Le Candele (zie blz. 80) waren verscheidene stukken onder Snijders' naam opgegeven; maar het is dezen meester vergaan als vele andere: er worden hem werken toegeschreven die hij zelf nooit zal gezien hebben. De heer F.J. van den Branden wijst tafereelen aan, die geschilderd zijn door Pauwel de Vos en in museums voor stukken van Snijders doorgaan. In Brussel werden van F. Snijders verkocht: 1773, 20 Juli, in het lokaal H. Geest: *Wild*, *fruit en bloemen;* - 1774, 24 Juni bij den heer Jacobs Walenplaats: *Bloemenkrans met een borstbeeld;* - 1776, 15 Juli, bij de barones de Boonem: *Hond eenen kalfskop afknagende* en *Fruit*, *dood wild* enz.; - 1779, 16 Augustus, bij ridder de Verhulst: *Tafel beladen met visch* en *Tafel met wild;* - 1785, 17 Juli (veiling van stukken afkomstig van vernietigde kloosters): *Berenjacht;* - 1788, 1 September, veiling Horion, in de O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuwstraat: *Wild*, *gevogelte en figuren;* - 1801, 13 April, bij den raadsheer Van den Branden: *Fruit en gevogelte;* - 1802, 27 April, bij graaf de Cuypers de Reymenam: drie *Dierengevechten*, benevens de schets van eene *Wilde zwijnenjacht.*
RED.

ment van 15 November 1613 koesterde hij nog de hoop vader te zullen worden; want, zegde hij, als God hem kinderen mocht verleenen, moesten zij, bij hun bojaren, elk 1500 Carolusgulden ontvangen. Als hij zonder kinderen zou sterven, dan liet hij 'aen sijnen vader Jan Snijders ende sijne moeder Maria Gijsbrechts, als gedenckenis, seker stuck schilderij, op doek, bij hem testateur gemaeckt, wesende eenen *Reyger ende een Ree*,' welke schilderij na de dood zijner ouders door zijne vrouw, Margaretha de Vos, teruggeëischt mocht worden voor 150 gulden. Uit zijn testament van 20 September 1627 blijkt, dat hij de hoop op kinderen te krijgen had laten varen. Nu maakte hij duizenden gulden en juweelen aan zijne familie en 100 gulden aan den arme. Zijn schoonbroeder Pauwel de Vos kreeg zijnen grooten wrijfsteen en grooten schroefezel. Zijnen neef, den schilder Hendrik de Rasieres[1], liet hij zijnen anderen wrijfsteen, eenen schroefezel en in verdeeling met Pauwel de Vos 'twee boecken van Marcus Gerardi[2] en de Fabulen van Esopus.' In hun testament van 31 Augustus 1641 en in de codicille van 18 Juni 1646, maken Frans Snijders en Margaretha de Vos nog aanzienlijkere legaten in geld en juweelen aan hunne bloedverwanten. Onder andere beschikt zij haren broederen Adriaan, Cornelis en Pauwel de Vos 8500 gulden, en de arme krijgt reeds 200 gulden. Margaretha de Vos, die sinds maanden ziekelijk was, overleed op 2 September 1647. Zij werd, volgens haar verlangen in de Minderbroederskerk begraven. In 1655 begon haar weduwenaar ook ziekelijk te worden. Op 21 December van dit jaar verleed hij andermaal een testament, waarvoor de schilder Johan Boeckhorst hem als getuige bijstond. De lijdende Frans Snijders verlangde bij zijne gade ter rust gelegd te worden. Zijne zuster, de begijn Maria Snijders, noemde hij tot zijne algemeene erfgename; doch zij moest al de vroeger bepaalde legaten uitkeeren, aan de Sint Lucasgilde 70 gulden, en aan dezer armbusse 100 gulden aftellen. Zijnen broeder den schilder Michiel Snijders, vermaakte hij een jaarlijksch inkomen van 300 gulden en 400 gulden voor een rouwkleed, midsgaders al zijne printen en printboeken. uitgezonderd het groote boek met de printen van den heer Peter Pauwel Rubens, dat hij schonk aan zijnen neef, den schilder Jan Baptist de Vos. Zijn neef Hendrik de Rasieres kreeg al zijne papieren beschilderd met Italiaansche vruchten, benevens een legaat van 2000 gulden. Pauwel de Vos ontving als herinnering 'eene schilderije, wesende een naeckt Vrouwken met eenen Pels, van d'heer Rubens naer Titian.' Suzanna Cock, de weduwe van Cornelis de Vos, kreeg het tafereel *De Salvinge van Salomon* terug, dat door haren man gemaald en aan Frans Snijders was gegeven tot gedenkenis. Na dit tijdstip moet onze beroemdste dierenschilder niet veel gezonde dagen meer hebben geteld. Hij stierf op 19 Augustus 1657.

Antwerpen.

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

Uit het Parijsche volksleven.
IV.

(1) Zoon van den goudsmid Rombout de Rasieres en Clara Snijders.

(2) Marcus Geeraerts, de beroemde Brugsche schilder, die een leerboek over het waterschilderen en eene handleiding voor de teekenkunst schreef, en de platen etste voor het werk: *de Warachtige Fabulen der Dieren*, *Brugghe*, 1567.

Gloeiend heet was het 's namiddags. De lange, dampende spoortrein rolde door het zonnige landschap, en niettegenstaande de snelle vaart, roerde zich schier geen luchtje, om de hitte in den wagen te temperen. In een rijtuig van de eerste klasse zat slechts één persoon - eene schoone, rijk gekleede vrouw, die in eenen hoek gedoken zat, als om zelfs het lichte koeltje te vermijden, dat het zijden gordijn van het deurraam deed zwellen. Het was een sneltrein naar Londen, die maar op eenige weinige standplaatsen onderweg stil hield.

Verder en verder vloog hij en liet slechts eene streep witten rook op zijn spoor zweven, als verstrooide wolkjes, door den wind geplaagd; en de daglooners op het veld, die hun werk staakten, om den trein na te kijken, zagen met verbazing, dat die lang uit hun gezicht verdwenen was, voordat de teruggebleven smook nog in de lucht was opgetrokken. En de trein stoof voort door het vlakke land, dat met boomen en hoeven bezet was, over bruggen en witte kalksteengroeven voorbij, door wijd verstrooide dorpen, langs fabrieken met hooge stoomschoorsteenen, tot hij eindelijk in eene donkere hooge hal met een dak uit ijzer en glas op slanke ijzeren zuilen binnenreed - in het statie-gebouw te Shoredish in Londen.

De reizigers stapten uit en gingen ieder zijnen weg; de dame in de eerste klasse bleef nochtans rustig in dezelfde houding en scheen niet te bemerken, dat de trein stil hield. Eindelijk trad een der treinwachters aan het portier, bracht beleefd de hand aan den hoed en vroeg: ‘Wacht gij uw rijtuig hier, mevrouw?

De dame zag verschrikt op.

- Mijn rijtuig? Neen. Is dat al Londen?
- Ja, mevrouw; wil ik een huurrijtuig voor u halen?

Zij knikte toestemmend, en volgde hem uit den wagen.

- Waarheen verkiest gij gebracht te worden, mevrouw?
- Op den ijzeren-weg naar Frankrijk.
- Goed. Koetsier, naar de Londensch statie van de zuidooster-baan.

De treinwachter dankte beleefd, toen de dame hem een zilverstuk in de hand drukte, hielp haar in het rijtuig, en de koetsier reed voort.

Het was nu vier ure, en toen zij de Londenbrug bereikte, die wemelde van voetgangers en rijtuigen, was het nog slechts tien minuten voor den tijd dat de trein vertrok. De dame kwam nog even tijdig om eene plaats te bekomen; de trein zette zich in beweging, en andermaal stoomde zij voort door het land, thans den blik naar de kusten van haar vaderland gekeerd. Arme Annette! Een verterend vuur gloeide in haar: het heimwee. In vreeselijke spanning, onder pijnigend zelfverwijt over de wijze, waarop zij tot hiertoe geleefd had, was de

geheime stil gedragene ellende der laatste jaren door Hippolyte's ernstige toespraak tot vertwijfeling overgeslagen. Ze had zich voorgenomen, hare kluisters te verbreken, het vernederend leven, dat zij nu vijf jaren geleid had, van zich te werpen; zij wilde hare liefde, en met deze wellicht het leven, ten offer brengen, wilde zich van Engeland losrukken, naar haar vaderland ijlen, Louiza's hand kussen, en van haren vader vergiffenis afsmeeken, zij verzaakte thans de liefde, de diepe, gloeiende liefde, welke zich van jaar tot jaar vaster in haar hart gevestigd had; zij stiet dit gevoel, waaraan zij alles had geofferd, van zich, want haar geweten wees als een vertoornde engel onverbiddelijk voorwaarts en dreef haar vandaar.

En voorwaarts vloog zij en lette niet op het fraaie vruchtbare landschap, dat haar omgaf. Verder stoof de trein, oude pachthoeven voorbij, met wonderlijke gevels en verdraaide schoorsteenen, met bemoste schuren en heerlijke boomgaarden; voorbij groene heuvels en door met zorg bebouwde dalgronden, langs groene weiden en kronkelende beekjes, met wilgen omzoomd; - voorbij sierlijke landhuizen achter bloeiende heggen en aan heldere vijvers, waarop eenden en zwanen vredig rondzwommen; - voorbij oude met klimop begroeide kerken, die allengs in puin en stof overgingen, even als de lijken onder de groene grafterpen; - voorbij uitgestrekte marktvlekken en steden, langs eenzame molens, langs kudden van schapen op het rosse heideveld. Eindelijk kwam eene dicht opeengedrongene stad, en achter haar in wijde uitgestrektheid het ruime gezicht op den breeden, blauwen oceaen, hier en daar met een wit blinkend zeil er op - een stoomschip smookte in de haven en conducteurs riepen den naam van de standplaats: Folkestone.

Een half uur later is Annette op zee; doch ook wat zij daar aanschouwt laat haar even koel en ongeroerd, als vroeger het binnenland. Met gebogen hoofd zit zij daar, de handen gevouwen, de oogen naar den grond geslagen. De zeewind blaast haar koel in het gezicht, en onder zijn vochtigen adem vallen de sierlijke krullen ontrold van haar voorhoofd. Het is koud, maar zij voelt het niet; hare wang gloeit en hare handen zijn heet en droog; zij denkt enkel aan het verledene en aan de toekomst - het tegenwoordige is voor haar een schoon wit blad in het levensboek.

Men landt te Bologne; 't is onderwijl avond geworden - pikdonkere nacht, en de trein vertrekt eerst anderhalf uur daarna. Nadat de goederen onderzocht zijn, staat zij vol gedachten op het havenhoofd, ziet de gaslichten zich aan den donkeren vloed spiegelen, hoort de golven klotsend tegen het stevig muurwerk der kaai aanslaan - eene heimelijke begeerte bekruipt haar, om zich in de donkere diepte neer te storten en zoo op eenmaal een einde te maken aan haar lijden en aan haar leven. Zij stoot die gedachte nochtans van zich af en wandelt verder; doch al spoedig rijst datzelfde verlangen opnieuw bij haar op - zij kan het niet van zich wijzen, want het gaat en komt telkens weder, als eene influistering van een boozen geest.

Zij staat hier zoo lang in de open lucht, dat zij bij herhaling de klokken van de torens hoort slaan. Eindelijk kondigen die het uur van het vertrek aan, want onwillekeurig telt zij de elf slagen, zich herinnerende dat de trein te half twaalf vertrekt, en nu verlaat zij het kantoor der rechten, werpt zich in 't eerst en best huurrijtuig en rijdt naar den ijzeren-weg.

Nu zit zij weder in het spoorrijtuig, dat door eene lamp boven in het dek slechts spaarzaam verlicht wordt, en andermaal vliegt de trein met windsnelheid vooruit. Niemand zit met haar in het rijtuig, doch zij bemerkt niet eens, dat zij alleen is, maar heeft zich wederom met neergeslagene oogen in eenen hoek geschoven. Soms houdt

de trein stil bij een van gaslampen schitterend statiegebouw; soms opent een beambte de deur en ziet naar binnen; doch zij bemerkt zulks niet. Er is geene maan aan den hemel en buiten voor de vensters is alles ravenzwarte duisternis. 't Is haar, alsof zich uit het gedreun van den sleper stemmen doen hooren, alsof zij daaronder de diepe zware stem van Hippolyte met zijne strenge bittere beschuldigingen onderscheidt, het snikken haars vaders, de wanhopige kreten van haren verlaten geliefde. Eindelijk verzonk zij in een onrustigen slaap, om slechts weder hetzelfde te droomen, en ontwaakte met verkleumde handen en voeten, maar met gloeiend voorhoofd. Helder lamplicht viel op haar, eene stem vroeg haar hare plaatskaart. ‘'t Is goed, madame. We zijn te Amiens. Twintig minuten verblijf.’ Zij rilt, bibbert van koude, zwakheid, en onbehagelijkheid, maar kan zich niet bewegen en weet zich nauwelijks te herinneren, hoe zij hier gekomen is. Eene oude vrouw biedt haar door het portier appeltaartjes aan; zij koopt er twee, doch werpt ze na de eerste beten weg, want eene doodelijke zwakte en onmacht heeft haar overmeesterd. Thans voelt zij weder gloeiende hitte en onuitstaanbaren dorst. De trein is op nieuw in beweging en de dag begint te grauwen.

Huizen en boomen in onduidelijke omtrekken en half in floers gehuld, glijden nu langs de vensterglazen voorbij, maar worden met elk oogenblik duidelijker. Velden vertoonen zich, waarboven dichte witte nevels hangen, - bosschen, boerenhoeven, steden en dorpen. Daar verschijnt een fraaie breede stroom tusschen groen geboomte, en de grijze hemel spiegelt zich daarin; vervolgens een dicht woud, boven welks kruinen eene witte kapel uitsteekt; hierop kalkovens, steile en diepe steengroeven, kampen met boomen bezet, tusschen welke zich een wijd verschiet opent. Hierop eene stad met eene trotsche domkerk - eene lange lijn van grauwe muren met bolwerken op de eene zijde - onvruchtbare vlakten en moeraslanden, een dorp met een net kerkje en eene begraafplaats vol kruisen; al verder een riviertje met booten en wilgen, een hoop witte boerenhuisjes, en een bouwval onder boomen; dan een voortloopende, onafzienbare chaos van witte gebouwen, en eindelijk het gezicht uit de verte op Parijs met zijne vele torens, die zich nog niet duidelijk uit elkaar laten onderscheiden.

(Wordt voortgezet.)

> Indien wij slechts oud genoeg mogen worden, dan is er niets in ons leven,
> wat niet wordt alsof het nimmer geweest ware.
> C. VAN NIEVELT.

Eene sterkwaterplaat van Constantinus Cornelius Huysmans.

Bovenstaande fraaie koperetsing is uitgevoerd door den kunstschilder C.C. Huysmans, geboren te Breda op 1 Januari 1810; hij was een zoon van Jacobus Carolus,(1) van wien hij het eerste kunstonderricht ontving; voorts bekwaamde hij zich aan de Antwerpsche academie onder de leiding van M.I. Van Brée; in 1829 was hij de 2e in de *Doorzichtkunde;* ten gevolge van de omwenteling staakte hij in 1830 zijne studiën te Antwerpen. In 1832 had hij reeds op de tentoonstelling te Amsterdam een stuk, voorstellende een *Batavier zich in het pijlschieten oefenende.* In 1833 ging hij zich verder ontwikkelen bij zijnen landgenoot A. Scheffer, te Parijs, en bij de kunstschilders Th. Rousseau en J.B. Hubert, in dezelfde stad. Ondanks zijne aanvankelijke studiën in het geschiedkundig vak, werd hij landschapschilder. In 1835 prijkten van hem op de Parijsche tentoonstelling twee landschappen, waarmede hij veel eer inlegde. Kinderplicht noopte hem korten tijd daarna terug te keeren naar zijne geboortestad Breda, om er tot steun te gaan verstrekken aan zijn blind geworden vader en het verdere talrijke gezin. Hij werd zijns vaders opvolger aan de koninklijke militaire school en aan het stads-teeken-instituut. In 1840 gaf hij een werk uit met platen voor het landschapteekenen dat twee uitgaven beleefde. In 1850 liet hij nog verschijnen, bij P.N. van Kampen, te Amsterdam: *Grondbeginselen der teekenkunst*, terwijl van hem op de meeste tentoonstellingen van Amsterdam en 's-Gravenhage tot in 1850 tafereelen prijkten, meestal gezichten uit Noord-Brabant. In 1845 werd eene schilderij van Huysmans door Z.M. koning Willem II voor zijne bijzondere verzameling aangekocht, namelijk een *Binnengezicht met vrouw en kind.* C.C. Huysmans trouwde op 15 Juli 1854 met Ludovica Francisca Maria Kerstens, die reeds den 18n Januari 1855 overleed. Er bestaan van Huysmans eenige etsingen die zeer gezocht zijn door de liefhebbers.

Nieuw bier.

(1) Jacobus Carolus, op 14 December 1776 insgelijks te Breda geboren, kwam in 1802 te Antwerpen zijne studiën voortzetten; hij had toen reeds zijn linkeroog verloren; in 1803 behaalde hij aan de Antwerpsche academie den eersten prijs in het teekenen naar de antieke beelden en in 1805 prijkten van hem op de eerste Antwerpsche tentoonstelling twee tafereelen die verkocht werden. In 1830 benoemde Z.M. koning Willem I hem tot leeraar in de teekenkunst aan de koninklijke militaire academie te Breda, uit welk ambt hij in 1837 eervol ontslagen werd ten gevolge van blindheid.

In Frankrijk zijn proeven genomen met het gebruiken van de vruchten der Ptelia trifoliata in plaats van hop, en men bekwam een helder en lichtgeel bier, dat bijzonder fijn van smaak was. Ptelia trifoliata, ook driebladerige olm genoemd, is een Noord-Amerikaansche boom, die sedert lang in Europa inheemsch is en welig gedijt in tuinen en parken. Hij wordt een 12-tal voet hoog en draagt in het 4de of 5de jaar overvloedig vruchten die een sterken hopreuk hebben.

Veiling der kunstverzameling van L.J.H. baron Le Candele van Humbeeck.

De verzameling schilderijen van wijlen L.J.H. baron Le Candele (zie blz. 45) is den 25n April grootendeels openbaar verkocht, te Antwerpen, ten overstaan van den deurwaarder Jan Dirickx, met den volgenden uitslag:

Nr	MEESTERS	ONDERWERP	PRIJS FR.	KOOPERS.
1	Rubens (school)	*Manshoofd*	20	P.J. Neumans
2	Onbekend	*Priesterhoofd* (antiek)	100	Favier (Parijs)
3	P. Breughel	*Stilleven*	22	A. Van Esch
4	Onbekend	*O.-L.-Vrouw* (antiek)	10	L. Schoesetters
5	P. Ommeganck	*Schapenkoppen* (studie)	15	H. Verbuecken
6	Onbekend	*Christus op den Kalvarieberg* (antiek)	32	A. Tirion
7	Onbekend	*Godfried Houtappel, heer van Ranst*	100	Bn de Gilman
8	Holbein (manier)	*Keizer Maximiliaan*	55	E. Leiffers
9	Fransche school	*Wintervermaken*	17	E. Leiffers
10	Onbekend	*Laatste oordeel* (antiek)	10	Van den Berg
11	G. Wappers	*Aangelegde studie*	18	L. Schoesetters
12	Onbekend	*Edelvrouw* (1583)	110	A.H. Guyot
13	Fransche school	*De herfst*	30	J. Seidel
14	Onbekend	*Binnenste eener kerk*	32	L. Schoesetters.
15	Onbekend	*Mansportret*	95	J. Seidel
16	Fr. Camilo	*Keizer Karel*	55	A. Tirion

17	Heda	*Stilleven*	130	P. Elsen
18	J.P. Gillemans	*Laatste avondmaal omringd van bloemen*	45	L. Schoesetters
19	P. Breughel	*Stilleven*	340	L. Schoesetters
20	F. Snyders	*Berenjacht*	40	Villefranc
21	G. De Crayer	*Franciscus in verrukking*	26	Van Spilbeeck
22	Onbekend	*Graaf van Hornes*	80	Melges-Falcon
23	P. Breughel	*Vlaamsche kermis*	550	A. Tirion
24	Onbekend	*Vleugelstuk* (antiek)	40	L. Schoesetters
25	P. Breughel	*De rots van St.-Antonius*	55	G. Agie
26	C. Schut	*De heilige familie*	11	Van Spilbeeck
27	Fransche school	*Portret van den dolfijn*	14	J. Michiels
28	Onbekend	*Portret van Joseph II*	75	N. Noé (Brussel)
29	W. Kalf	*Keuken*	55	P.F. Giebens
30	G. Wappers	*Een engel* (naar Van Dyck)	38	H. Verbuecken
31	H. Van Assche	*Landschap*	42	Van den Berg
32	G. Wappers	*Aangelegde studie*	8	Van den Berg
33	Van Eyck(school	*Kloosterzusters*	140	L. Schoesetters
34	Guardi	*Zicht van Venetië*	80	A. Van Esch
35	F. Stampaert	*Portret van den prins van Savooie*	55	L. Schoesetters
36	De Coninck	*Mansportret*	55	P.J. Neumans
37	P. Van Bredael	*Landschap met dieren*	40	P.E. Nicolié
38	Q. Massys	*Christushoofd*	85	Van den Berg

39	Jacob Jacobs	*Riviergezicht* (studie)	30	C. Le Jeune
40	Onbekend	*Maria met het kind*	50	Pavier
41	Huchtenburg	*Ruitergevecht*	22	
42	J. Jordaens	*Silenus*	8	Van den Berg
43	Onbekend	*Christusgekruisd* (antiek)	200	Van den Berg
44	A. Van Ostade	*Herberg*	130	C. Coosemans
45	F. De Braekeleer	*Het gebed*	28	A.J. Posno
46	P. Quast	*Dorpsfeest*	180	Robrés(Rijssel)
47	Teniers (manier)	*Vlaamsch feest*	45	Lonnen
48	Mignon	*Stilleven*	100	H. Gevers
49	Onbekend	*Christushoofd*	90	F. Vingerhoets
50	N. Bosschaert	*Bloemen*	22	J. Seidel
51	Van de Velde	*Zeestuk*	34	Van den Berg
52	Fransche school	*Wijnoogst*	22	J. Seidel
53	Moreno	*Keizer Karel*	65	Favier
54	Onbekend	*Mansportret*	26	L. Schoesetters
55	Niels	*Bloemenvaas*	32	L. Schoesetters
56	N. Lancret	*Herderlijk tooneel*	110	P.J. Neumans
57	N. Bosschaert	*Bloemen*	28	J. Seidel
58	J.F. Eliaerts	*Bloemen*	310	Gandin
59	C. Molenaar	*Eendenjacht*	60	
60	Pellenbock	*Biddenden*	25	L. Schoesetters
	Onbekend	*Landelijk feest*	150	L. Schoesetters
61	Th. Van Tulden	*Het geloof* (grijsschild.)	26	L. Godderis
62	Onbekend	*Vrouwsportret*	300	A.H. Guyot
63	Onbekend	*Aanbidding der wijzen*		Ingehouden
64	O.G.W.	*Portret van J. Herreyns*	10	Liénard
65	P. Snyders	*Leeuwenjacht*	30	Villefrane

66	Debye	*Mansportret*	20	G. Agie
67	N. Bosschaert	*Bloemen*	35	Pavier
68	Velasquez	*De infante Margaretha Theresia*	70	P.J. Neumans
69	Th. Van Delen	*Zicht van een paleis*	44	A. Van Esch
70	Rubens (naar)	*Kruisoprichting* (gisteling afkomstig van het bureel van weldadigheid te Antwerpen)	40	L. Schoesetters
71	Dereyn	*Mansportret*	38	A. Willaert
72	P. Breughel	*Dorpsgezicht*	75	A. Tirion
73	Onbekend	*Graflegging van Christus*	75	
74	C. Molenaar	*Dorpsfeest*	65	C. Coosemans
75	Van Diepenbeeck	*St.-Joseph en het kind*	11	Van den Bergh
76	P. Potter	*Stierenkop*	900	A.H. Guyot
77	Grijff (trant)	Kopie naar stuk van J. Vijt (zie 1879, blz.41)	24	Pavier
78	Kneller	*Spaansche prinses*	65	P.J. Neumans
79	Onbekend	*Portret*	75	P.J. Neumans
80	Juan Ribalta	*Portret Philips IV*	45	Toudouze
81	Fransche school	*De oogsters*	13	J. Seidel
82	Jacob Jacobs	*Waterval op den Nijl*	50	Verhoeven-Ball
83	Onbekend	*Stal* (schets)	40	P.J. Neumans
84	Onbekend	*Philips II hertog van Brabant*	16	P.J. Neumans
85	Onbekend	*O.-L.-Vrouw* (Byzantijns)	120	P.E. Nicolié
86	Onbekend	*Geschilderd glasraam*	90	A.H. Guyot

87	Onbekend	*Christus aan het kruis van volk omringd* (ant.)	55	C. Coosemans
88	N. Lancret	*Herderlijk tooneel*	75	C. Le Jeune
89	M. Mierevelt	*Mansportret*	22	Van den Berg
90	H. Dubbels	*Zeestuk*	30	P.J. Neumans
91	S. Govaerts	*Landschap*	70	Van Ek
92	Van de Velde	*Brug over de Schelde*	85	Pavier
93	A. Boon en	Portret van *C.A. Scaglia*	75	A.H. Guyot
94	Rubens (naar)	*Vrouwsborstbeeld*	280	Van Deurme
95	H.M. Zorg	*Binnenhoef*	160	G. Coninckx
96	P. Breughel	*Bekoring van Antonius*	180	A. Van Esch
97	P. Breughel de oude	*Vlaamsche kermis*	200	A. Van Esch
98	P. Breughel (manier)	*Winter*	75	Kwant
99	Onbekend	*Aankomst van Norbertus te Antwerpen*	180	G. Van Havre
100	Van Oosterwijk	*Bloemen*	95	P.J. Neumans
101	M. Carré	*Landschap met bouwvallen en menschen*	28	De Wever
102	Heda	*Stilleven*	110	A. Van Esch
103	Onbekend	*Het gerecht in de middeleeuwen*	170	J. Taeymans
104	Onbekend	*Esther en Ashuerus* (albst	32	L.L. Maillard
105	K. Falens	*Voorbereiding der jacht*	40	E. Leiffers
106	P. Van der Elst	*Heerschapmet zijnevrouw*	40	Favier
107	D. Vinckeboons	*Winter*	65	Favier

107	D. Vinckeboons	('s anderdaags op nieuw verkocht)	28	J. Seidel
108	P. Neefs	*Binnengezicht eener kerk*	210	A. Tirion
109	A. De Braekeleer	*Wildstroopers*	240	Favier
110	Breughel oude	*Christus tusschen de moordenaren*	800	J. Haest
111	N. Bosschaerts	*Bloemen*	130	G. Koninckx
112	P. Bril	*Landschap met kasteel*	44	L. Schoesetters
113	Van Willigen	*Rooveraanval*	38	L. Schoesetters
114	Van Diepen beeck	*Evangelist*	11	Van den Berg
115	Onbekend	*Portret van een Burgondisch hertog*	65	N. Noé (Bruss.)
116	Kopie Rubens	*De geeseling*	24	A. Tirion
117	Bosschaerts	*Bloemen*	50	L. Schoesetters
118	Beerestraaten	*Winter*	80	J. Seidel
119	D. Seghers	*Half verheven beeldwerk met bloemen*	420	A. Tirion

N^r	MEESTERS	ONDERWERP	PRIJS FR.	KOOPERS.
120	G. Van Edom	*Jachttropee*	160	A.H. Guyot
121	N. Bosschaert	*Bloemen*	65	L. Godderis
122	N. Bosschaert	*Bloemen*	65	Pavier
		('s anderdaags op nieuw verkocht)	48	J. Taeymans
123	Fransche school	*Portret van eenen prins*	75	N. Noé
124	Onbekend	*Kasteel van Gijsegem*	70	A.H. Guyot
125	F. Snyders	*Een hond bij zijn voedsel*	70	B^ron de Gilman
126	J. Stalpaert	*Stilleven*	130	E. Leiffers
127	F. Snyders	*Een hond bij zijn voedsel*	22	P.J. Neumans
128	Onbekend	*Visschersgilde*	150	J. Taeymans
129	G. De Craeyer	*O.L. Vrouw en Bernardus*	34	P.J. Neumans

Volgens een Antwerpsch blad moest ingevolge wilsbeschikking van den baron Le Candele laatstgenoemde schilderij, voorstellende: *O.-L.-Vrouw die aan den H. Bernardus het wit habijt geeft*, in eene kapel van St.-Jacobskerk te Antwerpen worden geplaatst. Werd zij geweigerd?

Baron Le Candele scheen verwant te zijn met Rubens; hij bezat het portret van dezes moeder, geschilderd door C. De Vos. Dit en andere familiestukken en portretten waren niet begrepen in de door het bestuur van het Antwerpsch museum geweigerde making.

Behalve de boven aangehaalde tafereelen werden eenige niet in den catalogus vermelde stukken verkocht. Te oordeelen naar den afloop der veiling en de door den erflater gestelde voorwaarden, heeft het bestuur van het Antwerpsch museum goed gehandeld met voor de making te bedanken.

Gebeurde dit aan Flameng?

Blz. 82 maken wij gewag van door Lodewijk Van Peteghem in het licht gegevene levensschetsen van kunstenaars uit den tegenwoordigen tijd. Op blz. 21 van het werk wordt eene bejegening verhaald, die den uitstekenden plaatsnijder L. Flameng wedervaren zou zijn in Brussel, ter gelegenheid van de groote landstentoonstelling 1830-1880, welke in de hoofdstad gehouden werd naar aanleiding der feesten van de 50ste verjaring der Belgische onafhankelijkheid. Flameng, die zich, door zijnen

arbeid, eenig vermogen heeft aangeschaft, bewoont een groot landgoed of kasteel te Spitdewil (?), in den omtrek van Parijs. Als zoon van Brussel rekende hij het zich tot eene eer en eenen plicht aan de groote kunsttentoonstelling in de hoofdstad van zijn vaderland deel te nemen, des te meer daar hij een leerling van de Belgische graveerschool is geweest. In deze loffelijke stemming zond hij een groot getal zijner plaatdrukken aan de commissie van de tentoonstelling, die niet alleen zou geweigerd hebben die op te nemen, maar buitendien den plaatsnijder minder beleefd ontving, toen hij zich persoonlijk bij heeren commissarissen aanmeldde. De heer Van Peteghem, wien wij al de verantwoordelijkheid van deze mededeeling laten, houdt het er voor, dat hier kunstnijd en afgunst in het spel zijn geweest.

Kroniek.

Antwerpen. 23 Maart werden de volgende kunstwerken verkocht uit de nalatenschap van vrouwe M.A.C. Van Lamoen weduwe van wijlen dr. F.J. Matthijssens (zie onzen jaargg. 1870, blz. 55). ten overstaan van den heer notaris G.J.A. Van Hissenhoven:

MEESTERS	ONDERWERPEN	PRIJS FR.	KOOPERS.
Breughel P	*Bloemen*	330	Van Miegem
Correns J.	*H. Familie*	25	Dezelfde
Correns J.	*Heilige Cecilia*	55	Van Aerschot
De Crayer G.	*Christus aan 't kruis*	160	Fr. Matthijssens
De Noter D.	*Binnengezicht*	200	Al. Matthijssens
Dong	*Maanlicht*	50	Want
Eeckhout en Venn.	*Wintergezicht*	250	D. Matthijssens
Franck F.	*Heilige Ignatius*	105	Boeckaert
Franck F.	*Franciscus Xaverius*	90	Van Eck
Linnig E.	*Onweder op zee*	300	*P.E. Nicolié*
Lens A.	*Landschap met dieren*	650	*Ed. Matthijssens*
Lens A.	*Landschap met dieren*	270	Qwant
Noterman E.(1839)	*Een man door zijne vrouw gewekt*	130	Van Miegem
Onbekend	*De Samaritaansche*	60	P. Elsen
Onbekend	*O.-L.-Vrouwhemelvaart*	55	Ed. Matthijssens
Rafael Sanzio(naar)	*Maria op den stoel*	45	Eg. Storms
Somers L.	*Wintergezicht*	130	Van Eck
Van Dijck (school)	*H. Francisus*	32	Al. Matthijssens

Van Orley B.	*Aanbidding der wijzen*	810	P.F. Giebens
Verheyden F. (1839)	*Oude bedelaar met een meisje*	170	Van Miegen
Witdoeck P.J.	*Brasserij bij F. Floris*	120	Soli (St. Nicolaas
Rubens P.P. (naar)	*H. Familie*	60	Dezelfde
Rubens P.P. (naar)	*Portret*	70	Dezelfde
Porseleinengroepen	*Vier kinderen busselen makende*	180	P. Elsen
Porseleinengroepen	*Vier figuren*	205	Dezelfde
Porseleinengroepen	*Vier kinderen rond een voetstuk*	180	Denzelfden
Porseleinengroepen	*Drie figuren*	135	W^{e} A. de Harven
Porseleinengroepen	*Drie figuren*	135	Dezelfde
Pompe W. Groep in gebakken aarde	*Kalvarieberg met O.-L.-Vrouw en Joannes*	150	F. Delehaye

Teekeningen van N. De Keyser, G. Wappers, A. Overlaet en anderen werden verkocht voor 10 fr. en minder per stuk. Eene prachtige verzameling schelpen werd voor 200 fr. aan den heer M. Tschander toegewezen.

- In den *Katholieken Kring* waren op 17 en 18 April de volgende schilderijen tentoongesteld: J. Janssens, van St.-Nicolaas, een zeer wel gelukt vrouwenportret; P. Van der Ouderaa, de door ons op blz. 53 vermelde portretten en de door den heer G. Servais bestelde schilderij; L. Hendrix, *Mater Dolorosa,* een waar godsdienstig tafereel; H. Van Meerbeeck, verscheidene landschappen, waartusschen *Avond op de heide* en de *Winter* het meest bevielen; Van Dyck, een damesportret; Ed. Geelhand, *De villa Torlonia, Boschbrand* en een *Spaansch soldaat;* L. Delehaye, *Valkeniers;* Ed. Joris, *Stilleven* en *Vogeldief;* T. Lybaert, van Gent, *Mijmering in het groen;* J. Thielens, zeer fraai bewerkte *bloemen;* Th. Cleynhens, *De markt* (zie 1880, blz. 172); voorts verdienstelijke stukken van baron de Terwangne en mevrouw de barones Valeria de Gilman en eene zeer lieve porseleinschildering van mev. Van de Werve.

- Van 15 tot 22 Mei was in de zaal van het hedendaagsch museum, Venusstraat, tentoongesteld de eerste zending van Ed. De Jans, primus van Rome in 1878, een tafereel voorstellende *Het bezoek van den geneesheer bij Italiaansche boeren.* Het stuk bevat goede hoedanigheden als kleur, de teekening laat hier en daar te wenschen; het geheel belooft voor de toekomst.

- Den 15^{n} Mei, om 1 uur, had in de trapzaal van het museum de inhuldiging plaats van het marmeren borstbeeld van wijlen Jos. Van Lerius, uitgevoerd door J. Pecher en geschonken door de zusters van den overledene. De plechtigheid, voor welke een groot getal kunstenaars en vrienden en vereerders van den betreurden schilder waren opgekomen, werd bijgewoond door den heer burgemeester L. de Wael, die de inlei-

dende toespraak hield, waarna nog het woord gevoerd werd door de heeren Jos. Delin, namens de afdeeling beeldende kunsten van het *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen*, en A. Goemaere, namens de leeraren der Antwerpsche academie.

- De heer F. Van Steenweghen, leeraar bij het atheneum, heeft in de Spaansche taal een werk geschreven onder den titel: *Recuerdos de los Flandes* (herinneringen uit Vlaanderen). Het boek schijnt in Spanje goed onthaald te zijn. De schrijver ontving het ridderkruis der Spaansche orde van Karel III.

- Hendrik Schaefels, werkt aan een groot geschiedkundig tafereel: *De dood van Nelson.* Hij maakt buitendien eene koperetsing van een gedeelte van zijnen *Slag van Trafalgar.*

- Karel Ooms voltooit een levensgroot portret ten voeten uit van ridder Karel de Bosschaert en heeft verscheidene stukken onder handen waaronder een *Jongen met een hond*, *Juffrouwen in eenen tuin,* allen portretten die hij meesterlijk als tafereelen bewerkt.

Turnhout. De drukker-uitgever Splichal-Roosen kondigt eene goedkoope volksuitgaaf der volledige werken van dr. J. Renier Snieders aan. Hij denkt het lezend publiek van Noorden Zuid-Nederland eene blijde tijding aan te brengen, daar dr. J. Renier Snieders een der Vlaamsche schrijvers is, die op het gebied onzer letterkunde eene uitstekende plaats bekleedt. In Noord- en Zuid-Nederland hebben zijne werken steeds een geestdriftig onthaal genoten en zooveel bijval gevonden, dat de meeste zijner boeken sedert jaren teenemaal zijn uitverkocht. Een aantal werken van dr. J. Renier Snieders kan men zich in den boekhandel nergens meer aanschaffen, wat voor gevolg heeft dat er voor sommige, zooals: *Het kind met den helm, Amanda, De Meesterknecht* en andere, dikwijls hooge prijzen worden besteed. Onlangs hoorde de uitgever voor een enkel dier exemplaren het tiendubbel bieden van het bedrag, dat het werk bij zijne verschijning had gekost en voor dien prijs kon zijn vriend dat werk niet in bezit krijgen. Dit geval bracht hem op het denkbeeld bij den gevierden schrijver pogingen aan te wenden om hem over te halen al zijne werken te laten herdrukken, ten einde dezelve in eene *goedkoope volksuitgaaf* het lezend publiek aan te bieden. Zijn dringend verzoek werd niet van de hand gewezen, en thans heeft hij het genoegen de verschijning aan te kondigen niet alleen van de werken die tot hiertoe in boekdeel verschenen, maar ook van de menigvuldige novellen van dr. Snieders, welke in tijdschriften verschenen en grootendeels verloren zijn geraakt. Terwijl de Vlaamsche lezers te vergeefs rondzoeken naar de meeste werken van den volksgeliefden schrijver, de leeslust, door het stichten van volksbibliotheken meer dan ooit aangroeit en de Vlaamsche letteren van dag tot dag meer beoefenaars en bewonderaars bekomen, wordt het gemis aan Snieders' volledige werken eene leemte voor de jeugdige taalbroeders, die eene boekenverzameling willen vormen. Bij een voldoende getal inteekenaren zullen dus de volgende werken en novellen opnieuw gedrukt worden: *Het kind met den helm; De hut van Wartje Nulph; De Meesterknecht; Amanda* (2 deelen); *De Gouden Willem; Het Paradijs; Op de Pijnbank* (2 deelen); *Dorpsverhalen; De Lelie van het gehucht; Doctor Marcus; Op de grenzen; Het wonder van St. Hubert; De wraakroepende zonde; Narda; Mentor* (2 deelen); *Volksgeneeskunde; De Geuzen in de Kempen* (2 deelen); *De Goochelaar* (2 deelen); *De Scheerslijper* (2 deelen); *Bij de boeren; Goed geborgen; De schuimloopers; O, gij dwarskop; Die wijsneus; Anastasia; Paula; Brecht Bakels; De vinger Gods; De lijfrent; Lia;* enz., enz., enz. De volledige werken zullen bestaan uit 25-30 schoone

boekdeelen in Engelsch formaat, op goed papier met schoone, duidelijke letter gedrukt. Elk deel zal gemiddeld 140 tot 200 en meer bladzijden bevatten en den inschrijvers worden afgeleverd voor den geringen prijs van fr. 1.50 per deel. *Het kind met den helm* gaat eerst op de pers.

Brussel. Verschenen bij L. Verrijcken, Stoofstraat 39: *Levensschetsen van hedendaagsche kunstbeoefenaren* door Lodewijk Van Peteghem, prijs: fr. 0,50, bevattende levensberichten van E.N. De Terre, landschapschilder (zie onzen jaargg. 1870, blz. 27); Jacobus Berlant, landschapschilder en tooneelschrijver; Jan Van Acker, miniatuurschilder 1794 + 1863; Jacobus Van den Daele, graveerder op steen 1814 + 1862; Leopold Flameng (zie 1864, blz. 97); Benedictus Van de Spiegle, sieraadschilder 1812 + 1865. Het werk is opgeluisterd met eene door den heer L. Van Peteghem met krijt op steen geteekende prent naar de schets eener versierde kolom uit het bosch van Geeraardsbergen van B. Van de Spiegle.

- 1 Mei had te Brussel in het *Nieuw hof van Brussel,* onder voorzitterschap van den heer notaris Eug. Stroobant (die in 1856 deel uitmaakte van de commissie der Vlaamsche grieven: zie onzen jaarg. 1862, bladz. 108), de vergadering plaats van afgevaardigden van Vlaamsche maatschappijen en andere vereerders van Hendrik Conscience; er waren ruim 200 personen aanwezig. Volgens ter zitting gedane mededeeling, zou er plan bestaan om het feest nog dit jaar te laten plaats hebben en dus niet ter gelegenheid van des schrijvers 70sten verjaardag, zooals wij op blz. 53 drukten. Door D. Van Spilbeeck werd voorgesteld, eene openbare inschrijving te openen om Conscience in Antwerpen een marmeren of bronzen standbeeld op te richten, zooals men in Denemarken deed voor H.C. Andersen, toen deze gemoedelijke schrijver zijn 70ste levensjaar had bereikt (zie daarover onzen jaargang 1875, blz. 56 en 91). Er is desaangaande geene beslissing genomen. Er werd besloten: 1. dat het feest buiten alle staatkunde zal blijven; 2. dat geene geldelijke tegemoetkomingen van openbare bestuurdiensten zullen gevraagd worden; 3. dat het feest enkel Vlaamsch zal zijn; 4. dat de regelingscommissie zal bestaan uit 30 te Brussel en in de voorsteden verblijvende leden, waaraan ieder arrondissement uit de Vlaamsche provinciën twee afgevaardigden zal toevoegen, terwijl bij alle te doene keuzen van personen zorg zal worden gedragen dat in de regelingscommissie de schaal niet overhelt ten gunste van eene der twee openbare staatspartijen.

- Bij koninklijke besluiten van 4 Mei zijn de volgende kunstbeoefenaren benoemd of bevorderd in de Leopoldsorde: *grootlint:* L. Gallait; *grootofficier:* A. Balat, N. De Keyser, W. Geefs, E. Simonis en A. Stevens; *commandeur:* J.H.L. De Haas, F. Pauwels, J. Portaels, L. Robbe, J. Robie, J.B. Van Moer, K. Verlat, E. Wiener; *officier:* H. Bource, A.F. Boure, L. De Curte, ridder A. De Knyff, C. Dell' Acqua, V. Fassin, V. Lagye, M. Nissen, J. Schubert, E. Smits, J. Stallaert, A.J. Verwee, E. Wauters, T.J. Canneel en F. Van der Haegen, secretaris der maatschappij van schoone kunsten te Gent; *ridder:* E. Agneessens, L. Artan, T. Baron, P. Beaufaux, A. Bouvier, mej. E. Beernaert, mev. Henrotin geb. M. Collart. C. Cap, G. De Groot, Th. De Heuvel, E.J. De Pratere, J. Gérard, A. Hennebicq, J. Heymans, F. Huygens, L. Mignon, A. Serrure, L. Tijdgadt. J. Van Beers, J. Van Biesbroeck, C. Van Camp, P. Van der Ouderaa, P. Van Havermaet, J. Van Ysendyck, F. Verhas, I. Verheyden, T. Vincotte, L. Bonnat, W.A. Bonguereau, E. Breton, B. Constant, F. Cormon, P. Oyens, Van Thoren, Drion, L. Legendre, Tasson.

- De leerlingen van het muziekconservatorium hebben hun gewezen leeraar van voordracht J. Quélus zijn borstbeeld aangeboden uitgevoerd door Van den Kerchove. J. Quélus, alias J. Crogniez, in Franrijk geboren, bewoont België sinds 30 jaren.

Mexicaansche oudheden.

Men weet dat Mexico zijnen naam ontleent aan dengene van Mexitli, den oorlogsgod der Azteken, een volk dat omstreeks de XIe eeuw de oudere bewoners van het land verdrong en hunne beschaving erfde. Die oudere bewoners, de Tolteken, waren herkomstig uit het Noorden en zetteden zich in de IVe of V^{e} eeuw in de landstreek neder die het tegenwoordige Mexico uitmaakt. Sommige schrijvers beweren, dat de Tolteken afkomstig zijn uit Azië.

OUD-MEXICAANSCH BOUW-EN BEELDWERK.

Toen de Spanjaarden in 1519 in Mexico landden, had het rijk der Azteken, welke alsdan Montezuma tot koning hadden, zijn hoogsten bloei bereikt: het rechtswezen was behoorlijk ingericht en gegrondvest op gestrenge wetten, welke bij middel van teekeningen in dusgenaamd beeldschrift geboekstaafd waren op katoenen doeken, huiden en ook eene soort van papier, van welke merkwaardige handschriften onder andere Europeesche boekerijen, de openbare bibliotheek van de stad Dresden en naar het schijnt ook die der stad Weenen er eenige bezitten. Men beweert zelfs, dat voor oud-Mexicaansche handschriften, die te Weenen worden bewaard, menschenbuiden gebruikt zijn.

De Azteken geloofden aan het bestaan van een hoogsten, onzichtbaren schepper en heer van het heelal, dien zij Taoth noemden, en naast en onder wien zij een twaalftal hoofden een paar honderd halfgoden vereerden. Zij hielden de zielen der menschen voor onsterfelijk en leefden in de verwachting dat ieder sterveling na zijnen dood loon of straf zou vinden volgens zijne werken. De dooden werden verbrand. De scholen waren toevertrouwd aan de priesters die onderwijs gaven in de godgeleerdheid, de sterrekunde, de geschiedenis enz. Het jaar bestond uit 18 maanden, ieder van 20 dagen, bij welke men nog 5 dagen voegde die echter niet in de maanden medetelden. Maar het zonnejaar is bijna 1/4 dag langer dan 365 dagen; ook hadden de Mexicanen eene periode of tijdvak ingevoerd van 53 jaren na welke zij eene schrikkelmaand (5 + 13 = 18 dagen) inlaschten, zoo dat hunne jaren nagenoeg met het zonnejaar overeenstemden. Zij duidden

dit tijdvak aan door het nevenstaande teeken. Het begin dezer periode werd met veel luister gevierd. IJzer kenden zij niet; wel goud, zilver, koper, lood en tin, waaruit zij ook fraaie werken wisten te maken. Zij bereidden duurzame en glansrijke verven en

hadden de weefkunst tot een hoogen trap van ontwikkeling gebracht. Op vele plaatsen in Mexico treft men nog merkwaardige overblijfselen aan van hunne bouw- en beeldhouwkunst.

Over de Tolteken, die, zooals reeds werd gezegd, vóór de Azteken in Mexico gevestigd waren, is niet zooveel bekend, doch het mag als zeker beschouwd worden, dat zij de Azteken nog verre overtroffen in beschaving en kunstvaardigheid. De overblijfselen van schoone bouwkunst, die zij in het land hebben achtergelaten, doen de hedendaagsche bouwmeesters verstommen en wijzen op inderdaad grootsche werken.

In het dal van Tlascala, tusschen de stad Mexico en Vera-Cruz, bevinden zich de bouwvallen van Teotizuacan, die gerekend worden tot de oudste overblijfselen van Toltekische bouwkunst te behooren. Zij bestaan namelijk uit een groot getal pyramiden, waarvan de twee voornaamste toegewijd waren aan de zon en de maan en op wier top reusachtige zinnebeelden van de voornoemde hemellichamen stonden. Bij de komst der roofgierige Spanjaarden, werden deze beelden, die geheel met goud bekleed waren, omvergehaald en vernield. De kleinere pyramiden, ieder ongeveer tien meters hoog, werden opgericht ter eere van de voornaamste sterren of sterrebeelden. In de taal der Tolteken beteekent Teotizuacan godenverblijf. De eens zoo vermaarde bloeiende stad is thans afgedaald tot den rang van een groot dorp!

Door den Franschen natuuronderzoeker Désiré Charnay, hiertoe in staat gesteld door den geldelijken steun der hooge regeering van zijn vaderland, werden onlangs, met vergunning van de Mexicaansche regeering, opgravingen gedaan in de omstreken van Teotizuacan. Wat men vond, loonde de moeite. Te San-Juan brachten de opgravingen de prachtige overblijfselen van een groot paleis te voorschijn, benevens vier grafsteden, beeldhouwwerken, vazen en velerlei kunstvoorwerpen. Nabij Comalcaco, in den staat Tabasco, bezocht voornoemde reiziger de bouwvallen eener overoude stad, die verspreid lagen over eene oppervlakte van 32 kilometers. Onder andere werden er een duizendtal pyramiden aangetroffen, die in lang vervlogen eeuwen gediend hadden als kolommen, waar bovenop paleizen en torens gebouwd waren geweest. Te Tula is een huis en een paleis blootgegraven met muurschilderingen.

In Puebla bevindt zich eene zeer oude en hoogst merkwaardige pyramide; ook ziet men daar nog overblijfselen van vestingwerken uit den tijd der Tolteken of Azteken.

In Guaxaca staan de muren van het paleis der oude koningen van Mitla nog gedeeltelijk recht en vertoonen de overblijfselen van drie gebouwen, waaronder vooral eene zaal uitmunt, welke op zeer eenvoudige zuilen van porfier rust die versierd zijn met figuren welke eenigszins gelijken aan die van de Etruscische vazen.

In Vera-Cruz, nabij het Indiaansche dorp Papantla, vonden jagers, op het einde der vorige eeuw, in een dicht bosch, eene zware pyramide, van groote vierkante porfiersteenen gebouwd, die bij lagen op elkander gelegd en met beeldschrift versierd waren. Langs 57 treden bereikt men het bovenste plat of terras van deze pyramide, die eene offerplaats schijnt geweest te zijn, waar menschen geslacht werden ter eere van de goden der uitgestorvene volkeren die deze streken hebben bewoond.

Wij geven hier eenige der

letterteekens van het bedoelde beeldschrift:

Dit soort van Mexicaansch schrift wordt keivormig (caluileform) genoemd omdat alle teekens op kleine keisteentjes gelijken. Men vindt het op de gedenkteekens van Palenque, en verscheidene handschriften te Dresden, Madrid en Weenen zijn er mede geschreven. Tot heden toe heeft men het nog niet

ontcijferd. Het andere beeldschrift bestaat uit voorstellingen van voorwerpen die, te zamen gebracht, woorden vormen. Zoo schrijft men b.v.: ITZCOATL, naam van den vierden koning van Mexico, welk 'Obsidianen-slang' beduidt, met eene slang (COATL)

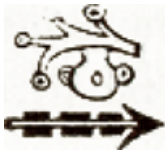

doorboord met pijlen van obsidiaan (ITZLI) of ook met een pijl (ITZLI), een pot (CO) en water (ATL) wat van onder naar boven gelezen wordt. Men gebruikte dit laatste soort van schrift ook om vreemde woorden te schrijven zooals: 'Amen.'

METL: agaveplant; De cijfers schrijft men als volgt: ATL: water.

1, 2, 3 enz.

10.

100.

1000.

Als eene merkwaardige bijzonderheid haalt E.A.W. von Zimmerman het feit aan, dat de oude Mexicanen de gebouwen voor hunne goden behoorlijk naar de hemelstreken richtten, evenals de Egyptenaren hunne pyramiden en de Hindoes hunne pagoden.

Hoogst merkwaardig zijn de uitgestrekte bouwvallen door A. de Rio en J. Alonso in 1787 bij Palenque in den Mexicaanschen staat Chiapas ontdekt.

Niet minder belangrijk en wellicht nog uitgestrekter zijn de bouwvallen, in 1842 te Chichen-Itza bij Uxmal in Yucatan gevonden en welke, naar men gist, behoord hebben tot eene stad die grooter was dan Parijs. In 1860 bezocht de heer D. Charnay deze plaats en maakte er vele photographien en teekeningen, onder andere van een reusachtig worstelperk en vooral van een echt vorstelijk paleis, bestaande uit vijf volkomen op elkaar gelijkende zeer groote zalen, en welks gevels kwistig rijk beladen zijn met prachtig beeldwerk en andere versieringen, waarvan sommige deelen punten van overeenkomst schijnen op te leveren met den bouwtrant der Chineezen en Japanners.

Tusschen de bouwvallen van paleizen die men te Palenque aantreft, is vooral merkwaardig een gebouw, dat binnen zijne uitgestrekte muren een ontzaggelijk aantal heiligdommen en graven, plaatsen en zuilengangen, ouderaardsche galerijen en cellen bevat. Het geheel, rustende op een platten vorm, bestaat uit drie terrassen van verschillende hoogte en uitgestrektheid en vormt een ruimen vierhoek door overdekte galerijen omringd. Aan alle kanten heeft men toegang door trappen, en oostelijk voert eene tweede trap inwendig weder naar beneden op eene met zuilengangen omgevene plaats. Onder deze zuilengangen treft men de eerste galerijen aan, en in het midden van den vierhoek ziet men overblijfselen van een altaar.

Sommige Mexicaansche pyramiden hebben van onder een grooteren omvang dan de Egyptische. Men vindt in Mexico ook pyramiden, welke tot eene andere orde behooren, namelijk afgeknotte pyramiden, boven op elkaar geplaatst, eene zeer groote en breede van onder en elke volgende kleiner. Te Xochicalco bestond een aldus gebouwde tempeltoren van vijf verdiepingen. De zijden waren versierd met half verheven grof beeldwerk, waarvan de figuren ruim een meter hoog waren en drie centimeters uitsprong maakten.

Van alle oud-Mexicaansche pyramiden is de grootste en belangrijkste de dusgenaamde pyramide van Cholula, in den staat Puebla. Zij moet als tempel en begraafplaats hebben gediend. Ook zij is samengesteld uit verscheidene op elkander geplaatste, alle naar boven afnemende pyramiden. Zij heeft vier zulke afdeelingen en is over het geheel 54 meters hoog. Op haren gevel stond voorheen een altaar, dat aan den god der lucht gewijd was. Het platte dak der pyramide beslaat eene uitgestrektheid van 4200 meters.

In het jaar 1879 gaf een Vlaamsch dagblad eene reeks brieven, geschreven door eenen Vlaming, die eene omreis in Mexico maakte. In een dezer brieven, gedagteekend uit de hoofdstad van Mexico, die, zooals men weet, ook den naam van Mexico draagt, wordt medegedeeld, dat in den wester-buitenmuur van de stedelijke hoofdkerk een bazaltsteen ingemetseld is die 11 voet middellijn heeft, 25.000 kilos zwaar is en waarop de almanak of jaarverdeeling der Azteken afgebeeld is. Volgens den berichtgever wordt de ouderdom van dezen eerbied waardigen steenen almanak op meer dan 700 jaren geschat.

Verkooping der schilderijenverzameling J.W. Wilson. (Vervolg van blz. 71.)

Engelsche school.

SCHILDERS	GEB. JAAR	STERFJAAR	TITEL DER SCHILDERIJ	GR. CENTIM. HOOGTE	GR. CENTIM. BR.	PRIJZEN FR.
Beeschey W.	1753	1839	*Broeder en zuster*	167	124	3,810
Bonington R.	1801	1828	*Lage tij*	30	42	1.9 0
Brooking C.G.	1723	1759	*Het kanonschot*	37	57	3,500
Constable J.	1776	1837	*Stoke by Mayland*	64	89	3,000
Constable J.	1776	1837	*De Hoeve*	64	89	3,605
Crome J.	1769	1821	*De schuur*	62	76	1,530
Crome J.	1769	1821	*Omtrek van Norwich*	50	36	2,050
Lawrence T.	1769	1830	*Lady Ellenborough*	605	495	10,000
Morland G.	1763	1804	*Het oponthoud*	62	74	8,520
Morland G.	1763	1804	*De gelukkige jager*	70	90	800
Mulready W.	1786	1863	*De drinkplaats*	37	44	990
Opie J.	1761	1807	*De vrouw in 't wit*	13	98	780
Reynolds J.	1723	1762	*Weduwe en haar kind*	142	112	15,500
Fransche school						
Boucher F.	1704	1770	*Slapende Venus*	63	79	1,850
Fragonard J.H.	1732	1806	*Cache-cache*	48	62	8,100
Lancret N.	1690	1743	*Vrouw van den maarschalk Luxemburg*	58	72	17,000
Lavreince N.	XVIII	eeuw	*De scheepsstrijd te Monceau*	13	21	3,000

Leclerc S.	1676	1763	*Italiaansch tooneel* naar Watteau	20	23	2,100
Pater J.B.	1696	1736	*De vermaken van het kamp*	28	38	17,500
Perronneau J.	1715	1783	*Portret van graaf Bastard*	67	56	5,050
Poussin N.	1594	1665	*De jonge Bacchus*	50	35	9,000
Vestier A.	XVIIe	eeu^{w}	*Portret mev. de Pestre*	80	62	820
Vestier A.	XVIIe	eeu^{w}	*Id. van Pestre zoon*	80	62	1,500
Vigée L.	xviii	eeu^{w}	*Portret van A.J.J. Le Riche de Poupeliniere*	63	54	830
Watteau A.	1684	1721	*Het betooverd eiland*	46	56	20,000
Duitsche, Hollandsche en Vlaamsche school,						
Backer J.	1608	1651	*Damesportret*	64	54	1,020
Berkheyden G.	1638	1698	*Dam te Amsterdam*	78	935	830
Berkheyden G.	1638	1698	*Binnenste eener kerk*	26	20	1,020
Berkheyden Job.	1630	1693	*Kaartspelers*	30	40	4,650
Bol F.	1611	1680	*Moorsch opperhoofd*	130	100	4,000
Brakenburg R.	1650	1703	*De minnezanger*	25	33	1,200
Brekelenkamp	XVIIe	eeu^{w}	*Hoek van den haard*	43	36	1,020
Brouwer A.	1608	1639	*De blijde drinkebroer*	8	6	500
Brouwer A.	1608	1639	*Herberg*	31	46	1,950
Codde 's-Hage	XVIIe	eeu^{w}	*Tooneeldans*	50	77	34,900
Cocx G.(Coques	1617	1680	*Heerenportret*	18	14	6,100
Cocx G.(Coques	1617	1680	*Lady Carlisle*	33	23	2,080
Cuyp B.	XVIIe	eeu^{w}	*De jonkvrouw met den waaier*, van 1636	1^{m}6	76	7,100

Cuyp A.	1605	1691	De schilder naar de natuur teekenende	27	43	73,000
Decker C.G.		1678	*De houten brug*	43	40	5,000
De Crayer G.	1585	1669	*Zinnebeeld*	76	111	100
De Hooch P.	1655		*De voedster*	60	75	12,000
De Keyser Th.	1595	1660	*Juffrouwenportret*	31	27	8,100
De Keyser Th.	1595	1660	*Een mans- en vrouwenportret*	94	73	2,220
De Marne L.	1744	1829	*Het feest van den beschermheilige*	55	74	8,100
De Moni L.	1698	1771	*Vischverkoopster*	36	31	1,800
De Moor K.	1656	1738	*Vrouwenportret*	8	65	1,025
De Vois A.	1641	?	*De patrijs*	26	23	5,000
De Witte E.	1607	1692	*Binnengezicht eener protestantsche kerk*	36	29	4,900
Dietrich C.W.E	1712	1774	*De onverschilligheid*	29	22	1,250
Du Chatel F.	1626	1694	*Portret van een parlementslid*	65	55	230
Dusart C.	1660	1704	*Eene kermis*	65	53	15,000
Dusart C.	1660	1704	*Vlaamsch binnenhuis*	23	28	2 250
Dusart C.	1660	1704	*Kegelspelers*	35	44	6,000
Dusart C.	1660	1704	*Wafelverkoopster*	26	20	1,200
Flinck G.	1615	1660	*Mansportret*	20	17	850
Flinck G.	1615	1660	*Jonkheersportret*	55	45	850
Hals D.	1589	1656	*Buitenfeest*	69	77	6,000
Hals F.	1584	1666	*Portret van Scriverius*	21	16	80,000
Hals F.	1584	1666	*Portret Scriverius'vrouw*	21	16	80,000
Hals F.	1584	1666	*Portret van Schade van Vestrum*	74	66	78,100

Hals F.	1584	1666	*Portret Pieter van den Broecke*[(1)]	60	54	78,100
Hals F.	1584	1666	*Scheveningsche visschersknaap*	74	58	7,100
Holbein H.	1498	1543	*Portret van S. Gardiner, bisschop van Winchester*	72	57	66,700
Huysmans C.	1648	1727	Landschap	25	37	2,900
Jordaens J.	1593	1678	De zot	83	70	1,075
Kalf W.		1693	Delftsche schotel	68	56	3,200
Koedyk N.	XVIIe	eeu^{w}	*Hollandsch binnenvertrek*	69	58	5,100
Koets R.	1655	1725	*Portret des burgemeester van Zwolle*	67	51	900
Koets R.	1655	1725	Id. van dezes vrouw			
Krausz S.A.	1760	1825	*De molen*	14	155	920
Maes N.	1632	1693	*Kind met eene wafel*	92	61	10,500
Molenaer J.M.		1668	De koning drinkt!	39	50	2,500
Molenaer J.		1685	*Lustige maaltijd*	36	32	1,500
Moreelse P.	1571	1638	*Portret van Gilberdt Pz. van Hernes*	120	97	1,000
Moreelse P.	1571	1638	Id. van dezes vrouw			2,150
Pourbus F.	1570	1622	*Kind met krieken*	80	56	1,800
Pourbus F.	1570	1622	*Mansportret*	10	7	780
Rembrandt			*Mansportret*	1^{m}8	85	200000
Rembrandt			*Golgotha*	34	85	9,150
Rembrandt			*Rabbi*	23	20	10,000
Rembrandt			*Mansportret*	20	16	1,085
Rokes H. (Sorg)	1621	1682	*Waarzegster*	25	20	1,520

(1) Dit stuk was gedurende langen tijd alléén bekend onder den naam van *De man met den stok* (zie onzen jaargg. 1875, blz. 54), ofschoon de door F. Hals afgebeelde verschillende malen gegraveerd was door A. Matham, J. Ledeboer en anderen (zie ook bladz. 13).

Rubens P.P.	1577	1640	*Mercurius*, *Argus*, *Io*	58	78	48,000
Rubens P.P.	1577	1640	*Grieksch koning*	65	50	20,000
Rubens P.P.	1577	1640	Assyrisch koning	65	50	15,500
Rubens P.P.	1577	1640	*Ethiophisch koning*	65	50	17,600
Rubens P.P.	1577	1640	*Vrouwenportret*	1^m5	75	4,800
Ruysdael J.	1625	1682	*De groote poel*	41	54	12,300
Ruysdael S.	(?)	1670	*De bak*	89	130	32,000
Schalcken G.	1643	1706	*Portret des dichters Van Heemskerk*	10	7	1,000
Steen J.	1626	1679	De koning drinkt	68	1m	16,000
Steen J.	1626	1679	*Het jubileum*	35	29	4,800
Stevers (Pal.)	1604	1680	*Klavecimbelspeelster*	42	32	12,100
Teniers (jonge)	1610	1694	*Keuken van aartshertog Leopold*	89	133	23,000
Teniers (jonge)	1610	1694	*Apenfeestmaal*	21	30	6,200
Teniers (jonge)	1610	1694	*Rookers*	23	33	4,550
Terburg G.			*Mansportret*	8	65	1,025
Van Aelst W.	1620	1679	*Bloemen*	50	36	2,200
Van d. Casteel.	1586	1636	*Zeehaven*	30	42	780
Van d. Heyden	1637	1712	*Terugkomst van de jacht*			
en Van de Velde	1629	1672		49	62	10,000
Van der Neer	1619	1683	*Maneschijn*	50	61	5,300
Van der Poel E.	(?)	1690	*Landelijk binnengez.*	24	27	1,200

Van der Poel E.	(?)	1690	*Keuken*	34	29	380
Van de Velde W.			*Stille water*	33	36	21 000
Van Deynum J.	1620	1660	*Stilleven*	29	24	1,010
Van Goeyen J.	1596	1666	*Zicht van Dordrecht*	95	146	30,500
en Cuyp A.	1605	1691				
en Cuyp A.	1596	1666	*Het Walhalla*	31	42	3,000
Van Kessel J.	1626	1678	*Barbiers*, *chirurgijns*	30	34	3,100

SCHILDERS	GEB. JAAR	STERFJAAR	TITEL DER SCHILDERIJ	GR. CENTIM. HOOGTE	BR.	PRIJZEN FR.
Van Mieris W.	1662	1747	*Mansportret*	15	11	1,500
Van Os G.J.J.	1782	1861	*Bloemen en vruchten*	23	18	450
Van Ostade A.	1610	1685	*Man aan een landelijk venster*	26	205	9,000
Van Ostade A.	1610	1685	*Binnengezicht eener Hollandsche hut*	18	19	1,150
Van Streek J.	1632	1678	*Het namiddageten*	54	44	1,900
Van Strij A.	1753	1826	*Boorden der Maas*	26	41	1,350
Van Tol D.	XVIIe	eeu^{w}	*De lievelingsvogel*	27	20	1,550
Van Tol D.			*Lichteffect*	34	26	1,400
Van Vliet H.	1608	1661	*Binnengezicht*	333	25	950
Vermeer J.			*Ingeslapen meid*	87	75	8,500
Verspronck C.	XVIIe	eeu^{w}	*Haarlemsch burger*	63	49	1,500
Verspronck J.	XVIIe	eeu^{w}	*Mansportret*	77	63	1,150
Verspronck J.	XVIIe	eeu^{w}	*Vrouwportret*	77	63	1,100
Wouwerman J.	1629	1699	*Boerenbrug*	28	36	1,500
Wynants J.	1600	1677	*De oude eik*	36	45	15,250
Wynants J.	1600	1677	*De hoeve*	175	225	900

Spaansche en Italiaansche school.

Caffi M.	XVIII	eeu^{w}	*Bloemen in eene vaas en rond eene kolom*	194	127	1,800
Caffi M.	XVIII	eeu^{w}	*Bloemen in den bak eener fontein*			
Coello A.S.	1515	1540	*Portret eener infante*	75	60	1,000
Goya y Lucien.	1746	1828	*Des schilders beminde*	13	105	500

Koninklijke academie van schoone kunsten te Antwerpen.

Op 1, 2 en 3 Mei waren de stukken, vervaardigd voor de jaarlijksche prijskampen der koninklijke academie, tentoongesteld. Daartusschen vermelden wij de volgende, uitgevoerd in de afgezonderde werkplaatsen onder de leiding van den eersten leeraar van schilderkunst Karel Verlat: K. Boom (Hoogstraeten), *Jufferportret;* H. Houben[(1)], *Phantasiehoofd;* E. Nelis (Waasmunster), 5 *portretten;* J. Rosier (Lanaeken). *Kinderportret;* L. Van Engelen (Lier), *Vrouwenportret;* E. Verbrugge (Brugge), *Christushoofd* en drie *Studiekoppen naar de natuur.*

Landschapschildering, leeraar Jos. Van Luppen. K. Boland (Spa), *Gezicht van het derde gedeelte der rots van Spa, Vruchten;* H. Van de Gehugte, *Omtrek van Calmpthout,* met uitstekende hoedanigheden.

Beeldhouwkunde, leeraar Joz. Geefs. D. Duwaerts (Diest), twee borstbeelden in gebakken aarde; A. Van Beurden, eene groep en een borstbeeld in gebakken aarde. Sieraden, leeraar F. Lalmand. J. Gooris en L. Stijnen, ieder eene geboetseerde fries in den stijl der Vlaamsche kunstherbloeiing.

Scheepsbouw, leeraar H. Hertoghe. A. Du Houx: *Model in hout, plannen, bestek en want van een driemastschip van* 2500 *ton.*

Teekening toegepast op stielen en ambachten, leeraar A. Schoy. P. De Maeyer, *Banketzaal voor eene muziek- en zangvereeniging;* W. Pauwels: *Gezelschapszaal in eenen dierentuin;* A. Van Nieuwenhove (Kortrijk), *Zaal in een admiraalshuis;* H. Wiertz: *Rederijkersvergaderzaal.* Alle vier, in den Vlaamschen stijl der kunstherbloeiing, met veel zorg uitgevoerd.

(1) Zij, bij wier namen geene geboorteplaats is vermeld, zijn Antwerpenaren.

Houtsnede, leeraar Ed. Vermorcken. J. De Blust: *Zicht van het Vrije te Brugge*, en eene teekening op hout, portret van A. Van Dyck; D. Verest: *Portret van J. Ghesquière,* uit het Antwerpsch museum, voor ons tijdschrift uitgevoerd.

Den 8^{n} Mei had de plechtige prijsuitdeeling plaats, onder voorzitterschap van den heer gouverneur der provincie, in de groote zaal der Koninklijke Harmonie. De heer G. Kempeneers, regent der academie, maakte verslag over het afgeloopen schooljaar, waaruit bleek dat het getal leerlingen tot 1692 gekomen is en dat de landschapschilder Jos. Van Luppen sedert 28 Mei 1880 gelast is met den leergang van landschapschildering; de gevraagde afzonderlijke inrichting eener klasse van dierenschildering is nog niet tot stand gekomen. De heer griffier P. Rombouts deed de namen der bekroonden kennen. Prijzen van uitmuntendheid werden behaald door, te weten: *Schilder- en teekenkunst*, hooger onderwijs: F. Van Acker (Brugge). - *Teekenkunst*, middelbaar onderwijs: E. Messeijne (Kortrijk); overgangsafdeeling: F. De Jong; 2de afd.: J. De Wees; 3de afd.: W. Hendrikse (Zierikzee); 4^{e} afd.: E. Van Hove; 5^{e} afd.: F. Luyckx.- *Landschapschildering.* R. Paley (Halifax). - *Beeldhouwkunst en boetseering*, hooger onderwijs: V. Dupont (Kortrijk); middelbaar onderwijs: P. De Roeck; 2^{e} afd.: J. Coeckx; lager onderwijs: A. Müller (Crefeld, Pruisen); 2^{e} afd.: J. Baetes. - *Sieraden:* hooger onderwijs: F. Van Elsen; middelbaar onderwijs: J. Van Oystaeyen (Lier); lager onderwijs: L. Mortelmans; 2e afd.: F. Chauliac. - *Bouwkunde*, hooger onderwijs: J. Hertogs; middelbaar onderwijs: L. Le Roy; 2e afd.: L. Le Roy, voormeld; 3e afd.: A. Geenen (Deurne); 4e afd.: dezelfde; lager onderwijs: J. Bascourt (Brussel); 2e afd.: M. Gérard (Tamines). - *Scheepsbouwkunde.* (Deze prijskampen hebben slechts om de 2 jaren plaats.) L. Lacour en A. D'Hondt, deze laatste van Brussel, stelden ieder de teekening van een jacht ten toon. - *Teekenkunde op kunst en ambacht toegepast. Sieraadschildering:* hooger onderwijs: F. Cappoen; 2e afd.: L. Dykers (Borgerhout); middelbaar onderwijs: 22 leerlingen hebben bloemen, vruchten, wild enz., waaronder verdienstelijke schilderingen, tentoongesteld, uitgevoerd onder de leiding van den voor dit vak onbezoldigden leeraar Lucas Schaefels (zie 1880, blz. 22). - *Teekening tan sieraden:* F. Mortelmans; lager onderwijs: L. Matterne; 2^{e} afd.: F. Celis (Borgerhout); 3^{e} afd.: P. Matthyssens; 4^{e} afd.: J. Karnas; 5^{e} afd.: C. Huygens. - *Graveerkunst:* W. Van der Veken en H. Moons, deze laatste van Rupelmonde, bekwamen ieder eene aanmoediging en F. Brant eene eervolle melding.

Van de door ons, verleden jaar, vermelde levensgroote teekeningen naar het leven, eene nieuwigheid door den uitstekenden leeraar K. Verlat ingevoerd, waren dit jaar geene proeven tentoongesteld; maar er was eene andere nieuwigheid, namelijk eene waterverfschildering naar het leven van William Wainwright, van Birmingham, die hiermede de dubbel verdiende 2^{e} plaats bekwam in den prijskamp van het schilderen naar het leven.

Wij nemen deze gelegenheid waar om te vragen, wanneer er eindelijk een bestuurder voor de Antwerpsche academie benoemd worden zal? Onze beroemde schilderschool zonder bestuurder laten is onzes inziens een ongelukkig iets, dat onvermijdelijk het onderwijs moet doen achteruitgaan of stilstaan.

Er is sprake, een nieuw gebouw voor de academie op te richten op de stadsgronden van het Zuiden, tusschen de Bolwerk- en de Bresstraat en de Zuiderlei en de Paleisstraat. Als dit ontwerp vaststaat, zou het zeer te wenschen zijn dat het spoediger voortgang hebbe dan het ontwerp voor den aanbouw van een nieuw museum.

D.V.S.

Er was tot heden geen wijsgeer, die de tandpijn, uit kracht van zijn wijsbegeerte, met gelatenheid kon verdragen.
SHAKESPEARE.

De Leguit te Antwerpen in 1567.

Het hieronder afgebeelde thans verdwenen Antwerpsch gebouw verrees vroeger tusschen de nog bestaande Keistraat en Leguitstraat, op de plaats waar zich nu het stadsmagazijn en twee gemeentescholen bevinden. Papebrochius denkt dat het door Amsterdamsche huidvetters werd gesticht zooals het hier voorkomt en den naam van Leguit bekwam of behield van gebeeldhouwde hoofden, die, aan twee hoeken der zuidzijde, uit venstergaten van twee torentjes van een zeer oud gebouw keken en elkaar

TEEKENING EN HOUTSNEDE VAN WIJLEN J. HEMELEER.

schenen uit te lachen.

Anderen houden het er voor, dat het gebouw Leguit werd genoemd omdat het diende voor het uitleggen of u i t s t a l l e n van huiden; op het stadhuis te Antwerpen berust eene schilderij die h e t binnenplein van de Leguit voorstelt en het volgende opschrift voert:

Die groote leghuyt toebehoirende deser stede
Tlogys voor huycoopers van Amsterdam cooplieden mede. 1567.

In het bovengedeelte prijkten de wapenschilden van A m s t e r d a m, Spanje en Antwerpen.

Omtrent 1542 zou de stad Antwerpen in bezit gekomen zijn van de dusgenaamde Leguit en een aanpalenden grond, vroeger een *Asijnhof*, gelegen tusschen de Sint-Pietersbrug en eene brug alstoen genaamd Hoogebrug. Aan het begin van het Falconplein, langsheen de rui, die toen tusschen de oude stad en den Driesch liep, stonden een aantal huizen, welke deel uitmaakten van het eigendom de Leguit; de overdracht aan de stad gaf aanleiding tot onderscheidene processen, waardoor namelijk de aflevering van sommige huizen groote vertraging leed; eerst omstreeks 1547 waren alle geschillen geëindigd en kwam de overheid in bezit van het eigendom in zijn geheel. De stad zou toen de hier afgebeelde halle gebouwd en in huur gegeven hebben aan Amsterdamsche huidenkoopers en leerlooiers. Zij zou in 1551 eene leening aangegaan hebben om de bouwkosten te dekken.

In 1579 werd het gebouw gebruikt als kerk of bedehuis voor den hervormden godsdienst. In later tijd deed het dienst als magazijn. Thans is zijn spoor geheel uitgewischt.

Er bestaan sommige gezegden, die, schoon ze eigenlijk tastbare onwaarheden behelzen, toch evenals valsche muut nog lang in omloop blijven eer men ontdekt dat ze eigenlijk niets waard zijn.

P.A.S. VAN LIMBURG BROUWER.

Uit het Parijsche volksleven.
(vervolg van blz. 78.)

Eindelijk hield de trein stil: Annette was te Parijs. Heimelijk had zij hare vaderstad verlaten, als vluchtelinge keerde zij daarin terug. In den vollen bloei harer schoonheid en jeugd, in de eerste ontwikkeling harer liefde had zij het vaderlijke huis verlaten; thans, bij haren terugkeer, was deze liefde vaster in haar hart geworteld, maar al hare vreugde was in bitterheid veranderd. Zij had het verlaten als een dartel meisje; nu wilde zij het weder betreden als vrouw, met bleeke wangen, met dorre bloedelooze lippen, de oogen droog, het haar in wanorde, bijna uitgeput van overspanning en v e r moeidheid. Vuur, niet bloed, scheen door hare aderen te vloeien en zij kon nauwelijks staan; evenwel sleepte zij zich op den zonnigen morgen te voet voort door de straten. De menschen waren allen even bedrijvig en druk, even roerig en haastig; de marktkarren reden in draf voorbij. Eensklaps bevond zij zich op den boulevard; 't was haar, of zij in een wilden, grilligen droom verstrikt was: gisteren nog in Engeland, in eene verwijderde provincie: heden te Parijs, waar oude bekende tonen, gezichten en herinneringen op haar indrongen, - onder de boomen, winkels, koffiehuizen, schouwburgen dezer woelige hoofdstraten en wandelplaatsen. Huurrijtuigen en omnibussen waren reeds in beweging, de magazijnen geopend; eene afdeeling soldaten trok met schetterende horenmuziek voorbij; een limonadeverkooper, met zijn vaatje op den rug, trad op zijde, om haar voorbij te laten gaan, en zij herinnerde zich uit vroeger tijd nog zeer goed zijne trekken. Vervolgens kwam zij tot een hoog, statig gebouw, dat als een Grieksche tempel van louter marmer vertoonde; zij steeg langzaam en half droomend de trappen op, en lag in de Magdalenakerk nedergeknield.

De droomerige verdooving, waarin hare zinnen tot hiertoe verzonken waren, week op eenmaal; tranen, weldadige tranen welden in hare oogen op en verlichtten het vreeselijk lijden harer ziel. Zij riep in gebroken, onsamenhangende woorden den Almachtige om genade en vergiffenis aan, en het scheen haar toe, dat de witte engelen op het altaar haar troost en bemoediging toewenkten.

Hoe lang zij hier bleef, wist zij niet; toen zij echter eindelijk opstond en weder buiten trad, was haar verstand helder en

onbeneveld, en de drukkende verdooving, waaronder zij zoo lang geleden had, ten volle verdwenen. Zij voelde zich zeer ziek en zwak, hare knieën knikten onder haar lichaam, de gezichten der voorbijgangers kwamen haar onbekend en dreigend voor, en er schoot soms een nevel voor hare oogen, zoo dat zij stilstaan en zich ergens aan vasthouden moest, tot die voorbij was. Slechts met moeite ging zij verder en waggelde de straat ten einde, die thans van rijtuigen en voetgangers wemelde. Middag was voorbij, toen zij het plein der Bastille bereikte, op eene steenen bank neerzeeg en uitrustte. Een oud man, in lompen en met borsteligen baard, met eenen korf op den rug en een ijzeren krabber in de hand, zat op het ander einde van de bank. Hij hief het hoofd op en zag bevreemd op hare rijke kleeding en bleek bestorvene trekken; - vervolgens stond hij op, trad achter haar en staarde haar opmerkzaam in het gezicht, want zij was bijna onmachtig neergezegen en merkte hem niet eens op.

Terwijl zij hier zoo uitrustte, voelde zij haar hoofd zwaarder worden, hooren en zien scheen haar te vergaan - de verbijstering scheen nog eenmaal hare zinnen te willen overmeesteren. Zij wilde zich daartegen aanzetten door in beweging te blijven, stond op en ging op straat toe; doch van minuut tot minuut werd haar tred langzamer en onvaster, zij waggelde voort en moest zich soms aan muren en deuren vastgrijpen. Kleine kinderen, die op straat speelden, oogden haar verwonderd na, want zij weende en zuchtte stil voor zich heen. Werklieden, die voor de deuren der wijnkroegen stonden te luieren, namen hunne pijpen uit den mond en fluisterden elkander toe. Vrouwen, die met kleine kinderen op den arm voortsukkelden, monsterden met groote oogen hare rijke, maar door de reis gehavende en bestoven kleeding en schudden bedenkelijk het hoofd over haar. Intusschen ging een oudachtig man voorzichtig en bedachtzaam slechts weinige stappen achter haar aan, bewaakte al hare bewegingen en wendde geen oog van haar af.

Zij kwam de werkplaatsen der steenhouwers, de ijzergieterijen, de gevangenissen voorbij en ging over het ruime plein voor deze laatste. Nu kreeg zij haars vaders huis in het oog en bleef plotselings staan. - ‘Vader! - Te huis!’ hoorde de oude man haar tusschen de tanden mompelen, en zij maakte eene beweging, als om op de straatsteenen neder te knielen. Hij vreesde, dat zij vallen zou, en wilde haar ter hulp snellen, doch zij herstelde zich weder en leunde eenige minuten tegen eenen lantarenpaal. Toen strompelde zij verder en prevelde iets, dat als een gebed klonk. De vlierstruik in haars vaders hofje was groot geworden en gaf nu reeds overvloedige schaduw. Zij trad tot dicht bij de schutting, op eene plaats waar de breede takken en uitspruitsels van den boom haar aan de oogen der in het tuintje zittenden onttrokken, en boog zich begerig voorover. Er was een kleine groep menschen in den hof, die hare geheele opmerkzaamheid schenen tot zich te trekken.

Voor haar zat een door ouderdom en zwakheid gebogen man met een zwaar gerimpeld gezicht en dun wit haar. Een dikke mantel was hem om de benedenhelft van het lichaam geslagen, zijne handen trilden en niettegenstaande de heete julizon scheen hij te lijden van koude. Tegenover hem, Annette den rug toekeerende, zat eene jeugdige vrouw voorover gebogen en sprak fluisterend met den grijsaard; op eenigen afstand achteraf speelde een frissche knaap van rond de drie jaren met een grooten hond, bewaakt door een kindermeisje, dat een kleiner kind op den arm droeg. De dame sprak zoo zacht met den ouden man, dat Annette aanvankelijk geen woord verstaan kon, doch langzamerhand scheen zij meer in vuur te komen en sprak luider. ‘'t Is vruchteloos geweest, waren de eerste woorden welke Annette duidelijk verstond.

Hippolyte heeft overal onderzoek gedaan, maar volstrekt niets van haar kunnen vernemen. De Engelschman heeft echter.....' Meer vernam Annette niet.

- De slechten hebben dikwijls een glad gezicht en een goeden naam, merkte de grijsaard zuchtend op.

- Maar waar kan hij haar verborgen hebben? vervolgde de dame. Zoo hij haar met schande verstooten had, ach, dan zou ik haar nog liever dood wenschen,

- Ook ik wilde, dat zij dood was, sprak de grijsaard bijna wild. 't Ware beter, veel beter, dat zij daar ginder bij hare goede moeder in het graf lag, dan dat zij in schande leeft.

Het was of dit woord der luisterende door merg en been ging, en zij vouwde verschrikt de handen.

- Stil, lieve vader! sprak de dame op zachten toon: zij is toch nog altijd uw kind.

- Neen, dat is zij niet meer, antwoordde de steenhouwer. Was zij mijn kind, toen zij uit mijn huis wegliep en mijn eerlijken naam met schande brandmerkte? Was zij mijn kind, toen zij den vrede van mijn ouden dag vergiftigde en mij de paar jaren, die ik nog te leven heb, tot een last maakte? Och, dat zij ware als gij - als gij, mijn kind!

De stem begaf hem en op bevenden toon voegde hij er bij: 'Gij zijt mijn hoogmoed en mijn troost, Louiza! Gij waart altijd trouw, goed en liefderijk jegens mij.'

- Maar zij is ongelukkig, vader! Zij heeft zekerlijk geen oogenblik rust en vrede voor zichzelf. Heb ten minste medelijden met haar!

- Zij ongelukkig? Neen, verstokt is zij - zij pronkt misschien nog met hare schande en lacht over den ouden man, dien zij zoo aan 't hart was gegroeid. Ik zou medelijden met haar hebben, Louiza? Ja, juist zooveel als zij medelijden heeft met mij.

Annette hief het hoofd op, trok de handen van de staven van het hek terug, en stond plotselings overeind en zonder steun, alsof zij hare vermoeidheid niet langer voelde. Hare lippen waren vaal, haar oog droog en verglaasd; doch zij luisterde nog altijd.

De dame in den hof stond van haren stoel op en zeide zuchtend: 'Maar, beste vader, zult gij dan altijd onverbiddelijk blijven? Kom hier, Hippolyte, en zeg grootvader goeden dag; we moeten naar huis, kind.'

De knaap kwam vroolijk toespringen en bracht zijne bloeiende wang aan des grootvaders zilveren lokken; de grijsaard nam hem op den schoot en kuste hem.

- Dag, lieve jongen, sprak hij met bewogen stem, slaap gerust; heb liefde en eerbied voor uwe ouders uw leven lang; wees hun troost en steun en verlaat hen nooit!

- Daar is nog een kleine gast, die om eenen kus bedelt! riep Louiza lachend, nam den kleinen zuigeling van den arm der meid en zette hem op grootvaders knie.

Daarbij wendde zij het gelaat geheel om, en Annette aanschouwde hare zuster in hare vrouwelijke schoonheid, nog even frisch en bloeiend, als toen zij haar voor de laatste maal had gezien. Het zonnelicht, door de takken van den vlierboom getemperd, schakeerde de kleine groep en wierp een zachten glans op des grijsaards zilveren schedel, op Louiza's lieve trekken en op de blozende volle gezichtjes der kleinen. Thans eerst brak Annette het hart, om de verijdeling van hare verwachtingen; zij keerde zich van het huis af, als waren al de verdwenen krachten haar plotseling op wonderbare wijze teruggegeven, en spoedde met vluggen, vasten tred op nieuw de Roquettestraat door. Onophoudelijk trad zij voort, noch rechts noch links ziende, maar den strakken, brandenden blik steeds recht vooruit gericht, en nog altijd volgde haar de oude man met de gekromde gestalte en den draagkorf op den rug, schoon hij moeielijk gelijken tred met haar houden konde. Zoo liep zij voort, de lange smalle straat ten einde, het Bastilleplein over, en hierop langs de breede glibberige trappen bij de kaai neer, aan wier voet de vaart in hare diepe bedding voortstroomt. Het trekpad houdende, sloop zij hier verder tot aan eene donkere plaats, waar niemand in de nabijheid was en het daglicht recht op eene groote schuit viel, welke op dit oogenblik tusschen de schutdeuren der sluis beklemd zat. Weg met hoed en mantel! Weg met berouw en vrees! Biddend heft zij de gevouwen handen ten hemel en stamelt eene bede uit om genade en vergiffenis. Daarop doet zij eenen stap nader naar den kant des waters en raapt hare kracht bijeen tot eenen sprong.... Op 't zelfde oogenblik echter omvatten haar twee gespierde armen en trekken haar met geweld terug. Eene stem fluistert haar in het oor: ‘Het leven is u door onzen lieven Heer geschonken: - gij moogt u dat zelve niet benemen.’ Ontzet keert zij zich om, staart den ouden voddenraper wild aan, ziet de welbekende trekken, slaakt een luiden doordringenden gil en stort bewusteloos neder.

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Antwerpen. Van den Brandens bekroonde *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool* zal weldra volledig in druk verschenen zijn. Wij vestigen andermaal de aandacht der vrienden en beoefenaars van Vlaamsche kunst en letterkunde op dit belangrijk boek, waaruit wij, als proeve van bewerking, op bladzijde 74 en volgende het beknopt doch zaakrijk levensbericht van den schilder Frans Snijders hebben overgenomen. Het werk is op goed papier met nieuwe letter en in een gemakkelijk formaat gedrukt bij J.E. Buschmann. Ofschoon het meer dan 800 blz. beslaat, kost het volledig nauwelijks 10 franken. Wij bevelen het onzen lezers ten sterkste aan.

- De kunstdrijver Albrecht Jacobs heeft eene prachtige ciborie voltooid voor de kerk van Aartselaar.

- In het handelsgesticht Sint-Ignatius worden sedert 8 Mei door den heer J.I. De Beucker natuurkundige lessen gegeven, die ook door niet-leerlingen kunnen bijgewoond worden.

Mechelen. 30 Mei heeft de inhuldiging plaats gehad, in het bijwezen van den aartsbisschop mgr. Dechamps, van het door ons op blz. 47 beschreven gedenkteeken van mgr. Scheppers.

Brussel. *Koninklijke academie van België.* Den 11n Mei had de jaarlijksche plechtige zitting plaats, onder voorzitterschap van Hendrik Conscience, die te dezer gelegenheid eene merkwaardige Fransche redevoering hield over de geschiedenis der Vlaamsche beweging, getiteld: *Histoire et tendances de la littérature flamande.* Hij wierp eenen terugblik op den oorsprong der Dietsche taal; ging haar na onder de regeering van Gwyde van Dampierre en in den Burgondischen tijd, alswanneer de landsvorsten de taal van hun volk niet kenden. Na de Vlaamsche beweging sedert 1830 te hebben geschetst, stelde spreker de vraag: of na een volksbestaan van 51 jaren, de Vlamingen zich minder vaderlandslievend hebben getoond dan de Walen? Hij betuigde dat zij als broeders willen samenblijven, maar hunne rechten eischen met die standvastigheid welke zij beërfden van hunne vaderen. Hij besloot met het troostrijke woord, waarop evenwel nog al wat af te dingen zou zijn, dat, door alle eeuwen heen, het recht dan toch eindelijk zegeviert. De uitmuntende redenaar werd warm toegejuicht. Na hem hield de heer L. Hymans eene voordracht, getiteld: *Du mouvement littéraire en Belgique.* Vervolgens ontving Hendrik Conscience uit de handen van den heer minister van binnenlandsche zaken Rolin-Jaequemyns het diploma zijner benoeming tot groot-officier der Leopoldsorde. De zitting liep af met de bekroning van twee Vlaamsche schrijvers, Frans De Potter, van Gent, voor zijne verhandeling *Over het schependom*, en Alfons De Decker, van Antwerpen, voor zijne *Geschiedenis der malcontenten.* De redevoering van H. Conscience is verschenen in de beide talen en verkrijgbaar voor ft. 1.00.

- De koninklijke academie van België heeft een van de door den heer de Keyn gestichte prijzen, groot 1000 fr., toegekend aan het werk getiteld *Aanvankelijke lessen in de theoretische rekenkunde*, door F. Schoonjans, leeraar aan de rijksnormaalschool te Lier en te Antwerpen.

- 54 gedichten (19 Vlaamsche en 35 Fransche) zijn ontvangen voor den door het staatsbestuur uitgeschreven cantatenprijskamp.

- Bij koninklijke besluiten van 14 Mei zijn de volgende benoemingen of bevorderingen in de Leopoldsorde gedaan tusschen toonzetters: *grootofficier:* A. Gevaert; *commandeur:* Peter Benoit; *officier:* A. Dupont, ridder L. de Burbure en Ed. Lassen; *ridder:* E. Blauwaert, E. Calabresi, E. Carmanne, F. Chiaromonte, G. De Deken, J. Glimes J. Crognièz (bijgenaamd Quélus), E. Hutoy. L. Jouret, A. Koister, M. Leenders, N. Nihoul, F. Schidlik, O. Stoumon en J. Guillaume.

- In onzen vorigen jaargang (blz. 177) hebben wij gemeld, dat uit het museum Wiertz eene schets ontvreemd was. In de eerste dagen der maand Mei van het loopende jaar, bemerkte men in hetzelfde museum de verdwijning van een ander schilderwerk, namelijk het stuk getiteld: *Een Longchamps op de villa Borghese.* Den 30n Mei berichtten de nieuwsbladen dat deze schilderij teruggevonden werd bij den kunstkooper Deruelle, in de Plantenstraat, te Brussel, die verklaarde er 15 fr. voor betaald te hebben aan iemand die Joris Disiere zou heeten en sedert dien aangehouden is.

- De vijfjaarlijksche prijs van zedelijke en politieke wetenschappen, voor het tijdperk 1876-1880, is toegekend aan den heer Emiel De Laveleye, leeraar aan de hoogeschool van Luik, voor zijn werk getiteld: *De la propriété et de ses formes primitives* (2e édition).

- Bij koninklijk besluit van 31 Mei is Franz Listz, toonzetter te Weimar, tot commandeur van de Leopoldsorde bevorderd.

- Uit de verzameling schilderijen en kunstvoorwerpen, afkomstig van den heer Karel Van Loo, van Gent, den 25^{n} Mei te Parijs geveild, is voor het museum van oude meesters aangekocht een tafereel van A. Van Ostade voor 17,500 fr. en een stuk van H. Saftleven voor ruim 4000 fr. De veiling heeft 226,000 fr. opgebracht.

Gent. Bij L.F. Dullé-Plus is verschenen n^{r} 95 der uitgaven van het Willemsfonds: *Marnix en zijne Nederlandsche geschriften* door dr. Paul Fredericq.

- De Provinciale Syndicale Kamer van Nij verheidskunsten opent eenen prijskamp tusschen de Belgische en vreemde lichtteekenaren voor het leveren eener reeks van ten minste 12 photographische gezichten der stad Gent uitgevoerd met vette inkten, door de photoglyptie of met de koolbehandeling. Deze prijskamp zal samenvallen met de jaarlijksche prijskampen door deze Kamer ingericht, die dit jaar zullen plaats hebben in het paleis der hoogeschool, van den 4^{n} tot den 18^{n} September. De volgende stadsgezichten zijn den mededingers aanbevolen: het in- en uitwendig der hoofdkerk, het buitenste der St.-Pieters-, St.-Nicolaas- en St.-Jacobskerk, het Belfort, het stadhuis in- en uitwendig, de Casino, het paleis van justitie, de hoogeschool, de bibliotheek, de Statieplaats, de Vrijdagmarkt, de St.-Pharaïldeplaats, het Gravenkasteel, de Koornmarkt, de puinen der St. Baafsabdij, den Gasthuisboulevard, met het weezengeslicht, het nieuw hospitaal, den Kouter, het Dok, het binnenste en buitenste der groote vlas- en katoenfabrieken, de hofbouwgestichten, enz. De personen die wenschen deel te nemen aan den prijskamp, worden verzocht er bij vrachtvrijen brief bericht van te zenden aan den secretaris der Syndicale Kamer, Gouvernementshotel, te Gent, voor 1 Augustus. De lichtteekeningen voor den prijskamp bestemd moeten in het lokaal toegezonden zijn ten laatste den 20^{n} Augustus ten 10 ure 's avonds. De mededingers moeten den verkoopprijs per exemplaar of per verzameling vermelden. De eerste prijs bestaat in eene vergulde medaille, eene premie van 1200 fr. en een diploma; de 2^{e} prijs in eene zilveren medaille, eene premie van 600 fr. en een diploma en de 3^{e} prijs in eene bronzen medaille en een diploma. Deze prijzen zijn uitgeloofd door het gemeentebestuur.

- De Zuid-Nederlandsche Maatschappij van Taalkunde gaat uitgeven *Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon*, door J.F. Teurlinckx, door de maatschappij bekroond. De eerste aflevering, 280 bladzijden kost 5 fr.; het geheele werk, 14 fr. Inschrijvingen worden ontvangen bij den uitgever Annoot-Braeckman, te Gent, bij den hoogleeraar P. Willems, te Leuven, en bij professor J. Bols, te Aarschot.

Doornik. Het gebouw der hoofdwacht, vroeger de Lakenhalle, in den stijl der kunstherbloeiing gebouwd, is den 18^{n} Mei om 5 1/2 ure 's morgens ingestort; slechts eenige kolommen der benedenverdieping zijn blijven staan. De vroegere Lakenhalle was ingestort in 1606. Den 7^{n} October 1795 was in het laatst voor de hoofdwacht gebruikte gebouw België's vereeniging met Frankrijk uitgesproken.

Rousselare. H. De Seyn-Verhougstraete heeft uitgegeven: *Het misdrijf uit het slot van Komen*, een verhaal uit de midden-eeuwen, met twee plaatjes, door P.P. Denijs: 125 blz. Prijs fr. 1.50.

Buitenland

's Gravenhage. Het tafereel *Iersche kust*, van R. Montgomery, is op de tentoonstelling voor de verloting aangekocht.

Amsterdam. Van de voor *Thalia*'s prijskamp voor tooneel-letterkunde (zie 1880, blz. 185) ingezondene stukken, werd niet een bekronenswaardig geoordeeld; de stukken *Hoogmoed* en *De Van Dalens van Poelwijk* bekwamen eene aanmoediging. Handschriften terug te bekomen bij den heer Loopuyt, Zwanenbrugstraat 47, te Amsterdam.

Parijs. De Parijsche tentoonstelling, den 1^{n} Mei geopend, bevat 2487 schilderijen (zie blz. 38); er zijn stukken van vele Belgische schilders. Aan Jan Verbas' *Schoolparade* is het gouden eeremetaal 2^{e} klasse toegekend; de beeldhouwer W. De Groot bekwam eene zelfde onderscheiding. *Het laatste gebed* van P. Van der Ouderna heeft grooten bijval.

Mainz. Einde 1880 werd in de nabijheid dezer stad eene voormalige Romeinsche begraafplaats aangetroffen, waaruit onlangs, ter diepte van een 10-tal voet, opgegraven zijn over eene oppervlakte van 1500 meters, paarlen, muntstukken, penningen, drinkschalen, tellooren, vazen, doodsbussen met beenasch, lampen, waaronder een goed bewaard hanglampje enz.; verscheidene voorwerpen voeren den naam der vervaardigers, Fortis, Simonius, Scocitus enz.,

Londen. Er is eene nieuwe uitgaaf verschenen van de Engelsche overzetting van het Nieuwe Testament, die te dezer gelegenheid herzien werd. Zij is gedrukt op een millioen exemplaren. Ook de Engelsche vertaling van het Oude Testament wordt herzien; hiermede rekent men nog 3 of 4 jaren werk te zullen hebben.

Milaan. 8 Mei werd in deze stad een standbeeld van Napoleon III ingehuldigd.

Nieuw-York. 5 Mei is Sarah Bernhardt naar Europa scheep gegaan op de stoomboot *Amérique.* De 162 vertooningen die deze befaamde Fransche tooneelspeelster met haar gezelschap in Amerika gaf, brachten 2,351,390 fr. op, waarvan zij voor haar aandeel ongeveer de helft ontving. (15 Mei kwam de *Amérique* in Havre aan.)

Sterfgevallen.

VAN LEEUWEN, pastoor te Schiedam, is aldaar, pas uit Rome in ziekelijken staat teruggekeerd, op 13 April overleden; hij was een verlicht kunstvriend; zijne kerk werd onder zijn bestuur versierd met werken van J. Ducaju naar teekeningen van wijlen F. Durlet en altaarstukken geschilderd door wijlen Antoon Van Ysendyck.

ELOY-JOS. LE MAIRE, die te Antwerpen het Vlaamsch tooneel hielp stichten en er gedurende vele jaren bestuurder van was, stierf in voornoemde stad, in zijne woning Lindenstraat n^{r} 9, den 5^{n} Mei. Hij werd te Antwerpen geboren den 4^{n} October 1823. 't Was onder zijn bestuur en onder zijne leiding dat mejuffrouw Catharina Beersmans haar schitterende loopbaan begon. De overledene, voor wien den 7^{n} Mei, ten 3 ure namiddag, in de St.-Joriskerk een lijkdienst plaats had, werd begraven op het Kiel. Een vijftigtal personen waren tegenwoordig. Er werden geene redevoeringen uitgesproken. Zijne uitgebreide bibliotheek van tooneelwerken, waartusschen 10,000 geschrevene kopieën van tooneel- en muziekstukken en handschriften, werd den 30^{n} Mei verkocht in de roepzaal van den deurwaarder J. Dirickx.

C. baron DE LA RONCIÈRE LE NOURY, vlootvoogd en lid van den senaat in Frankrijk, schrijver van verscheidene werken op het gebied der volken- en krijgskunde, is volgens een bericht van 14 Mei overleden. Hij werd te Turijn geboren den 31^{n} October 1813.

J.B. CABU, bijgenaamd Georges Cabel, geboren te Namen den 14^{n} Maart 1822, is te Brussel in Mei overleden. (Zie in verband met dezen verdienstelijken muzikant, onzen jaargang 1880, blz. 40.)

De nieuwe Scheldekaaien te Antwerpen.

STEENSNEDE VAN C. T'FELT, STEENDRUK VAN L. SEGHERS EN ZONEN.

Bovenstaande steensnede geeft eenen voorafblik op de thans in Antwerpen gemaakt wordende nieuwe kaaien der Schelde, die in 1884 voltooid moeten zijn en met wier eerste afdeeling, zich uitstrekkende van omtrent het voormalig Zuiderkasteel tot aan het Bolwerk, men nagenoeg gereed is.

Den 7^{n} Juni 1877 werden de werken toegewezen aan de heeren Couvreux en Hersent, aannemers te Parijs, voor de som van 38 millioen 275,225 franken, niet medegerekend de onvoorziene werken welke zouden kunnen vereischt worden doordien men bij voorbeeld dieper zou moeten graven dan het bestek aangeeft om voor de grondvesting der kaaimuren vaste steunpunten te vinden. Naar gissing zullen voor de werken die tot hiertoe werden verricht, ruim 1 1/2 millioen franken onvoorziene uitgaven te doen zijn.

Van de voltooide eerste afdeeling maken drie schippersdokken deel uit; het eerste dok is 246 meters lang en 50 meters breed, het tweede 266 1/2 en 65, het derde 225^{m}60 en 50 meters; zij zijn te zamen 40,897 1/2 vierkante meters groot; de lengte hunner kaaien bedraagt 1800 loopende meters. De bodem der dokken bevindt zich op eene diepte van 2 meters beneden laagwaterpeil; de kaaimuren verheffen zich 6^{m}35 hoog boven hetzelfde peil; zij zijn gegrondvest op eene laag beton die, 1 meter dik en 5 meters breed, ingesloten is tusschen twee rijen palen en damplanken.

Reeds sedert een paar maanden zijn de aannemers begonnen te werken aan de tweede afdeeling der kaaimuren, gaande van het Bolwerk tot aan het Kranenhoofd, en gedeeltelijk vertoond op de hierboven medegedeelde gravuur.

De derde afdeeling is begrepen tusschen het hoofd der oude dokken en de zeesluis van Kattendijk.

De vierde afdeeling eindelijk omvat het gedeelte van de Werf tusschen voornoemd hoofd der oude dokken en het Kranenhoofd.

De gemetselde nieuwe Scheldekaaien, die de heeren Couvreux en Hersent aangenomen hebben te maken, zullen niet minder dan 3500 meters lang zijn. De muur moet sterk genoeg zijn om eenen opperlast van 6 ton per vierkanten meter kaai te kunnen dragen; hij moet zonder timmer gevestigd worden op den vasten grond; bij lage tij, moet er tegen den wal nog 8 meters diepgang zijn voor de schepen. In den kaaimuur zullen zich drie bemuurde openingen bevinden, waarin drijvende veerhoofden zullen aangebracht en ook bootjes zullen kunnen gelegd worden. Een dergelijk drijvend veerhoofd ziet men aangewezen op onze gravuur. De bewuste

veerhoofden of steigers zullen geenen uitsprong buiten den wal maken. Zij zijn van den beganen grond der kaai langs eene helling te bereiken.

Voor het oprichten der kaaimuren wordt een eigenaardig stelsel van bouwen gevolgd.

Men werkt namelijk onder het water, op den grond van de Schelde, bij middel van de volgende inrichting. Een omgekeerde ijzeren bak, langs onder open en dus bodemloos, is bestemd om nedergelaten te worden op den grond van de rivier. Deze bak is 25 meters lang, 9 meters breed en 1^{m}90 hoog. Hij kan vergeleken worden aan het deksel eener doos. Deze bak wordt met bouten vastgeklonken aan een anderen veel hoogeren ijzeren bak, die van onder zoowel als van boven open is en dus slechts bestaat uit vier zijplaten; hij wordt genoemd: de mantel. Natuurlijk heeft die bovenbak dezelfde breedte als de onderbak, met welken hij juist aaneen moet passen, vermits de twee aan elkander vastgevijsd worden, zoodat de zoldering of het deksel van den onderbak, de bodem van den bovenbak wordt. De bovenbak, welke als eene afdamming en dus inderdaad als mantel dient, is 12 meters hoog; deze hoogte is voldoende om te beletten dat er water zou instroomen.

De bovenbak hangt tusschen twee stellingbooten in; deze booten zijn aan elkander vastgemaakt, en bij middel van windassen en takels, die aan de stellingen zijn bevestigd, kan men den bak oplichten en laten zakken.

Eene sleepstoomboot brengt de gekoppelde schepen met het ijzeren gevaarte tot op de plaats van de rivier waar het werk moet verricht worden, en waar men vooraf, door baggeren of dreggen, den bodem zooveel mogelijk van slijk gezuiverd heeft.

Daar gekomen, hijscht men, met de windassen, den ijzeren bak of mantel zoo hoog op, dat hij een meter van het water verwijderd blijft.

Dan wordt de onderbak aangebracht en nauwsluitend vastgemaakt aan den bovenbak.

Als dit gedaan is, wordt er op den aldus verkregen bodem van den dam, dat is dus op het deksel van den onderbak, eene laag beton gestort, die deel uitmaakt van de grondvesting van den muur. Daarna begint men in den bovenbak te metsen.

Om, als de onderbak, dien men de werkkamer noemt, op den grond neergelaten is, daaruit het water te verwijderen en aan de arbeiders lucht te verschaffen, wordt er bij middel van een stoomtuig, dat op de stellingbooten staat, samengeperste lucht naar beneden gegeven langs eene soort van schouw of schacht, waarin eene ijzeren ladder hangt, die men afdaalt om in den onderbak te komen.

Bovendien is er, wat men een luchtsas noemt, langs waar men van de buitenlucht in den gepersten dampkring overgaat. Voorts zijn er nog vier schouwen door welke het beton ingestort wordt, wanneer alles zich daartoe gereed bevindt.

Als het metsen van den muur in den bovenbak ver genoeg is gevorderd, laat men dezen bak vol water loopen en zinken en terzelfder tijd wordt er in den onderbak, die aan den bovenbak vast is, overvloedig lucht geperst, waardoor het water benedenwaarts verwijderd wordt.

Den grond bereikende, dringen de vier scherpe kanten van den onderbak, die, gelijk wij reeds zeiden, *geenen* bodem heeft, in het slijkerig bed van de rivier. Door het inpompen van samengeperste lucht, langs de boven water uitstekende schouw, belet men het water in den onderbak of werkkamer te dringen.

De twee aaneengevijsde ijzeren bakken, *staan* nu, de eene boven den andere, op den grond van de Schelde.

Den onderbak hebben wij vergeleken aan een groot deksel eener doos. De vergelijking is juist. Als men zich in den onderbak bevindt, staat men tusschen vier ijzeren muren, waartegen het water der Schelde aanklotst, en boven zijn hoofd heeft men eene ijzeren zoldering, op welke de muur draagt, dien men bezig is te metsen. Maar met de voeten betreedt men den naakten bodem van de rivier, uit welks nattig slijk en zand men allerzijds schelpen kan ophalen, die meestal grof en zeer dik zijn. Alleen de hevige werking der samengeperste lucht, die het water belet door den grond te dringen, verhindert het onderloopen van den bak. Nochtans wordt men weinig of niets gewaar van de buitengewone luchtgesteltenis die in deze vreemdsoortige werkkamer heerscht. Het is als bevond men zich in een zeer diepen kelder. Anders niet.

Bij het licht van waskaarsen (bougies), die men brandt omdat zij het minste smoor afgeven, wordt in den onderbak gewerkt aan het ontgraven van den grond. Dit duurt zoolang, tot dat men den vasten grond bereikt. Wat men opgraaft bestaat grootendeels uit min of meer schelpachtig zavel en modder. Het wordt geschept in bakken en, met

van boven aangevoerd water vermengd, bij middel der samengeperste lucht langs buiten in de rivier gespoten.

Wij hebben gezegd dat een onderbak 25 meters lang en 9 meters breed is. Hij beslaat dus eene oppervlakte van 125 vierkante meters en moet 10 1/2 meters en soms dieper beneden laag water op den grond gezonken worden. Het ontgraven van die 125 vierkante meters duurt gewoonlijk 8 dagen, of 192 aaneenvolgende werkuren. Er wordt dag en nacht gewerkt. Voor iedere werkkamer zijn er 16 werklieden; zij werken bij ploegen van 6 man, elke ploeg gedurende 6 uren; iedere werkman trekt een frank per uur.

Wanneer de ontgraving gedaan en de vaste grond bereikt is, wordt de onderbak vol beton gegoten en neemt men de schouwen weg. De metserij wordt voortgezet tot dat de kaai eene voldoende hoogte boven laagwaterpeil heeft bereikt. Alsdan begeven zich werklieden naar beneden, langs eene ook met samengeperste lucht gevulde ruimte, welke rondom den binnenkant van den bovenbak of mantel bestaat, en maken de vijzen en bouten van de werkkamer los. De bovenbak of mantel wordt opgelicht en door de stellingschepen naar eene andere plaats gevaren, om weer opnieuw dienst te doen. Alleen de ijzeren werkkamer zit bekneld onder den muur en blijft op hare plaats.

Al het metselwerk van den nieuwen kaaimuur wordt van dusgenaamde klampsteen gemaakt. (De heeren aannemers Couvreux en Hersent hebben voor eigene rekening te Hemixem eene steenbakkerij van 20 hectaren grootte opgericht die omtrent 25 millioen kareelen per jaar kan leveren.) De buitenkant van den kaaimuur (rivierwaarts) wordt van arduin gemaakt, van 1 meter beneden laagwaterpeil tot bovenop waar een blauwe deksteen wordt gelegd. Het oppergedeelte zal zich $6^{m}35$ boven laagwaterpeil bevinden.

Boven laag water worden de metselwerken naarmate het tij opgetrokken.

De grondvesting van den nieuwen kaaimuur is 9 meters breed; de gemetselde muur is van onder 7 meters breed; de grondvesting maakt 1 1/2 meter uitsprong langs de buitenzijde (in het water) en $0^{m}50$ langs de achterzijde (stadwaarts). De geheele muur is $14^{m}35$ hoog. Naar boven toe vermindert de dikte van den muur in zulke verhouding, dat zij op de hoogte van laagwaterpeil $6^{m}25$ en aan het oppergedeelte 6 meters bedraagt.

Zooals men weet, wordt de nieuwe kaaimuur op zulke lijnrichting gebouwd, dat de Schelde daardoor langsheen de stad Antwerpen over geheel hare uitgestrektheid eene regelmatige en gelijke breedte van 350 meters verkrijgen zal. (De breedte der Schelde bedroeg nabij Burght omtrent 400 meters, aan het afgebroken Zuiderkasteel 590 meters, aan het Bolwerk 335 meters, aan St.-Jansvliet 390 meters, aan het Kranenhoofd 270 meters, aan Kattendijk 400 meters.)

Van de nieuwe lijnrichting wordt verwacht, dat zij door de vereenigde werking van vloed en ebbe en de opruiming der zandplaten het stroombed der Schelde belangrijk verbeteren en namelijk bij laagwater nog 8 meters diepte tegen de kaaien verschaffen zal. (Zoo onregelmatig als hare breedte, is thans de diepte der Schelde: over het voormalig Zuiderkasteel is het vaarwater op eene plaats 4, op de andere 8 meters diep; over het Kranenhoofd bereikt de diepte op sommige plaatsen 15 meters, op andere plaatsen 12 en 8 meters.)

De eigenlijke kaaien, tusschen de huizen en het water, zullen 100 meters breed gemaakt worden, waarom dan ook al de huizen (ten getale van omtrent 700) langsheen de Werf en in daarachter liggende straten moeten afgebroken worden. Het behoeft

wel niet te worden gezegd, dat ook daarvoor eene uitgaaf van millioenen zal moeten gedaan worden.

Al de voornoemde werken worden door het Belgische staatsbestuur uitgevoerd en bekostigd. De hooge regeering

heeft met het gemeentebestuur van Antwerpen eene bij de wet van 17 April 1874 goedgekeurde overeenkomst getroffen, voor den tijd van 40 jaren, gedurende dewelke de kaaien der rivier door de stad Antwerpen zullen beheerd worden voor de gezamenlijke rekening van rijk en stad. Wegens kosten van beheer, politie en gewoon onderhoud zal de stad Antwerpen jaarlijks uit de opbrengst der kaaien 150,000 fr. vooraf ontvangen; voorts zal de opbrengst gedeeld worden tusschen het staatsbestuur en het gemeentebestuur, naar verhouding van wat zij wederzijds zullen hebben uitgegeven, de staat voor het maken van de nieuwe kaaien, de stad voor de toerusting daarvan.

Deze voor stads rekening komende toerusting bestaat in de oprichting van kranen en dergelijke hef- en hijschtoestellen, kaapstanders, goederenloodsen, gelijk men er op onze gravuur reeds aangewezen ziet, en verder toebehooren.

In verband met de reusachtige werken welke in dit opstel beknoptelijk in overzicht genomen zijn, schreven wij op de 67ste bladzijde van onzen vorigen jaargang, dat Antwerpen eene toekomst van grootheid en macht te gemoet gaat gelijk aan niet vele steden in Europa is weggelegd. Wij maken ons aan geene overdrijving schuldig als wij daar bijvoegen dat het welslagen der uitgevoerd wordende rivierwerken Antwerpens haven zal doen plaats nemen tusschen de ruimste en beste die er in gansch de wereld bestaan.

Oude bouwwerken in Vlaanderen.

De verschenen 4de aflevering van dit belangwekkend werk bevat de volgende teekeningen: Gevel van de opene plaats der kazerne in de voormalige Sint-Pietersabdij, te Gent; bouwkundige deelen van hetzelfde lokaal parochiekerk van Maria-Lathem langs voren en noord- en zuidwaarts gezien; idem van Landskouter, plan, oost- en noordzijde, torenvenster en bijhoorigheden; huisgevels van de Plottersgracht en den Steendam, te Gent. De zorgvuldig geteekende platen zijn zeer keurig gedrukt. Bij deze 4e aflevering zijn beschrijvingen gevoegd in de twee talen van de kerken van Vurste en Munte. Wij wenschen de heeren P. Langerock en A. Van Houcke (zie onze blz. 61), de bekwame bewerkers dezer uitgaaf, de ruimste ondersteuning toe; zij verdienen die in alle opzichten.

Olie op de baren.

Onlangs, toen de zee zeer hol stond in de buitenhaven van Peterhead, in Engeland, liet men eenige flesschen olie op den bodem neder en deed er dan de olie uit ontsnappen, wat voor gevolg had dat de zee effen en glasachtig werd en de hevige golfslag in eene zachte schommeling overging. Het spreekwoord: olie op de baren gieten (in tegenstelling van olie op het vuur) zou dus eene natuurkundige werkelijkheid tot grondslag hebben.

De ware beteekenis der poëzie

ligt hierin dat zij de groote, de onmisbare drijfkracht is van het leven, dat geen daad van beteekenis tot stand kan komen, zoo niet de gemoedsbeweging, door de

verbeelding gewekt of versterkt, de traagheid opheft en de veeren van het geestesleven spant. Zonder dat vermogen om diepe indrukken te ontvangen en die indrukken in sprekende beelden te vertolken, geen kunst, geen geestdrift, geen daden van liefde en recht, geen belangstelling, geen vooruitgang, en ten slotte ook geen wetenschap meer.

A.G. VAN HAMEL.

Uit het Parijsche volksleven.
V.

In Jan Villiots huis waren de gordijnen opgetrokken en de ramen geopend, om de zachte avondlucht binnen te laten. Op de tafel stonden bloemen in eene fraaie vaas van wit en blauw porselein, doch zij lieten bij gebrek aan water het hoofd hangen, en de boeken op het rekje van palissanderhout waren dik bestoven, alsof men ze in den laatsten tijd weinig ter hand had genomen.

Het vertrek zag er niet uit als eene ziekenkamer, toen het heerlijk avondrood zoo door de geopende vensters naar binnen viel, maar de vele drankfleschjes op de schouw en bovenal het bleeke gezicht en de vermagerde handen der vrouw op de legerstede, deden maar al te duidelijk zien, dat het eene zoodanige was.

Niet velen van die haar in Engeland gekend hadden en nog minder velen van die haar zich nog herinnerden uit den tijd van haar verblijf in het vaderlijke huis, zouden in deze verlepte, lijdende trekken der kranke de vroeger zoo uitnemende schoonheid van Annette Villiot herkend hebben. En toch was zij het, die hier met kussens gesteund te bed lag. Haar lang, zwart haar, nog altijd fraai en glanzig, was in dikke vlechten achter het hoofd opgebonden; lippen en wangen waren krijtwit, doch haar koortsig tintelend oog wendde zij niet af van de zachte Louiza en zij had de eene matte hand in die harer zuster gelegd. Aan de andere zijde van het ledekantje stond een oud man, de handen gevouwen en met vochtig oog al hare bewegingen bespiedende.

- Waarlijk, Louiza, begon de kranke, ik voel mij nu verlicht en zal wel kunnen slapen. Neem nu ook wat rust, lieve; gij hebt nu drie lange pijnlijke nachten geen oog toegedaan. Ik verzoek u, ga eenigen tijd te bed liggen en rust; - als ik mij minder goed voel, zal ik u wel laten roepen. Toe, lieve zuster, doe het!

- Straks, Annette, voordat ik ga, moetik u eerst zelve in slaap zien, antwoordde de zuster op opgeruimden toon. Kom, leg u op zij, doe de oogen toe, en dan zal ik misschien ook wat rust nemen.

Gehoorzaam als een kind, sloot de kranke de oogen, drukte de wang in de kussens en schikte zich tot eene korte sluimering.

Vader en zuster staan lang en anstig bij het bed en bespieden dezen rustigen slaap, van welks langen duur zij zich eene gezegende uitkomst beloven. De zon daalt dieper, tot hare gloeiende schijf bijna op de donkere kronen van het verre geboomte op den heuvel schijnt te rusten. Nog altijd slaapt zij. De schaduwen worden dichter in de hoeken des vertreks, de zon verdwijnt geheel, de schemering breidt zich uit over den hof en de naburige velden, de eene ster na de andere wordt aan den hemel zichtbaar, en een bleek lichtschijnsel valt nog in het vertrek en rust eene poos op Annette's bleek gelaat. Maar nog altijd slaapt zij.

Schoon neen! eensklaps beweegt zij den arm en zucht. Louiza buigt zich over haar.

- Louiza, Louiza, zijt gij hier, lieve zuster?

- Ja, ik ben hier, dicht bij u. Zie maar, hoe lang gij geslapen hebt. 't Is helder lichte maneschijn.

- Wat is het koud, Louiza! wat is het licht en koud! Waarlijk. 't is of het op eens

winter is geworden. Och, doe toch het venster toe, want ik ben versteven.

Louiza deed zulks, en de vader nam Annette's rechterhand tusschen zijne beide handen - zij was koud als ijs. De kranke sloot de oogen en ademde zwaar en langzaam.

- Geef mij een kus, vader, fluisterde zij; ik ben zoo af en ik heb het zoo bitter koud - ik kan niet meer wakker blijven. Geef mij eenen n a c h t k u s , Louiza; ik zal een langen slaap doen.

Ja, het zou een lange slaap worden.

- Louiza, kom, zij sterft! riep de grijsaard met eenen gil van ontzetting, toen Annette's hand zwaar in de zijne viel.

Louiza, bleek maar getroffen, wenkte den vader veelbeteekenend en ernstig met de hand.

- Stil, lieve vader! wij mogen haar niet storen, - zij gaat in vrede.

Zoo zaten dan beide stom en onbewegelijk nevens de legerstede. Annette lag met geslotene oogen en liet slechts nu en dan een zucht hooren: de grijsaard verborg zijn

gelaat in de plooien van de beddedekens, Louiza weende in stilte en hield de verstijvende hand in de hare gedrukt.

Daar hield op eenmaal voor het huis een rijtuig stil; men hoorde verhaaste voetstappen in het tuintje en op de trap. Louiza stond dadelijk op, wond hare hand behoedzaam uit die der stervende los, trad buiten de deur en stond, na deze achter zich te hebben toegetrukken, tegenover haren echtgenoot, die juist in het vertrek wilde treden.

- Stil! fluisterde zij hem toe, geen geluid - geen woord!

- Laat mij binnen, liefste, laat mij haar zien! Als ze slaapt, moet ik haar wekken, want ik breng goede tijding uit Engeland die haar dadelijk weer gezond zal maken.

- Stil, stil! die tijding zou helaas geenen indruk meer op haar maken! sprak Louiza weemoedig. Blijf hier, Hippolyte! Zij ligt te sterven.

Achter den beeldhouwer had nog een heer gestaan, dien Louiza nochtans in de donkerheid niet bemerkt had. Bij hare laatste woorden liet deze eenen kreet van schrik hooren, schoof den beeldhouwer op zijde en riep: ‘Ik moet haar zien - ik moet haar spreken - laat mij door!’ Hij zei dit op eenen toon die Louiza verschrikt uit den weg deed treden. Hij opende de deur, trad binnen, aan het bed der zieltogende en riep: ‘Annette, lieve engel, Annette,- zie toch, ik ben het - ik, Henry, die gekomen ben om u tot mijne vrouw te nemen. Het is Henry, die niet zonder u leven kan.’ Hij greep hare hand en overdekte die met kussen.

Een flauwe, nauw merkbare zweem van glimlach vloog nog over hare lippen; toen werd het gezicht koud en strak. De grijsaard beurde zijn hoofd langzaam van het deksel op en boog zich over haar neder; vervolgens keerde hij zich naar den Engelschman, wees ernstig en plechtig op het bleeke gelaat der doode en sprak; ‘Uw berouw komt te laat, mijnheer! mijn kind is dood.’

EINDE.

Boeken

zijn bloedelooze plaatsvervangers van menschen en hetgeen ons het meeste belang inboezemt op aarde, zijn toch altijd onze medemenschen. Wat spreken we gaarne over elkander; wat stellen we een belang in elkanders eigenaardigheden, fouten, dwalingen, ja soms zelfs in elkanders goede eigenschappen en deugden. Men kan dit kwaadsprekendheid noemen, maar de bron van al dat babbelen is de wensch zich te vermaken, en om menschenkennis op te doen, door eigen meeningen en indrukken van bekenden met die van anderen te vergelijken. Wat moeten de ongelukkigen doen als ze niet, gezellig bij elkander gezeten, een weinig al hun vrienden en bekenden over de tong mogen laten gaan. En dus doen zij, en doen wij allen, en zullen we tot het einde der wereld doen.

CHARLES BOISSEVAIN.

De nieuwere huishouw te Antwerpen.

Sedert eenigen tijd laat zich bij de Antwerpsche bouwkundigen, voornamelijk tusschen de jongeren, een toenemend streven waarnemen om den gewonen huishouw smaakvoller en mitsdien kunstrijker te maken.

Wij juichen deze loffelijke pogingen volmondig toe en drukken de hoop uit, dat zij al meer en meer ingang mogen vinden bij de ingezetenen die huizen laten bouwen.

Zoo er al eenig verschil van kosten

is, belangrijk zal het in de meeste gevallen niet zijn. Bij eenig overleg, en wanneer men het eigenlijk sieraadwerk daarlaat, kunnen gewone huizen nagenoeg even zuinig gebouwd worden overeenkomstig de regels van de schoone bouwkunst, als zonder trant of stijl.

Als proefstalen van veredelden huishouw te Antwerpen, geven wij in deze aflevering een drietal afbeeldingen van in den laatsten tijd opgerichte huizen, te weten:

1. op blz. 94, het huis met winkel van gemaakte manskleederen, op de Meir n^{r} 84, gebouwd voor rekening van den heer Jaak De Mey, volgens het plan en onder de leiding van den provincialen bouwmeester L. Blomme;

2. hiernevens, het huis met slachterswinkel op de Steenhouwersvest n^{r} 58, gebouwd voor rekening van den heer E. Raes-Daems, varkensbeenhouwer, volgens het plan en onder de leiding van den bouwmeester Ferdinand Hompus;

3. op blz. 98, het wijnpakhuis der heeren C. Steenackers en c^{o}, in de Sanderusstraat n^{r} 100, gebouwd volgens het plan en onder de leiding van den bouwmeester Jan Jaak Winders. -

Deze drie welgeslaagde gebouwen zijn voor de stad Antwerpen inderdaad aanwinsten te noemen, daar zij niet weinig bijdragen tot de verfraaiing der kwartieren waarin zij zich bevinden.

Onze wensch is, dat de eigenaars, in 't algemeen genomen, de bouwmeesters al meer en meer in de gelegenheid mogen stellen om zich waarlijk meesters in de bouwkunst te toonen door het stichten van huizen die aan eene gemakkelijke en doelmatige inrichting, ook die schoonheid van uitzicht paren, welke, ofschoon zonder veel kosten te bereiken, in onzen tijd maar al te zeer, ja schier geheel verwaarloosd wordt.

> Beschaving is niet anders dan vermeerdering van leven.
> H.P.G. QUACK.

Kroniek.

Antwerpen. De bekroonde *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool* van F. Jos. van den Branden (zie blz. 89) zal tot 900 bladzijden loopen; het geheel volledige werk, op welks belangrijkheid wij nogmaals aanbevelend de aandacht vestigen, zal niet meer dan 12 fr. kosten.

- Op 26 Mei had in de groote zaal der Koninklijke Harmonie-maatschappij, het Liszt-Festival plaats dat ingericht werd door de Antwerpsche *Société de Musique.* Men hoorde er de *Graner-Messe;* het 1e Concerto voor Piano; *Mignon*, een aria met orkest; de *Danse macabre*, op het gregoriaansch thema van het *Dies irae;* twee liederen en het symphonisch stuk getiteld *les Préludes*, al werken van den Hongaarschen meester Franz Liszt. De solisten waren mev. Anna Mehlig, de heer de Zarembski, mejuffrouwen Küfferath en Schauenburg, de heeren von Zur Muhlen en Blauwaert. Stemmen en orkest stonden onder de leiding van Peter Benoit en trokken zich heerlijk uit den slag. Over het algemeen heeft het Liszt-Festival minder bevallen dan het Festival-Gounod. Liszt staat als toonzetter in verre na zoo hoog niet als hij vroeger stond als virtuoos. *Mignon* en *les Préludes* zijn de twee werken van het programma die het best bevielen. De meester was aanwezig en werd luidruchtig gevierd.

- 27 Mei, ten 10 ure 's morgens, is in de trapzaal van het museum het borstbeeld van wijlen Jan Swerts (zie blz. 28) plechtig bijgezet; de kunstschilder Karel Verlat, de heer burgemeester L. de Wael en de kunstschilder Jos. Delin voerden het woord. Daarna begaven zich de meeste aanwezigen naar de St.-Joriskerk, waar eene uitvaart plaats had; op de in het midden der kerk geplaatste baar lag het zwart fluweelen kleed toebehoorende aan de Antwerpsche hoofdkerk en dat ge[...]kplechtigheden van de vorsten Albertus en Isabella, Maria-Theresia, Louiza-Maria, den hertog van Brabant en de kunstschilders H. Leys en G. Wappers. Toen de dienst afgeloopen was, werd onder het spelen van het *Onze Vader,* een gedeelte der samenstelling die Peter Benoit in 1871 maakte ter gelegenheid van de inhuldiging der door Guffens en Swerts uitgevoerde kerkschilderingen (zie 1871, blz. 177 en 191), de koperen herinneringsplaat ontbloot, die ter eere van J. Swerts in de St.-Joriskerk is gesteld, en het volgende opschrift voert:

> TER NAGEDACHTENIS VAN JAN SWERTS, KUNSTSCHILDER, GEBOREN TE ANTWERPEN IN 1820, OVERLEDEN TE MARIA-BADEN BOHEMEN) IN 1879.

BESTUURDER DER ACADEMIE VAN PRAAG, OFFICIER DER LEOPOLDSORDE ENZ. ENZ. MET ZIJNEN BOEZEMVRIEND GODFRIED GUFFENS VERVAARDIGDE HIJ DE MUURSCHILDERINGEN DEZER KERK. R.I.P. DOOR ZIJNE VRIENDEN OPGERICHT.

De twee plechtigheden werden bijgewoond door den toonzetter F. Liszt, die een vriend was van J. Swerts.

- Het tijdens de landsfeesten in 1880 te Brussel tentoon-

gestelde tafereel van C. Cap. getiteld: *Het jaar tachtig*, is aangekocht voor het hedendaagsch museum, mits 6500 fr., waarvan de helft door het rijk betaald wordt.

- De letterkundige afdeeling van den Katholieken Kring, onder voorzitterschap van den heer Aug. Snieders, heeft op 28 Mei den historieschilder P. Van der Ouderaa een feestmaal aangeboden ter gelegenheid zijner benoeming tot ridder der Leopoldsorde. Onder andere werden redevoeringen gehouden door de heeren A. Snieders, den gevierden schilder, L. Hendrix. W. Verbeeck, J.I. De Beucker, J.A. De Laet. E. Van Meerbeeck, L. Van Rijswijck, J.F. Hosselet, J. De Pooter, P. Dodd. enz. enz.

- 4 Juni zijn de leeraren der koninklijke academie van schoone kunsten hunnen eere-bestuurder N. De Keyser in zijne prachtige woning, Warandestraat n^{r} 15, gaan geluk wenschen met zijne bevordering tot grootofficier der Leopoldsorde. De heer dd. bestuurder Jozef Geefs voerde het woord. De ontvangst was zeer gulhartig. De aanwezigen hadden het genoegen de talrijke werken te mogen bewonderen die de beroemde schilder dezen winter in Andaluzië uitvoerde; daaronder behooren vele uitmuntende uitvoerig geschilderde levensgroote typen van personen uit verschillende standen der hedendaagsche Spaansche samenleving. De heer N. De Keyser bracht bovendien uit Spanje een grooten voorraad kleedingstukken mede, om als modellen door hem gebruikt te worden.

- Sedert den 18^{n} Juni is met het bloote oog eene staartstar zichtbaar, wier glans thans verflauwt, daar zij zich van de aarde verwijdert. De staart der star bevindt zich aan het oppergedeelte van het hemellichaam. Vandaar dat men in plaats van staartstar ook pluimstar zegt. Het wordt er voor gehouden, dat deze star dezelfde is die in 1806 zichtbaar was en door Parisi ontdekt werd te Castro Giovanni (Sicilië). Thans werd zij het eerst waargenomen door den tijdelijken bestuurder van de starrewacht te Rio-Janeiro, den heer L. Cruls, gewezen officier in het Belgisch leger, geboren te St.-Truiden. Hare verschijning werd aan Europa bekend gemaakt door den keizer van Brazilië, die er bericht van zond aan de academie van wetenschappen te Parijs. Er wordt van ‘deskundige’ zijde beweerd dat eene tweede staartstar in aantocht is, die hare verschijning zal doen tegen den 12^{n} November aanstaande. Ten gevolge van den stand, waarin zich dien dag Jupiter, de aarde en de zon ten opzichte van elkander zullen bevinden, zou de bedoelde staartstar in botsing komen met de aarde, die daardoor verbrijzeld worden, in brand geraken en vergaan zou. Een Amerikaansch starrekundige, James Swormstadt, beweert dat de noodlottige samentreffing zal plaats hebben op gezeiden 12^{den} November, des middernachts. Daar de uren verspringen naarmate de aardrijkskundige gelegenheid der landen, zoo ware het van belang te weten voor welk gewest professor Swormstadt middernacht heeft bedoeld. Wij vonden dit nergens aan gewezen.

- Op 5 Juni vereenigde zich de *Club der XII*, waarbij zich de talrijke leerlingenen werklieden van de glasschilders Stalins en Janssens hadden aangesloten, om den kunstschilder P. Van der Ouderaa, ter gelegenheid zijner benoeming in de Leopoldsorde, feestelijk te onthalen en een geschenk aan te bieden.

- Op 6 Juni boden een 100-tal vrienden van den schilder P. Van der Ouderaa hem ter gelegenheid zijner benoeming in de Leopoldsorde eenen feestdisch aan in het *Hotel de la Paix.* Bij het nagerecht stelde de voorzittende bouwmeester P.P. Stoop eenen heildronk in op den koning die overgeseind en door Z.M. ook per draad

beantwoord werd. Al de commissarissen van het banket waren gewezen primussen van Rome in verschillende kunstvakken. De ruim tachtigjarige vader van den schilder woonde het feest bij. Aan tafel werden redevoeringen gehouden en liederen gezongen door de heeren D. Van Spilbeeck. P. Van der Ouderaa, E. Van Meerbeeck. A. Janssens. W. Laanen, J. Janssens, G. Stoop, F.J. Hosselet. A. Van de Noetelaere, J. Nauwens, G. Ooms, F. Deckers en F. Lauwers, terwijl de heeren Alb. Stordiau en Van Cauteren puike muziekstukken uitvoerden.

- Van 12 tot 19 Juni was in de academie (Venusstraat) te zien de kopie in pleister op halve grootte van het marmeren, beeld van *Zeno* uit het museum van het Kapitool te Rome, gezonden door Jul. Dillens, primus van Rome in 1877.

- Het museum der academiekers is verrijkt met eene prachtige schilderij, *Cleopatra* voorstellende, van E.J.F. Bendemann, uit Dusseldorp; het bronzen medaillonborstbeeld van F. Drake, uit Berlijn, en eene schoone marmeren groep, van Jozef Geefs, voorstellen de een *Jonge visscher door eene sirene aangelokt*, naar Goethe's ballade. De twee laatste zijn voorloopig geplaatst in eene der zalen en in de trapzaal van het museum van oude meesters.

- Het museum van oude meesters is vermeerderd met: 1. eene wit marmeren groep door Artus Quellin den oude, *Romeinsche liefde* (eene vrouw die haren gevangen vader met hare melk voedt), aangekocht van de weduwe Jacobs-Beeckmans, 2. een bloemenstuk van den Fluweelen Breughel. 3. een vrouwsportret van een onbekenden schilder uit de XVIIe eeuw en 4. een landschap met figuren van Cornelis van Poelenburg.

- De advocaten te Antwerpen zullen, in Juli den dag herdenken waarop 50 jaren geleden de heeren A. Auger en Jac. Cuylits als advocaten ingeschreven werden. De tuchtraad, die de leiding der bereid wordende feestviering heeft, kocht den plaatsnijder J.B. Michiels het portret af, dat hij verleden jaar van den heer Cuylits op koper graveerde, en bestelde hem buitendien een portret van den heer Auger. Tot deelneming aan het feest worden buiten de advocaten ook de pleitbezorgers, maar niet de rechters toegelaten.

- Er wordt werk van gemaakt om het gedenkteeken van Joseph Lies en des schilders gebeente van de gesloten begraafplaats Stuivenberg over te brengen naar die van het Kiel. Tevens zou een borstbeeld van Lies voor het museum vervaardigd worden, ofschoon er reeds een uitstekend goed gelijkend portret van hem, geschilderd door K. Verlat, in het museum prijkt.

- Bij de uitgevers J.P. Van Dieren en c^{o} is Conscience's 100ste werk verschenen, getiteld: *Geld en adel,* zedenschets van onzen tijd, in 2 deelen.

- F. Lauwers graveert het portret van Z.H. Leo XIII naar het door den heer Joseph Janssens, van St.-Nicolaas, geschilderd portret dat in December 1879 te Antwerpen was tentoongesteld ten huize van wijlen den heer Geelhand-Labistraete.

- 16 Juni zijn de dd. bestuurder en de leeraren der koninklijke academie hunnen ambtgenoot den kunstschilder P. Beaufaux ten zijnen huize, Eiermarkt n^{r} 10, gaan geluk wenschen met zijne benoeming tot ridder der Leopoldsorde.

- 16 Juni had in eene zaal ten stadhuize eene eerste vergadering plaats, tot inrichting van eene feestviering ter eere van den kunstschilder N. De Keyser, bij gelegenheid zijner benoeming tot grootofficier der Leopoldsorde. Het bureel was samengesteld uit de heeren F. Carpentier, J. Delin, E. Dhanis, J. de Geyter, V. Lagye, R. Montgomery, W. Van Maenen en L. Van Opstal. De volgende regelingscommissie werd benoemd: de heeren L. de Wael, voorzitter. J. Geefs en A. Van den Nest, ondervoorzitters; E. Dhanis, penningmeester en P. Beaufaux en J. Van Beers,

secretarissen. Later werden bij benoemd de heeren ridder L. de Burbure, E. Geelhand en Ed. Pecher.

Brussel. Op 29 Mei had in deze stad onder het bestuur

van Franz Servais en Julius de Zarembski een muzikaal morgenfeest plaats, waarop de volgende stukken van Liszt, die tegenwoordig was, uitgevoerd werden: *Le Tasse*, symphonisch een zangstuk met orkest; *Faust*, eene symphonie met koor. De solisten waren mej. Küfferath, mev. de Zarembski-Wenzel en de heer de Zarembski. De uitvoering liep ten beste af.

- Het ministerie heeft van de wetgeving een nieuw krediet van 3 millioen frank bekomen ter voortzetting der bouwwerken van het paleis van justitie te Brussel. De uitgaven voor dit gebouw bedroegen den 31^{n} December 1880 de som van fr. 35, 228, 434. 29; de provincie Brabant gaf 2,040,000 fr., de stad Brussel fr. 4, 479, 794.72; het overige kwam uit de openbare schatkist. De koepel, die het paleis bekroont, zal dit jaar nog niet kunnen voltooid worden.

- 2 Juni vereenigde zich het 60-tal leden van den *Cercle de l'Observatoire* om de kunstschilders J.H.L. De Haas, E.J. De Pratere, A. Serrure, Th. Gérard en A. Hennebicq op een feestmaal te onthalen, ter gelegenheid hunner bevordering of benoeming in de Leopoldsorde. Uit denzelfden hoofde hebben oud-leerlingen van J. Portaels dezen kunstschilder en zijne gewezene leerlingen E. Wauters, E. Agneessens, P. Oyens, I. Verheyden, A. Hennebicq, Van der Hecht en F. Cormon op eenen feestdisch genoodigd.

- De toonzetter A. Gevaert is benoemd tot commandeur van het Fransche Legioen van Eer.

- Volgens wordt gemeld zal het te Parijs bekroonde beeldwerk van Willem De Groot (zie blz. 90), eene groep den *Arbeid* voorstellende, in eene Belgische spoorwegstatie worden geplaatst.

- De kunstschilder A. Robert heeft het portret van den heer Descamps, voorzitter der kamer van volksvertegenwoordigers, voltooid.

- Th. Vinçotte, heeft het door ons op blz. 38 vermelde borstbeeld voltooid van wijlen A.E.P. Orts, bestemd om geplaatst te worden in het hof van cassatie.

Gent. Ter gelegenheid der feesten die in September zullen plaats hebben, zullen gewrochten van de toonzetters P. Benoit, A. Gevaert en A. Tilman worden uitgevoerd. Voor den koorzangprijskamp door de *Melomanen* uitgeschreven, zullen koren van A. Samuel, A. Tilman en H. Waelput moeten gezongen worden. Bij de inhuldiging der havenwerken (ook in September) zal het *Willemsgenootschap* eene cantate van Fl. Van Duyse zingen, getiteld *Gents ontmaken*, tekst van Th. Coopman.

- Ad. Pauli's 31-jarig jubileum als leeraar van bouwkunst aan de stadsacademie, is door zijne leerlingen herdacht met de aanbieding van een prachtig bewerkt gedenkschrift.

Brugge. Het plan voor het stichten van een gedenkteeken ter eere van Breydel en De Coninck is thans in zooverre gerijpt (al schijnt nog steeds eene zekere som van wat bij inschrijving werd rondgehaald, niet verantwoord te zijn door hen die de gelden ontvingen), dat men zich begint warm te maken over de vragen: 1. waar het gedenkteeken zal komen te staan? 2. hoe men het best zal gemaakt krijgen? Als plaats worden aanbevolen de Grootemarkt en de Speelmansrei, doch voornamelijk de Grootemarkt. Voor het maken van 't gedenkteeken wil men een prijskamp uitschrijven; de Breydelcommissie (met 13 tegen 7 stemmen) heeft beslist aan het gemeentebestuur te vragen, dat alle Belgische beeldhouwers tot den wedstrijd worden toegelaten; hetzelfde wordt gevraagd in een adres van ingezetenen, welk onder andere geteekend

werd door den eerw. heer A. Duclos en de heeren Delacenserie en Buyck, bouwkundigen, Gaillard, oudheidkundige enz.; maar er is bij den gemeenteraad ook een verzoekschrift ingekomen, waarin wordt betoogd, dat, het bestellen van 't gedenkteeken aan een niet-Brugschen beeldhouwer ‘mogelijk maken,’ voor Brugge's kunsteer en kunstenaars ‘eenen hoon’ zou zijn, des te onverdiender omdat tot het wedergeven van Breydel en De Coninck ‘in hunnen vollen heldenglans’ niemand beter in staat is ‘dan de Bruggeling,’ om al welke redenen ondergeteekenden dan ook vragen, dat de gemeenteraad al zijnen ‘invloed gebruike opdat de beelden van Breydel en De Coninc en alles wat er toebehoort in Brugge zouden gemaakt worden en *nergens* anders.’ (Zie jaargg. 1877, blz. 131 en vg.)

Sterfgevallen.

ANTONY-SAMUEL-ADAM SALOMON, geboren in 1818 te Ferté sous Jouarre (Seine et Marne), is in zijn woning in de Faisanderiestraat n^{r} 55 te Passy (Parijs) den 29^{n} April overleden. Tot zijne bijzonderste werken behooren twee groepen in den Louvre te Parijs: de *Genius der studie* en *De muziek;* bij vervaardigde in half verheven beeldwerk de portretten van Béranger en Charlotte Corday, borstbeelden van mev. Delphine de Girardin, Scribe, F. Halevy, den hertog van Broglie, Garnier-Pagès, Jules Janin, de grafgedenkteekenen van A. De la Martine en dezes echtgenoote, den hertog van Padua, enz.

H. GRANDMAISON, geboren te Luik, in 1820, stierf den 1^{n} Mei in het Europeesch ziekenhuis te Alexandrië (Egypte), waar hij al sedert vele jaren metterwoon gevestigd was. In België beschilderde de overledene een aantal kerken.

H.Q. JANSSEN, de verdienstelijke geschiedschrijver, is op 12 Mei plotselings overleden te Goes, 68 jaren oud. In 1850 gaf hij in het licht: *St.-Anna ter Muiden*, *beschouwd als plaats*, *sedert het ontstaan der stad Mude in* 1241, *en als christelijke gemeente*, *van den aanvang der XVI*^{e} *eeuw tot op onze dagen.* De eerwaarde schrijver was alstoen predikant te Vrouwe-Polder. Van 1856 tot 1863, gaf hij te zamen met J.H. van Dale, in zes boekdeelen uit: *Bijdragen tot de oudheidkunde en geschiedenis*, *inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen*, een puik werk dat in 1868 opgevolgd werd door een ander in twee deelen, getiteld: *De kerkhervorming in Vlaanderen*, *historisch geschetst meest naar onuitgegeven bescheiden.* In het 23e boekdeel (1867) van de *Annales de l'académie d'archéologie de Belgique*, treft men eene studie van hem aan over den Antwerpschen ketter *Tanchelijn.* In 1867 was H.Q. Janssen schoolopziener te St.-Anna-ter-Muiden en sedert het begin van dit jaar districtsschoolopziener te Goes en aldaar metterwoon gevestigd.

KAREL NYS begaf zich den 17^{n} Mei ten 3 ure 's namiddags te Antwerpen naar Ste-Elisabethsgasthuis, om er zich te doen verplegen, daar hij plotseling zeer ongesteld geworden was. Drie uren later was hij dood. Hij werd te Antwerpen geboren den 14^{n} Januari 1825. Hij heeft uitgegeven: in 1848, bij de wed. Jos. Van Ishoven, te Antwerpen, *Verhael van den aen. slag gedaen door Johan Jauregui op het leven van prins Willem van Oranje*, vermeerderd herdrukt in 1854 bij L. Schotmans, te Antwerpen; in 1852, bij Aug. Jans, te Antwerpen. *Les archives d'Anvers et l'inventaire de ce dépôt;* in 1852, bij Van Ishoven, *Geschiedenis van den vrede van Munster*, eene vertaling naar J.J. Altmeyer; hij schreef buitendien verscheidene hekelschriften en werkte mede aan eenige tijdschriften en nieuwsbladen. De laatste jaren zijns levens bezorgde hij de uitgaaf van eene te Antwerpen onder den naam van *Lloyd anversois*

dagelijks verschijnende scheepslijst. Hij werd den 20^{n} Mei, ten 3 ure namiddag, op de begraafplaats van het Kiel ter aarde besteld; aan het graf werden 2 redevoeringen uitgesproken. De overledene bezat uitgebreide geschiedkundige kennissen en was inzonderheid goed vertrouwd met de geschiedenis der stad Antwerpen.

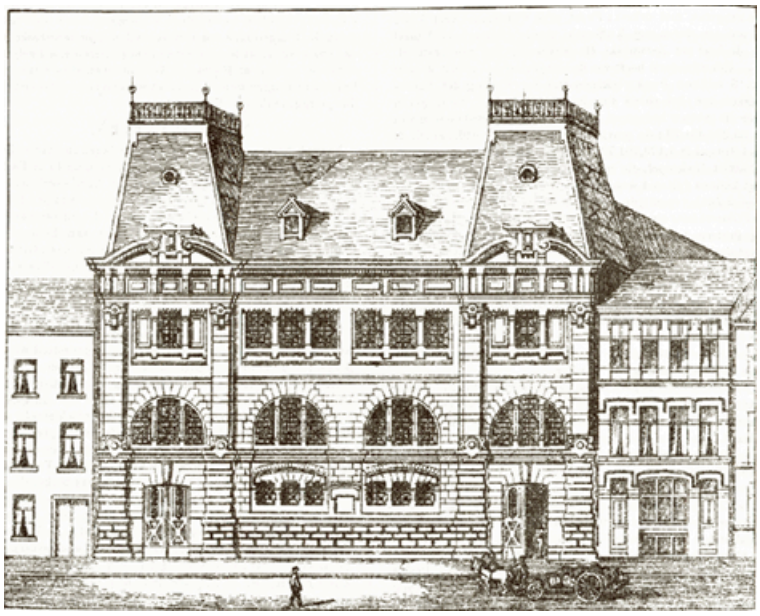

WIJNPAKHUIS VAN C. STEENACKERS EN CIE TE ANTWERPEN. TEEKENING VAN J.J. WINDERS, STEENSNEDE VAN C. T'FELT.

DUVERGIER DE HAURANNE, lid van de Fransche academie, is volgens een bericht van 22 Mei overleden, oud 83 jaren.

SAMUEL PARKER, een van Engelands beste waterverfschilders en sterkwatergraveerders, is den 25n Mei overleden te Reigate.

MAXIMILIAAN PAUL EMIEL LITTRÉ, in 1801 te Parijs geboren, is aldaar den 2n Juni overleden. Na in de medicijnen gestudeerd te hebben, legde hij zich toe op de beoefening der geschiedenis van de geneeskunst en vertaalde de werken van Hippocrates (10 dln., 1839-61), benevens de natuurlijke geschiedenis van Plinius (2 dln., 1848); hij gaf een groot getal schriften uit, onder andere in het sedert 1854 onder zijne leiding staande *Journal des savants*, ter verdediging van de dusgenaamde positieve wijsbegeerte volgens Comte; bewerkte een *Dictionnaire de la langue française* (sedert 1863), schreef eene *Histoire de la langue française* (2 dln., 1862), was lid van de Fransche academie en ook van den Franschen senaat, zonder dat hij ooit als senator het woord gevoerd heeft. Hij was een der meest uitstekende letterkundigen die de XIXe eeuw aan te wijzen heeft.

HENRY VIEUXTEMPS, den 20n Februari 1820 te Verviers geboren, is den 4n Juni overleden te Algiers, in welke stad de beroemde vioolspeler verblijf hield om gezondheidsredenen. (Zie onzen jaargg. 1871, blz. 144 en 1880, blz. 49.) Zijne asch zal overgebracht worden naar zijne geboortestad, welker gemeenteraad heeft beslist hem een standbeeld op te richten. Hij laat drie onuitgegevene concertos voor viool en een voor violoncel achter, alsook een bijna voltooid, zangspel getiteld: *Joanna van Messina.* (Ons tijdschrift gaf zijn portret in 1861, blz. 61.)

Verbetering.

In het opstel: *Gebeurde dit aan Flameng?* blz. 81, 11^{n} regel, in plaats van Spitdewil, lees Spitdeuil, zooals het nauwkeurig gedrukt staat in het aangehaalde werk van den heer L. Van Peteghem.

De koning van het woud.
(Eene Duitsche legende.)

Reeds rees de mutsaardstapel boven het lage dak zijner hut; toch bleef Karel Scheffler in het bosch maar altijd voort takken afhouwen en in bundels binden, onbewust dat de zon reeds onder de kimme verdwenen was en, de werkuren

verloopen wezende, zijne buren zich naar de kegelbaan spoedden, om een uurtje spelende over te brengen. De hut van den houthakker verhief zich op een kleinen heuvel, bezijden het gewone gaanpad; maar de lustigezangen zijner gezellen drongen tot hem door, als zij zich vroolijk, ginder omlaag in het dorp, naar hunne gewone vergaderplaats, het *Gouden Hert*, begaven. Menigeen zijner makkers bleef stil aan den rand van het pad dat tot zijne hut geleidde, en het bosch weergalmde van hunne juichkreten, waaraan vroeger 's houthakkers gulle stem zich gretig paarde; thans evenwel liet hij zang en kreten o n b e a n t w o o r d ; hij zwoegde voort en zijn voorhoofd betrok toen de lustige tonen tot hem doordrongen. Plotseling wierp hij het hakmes weg, nam het weder op en het eene tweede maal wegwerpende sprak hij: ‘Wel, dat ze gaan, ik wil door mijne droefgeestigheid hunne vermaken niet hinderen; mijne hand beeft te veel van het werk om in het spel te kampen, en vermits Linda waarschijnlijk een rijkeren man dan ik ben zal kiezen, voel ik ook geenen lust voor het dansen.’

Men kon genoeg bemerken dat Karel Scheffler aan eene nog versche hartewonde leed: moedig had hij tegen de rampen geworsteld welke hem van eenen staat van

betrekkelijken welstand gebracht hadden tot eenen waarin hij voor zijn onderhoud slechts op zijnen arbeid steunen mocht; hij koesterde het vast betrouwen dat eerlang zijne omstandigheden beter zouden worden en hij, als de graaf von Holberg in zijne voorvaderlijke heerlijkheid zou teruggekeerd zijn, de plaats van woudopzichter bekomen en dus in staat zou zijn de hand te vragen van Linda von Kleist, aan wie hij in betere dagen was verloofd geworden. Maar deze droomen waren verdwenen; want des graven zaakwaarnemer had Linda gezien; zij was de parel van het dorp; de zaakwaarnemer verliefde op het meisje en werd bijgevolg Schefflers vijand: de aan Karel beloofde plaats gaf hij aan een ander en Linda's vader, de toestemming intrekkende die hij gegeven had wanneer des jongelings zaken o p goeden voet stonden, ontzegde hem zijne woning. Gesterkt door de hoop dat Linda hem getrouw blijven en door onverminderde genegenheid de hem treffende rampen v e r z a c h t e n zou, worstelde K a r e l aanvankelijk tegen de wanhoop; maar Linda was te gehoorzaam of misschien wel te onverschillig om de bevelen haars vaders te wederstaan. Hij zocht haar, op de gewone plaats hunner bijeenkomsten; zij kwam niet, zond niemand tot hem: h i j kuierde rond hare woning, en indien h e t toe val hem eenen oogslag op zijne beminde veroorloofde te werpen, zoo was dit slechts om zijne droefheid nog te vermeerderen, want zij haastte zich om zich buiten het bereik zijner oogen te stellen. Het gerucht van het aanstaande huwelijk zijner meineedige geliefde bereikte zijne ooren, en tot in het diepste zijns harten getroffen, trachtte hij door overmatigen arbeid zijne krachten te sloopen en de herinnering zijner ellende uit het geheugen te bannen. In koortsige overspanning zwoegde hij den ganschen dag voort, - en nu er niets meer te doen viel, zat hij over zijne veranderde vooruitzichten na te denken. De zaakwaarnemer genoot zijns meesters onbegrensd vertrouwen en het was niet te verwachten dat de graaf de onrechtvaardige daad van zijn vertrouwden bediende zou goed maken.

De betrekking die Karel boven alle andere toelachte, die hem

zijn vrijen doen in het woud, het jachtvermaak en vooral eene woning voor Linda zou verschaft hebben, die betrekking was hem voor altijd ontgaan. Voortaan moest hij niet meer verwachten den maatschappelijken stand terug te verkrijgen, waarvan hij beroofd werd door de onheilen die den dood zijner ouders vervroegd hadden; hij moest zich vergenoegen met een karig brood te verdienen, door het hakken van hout, welk hij in de naburige stad ging verkoopen; hij moest op bevel eens meesters den grond omdelven en anderen zwaren slafelijken arbeid verrichten. 'Ik zal ten minste hier niet blijven,' zuchtte de ongelukkige jongeling, 'hier onder de oogen van al mijne vroegere vrienden; er is mij nog eene schuilplaats overgebleven, waar ik mijn verdriet en mijne rampen verbergen kan. Schoone aarde, en gij, lief uitspansel, voor de laatste maal blik ik u aan; in de diepe mijn, zal ik het overige van mijn leven onbeklaagd en onbekend slijten.' Met het voornemen dit besluit oogenblikkelijk uit te voeren, verzamelde Karel wat van zijn gering eigendom draagbaar was, en na eenige beschikkingen genomen te hebben, bereidde hij zich om de Brocken te doorkruisen en naar Rammelsburg te trekken. De laatste straal van goudkleurig purper was reeds aan het uitspansel verdwenen; maar de warme zomeravond was licht genoeg om den weg te vinden. Een klein getal schitterende, schoone starren flikkerden aan het wijde hemelgewelf; de lucht was zoel en geurig; het windje deed nauwelijks de bladeren van het woud bewegen; de welriekende linden verspreidden hunne rijkste geuren en de zacht gudsende fontein en de druppende woudbron streelden harmonisch het oor; ware de reiziger rustiger van gemoed geweest, voorzeker hadde die kalmte een bedarenden indruk op zijn hart gemaakt. Karel echter bemerkte niets en slechts gedachtig aan zijne droevige toekomst, stapte hij voort, geheel onder den invloed zijner bittere gedachten; hij nam zoo weinig acht op den weg dien hij volgde, dat hij weldra op hem geheel onbekende paden verdoolde. Hij blikte opwaarts tot het hemelruim en zijnen blik naar den loop der starren richtende, ontstelde hij, toen hij gewaar werd dat hij zich steeds in een ondoordringbaar en ongebaand bosch bevond. Aangewakkerd om nu meer acht op den weg te nemen, meende hij tot tweemaal toe een menschelijk wezen in het duistere woud te bespeuren. Daar hij er weinig op gesteld was eenen gezel aan te treffen, hield hij zich stil, uit vrees dat hij door iemand zou aangesproken worden; maar niet geheel verzekerd dat zijne veronderstelling juist was, - want meer dan eens overtuigde hij zich bij nadere beschouwing, dat, wat hij voor eenen mensch aanzag, een afgehouwen boomstronk was, - verlangde hij te weten of hij zich wezenlijk alleen bevond, dan wel of eenig ander reiziger met hem op den weg was. Hij zag nauwkeurig rond. Alles was stil en eenzaam; hij geloofde door de nachtschaduwen misleid te zijn en verviel weer in droevige gepeinzen, toen hij eensklaps iemand zag, die gekleed was als een woudopzichter en die op zijn hoofddeksel een krans van groene bladeren droeg. Karel wilde hem groeten, doch de woorden bleven hem in de keel; een onbeschrijflijk gevoel van schrik deed hem huiveren: verhalen van duivels uit het Hertzgebergte schoten hem in het geheugen; doch weldra was hij deze ontroering te boven gekomen. De toestand waarin hij zich bevond gaf hem moed en opziende verwonderde hij zich over den schrik dien de onbekende hem aangejaagd had: hij was een mensch van gewoon voorkomen, die, zelf hem aansprekende, uitriep; 'Ha, kameraad, ik zie, dat gij op hetzelfde uit zijt als ik; maar waarom zoekt ge naar de schatten der Nevelingen zonder den beschermenden krans?'

- De schatten der Nevelingen? vroeg Karel; ik heb daar inderdaad al eens van gehoord; er is me gezegd, dat zij in het Hertzgebergte verborgen waren door eene vorstin uit den ouden tijd; maar ik ben nooit dwaas genoeg geweest om naar iets te willen zoeken dat voor onze wijste voorouders verborgen gebleven is.

- Het staat u vrij ze te verachten, antwoordde de onbekende, want ge zijt misschien gezegend met aardsche schatten en verlangt dus niet om uwe zakken met goud te vullen: wellicht zijt ge op weg om een groot erfdeel te gaan in bezit nemen?

- In 't geheel niet, sprak de houthakker; ge zijt ver mis; ik ben integendeel op weg om mijne armoede in de diepe mijn van Rammelsburg te gaan verbergen.

- De mijn van Rammelsburg! herhaalde de vreemdeling en hij lachte spottend en zoo luid dat het woud er van weergalmde.

Karel voelde zijn vroegeren schrik terugkeeren en blikte den onbekende schuw in het gelaat, doch hij bespeurde niets dat zijnen argwaan kon gaande maken: met goedigen blik op den armen houtkapper starende, vervolgde de onbekende:

- Luister naar den raad van iemand die met het woud en alles wat het bevat goed bekend is. Hier is stof in overvloed voer onze kransen; kom vooruit en vrees niets.
- En bladeren plukkende van eene soort van boomen die aan den houthakker geheel vreemd waren, vlocht hij er eene kroon van en plaatste ze Karel op het hoofd.

Van dit oogenblik af was dezes schrik verdwenen; vroolijk gestemd volgde hij zijnen geleider langs breede lanen en over frissche grasperken, tot dat zij, aan eenen rotswand gekomen, onder een boog of welfsel doorgingen. Daar gekomen, zagen zij in de verte een grijzen met mos begroeiden toren oprijzen. De lage poorten stonden wagenwijd open; Karel trad binnen en kwam in eene groote goed verlichte zaal, welke hem eenen schat van goud en zilver liet aanschouwen. Hij bemerkte, dat zijn gezel niet meer met hem was, maar hij scheen niet langer zijne aanwijzingen noodig te hebben.

Zijn eigen armoedig pak van de schouders afwerpende, belaadde hij zich met eene groote hoeveelheid goud en juweelen en keerde dan spoedig op zijne stappen terug. De streek waar hij doortrok scheen hem geheel vreemd; plotseling stak er een hevige wind op die zijn hoofddeksel ten gronde wierp; toen Karel het opraapte zag hij dat zijn looverkrans verdwenen was; hij ontwaakt als uit eenen droom en erkende weer de hem omringende voorwerpen. Hij bleef echter het gewicht van de vracht op zijnen rug gevoelen en verhaastte zijne schreden.

Toen hij zijne woning bereikte, snelde Linda hem te gemoet. Zij was voor de vervolgingen des zaakwaarnemers gevlucht en eene schuilplaats onder Karels strooien dak komen zoeken. Toen de gelukkige jongelieden de schatten overzagen die Karel van de Nevelingen had medegebracht, kwamen zij tot het besef dat zij hun geluk verschuldigd waren aan Riebezhahl, den woudkoning, die soms, medelijden gevoelende voor de zwakke aardelingen, hun de onuitputtelijke rijkdommen toont welke aan zijne hoede toevertrouwd zijn.

Naar het Engelsch van Miss EMMA ROBERTS.

Gent.

D. BAETSLÉ.

Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen te Antwerpen.

Van 1 tot 3 Mei waren de volgende kunstwerken tentoongesteld:

A. De Keyser, een *Landschap*, vrij droog van kleur.

E. Farasyn, een lief voorstellingske uit de kinderwereld: *De kleine overdraagster.*

J. Guiette, twee goed aangelegde maar niet voldoende afgewerkte landschappen.

H. Hens, *Zicht op de Schelde*, *Avond* en *Avondschemering*, waarin het water doorschijnender hadde behooren te zijn.

J. Jacobs, *Een buitenkansje* (de oppasser van eenen officier die zich laaft aan de flesch zijns oversten) en eene te hard geschilderde *Zaal uit het huis van Plantijn.*

J. Janssens, *Wintergezicht*, eene fraaie schilderij, en eene niet genoeg bewerkte *Avondschemering.*

J. Moerenhout, vier dusgenaamde maanlichten, *Omstreken van Dinant* (verkocht), *Visschersboot, Naderend onweder* en *Opkomst der maan.*

P. Neuckens, *April* en *De trompetter*, verdienstelijke stukken.

J. Portielje, een als naar gewoonte fijn geschilderd stuk.

J. Rijssens, *Stilleven* en een aantal gesteendrukte bouwkundige ontwerpen uit zijn werk dat te Luik verschijnt.

E. Siberdt, zeven portretten, waartusschen zeer wel gelukte; *Het ontbijt van den vos* is al te conventioneel van kleur.

F. Simons, *De kleine nieuwsgierige*, een eigenaardig maar niet voldoende bewerkt stuk.

A. Van Beurden, drie goed gelukte stukken in gebakken aarde.

J. Van Genegen, *October* en *Winterdag*, twee aangename kabinetstukken.

L. Van Engelen, een *Dood kind in de wieg,* waarbij de moeder en de grootmoeder zitten te weenen, terwijl buurtkinderen bloemen aanbrengen; *Volksvooroordeel,* een jongeling en een meisje liggen verdronken nabij den wal, zonder dat de aanwezigen, die de komst der politie verbeiden, de ongelukkigen uit het water trekken; een derde stuk van dezen schilder, getiteld: *Allerkinderen*, steekt als onderwerp gunstig af bij de twee vermelde; de drie schilderijen bezitten ernstige verdiensten.

22 Mei en volgende dagen:

L. Abry, *Een lezende kanonnier*, wat schreeuwend van kleur.

C. Cap, eene jonge juffrouw zich onledig houdende met teekenen, getiteld: *Verstrooiing.*

D. Col, *De kluchtenverteller*, welk stuk door opvatting, uitdrukking en schildering een der belangrijkste is van dezen meester.
G. Geefs, een zeer goed gelijkend pleisteren borstbeeld zijns vaders dat wij in 1880 op de Gentsche tentoonstelling zagen, alsook een zeer fraaie standbeeldje, een *Schermer* voorstellende.
Is. Meyers, *Oevers der Schelde*, wat krijtachtig, en *Hoek van het dorp*, over het geheel twee aangename stukken.
A. Plumot, een keurig, zelfs wat al te fijn afgewerkt stuk, getiteld: *Herinnering der versterkingen van Bouvignes*, met op den achtergrond eene vervallen poort waar kinderen en dieren doorgaan.
J. Stobbaerts, *Voor den slagboom*, drie flink gepenseelde koeien, en *Winterdag*, twee honden rustende op een tigersvel voor een brandend vuur.
G. Portielje, *De uitverkorene*, keurig bewerkt.
E. Quiton, twee net geschilderde paneelrjes met *Doode vogelen.*
R. Montgomery, *In volle zee*, een stuk vol leven en kracht.
A. Serrure, *Lente* en *Ongelijke wapens*, met zorg behandeld.
Smith-Heald, *Zondag in Noorwegen* en *Winteravond*, twee aangename voorstellingen, wat conventioneel van kleur.
Jos. Van Luppen, fraaie *Kleine vallei en waterstroom* uit de Ardennen, gestoffeerd met dieren.
Verkoeven-Ball, een aangenaam *Stilleven.*
J. Wagner, *Wijd van hunne moeder*, twee geestig behandelde kleine Italianen, de jonge accordeonspeler slaapt, terwijl zijn zustertje waakt; het stuk *Zoete vooringenomenheid* is ons een raadsel.
Op deze tentoonstelling prijkten drie oude schilderijen van H. Leys, Jos. Lies en Jos. Van Lerius.
12 Juni en volgende dagen waren tentoongesteld:
E. Boks, *Eene juffer die een roman leest terwijl zij naait,* goed opgevat en netjes uitgedrukt, doch wat eentonig van kleur.
H. Verdonck, *Maanlicht* en *Seringen*, twee stukken die gunstig getuigen voor de bekwaamheid van den onlangs gestorven jongen schilder. (Zie blz. 105.)
B. Wittkamp, een keurig geschilderd *Vrouwenportretje.*
E. Siberdt, een flink gepenseeld *Jongensportret* en een minder goed *Schoolmeestersafbeeldsel.*
J.A. Heyermans, *Bedod* (goed weergegevene kinderen die verstoppertje spelen); ditmaal wat te hard van kleur.
P. Neuckens, een groot stuk, getiteld *Gered*, wat toepasselijk is op een katje, dat door eene flinke boerin aan jongens die er mee solden ontnomen is; te schreeuwerig van kleur; *Gebed bij onweder* is over het geheel een veel beter tafereel.
E. Moerenhout, een *Maanlicht* uit den omtrek van Dinant; de achtergrond is wat al te decoratief.
H. Seghers, eenige zeer fraaie waterverfschilderingen.
F. Simons, een jong schilder wien het niet aan gedacht ontbreekt, *Het zieke kind* en *Het kind met het madeliefje*, laten als bewerking te wenschen over.
F. Crabeels, *Een landmeisje*, goed geteekend, maar onkrachtig geschilderd; zoo is dat niet in de natuur.
E. Claus, een malsch geschilderd *Kinderportret* en *Avondschemering*, een goed van toon zijnde stuk,

L. Herbo, een beelderig *Rooker*, maar in overdreven kleur.
E. Godding, eene weinig verdienstelijke *Boerin.*
C. Nys, drie vrij onbeduidende werken voor iemand die bij groote meesters te Parijs gaan leeren is; *Salem*, de afbeelding van een der Zoeloes die verleden jaar te Parijs optraden in de *Folies Bergères*, is nog de beste studie; *Waar zijt gij*, *moeder?* is een oneigenaardig Fransch modes tukje, bijna zoo onbeduidend als des schilders *Landschapje.*
J. Janssens, twee verdienstelijke landschappen, waarin echter wel eens van de natuur afgeweten werd.
Th. Verstraete, *Aprilavond*, een naar waarheid en in voortreffelijken toon geschilderd landschap: op eenen akker, van eenige boomen omgeven, ziet men een paard (dat ons wat te groot voorkwam) en een os, naast elkander in de ploeg gespannen;

in het verschiet eene laan van populieren; de aanblik van dit veldtafereel werkt inderdaad verkwikkend op den toeschouwer.
A. Van Beurden, een niet voldoende afgewerkt *Kinderborstbeeldje.*
F. Hens, een onbeduidend *Zeestukje.*
E. Jacobs, *Zelfvoldoening* en *Mars en Venus;* laten te wenschen.
F. Van Cuyck, *Ondergaande zon;* goed geschilderd.
H.F. Van der Borcht, twee goed geteekende portretten, die het doen betreuren dat hij de graveernaald heeft ter zijde gelegd om schilder te worden.

Een goedkoop aquarium.

Dr. D. Huizinga geeft in eene verhandeling het volgende gemakkelijk en onder ieders bereik zijnde middel aan de hand tot het maken van een aquarium: ‘Wie op een voorjaars- of zomerdag langs een van onze talrijke slooten of poelen wandelt, zal zich wellicht verwonderd hebben over vreemde voorwerpen, die hij daar in 't water zag drijven, klompjes van een geleiachtige stof, zoo groot ongeveer als een hand en opgevuld met een groot aantal zwarte kogeltjes, iets grooter dan speldeknoppen. Die zwarte kogeltjes zijn kikvorscheieren, ieder voor zich omgeven met een dik geleiachtig hulsel en daardoor tot één massa aaneenhangend. Neem nu eens zulk een klomp eieren uit de sloot en zet ze in een glas met water. Is het weer dan warm en zonnig, dan zijn ze al na korten tijd (24 uur bij voorbeeld) niet volkomen rond meer; zij worden wat langwerpig, wat onregelmatig van vorm en eindelijk beginnen zich die zwarte voorwerpjes te bewegen. Eerst langzaam, met tusschenpoozen, nu en dan een nauw merkbaar schokje. Maar gij ziet het, er komt leven. Zij worden allengs langer, de beweging wordt sterker; - eindelijk komen wij op een morgen bij ons eenvoudig aquarium, en zie - daar schieten zij heen en weer door 't water, de zwarte vischjes, met hun kort, dik lichaam en hun langen staart die voortdurend in golvende beweging is. Vischjes? Ja, zie slechts die pluimpjes, aan weerszijden van den kop, dat zijn de kieuwen. Maar uit kikvorschen moeten toch weer kikvorschen ontstaan? Zeker, laat ons maar toezien. Die kieuwen verdwijnen al spoedig en dicht bij 't begin van den staart zien wij bij nauwkeurig toezien een paar uitwasjes, die al langer worden en na korten tijd volkomene pootjes zijn. Nu begint de staart korter te worden, dicht bij den kop ontstaan een paar voorpooten, en eindelijk springt de jonge kikvorsch flinkweg heen, eerst nog met een kort stompje staart voorzien, dat al spoedig ook verdwijnt.’

Aan Hendrik Conscience bij het verschijnen van zijn honderdste boekdeel.

De Vlaamsche letterkunde, is zij tot niet verwezen?!..
Vergeten is zij daar, waar zooveel helden rezen
Voor iedre heilge zaak die kampers noodig had.
Vergeten is zij, ja, tot in de Scheldestad,
Waar vroeger menig harp, bij 't ruischen van de snaren,
Het volk herleven deed, dat saamgepakt in scharen,
Kwam luistren naar het lied dat door 't verleden drong,
En van het voorgeslacht de heldendaden zong...
Begraven ligt in 't stof het snaartuig aan de voeten
Der Vlaamsche kunstenmaagd, die treurt en schijnt te boeten
Voor haren ouden roem, en voor haar vroegere eer,
Als of 't een misdaad waar' die grootheid van weleer!
Als of 't een misdaad waar' dat hare Vlaamsche zonen,
Na iedren kunstnaarsstrijd, haar lauwertak en kronen
Vereerden als het pand van ware liefde en trouw!
En thans, thans zit ze daar, de diepbedrukte vrouw,
Verterend van verdriet. Hoe diep grieft haar de smarte,
Die 't onverschillig kroost gedrukt heeft in haar harte!
Verlaten treurt de maagd! En ginder, ver van haar,
Ziet zij de jongste zoons, van hare zang'renschaar,
Den rug haar toegekeerd, en, sluimrend neergezeten,
De kunst en d'ouden roem van 't voorgeslacht vergeten.

Maar zie, daar stapt een jonge man
Door de ingeslaapnen henen:
En dringt met moeite tot den troon
Der Maagd, die zit te weenen.
Hij grijpt de harp; zijn lied verhaalt
Hoe in de Spaansche tijden,
Het wereldrond ons vadren zag
Den strijd der helden strijden
Voor eigen schoon, voor eigen groot,
Voor eigen taal en zeden.(1)
Niet langer weent da Vlaamsche Maagd:
Verwonderd en tevreden
Lacht zij den zanger liefdrijk toe,
En kranst hem met haar kronen,
Wijl 't opgewekte volk, verstomd
Het oor spant voor zijn tonen.
En immer zingt de zanger voort.
Schetst hij in zachte kleuren
Het rein geluk, in 't leed weet hij;
De harten op te beuren.
Zingt hij de wetten der natuur,
Hoe schrander en ervaren
Spreekt hij aan ieders hart en geest
Bij 't tokklen van de snaren.(2)
En immer, immer groeit de schaar
Die luistert naar zijn zangen:
Legioenen zijn zij in getal
Die aan zijn lippen hangen.

(1) Het Wonderjaar.
(2) Het Boek der natuur.

De faam verkondt alom zijn naam,
Die eeuwig voort zal leven.
Maar luistert toe: een ander lied
Heeft hij weer aangeheven.
Hij zingt de grootsche zegepraal
Op Kortrijks groene beemden
Door Vlaamschen moed en Vlaamsche macht
Gewonnen op de vreemden;
Hij zingt een lied, een heldenlied
Dat 't Vlaamsche hart bekoren
En moed inspreken zal, hij zingt
Den Slag der Gulden Sporen,(1)
En alles trilt op dit gezang.
Die grootsche en rijke accoorden
Weerklonken in het Vlaamsche hart
Dat zij ten strijde spoorden;
En als de leeuw, dien hij bezong,
Den grooten Slag deed winnen,
Zoo zag men hem met leeuwenmoed
Den Vlaamschen strijd beginnen....
Van alle zijden komen dra
Zich rond zijn vaandel scharen
Een tal van zangers die, als hij,
Bij 't roeren van de snaren,
Het volk vereedlen door hun stem,
Het aan zijn slaap ontrukken,
En bij 't ontwaken, nieuwen smaak
Voor kunst in 't harte drukken....
Concience's naam is enkel niet
Beroemd in Vlaamschen lande.
Ook in den vreemde schreef de faam
Hem neer met eigen hande.
De vreemde nabuur bracht hem, ja,
Een welverdiende hulde,
Vertolkend in zijne eigen taal
Den zang die 't hart vervulde.
En nog, nog strijdt hij voort, die onvermoeibre held,
Die strijder oud en grijs, op 't letterkundig veld.
Nog vurig klopt hem 't hart, en jong zijn zijne schriften
Die kiesch en vrij van 't vuur van alle vuige driften,
Ons spreken aan 't gemoed van zuivren levenslust.
Steeds vindt men in zijn boek de zoetste harterust;
En ieder, oud en jong, met immer nieuw genoegen,
Zag nog zijn jongste boek bij de ouderen zich voegen.
Conscience, uw naam is groot, en wijd en zijd vermaard,
En bij uw hoogen roem is ieders dank gepaard.
Ja! schrijvers werden nog vereerd om hunne werken,
Maar hooger stijgt uw roem, en niets kan hem beperken.
Als schrijver en als mensch bemind door iedereen,
Wie was dit buiten u?.. Wellicht niet een, niet een.
Ach! mochten wij nog lang u hier op aard vereeren,
En menig ander boek uw' kunstroem zien vermeeren.

Antwerpen, den 29^{n} *Mei* 1881.

(1) De Leeuw van Vlaanderen.

ALEX. STOOPS.

Amerika's ontwikkeling.

Meer dan ooit richt de stroom der landverhuizing zich naar Amerika. Den 27^{n} Mei vertrok de stoomboot *Waesland* uit Antwerpen naar Philadelphia met niet minder dan 1300 meest Duitsche landverhuizers die den 10^{n} Juni in den vroegen ochtend gelukkig hunne bestemming bereikten. Gedurende de maand April van het loopende jaar landden in Nieuw-York 60,000 landverhuizers uit Europa. Van 1 Januari tot 30 April 1881 kwamen in laatstgenoemde stad 105,543 landverhuizers aan. Het verleden jaar (gedurende 1880) bedroeg het gezamenlijk aantal landverhuizers die in Amerika belandden ruim een half millioen menschen. Naar schatting, zullen er gedurende 1881 wel 600,000 aankomen. Den 19^{n} April dezes jaars werden te Nieuw-York, in een enkelen dag, uit zeven stoombooten, 6975 landverhuizers ontscheept. Van 1830 tot 1880 zijn in de Vereenigde-Staten ruim 10 millioen landverhuizers aangekomen, grootendeels bestaande uit Ieren, Duitschers, Zweden, Noorwegers, Denen, Engelschen, Schotten, Hongaren, Russen, Italianen en Zwitsers. Franschen, Hollanders en Belgen komen tusschen de landverhuizers slechts bij kleine getallen voor. Sedert eenigen tijd evenwel wordt vooral in Oost-Vlaanderen zucht tot landverhuizing en wel naar Amerika tusschen de landbouwende bevolking waargenomen. Deze beweging is vooral sterk in den omtrek der stad Eecloo. Vele gezeten boeren uit die streek zijn naar de Vereenigde-Staten opgebroken. Wat deze uitwijking vooral in de hand schijnt te werken, zijn de gunstige tijdingen die men nu en dan ontvangt van Vlaamsche boeren die in Amerika een nieuw vaderland zijn gaan zoeken. Het te Maldeghem verschijnend weekblad de *Volksbode* behelsde in zijn nummer van 29 Mei ll. het volgende bericht uit Moerkerke, een West-Vlaamsch dorp van omstreeks 3500 zielen: ‘Evenals in andere omliggende gemeenten neemt hier de landverhuizing naar Amerika groote uitbreiding. Onder de karavaan uitwijkelingen die deze week naar de nieuwe wereld vertrokken, was een ambachtsman, met een talrijk gezin. Voor reiskosten had hij 1500 fr. betaald.’ West-Vlaanderen begint dus ook aan landverhuizing mede te doen. De Duitsche regeering tracht de landverhuizing tusschen hare landzaten te keer te gaan door ze te bemoeielijken. Aldus werden dezer dagen de besturen der bijzondere spoorwegmaatschappijen in Duitschland van regeeringswege uitgenoodigd, om in hunne standplaatsen geene bekendmakingen van scheepsgelegenheden voor het vervoer van landverhuizers meer te laten aanplakken. Voor de standplaatsen der Duitsche staatsspoorwegen is daarop reeds verbod gesteld sedert 1877. De meeste in Amerika aankomende landverhuizers zijn tusschen 20 en 50 jaren oud. Volgens opgaven, die betrouwbaar genoemd worden, brengen de landverhuizers, door elkander genomen, bij hunne aankomst in Amerika, ieder omtrent 500 fr. mede. Op dezen voet, zou er dus sedert 1830 niet minder dan 5 milliards aan geld door landverhuizers in de nieuwe wereld zijn aangebracht. Dank aan dezen toevloed van menschen en kapitaal, nemen handel en nijverheid in Amerika dan ook van lieverlede eene hoogere vlucht. Zoo brengt

Zuid-Amerika jaarlijks 6 1/2 millioen balen katoen voort, terwijl het overige gedeelte der wereld er nauwelijks 2 millioen oplevert. De Amerikaansche mijnen, waaronder vooral die uit Pennsylvanië, gaven in 1880 ruim 70 millioen tonnen steenkolen; de hoogovens 4 millioen tonnen gietijzer. De graanoogst leverde in de Vereenigde-Staten 160 millioen hectoliters op, buiten nog 445 millioen hectoliters Turksche tarwe (maïs). In 1880 hebben de Vereenigde-Staten voor meer dan 100 millioen frank levend vee uitgevoerd. In 1876 bedroeg de landsschuld in de Vereenigde-Staten 10 milliards franken; gedurende de 4 jaren van het presidentschap van den heer Hayes, die den 4^{n} Maart 1881 afgetreden is, onderging de schuld eene vermindering van 1 milliard.

Luchtsteenen.

Wij hebben reeds dikwijls in ons tijdschrift melding gemaakt van luchtsteenen, die, zooals men weet, door vele geleerden worden gehouden voor stukken welke van de eene of andere ster losgeraakt en, door onze planeet aangetrokken, op de aarde gevallen zijn. Gewoonlijk zijn de dusgenaamde luchtsteenen samengesteld uit verbindingen van ijzer, nikkel, kobalt, phosphorus, zwavel, klei enz. Thans wordt beweerd dat een Duitsch natuurvorscher, de heer Hahn, in verscheidene luchtsteenen sporen van bewerktuigde wezens zou aangetroffen hebben, namelijk van dusgenaamde veelvoeten of koraalpolypen, van welke diertjes T.C. Winkler onder andere het volgende zegt: ‘Begaafd met de macht om kalk uit het water van den Oceaan af te scheiden, bouwt het koraaldiertje zijn polypenstok of steenen huis, *polypidom* - van *polypus*, veelvoet, en *domus*, huis - in alle zeeën van de warme luchtstreken, en vormt daar riffen en wallen rondom elk eiland en elke kust, waar de diepte en de stroom geschikte voorwaarden voor zijne ontwikkeling uitmaken.’ In de waarneming van den heer Hahn ziet men eene reden te meer voor het koesteren van 't vermoeden, dat er meer bewoonde wereldbollen dan onze aarde zijn.

Hier zij in herinnering gebracht, dat reeds vroeger door verscheidene geleerden, als Reichenbach, Schreiber, Partsch, Hoernes en Haidinger, in luchtsteenen overblijfselen van steenkolen aangetroffen waren. En aangezien steenkolen ontstaan uit planten, zoo is uit hare aanwezigheid in luchtsteenen natuurlijk af te leiden, dat de sterren, waarvan zij losgeraakten en afvielen, met plantengroei gezegend zijn. Ook C. Flammarion doet deze omstandigheid uitkomen in zijn werk over de veelheid der bewoonde werelden.

Ter loops stippen wij hier aan dat het Britsch natuurkundig museum te Londen, meer dan 220 luchtsteenen bezit, waaronder er zich een bevindt die 634 kilos zwaar is; het natuurkundig museum van Weenen is ruim 180, dit van Parijs een 100-tal luchtsteenen rijk. In vele andere openbare natuurkundige inrichtingen en ook in sommige bijzondere verzamelingen worden enkele luchtsteenen, meestal van kleine afmetingen, bewaard.

Een kleine luchtsteen werd 26 jaren geleden in een dorp nabij Gent opgeraapt. Ziehier in welke bewoordingen dagbladen van dien tijd de zaak verhaalden:

‘Men meldt uit St.-Denijs-Westrem, Juni 1855:

Er is den 7^{n} Juni, om 7 3/4 ure des avonds, een steen uit de lucht gevallen, van een kilog. en half zwaar. Uitwendig ziet hij er zwart als ebbenhout uit, en inwendig is

hij wit-zilverachtig. Hij is driehoekig. Met een groot gedruisch viel hij neer, zoodanig dat meer dan honderd personen op dat gedruisch kwamen toegeloopen. Hij is gevallen bij de woonst van den bewaker van St.-Denijsplein, en heeft er eenen put van twee voeten diepte gemaakt in den grond. Daar zal die steen alle dagen te zien blijven, tot op 15 Juli. Men kent tot heden nog de grondstof van dien steen niet. Liefhebbers hebben er reeds veel geld voor geboden'.

Wat er van dien steen geworden is, hebben wij niet kunnen nagaan.

De bovenvermelde luchtsteen van 634 kilos in het museum te Londen is niet de grootst bekende. De in de geheele oudheid zoo beroemde luchtsteen van Aegos Potamoi, zegt von Humboldt in zijnen *Kosmos*, wordt beschreven als twee molensteenen groot en eene volle wagenvracht zwaar; hij viel 470 jaren vóór de geboorte van Christus. In Brazilië, te Bemdago (Bahia), kan men eenen luchtsteen zien, welks gewicht begroot wordt op 7000 kilos. In Siberië, nabij Jenisseik, vond de Berlijnsche natuuronderzoeker Pallas in 1772 een luchtsteen van 700 kilos. In Zuid-Amerika, nabij Otumpa (in de Argentijnsche provincie Tucuman), bevindt zich een grootendeels uit gedegen ijzer samengestelde luchtsteen waarvan de zwaarte op 14,000 kilos wordt geschat, en men rekent dat het gewicht van den luchtsteen die nabij de Mexicaansche stad Durando geheel alleen in eene uitgestrekte vlakte nederligt, ruim 19,000 kilos zal zwaar zijn. In welken tijd laatstgenoemde zware gevaarten uit de lucht zijn gevallen is niet geboekstaafd; aan hunnen oorsprong wordt echter ook door hoogst bevoegde aardkundigen niet getwijfeld. (In België werd in 1866 een dusgenaamde sterren- of luchtsteenregen waargenomen en in 1867 een tweede dergelijke regen voorspeld. Men vindt daarvan breedvoerig gewag gemaakt in onzen jaargang 1866, blz. 183, en in den jaargg. 1867, blz. 179.)

Kroniek.

Antwerpen. De maatschappij *Volksbelang* heeft prijsvragen uitgeschreven (de belooningen zijn van 25 en 50 fr.) voor vlecht-, kuipers-, bloemisten-, boekbinders-, tapijt-, kant-, naai- en breiwerk; zij looft buitendien 100 fr. uit voor een 'handboek over zedeleer,' 24 bladzijden groot, in te zenden uiterlijk den 30^{n} September in het lokaal Beiersch Huis, op de Grootemarkt. Het programma der prijsvragen is verkrijgbaar bij den heer voorzitter Harrij Peters, langen-Gang 8. Alle mededingers moeten in de stad Antwerpen wonen.

Brussel. De heer E. Gambart, consul te Nizza, is tot ridder der Leopoldsorde benoemd om de diensten door hem aan de kunst en hare beoefenaars bewezen.

- Belgische beeldhouwers, historieschilders en bouwkundigen van minder dan 25 jaren oud kunnen op de tentoonstelling van Brussel deelnemen aan prijskampen, waarin drie studiebeurzen van 4000 fr. per jaar, met driejarig genot, te verdienen zijn (gesticht bij wilsbeschikking van wijlen Napoleon Godecharle den 15^{n} Maart 1871). De inschrijving moet in de eerste 14 dagen dat de tentoonstelling open is aangevraagd worden bij de Brabantsche commissie voor studiebeurzen.

Luik. In de Ste-Foy-kerk is een tafereel dat na onlangs ondergane reiniging gehouden wordt voór een stuk van G. De Crayer; het verbeeldt *Christus die zijn kruis draagt terwijl Veronica hem het wezen afdroogt;* dezelfde kerk bezit eene groote *Kruisafneming*, uit de school van Rubens, welk stuk gaat hersteld worden.

- Voor den op blz. 62 vermelden prijskamp kwamen 7 schetsbeeldjes in; dat van Guilielmus Beaujan, oud-leerling der Luiksche academie, werd bekroond.

Couillet. In den gemeenteprijskamp voor plannen van

een stadhuis en eene lagere school met onderwijzerswoning is Eugenius Carpentier, van Beloeil, tusschen 30 deelnemers bekroond, terwijl Bernimolin, van Luik, eene eervolle melding bekwam voor een ontwerp in ojivalen stijl.

Buitenland

Amsterdam. In deze stad hebben de heeren J.A. Alberdingk Thijm, H. Binger, C. Boissevain, Adriaan Bom, A.J. de Bull, E.C.E. Colinet, W.J. Hofdijk, F. Philippeau, prof. dr. A. Pierson, H.J. Schimmel, H. de Veer en J.L. Wertheim zich tot eene commissie vereenigd, om te trachten in een album handschriften van Nederlandsche letterkundigen en kunstenaars met toepasselijke bijschriften of teekeningen te verzamelen, welk album Hendrik Conscience zou aangeboden worden ter gelegenheid van de verschijning van zijn 100ste werk.

Rotterdam. Julius Verne, de schrijver der *Wonderreizen*, lag op 12 Juni met zijne eigene stoomboot in deze stad voor het Park ten anker; de befaamde Fransche wetenschappelijke romanschrijver wil Holland, Denemarken, Zweden en Noorwegen bezoeken.

Groningen. In deze stad is op eenen huiszolder eene schilderij gevonden, die, na reiniging, moet erkend zijn voor een oud Italiaansch meesterstuk, voorstellende *De boetvaardige Magdalena*, voerende de letters D.C.

Gouda. Aangekondigd als bijvoegsel op de bestaande handen leerboeken over natuurkunde, enz. bij G.B. van Goor zonen: *De Electrische Verlichting, het tegenwoordig standpunt harer ontwikkeling*, door Bernstein, in 't Nederlandsch overgebracht door J.R.F. Nievergeld met 16 houtsneden. Sedert twee jaar ongeveer is de electrische verlichting zoozeer toegenomen, dat zij met recht de algemeene aandacht tot zich trekt. De beschouwingen echter, die omtrent voortbrenging en gebruik van electrisch licht worden gemaakt, zijn dikwijls zeer onjuist en leveren het bewijs, hoe gering nog de kennis is omtrent de natuurwetten, die hierbij in toepassing worden gebracht. Aan alwie zich op eene gemakkelijke wijze op de hoogte willen stellen van den tegenwoordigen stand der electrische verlichting, wordt de lezing van dit boekje aanbevolen.

Volendam. Cornelis De Boer, ter hoogte van deze plaats visschende, heeft in zijn net eenen klomp opgehaald die 450 als aaneengegroeide zilverstukken bevatte, meest dukatons en Spaansche matten van de jaren 1660 tot 1680, benevens vele spijkers, overblijfselen van metalen tellooren, den stamper van eenen vijzel enz., waarschijnlijk afkomstig van een 200 jaren geleden aldaar verongelukt schip.

Parijs. Op de verkooping der boekerij van graaf Ganay werden onder andere de volgende prijzen besteed: Rabelais, uitgave van 1711, in 5 deelen, 14,000 fr.; Rabelais, het 3e en 4e boek van Pantagruel, oorspronkelijke uitgaaf, 14,600 fr.; Molière, 1675, 6 deelen, 2750 fr.; *Daphnis et Chloé*, 1718, band van Pasdeloup, 2950 fr.; Manon Lescaut, 1753, 2 deelen, 3450 fr.; de beroemde *Evangélaire de Charlemagne*, einde der xe eeuw, 31,000 fr.

- Dagbladen van 13 Juni melden dat in de veiling der bibliotheek van Ambrosius Firmin-Didot, een afschrift van Flavius Josephus' *De bello Judaico*, op fijn perkament

en in de eerste helft der XIIe eeuw in het Benedictijnerklooster te St.-Truiden gemaakt, voor 11,000 fr. is toegewezen aan den hertog van Aumale.

- Omtrent 15 Juni was uit het museum van den Louvre eene kleine schilderij, *De kaartspelers*, van A. Lenain, gestolen. Een paar dagen later werd het stuk goed ingepakt (van wege den onbekenden berouwhebbenden dief) in het museum terug besteld.

- Op de Parijsche tentoonstelling die den 15^{n} Juni gesloten werd, bevond zich onder n^{r} 2369 eene portretschilderij waarop twee jonge meisjes afgebeeld waren. Dit stuk was het werk van eene jonge schilderes, Francisca Vieux, geboren te Bléré (Indre-et-Loire), waar zij vier jaren geleden nog koewachtster was. Hare meesters waren F. Lafon en F.J. Barrias.

Rouaan. In het stedelijk museum hebben onbekende boosdoeners drie schilderijen aan flarden gesneden, namelijk een der figuren van *Stamboel*, van Ziem, en *De ciderdrinkers*, van G. Morin; het derde stuk wordt niet genoemd; zij hebben buitendien een miniatuurportret van Olivier Merson uit zijne lijst genomen en gestolen.

Nimes. Op de stedelijke kunsttentoonstelling werd de gouden schildermedaille bij herhaling toegekend aan F. en A. Musin, de zilveren vergulde aan J. Carabain, wiens *Via Mazzanti* voor het museum is aangekocht, en een eerediploma aan den beeldhouwer A. Nelson.

Londen. Op eene verkooping van schilderijen, die den 18^{n} Juni te Londen plaats had, werden onder andere verkocht: *Kippen* van Adriaan van Utrecht, 126 p. st.; G. Dou, portret van de moeder van den schilder, met een nautilus-beker in de hand, 241 p. st.; portret van zijn vader, in 't zwart en met eene muts op, 126 p. st.; D. Teniers, een landschap met een boer die eene koe begeleidt en met twee vrouwen spreekt, 127 p. st.; P. Wouwermans, een heuvelachtig landschap, 178 p. st.; *Christus de sleutels overhandigend aan St.-Pieter in tegenwoordigheid van vier apostelen*, 724 p. st.; Van Tol, *De vioolspeler*, 110 p. st.; A. Cuyp, een heuvelachtig landschap, 472 p. st.; een zonnig landschap met een jachtstoet, 735 p. st.; Rembrandt, de Fransche kroonveldheer de Bourbon, 850 p. st.; J. Van der Cappelle, stille zee met een oorlogschip en vischschuiten voor anker, 556 p. st.; J. Ruisdael, de ingang van een dorp, 441 p. st.; N. Berchem, een Italiaansch landschap met figuren op eenen weg, 162 p. st.

Frankfort. Te Prauerheim is, volgens een dagbladbericht, bij het omploegen van eenen akker eene steenen lijkkist gevonden, 8 voet lang, 3 voet breed en 1/2 voet hoog, die het lijk van een Romeinschen veldheer in volle wapenrusting bevatte.

Biberach. In deze Wurtembergsche stad is een door Scheerer, van Stuttgart, gemaakt standbeeld van den beroemden Duitschen dichter Christoph Martin Wieland ingehuldigd. Te Oberholzheim, nabij Biberach, in 1733 geboren, overleed hij in 1813 te Weimar, waar in 1855 een standbeeld voor hem werd opgericht.

Reggio. In deze stad wil men een monumentalen telescoop oprichten ter eere van den sterrekundige pater Secchi.

Bern. In deze stad zal eene internationale school voor ontdekkingsreizigers opgericht worden. Na het eerste studiejaar zal eene reis van 3 of 4 maanden langs de kusten van de Middellandsche zee gedaan en voornamelijk Italië, Spanje, Marocco, Algiers, Tunis en Tripoli bezocht worden.

Sterfgevallen.

JOANNES-JACOBUS LABAER, de verdienstelijke koperdrijver, is den 30n Mei te Antwerpen overleden, in zijne woning lange-Nieuwstraat nr 76, nauwelijks 42 jaren oud. Labaers eigenaardige koperen drijfwerken zijn heinde en ver ook buiten België en zelfs buiten Europa verspreid. De waardeering die zij genieten mag alleszins verdiend worden genoemd. Voor een belangrijken tak van Antwerpsche kunstnijverheid is het ontijdig afsterven van Labaer een zwaar gevoeld verlies. Hij werd den 2n Juni des namiddags ten 3 ure op het Kiel begraven. Door den heer A. Cornette werd eene grafrede uitgesproken.

PIERRE-LOUIS ROUILLARD, dierenbeeldhouwer, te Parijs geboren, is aldaar in het begin van Juni overleden.

HEIN-JOZEF-ANTOON VERDONCK, landschapschilder, in 1854 geboren te Antwerpen, is aldaar, Paardenmarkt n^{r} 46, den 6^{n} Juni overleden. Hij werd den 8^{n} Juni, na een 9-uredienst in de St.-Antoniuskerk, op het Kiel begraven. De slippen van het baarkleed werden vastgehouden door de kunstschilders Jos. Delin, Lucas Schaefels, Th. Verstraete en Jos. Van Genegen. De heeren Delin en Van Genegen spraken redevoeringen uit bij het graf van hun jongen kunstbroeder, wiens gewrochten ons tijdschrift meermalen loffelijk vermeldde.

RUDOLF BOTTGER, de befaamde Duitsche scheikundige, is volgens een bericht van 8 Juni te Frankfort overleden, oud 75 jaren.

SALOMO HART is op 12 Juni te Londen overleden in zijn 75^{e} jaar. Hij vestigde voornamelijk zijnen roem met de schildering van *Isaäk van York*, *Engelsche edellieden de communie ontvangende in de* XVIe *eeuw*, *Wolseley en Buckingham*, *De hoofdkerk van Modena*, *Milton Galilei in het gevang bezoekende*, *Christophorus Columbus als kind*, *Rafaël aan paus Julius II voorgesteld*, *Menasseh-Ben-Israël de zaak der joden pleitende voor Cromwell.* Hij schilderde ook landschappen.

EDUARD IMER, de gewaardeerde landschapschilder, geboren te Avignon is, op eene reis in Holland, schielijk overleden te Haarlem, omtrent 20 Juni.

FERDINAND WAGNER, wien men de beroemde muurschilderingen van het *Fuggermuseum* te Augsburg te danken heeft, is aldaar in de tweede helft van Juni overleden.

EUGENIUS GENS is den 24^{n} Juni overleden te Verviers, in welke stad hij zich metterwoon gevestigd had bij zijne bloedverwanten, sedert hij, wegens verlamming in de beide beenen, zijn ontslag genomen had als leeraar van Fransche letterkunde bij het Antwerpsch atheneum, aan welk gesticht hij gedurende 17 jaren verbonden is geweest, ook en het langst als leeraar van geschiedenis. De overledene was een van België's meest bekwame in het Fransch schrijvende letterkundigen. Hij verleende eene gewaardeerde medewerking aan de *Revue trimestrielle*, de *Revue de Belgique*, aan *La Belgique monumentale* en *Patria Belgica;* hij liet eene *Histoire des comtes de Flandre* en eene *Histoire de la ville d'Anvers* verschijnen, eenen bundel *Nouvelles*, die twee uitgaven beleefde, *Souvenirs*, terwijl buitendien zijne verspreide stukken, waartusschen vele gedichten, een zeer dik boek zouden vullen. Hij was den 3^{n} Januari 1814 te Leuven geboren. Bij de ter-aardebestelling die den 26^{n} Juni te Verviers plaats had, werd door den heer Karl Grün eene redevoering uitgesproken.

DUFAURE, de met roem bekende Fransche rechtsgeleerde en staatsman, geboren te Saujon 4 December 1798, is te Rueil overleden den 27^{n} Juni. Hij was lid van de Fransche academie.

HENRY SAINTE-CLAIRE DEVILLE, de beroemde scheikundige, hoogleeraar te Parijs, is den 1^{n} Juli overleden. Hij was in 1818 geboren.

De Rijnval te Laufen.
Landzicht.

Met scheemrend vuur begon de morgenblos te pralen:

Het weiflend daglicht zonk nog niet tot in de dalen;
Maar, zwevende in het ruim op bleeke straaltjes heen,
Raakte aan den hemel en der bergen kruin alleen.
Langs donkre paden wilde ik 't diepe woud doorkruisen,
Dat dreunde en kreunde, als van een donderachtig bruisen.
't Gebulder schijnt allengs te naadren waar ik ga,
Verdubbelt elken stap, en giert de orkanen na.
Reeds schudt de daavrende eik zijn loover weg en weder,
Als spookte er door het woud een vreeslijk storremweder,
En 't rotsgevaarte dat aan de eeuwen weêrstand bood.
Staat voor mijn schuchter oog te siddren. Eindlijk stoot
Ik huivrend op den rand des afgronds. 't Neevlig duister,
Gespreid als vochtig waas op dit tooneel van luister
En schriklijkheên, verdwijnt. Ik slaak een angstgegil:
De stroom, de gansche stroom ploft neder uit zijn kil!
O mijne ziel! aanschouw! verdiep hier in gedachten!
Wiens stemme zou, Natuur! niet in uw bijzijn smachten,
Wen gij, door 's Scheppers hand in hemelglans gemaald,
Dus ons verbaasd gezicht ontsluierd tegenstraalt?
Geen stervling kan 't gewicht van uwe grootheid dragen,
Het duislig oog besterft, het hart versnelt zijn jagen,
De mond zoekt vruchtloos naar een woord, dat immer vliedt,
Slechts momlend, God! uw Naam; maar dien voltrekt hij niet.

Al buldrend komt de Rijn de steilten afgevloten,
Van rots tot rots gesluisd, van kolk tot kolk geschoten.
Verbrijzeld bonst hij neêr al zwalpend t'allen kant,
En slingert hemelhoog zijn baren op het strand.
't Gebergte in damp gehuld, zucht onder 't gruwzaam schokken.
De vloed, tot stof vergruisd, rolt in miljoenen vlokken
Van kokend schuim, loopt her- en derwaarts, deinst en tast
Zich op, klampt d'oeverwand met honderde armen vast,
Vliegt de open wieling toe, blijft ijlings in het naderen
Nog hangen, poogt dan al zijn golven te vergaderen
Tot éénen hoop, en valt, ontzaglijk zwaar en groot,
Vol pracht en majesteit in 's afgronds wijden schoot.
De diepte brult, de lucht weêrschalt, de bodem schommelt,
De grondelooze poel zwelt ziedende op, en dommelt,
En braakt zijn waatren uit; weêr ploft het woedend sop
Verschrikt ten gronde, en beukt, en scheurt zijn oevers op;
Met akelig geruisch schijnt nauws zich uit te breiden,
En kalm zijn golvenveld, als vlottend doek, te spreiden,
Of, vluchtend wijd en zijd met schromelijk geklots,
Breekt nog de wilde stroom in honderd stroomen los.
Zoo dreige een trotsche dom, waarin bij duizendtallen
De menigte is geknield, ook eensklaps in te vallen.
Eén enkle noodkreet stijgt ten hemel; alles vlucht;
't Gedreun der aarde mengt zich bij dat naar gerucht;
De ontbonden zuilenrij staat waglend op heur schragen;
Het krakend welfsel springt; de muren, stuk geslagen,
Bezaaien plein en vloer met neêrgesmakt arduin,
En plettren graf bij graf, bedolven onder 't puin;
Terwijl de dagtoorts zelv haar aaklig vuur doet glimmen
Door dwarlende asschen, die als grauwe wolken klimmen,
En aan 't verslagen oog een ramptooneel vertoont
Met pulver overdekt, waar slechts verwoesting troont.

Daal neder met den vloed, om hooger uit te spatten,
Verbeeldingskracht! en ga uw moede vleuglen natten,

Als 't vogeltje der lucht dat boven 't water zwiert,
Zijn grage blikken in den wijden maalstroom stiert!
Vervoeg dan, mocht ge in opgetogenheid verstommen
Van schrik, de onhoorbre stem bij 't schaatrend golvenbrommen!
God, die zoo goedig hoort van op zijn vredestroon
Naar d' eeuw'gen weêrklank van der schepslen lofliedstoon,
Erkenne ook uwe zachte en reine fluisterklanken,
Wijl Hem natuur in koor, Hem duizend tongen danken;
Gehenge uw zwakke stem, Hem lovend blij en zoet,
Bij 't orgelen des wouds en 't razen van den vloed,
En zegge, wen om strijd al deze hijmnen rijzen:
Mijn Naam vermeldt de stroom, en Mij wil 't wormpje prijzen!

Naar het Fransch van A. De Lamartine.

Lichtaart, 1880.
J.E. H WYCKMANS.

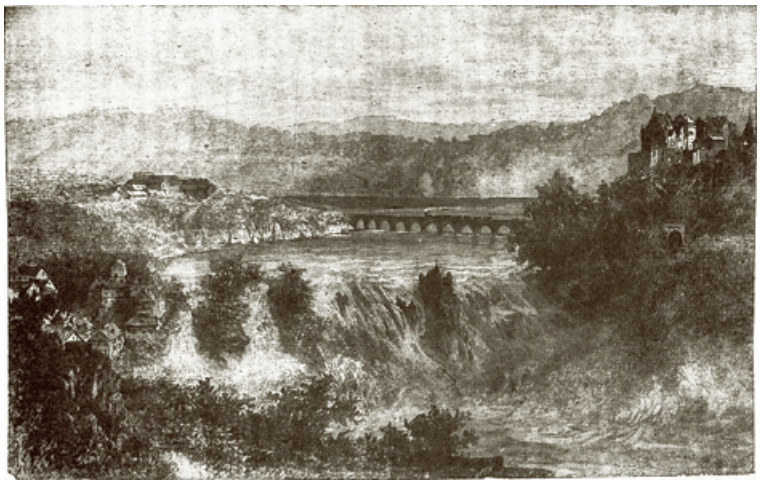

De Rijnval nabij het kasteel van Laufen bij Schaffhausen.
TEEKENING VAN L.R., HOUTSNEDE VAN XAV. C.G. SPECHT.

Antwerpsche reizigers.
VI.
Broeder Jan Van der Linden.

In de middeleeuwen werd eene bedevaart naar het Heilige Land dikwijls aan groote misdadigers als boete opgelegd; voor mindere misdrijven was een pelgrimstocht naar Rome of elders voldoende. Alzoo vinden wij in de geschiedboeken onzer stad aangestipt dat zekere Pieter Lauwaert, ten jare 1406, des nachts de burgerij door een valsch alarm te been bracht en voor dit feit tot eenen beeweg naar Rome werd veroordeeld. In 1478 werden drie oproermakers verwezen: Paul Van den Eynde moest naar Milaan, Hendrik Van Smaelvoort naar St.-Andrews, in Schotland, en C. Cools, schipper, naar het eiland Cyprus, alle drie op pelgrimstocht.

Eene eeuw vroeger, namelijk in 1396, waren vier Antwerpsche burgers, waarbij Jan De Hout en Jan Heyns, voor het plegen van openbare ontucht, veroordeeld om naar St.-Jacob van Compostello in bedevaart te gaan. Zij mochten slechts in Antwerpen terugkomen, op voorwaarde van elk, op hunne kosten, een gedeelte vestingmuur te doen bouwen, ter breedte eener roede.

Het waren zeker niet allen booswichten die eene pelgrimsreis ondernamen; ook vele godvruchtige lieden togen naar Jerusalem, om de plaatsen te gaan bezoeken, welke door het leven en de dood van den Godmensch werden geheiligd. Dergelijke reizen gingen met zeer zware moeielijkheden gepaard; de Turken welke er heer en meester waren, deden de bedevaartgangers allerhande overlast en plagerijen onderstaan. Ook Pieter de Heremiet, wiens standbeeld wij voor eenige jaren te Amiens hebben opgemerkt, had op zijne reis naar het H. Graf, vele ongemakken te verduren; bij zijne terugkomst in Europa, deed hij aan paus Urbanus II luide klachten hooren over den jammerlijken toestand waarin hij de heilige plaatsen had gevonden, alsook over het smartelijk lot der aldaar verblijvende christenen. In eene openbare kerkvergadering, in 1095 te Clermont gehouden, herhaalde hij zijne klachten; paus Urbanus voegde zijne stem bij de zijne en beide hielden zulke indrukwekkende redevoeringen, dat gansch de vergadering in geestdrift ontvlamd, eenstemmig besloot, het Heilig Land op de ongeloovigen te gaan veroveren en uit duizende monden de luide kreet weerklonk: God wil het! God wil het!

Overal in Europa en ook hier te lande werd de kruisvaart gepreekt; duizende menschen uit alle standen, en waarvan de meesten niets van den wapenhandel kenden, aanvaardden gretig het kruis, en reeds in de maand Maart 1096 vertrok het eerste leger - als men dit den naam van leger geven mocht, want het was een verwarde hoop, een bont mengelmoes van verschillende natiën, omtrent de 40,000 man sterk - met Pieter de Heremiet aan het hoofd. Het was in twee deelen gesplitst; over het eerste gedeelte, ruim 10,000 man sterk, voerde zekere Wouter zonder Have het bevel. Deze voorwacht die het eerst opwaarts rukte, telde slechts acht ruiters; al de overigen waren voetgangers en meestal behoeftigen die hunne levensmiddelen op den weg moesten bedelen. In Frankrijk en Duitschland ging dit nog al gemakkelijk; maar in Hongarië werd dit reeds moeielijker, en dewijl hun in Bulgarië allen onderstand werd geweigerd, roofden zij de kudden vee van het veld, staken de huizen in brand en vermoordden de inwoners, die zich tegen hunne plunderingen wilden verzetten. Nu vielen de Bulgaren hun gewapenderhand aan en dreven die zonderlinge kruisvaarders

op de vlucht, na er eerst eene groote menigte van over den kling te hebben gejaagd. De overblijvenden trokken vol vrees en in allerhande ontberingen voort tot nabij Konstantinopel, en bleven daar het eigenlijk gezegde hoofdleger afwachten.

Dit laatste, ongeveer 30,000 man sterk, met Pieter de Heremiet als aanvoerder, gedroeg zich niet beter. Het Hongaarsche stadje Semlin werd door hen ingenomen; de vluchtende inwoners werden vervolgd en ruim 4000 menschen werden meedoogenloos om hals gebracht. Alles werd geplunderd en er werden allerlei gruwelen bedreven. Koning Coloman, van Hongarië, bracht een machtig leger te velde om de moordenaars te straffen, doch deze ontweken het gevecht en rukten in Bulgarië, waar ze op hunnen doortocht de steden en dorpen ontvolkt vonden; de inwoners hadden bij hunne nadering vol schrik de vlucht genomen. Aangezien de kruisvaarders nergens levensmiddelen konden bekomen, sloegen zij het beleg voor Nissa, een versterkt stadje, doch werden met groot verlies afgeslagen en op de vlucht gejaagd, met achterlating van 10,000 dooden; daarenboven was al de bagage in de macht der vijanden gevallen. Gansch ontmoedigd trok het overschot van het leger voort, zonder verdere hinderpalen te ontmoeten, doch in de grootste ellende, tot onder de muren van Konstantinopel, waar zij het magere overschot hunner voorwacht vonden. De Grieksche keizer Alexis bezorgde hun levensmiddelen en ried hun aan, de aankomst van bekwame veldoversten af te wachten, alvorens verder te trekken.

Intusschen was ook in verscheidene provinciën van Duitschland de kruisvaart gepreekt en er kwam eene bende van 15 a 20,000 man tot stand, die onder geleide van zekeren Gotschalk, opwaarts rukte. Op het einde van den zomer in Hongarië aangekomen, roofden zij er den oogst die nog te velde stond en moordden en plunderden overal op hunnen doortocht. Zij leefden in bandeloosheid en schenen het doel van hunnen veldtocht, de verwinning van het H. Graf, gansch vergeten te hebben. Het waren overigens dappere mannen, welke niet alleen vrees, maar ook ontzag inboezemden; niettemin lieten zij zich door de Hongaren tot zooverre verschalken van hunne wapens neer te leggen, en vervolgens werden zij schier allen om hals gebracht; slechts weinigen ontkwamen door de vlucht.

Op de boorden van Rijn en Moezel liep een nog bandeloozer troep te zamen. Het waren meestal avonturiers, bij welke zich eene groote menigte bandieten en landloopers aansloten. De

aanleiders van die wilde krijgers waren graaf Emicon en pater Volkmar. In plaats van de Turken te gaan beoorlogen, vonden zij het veel gemakkelijker, in de steden Keulen, Trier, Ments en Worms, al de joden met hunne vrouwen en kinderen ongenadig te vermoorden en hunne rijkdommen te plunderen. Beladen met den geroofden buit van hunne duizende slachtoffers, togen zij eindelijk, als een geweldig omweder, vol hoogmoed naar Hongarië, sloegen het beleg voor Moseburg, dat weigerde voor hen zijne poorten te openen en werden bij de bestorming van gemelde stad met groot verlies afgeslagen en in hunne overhaaste vlucht meestal gedood. Van de weinigen die aan dit bloedbad ontsnapten, keerde een gedeelte huiswaarts; andere konden zich bij het leger voegen van Wouter zonder Have, dat zich nog altijd onder de muren van Konstantinopel bevond.

Dit leger, waarbij zich ook eene menigte Venetianen, Genueezen en anderen hadden aangesloten, kon nu omtrent de 200,000 man sterk zijn. Het was een tuchteloos mengelmoes van verschillende natiën. Om van hunnen overlast ontslagen te zijn, bezorgde keizer Alexis hun vaartuigen en deed hen over den Bosphorus voeren. Op hunne strooptochten spaarden zij de Grieken zoomin als de Turken; eindelijk werden zij door den sultan van Nicea verslagen en schier geheel uitgeroeid. Het was eene onmetelijke slachting, bij welke Wouter zonder Have insgelijks het leven verloor. Wat Pieter den Heremiet betreft, deze was, voor de veldslag begon, naar Konstantinopel weergekeerd; zijn gezag onder de kruisvaarders was sinds lang te niet.(1)

Dit was het treurig einde van de 300,000 kruisvaarders, welke tot nu toe vertrokken waren. Nu werd men er in Europa op bedacht beter geordende legers te zenden, samengesteld uit ridders, barons, graven en hertogen, met hunne geoefende en in de wapenkunde goed bedrevene krijgslieden. De dappere Godfried van Bouillon, markgraaf van Antwerpen, en die, naar gemeld wordt, op Kersnacht van het jaar 1096, in de O.-L.-Vrouwekerk te Antwerpen, het kruis had aangenomen, werd aan het hoofd geplaatst van dit leger, hetwelk 10,000 ruiters en 80,000 voetknechten telde. Talrijke Antwerpenaars, Vlamingen, Brabanders enz. vergezelden hunnen markgraaf op die kruisvaart, welke hij, naar het schijnt, niet alleen uit godsvrucht had ondernomen, maar ook als boetpleging. Ten jare 1084 had hij als leenman van Hendrik IV, keizer van Duitschland - die voor de willekeurige oppermacht van paus Gregorius VII het hoofd niet wilde buigen - Rome stormenderhand ingenomen, na alvorens op het slagveld 's keizers mededinger, Rudolf van Rijnfeld, overwonnen en eigenhandig gedood te hebben.

Godfried van Bouillon maakte al zijne bezittingen te gelde, ten einde talrijke manschappen te kunnen uitrusten. Hij was ongehuwd, doch de meesten zijner edele Fransche krijgsmakkers, die insgelijks hunne kasteelen of prinsdommen hadden verkocht of verpand, namen hunne vrouwen en kinderen mede op die verre reis, hetgeen zooals men begrijpen kan, nog al dikwijls stoornis teweegbracht.

Wij willen ons niet verder met onzen markgraaf bezig houden: iedereen weet dat hij den 15^{n} Juli 1099, na de overwinning van Jerusalem, tot koning werd verkozen. Hij mocht echter niet lang die hooge waardigheid bekleeden: slechts een jaar nadien werd hij onverwachts uit het leven weggerukt. Velen zijner voorname strijdmakkers hadden, bij de vestiging van het nieuwe christenkoninkrijk, ook voor zich zelven

(1) M. Michaux, *Histoire des Croisades.*

weten te zorgen, om deze een prinsdom en gene een graafschap of een hertogdom machtig te worden, iets wat de eenheid van handelen niet weinig belemmerde. Jerusalem bleef niet langer dan acht en tachtig jaren, onder verschillende wederwaardigheden, in de macht der christenen. Alsdan werd die stad door Saladijn belegerd en ten slotte aan dien sultan bij verdrag overgegeven. Ook de overige prins- en vorstendommen vielen achtereenvolgens opnieuw in de macht der Turken.

Bij het vernemen van den ondergang der christenheerschappij in Palestina, weerklonk er een algemeene rouwkreet over gansch Europa. Het koninkrijk, met zooveel moeite en opoffering van zooveel menschenlevens gesticht, was gevallen; nu betreurde men het, er niet bij tijds versterkingen te hebben heengezonden, waarom herhaaldelijk, doch te vergeefs was gevraagd geworden, en er werd besloten eene ontzaggelijke krijgsmacht te verzamelen, om het Heilig Land te heroveren. Ten einde de manschappen te kunnen uitrusten, werden er overal belastingen geheven, onder den naam van 'de Saladijnsche Tienden.' Ook de stad Antwerpen betaalde in deze tienden haar aandeel en op 1 Mei 1188 ging er uit de Neder-Schelde eene vloot van elf schepen, met Belgische kruisvaarders bemand en rijkelijk voorzien van wapens en levensmiddelen, onder zeil. Acht dagen nadien strandde er een schip in de haven van Engeland, en drie dagen later strandden er nog drie vaartuigen in de haven van Sandwich; gelukkiglijk kon de manschap en de lading gered en een der schepen hersteld worden.

Deze vloot voegde zich bij vier en dertig andere schepen in de haven van Lissabon. Vier weken te voren hadden vijf en vijftig vaartuigen, met Vlamingen en Duitschers bemand, op de Sarracenen het fort Alvor bemachtigd en er 5600 menschen om hals gebracht, zonder vrouwen of kinderen te sparen. De koning van Portugal, Sancho I, wakkerde de nieuw aangekomenen aan, om de stad Silves te belegeren, welke nog in het bezit der Mooren was. Onze kruisvaarders, ofschoon slechts 3500 man sterk, gaven aan dien raad gehoor en reeds op 21 Juli bemachtigden zij het lagere gedeelte der stad, en den dag nadien, na eerst mis gehoord te hebben en ter communie te zijn gegaan, liepen zij storm op de hoogere stad; doch werden met verlies teruggedreven. Nu staken zij het gedeelte der stad dat in hunne macht was, in brand; maar tot hun leedwezen, liepen de vlammen niet voort. Eerst den 3^{n} September gaven de Mooren zich bij verdrag over; zij mochten uit de stad vertrekken, doch met achterlating van alles en slechts elk met het kleedsel dat hij aan het lijf had. De belegering had

vijf en veertig dagen geduurd. De bevolking, die eerst 15800 zielen telde, was door hongersnood en door de gevechten sterk gesmolten.

Een Portugeesch leger dat in de nabijheid lag, had niet mede gestreden, en bij de verdeeling van den buit, ontstonden er zware oneenigheden: de Vlaamsche kruisvaarders hadden zich van eene groote partij graan meester gemaakt, dat zij aan de Portugeezen verkochten. Om alle betreurenswaardige worstelingen te voorkomen, leverden de kruisvaarders de stad aan den koning over, zich op zijne rechtvaardigheid betrouwende voor wat het loon van hunne zelfopoffering, moeite en iever betreft; doch de vorst, eens in bezit van de stad gesteld, behield alles voor zich en liet hen op de kom bijten. Alleenlijk werd een Vlaamsch priester tot bisschop van Silves gekozen en verscheidene zijner landgenooten voegden zich bij hem en bleven aldaar wonen.

Den 27^{n} September verwoestten de kruisvaarders de stad Cadix, waar de Sarracenen driemaal per jaar naar toekwamen, om de voortbrengselen van Afrika en Spanje te verhandelen. Daarna stevenden zij door de engte van Gibraltar en ontscheepten te Marseille. Aldaar, even als te Montpellier, vonden zij kooplieden, welke bij den tocht der vloot, toevallig in de Moorsche steden waren en die hun verzekerden dat alleen het zicht der vloot aan de Sarracenen zooveel schrik had ingeboezemd, dat verre van zich te verdedigen in geval van aanranding, zij er enkel op bedacht waren, in tijds de vlucht te nemen.

Er werden nog verscheidene kruisvaarten ingericht, doch men kon er nimmer in gelukken, Jerusalem opnieuw, door de macht der wapens, in handen te krijgen. Bij den derden kruistocht, door Duitschland ondernomen, verdronk de keizer, Frederik met den Rossen Baard, bij het overzwemmen eener rivier. Van zijne 100,000 Duitsche strijders kwamen er nauwelijks 5000 in Palestina en konden er niet veel uitrichten; de overigen waren aan de pest gestorven, in de menigvuldige gevechten en bestormingen gesneuveld, of wel krijgsgevangen genomen. - De vierde kruisvaart werd door de koningen van Frankrijk en Engeland, Philip-August, en Richard Leeuwenhart, gezamenlijk gedaan; doch deze vorsten geraakten welhaast in oneenigheid en vergaten alzoo het hoofdzakelijke doel van hunne onderneming. - Bij den vijfden kruistocht werd het Grieksche keizerrijk overrompeld en Boudewijn, graaf van Vlaanderen, tot keizer van Konstantinopel uitgeroepen.

Bij eene volgende kruisvaart werd er geen druppel bloeds vergoten! Frederik I, keizer van Duitschland, had het kruis aangenomen, doch stelde herhaaldelijk uit met zijn leger voorwaarts te trekken. Voor dit lang vertoeven werd hij door paus Gregorius IX in den kerkban geslagen. Waarschijnlijk zag de keizer niet veel nut in al dit noodeloos bloedvergieten. Hoe het zij, hij geraakte in strijd met het opperhoofd der Kerk, en ondanks dezes verbod, toog hij eindelijk op reis, slechts vergezeld door een geleide van 600 man, waaronder talrijke Sarracenen, welke destijds nog in een deel van Sicilië gevestigd waren. In Palestina werd hij door de Turksche vorsten met veel vriendschap en onderscheiding ontvangen en kwam bij verdrag, voor een tijdsbestek van tien jaren, zes maanden en tien dagen, in bezit van Jerusalem. Vervolgens deed hij zich tot koning uitroepen en plaatste zelve de kroon op zijn hoofd, waarna hij naar Europa terugkeerde. Deze vredelievende overgaaf der heilige stad werd hem in Europa als eene gruweldaad aangerekend!

De laatste kruistocht was die van Lodewijk IX, koning van Frankrijk. Hoe talrijk en goed uitgerust zijn leger ook wezen mocht, de kans der wapens was hem echter niet gunstig. Hij zelve werd, na een bloedig gevecht, door de Turken krijgsgevangen genomen en bekwam slechts voor een zwaar losgeld zijne vrijheid terug. Bij eene tweede door hem ondernomen kruisvaart, ditmaal naar Afrika, stierf hij in de nabijheid van Tunis aan de pest. Zijne legeroversten verhaastten zich, met den vorst van Tunis een vredeverbond te sluiten en die ongegezonde landstreek te verlaten.

Na gedurende twee eeuwen de aandacht van gansch Europa te hebben geboeid, was de geestdrift voor die verre tochten allengs meer en meer verflauwd, tot hij nu teenemaal was uitgedoofd. Wel wakkerde paus Urbanus IV, op het einde der XIIIe eeuw, de westersche mogendheden nogmaals tot eene algemeene kruisvaart aan; doch er werd naar zijne vermaningen en opwakkeringen niet meer geluisterd: de Europeesche mogendheden hadden werks genoeg om hunne eigene staten rustig te houden of ze tegen de aanvallen van hunne naburen te beveiligen.

Wij zijn geen blinde bewonderaar van de kruistochten: zij hadden, behalve ontzaggelijke rijkdommen, ook verscheidene honderdduizende menschenlevens aan Europa gekost; en toch had men de heerschappij over de heilige plaatsen niet kunnen behouden. De voornaamste oorzaak hiervan was, zooals wij reeds hebben opgemerkt, omdat er gebrek aan eenheid van werking bestond en het bij vele voorname kruisridders slechts te doen was hoofdzakelijk voor zich zelven te zorgen en, in het verre Oosten, een prinsdom of een graafschap machtig te worden, derwijze dat er eene menigte kleine staten ontstonden, van elkander gansch onafhankelijk, en die door hunne onderlinge twisten, natuurlijk den val van het nieuwe koninkrijk moesten verhaasten. Het algemeen belang was voor het eigenbelang over het hoofd gezien.

Het valt niet te ontkennen dat de kruistochten voor Europa ook voordeel hebben opgeleverd. Alzoo heeft het vertrek van zoovele edellieden er zeker toe bijgedragen, om het lot der achtergeblevene laten en dienstbaren te verzachten en de ontwikkeling en vrijmaking der gemeenten te bespoedigen. Stellig werd de macht der Turken er door geknakt en hunne herhaalde stoutmoedige invallen in Europa gebreideld. Het is wel mogelijk dat, zonder de kruisvaarten, de halve maan in een groot deel der westerlanden zou hebben gezegepraald. Onbetwistbaar zou dit voor de beschaving eene openbare ramp zijn geweest!

(Wordt voortgezet.)

> Geene boeien zijn eerwaardiger dan de vergulde boeien des huwelijks.
> SHAKESPEARE.

Koninklijke maatschappij ter Aanmoediging der Schoone Kunsten te Antwerpen.

Ter gelegenheid der nationale tentoonstelling van het jaar 1882, zijn door de maatschappij de volgende prijskampen uitgeschreven:

1. *Klassieke bouwkunst.* - Muziekschool, te bouwen op eenen grond van hoogstens 4000 vierkante meters oppervlakte; afgezonderde bouw, voornamelijk samengesteld uit: 1. 8 klassen, waarvan 4 voor elk geslacht; 2. Repetitiënzaal (gezamenlijk); 3. Concertzaal voor 1000 aanhoorders; 4. Bibliotheek en bureel; 5. Woning voor den bestuurder; 6. Woning voor den portier; 7. Vergaderzaal voor de leeraren, enz.

De verschillende klassen zullen derwijze ingericht zijn dat de klanken zich niet mengen kunnen en de medekampers zullen ten minste vier teekeningen leveren: *a.* Een plan gelijkvloers; *b.* Een plan van het verdiep; *c.* De voorgevel; *d.* Eene doorsnede in de breedte of de diepte, ter keuze van den medekamper. De prijs is een eeremetaal en eene belooning van 800 franken.

II. *Spitsbogige bouwkunst.* - Bewaarplaats voor archieven, te bouwen, in onbrandbare materialen, op eenen afgezonderden grond van hoogstens 2000 vierkante meters oppervlakte. Deze zal bevatten: 1. Bewaarplaats der archieven, in twee deelen: oude en nieuwe (voor elke soort, zullen de zalen eene oppervlakte van 600 vierkante meters muur of schutting hebben, om er schabben tegen te maken); 2. Bibliotheek voor 5000 boekdeelen; bewaarplaats van kaarten, plannen, zegels en afdrukken en gedenkpenningenkas; 3. Kleine tentoonstellingszaal; 4. Kabinet voor den archivaris; 5. Bureel der paleografen; 6. Kleine werkplaats voor den boekbinder; 7. Kabinet voor de boden; 8. Leeszaal; 9. Woning voor den archivaris; 10. Woning voor den portier. De medekampers zullen ten minste vier teekeningen leveren: *a.* Een plan gelijkvloers; *b.* Een plan van het verdiep; *c.* De voorgevel; *d.* Eene doorsnede in de breedte of de diepte, ter keuze van den medekamper. De planteekeningen der beide prijsvragen moeten op eene schaal van 5 millimeters per meter; de voorgevel en de doorsnede op eene schaal van 1 centimeter per meter zijn uitgevoerd. De teekeningen zullen noch gearceerd noch gewasschen zijn en eene legende of beschrijvende aanteekening moet er bijgevoegd worden.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van 800 franken.

Voorwaarden. - 1. Niemand wordt tot den prijskamp toegelaten dan Belgen of kunstoefenaars in het koninkrijk gehuisvest.

2. De kunstenaars welke reeds te voren eenen prijs hebben behaald, mogen niet meer mededingen voor dat gedeelte van den prijskamp waarin zij eenmaal bekroond zijn geweest.

3. De teekeningen moeten toegezonden worden aan den knaap van de Koninklijke Maatschappij ter Aanmoediging der Schoone Kunsten, in het museum te Antwerpen, en aldaar uiterlijk op 3 Juli 1882, ten 8 ure des avonds, besteld zijn. Alle later ontvangene werken zullen onwederroepelijk buiten de prijskampen gesloten worden, welke reden men ook zoude inbrengen.

De maatschappij neemt ten haren laste de kosten van vervoer, weg en weer, van al de voorwerpen tot de prijskampen bestemd, welke haar uit België langs de spoorbaan, tarief n^{r} 2 (petite vitesse), zullen gezonden worden. De vervoerkosten langs alle andere banen blijven voor rekening van den afzender.

De voorwerpen, uit den vreemde gezonden, zullen moeten gefrankeerd worden tot aan de Belgische grenzen.

In geval van beschadiging, zullen de voorwerpen tentoongesteld worden in den staat waarin zij bij de uitpakking zullen bevonden zijn.

4. De teekeningen zullen eene zinspreuk of eenig ander kenteeken dragen, hetwelk ook voor opschrift dienen moet van een verzegeld en afzonderlijk briefje, waarin naam, voornamen, voluit geschreven, woon- en geboorteplaats des mededingers zullen aangeduid zijn. Dit briefje moet aan den secretaris toegeschikt worden met een naamloozen brief, waarin hem kennis wordt gegeven van den aard des afgezonden stuks en van de daarbij passende uitleggingen en opmerkingen.

5. Al de teekeningen die deel uitmaken van den prijskamp, zullen in de tentoonstelling der maatschappij worden geplaatst, en daarna aan de eigenaars worden teruggegeven.

De begiftigingen zullen niet betaald worden dan na de aflevering der verkleinde kopie (in photo-lithographie) door de commissie goedgekeurd, en uit te voeren volgens de afmeting door haar aangeduid.

6. De werken waaromtrent al de vereischten bij dit programma bepaald, niet in acht genomen zijn, zullen uit den prijskamp gesloten worden, en op de tentoonstelling verschijnen zonder naam der vervaardigers.

7. De commissie zal tot het beoordeelen der prijskampen eene jury van ten minste negen leden benoemen, welker meerderheid zal gevormd zijn uit personen die der stad Antwerpen vreemd zijn.

Niettemin, zal de commissie het recht hebben geene jury te benoemen voor den prijskamp voor welken blijkbaar onvoldoende stukken ingekomen zijn.

8. Onmiddellijk na de beoordeeling, zullen de briefjes geopend worden, welker zinspreuken of kenteekens overeenstemmen met die der bekroonde stukken, en zal men de namen der overwinnaars uitroepen. Indien er accessits worden toegekend, dan zullen deze insgelijks worden bekend gemaakt door middel der zinspreuk; zoo de vervaardiger zich niet aanbiedt en van het hem toegestane voordeel wil afzien, zal men hem, even als aan andere mededingers, het verzegeld briefje gezamenlijk met het ingezonden werk wedergeven, na het sluiten der tentoonstelling. De namen van al de mededingers, welke zulks aanvragen na de beoordeeling, zullen bij hun werk worden gevoegd.

9. Binnen de maand, na het sluiten der tentoonstelling, zullen de teekeningen aan de personen, in de bijgaande briefjes vermeld, weergezonden, of in het lokaal der maatschappij teruggehaald worden.

10. De teekeningen, niet teruggevraagd binnen de zes maanden na het sluiten der tentoonstelling, zullen aanzien

worden als onwederroepelijk afgestaan aan de maatschappij, welke er, volgens haar goeddunken, zal over beschikken.

JACQ. CUYLITS, voorzitter.

CHARLES DUMERCY, secretaris.

Uit wat voorgaat blijkt, dat de maatschappij heeft afgezien van het uitschrijven van prijskampen voor beeldhouwkunde.

Kook- en waschwater.

In de Gemeenzame Brieven van een vriend der natuur door Max Van Edijck wordt dienaangaande het volgende vermeld.

Zooals wij bekend mogen veronderstellen, bevatten onze voedingsstoffen eenige eiwitachtige stoffen, welke den naam dragen van caseïne (kaasstof) en albumine (eiwit). Deze stoffen verhouden zich tot kalk ongeveer als de vetten, dat is gaan met kalkverbindingen aan, kalkalbuminaten, die in water geheel en al onoplosbaar zijn en dus het water verhinderen de spijzen te weeken en gaar te koken. Doch het zijn niet alleen peulgroenten en vleesch die in hard water hard worden, ook andere groenten en koffie, thee enz., verliezen aan voedende waarde, indien zij met hard water gekookt worden.

Wij weten dat pompwater als waschwater niet kan gebruikt worden vanwege zijn gehalte aan koolzure kalk en koolzure magnesia. Die zouten zijn in water wel niet gemakkelijk oplosbaar, maar toch oplosbaar genoeg om last te veroorzaken. Eene stof, welke de oplosbaarheid van genoemde zouten in water vermindert en bovendien de zeep helpt schuimen, is de bekende vliegende geest of ammoniak. De toevoeging van ammoniak en ook van koolzure ammoniak zal een groot deel van de koolzure kalk en van de koolzure magnesia uit het water doen neerslaan en op den bodem bezinken. In de tweede plaats heeft ammoniak met de kalk of natron van de zeep dezelfde bijtende eigenschap. Men kan daarom van ammoniak gebruik maken om het meest harde pompwater in zeer geschikt waschwater te veranderen. Een enkel theelepeltje in de gewone hoeveelheid water is daarvoor in den regel voldoende. Uit eigen ondervinding kan ik het middeltje werkelijk aanraden als de waterpomp is afgeloopen en gij met pompwater u behelpen moet.

Om hout tegen bederf te vrijwaren

geeft het *Bouwkundig Weekblad* het volgende middel op: Goede kalk wordt met geronnen melk gebluscht en hetgeen men daaruit verkrijgt vervolgens met water aangemengd, totdat het gelijkt op zoogenaamde kalkmelk. Een laagje van dit mengsel op het hout gebracht, beveiligt het ongeveer 10 jaren tegen de invloeden van regen en wind of zonneschijn. Het schijnt dat de caseïne van de melk, zich verbindende met de kalk, eene bestendige bedekking vormt, die, wanneer de lucht warm is, zoo snel droogt, dat zelfs de hevigste regenvlagen geen nadeeligen invloed er op uitoefenen, zelfs niet bijaldien het bewarend middel ook slechts een oogenblik te voren is aangebracht. Het is dus een middel, in ons klimaat zeer aan te raden voor staketsels, schuttingen, latwerk en allerlei houten gelinten.

Kroniek.

Antwerpen. In verband met hetgeen wij in onzen jaargang 1879, blz. 185 (zie ook loopenden jaargg. blz. 45) zegden over het plaatsen der benaming *Belgische school* onder de werken van onze Vlaamsche schilders in het Antwerpsch museum, ontleenen wij de volgende opmerking aan een artikel over *De Vlaamsche schilderschool sedert* 1830 door P. De Mont in de Juliaflevering van de *Tijdspiegel:* '*Eene Vlaamsche school* - geene *Belgische*, want met den Franschschrijvenden C. Lemonnier, en sterker nog dan hij, beweer ik, dat eene Belgische kunst, als zulkdanig, dat is, als uiting van een bijgevolge half-Waalsch, half-Vlaamsch kunstprinciep, eene utopie is, en hoogstens een bastaardkunst kan teweegbrengen, evenals het versmelten der beide landstalen tot niet anders geleid heeft dan tot de Brusselsche zoogenaamde *marollen*taal.'

- Bij J. Plasky is verschenen een krachtig diepgevoeld gedicht van den heer Jos. Staes, getiteld: *Memento voor mijn kind*, afgedeeld in vier hoofdstukken: 1. de geboorte zijns zoons, 25 *November* 1873, 2. het overlijden, 18 *Augustus* 1880; *Moeders troostwoorden;* 4. *Het graf eens engels*. Niet zonder eene innige ontroering te gevoelen kan men deze dichterlijke ontboezeming lezen, waaruit zooveel niet te lenigen ouderleed spreekt. Het stuk is met in den handel.

- Bij beslissing van 14 Juli heeft de gemeenteraad voor het hedendaagsch museum aangekocht: 1. drie teekeningen van Jan Swerts, voorstellende: *De aankomst der Venetiaansche gezanten te Antwerpen* (zie 1880, blz. 167), *De aankomst der Moscovietische gezanten te Antwerpen* en *Koning Eduard III van Engeland te Antwerpen* (zie 1859, blz. 73); prijs: 4000 fr.; 2. een *Amerikaansch landschap*, van Al. Wust, voor 4000 fr.; 3. eene schilderij van Is. Meyers, *Oevers van de Schelde*, voor 4000 fr.

- Den 14^{n} Juli heeft de gemeenteraad afwijzend beschikt op het aanbod der erfgenamen Crabeels, om zekere oude schilderijen, voortkomstig uit het huis n^{r} 10 in de Braderijstraat te Antwerpen, aan de stad te verkoopen. Voor de herstelling dezer schilderingen, die zeer beschadigd zijn, werd omtrent zooveel gevraagd als zij van aankoop zouden hebben gekost.

Brussel. Van de *Annales du bibliophile belge* wordt eene nieuwe reeks uitgegeven. Het 1^{e} nummer is verschenen bij den heer Fr. J. Olivier, Parochiaanstraat n^{r} 11. Dit maandschrift zal twee afzonderlijke deelen vormen, het eene uitsluitend bestemd voor de geschiedenis der boeken, het andere dienende als catalogus van de oude en nieuwere boeken, bij den heer Olivier te koop. De inschrijvingsprijs bedraagt slechts 6 fr. 's jaars. Het werk is uiterst zorgvuldig samengesteld en goed gedrukt.

- De markt en de dusgenaamde Parlementsgalerij waarvan het ontwerp in Augustus 1880 door den gemeenteraad werd goedgekeurd, is reeds bijna voltrokken in het kwartier O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuw, tusschen de Koninklijkestraat, de Wetstraat, het Park en de Observatoriumlei.

- Het feest van Conscience (zie blz. 82 en 105) wil men in Augustus laten doorgaan. F. Verhas schildert des schrijvers portret; P. De Vigne maakt zijn borstbeeld (medegedeeld door den heer secretaris in de eerste vergadering); Edw. Dujardin bereidt eene vergrooting van zijne steensnede voor de eerste uitgaaf van *De Loteling*, waarop Conscience is afgebeeld; L. Van Rijswijck zal een op 18,000 fr. geschat in zilver gedreven half verheven borstbeeld van Conscience met lauwerkroon enz. omringd leveren, waarvoor Frans Deckers het model van het portret naar de natuur

vervaardigde; L. Wiener bewerkt eenen gedenkpenning met beeldenaar en het opschrift: *Aan H. Conscience zijne taalgenooten*, bestemd om uitgereikt te

worden aan de inschrijvers die ten minste 10 fr. geven; F. Van Loo teekent van Conscience een portret op steen, waarvan een afdruk zal toekomen aan al wie 5 fr. of meer bijdraagt. Er zal eene met platen versierde feestbeschrijving gedrukt worden.

- Naar aanleiding zijner feestviering ontving Conscience uit Noord-Amerika eenen heilwensch die onderteekend was door de leden van een 50-tal huisgezinnen.

- Bij koninklijk besluit van 14 Juli zijn de heeren Peter Benoit, Radoux, Van den Eeden en Mathieu benoemd om, met de leden door de academie van België aan te wijzen, de jury uit te maken van den wedstrijd voor muzikale samenstelling over 1881.

Harlebeke. Zondag 17 Juli bezocht Peter Benoit deze gemeente, waar hij geboren werd. De uitstekende meester ontving een zoo schitterend als hartelijk onthaal. Geheel de bevolking was samengestroomd om hem welkom te heeten in zijne geboorteplaats. Er werd een optocht gehouden met muziek en verscheidene woordvoerders der gemeente betuigden Harlebeke's gevoelens van toegenegenheid en hoogachting voor den grooten en getrouwen zoon die Vlaanderen reeds zoovele duurzame lauweren vlocht. Het feestmaal dat Peter Benoit werd aangeboden, was een echte broederdisch, die voor velen en niet het minst voor den gevierden kunstenaar aantrekkelijker zal geweest zijn dan een vorstelijk banket.

Buitenland

Rotterdam. 2 Juni is de nieuwe St.-Josephskerk te Delfshaven ingewijd, uitgevoerd onder de leiding van den bouwmeester H.J. Egelie; in nagenoeg ojivalen stijl gebouwd, is zij 50 meters lang op 23 breed; haar spitse kruistoren is 39 meters hoog. De hoofdtoren, die 68 meters hoog zal zijn, bij den voorgevel, is nog niet gebouwd. Zij heeft drie beuken; de middelbeuk is hooger dan de zijbeuken; behalve de vier hoofdzuilen van het kruis, wordt de middelbeuk van de zijbeuken gescheiden door 2 × 4 zuilen, welke met twee muraalzuilen de bogen vormen. Langs het koor is nog een open en een blinde boog. De koorafsluiting is vijfhoekig, die der koorzijbeuken driehoekig. De ramen en rozen zijn gedeeltelijk geschilderd. Het plafond is $19^{m}20$ hoog boven den vloer; de muren zijn gereed gemaakt om beschilderd te worden.

Breda. Men is voornemens het Nederlandsch taal- en letterkundig congres, welk in deze stad moet bijeenkomen, tusschen den 31^{n} Augustus en den 3^{n} September te houden. De dagen zijn echter nog niet bepaald vastgesteld.

Parijs. De Belgische gevel der tentoonstelling van 1878 (zie 1879, blz. 33), die men op het punt was te gaan afbreken, zal behouden en gebruikt worden bij de vergrooting der bibliotheek van het Arsenaal te Parijs. De gevel staat juist op de lijnrichting der hulpgebouwen die men wil oprichten ter vergrooting van het lokaal.

Roubaix. Bij het wetgevend lichaam is door het ministerie een voorstel ingediend, om in deze stad eene school voor kunstnijverheid op te richten, ten einde het beroemde Vlaamsche tapijtmaken, eertijds zoo hoog in aanzien, te doen herleven. De stad Roubaix heeft een grond van 900,000 fr. waarde en 600,000 fr. voor den bouw aangeboden. De staat zou eene uitgaaf van 900,000 fr. moeten doen. De stad Roubaix heeft thans eene bevolking van omtrent 78,000 zielen. De opbrengst der nijverheid bedraagt er jaarlijks meer dan 170 millioen frank. Er bestaan een honderdtal katoen- en wolspinnerijen en ruim 300 fabrieken van wollen, katoenen en linnen stoffen.

Metz. Men is weer begonnen met de herstellingswerken der prachtige hoofdkerk; het zijn vooral de schraagbogen die het eerst onder handen worden genomen. Daarna zal het hoekportaal volgen dat vroeger reeds verbouwd en, van kleine huizen omringd, thans ontbloot is. Daar zijn 200 beelden voor noodig, waartusschen eenige meer dan levensgroot; verscheidene zijn reeds in gereedheid gebracht en men hoopt in een jaar alles af te doen. Voor het gedeelte dat in 1648 en op 8 Mei 1877 afbrandde zal men nu de dakstoelen van ijzer maken en het dak met koper bedekken. Het nieuwe dak ligt onder eene helling van 60 graden en is dus hooger dan het oude; aangezien de werking der torens daaronder lijdt, zal men op de vliering een slanken dakruiter plaatsen. De oostelijke gevel der kerk zal ook vrijgelegd worden en ontdaan van het bierhuis dat er als 't ware ingebouwd was.

Maintz. Er is een ontwerp van vaste brug bekroond die zal gelegd worden over den Rijn op de beide landhoofden Maintz en Kastel. Het brugdek zal gelegd worden op gesmeed ijzeren bogen, waarvan de middelste doorvaartopening de grootste is en eene breedte heeft van 102 meters; de twee daarnevens 98 en de twee het dichtst bij den oevers 86 meters. Het voor den spoorbaan bestemde gedeelte van de brug is $7^{m}80$ breed; de aan weerszijden gelegen voetpaden zullen ieder $2^{m}75$ breed zijn. Het geheel is ontworpen in den stijl der Duitsche kunstherbloeiing; de kosten zijn geschat op 3,400,000 mark.

Brunswijk. In deze stad zal van 1 Juli tot 1 September eene bouwvakkundige tentoonstelling open zijn, waarin allerlei bouwstoffen in onbewerkten toestand alsook de hulpmiddelen en gereedschappen om ze te bewerken voorkomen.

Utica. De hier gedane opgravingen hebben verscheidene gedeelten van bouwwerken doen bloot leggen. Volgens een bericht van 22 April zou men een Bacchusbeeld hebben ontdekt. Al de gevondene voorwerpen worden het toekomende jaar in het nijverheidspaleis te Parijs tentoongesteld.

Siena. Het model van het standbeeld van den bouwkundige Baldassarre Peruzi, 1481 + 1556, uitgevoerd door den beeldhouwer Papini, is gereed.

Madrid. Deze stad heeft met veel luister de 200ste verjaring van Calderons sterfdag herdacht. (Zie blz. 54.) Er hadden belangrijke letterkundige plechtigheden plaats. Den 27^{n} Mei liepen de feesten af met een geschiedkundigen optocht waaraan meer dan 6000 voetgangers en 1500 ruiters deelnamen, benevens 13 muziekkorpsen van het leger. Er reden 13 met veel kunst samengestelde zinnebeeldige wagens in den stoet. Onder andere verkleedingen zag men manschappen van de lijfwacht te voet, burgerwachten, lansiers en kanonniers die uitgedoscht waren in de dienstkleeding van Calderons tijd.

Rome. In de *Via di San Gregorio*, heeft men op eene diepte van ongeveer 10 meters, meer dan 200 brokstukken gevonden van een half verheven beeldwerk (figuren bijna levensgroot) in gebakken aarde. De bijeengebrachte stukken vormen een geheel van 6 meters lengte en $1^{m}80$ hoogte. Merkwaardig zijn de beelden van eene vrouw gekleed in eene tunica, van een krijgsman in Grieksche wapenrusting, van twee bijna naakte jongelingen, alsook van twee stieren en een schaap. In het hooger gelegen gedeelte van het kerkhof *Agro Verano*, zijn drie goed bewerkte beschilderde marmeren beeldjes gevonden; zij lagen bijna aan de oppervlakte van den bodem. Aan het eerste, een bijna naakt jongelingsbeeldje, ontbreekt het hoofd; het tweede beeldje is dat van een jeugdig kampvechter; het derde is een kinderbeeldje, dragende in de rechterhand eene duif en vruchten in de linker. De laatste vondst is gedaan in de voorzaal van den zuilengang van Octavius; op een meter diepte stuitte men bij de opgravingen in

eene steeg, *San Angelo in Pescheria*, op een steenen voetstuk $1^{m}76$ lang, $0^{m}60$ hoog en $1^{m}20$ breed. Het merkwaardigste dat men gevonden heeft is het inschrift van het voetstuk: Cornelia,

dochter van Scipio den Afrikaan (moeder) der Grachen. Plinius beschreef een standbeeld van Cornelia dat in de galerij van Octavius stond. Wellicht was het dit waarvan hier melding.

Florence. Met behulp van 4500 fr., door vrijwillige giften bijeengebracht en 2000 fr. gegeven door het rijk (het gemeentebestuur kon niets bijdragen), gaan herstellingswerken uitgevoerd worden (gedeeltelijk bestaande in het wegnemen van noodeloos toegevoegd metselwerk) aan het in 1248 gebouwd Bigallo-gesticht (het tegenwoordige weezenhuis), op den hoek der via Calzajuoli. Boven de bogen noordwaarts prijken een Maria- en twee heiligenbeeldjes van Albert di Arnoldo, benevens eene grootendeels vergane muurschildering van 1444, die de marteling van Petrus voorstelt. In de kapel bevinden zich eene Maria en twee engelen van Arnoldo (anno 1364) en in de kassierskamer treft men eene muurschildering van Giottino (1342) aan, voorstellende de barmhartigheid met een gezicht op Florence,

Londen. Uit de nalatenschap van lord Beaconsfield, den 19^{n} April overleden (blz. 23 drukten wij verkeerdelijk den 20sten), werden dezer dagen een aantal voorwerpen verkocht, waartusschen de handschriften van ettelijke zijner gedrukte werken. De veiling bracht ruim 175,000 fr. op.

St.-Petersburg. De gemeenteraad looft ook voor vreemde bouwkundigen prijzen uit van 2500, 2000, 1500 en 1000 roebels voor het plan eener kerk groot genoeg om 10,000 personen te bevatten en welke zal gesticht worden op de plaats waar keizer Nicolaas II door nihilisten vermoord werd. Van het programma en het grondplan kan in België kopie genomen worden op de afdeeling schoone kunsten aan het ministerie van binnenlandsche zaken, Leuvenschestraat n^{r} 3, te Brussel. De ontwerpen moeten voor 31 December 1881 (12 Januari 1882) 's middags toegekomen zijn aan de kanselarij van den gemeenteraad te St.-Petersburg.

Athene. Bij de oudheidkundige onderzoekingen te Epidauros is de groote schouwburg van Polykleitos ontgraven; 55 marmeren zitbanken en het tooneel zijn geheel te voorschijn gebracht, benevens een beeld zonder hoofd van Esculaap.

- Half Juni zijn alle gemakkelijk tilbare voorwerpen van oudheid en kunst des nachts uit het Spartaansch museum ontvreemd.

Nieuw-York. Van de nieuwe Engelsche vertaling van het Nieuwe Testament (zie blz. 90) zijn exemplaren bij honderdduizenden in Amerika geplaatst. Een boekhandelaar van Nieuw-York had voor zich alleen 350,000 exemplaren besteld. De firma Harper, die, onder den titel *Franklin Library*, eene goedkoope volksbibliotheek uitgeeft, heeft de oude en de nieuwe vertaling naast elkander gedrukt uitgegeven in een boekdeel dat omtrent 2 frank kost en welk op een paar dagen geheel uitverkocht was.

Sterfgevallen.

AUGUST JOZEF COSIJN, den 11^{n} November 1844 te Zomergem geboren, is den 6^{n} Juli overleden te Antwerpen, waar hij sedert 1870 als studiemeester verbonden was aan het hooger handelsgesticht, nadat hij opvolgelijk als onderwijzer werkzaam was geweest aan het St.-Ignatiusgesticht der paters Jezuïeten te Antwerpen, in het gesticht Rachez, te Brussel, en in de school des heeren Quannone te Gent. Hij begon zijne

letterkundige loopbaan in ons tijdschrift[1] en liet buitendien verschijnen in 1870, te Gent, *Drie vriendinnen*, uitgegeven met een verhaal van luitenant V. Van de Weghe, onder den titel: *Twee novellen;* in het jaarboek van het Willemsfonds: *Over Zetternam als volksschrijver;* 1871, id.: *De slag der gulden sporen*, gedicht; in het Nederlandsch Letterkundig Jaarboekje, *Frans Ackerman*, lierzang; in 1870 stichtte hij te Antwerpen het tijdschrift *De Vlaamsche Kunstbode.* De lijkdienst van den begaafden jongen man had den 9n Juli plaats, ten 10 ure, in de Sint-Josephskerk; de ter-aardebestelling geschiedde op het Kiel, waar redevoeringen werden uitgesproken door de heeren E. Grandgaignage als bestuurder van het handelsgesticht; Sano, namens de oud-studenten van voormeld gesticht; Peter Benoit; dr. C.J. Hansen, namens de Vlaamsche afdeeling van het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen;* D. Van Spilbeeck, namens het tijdschrift *De Vlaamsche school;* J. Boucherij; Francq, namens de leerlingen van het handelsgesticht. Op het graf zal een gedenksteen geplaatst worden; zij die verlangen tot de bekostiging daarvan bij te dragen kunnen hunne giften zenden aan den heer Peter Benoit, Oude-Koornmarkt 30, te Antwerpen.

JOANNES-BAPTISTA BROUWERS, de in Antwerpen zoo gunstig gekende steendrukker, is aldaar overleden op 9 Juli, ruim 64 jaren oud. Door hem werden de meeste steensneden van Edw. Dujardin gedrukt die de eerste uitgaven van Conscience's werken opluisteren; Brouwers droeg met Dujardin veel bij om in ons tijdvak de steendrukkunst te bevorderen. Zijn lijkdienst had op 11 Juli onder een grooten toeloop in de Sint-Jacobskerk, de begrafenis op het Kiel plaats.

EMIEL BAUVIN, sedert vele jaren te Brussel gevestigd en als schrijver bekend door een aantal gedichten, een tooneelstuk *Le cabaret de Ramporeau* en een drama in verzen, getiteld *Chapuis*, te Verviers opgericht toen aldaar Chapuis' standbeeld werd ingehuldigd (zie onzen jaargg. 1880, blz. 177), is den 9n Juli te Brussel overleden. Hij was te Parijs geboren in 1839.

WILHELM PETER ALTENRATH, gewezen sieraadschilder, leeraar van teekenkunde aan de Antwerpsche nijverheidsschool, stierf den 10n Juli in zijne woning Rubensstraat 13, te Antwerpen, ruim 75 jaren oud. De lijkdienst had plaats op 14 Juli, ten 10 ure 's morgens, in St.-Jacobskerk; de slippen van het baarkleed werden gedragen door de heeren Max. Suremont, lid van de commissie over de nijverheidsschool, A. de Nave, secretaris en J. Philippart en J.F. Scheepers, leeraren. Op de begraafplaats van het Kiel werden redevoeringen uitgesproken door de heeren J. Philippart en G. Vriens, leerling der nijverheidsschool.

C. GIRAUD, de schrijver van *Eléments du droit romain*, *Novum Enchiridion Juris romani*, *Histoire de la maréchale de Villars* enz., gewezen minister van openbaar onderwijs en eerediensten in Frankrijk, is volgens een bericht uit Parijs van 16 Juli overleden. Hij werd te Pernes in 1802 geboren.

ARTHUR PENRHYN STANLEY, de deken der Westminsterabdij, is volgens een bericht uit Londen van 19 Juli overleden, 76 jaren oud. Hij heeft zich niet minder dan door zijn hoogen geestelijken rang beroemd gemaakt door zijne godgeleerde, geschiedkundige en letterkundige werken.

Kunstzin.

Ik voor mij zou de stelling niet al te gewaagd achten, dat het eerste en voornaamste bewijs dat in een land kunstzin aanwezig is, daarin bestaat, dat het kunstenaars

(1) Zie onze jaargangen 1864, blz. 206; 1865, blz. 22, 35, 53, 160 en 176; 1867, blz. 18, 186; 1869, blz. 169 en 1871, blz. 1.

voortbrengt: en dat het bewijs te klemmender zal zijn, wanneer die kunstenaars worden aangetroffen ook onder hen, die, wegens den stand waaruit zij zijn voortgekomen, schier alles moeten verplicht zijn aan hunnen natuurlijken aanleg, en slechts weinig aan hunne opleiding kunnen dank weten.

P.J. VETH.

Joanna-Maria Van der Gheenst, moeder van Margaretha van Oostenrijk, hertogin van Parma.

TAFEREEL VAN WILLEM GEETS, BESTUURDER DER ACADEMIE VOOR BEELDENDE KUNSTEN, TE MECHELEN.

Aan velen onzer lezers zal het beschouwen der op vorengaande bladzijde voorkomende plaat ongetwijfeld reeds dadelijk de schilderij voor den geest roepen, van Victor Lagye, die in 1861 te Antwerpen op de tentoonstelling der Koninklijke Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten prijkte onder n^{r} 680 en, door de commissie voor de verloting aangekocht, als n^{r} 89 van de tombola bij de trekking ten deele viel aan mev. wed. A.P.J. Génard. Hetzelfde onderwerp bezielde in 1872 den kunstschilder W. Geets, bestuurder der academie te Mechelen, en het is zijne samenstelling die wij in houtsnede mededeelen; het tafereel werd verkocht aan den heer J. Hollender, te Brussel, die het voort verkocht aan den heer E. Evrard, te Londen; de voorstelling behoeft nauwelijks eenige toelichting. De bij de wieg gezetene jonge vrouw is Joanna-Maria Van der Gheenst (de naam wordt ook Van der Ghenst en Genst geschreven). Zij maakte kennis met keizer Karel V toen de nauwelijks 21-jarige vorst zich naar aanleiding van het beleg van Doornik, met zijnen hofstoet te Audenaarde ophield. Men beweert, dat zij door hare buitengewone schoonheid des keizers aandacht boeide gedurende een feest dat ter zijner eere gegeven en door haar bijgewoond werd. In 1522 bracht zij het kind ter wereld, bij welks ledige wieg de schilder haar treurende heeft afgebeeld. Wat de keizer voor de moeder deed, weten de geschiedschrijvers ons niet met juistheid te verhalen; het kind daarentegen, dat bij den doop den naam van Margaretha ontving, werd openlijk als des vorsten natuurlijke dochter opgevoed. Joanna-Maria Van der Gheenst, die de keizer reeds vroeg gescheiden had van haar kind, welk hij aan het hof van de landvoogdes der Nederlanden liet grootbrengen, is drie jaren na de geboorte harer dochter, namelijk den 13^{n} October 1525 (keizer Karel trouwde in April 1526 met Isabella van Portugal) in het huwelijk getreden met jonker Jan Van den Dijcke of Van Dyck, heer van Santvliet en Beirendrecht en ridder van Jeruzalem, raadsheer en meester van de rekenkamer van Brussel. Men weet, dat Joanna's keizerlijke dochter de echtgenoote werd van Alexander van Medicis en na dezes dood een nieuw huwelijk aanging met Octavio Farnese hertog van Parma; dat zij, in 1559, door den koning van Spanje Philips II, haren broeder langs vaderszijde, tot landvoogdes in de Nederlanden werd aangesteld en deze hooge waardigheid vervulde tot in 1567, wanneer zij zich door de gedragingen van den hertog van Alva genoopt gevoelde om afstand van haar ambt te doen en met haren echtgenoot het land te verlaten; zij bracht de laatste jaren van haar leven in Italië door en stierf in 1586 te Ortona.

Joanna Van der Gheenst overleed den 15^{den} December 1541, Van den Dijcke den 1sten September 1572. Uit hunnen echt werden drie kinderen geboren: Jan, den 1^{n} Juli 1526, Gouda-Margaretha, den 15^{n} Juli 1527 en Agnes. De twee meisjes werden nonnen, Gouda-Margaretha in het klooster van Auderghem, nabij Brussel, Agnes, in het klooster van Roosendael, nabij Mechelen. Margaretha van Parma legde meermalen bezoeken af bij de eerstgenoemde, die, ten verzoeke van de landvoogdes welke haar hiermede een blijk van zusterlijke toegenegenheid gaf, haren voornaam Gouda verwisseld had tegen dien van Margaretha. Zooals men weet, stierf keizer Karel in 1558.

In den jaargang 1878 van het tijdschrift der Belgische Academie voor Oudheidkunde, te Antwerpen, blz. 295 en vgg., komt eene belangrijke verhandeling voor van den heer Felix Van der Taelen over Joanna-Maria Van der Gheenst, waarin het bewijs wordt geleverd dat zij inderdaad van adellijke afkomst was, zooals reeds

in de XVIIe eeuw en namelijk in een werk van den Jezuïet Famianus Strada beweerd was geworden. Hare ouders waren ridder Jan van der Gheenst en Maria Cocambi alias van der Coyen.

Antwerpsche reizigers.
(Vervolg van blz. 110).

Toen al de steden welke de christenen in Palestina bezeten hadden, terug onder het beheer der Mahometanen waren gevallen, ging eene reis naar het Heilig Land opnieuw met duizende moeilijkheden gepaard. Dit kon evenwel de bedevaartgangers niet afschrikken. Ook eenige onzer Vlaamsche landgenooten begaven er zich heen; onder andere noemen wij: Joost van Ghistele, van Gent, die van 1481 tot 1484 op reis bleef; Pieter De Smet, van Brussel (1505-6); Jan van Zillebeke, van IJperen (1514-15); Vincent Stochove, van Brugge (1630-33); Jan Van der Linden, van Antwerpen (1633); J. Dela Flie, P. de Bisthoven en J.B. Lunden, van Antwerpen (1656-57); Antoon Gonsales, van Mechelen (1665-68); Marinus Geubels, van Sinay (1770-73); J.A.J. Rotthier, van Beveren (1775-77); enz. enz. Wij willen ons thans met de reisavonturen van den eersten der bovenvermelde Antwerpenaars bezig houden.

Jan Van der Linden was gedurende negentien jaren pater van het klooster der Cellebroedsrs alhier, van welke orde, destijds in de Cellebroedersstraat gevestigd, hij ook twaalf jaren provinciaal is geweest, zooals hij zelve in de volgende kreupele rijmen, die in het begin van zijn reisboekje gedrukt zijn, bekent:

> Naer dat ik Broer Jan Van der Linden
> Twaelf jaer het Provinciaelschap bedienden,
> Kreeg consent door myn' lange beden,
> Jeruzalem en 't heylig Land te betreden,
> Den derden Paeschdag gaf ik my op den togt,
> Sinte Catharina-dag was de Reyse volbrogt,
> 'T was in 't jaer zestien honderd dry-en-dertig,
> Godt helpt my met zyn grati' bermhertig,

Den 20^{n} Maart 1633, zijnde den derden Paaschdag, verliet hij 's morgens vroeg ten 4 ure, in gezelschap van zijnen biechtvader, pater Pussenius, procurator der Predikheeren, de stad Antwerpen; beide vaarden naar Brussel en reisden voort tot Halle. Den 1^{n} April vertrokken zij met den vrachtwagen naar Parijs, waar zij den 9^{n} dier maand aankwamen en negen dagen verbleven. Het komt ons voor dat broeder Jan liefhebber was van eene lekkere tafel, want na zijn vertrek uit Parijs bestaat zijne grootste zorg in de opsomming van al de steden en dorpen, waar hij ‘peysterde.’

Te Marseille aangekomen, werden zij er door een Antwerpschen koopman, met name Pieter van Respanien, zeer vriendelijk ontvangen. Na er veertien dagen op het vertrek te hebben

gewacht van een schip dat zeilree was, vonden zij eindelijk plaats op eene galei, *Libertas* geheeten, elk voor eenen patacon daags, de kost inbegrepen. Den 24^{n} Mei kwamen zij te Genua aan land en werden er door den consul der Nederlanden, Hendrik Meulemans, deftig onthaald. Er lagen juist twee Hollandsche schepen gereed om naar Cyprus te stevenen, de *Salamander* en de *St.-Marten.* De consul zorgde voor hunnen overtocht op het eerste vaartuig, en kwam met den kapitein Kornelis Clasens overeen, dat de beide reizigers elk een gulden per dag zouden betalen. Daarenboven noodde hij hen 's middags aan zijne tafel en gaf hun aanbevelingsbrieven mede voor Daniel Van Steenwinkel, consul der Nederlanden op het eiland Cyprus.

De *Salamander* was een sterk schip; behalve Jan Van der Linden en pater Pussenius, had het zestig manschappen en veertig stukken geschut aan boord; de *St.-Marten* telde slechts veertig koppen en twaalf kanons. De beide vaartuigen moesten zooveel mogelijk te zamen blijven, maar de wind was niet gunstig en de reis ging niet snel vooruit, en tot overmaat van ongeluk kreeg broeder Jan de zeeziekte. Dit moet evenwel niet zeer erg geweest zijn, want hij weet te vertellen dat de *Salamander* voorbij het eiland Elba en de rots Monte-Christi vaarde en dat men den 24^{n} Juni het anker op de reede van Cyprus kon laten vallen.

Er kwam een Antwerpenaar aan boord, met name Antoon Jansen Duvelaer, welke de twee reizigers in zijn huis wilde doen vernachten; maar deze namen hunnen intrek bij den consul, den heer Van Steenwinkel, te Arnica. Deze poogde hun het verder reizen te ontraden, aangezien er tusschen den emir van Sydon en den sultan een oorlog op handen was. Toen hij evenwel zag dat hun voornemen onwrikbaar was, bezorgde hij hun eene plaats op een klein Grieksch schip, met zout geladen en dat naar Sayd vaarde, alwaar de consul Hendrik Walkaert, geboortig van Nijmegen, en een jonkman van Amsterdam, Edward van Blyenberg, die bij hem inwoonde, hen verwelkomden. ‘Zy waeren woonagtig in den gemeynen camp, zoo noemen zy de huyzen ofte herbergen, die daer veel over-al in het land zyn voor de Reyzigers: het is te gelyken als hier het Oostershuys, daer alle slach van volk herbergde, en daer zyn verscheyde Weirden van alderley taelen, die de Reyzigers nae hun geld opdissen.’

Deze consul bracht insgelijks vele bezwaren in tegen het voortzetten hunner reis; maar toen zij hem integendeel verzochten hen te helpen in het volbrengen hunner belofte, bezorgde hij hun paarden en mokers (leidslieden) en gaf hun tevens aanbevelingsbrieven mede voor Pieter van Beysterveld, consul te St.-Jan d'Acre.

In den namiddag van 1 Juli trokken zij verder. Onderweg ontmoetten zij eene bende van ruim drie honderd man, op paarden, kemels, muildieren en ezels gezeten, die een slot of kasteel hadden geplunderd en nu met hunnen buit wegijlden. Zij reden onze twee pelgrims, die bevreesd waren, ongemoeid voorbij, en deze kwamen in den namiddag te St.-Jan d'Acre, ‘hetwelk, zegt broeder Jan, eertyds eene wondere schoone stad is geweest, zoo het wel blijkt aen de puynhoopen der zelve, zoo van Kerken, Poorten, Vesten, als Paleyzen.’

Door den consul vriendelijk ontvangen, sliep broeder Jan in eene kamer, waar een jaar te voren een jonge Antwerpenaar, Balthazar Van Meurs, gestorven was. Den 4^{n} Juli vertrokken zij te paard en in den vooravond kwamen zij te Nazareth, ‘hetwelk nu geene stad, maer kwaelyk een dorp gelyk is, doch het Klooster van de Minder-Broeders is wat sterk opgemaekt tegen den aenstoot der Arabiers en Roovers.’

De paters voorzagen hunnen knapzak met eetwaar, alsook met eene flesch wijn en de mokers bezorgden hun elk eenen Turkschen mantel en eenen tulband, ten einde door hunne vreemde kleeding de aandacht niet op zich te trekken, want het land was vol krijgsbenden. Te Naplouse vonden zij drie Grieksche christenen, die met hen naar Jeruzalem reisden. Eindelijk mochten zij het doel van hunnen tocht bereiken, en nu geven wij aan broeder Jan het woord, om zelve ons zijne indrukken te verhalen. Ziehier letterlijk wat hij weet te vertellen:

‘Ten laatsten kreegen wy Jeruzalem in het gezigt, daer wy zeer om verblyd waeren; wy dankten Godt van zyne gratie, kusten de aerde, ende lazen den *Te Deum Laudamus*, om dat Godt ons zoo verre had laeten komen, daer wy zoo nae verlangt, en zoo vele moeyte om gedaen hadden met groot gevaer.
Een quartier-urs van Jeruzalem bragten eenige persoonen, uyt eene plaetse als of het een Gasthuys geweest had, koel water, om te drinken voor ons en onze peirden, zy booden alle voor-by gangers te drinken.
De ryke Turken hebben voor een gebruyk, die eenige almoesse willen agterlaeten, dat zy tot eene gedenkenisse op de wegen, ofte ergens daer het hun noodig denkt te wezen, eenige putten doen maeken, en bezetten daer toe, om de zelve te onderhouden, eenig volk: om in den dag te putten: ofte andere laeten eenige fonteynen van verre leyden, om het water by de wegen te brengen voor de voor-by gaenders.
Op vele plaetsen hebben wy gezien, dat by zulke putten ofte fonteynen begraef-plaetsen waeren, die alzulke persoonen hadden doen maeken, die daer begraeven waeren, alzoo zy hun laeten voorstaan, dat hunne zielen daer voor laevenisse zullen hebben; andere laeten op zommige plaetsen bruggen maeken tot gerief van de Pelgrims.
Dan zyn 'er, die met ledere zakken van boks-vellen water aen den hals draegen langs de straeten, en bieden het zelve aen alle persoonen met eene vergulde schaele, en een spiegelken, om hun te spiegelen, die het begeiren; deze zyn persoonen als Religieusen, en daer toe zyn zommige almoessen bezet: want zy meynen ook, die eenen dronk koud water aen zynen evenaesten geeft, dat hy zynen loon niet zal verliezen.
Daer word op zommige plaetsen wel eene myle ofte twee wyd, water geleyd met gemetste goten ofte kanaelen, zoo onder als boven de aarde, het welk niet alleen zeer groote moeyte, maer ook veel geld gekost heeft.

Andere stellen aen de hoeken ofte straet-wegen bakken, die altyd bezorgt worden met water, en een potken, daer by hangende, om te scheppen en te drinken.
Andere doen ook eenige kwaede wegen effenen, het zij op bergen ofte passagiën, en zij gelooven, dat zulks hunne ziele te spade zal komen, ofte voor de gene daer zy het voor doen maeken.
Als wij op twee musket-scheuten nae-by de stad waeren,

zoo kwamen ons twee Turken te voet tegen, en begonsten op ons dapper te kyven, den eenen dreygde ons met eenen stok, ik zeide la Machari, en wees op onze leyds-lieden, die voor gingen, waer de Turken zeer tegen kyfden, en deden ons van de peirden zitten, het welk wy deden, en groetten hun op hunne wyze en lieten ons alzoo stil door gaen, leydende onze peirden nae de stad.

De Turken willen niet lyden, dat de Christenen op eenige beesten zoo nae by de stad ryden, voornaementlyk als zy te voet zyn, alwaer het ook maer op eenen ezel.

Als wy in de stad van Jeruzalem kwamen, zoo deden wy zeggen in het Klooster, dat daer twee Pelgrims waeren, die terstond gingen by den Saniacus, (dat is den oppersten van de stad) om toelaetinge van binnen te komen; dit gedaen zynde, kwam den Procurator van de Minderbroeders, genaemt Pater *Gabriël*, dezen haelde ons in en leydde ons ter zyden door verscheyde kleyne straetjens, maer onze peirden wierden langs eenen naederen weg nae het Klooster geleyd, ende als wy aen het Klooster kwamen, waeren daer vier Gedeputeerden, om ons te onderzoeken, of wy iet hadden het gene Tol schuldig was; maer niet vindende, wierden boven in het Klooster geleyd, want het Klooster staet op de tweede verdiepinge, onder zyn stallen en pakhuyzen: wy wierden van alle de Paters vriendelijk ontfangen, en wierden eerst geleyd in hunne Kerke van S. Salvator.

Een weynig onze devotie gehouden hebbende, bragten zy ons in hunnen Refter, daer wy het avondmael hielden en redelyk nae staet opgedischt wierden, ende alzoo wy grootelyks vermoeyt waeren, voornaementlyk door de groote hitte, als wy des vrydags den 8 July binnen Jeruzalem gekomen waeren, leydde men ons in de Kamers beneden, daer het wat koel was.

Ende 's anderdags op eenen zondag den 10 July hielden wy onze devotie, ik hadde my doen ader-laeten, want ik kleynmoedig was door de groote hitte.

Des zondags 's agternoens naer de Vesperen, bereydden hun de Paters van de Minderbroeders tot eene Processie, elk met eene brandende keirsse, zynde daer by nog vele weireldlyke Katholyke van Jeruzalem, ook alle met keirssen, wy twee wierden voor den hoogen Autaer van S. Salvator geleyd, en zoo ging de Processie uyt de Kerke nae den Pand, daer was een Tapyt gespreyt, en eenen stoel met zyde laken behangen, ook eenen koelbak met water en welriekende kruyden en bloemen daer in: wy wierden den eenen naer den anderen op den stoel gezet, en den Dirarius, genaemt Pater *Joannes Badoldada*, (mits den Guardiaen nae Aleppo was) dede het Officie, zyne mouwen wierden met een rood zyden snoer opgebonden, ende eenen witten doek voor gedaen.

Onze voeten in het water zettende, knielde den Vicarius voor ons neder, en waschtte wel degelijk onze voeten: den slinken voet droogende, maekte daer een kruys op, ende kuste hem, daer naer den regten voet gedroogt zynde, wierd van alle de Minderbroeders, ende ook weireldlyke persoonen gekust.'

Nadat broeder Jan het dal van Josaphat, den Olijfberg, het hofken van Oliveten en andere merkwaardige plaatsen had bezocht, beschrijft hij op zijne eigenaardige wijze de kerken van Golgotha en van het Heilig Graf. Ziehier een gedeelte van zijn wat al te wijdloopig relaas:

> ‘Den ingang van de Kerke van Golgotha is aen den zuyden, gelyk Onze Lieve Vrouwe Kerkdeure by het groot Kerkhof, ook met twee poorten, fraey werk, maer de eene nae de regte hand is toegemetst, en tusschen beyde staet eenen dikken muer gemetst als eene bank ofte tafel, en is de zitplaetse van de gecommitteerde Turken, die de Kerke open doen, en noteeren de persoonen, die daer in en uytgaen, daer word dan een tapyt open geleyd daer zy op zitten met gekruyste beenen als de kleermaekers, en de Minderbroeders die brengen hun dan wat lieffelyks, om te eten, ende eenen teug gesuykert water, want den wyn in hunne Wet van Mahomet verboden is.
> De deure dan open gedaen zijnde, om in den Tempel te gaen, welke deure een vierkant gat heeft, daer men die in den Tempel zyn, hunnen nooddruft door geeft, elk van zyn volk, die in de stad woonen. Zoo vind men eerst in het gaen van den Tempel den steen der Zalvinge, daer onzen Heer is op gezalft geweest, als hy van het kruys is gedaen van Nicodemus en Joseph van Arimathea.
> Nu, de Kerke van het H. Graf staet nae het westen, ende is als den beuk van onze Kerke, zy is groot en rond met pilaeren, en binnen rond zonder galderyen, met Kapellen, gelyk de Kerke tot Aken is: het dak is van ceder-hout gemaekt, met lood gedekt, en heeft een groot rond open gat boven in het midden, daer het licht door komt: want daer anders geen licht in dezen Tempel komt als door dat gat, maer is klaer genoeg, onder dit open gat staet het H. Glorieus Graf van onzen Heer.
> De Kerke van het H. Graf is rond zoo wy gezeyd hebben, en versiert met twee ryen van pilaeren, de eene boven de andere, de onderste rye heeft twaelf ronde en acht vierkante gemetste pilaeren, overhand geschokiert, de binnenste ronde van de Kerke behelst op de regte linie ofte in haer kruys twee- en-zeventig stappen, waer door men ligtelyk bemerken kan haere grootte.
> Het onderste deel van den vloer tot aen de kapiteelen van de pilaeren heeft eertyds met marmere plaeten bezet geweest van de gemetste vierkante pilaeren, die van de Mahometaenen genomen zyn ende gebruykt tot het cieraed van haeren Tempel van Salomon, zoo dat deze Kerke hier van berooft is, en de bogens zyn vercierd geweest met kleyne steenen van verscheyde couleuren, daer men nog geheel veel van ziet, en heeft een wonder schoon werk geweest: die twee ryen pilaeren, hebben ook zoo verciert geweest, en daer is eene Galdery onder en boven, die rondom gaet, het welfsel van de Kerke is gemaekt van saemen-gevoegde Ceder-Houten, bedekt met lood, in het midden is een groot rond gat, daer het licht doorkomt, en is zoo wyd als de Spelonke, ofte de Kapelle van het H. Graf ons Heere, de welke hier regt onder staet, de zelve is uyt eene steenrotse gehouwen, ende van buyten zeskant, en is verdeyld in twee deelen, het voorste inkomende staet nae den oosten, en word genoemt de Voor-Kapelle, en het ander nae den westen behelst het heylig Graf ons

Heere, en word genoemt de Spelonke ofte het Graf ons Heere, het is al gedekt met lood en platte dakken, hoog veertien voeten van den vloer, daer op staet tot sieraed als een torentjen met twaelf pilaerkens, boven ook met lood gedekt, want als het regent valt het water op deze Kapelle door het gat van het dak van de ronde Kerke, het welk met kleyne gootjens afgeleyt word.
De binnenste Spelonke is met witte marmere plaeten bedekt, maer door den rook van vijftig brandende Lampen niet kennelyk.
Het behelst acht voeten in de lengde ofte diepte zoo men inkomt, en zeven in de wydde ofte breedde, het meeste deel bestaet in den Autaer, die over de plaetse is daer Christus begraeven heeft gelegen met het hoofd nae den westen, en is aen de regte hand als men inkomt nae de noordzyde acht voeten lang, gelyk de Spelonke ook is, en vier voeten breed en dry voeten hoog, zoo dat men maer dry voeten breedde en spatie heeft, om te staen ofte te knielen; daer konnen maer vier persoonen seffens gemakkelyk in staen.

> Het H. Graf is niet gelyk eene uytgehaelde Tombe, zoo vele meynen en gelyk men schildert, maar is als een kamerken, daer onzen Zaligmaeker in geleyd was op den vloer, hem brengende door dat kleyn deurken met het hoofd voorwaerts, zoo dat zyne voeten kwamen nae den Choor van Golgotha, dat is nae den oosten, alzoo dat de gene, die zagen door het deurken van de Spelonke, ligtelyk hebben konnen zien de plaatse, daer het Lichaem van Christus gelegen had, en, zyn laken met den zweetdoek, het welk zy niet zouden hebben konnen zien, indien het uitgehouwen had geweest als eene tombe ofte kiste.
> De Voor-Kapelle is van buyten vierkant, nogtans van binnen nae de zyde van de Spelonke is zy rond, den vloer is met marmer geplaveyt en de zy-mueren van gelyken met marmere plaeten bezet, ende heeft van beyde zyden een vensterken, daer het licht door-schynt: men komt daer van de oostzyde in en de deure is hooger en wyder als het deurken van het heylig Graf, in deze Kapelle hangen aen het welfsel twaelf brandende Lampen, en aen de deure hangt ook eene, en rondom het H. Graf van buyten hangen zes Lampen.
> Eene zaeke is te verwonderen in deze Kerke, dat men daer hoort de stemmen, zang, ceremoniën, habyten, ende manieren van zoo vele verscheyde menschen, die hier uyt alle plaetsen en hoeken der weireld komen, de welke, alhoewel zy verscheyden zyn in vele zaeken, nogtans overeenkomen, dat zy den Heer Jesus loven, belyden, en in hem gelooven.'

Na alles goed bezichtigd te hebben togen onze twee pelgrims op weg naar Bethlehem, waar een schoon klooster der Minderbroeders was, 'met sterke mueren als een Kasteel.' Zij werden er vriendelijk ontvangen en welkom geheeten. Verder zegt broeder Jan: 'wierden wy geleyd van de Religieuzen nae den Refter, alwaer wy met de zelve het avondmael hielden, ende wel getracteerd waeren na Staet. Godt lof.' - Men ziet dat dit onthaal den man pleizier deed!

Het stalleken van Bethlehem beschrijft hij als volgt:

> 'Aen de slinke zyde van de plaetse van de Geborte Christi staen dry marbere pilaeren die het welfsel onderhouden, daer gaet men tusschen met dry treden leeger af in de plaetse van de heylige Kribbe, die mede van den zelven steen is van de Spelonke, daer de beesten uyt geëten hebben, gelijk'er in dit land vele zijn, die tot stallen en ook wel tot wooningen gebruykt worden.
> De heylige Kribbe staet aen de regte hand als men daer inkomt, en zy is eenen voet en half hoog van den vloer, en wat meer als eenen halven voet diep, vijf voeten lang, en twee voeten en half breed, bekleed met witte marbele plaeten, aen het hoofdeynde van de Kribbe nae de regte hand, staet in den witten steen, als eenen ouden man, met eenen grooten langen baerd, en eene kappe, die de spelende nature daer in gebrogt heeft, als of het van eene konstige hand met zwarte trekken daer gemaekt was geweest.'

Na nog een uitstapje naar Hebron, enz. reden zij, op ezels gezeten, naar Jeruzalem terug, waar zij nogmaals de kerk van het Heilig Graf gingen bezoeken en alsdan de

terugreis naar het vaderland aanvaardden langs Rama, Jaffa, Acori, Sydon en Cyprus. Dit eiland prijst broeder Jan bovenmate; hij zegt er van:

> ‘Chyprus is een van de heerlijkste en vrugtbaerste Eylanden van de weireld, gelegen op de hoogte van de zwarte ofte middelandsche Zee, zig strekkende van den westen nae den oosten, ontrent honderd van onze mylen, zyne vrugtbaerheyd is te bemerken, mits onze Schepen daer hunne laedinge kwamen haelen, ende niet anders mede bragten als geld, want dit land heeft alle dingen, die men bedenken kan by zig zelven, ende alles het beste van de weireld, zoo ik bevonden hebbe.
> Als, te weten het beste brood, het beste vleesch, ook gevogelte in groote menigte, de beste en de sterkste wynen, ende goeden koop: want wy hadden een vat van 300 potten laeten vollen, het gene wy mede in 't schip namen, en het koste ons maer vijf Realen van achten, wy kogten veertien patrijssen en dry haezen voor zes schellingen, een schaep, waer van den steirt alleen tien ofte twaelf pond woeg, hadden wy voor een stuk van achten, eenen os, den grootsten, die men hier ziet, kooptmen daer voor vijf ofte zes Realen van achten, ende zoo voort alle dingen vervolgens.’

Het vertrek van Cyprus, op een koopvaardijschip had in den nacht van 4 September plaats. De reis ging voorspoedig; doch den 17^{n} ontmoetten zij een groot Turksch rooverschip dat hen naderbij kwam.

> ‘Wij waeren vervaerd,’ zegt broeder Jan, ‘doch ziende, dat ons scheepsvolk zoo kloekmoedig was, en hun tot vegten zoo bereyd maekte, deden wy eenige flesschen van onzen wyn tappen, want wy wel 500 potten wyn te schepe hadden, het welk hun goeden moed gaf en my ook, ik eischte twee musketten, om altyd eene scheute goed te hebben.’

Het kwam evenwel tot geen gevecht; het rooverschip verwijderde zich zonder een schot te lossen. Er werden nog talrijke andere verdachte vaartuigen opgemerkt; doch men kon deze in tijds vermijden, en den 7^{n} October had de aankomst te Marseille plaats. Aldaar vonden zij zeven jongelingen van Antwerpen, die naar Rome reisden. Pater Pussenius ging met hen mede, en broeder Jan vertrok den 12^{n} October alleen over Lyon naar Parijs, waar hij eerst den 3^{n} November aankwam. Hij werd door de talrijke aldaar verblijvende Nederlanders zeer wel ontvangen en bleef er veertien dagen uitrusten, ‘om, zegt hij, van langer hand onze loght, die ik zeer naederde, gewoon te worden.’

Den 25^{n} November, 's avonds, twee uren na het sluiten van de stadspoort, was broeder Jan te Antwerpen terug, waar hij door zijne medekloosterlingen hartelijk werd verwelkomd en gefeest.

In de kerk van den H. Augustinus, alhier, hebben wij onlangs een groot, in rood fluweel gebonden misboek gezien, met zilveren slot, waarop het volgende staat gegrift:

> 1629
> *Br. Jan van der Linden pater van de Cellebroeders*
> 16 +/+ +/+ 33
> *Br. Jacob Joris.*

Waarschijnlijk werd dit tot herinnering van zijnen pelgrimstocht vervaardigd, evenals een marmeren gedenkteeken dat vroeger in zijn klooster heeft bestaan. Hoe het zij, toen hij van al zijne vermoeinissen was uitgerust zette hij zich onverpoosd aan het opstellen van zijn reisverhaal. Zooals men uit de door ons meegedeelde brokken heeft kunnen zien, is de stijl - zelfs voor den tijd waarin hij schreef - zeer ellendig, en de liedekens en andere rijmelarij die het aanvullen, zien er

nog armzaliger uit, hetgeen evenwel niet belette dat het boekje tot in het begin dezer eeuw in de scholen tot leerboek werd gebruikt. Het kwam reeds in 1631 van de pers, onder den weidschen titel van *Heerlyke ende gelukkige Reyze nae het heylig Land ende Stad van Jeruzalem*, *beschreven en bereysd door Broeder Jan Vander Linden*, *Pater van de Cellebroeders tot Antwerpen, in 't jaer ons Heere* 1633. - *Tot stigtinge en vermaek van de Jongheyd*, *die geirn wat nieuws lezen. - Leest, begrypt ende onthoud.*

Het eerste deeltje beslaat 72 en het tweede slechts 56 bladzijden, dus dat het werkje gemakkelijk had kunnen vereenigd blijven; doch het werd in twee deeltjes gescheiden: ‘mits de geheele Historie de kinderen te groot zoude wezen, ende den boek by-na versleten zoude zyn, eer den zelven ten eynde zoude komen.’ Met zijne Duitsche letters, doorspekt met schriftdruk, was het een leerboek voor meerdergevorderden.

Aan mijne brave moeder, welke den 4^{n} Februari 1853, in 68-jarigen ouderdom, overleed, had het, in hare jeugd, ook nog tot schoolboek gediend. Het werd ontelbare malen opnieuw uitgegeven; het door ons voor het schrijven van dit opstel benuttigde exemplaar, in klein kwartoformaat, met eenige houten plaatjes versierd, is gedrukt: *Tot Gend*, *by J. Begyn op d'Appel-Brugge in den Engel.*

Broeder Jan Van der Linden is den 26^{n} Februari 1638, in zijn klooster overleden, dus slechts vijf jaren nu zijne pelgrimsreis.

Antwerpen.

J. STAES.

Eene herinnering aan Antonio Canova.

Antonio Canova, de uitstekende beeldhouwer van wien sprake zal zijn in het volgende verhaal, werd in 1757 te Possagno in het Venetiaansche geboren en overleed in 1822 te Venetië, na eene roemrijke kunstloopbaan die hem, benevens vele schatten, ook den titel van markies van Ischia deed verwerven; Giovanni Volpato, die in het verhaal optreedt, is de befaamde Italiaansche plaatsnijder, in 1733 te Bassano geboren, leerling van Wagner en navolger van Bartalozzi; zijne eerste stukken teekende hij met den aangenomen naam F. Renard; hij stierf te Rome in 1803; de derde persoon, Raffaello Morghen, werd in 1758 te Florence geboren, in welke stad hij in 1833 overleed na zich een roemrijken naam in de kunst te hebben verworven; hij heeft, onder andere, uitstekende platen gegraveerd naar de *Madonna del Sacco*, van Andrea del Salto, *de Verheerlijking*, van Rafaël, *Aurora*, van Guido, *Het laatste avondmaal*, van Leonardo da Vinci enz.

I.

Een bleeke jongeling, wiens gelaat door geestvolle oogen werd bezield, had reeds eenige keeren te vergeefs aan de deur der werkplaats van den plaatsnijder en kunstschilder Volpato, te Rome, aangeklopt. Ofschoon het December was, werden de zonnestralen hem eindelijk te warm; hij was daarbij vermoeid van het gaan, want hij kwam van uit een ver afgelegen gedeelte der stad en daar hij als vreemdeling niet in den doolhof van Rome's straten bekend was, had hij schier van straat tot straat naar den weg moeten vragen, wat niet belet had dat hij meer dan eens verdwaald was

geraakt. Denkende dat de oude meester niet te huis zou wezen, was hij reeds op het punt onverrichter zake terug te keeren, toen hij in de werkplaats zacht meende te hooren spreken. Aarzelend lichtte hij de klink op, opende de deur en trad binnen, maar bleef sprakeloos en als betooverd op het schouwspel staren, dat zich aan zijne verrukte blikken vertoonde.

In het midden van het uitgestrekte vertrek, door het gouden zonlicht helder omstraald, dat door een hoog venster binnendrong en de witte, levenlooze groepen en gedaanten eigenaardig scherp deed uitkomen, scheen een wezen te zweven, aan eene jonge godin gelijk. De arm en de boezem onthuld, in de eene hand met opgeheven arm eene ouderwetsche kruik en in de andere eene vlakke schaal houdende, had het den schijn, als ware die goddelijke gestalte op het punt, den ouden man, die haar met verhelderden blik aanstaarde, den dronk der onsterfelijkheid aan te bieden. Ware de vreemdeling een Griek uit den ouden tijd geweest, hij zou gemeend hebben Hebe, de godin der jeugd en schenkster der goden, voor zich te zien, die tot een gunsteling der goden met den beker van eeuwige jeugd was afgezonden. Doch als een Venetiaan der achttiende eeuw wist hij zeer wel, dat dit bekoorlijke beeld een jong meisje was, dat den kunstenaar tot model moest dienen. En hoe schoon was zij! Hoe berispeloos de omtrekken van het klasieke hoofd, het schoone voorhoofd, het geheele als uit marmer gebeitelde gelaat, die gevulde, schoon geëvenredigde gestalte. Alles zoo volmaakt, zoo overeenstemmende, van den zacht geronden hals tot aan den sierlijk gevormden enkel, van den veerkrachtigen voet welke haar tot aan de knieën opgeschort kleed aan het oog blootstelde.

Zij stond zonder eenige beweging, aan een marmeren beeld gelijk; doch die bewegeloosheid was ook de eenige overeenkomst, die zij met het marmer bezat; het bloed stroomde warm onder hare doorzichtige huid, het donkere oog van Italië glinsterde onder het hooge voorhoofd, frissche adem stroomde door de ten halve geopende lippen. Zij deed niet denken aan het standbeeld van Hebe, maar aan de levenslustige godin der jeugd zelve.

Men scheen het binnenkomen van den vreemdeling niet te bemerken; noch de schilder noch het model sloeg eenige acht op hem. Doch ook hij vergat dat hij vergeten werd, en hij had noch oog, noch oplettendheid voor iets anders dan voor het beeld, dat voor hem stond. Hij stond als aan den drempel genageld, met ingehouden adem, met een hart, dat snel en met zulk een geweld klopte, dat zijn geheele lichaam er door aangegrepen werd, tot omstreeks vijf of zes minuten later de oude man zijn penseel wegwierp en, de jonge godin toeknikkende, met een vaderlijk lachje zeide: ‘Zie zoo, voor dezen keer zijt

gij afgelost! Trek de kleederen aan van een christenmeisje en ga dan in den hof zien, waar Rafaël is; ik heb hem noodig.'

Hebe sprong vlug van haar voetstuk, zette kruik en beker neder en hare armen rond den hals van den ouden man slaande, beschouwde zij hare eigene beeltenis met van vreugde glinsterende oogen.

- Maar het haar is niet af, merkte zij op.

- Rafaël zal het afmaken, hernam de oude man; ga nu, kleed u aan en roep hem hier!

Hierop verwijderde zich Hebe.

Inmiddels had de oude man den vreemdeling toch bemerkt. Hij stond op en naderde hem. 'Ik vraag u om verschooning, mijnheer, zeide hij, dat ik u met zoo weinig complimenten ontvang. Maar nog slechts enkele minuten en ik had het beeld voltooid; doch ik vreesde voor de gevolgen die eene stoornis in het werk mocht teweegbrengen. Mag ik vragen, wat er van uw verlangen is?'

- Ik wenschte wel onderricht in het teekenen te ontvangen, antwoordde de vreemdeling; ik heb buiten twijfel de eer met den beroemden meester Giovanni Volpato te spreken?

De schilder maakte eene buiging, en zeide: die ben ik!

- Ook ik ben kunstenaar, vervolgde de jonge man; ik heb reeds iets in het beeldhouwwerk geleverd, dat misschien meer geroemd wordt dan het waardig is. Ik hoop misschien eens een beeldhouwer te worden, doch thans gevoel ik, dat ik eerst nog moet leeren teekenen.

- Teekenen, hernam Volpato, is zekerlijk eene eerste noodzakelijkheid voor eenen beeldhouwer.

- Ik kan teekenen en schilderen, aldus sprak de jonge man weder, wat voor mij is, doch zoodra ik beproef mijn eigen denkbeeld te volgen, en eene schoonheid te scheppen, die boven de alledaagsche, mij omringende vormen uitsteekt, gevoel ik, dat ik nog ben, wat de zeeman is zonder kompas. Om kort te gaan, groote meester, gij ziet in mij een zwemmer, die zonder zwemgordel nog niet voort kan; ontneem mij mijn model, en ik ben nog niet meester van eene enkele lijn.

- Mijn onderwijs is tot uwen dienst, jonge heer, zeide Volpato, doch mag ik weten hoe de naam is van mijn aanstaanden leerling?

- Ik heet Antonio Canova, antwoordde de vreemdeling.

Een glans van vreugde vloog over de trekken van den ouden man, en de handen van den jongen beeldhouwer grijpende, kuste hij hem volgens Romeinsche wijze, eerst op de eene en daarna op de andere wang. 'Hoe kunt gij zeggen dat gij eens beeldhouwer zult worden. Ik ken uwe werken, maar ik vind niet hetgeen gij met te groote nederigheid hebt gezegd, dat men ze boven de waarde schat. Bij den lof is de wijze en de maat eene geheel verschillende zaak. Uwe werken mogen meer, maar zeker geen grooteren lof opgebracht hebben, dan ze verdienen. Uwe tijdgenooten roemen u zeer. Thans hebt gij hen te toonen, hoe zij u moeten loven. Gij moet uwe tijdgenooten leeren denken over de werken, die thans door hen geprezen worden, zooals gij dit doet, door werken voort te brengen die ook gij lofwaardig vindt. Dat is uwe taak, en zekerlijk zult gij die bereiken.'

- Och, meester, toen ik eergisteren voor het eerst voor den zonnegod van het Vaticaan stond, twijfelde ik, of mij wel eenige taak was opgelegd. Ik had den moed niet om te zeggen: ook ik ben beeldhouwer!

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Antwerpen. Zondag 31 Juli vierde de Koninklijke Maatschappij van Dierkunde het 25-jarig jubelfeest van J.F. Janssens als muziekbestuurder dezer vereeniging. De heer bestuurder Jaak Vekemans onthaalde den jubilaris en dezes gezin bij zich aan tafel; van het bestuur der maatschappij ontving de heer Janssens zijn welgelijkend portret geschilderd door K. Verlat. De heer Julius Van der Voort hield namens de muzikanten van het orkest eene welsprekende rede en bracht den jubilaris eene zilveren lauwerkroon. Aan twee naamgenoten van den heer Janssens die ook 25 jaren deel uitmaken van het orkest, werden zilveren bloemtuilen en gouden ringen aangeboden.

- In het huis van Plantijn gaat een borstbeeld van den heer burgemeester L. de Wael, gemaakt door E. Van der Linden, en een borstbeeld van den heer E. Moretus-Plantijn, gemaakt door Rob. Fabri, geplaatst worden. Beide borstbeelden zijn uit vrijwillige bijdragen bekostigd.

- Verschenen: n^{r} 8 van de uitgaven der Antwerpsche Bibliophilen, *Biographies d'artistes anversois* door Th. Van Lerius, in druk gebracht door P. Génard (zie onzen jaargg. 1880, blz. 158). Verkrijgbaar bij den boekhandelaar P. Kockx, Oude-Korenmarkt; prijs: 5 fr.

Lier. Bij de uitgravingen voor den aanbouw van een nieuw fort, onder het bestuur van kapitein Van Sprang, zijn een aantal overblijfselen van voorwereldlijke dieren gevonden, onder andere: slagtanden van mammouths (eene soort van olifanten), van welke slagtanden een 0^{m}52 omvang en 2 meters lengte heeft; het bijna volledig geraamte van een rhinoceros (de schedel is 0^{m}85 lang); schedels en gebeenten van wilde ossen, walvisschen enz. (Het mammouthgeraamte in het koninklijk museum van natuurlijke geschiedenis te Brussel, werd in 1860 ook te Lier gevonden.)

Brussel. De heer Rolin-Jaequemyns, minister van binnenlandsche zaken, heeft gunstig beschikt op eene voordracht der commissie die gelast is met de bezorging van de uitgaaf der werken van uitstekende Belgische toonzetters. Diensvolgens zal in 1882 een begin worden gemaakt met het drukken van 33 reeds vroeger in druk verschenen zangspelen van Gretry. Jaarlijks zullen er drie in het licht gegeven worden. *Richard Leeuwenhart, Cephalus en Procris* en *Lucile* komen het eerst en dus in 1882 aan de beurt.

- Prijsvragen der academie van België voor 1882: 1. Verhandeling over de instellingen van liefdadigheid in België tot aan de XIVe eeuw. - 2. Verhandeling over de wetenschap der dicht- en rijmkunst van de rederijkers in de XVe en XVIe eeuw. - 3. Verhandeling, volgens de classieke en Oostersche bronnen, over den oorsprong en de ontwikkeling van het rijk der Mediërs, onder waardeering der betrekkelijke werken van Oppert, de beide Rawlinsons, Spiegel enz. - 4. Geschiedenis van het wijsgeerig stelsel van Cartesius (Descartes) in België. - 5. Verhandeling over het karakter en de strekking van den hedendaagschen roman sedert Walter Scott. - 6. Geschiedenis van de staatsmiddelen (financiën) in België sedert 1830, onder waardeering van de toepasselijke wetten en maatregelen van bestuur, met een beknopt overzicht van het geldwezen der

provinciën en gemeenten. De prijzen bedragen 800 fr. voor ieder van de 5 eerste nummers en 1200 fr. voor n^{r} 6. Het omstandig programma is verkrijgbaar bij den secretaris der academie.

- In den wedstrijd voor een gedicht dat de toonzetters die naar den dusgenaamden prijs van Rome dingen op muziek moeten brengen, is het stuk van Gust. Lagye, *Les filles du Rhin,* bekroond. Em. Hiel is gelast met de Vlaamsche vertaling.

- De koninklijke maatschappij *De Wijngaard* die in April 1882 haar 225-jarig bestaan hoopt te vieren, looft te dezer gelegenheid eenen prijs uit van 250 fr. en een verguld zilveren eeremetaal voor een oorspronkelijk Nederlandsch tooneelspel in een of twee bedrijven en met een of twee vrouwenrollen, 'geschikt om door onze tooneelgezelschappen te kunnen opgevoerd worden en nationaal van zeden en karakter.' Alleen Belgische schrijvers mogen mededingen. De stukken (voorzien van eene kenspreuk, herhaald in een gesloten briefje dat den naam des inzenders bevat) voor 1 Januari 1882 vrachtvrij te bestellen aan den heer voorzitter E. Stroobant, Zuidstraat 130, te Brussel, bij wie het omstandig programma verkrijgbaar is.

Doornik. Uit de kapel van den H. Rochus in de St.-Piatuskerk zijn vier schilderijen ontvreemd, waarvan eene de *Aanbidding der koningen* voorstelt. De grootte der stukken wordt opgegeven als zijnde $0^{m}60 \times 0^{m}30$.

Gent. De Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren schrijft de volgende in het Vlaamsch of het Fransch te beantwoorden prijsvragen uit (stukken vrachtvrij te bestellen voor 15 Juni 1882 aan den secretaris): 1. Vaststellen welken invloed de critiek gehad heeft op de kunsten in België, sedert 1830 (belooning 300 fr.); 2. Opzoeken en doen kennen de kleurende stoffen gebezigd door de kunstoefenaars in de onderscheidene schilderwijzen gedurende de middeleeuwen en het tijdperk van de kunstherbloeiing; verzamelen, als inleiding tot de verhandeling, de inlichtingen voorkomende bij de oude schrijvers over de kleuren gebruikt door de kunstschilders te Athene en te Rome (belooning 400 fr.). De bekroonde verhandelingen die het eigendom der maatschappij worden, zullen in haar tijdschrift gedrukt worden.

Buitenland

Parijs. Voor de opruiming der puinen van het door de commune verbrande paleis der Tuileriën heeft de wetgeving 200,000 fr. beschikbaar gesteld. Men beweert, dat op de plaats een nieuw museum zal worden gebouwd.

- Volgens wordt gemeld, gaat de uitgever A. Langlet, een *Dictionnaire-manuel des libraires et des amateurs de livres* in druk laten verschijnen, die 25 deelen zou beslaan en, voor wat betreft de boekbeschrijving, opklimmen zou tot de uitvinding van de drukkunst. Opzichtens Frankrijk zal het werk eene zooveel mogelijk volledige lijst bevatten van alle handschriften die zich in openbare bibliotheken bevinden.

Lyon. Er gaan pogingen worden gedaan om aan de luchtstreek in Frankrijk eene soort van spin te gewennen, die op de kusten van Afrika ontdekt is en welker web uit gele, lange zijden draden bestaat, die even goed schijnen als het voortbrengsel der zijdewormen.

Berlijn. Er wordt gemeld, dat door bemiddeling van de kroonprinses, het museum in bezit gekomen is van eene kleine schilderij van Rembrandt, *De geldwisselaar*, het jaartal 1627 voerende.

Brunswijk. Sedert 1 Mei zijn in de stedelijke hoofdkerk, welker muurschilderingen uit de XIIIe eeuw nu een 25-tal jaren geleden ontdaan werden van de kalklaag waaronder zij verborgen waren, nieuw geschilderde glasramen geplaatst en nieuwe muurschilderingen in ouden stijl voltooid, uitgevoerd door J.G. Loosen, uit Keulen, naar de ontwerpen van dr. A. Essenwein, te Neurenberg, in de fabriek van Klaus aldaar. Zij zijn beschreven in een onlangs verschenen boek, getiteld: *Die Wandgemälde im Dome zu Braunschweig.*

Frankfort. Volgens wordt gemeld zouden bij eene nieuwe rangschikking der stedelijke boekerij eenige kostbare handschriften en drukproeven uit den tijd van Gutemberg ontdekt zijn.

Madrid. Deze stad zal het naaste jaar de 300ste verjaring gedenken van den sterfdag der heilige Theresia, in 1515 uit een adellijk geslacht geboren te Avila in Oud-Castilië en in 1582 overleden in het klooster der ongeschoeide Karmelitessen te Alba de Liste. Hare beroemde stichtelijke werken, waarvan de handschriften bewaard worden in de boekerij van het Escuriaal, werden door Ochoa in 1847 opnieuw uitgegeven te Parijs onder den titel: *Tesoro de las obras místicas ó religiosas de Santa-Theresia de Jesu.* Vroeger werden die werken, in het Spaansch of overgezet in onderscheidene talen, meermalen gedrukt, onder andere in 1587 te Salamanca, 1610 te Brussel, 1627 te Madrid, 1630 te Antwerpen. Van hare *Brieven* verschenen afzonderlijke uitgaven te Saragossa in 1628, Madrid 1633, Brussel 1673, Barcelona 1724. Zij was 20 jaren oud toen zij Karmelites werd; den 12^{den} Maart 1622 werd zij door Gregorius XV heilig verklaard. De commissie voor de gedachtenisviering heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor eene verhandeling over de heilige Theresia.

Kopenhagen. In deze stad wordt grootendeels door Hollandsche aandeelhebbers een panorama-diorama in Arabischen stijl gebouwd; het vormt een reusachtige koepelgebouw in de Jernbaan-gade (Spoorwegstraat); met den aanpalenden hof beslaat het eene oppervlakte van circa 2500 vierkante meters; de groote ronde van gelen baksteen gebouwde zaal is ongeveer 40 meters breed en 15 meters hoog. Het doek wordt te Amsterdam beschilderd naar teekeningen van Julius Garnier, van Parijs; de voorstelling zal ontleend zijn aan den Fransch-Duitschen oorlog: *De uitval van Montretout, La Bergerie, Bussenval, onder de generaals Vinoy, Bellemaire en Ducrot op* 19 *Januari* 1871 *uit Parijs gedaan.*

Stockholm. De heer Lindhagen heeft in het archief van de sterrewacht een onuitgegeven handschrift van Copernicus aangetroffen dat door de zorg der academie van wetenschappen zal worden gedrukt en voor titel voert: *De hypothesibus motuum coelestium a se constitutis commentariolus.*

Egypte. Dagbladen melden dat in opper-Egypte 36 ongeschondene grafsteden van vorsten uit het Thebaansche stamhuis ontdekt zijn; buiten de verdroogde lijken (mummiën), vond men een groot getal standbeeldjes van de godheid Osiris, allerlei lijfssieraden, amuletten en, wat ver uit het belangrijkste is, zeer vele geschiedrollen, op papyrus geschreven.

Sterfgevallen.

FRANS-JOSEPH VERGAUWEN, oud volksvertegenwoordiger en senator en burgemeester van Scheldewindeke, officier der Leopoldsorde, geboren den 8sten Februari 1801, is op zijn kasteel te Scheldewindeke overleden den 12^{n} Juli. Hij was

een der stichters van de maatschappij der Belgische bibliophilen en bezat de merkwaardigste verzameling van boeken uit den eersten tijd der Nederlandsche boekdrukkunst (incunabels); zijne verzameling overtreft in belangrijkheid die van alle openbare inrichtingen, zelfs die van 's-Gravenhage en ook die van den hertog van Arenberg.

Eene herinnering aan Antonio Canova.
II.

Sedert eenige dagen was de jonge kunstenaar in de eeuwige stad aangekomen, en wel onder vooruitzichten, die aan zijne eerzucht de schitterendste toekomst aanboden. Reeds verbreidde de faam door Italië den roem zijner werken, waaraan door anderen op dat tijdstip grootere waarde werd toegekend, dan zij verdienden en zij door hem zelve geschat werden. Evenwel gevoelde hij eerst nadat hij met den iever van een vromen pelgrim zich naar het Vaticaan had gespoed, en behalve de onovertreffelijke voortbrengselen van den Griekschen beitel, ook de schilderijen van de groote meesters aanschouwd had, die ontevredenheid met zich zelve, die hem thans zoo geheel vervulde. Op dien dag hadden zijne zintuigen kennis gemaakt met openbaringen van eene schoonheid en majesteit, waarvan zijne ziel tot hiertoe geen denkbeeld had gehad. Het goddelijke had zich aan hem geopenbaard. In zijne eigene werken zag hij slechts den eenvoudigen afdruk van de meest alledaagsche vormen, zooals elke dag zijns levens die hem aanbood. De leden, de gelaatstrekken waren niet die van eenen god of half-god, neen, slechts van menschen van de zoo ondichterlijke achttiende eeuw.

In het gevolg van den Venetiaanschen gezant naar Rome gekomen, opgenomen door de koninklijke republiek, die de herstelling van den ouden glans der kunst van zijne hand verwachtte, vernam hij met schrik de vraag eener inwendige stem, of hij inderdaad door de godin der kunst geroepen was, dan wel of dat zijne roeping slechts een spel der verbeelding was, eene aanmatiging, die hij in gloeienden iever voor bezieling had gehouden? En toch, neen! Hij gevoelde in het volgende oogenblik weder, dat zulk een twijfel snoode ondankbaarheid jegens de Godheid was, die hem op het roemrijke veld der kunst geroepen had, die zoo machtig tot hem sprak. Eene taak althans wilde hij volbrengen. Ware hij al niet in staat om het licht van Griekenland opnieuw boven zijne tijdgenooten te doen verrijzen, zoo wilde hij toch volstrekt het licht wegnemen, waarin men nu rondwandelde. Hij wilde de wereld van de valsche idealen van Bernini bevrijden; hij wilde bij de menschheid het gevoel voor het schoone, voor het verhevene, voor het liefelijke weder opwekken, even als dit voor hem zelve rein en schoon was opgegaan.

De jonge beeldhouwer had evenwel te recht ingezien, dat teekenen zijne zwakke zijde was. Zoo lang hij slaafs de vormen der alledaagschheid aanhing, modellen, die zich elken dag, op elke plaats van Italië aanboden, zoo lang bezat zijn werk slechts een zekeren graad van juistheid, en eene zekere aangename netheid, die hem de hulde van een tijdvak deed verwerven, dat aan voortbrengselen van een hoogeren rang niet meer gewend was. Doch de hand eens meesters moest hij nog zich eigen maken. Hij had nog niet geleerd, zooals Schiller dit zegt, het noodige met het mogelijke te vereenigen; en wilde hij zich tot het ideaal verheffen, zoo gevoelde hij behoefte aan de noodige voorbereidende kennis. Hij zag in, dat, wilde hij een gebouw oprichten, welks tinnen zich zouden verheffen tot in de verheven streken der eenige ware kunst, de grondslag breed en diep moest gelegd worden, volgens de eeuwig bestaande wetten der natuur; en dus vatte hij snel het besluit op, om de teekenkunst van hare eerste grondregelen af degelijk te bestudeeren, en zich onder den grootsten meester van den toenmaligen tijd, den teekenaar en graveur Volpato, te bekwamen. Zelfs

was hij niet vrij van het denkbeeld, dat misschien meer de schilder dan de beeldhouwer in hem sluimerde. De hoogte van een Rafaël scheen hem minder ver, diens grootheid eerder te bereiken, dan die van den door hem zoo bewonderden Apollo, van den Antinoüs, of van den stervenden vechter.

Als leerling van Volpato, wijdde zich Canova, met eene veerkrachtige vlijt, zijn karakter eigen, aan de begonnen studie, en maakte vorderingen, die zijnen meester in verbazing brachten. Het beeld echter van het heerlijke wezen, dat hij bij zijn eerste bezoek der werkplaats aanschouwd had, stond voortdurend voor zijne ziel; zijn hart klopte onstuimig, zoo dikwijls hij den weg naar het Transtevere insloeg, waar de meester woonde. Voortdurend koesterde hij de hoop, haar nogmaals te zullen aanschouwen. Maar de dochter van den plaatsnijder, want deze was zijn model, verscheen niet dikwijls in de werkplaats van haren vader, en ware dit al het geval, zoo was dit gewoonlijk maar voor een kort oogenblik. Evenwel waren die oogenblikken voldoende, om den indruk, dien hare eerste verschijning op den jongen kunstenaar gemaakt had, dieper bij hem te doen wortel vatten, en zijn aan teedere gevoelens zoo rijk hart, haar geheel te wijden.

Deze liefde oefende een even zoo wondervollen als weldadigen invloed op den kunstenaar uit. Het aanschouwen van den Apollo van Belvedere had hem zekerlijk eenigen tijd doen twijfelen, of hij wel een beeldhouwer was; het had hem het hooge doel zijner roeping als zoo verwijderd, zoo onbereikbaar voorgesteld, dat hij een oogenblik aarzelde den wanhopenden wedstrijd aan te gaan. Even als de vermetele reiziger, die het zich ten doel gesteld heeft de met sneeuw en ijs bedekte toppen van den Montblanc te bestijgen, en die, nadat hij opgeklommen is, en de eerste hoogten achter zich heeft gelaten, welke hem de kruin verborgen, nu op verren afstand den grijzen bergtop ziet schemeren, dien hij beklimmen wil - zoo gevoelde hij hoe ver het doel, dat hij zich gesteld had, nog verwijderd was, welke steilten hij nog te bestijgen had. Doch de zoo iedeale en tevens menschelijke schoonheid van Maria Volpato scheen hem eerder te bezielen, dan af te schrikken en te ontmoedigen. Zij deed hem weder vertrouwen stellen in de kunst. Thans streefde hij niet langer naar de klassieke fraaiheid van de oudheid, maar naar de levende, nog op de aarde rondwandelende schoonheid. Volpato gaf hem ook herhaalde malen de verzekering, dat de hoogste graad van schoonheid zich meer en meer als van zelve, in zijne teekeningen ontwikkelde, en hij voegde er bij, dat men

duidelijk kon zien, dat Antonio thans een ieverig bezoeker van het Vaticaan was geworden. Doch Canova gevoelde, dat het zien van de Hebe in de werkplaats van den meester meer invloed op hem had uitgeoefend, dan al de overblijfselen van den ouden Griekschen kunstenaarsgeest.

Volpato werd met elken dag trotscher op zijnen leerling, wiens zacht gemoed vrij was van alle ijdelheid en kunstenaarsnijd; wiens eenvoudig, openhartig karakter hem even spoedig de liefde deed verwerven van hen, die hem omringden, als dat zijn snel ontwikkeld talent hem hunne bewondering deed inoogsten. De oude meester noemde hem gewoonlijk zoon, en Canova hoorde nooit dien naam, of zijn hart klopte luider, in eene zoete verwachting, welke hem langzamerhand van zijne schroomvalligheid bevrijdde. Zou hij inderdaad misschien eens het recht hebben, den ouden Volpato vader te noemen?

Maar onze jonge beeldhouwer was niet de eenige leerling van den graveur. Reeds toen hij voor de eerste maal de werkplaats bezocht, had hij kennis gemaakt met een jongen Napolitaan, die reeds meer dan een jaar onder Volpato's leiding arbeidde. Het was Rafaël, dezelfde, aan wien de meester den last had opgedragen het haar der Hebe te voltooien. Morghen was zijn naam. Hij was van Vlaamsche afkomst en zoowel door uitwendige, als door eigenschappen des geestes geheel het tegenovergestelde van Canova. De Italiaan en de Vlaming waren wonderlijk in dien jonkman vereenigd, die even zoo schoon van uiterlijke gedaante was als zijn medescholier eenvoudig en weinig uitstekend. Hij bezat daarenboven zelfvertrouwen en was vroolijk en ondernemend, terwijl de laatste terughoudend was en zich zelve wantrouwde. Het schoone, blonde haar, dat zijne noordelijke afkomst verried, droeg hij op de wijze als zijn onsterfelijke naamgenoot, de schilder Rafaël, dien hij gewoon was zijn beschermheilige te noemen. In volmaakte overeenstemming met zijne blonde haren was zijn levendig blauw oog, zijne roode wangen en zijne sterke, doch welgevormde leden; en in dit transalpijnsch uiterlijk woonde eene Italiaansche ziel, vurig, talentvol, gevoelig, terwijl hij van de bewoners der Nederlanden het taaie geduld bezat, alles in den grond uit te werken, wat hij eenmaal in handen had genomen; hij leerde de graveerkunst en reeds voorspelde Volpato, dat de jonge Napolitaan zijnen leermeester weldra achter zich zou laten.

Canova was nog niet lang onder Volpato's opzicht geweest, toen hij een klein werk voltooid had, dat, hoe onbeduidend het ook naast zijne latere voortbrengelen moge schijnen, in zoo verre van eenig gewicht was, als het duidelijk het begin van een nieuw tijdvak in zijne ontwikkeling als kunstenaar aanduidde. Het was een Apollo, die zich een lauwerkrans op het hoofd drukt. Toen hij zijn werk aan meester Volpato liet zien, zeide deze hem: ‘Op zich zelve beteekent het niet veel, maar het belooft meer dan alles, wat gij tot hiertoe geleverd hebt. Gij hebt u van uwen zwemgordel ontdaan, Antonio. Het zijn niet de leden van eenen zonnegod, dat is zeker waar; maar even zoo weinig zijn het de vormen van een alledaagsch menschenkind. Het ideaal, dut gij aanschouwdet in het Vaticaan, heeft aan uwe tooverspreuk gehoorzaamd.’

- Och, riep de jonge man, niet aan het Vaticaan, maar aan uwe werkplaats ben ik de eerste bezieling eener hoogere kunst verschuldigd. Wel opende de wondere Apollo mijne oogen, maar nog iets verhevener dan deze drong tot in mijn hart en boezemde de werken van mijne hand die schoonheid in, waarop zij misschien roem kunnen dragen.

En moed scheppende, beleed hij zijnen leermeester, dat hij Maria lief had van het eerste oogenblik dat hij haar had gezien: dat slechts zij zijn leven eenige waarde kon geven, dat slechts zij hem tot roem had aangezet, en rijkdom en eer als iets begeerlijks aan hem voorgehouden.

De verbazing van Volpato bij die bekentenis evenaarde zijne vreugde. Den jongen beeldhouwer omhelzende, riep hij uit: 'Dus wilt gij inderdaad mijn zoon zijn? Sedert Maria's moeder zaliger mij het jawoord gaf, is dat de beste tijding die ik nog kreeg. En gij bemindet mijne dochter van eerst af aan! Ook gij hadt mijne toegenegenheid van den eersten dag dat ik u zag; en toen ik u beter leerde kennen, beminde ik u als een zoon, en behandelde u als een zoon, gij weet het wel. En nu, zult gij waarlijk mijn zoon worden! Ik zou voor mijn kind geen beteren man kunnen wenschen, en ik mag ook zeggen dat ik ook voor u geene betere vrouw weten zou dan mijne dochter.'

- Maar zal Maria hare toestemming geven? vroeg Canova bewogen.

- Of zij hare toestemming zal geven? sprak Volpato lachende; wel, jongen, daar zullen wij niet veel naar vragen. Wij zullen haar niet op het gedacht brengen, dat zij eenen wil heeft; dat zal zij wel gewaar worden, als zij getrouwd is. Gij zult haar hebben. Ik zeg u dit, en gij zult het zien, dat ik wil genoeg heb voor ons beide, voor haar en mij.

- Maar ik heb nog volstrekt geen bewijs, dat zij mij bemint, zeide de beeldhouwer.

- U niet beminnen? Wel, waarom zou zij u niet beminnen? Hebt gij haar ooit eenig leed gedaan?

- God beware mij! riep de jonge man uit.

- Wel, wat zou haar dan verhinderen, u te beminnen? Ik houd veel van u, Rafaël houdt veel van u en waarom zou Maria niet even zoo als wij u liefhebben? En als zij maar eens uwe vrouw is, jongen, dan zal zij u spoedig meer beminnen, dan een van ons.

(Wordt voortgezet.)

Wegneming van vet- of olievlekken.

Men beweert dat zij op de volgende wijze kunnen verwijderd worden uit boeken, platen en dergelijke: Men legt een vrij groot stuk vloeipapier op de vlek, en verwarmt nu het blad door middel van kleine stukjes gloeiende houtskool, die men in een zilveren lepel heeft gebracht; men verlegt het vloeipapier, naarmate het van de olie of het vet opneemt, zoodat steeds nieuwe gedeelten met de vlek in aanraking komen; vervolgens brengt men aan beide zijden van het papier wat sterk verwarmde terpentijnolie en men geeft het papier zijne oude helderheid terug, door ten slotte een weinig gezuiverden wijngeest (spiritus) op de plaats der vlek te brengen. (Zie in verband hiermede, onzen jaargang 1880, blz. 29.) Wij waarborgen het middel niet; men zij voorzichtig met de beproeving.

Antwerpsche reizigers.
VII.
Balthazar Moretus.

Omtrent de eerste helft der XVe eeuw weergalmde eensklaps het *Fiat lux!* over de beschaafde landen van den aardbodem: de boekdrukkunst was uitgevonden, de boekdrukkunst, welke eenen zoo machtigen invloed op de wereldgebeurtenissen zou uitoefenen en in zoo ruime mate tot de geestesontwikkeling en de verspreiding van het onderwijs moest bijdragen.

Haarlem en Mentz betwisten elkander nu nog de eer dezer uitvinding. Komt zij aan Laurens Coster toe, of zijn wij dezelve aan Guttemberg verschuldigd? Dit veelbesproken vraagstuk is tot hiertoe nog niet opgelost; en, waarlijk, het scheelt ons weinig, welken dezer twee mannen eenmaal, in de meening der geleerden, den voorrang behalen en den palm wegdragen zal. Na de zaak grondig te hebben beschouwd, zijn wij tot de overtuiging gekomen, dat die uitvinding slechts eene verbetering, eene volmaking was van reeds vroeger gevolgde stelsels.

Hoe het zij, welhaast kwamen er in al de voornaamste steden van Europa boekdrukkerijen tot stand, en ook ons land, hoe klein ook, bleef bij dien vooruitgang niet ten achter. Te gelijktijdig met elders mochten Antwerpen, Gent, Leuven, Brussel, Aalst, enz. insgelijks op hunne boekprinters roemen, en het mag gezegd worden, het werk dat door deze geleverd werd, kon in sierlijkheid van uitvoering, met dit van andere landen wedijveren. Antwerpen veroverde spoedig eene uitstekende plaats, vooral toen Christoffel Plantijn, een Franschman, hier in de XVIe eeuw, zijne vermaarde werkhuizen had ingericht. Inderdaad, de boek- en plaatwerken, die bij hem in het licht verschenen, werden om hunne welverzorgde uitvoering en ook om hunne degelijkheid overal geprezen, en tot nu toe heeft onder andere zijn veeltalige Bijbel, in acht zware foliodeelen, dien roem gehandhaafd.

Plantijn dreef met zijne drukwerken een uitgebreiden handel; om den verkoop ervan te vergemakkelijken, bezat hij ook eenen bijwinkel te Parijs, onder het toezicht van zijnen schoonzoon Egidius Beys, en waar men zich alles kon aanschaffen wat van zijne talrijke persen kwam, terwijl Jan Moerentorf, een Antwerpenaar, die gedurende drie jaren te Venetië was werkzaam geweest en later zijnen schoonzoon werd, met zijne drukwerken de beroemde Frankforter jaarmarkten moest bezoeken. De woelingen der hervormden berokkenden Plantijn echter [e]en groot nadeel in zijnen handel, en ofschoon hij bij koningen en gezaghebbers gunstig stond aangeschreven, kon de man eindelijk de talrijke door hem aangegane geldelijke verplichtingen niet nakomen; hij stak tot over de ooren in schulden en [n]ergens uitkomst ziende, achtte hij het in 1584 zelfs geraadzaa[m] Antwerpen te verlaten en te Leiden, met eene nieuwe drukkerij, zijn geluk te gaan beproeven. Hij bleef daar evenwel niet veel meer dan een jaar, liet er zijne zaken over aan Frans Van Ravelingen, nog een zijner schoonzoons, en keerde naar Antwerpen terug, waar hij den 1^n^ Juni 1589 overleed, na bij uitersten wille, zijne drukkerij aan Jan Moerentorf te hebben vermaakt.

Zijn opvolger en vooral de latere opvolgers van dezen, bezaten evenwel de geestkracht niet van Plantijn, evenmin als zijnen ondernemenden aard; ook duurde het niet zeer lang meer, of de eens zoo bloeiende drukkerij begon allengs te

verkwijnen, en die verkwijning nam voortdurend toe, tot ze eindelijk voor goed gesloten werd. Het groote huis, waarin eens zooveel leven en beweging had geheerscht, werd stil en treurig gelijk een graf.

Bij de opvolgers van Plantijn was het een aangenomen gebruik, de drukkerij met de groote huizing op de Vrijdagmarkt, telkens bij verdrag, aan den oudsten zoon in bezit te geven, en zoo laat het zich verklaren dat ze tot bij haren aankoop door de stad Antwerpen - die ze in een museum herschiep - het eigendom bleef der familie Moretus, alias Moerentorf. In de XVIIe eeuw verlatijnschte een der toenmalige bezitters, zijn Vlaamschen naam in dien van Moretus, welke ook door zijne nakomelingen werd behouden.

Balthazar Moretus, met welken wij ons thans hoofdzakelijk willen bezig houden, werd den 24^{n} Juli 1646 te Antwerpen geboren(1). Toen hij den ouderdom van 14 jaren had bereikt, werd hij door zijnen vader, insgelijks een Balthazar, bij den heer Le Gay te Parijs geplaatst, ten einde er de Fransche taal aan te leeren. Den 31^{n} September 1664 vertrok hij over Duitschland naar Italië, in gezelschap van zijne twee oomen: Petrus Goos en Hendrik Hillewerve; de heeren Van Immerseel en Tholincx namen insgelijks deel aan die reis, welke omtrent een half jaar duurde.

Na het overlijden zijns vaders werd hij heer en meester der Plantijnsche drukkerij; hij trouwde op 20 Juni 1673 met juffrouw Anna-Maria de Neuf, werd ten jare 1692 door den koning van Spanje in den adelstand verheven en stierf op 8 Juli 1696. Hij werd in de O.-L.-Vrouwekerk begraven.

Bij het rangschikken der boeken en handschriften van het museum Plantijn, ontdekte men het verhaal van bovengemelde reize, hetwelk ons, door den heer Max. Rooses, bereidwillig ter inzage werd verleend. Het is in vijftien losse schrijfboekjes verdeeld, meestal in klein quarto, maar ook een drietal in minder formaat, te zamen wellicht omtrent 200 bladzijden bevattende. Bij het doorbladeren heeft het ons toegeschenen dat ze niet allen van dezelfde hand waren. Eenige zijn blijkbaar herschreven; andere, en wel ver uit de meesten, zijn in hun oorspronkelijk opstel, met talrijke doorschrabbingen en tusschenschrift: doch allen zijn, wij moeten het met spijt bekennen, allerellendigst en zouden onmogelijk in druk kunnen gegeven worden. De heer Balthazar Moretus

(1) Zie voor zijn portret enz., de *Vlaamsche School* van 1858, blz. 73.

moge later, in het vak der drukkunst, een ervaren man geworden zijn; maar de inzage van zijn reisverhaal heeft ons geen hoog gedacht van zijne geleerdheid doen opvatten, ten minste v o o r

DRUKKERIJ VAN PLANTIJN TE ANTWERPEN. STEENSNEDE VAN C. T'FELT, STEENDRUK VAN L. SEGHERS EN ZONEN.

wat zijne moedertaal betreft: met in aanmerk i n g n e m i n g van den t i j d w a a r i n h i j leefde en vergeleken m e t andere schriften d e r XVII[e] eeuw, gaat het z i j n e in geb r e k k i g h e i d waarlijk a l l e denkbeeld t e boven.

Z i e h i e r letterlijk den aanvang van zijn z o o g e z e g d reisboek, getiteld: *Reijse van Antwerpen op Italien ghedaen door Balthasar Moretus le jeun, in compagnie van Mijnheer Hillewerven Mijnheer van Immerseel Mijnheer Torlinckx en mijnheer Petrus Goos.*

> 'Dijnsdagh den laesten September verlaten hebbende de stadt van Antwerpen en allen de vrinden die ons met 4 carossen uijt gheleijde deden hebben wij onsen toevlucht ghenomen tot het miraculeus Lievrouwenbeldt van Weijneghem door wiens voorspraecke wij den selven dagh tot Turnhoudt ghearriveert sijn en ghelogeert *in de Keulsche Kerre.*'

In het rijtuig van den voerman Abraham Strijbos, waarmede zij uit Antwerpen vertrokken waren, kwamen onze reizigers den 4[n] October te Keulen aan, waar zij, in het aan den Rijn gelegen *Hof van Holland,* afstapten. Nadat zij in die stad de reliquieën en andere merkwaardigheden bezichtigd hadden, vertrokken zij den 6[n] naar Bonn, waar ze te scheep gingen om den Rijn op te varen. Te Frankfort logeerden zij *In het Rood Manneke,* legden er eenige bezoeken af en reisden voort naar Heidelberg. Den 22[n] kwamen zij te Augsburg, 'gheregeert door de Lutersche en seer net beboudt met groote huijsen en breede straeten oock vele artificieele fonteynen.'

Den 26^{n} October namen zij het noenmaal te Wulfhuijse: ‘daer naer ghepasseert een seer lanck en grouwelijck mastbos bewoond van vele vercken herten wolven beiren enz. die wij ghedurich hoorden of saeghen.

> ‘Den 5^{n} November ten tien uren van Trevise tot Maistre ghecomen en van daer met eene gondele ghevaren lanckx het hertochdom van Venetien aldaer dogado ghenoemt begrijpende de eijlanden van Grado enz. alwaer wij begosten te sien de schoone stadt van Venetien: seer schoon geboudt en gepeupeleert met alderhande natien van volck soo dat het een cleijne werelt scheijnt te wesen hebbende straeten soo wel te landt als te waeter alwaer schoone brugghe ligghen van dew. (dewelke) de principaelste is gheboudt van marmor op het groot canael lanck ontrent 130 passen en 40 breed dew. ghecost heeft 25000 ducaten.’

Na in die stad eenige dagen te hebben vertoefd, zetteden zij hunne reis langs Rimini, Ancona, Loretto, Pesaro, Tolentino enz. naar Rome voort, waar zij op den laatsten dag van de maand November aankwamen. Het eerste wat ze deden, was een logies zoeken: in de herbergen van den Monte-d'Oro vonden zij geene plaats en eindelijk namen zij hunnen intrek in den *Koning van Denemarken,* in de via della Croce, nabij de ‘Piatsa d'Espagna.’ Toen zij, na twee dagen rust genomen te hebben, de stad wilden gaan bezichtigen, werd Petrus Goos, de oom van Balthazar Moretus, eensklaps zoo fel door de koorts aangetast, dat er aan uitgaan niet veel te denken viel; zij vreesden zelfs dat de man er het leven zou bij ingeschoten hebben, doch drie weken nadien was hij weder te been.

Nu konden zij naar hartelust al de kerken, kapelen, kloosters, alsmede eenige paleizen en gedenkteekens van Rome bezichtigen; maar de beschrijving die er in h[et] handschrift van voorkomt, is zoo onbeduidend dat wij e[r] niets kunnen

uit overnemen. Den 4n Januari 1665 vertrokken zij naar Napels, in gezelschap van vijftien andere personen, waarbij een ridder van Malta. Onderweg zagen zij prachtige ruïnen, in puin gevallen

CORRECTORSKAMER DER PLANTIJNSCHE DRUKKERIJ. STEENSNEDE VAN C. T'FELT, STEENDRUK VAN L. SEGHERS EN ZONEN.

praalgraven enz. en den 8n Januari kwamen zij te Napels aan. Zij stapten af in de herberg '*De drij Koninghen,*' waar de ridder van Malta zoo lang moest verblijven tot er een schip naar dit eiland reisvaardig was.

Hier ook bezichtigden onze reizigers al de kerken en paleizen, waarna zij te paard en door eenen wegwijzer vergezeld, een toertje in de omstreken deden. Ziehier wat Balthazar Moretus van den Vesuvius schrijft:

> 'Ons noch resterende te besichtigen den vermarden bergh Visuvius, tot wat eijnde wij des anderendaghs met den selven guidde ons te perde begaven, ende quamen naer 5 millia rijens aen den voet van den selven bergh ghelegen aen eene andere sijde van Napels als Porselo, ende dat niet verre van de zee, welcken bergh te perde opklimmende, ende naer dat ontrent de 5 millias door het asschen ghereden hadden, quame wij aen eene groote steijlte welcke ons dwongh onse perden daer te laten ende den bergh voorts op te gaen, ende naer dat boven de leghste wolcken ghecomen waeren, treden wij contunuelijck in den sneuw, eene half ure wechs alsoo ghedaen hebbende, met groote moijte quamen aen het gadt van den bergh, wesende eene millia in de ronden, ende extreem diep, dat licht bemarcken konden door de menichte weerklanken dewelcke daer uijt quamen, uijt dese openighe is over eenighe 7 a 8 jaren, eene groote vlamme met vier gecomen uijtwerpende eene groot menighte steene, soo dat het gheheel omliggende landt daervan bedeckt is ende vele dorpen ghedolft. Men seijt daer noch dikwils eenigen roock uijt te comen, dan sonder eenighe schade.',

Hun uitstapje naar Napels en in de omstreken had vijf dagen geduurd. Nu namen zij afscheid van vrienden en bekenden en keerden terug naar Rome, waar ze zonder ongevallen aankwamen. Wij laten Balthazar Moretus hier zelve verhalen wat hij er van den beruchten vastenavond of carnavaltoer heeft gezien:

> 'Naer dat (wij) alhier noch eenighe daghen gherust hadden soo begonst den Carnavalle geschidende met differente courses dewelke duren de vier laeste daghen voor het beghinsel van den vasten, alswanneer den eersten dagh loopen om prijs de Joden gheheelijck bloodt ende dat van de Piatsa del Populo, tot aen het paleis S. Marco door Il Corso, denwelcken alsdan seer vol carottsen ende andere Mascaraden soo te voet als te perde die aen hunne courtisanas welcke door de vensters kijcken vele Confituren ende andere riekende dinghen werpen, het welcke alles sonder troebels is gheschidende, door de menichte Sbiri die met den Bansello te perde, over en weder sijn loopenden, om hetselve te verhoeden. Oock de mascarades moghen alle schimpen segghen aen een ighelijck sonder aenraken hetwelck veel gheschiet aen de Carotsen van de Cardinalen ende andere grooten die in de Corso comen rijden beneffens eenige carottsen ende wagens met ses perden met mascharaden soo van den Ambassadeur van Spagnien Vranckrijck als andere grooten, alsoo is durende dese vreucht tot naer het kleppen van de klock alswanneer alles moet scheijden.'

Dat zij in het aanschouwen van die vermakelijkheden veel genoegen vonden, mogen wij niet veronderstellen, want na verloop van den eersten carnavaldag, ging Balthazar Moretus met Petrus Goos het op ruim vijf uren van Rome zeer schilderachtig gelegen stadje Tivoli bezichtigen. Dit uitstapje, waarbij ze door eenen wegwijzer vergezeld waren, duurde echter niet lang en reeds den daaropvolgenden dag waren ze te Rome terug, alwaar er toen nog paardenloopen en wedren-

nen van buffels met vergulde hoornen in het Corso plaats hadden.

> ‘Des anderdagh wesende den Asselen woensdagh 18 februarij 1665 des morghens, gonghen wij seer vroegh naer de Cappela Papale alwaer naer dat van sijne heijlicheijt de Aschens ende sijne benedictie onfangen hadden, beneffens de Cardinalen, Ambassadeur ende andere Edelieden, die aldaer misse ghehoort hebbende, accompagnierden sijne heijlicheijt (in Cavalcata met groote pompe ende magnificentie soo door menichte schoone carotsen, perde, Muijlen alles op het rijckste verciert) naer de oude kercke di S. Sabiena ligghende op den bergh Avontinus daer den Paus alsdan solemnele Capelle hielde.’

Zij vroegen en verkregen van de geestelijke overheid de toelating, om op hunne terugreis, gedurende den vasten, ‘suijvel’ te mogen gebruiken, zegden vervolgens de heeren De Wael, Librechts, Van Kessel en andere landgenooten en vrienden vaarwel en verlieten Rome denzelfden dag, om langs Frankrijk naar hun vaderland weer te keeren. Den 23^{n} Februari kwamen zij omtrent den middag te Florence aan, waar zij in de herberg ‘*den Rossen hoedt,*’ niet verre van de hoofdkerk, hunnen intrek namen. Slechts inderhaast bezichtigden zij die stad, want reeds den 24^{n}, des namiddags, reisden zij te paard naar Bologna, vanwaar zij den 27^{n}, in een rijtuig naar Parma vertrokken. Met postpaarden reden zij den 2^{n} Maart naar Genua, alwaar zij omtrent ‘de Mola’ in eene Engelsche herberg, genaamd ‘1-2,’ afstapten. Vervolgens reisden zij over Pavia en Milaan naar Turijn, waar zij ‘*in de Roode Rooze*’ logeerden. Den 14^{n} Maart trokken zij verder door, kwamen den 18^{n} te Chamberi en den 20^{n} te Lyon aan. Een paar dagen later waren zij te Parijs, van waar zij naar hunne geboortestad terugkeerden, iets waar het handschrift echter niets van meldt, want de laatste bladen ontbreken en zijn wellicht verloren gegaan.

Tot zooverre het zoogezegde reisboek van Balthazar Moretus en zijne vrienden. Behalve dit, hebben wij, in het museum Plantijn, nog een gansch pak reisverhalen doorbladerd, meestal zeer klein in omvang, en ieder slechts een, twee of ten hoogste drie losse schrijfboekjes van verschillende grootte beslaande. Bij het doorsnuffelen van die door den tijd geel geworden en soms onleesbare papieren, van die verschillende Balthazars, heeft het ons toegeschenen, dat ieder lid van de familie Moretus, dat zijne moederstad verliet, het zich ten plicht rekende, een verhaal zijner reis op te stellen, hoe onbeduidend zij dan ook wezen mocht, zooals overigens uit de hier onderstaande opgave van het door ons ingeziene ruimschoots blijken kan:

1^{e} *Itenirarium Francofurtense Balthasaris Moreti. Inceptium Anno* 1644, *die* 28 *Martij.* - Ondanks den Latijnschen titel, is het boekje in het Vlaamsch.

2^{e} *Corte Beschrijvinge van mijn Duitsche Reijs,* 1653. - Zonder naamopgave van den reiziger.

3^{e} *Itenirarium Paríssense Balthasar Moreti cum filio fido Balthasare coeptidsu die* 26, *Augusti anno* 1660. - Een Vlaamsch dagboekje, zonder eenig belang.

4^{e} *Reyse nae Walschquartier ghedaen door Balthasar Moretus met syne twee sonen Balthasar en Joannes-Jacobus begonst den* 18 *September* 1663 *en voleynt den* 2 *october* 1663.

5^{e} *Voyage de Rome a Florence et de la jusqu'a Milan*, 1665. - Zonder naamopgave.

6e *Relation d'un voyage fait en Espagne par la France en* 1680. - Zeer onduidelijk. Bovenaan staan de letters B.M., waaruit ongetwijfeld Balthazar Moretus moet worden verstaan.

7e *Journal du voyage de Livorne dans les Pays-Bas le* 4 *Avril* 1739.

8e *Journal du Brabant à Vienne*, 1739. - Beide zonder naamopgave.

9e *Journal d'un voyage des Pays-Bas en Toscane.* - Zonder naam en zonder jaartal.

10e *Reijse ghedaen door Balthasar Moretus den jonghen in compagnie van sijne Moeder joufw Anna Goos, sijn broeder Joannes-Jacobus ende sijne suster Maria-Isabella.* - Zonder jaartal. Een reisverhaal op drie losse schrijfboekjes, door verschillende dorpen der provincie Antwerpen, tot in Brugge.

De twee op de vorige bladzijden meegedeelde platen verbeelden: de eene de oude drukkerij en de andere de correctorskamer uit het museum Plantijn. De drukkerij dagteekent van 1565; er staan nog zeven drukpersen, waarbij twee zeer oude, die naar men meent nog van Plantijns tijd afkomstig zijn. De correctorskamer is van lateren datum, namelijk van 1637; het is daar dat de geleerde Cornelis Kiliaan, gedurende vele jaren, werkzaam is geweest.

Antwerpen.

J. STAES.

Vereering van den historieschilder N. De Keyser.

De volgende omzendbrief wordt uitgegeven:

‘Mijnheeren,

Bij besluit van 4 Mei 1881 verhief Z.M. de koning den heer De Keyser tot de waardigheid van groot-officier der Leopoldsorde. (Zie onze blz 82.)

Het was Antwerpen steeds aangenaam zijne kunstenaars te zien vereeren; maar de stad heeft zich vooral verheugd en gestreeld gevoeld over de onderscheiding welke den uitstekenden schilder is ten deele gevallen, die, gedurende het 25-tal jaren dat hij bestuurder was van de stedelijke academie, haar ouden roem gehandhaafd en de stappen gedrukt heeft van onze voorvaderlijke meesters, wier beeltenissen hij zoo aanschouwelijk afmaalde in de schoone tafereelen waarmede de trapzaal van ons museum is versierd.

Hij, die nauwelijks 22 jaren oud den *Slag der Gulden Sporen* schilderde, had niet noodig eenen post te bekleeden om den roem te vinden. - De Keyser heeft zich op lateren leeftijd met de moeielijke taak gelast waartoe het staatsbestuur hem riep, in het besef dat Antwerpens roem over gansch België straalt. - Hij wist, dat de Vlaamsche school, om haren rang in de wereld gestand te doen, meesters noodig heeft die er zich toe leenen om de geheimen van hun vak aan verdienstelijke jonge schilders mede te deelen, de overgeërfde kunstbezieling in hen aan te kweeken en dien smaak voor het schoone levendig te houden, welke al sedert zoo lang den roem van het Belgische volk uitmaakt.

Gedurende een kwart eeuws heeft De Keyser er zich met alle kracht op toegelegd om Antwerpen zijne verledene grootheid te doen evenaren.

Daarvoor zijn wij hem dank en is de bevolking van Antwerpen hem een blijk van erkentenis verschuldigd.

Eene voorloopige commissie heeft dan ook den 16^{den} Juni ll., op het stadhuis, welks zalen zeer voorkomend ter harer beschikking waren gesteld door het schepenencollege, eene talrijke vergadering belegd van aanzienlijke personen der stad, kunstliefhebbers en kunstenaars, ten einde den grooten schilder eene dankbare vereering voor te bereiden. (Zie onze blz. 96.)

Door ieder een, zonder onderscheid van denkwijze, behoort hij te worden gevierd. Het moet een Antwerpsch kunst- en volksfeest zijn.

De oproeping vanwege de voorloopige commissie werd met veel bereidwilligheid beantwoord door al de genoodigden, die zich zeer ingenomen betoonden met het voorgedragen denkbeeld.

Staande zitting werd een vast bureel samengesteld om maatregelen van uitvoering in beraad te nemen en op hare vergadering van den 6^{den} Juli besliste de regelingscommissie dat de vereering van den uitstekenden kunstenaar zou bestaan in de stichting van een *De Keysersprijs,* als tegemoetkoming voor hulpbehoevende jonge kunstenaars.

Terzelfder tijd zou De Keyser een duurzaam blijk van deze vereering aangeboden worden.

Er kon wel niets worden bedacht, dat gunstiger zou opgenomen worden door het volk en meer naar zijnen zin zou zijn. Dit, wij houden er ons van verzekerd, zal ook het gevoelen zijn van onze goedgeefsche burgerij, die gaarne jonge kunstenaars helpt en belang stelt in hunne vorderingen, terwijl zij tevens eer bewijst aan hen die luister bijzetten aan de faam der stad van Rubens.

Buitendien zal de kunst er door gebaat wezen, vermits over ruimer middelen zal kunnen worden beschikt om de volksjongens, zoo talrijk aan onze academie, in hunne studiën te helpen en aldus te voorkomen dat werkmanszonen die het niet breed hebben in de wereld, daardoor van eene loopbaan afgehouden worden welke schitterend had kunnen zijn.

Om haar doel te bereiken, heeft de commissie voorgenomen inschrijvingslijsten in omloop te brengen en dienstvaardige personen aan te wijzen die aan de huizen zullen rondgaan om bijdragen in te zamelen.

Aangezien de inschrijving alle standen zal omvatten, zoo mag niemand voor meer dan 10 frank inteekenen. Daarentegen zullen alle mindere giften, ook de geringste, dankbaar aangenomen worden.

Opdat het volk zijne hulde des te beter zou kunnen betuigen, zal de commissie alle oud-leerlingen die prijzen van uitmuntendheid aan de academie behaalden, uitnoodigen om met inschrijvingslijsten rond te gaan. Uit alle klassen der samenleving zullen dus toetredingen kunnen aankomen.

Mijnheeren,

Wij wenden ons tot u met volkomene zekerheid van welgelukken, want voor de kunst liet gij u nooit onbetuigd.

Ieder Antwerpenaar zal willen inschrijven om den grooten kunstenaar te vereeren die door zijne werken en zijn onderwijs zooveel gedaan heeft om den luister en de faam onzer oude Vlaamsche school te verhoogen.

Wij durven vertrouwen, dat gij de inzamelaars goed ontvangen zult, die aan de huizen zullen rondgaan om ook de geringste giften op te nemen.

Het bureel van de regelingscommissie: Leopold de Wael, voorzitter; A. Van den Nest, Jozef Geefs, onder-voorzitters; Ern. Dhanis, schatbewaarder; ridder Leo de Burbure, Jac. Cuylits, Ed. Pecher, Emiel Geelhand, Jos. Schadde, J. Delin, leden; L. Van Opstal en P. Beaufaux, secretarissen.'

Kroniek.

Antwerpen. De 1e aflevering van het 2e album der Antwerpsche etsers is verschenen en bevat: F. Van Kuyck, *Titelplaat*, met een alleen in het Fransch gesteld opschrift, ofschoon er ruimte genoeg was om het opschrift in het Vlaamsch te herhalen; H. Schaefels, een gedeelte zijner schilderij *Le Vengeur;* J.B. Michiels, het portret van A. Elsen; F. Crabeels, *Bij de hoeve;* Jos. Van Luppen, *Holle weg nabij Waulsort;* F. Lauwers, *Een jager van Desschel*, naar eene schilderij van K. Ooms. Deze laatste etsing is de best gelukte en de schilderachtigst bewerkte van al de door vereeniging gegevene plaatdrukken. Het bestuur der Antwerpsche etsers bericht, dat de boekbinder J. Mössly, Oude-Beurs, nr 35, een model van omslag vervaardigd heeft, verkrijgbaar voor 12 en 15 fr.

- Den 16n Juli is in de Van-Eyckslei een panorama geopend, welk een gezicht op *Antwerpen in de* XVIe *eeuw* te aanschouwen geeft, geschilderd door de kunstschilders Van Dyck, Dumont, De Metser en Peeters. Aanvankelijk moest dit panorama beschilderd worden door L. Artan en eene *Bries op de Schelde* voorstellen. Dit eerste ontwerp had geen voortgang, ofschoon de schetsen en studiën gemaakt waren.

- Den 27sten Juli heeft de provincieraad met 36 tegen 22 stemmen en 1 onthouding op voorstel van de raadsheeren V. Lagye en baron H. van Havre beslist, dat het jaarlijksch provinciaal hulpgeld voor het museum van oude meesters te Antwerpen, van 5000 op 10,000 fr. zal worden gebracht, welke laatste som reeds in 1872 als eene bijzondere en buitengewone toelage gegeven werd.

- Den 31sten Juli heeft de opening plaats gehad van het in de Wapperslei opgericht groot panorama, voor hetwelk Karel Verlat eene voorstelling van den *Slag van Waterloo* heeft geschilderd die inderdaad meesterlijk van uitvoering mag worden genoemd. De uitstekende kunstenaar liet zich aan zijn werk helpen door eenige zijner beste leerlingen van de academie, waartusschen wij de jonge veelbelovende schilders H. Houben en L. Van Engelen vermelden, alsmede door de kunstschilders L. Derickx, A. De Lathouwer, E. Leemans en L. Tyck. De voltooiing vorderde 5 maanden, een zeer korte tijd, ten aanzien van wat er te doen was. Bij de inrichting van het panorama zijn een aantal levensgroote en op de lichamen afgegotene beelden van menschen en paarden te pas gebracht, die op den voorgrond geplaatst zijn en hoogst eigenaardig samenwerken en zich als versmelten met de opmerkelijk uitlossende schildering. Het geheel maakt een zoo overweldigenden indruk op den toeschouwer, dat men schier waant het bloedig krijgsgewemel in al zijne akeligheid werkelijk voor zich te zien en kruitdamp te ruiken. Het hoofdpunt van het tafereel is het vermaarde gevecht bij Mont-St.-Jean: de botsing tusschen de zware drommen Fransche kurassiers en de dicht aangeslotene gelederen van het Engelsche voetvolk met den hertog van Wellington in hun midden. Onzen lezers, die het panorama bezoeken, - en wie zal dat niet doen? - raden wij aan, vooraf de beschrijving op nieuw te lezen, die de heer Jos. Staes in onzen jaargang 1879 van den slag van Waterloo gaf.

- 31 Juli, feestdag van den heiligen Ignatius, is de nieuwe kerk in ojivalen stijl der paters Jezuïeten, in de Kunstlei, begonnen in 1878, geopend. Zij is opgericht onder de leiding der bouwmeesters J. Bilmeyer en J. Van Riel; ofschoon nog niet gansch voltrokken, ziet zij er reeds bijzonder goed uit. De vloer is belegd met dusgenaamde Picha-plaveien, welke als toon en kleur zeer wel voldoen en bijzonder goed met het

gebouw overeenstemmend werken; zij zijn geleverd door den heer E. Velleman, vertegenwoordiger van het huis Picha, Van-Noortstraat n^{r} 24, te Antwerpen.

- De heer J.F. Janssens, van wiens jubileum als bestuurder van het orkest van den dierentuin wij op blz. 121 melding maakten, is sinds 39 jaren muziekmeester van de Harmonie van Beveren, 19 jaren van die van Lier en 17 jaren te Boom. Indien hij dus tijd van leven heeft, staan hem nog eenige jubelfeesten te wachten.

- *O.-L.-Vrouwekerk.* Het door ons op blz. 53 vermeld nieuw geschilderd glasraam, gemaakt bij de gunstig gekende glasschilders Stalins en Janssens, volgens de teekening van P. Van der Ouderaa, is in de kapel van O.-L.-Vrouw geplaatst. Het stelt voor: *De stichting der gilde van O.-L.-Vrouwelof;* de pastoor geeft aan de stichters de zegening met het heilig Sacrament; op den voorgrond zitten neergeknield Jacobus van Savooien en Peter van Hennin, versierd met het Gulden Vlies en eene flambeeuw in de hand houdende; naast hen Philips van Brabant, schout van Antwerpen, en een diaken met het vaandel der nieuwe gilde; de zijkanten zijn versierd met de wapenschilden der stichters van de broederschap; in het kroonwerk zijn afgebeeld: O.-L.-Vrouw van Lourdes, een zingende engel en een engel met een orgel, dit laatste als herinnering aan de stichters der gilde die de toonkunst in de Antwerpsche hoofdkerk invoerden; voorts cibories, pelikanen, het wapen van Antwerpen en het kruis der Leopoldsorde. Het venster voert het volgende opschrift:

D.O.M.
ET BEATAE MARIAE VIRGINI IN LOURDES PETRUS F.J.A. HEESMANS
NOSOCOMIORUM ANTVERPIENSIUM PER DUODECIM ANNOS CURATORUM
PRAESES IN LEOPOLDINUM ORDINUM REGIUM EQUES ADSCRIPTUS ET
UXOR EUGENIA F.M. CEULEMANS. IN ANIMI CRATI TESTIMONIUM. P.C.

1881.

- De heer Jac. Cuylits, voorzitter van de Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten, is benoemd tot commandeur van de Leopoldsorde, ter gelegenheid van de door ons op blz. 96 vermelde gedachtenisviering.

- Sedert 5 Augustus is in 't museum (Venusstraat) een marmeren borstbeeld van Z.M. Leopold II tentoongesteld, door Jos. Ducaju gemaakt en bestemd voor de vergaderzaal van den provincieraad.

- Den 8sten Augustus zijn de bij koninklijke besluiten van 25 Maart en 26 Juli benoemde keurders overgegaan tot de beoordeeling der werken, uitgevoerd voor den prijskamp van graveerkunst (prijs van Rome, zie blz 11). De uitslag was: 1^{e} prijs, Lodewijk Lenain, van Estinne-au-Val, leerling van A. Danse; 2^{e} prijs, Guilielmus Van der Veken, van Antwerpen; er waren slechts 3 mededingers. Keurders waren: ridder Ed. Pijcke, gouverneur der provincie, voorzitter; Joz. Geefs, J.B. Michiels, Th. Canneel, J.B. Meunier, G. Biot, J. De Mannez en V. Lagije; bijgevoegde keurders: J. Desvachez en K. Ooms.

- De gunstig gekende zilverdrijver J. Watlé heeft een prachtig zilveren tabernakel met vergulde beelden gemaakt voor de Sint-Andrieskerk. De samenstelling en teekening zijn van wijlen E.J. Watlé (zie 1880, blz. 146). De goed verzorgde en van eene bedrevene kunstenaarshand getuigende beelden, stellen voor: Mozes,

Melchisedech, Aaron en Elias. Het werk vereert vader en zoon Watlé; St.-Andrieskerk heeft met dit kunstgewrocht eene goede aanwinst gedaan.

- De door ons op blz. 112 aangekondigde steensnede van Edw. Dujardin is verschenen ter steendrukkerij der wed. J. Brouwers, Prinsesstraat n^{r} 9, en verkrijgbaar voor 1 frank. De samenstelling herinnert ons aan 32 jaren vroeger, 1849, toen H. Conscience nog in den vollen bloei der mannelijke jaren was en zijne ingevingen in de Antwerpsche Kempen ging zoeken. De beroemde schrijver, waarvan wijlen Jan Van Arendonck een alom gekend borstbeeldje maakte en Jos. Franck later een welgelijkend portret op koper graveerde, zit hier afgebeeld in den hoek van den haard eener boerenwoning, omringd door het gezin, van den ouden duttenden grootvader af tot den kruipenden jongen toe, die schijnt te luisteren naar hetgeen de flinke jonge man hem uit de heidedorpen vertelt. Het is eene zeer aangename herinnering voor alle vrienden van Conscience in Antwerpen. Als herinnering zij hier nog aangeteekend dat de beeldhouwer J.B. De Boeck, primus van Rome in 1851, destijds een standbeeldje van H. Conscience vervaardigde.

- Den 12^{n} Augustus, ten 8 ure 's avonds, heeft de plechtige inhuldiging plaats gehad der wandkaarten van de Beurs, uitgevoerd door kapitein J. Ghesquière (zie 1879, blz. 98).

- Den 14^{n} Augustus heeft de inhuldiging van J. De Braekeleers wit marmeren standbeeld van Q. Massijs plaats gehad (zie blz. 53). Op het door L. Blomme gemaakte voetstuk is de naam MaTsijs geschreven. Bij de plechtigheid werden redevoeringen uitgesproken door den heer schepen A. Van den Nest en den kunstschilder J. Delin. De rond het beeld staande gascandelabres werden gemaakt door A. Van Aerschot, te Herenthals.

- Bij de wed. De Backer, Zirkstraat, is verschenen: *Quinten Massijs en zijne legende*, door P. Génard.

Brussel. N^{r} 2 van de *Annales du Bibliophile belge* is bij Fr. J. Olivier verschenen en bevat zeer merkwaardige boekbeschrijvende bijdragen, benevens eene lijst van boeken met aanwijzing der prijzen waarvoor zij bij den uitgever verkrijgbaar zijn.

Leuven. De katholieke hoogeschool heeft Hendrik Conscience benoemd als doctor *honoris causa.*

Gent. Bij Hoste gaat van P. Génard een werk uitgegeven worden over *Quinten Massijs*, dat verschijnen zal in afleveringen die ieder 1 frank zullen kosten. Het zal handelen over de afstamming en de familie van den schilder en onder andere nagaan of hij smid is geweest; over zijne waarde voor de Antwerpsche school en voor de Nederlandsche kunst; over de vakken waarin hij werkzaam was; over zijn gezin en zijne leerlingen; over zijnen invloed enz.

Sint-Nicolaas. Het album van het *Journal des beaux-arts*, 1879-80, uitgegeven door den heer Ad. Siret, is verschenen met 12 sterkwaterplaten, keurig gedrukt bij J. Bouwens, te Brussel, De 6 eerste behooren tot den prijskamp die gekeurd werd door de heeren E. Slingeneyer, F. Lamorinière en C. Lemonnier met den volgenden uitslag: G e s c h i e d k u n d i g v a k , prijs 400 fr., toegewezen aan de plaat van J. Dieudonné, van Brussel. *Jacob van Artevelde tot het volk sprekende*, naar de schilderij van L.J. Lebrun; G e n r e : prijs 200 fr., toogewezen aan *De Maaier*, van F. Van Kuyck, eene uitmuntend schoone etsing; L a n d s c h a p : prijs fr. 200, *Boschgezicht*, van Alfred Elsen; Z e e s t u k k e n : de prijs van fr. 150, niet toegekend, is als belooning gegeven voor de plaat van J. Dieudonné, getiteld: *Avond;* S t i l l e v e n : prijs fr. 100, *Visschen en groenten*, door J. Dieudonné. Buiten de voornoemde bevat het album de volgende platen: *Belustheid*, door K. Verlat; *Delfshaven*, door J. Linnig; twee

friezen van den eereboog, opgericht onder de leiding van A. Schoy, op de plaats der Schaerbeekschepoort in 1880 te Brussel, door Ad. De Mol; een *Zeestukje* door P. Parmentier. De zeer fraaie verzameling is voor de abonnenten van het *Journal des beaux-arts* verkrijgbaar voor slechts fr. 3.50.

De Kipdorppoort te Antwerpen in 1583.

Den 1^{n} Augustus besliste

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN C. T'FELT.

de Antwerpsche gemeenteraad dat de Kipdorppoort, in 1866 afgebroken, weder opgericht zal worden bij den ingang van het Park, Rubensleiwaarts. Wij gaven in 1868, blz. 65, eene keurige houtsnede van deze poort, gezien van op Sint-Jacobsmarkt, zooals zij was vóór de afbraak. Het model voor de herbouwing was tijdens de kermis op het stadhuis te Antwerpen tentoongesteld; volgens dit model, zal de achterkant der poort, langs het Park, als bouwval worden gemaakt en tegen deze achterzijde boven de poort wil men een beeld van de stedemaagd plaatsen, die de jaartallen der vreemde overheersching en die der vrijwording van Antwerpen, aanteekent. Thans schijnt men echter van dit beeld te willen afzien, om zich eenvoudig te houden aan de wederoprichting der poort, als bouwval, zonder eenige toevoeging; dit schijnt inderdaad verkieslijker.

In het voormelde model was geene rekening gehouden van het verheven dak en den met bladlood en schaliën gedekten zuil, die tot de voormalige poort behoorden en er in 1816 afgenomen werden. (Zie onzen jaargang 1868, blz. 66.) Wij vernemen,

dat bij de wederoprichting het oorspronkelijk dak en de zuil niet zullen nagemaakt worden, ofschoon voor het uitzicht en de werking van het gebouw daardoor veel zou gewonnen worden. Wij geven hierboven de afbeelding der poort zooals zij was bij hare oprichting in 1583.

Het blijft ook nog de vraag of het groot gevaarte van de poort, op de plek waar men haar wil stellen, niet zeer veel afbreuk zal doen aan het onbelemmerd uitzicht dat men op het fraaie stadspark heeft, wanneer men het beschouwt langs de dreef, recht over de J.-F.-Stoopstraat, aan welker uiteinde zich de poort zou bevinden.

Ongetwijfeld ware de beste plaats voor de wederoprichting der poort, de S^{t}.-Jacobsmarkt geweest, ook omdat het daar is dat Alençons verraderlijke aanval op de stad afgeslagen werd, welk heuglijk feit van heldhaftigen noodweer vereeuwigd werd door den zegeboog die tegen de binnenzijde der poort was aangebracht. Het is uit hoofde van de groote kosten, welke aan de inruiming eener plaats op de S^{t}.-Jacobsmarkt verbonden zouden zijn geweest, dat het stedelijk bestuur zich genoopt heeft gevoeld om van deze plaats af te zien. Het spijt ons!

De toonzetter Jan Frans Gillot.

Van den heer Ch. Piot is eene verhandeling openbaar gemaakt over Jan Frans Gillot, kerkmuziekschrijver uit de XVIIIe eeuw. De heer Piot maakte voor zijn opstel gebruik van het handschrift van een onbekenden schrijver, getiteld: *Beginsel en voortganck des cloosters tan Leliendael, bij een vergadert uyt de archieven en oude brieven.* Wij ontleenen aan de studie van den heer Piot de volgende regelen: ‘De smaak voor de godsdienstige muziek dreef den geestelijken bestuurder van het klooster van Leliëndaal aan om een goeden meester op te zoeken die de kloosterlingen in deze kunst kon onderwijzen. Hij vond dien meester te Mechelen, in den persoon van den eerwaarden Jan Frans Gillot, wiens naam en werken gansch onbekend zijn aan de muziekgeschiedschrijvers. Gillot, die te Namen of in de omtreken van deze stad geboren en sedert 1710 metterwoon te Mechelen gevestigd was, voldeed zeer goed aan zijne taak. Hij schreef voor de kloosterlingen verscheidene missen, litaniën, loven en motetten. Het getal was volgens den opsteller van het bovenvermelde handschrift zoo groot, dat de kloosterlingen gedurende een geheel jaar afwisseling van stukken hadden, zonder meer dan eens dezelfde gewrochten te moeten uitvoeren. Gillots samenstellingen waren uitsluitend voor Leliëndaal bestemd; zij mochten dit klooster niet verlaten, uit vrees dat men ze zou afschrijven of uitgeven. Gillot werd orgelist in de Katelijnekerk te Mechelen en werd begraven op 21 Juni 1743.’ Wellicht zullen schrijvers die zich in het bijzonder gelegen laten aan de geschiedenis van de muziek, als de heeren Ed. Gregoir, A. Goovaerts en anderen, zich door het werk van den heer Piot aangezet gevoelen, om opvorschingen naar de muzikale gewrochten van Gillot te doen. Het is hoofdzakelijk in die verwachting dat wij het vorenstaande opnemen.

Eene herinnering aan Antonio Canova.
III.

Volpato verzuimde niet, zijne dochter de bekentenis van den jongen beeldhouwer en ook de belofte mede te deelen, die hij hem gedaan had. Doch dit bericht werd geenszins zoo opgenomen, als hij verwacht had. Maria stond onthutst, hare wangen werden bleek en hare stem ter nauwernood hoorbaar, toen zij zeide: ‘Gij hebt uw woord gegeven, vader? Gij zegt, gij hebt het hem beloofd.’ - Ja, dochter, ik heb mijn woord verpand. Maar wat beteekent dit, verschrikt gij, dewijl ik u van eenen man spreek? Denkt gij dan dat trouwen zulke verschrikkelijke zaak is? Waar anders, denkt gij, dat jonge meisjes voor op de wereld zijn, dan om te trouwen? Hoe kinderachtig is dit; te weenen, omdat Antonio zooveel van u houdt, dat hij wenschte, altijd bij u te zijn!

- Beste vader, snikte het meisje, ik zou niet half zoo gelukkig zijn, als ik nu ben, bij u.

- Ba, sprak de vader, Antonio zal u veel gelukkiger maken, dan uw oude vader dit kan, en daarenboven, gij zult toch bij mij kunnen blijven, wanneer dit de zaak is. Wat kan ons beletten, bijeen te wonen, gij en uw man, Rafaël en ik? Weet gij wel, dat gij de vrouw zult worden van den grootsten man van zijnen tijd? De naam van Antonio zal eeuwen lang weerklinken, en dan, om de zaak nu nog eens van een anderen kant te bezien; hij heeft een inkomen van 300 dukaten van den Venetiaanschen staat, en dat is nog maar een klein begin. Nog geene 23 jaren oud en reeds een inkomen van 300 dukaten! Gij zult zeer rijk worden, Maria, en dan kunt gij zooveel te meer goed doen.

- Ik verlang niet rijk te zijn, hernam Maria, nog altijd weenende. Waarom moet ik trouwen? Zijn wij niet allen gelukkig, zooals wij thans bijeen zijn? En ik kan nooit met signor Canova gelukkig zijn, want ik bemin hem niet.

- Bemint gij hem niet? riep Volpato bijna eenigszins verstoord uit. Gij bemint Antonio niet, dien vlijtigen, goeden jongen? Wat hebt gij tegen hem? Wat heeft hij u ooit gedaan?

- Niets, sprak het meisje snikkende. Ik geloof niet, dat hij ooit iets tegen mij heeft gezegd, hetzij goed, hetzij kwaad. Maar toch houd ik niet van hem.

- Goed, maar als gij zijne vrouw zijt, zult gij hem beminnen. Gij zult eerst met hem trouwen en naderhand leeren beminnen. Dus, doe mij geen verdriet aan, meisje; zeg niets meer; gij zult met Antonio veel gelukkiger zijn, dan gij meent.

- Hoe kan een meisje gelukkig zijn met eenen man, dien zij niet bemint?

- Heb ik u niet gezegd, dat gij hem beminnen zult, wanneer hij uw man is? Elke goede vrouw bemint haren man. Kwel mij nu niet langer, Maria, gedraag u verstandig, gelijk gij altijd gedaan hebt; ik zeg u, alles is reeds beslist.

En de kunstenaar keerde naar zijne werkplaats terug.

Maria begaf zich echter naar den hof, om uit te weenen. In een afgelegen gedeelte van het welriekende plantsoen was een zonnig plaatsje, waar Rafaël Morghen zijne schetsen te drogen legde. Was het opzettelijk of toeval, de dochter van Volpato richtte hare schreden naar die plaats, zette zich op een bank neder, die door eenige cypressen werd beschaduwd en liet aan hare tranen den vrijen loop. Niet lang had zij daar gezeten, of zij vernam naderende schreden en in het volgende oogenblik stond de

jonge Napolitaan voor haar. ‘Maria, riep hij uit, zoo in tranen? Wat is er voorgevallen?’ En terwijl hij zich op de bank naast haar nederzette, sloeg hij zijnen arm om haar heen en trok haar tot zich. Maria leunde met haar hoofd tegen zijnen schouder en snikte hevig.

- Rafaël, sprak zij al weenende, vader heeft mij aan signor Canova toegezegd.

Den jongen kunstenaar overviel eene huivering van schrik.

- Aan Antonio? riep hij uit. Dat zal toch niet waar zijn, hoop ik!

- Och, zeide Maria, vader is vast besloten. Hij wil er niets tegen hooren inbrengen. Zijne laatste woorden waren: alles is beslist! Er is dus geene redding meer voor ons, Rafaël!

- Geene redding meer, herhaalde Morghen. En gij hebt toegestemd? Doet gij zoo spoedig van mij afstand, Maria? Of bemint gij Antonio misschien? Een ieder bemint hem, en het is ook onmogelijk hem niet genegen te zijn. Ik zelf beminde hem tot op dit oogenblik, maar als hij u aan mij heeft ontnomen...

- Och, Rafaël! gij weet wel, dat dit onmogelijk is; kan ik iemand, behalve u, liefhebben?

- Dan, Maria! dan is alles nog niet verloren. Ik ga dadelijk naar uwen vader; hij houdt veel van Antonio, dat is waar, maar hij houdt ook van mij; hij kent mij zoo veel langer; ik ben een ouder leerling van hem dan hij. Ik zal daarenboven meer invloed op hem hebben, dan Antonio. Want Antonio zal in de kunst zijn eigen weg gaan, terwijl ik op den weg blijf, dien uw vader vóór mij bewandeld heeft. Het zou dwaas zijn, Maria, onze liefde geheim te houden. Reeds lang hadden wij uwen vader er kennis van moeten geven, dan zou er niet gebeurd zijn wat nu voorvalt. Hij zou u aan mij even bereidwillig toegezegd hebben, als hij u aan Antonio heeft beloofd en gij waart dan misschien reeds mijne beminde vrouw geweest. Maar het is nog niet te laat; ik ga onmiddellijk naar uw vader.

Rafaël Morghen verliet de dochter van Volpato niet meer zoo wanhopend, als hij haar had aangetroffen. Hij ijlde naar de werkplaats, waar hij den meester alleen vond. De jonge Napolitaan begon onmiddellijk, zonder melding te maken van Canova, hem zijne en wederkeerig Maria's toegenegenheid mede te deelen, en hij bad hem om zijne toestemming tot hunne verloving.

In diepe plooien was het voorhoofd van den vader saamgetrokken. ‘Dat kan niet zijn, Rafaël, hernam hij. Ik zelf heb eerst dezen morgen Maria aan Canova toegezegd.’

- Aan Antonio, meester? Maar Maria bemint hem niet!

- Dat is zijne schuld niet, jonge vriend, sprak Volpato; zij heeft in dat opzicht niemand te berispen, dan zich zelve.

- Maar zij kan niet gelukkig zijn met eenen man, dien zij niet bemint; en ik verzeker u, meester, gij zult Antonio even zoo min gelukkig maken, als Maria, wanneer gij hem eene vrouw geeft, die hem niet bemint.

- Diavolo! riep de oude man ongeduldig, alweder dat gebabbel over liefde! Ik bemin Antonio niet, zegt de eene. Zij houdt niet van Antonio, herhaalt de ander. Hoe kan ik gelukkig zijn met een man, dien ik niet bemin? roept de eene. Hoe kan zij gelukkig worden met iemand, dien zij niet lief heeft? zegt de ander. Nu vraag ik u, Rafaël, is dat niet voldoende, om een verstandig mensch het hoofd op hol te brengen? Ik zeg u, wat ik ook tot het meisje gezegd heb: zij zal hem beminnen, wanneer hij haar man is.

- Maar zij bemint mij, aldus bleef de Napolitaan volharden bij zijn voornemen, en ik bemin haar, meester! Gij zult haar hart, even als het mijne, breken, wanneer gij ons van elkaar scheidt. Zie, meester Volpato, reeds langen tijd had ik gehoopt het overige van ons leven bij elkaar door te brengen. Het is steeds mijn plan geweest, mij te Rome te vestigen. Ik weet, dat ik de grootste kunstenaar van mijn vak zal zijn. Gij zelf hebt het gezegd en ik gevoel het ook. In hoog gespannen verwachting dacht ik steeds: wat kan ons verhinderen, dat wij, mijn goede oude leermeester en ik gemeenschappelijk werken en ééne familie uitmaken; dat ik, die zijn zoon ben ten opzichte van de kunst, ook zijn schoonzoon word door de liefde tot zijne dochter. Antonio wordt een grooter man dan ik, meester, maar hij zal uw medearbeider niet worden; hij volgt eene geheel andere loopbaan. De wereld is zijne ster. Geef hem uwe dochter, en gij verliest hem en haar; geef haar mij, en gij behoudt ons beide.

- Ik kan niet, sprak Volpato, ik heb mijn woord gegeven; mijn woord is mijn woord. Hadt gij de verledene week, neen, gisteren zelfs nog haar gevraagd, zoo had ik haar u van ganscher harte gegeven, want ik bemin u te zeer, zooals gij wel weet; maar Antonio heeft nu mijn woord.

- Maar, meester, indien gij het zelf waart die met Antonio moest trouwen, zoo kondt gij hem vrij en vrank uw woord geven, en niemand zou eenig recht hebben hieromtrent aanmerking te maken; maar heeft Maria zelve hier ook geene stem? Gij zult haar toch niet zonder hare eigene toestemming willen doen trouwen! Dat is meer, dan waartoe God en de natuur u recht hebben gegeven. Gij zult haar hart niet willen breken, haar ontnemen aan hem die haar bemint, om haar te geven aan een ander, dien zij niet bemint. Dat zou meer dan verschrikkelijk zijn!

- O, groote Jupiter, riep Volpato wanhopend uit; wat moet ik al niet over liefde hooren op dezen gezegenden dag! Kan dan de jonkheid over niets anders spreken! Op alle voorstellen, op alle redenen, op alles wat het gezond verstand kan voortbrengen, hebben zij geen ander woord dan: liefde! en dat antwoord moet alles vereffenen en in orde brengen.

- Het is niet noodig, meester, Jupiter aan te roepen, sprak Rafaël glimlachende, want Cupido is zoo wel een god als hij, en als de dichters niet liegen, dan zijn de pijlen van den blinden knaap gevaarlijker, dan de bliksems van den dondergod. Maar er is een tijd geweest, meester, dat liefde! liefde! ook uw antwoord zou geweest zijn op alle voorstellen, alle betoogen, op alles, wat de wereld verstandige reden wil noemen. Gedenk dien tijd en heb medelijden met hen, die slechts gevoelen, wat gij toen ondervondt.

- En ik zal geen medelijden voor mijn armen Antonio hebben? Is zijn mond de eenige, waarin het woord liefde! liefde! eene onvoldoende reden is? Luister, ik zal u zeggen, wat ik doen wil, hoewel ik vrees, dat ik mijne belofte hierbij te kort doe. Gij en Antonio zult beide een portret van Maria maken, en wie hij ook zij, die haar het best gelijkend voorstelt, hij zal haar hebben; en wat nog meer is, zij zelve zal hierin het oordeel vellen. Hiermede moet gij u tevreden stellen, Rafaël. Ik houd veel van u, dat behoef ik u niet te herhalen, en het zou mij zeer aangenaam zijn, u als deelgenoot in mijne werkplaats te hebben. Gij zijt mijn zoon in de kunst, zooals gij zeidet, en men zal zich Volpato als den leermeester van Rafaël herinneren, terwijl de wereld bezwaarlijk vragen zal, of Canova ook van mij onderwijs in het teekenen heeft genoten. Meer dan ik thans gezegd heb, kan en wil ik evenwel niet doen.

- Ik ben tevreden, meester, en verlang ook niets meer, hernam Rafaël Morghen, met zijn gewoon zelfvertrouwen.

- Houd u maar voor niet al te veilig, jongen. Maria mag u beminnen, zooals gij zegt, maar denk niet dat dit haar in haar oordeel zal besturen. Zij is het kind van een kunstenaar en zal geene goede schilderij slecht, of een slecht schilderstuk goed noemen; zelfs niet uit liefde voor uwen blonden haarbos en uwe breede schouders, Vlaamsche Hercules.

- Zoo ik Hercules ben, meester, is dit eene reden te meer, om Hebe als gezellin te bezitten, riep Rafaël uit, en hij snelde, vol zelfvertrouwen, naar Maria, om haar het besluit van haren vader mede te deelen.

Den volgenden morgen gaf Volpato den jongen beeldhouwer te kennen, dat hij in den Napolitaan een mededinger had, doch sprak niet van Maria's voorliefde voor dezen: Rafaël en Antonio, sprak hij, waren hem even dierbaar; hunne gevoelens tot zijne dochter, meende hij, waren dezelfde, en hij had besloten, beide gelijke uitzichten op de vervulling van hunnen wensch te openen. Wat zijne eigene wenschen betrof, zoo verborg hij zich niet, dat deze geheel ten voordeele van den jongsten leerling overhelden. Daarop verklaarde hij aan Canova, op welke wijze hij thans over Maria's hand beschikt had, en de jongeling was te zacht en te bescheiden, om tegen deze mededeeling op te komen, ofschoon zij tegenstrijdig was met de afspraak van den vorigen dag. Hij nam onmiddellijk genoegen met de voorwaarde. De prijskamp zou zonder uitstel beginnen.

Er werd overeengekomen, dat de schoone bewerkster van den strijd, beurtelings voor de beide mededingers naar hare hand als model zitten zou, om door ieder van hen uitgeschilderd te worden. Het lot bestemde den eersten dag voor Antonio.

(Wordt voortgezet.)

Oudheidkundig museum te Antwerpen.

Ter gelegenheid van de aanstaande verschijning eener tweede uitgaaf in de Fransche taal van een uitgebreiden catalogus der voorwerpen die

zich in het A n t w e r p s c h museum van oudheden bevinden, welke c a t a l o g u s, bewerkt door den heer P. Génard, bij den drukker P. Buschmann, te Antwerpen, onder de pers is, achten wij het niet ongepast, een korten terugblik op het ontstaan van het bedoelde museum te werpen, en er tevens de aandacht van onze lezers op te vestigen, onder aanbeveling deze inrichting gedachtig te zijn, wanneer zij die zouden kunnen b e g u n s t i g e n door het afstaan van het een of ander voorwerp dat belangrijk wezen zou voor de geschiedenis of om zijne oudheid.

't Was in 1861 dat men werk begon te maken van de verwezenlijking van het opgeworpen denkbeeld om in Antwerpen een museum van oudheden tot stand te brengen. In 1862 werd met dit doel eene v e r e e n i g i n g gesticht, wier leden eene jaarlijksche bijdrage van 10 franken aannamen te betalen, ten einde uit de opbrengst daarvan een fonds te vormen, bestemd tot het aankoopen van voorwerpen, die de kern van het verlangde museum zouden uitmaken.

Het stedelijk bestuur begunstigde de pogingen der vereeniging, die dan ook spoedig tot een goeden uitslag leidden. De stad stelde het lokaal der oude gevangenis, geheeten het Steen, ter beschikking van de vereeniging om als lokaal te dienen voor het museum van oudheden, dat den 14^{den} Augustus 1864 geopend werd[(1)].

(1) Zie *Kermisfeesten van Antwerpen*, 1864, blz. 17. Zie verder voor aanteekeningen en afbeeldingen van geschonkene voorwerpen de *Vlaamsche School*, 1862, blz. 203, 216, 233; 1863, blz. 27, 66, 235; 1864, blz. 102, 136, 137, 204; 1865, blz. 72, 120; 1866, blz. 75, 133; 1867, blz. 149; 1869, blz. 23, 47, 84; 1871, blz. 98; 1875, blz. 40, 183; 1876, blz. 17, 75; 1877, blz. 80; 1878, blz. 114, 155; 1879, blz. 50.

In 1861, blz. 191, gaven wij in ons tijdschrift eene keurige koperetsing van Jos. Linnig, die het Steen langs de buitenzijde vertoont.

Thans deelen wij eene gravuur mede, die eenen blik vergunt op de belangwekkende opene binnenplaats van het Steen.

Op die plaats, links en rechts, treft men de volgende opschriften aan, die aan liefdadige stichtingen uit de XVe eeuw, ten voordeele van arme in de gevangenis van het Steen opgeslotene l i e d e n h e r i n n e r e n, gedaan door Elisabeth Van Wyneghem en Peter Pot. Zij zijn in arduin gekapt en goed bewaard gebleven. Zij getuigen gunstig voor den geest van liefdadigheid welke ten allen tijde de Antwerpsche bevolking bezielde. Wg geven den bestuurleden van het museum, langs dezen weg, in bedenking, of zij niet goed zouden doen deze letteren te laten vergulden, ten einde de opschriften, waarvan hier de tekst volgt, zooveel te gemakkelijker l e e s b a a r te maken, eene eer die zij ruimschoots verdienen e n d i e vooral mag bewezen worden aan de nagedachtenis van de e d e l m o e d i g e menschenvrienden wier goede daden zij vereeuwigen:

> □ Peter Pot heeft beset d□ ghevange□ die ter bed' leve□ erflic alle woensdage te brenge□ elke□ ee□ brood gelyc me□ in den Godshuys van S. Salvatoers de□ armen geeft end' daer toe den voers, gevange□ met gelde v□scharen na goetduncken des Gods huys voers. □ God heb de siele amen.
> Int jaer Ons Here□ m'cccc' en□ xxxix' vive daghe in Februario so gaf Jouffroe□ va□ Wyneghe□ in testamente□ de□ ghevange hier. V. scoe□ broede alle woensdaghe eewelic als elc als de Heilech Ghest te prove□de□ gheft wegende elc onderhalf □ en□ dit hebbe□ de testame teurs va□ Jouffrouwe Liisbette voers. overghegeve de□ Heilegeest Meestere□ tonser Vrouwe□ mids dat zyt by consente vander Stat aenghenomen hebben die ix viertelen rox erflic die Jouffrouwe Liisbet hadde op zekeren goede te Conticke na inhout van Scepe□ brieve□: Dit staet ind' Stad register int xxxvi. blat. Bit voe□ de ziele.

Op de opene plaats zijn onder andere oudheden tentoongesteld gedeelten van gedenkteekens, grafzerken, de kop die vroeger aan het huis n^{r} 98 op Sint-Jacobsmarkt geplaatst was ter herinnering der

hoogte waarop de lijken gestapeld lagen na het gevecht met de krijgslieden van Alençon, den 17^{n} Januari 1583, bijgenaamd de *Fransche Furie*, de pomp met het melkboerinneke (zie 1856, blz. 49) welke op de Melkmarkt prijkte tot 17 Juli 1876, kanons, bommen en een e vaas afkomstig van het in 1873 geslechte Zuiderkasteel; de pijlers met kapiteelen gevonden in de kelders onder het Wisselstraatje (zie 1876, blz. 165), kolommen van de in 1858 afgebrande Antwerpsche Beurs, versierd met de wapenschilden welke in onzen jaargang 1875, blz. 98 en 99, afgebeeld voorkomen; verder een ijzeren halsband boven een steenen paal waaraan de gevangenen vastgemaakt werden enz. enz.

Hierboven ziet men ook eene afbeelding van de zaal n^{r} 4, op het bovenverdiep van het Steen. Zij is in Antwerpens stedelijke geschiedenis bekend onder den naam van *Gemeen Steen* (of het gemeen gevang), omdat daar de in hechtenis genomene lieden werden opgesloten, die niet betalen konden om zich een afzonderlijk of beter vertrek en anderen kost dan de gevangenisregel medebracht te verschaffen. In deze zaal, gelijk op onze plaat zichtbaar is, worden onder andere oudheden bewaard een antiek dusgenaamd privilegiekoffer der stad met drie sloten, een gebeeldhouwde eikenhouten stoel der vierschaar, oude keteltrommels, weleer in stadsdienst gebruikt, sabels, knodsen, helmen, hellebaarden, bijlen, kruis- en handbogen, andere wapenen, de koppen van den reus en de reuzin uit den ouden Antwerpschen ommegang (zie onzen jaargang 1877, blz. 96) enz.; voorts marteltuigen uit de rechtspleging van weleer, waaronder de ijzeren kenf of halsband, dien men afgebeeld vindt in onzen jaargg. 1865, blz. 21; de lijkblazoenen der infante Isabella, die bij de uitvaart dezer vorstin hebben gediend; de wapens der familie Tucher (zie onzen jaargg. 1864, blz. 222) enz. enz.

Het Antwerpsch museum van oudheden, dat met niet zeer veel begonnen is, heeft zich thans, sedert de 20 jaren van zijn bestaan, reeds in zooverre uitgebreid, dat de

zalen de voorwerpen, welke het bezit, moeielijk kunnen bergen. Het is dan ook een bezoek en nog wel een herhaald bezoek, overwaard, zoowel voor bewoners van Antwerpen, als voor vreemdelingen. De belan g w e k k e n d e verzameling Egyptische oudheden, welker a a n k o o p door het gemeentebestuur wij in 1879, blz. 155, vermeldden, bevindt zich insgelijks in het museum, tot w e l k s laatste aanwinsten eene kleine verzameling oud-Romeinsch aardewerk enz. behoort, afkomstig uit de nalatenschap van wijlen den heer W. Van Genechten, te Turnhout, wiens sterfgeval vermeld is op blz. 12. Ook kocht de besturende commissie onlangs een aantal oudheden aan bij den kunstkooper M. De Vries, korte-Nieuwstraat n^{r} 6, te Antwerpen.

Asphalt-mastik.

Om te weten of asphalt-mastik met koolteer is vervalscht, duidt het *Bouwkundig weekblad* van Amsterdam het volgende middel aan: ‘Men schudde in een klein gesloten vat ongeveer 1 gr. te onderzoeken stof, overgoten met 5 gr. gerectificeerde benzin, zoolang dooréén tot het benzin nagenoeg zwart is geworden. Men giete daarna het mengsel op een filtrum en verdunne 5 à 6 druppels der gefiltreerde vloeistof met een mengsel, bestaande uit 5 cM3. nieuw benzin en gelijke hoeveelheid alcohol van 85°. Ook dit mengsel worde hevig geschud. Men late het daarna bezinken, waardoor twee lagen zichtbaar worden, de bovenste die het door de opgeloste massa gekleurde benzin bevat en de onderste die uit alcohol bestaat. Die alcohol-laag wordt door teer goudbruin gekleurd, doch blijft kleurloos of wordt slechts zeer zwak stroo-geel, wanneer het mastik uit zuivere asphalt bestaat’.

Conscience's Lied.
Getoonzet door Jozef Mertens.

Wat lust, den man te zingen,
Die, zacht als 't sterrengloeien,
Weet in ons hert te dringen,
Weet onzen geest te boeien.

Die steeds als ronde Vlaming,
Met gulle gave zeden,
Den lafaards ter beschaming,
Zijn volk nooit liet vertreden.

Die 's mannes milde krachten,
Der vrouwe vrome zoetheid,
Alsof er englen lachten,
Bezong vol trouwe goedheid.

Die 's jongelings diep verlangen,
Der meisjes liefste lonken,
Weet kleurvol op te vangen,
Met reinheidglans doordrongen.

Ja, die doet tranen vallen
In meegevoel der smerte;
Die wekt ons vreugdig schallen,
Het oog, den mond vol herte.

En zijne dichterwerken,
Der ziele rijkste bloemen!
Die Nederland versterken,
Het eeuwig, eeuwig roemen.

Het eeuwig, eeuwig eeren,
Met strijdkracht het omgorden;
De Vlamings stout doen zweren:
Wij moeten mannen worden.

Wat lust den man te zingen,
Die, zacht als 't sterrengloeien,
Weet in ons hert te dringen
Weet onzen geest te boeien.

EMANUEL HIEL.

Brussel.

Daglichtweerkaatsing.

Om tusschen- en achterkamers die niet genoeg daglicht krijgen beter te verlichten, gebruikt men meer en meer met goeden uitslag het volgende middel. Tegen het buitenvenster, langs het kozijn, plaatst men in schuinsche richting een toestel van geribd glas, dat het daglicht opvangt en in het vertrek weerkaatst dat men verlichten

wil. In alle lokalen, die met de buitenlucht in rechtstreeksche betrekking staan, is op dezelfde wijze daglicht aan te brengen of te versterken.

Over de voedingskracht van sommige eetwaren.

In de Gemeenzame Brieven van een vriend der natuur door Max. Van Edijck, is het volgende lijstje opgenomen, welk een overzicht geeft van de waarde als voedingsmiddel van zes graansoorten:

Er bevinden zich in 100 deelen	**Tarwe**	**Rogge**	**Garst**	**Haver**	**Rijst**	**Maïs**
Eiwitachtige lichamen	11 5	10.4	9.7	12.1	6.4	10.9
Zetmeel	57.0	56.5	53.8	47.0	81.1	58.8
Gomachtige stof	4.5	5.2	4.5	5.0	0.9	3.5
Celstof	6.1	7.8	7.7	14.5	1.0	5.1
Vet	1.8	1.4	2.1	5.4	0.7	7.7
Onbewerkte stoffen	2.5	1 8	2.5	2.8	0 8	1.1
Water	16.0	16.4	18.1	14.9	9.0	13.4

De schrijver herinnert er aan, dat volgens Moleschott een mensch om goed gezond te blijven ongeveer 130 gram eiwitachtige stoffen per dag noodig heeft. Geene stof, zegt hij, mag misschien minder den naam van voedingsmiddel dragen dan de aardappel, want hij bevat tusschen 70 en 80% water en bevat nauwelijks 1% eiwitachtige stoffen. Wanneer men het gemiddelde gewicht van een gekookten aardappel op 50 gram stelt, dan zijn op dien aardappel 1/2 gram eiwitachtige stoffen, zoodat een volwassen persoon, die zich uitsluitend met aardappelen zou voeden, er dagelijks niet minder dan 260 zou moeten eten, om de noodige hoeveelheid eiwitachtige stoffen (zooals reeds gezegd, 130 gram, volgens Moleschott) aan zijn lichaam toe te voeren! De schrijver noemt den prijs der aardappelen, zelfs bij vergelijking met den prijs van het vleesch, dan ook veel te hoog, vermits men 70 tot 80% water mede koopt. Gunstig steekt daartegen af de voedingskracht van erwten en boonen. Als gemiddelde hoeveelheid voor de voedingsstoffen in erwten en boonen, op 100 deelen, kan men aannemen: 23% eiwitachtige stoffen, 51% zetmeel, 5% celstof, 2% vet en 2% zouten, waaruit de voedingskracht voldoende blijkt. Daardoor verklaart zich ook de niet gemakkelijke verteerbaarbeid van erwten en boonen. Vergeleken aan andere graansoorten (zie bovenstaande lijstje), bevat maïs eene belangrijke hoeveelheid vet (meer dan 7 1/2%). Men begint dan ook in verscheidene landen van Europa op groote schaal maïs te telen om dieren te voeden en zelfs om er brood voor den mensch van te bakken. Maïs is in geheel Middel-Amerika, in Mexico en in Peru het hoofdvoedsel der bewoners.

Kroniek.

Antwerpen. De kunstschilder K. Verlat legt de laatste hand aan het portret (kniestuk) van den heer Victor Jacobs, gewezen minister van financiën en lid der kamer van volksvertegenwoordigers. Hij schildert ook een portret van den heer J.F.J. Eyerman, bewaarder der hypotheken te Antwerpen.

- Bij P. Kockx (opvolger A. De Decker), Oude-Koornmarkt n^{r} 28, is verschenen: *Abraham Verhoeven van Antwerpen, de eerste gazettier van Europa*, door A. Goovaerts, uit het Fransch vertaald door Edw. Van Bergen, met 7 phototypiën van Jos. Maes. Prijs fr. 3.50. In Holland wordt door twee geleerde heeren, namelijk dr. W.P.C. Knuttel en mr. W.P. Sautijn Kluit, aan Abraham Verhoeven de eer betwist van de eerste in Europa nieuwstijdingen te hebben uitgegeven. De heer A. Goovaerts kondigt de uitgave aan van een nieuw werk, waarin hij het vraagpunt op nieuw en breedvoerig behandelen zal. Wij zien het met veel belangstelling te gemoet.

- Door den heer P. Crabeels zijn aan de stad een aantal

ongedrukte toonkundige samenstellingen geschonken van den Antwerpschen toonzetter P.J. Suremont (1762 + 1832).

- Door de afbeelding beeldende kunsten van het *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen* is aan het gemeentebestuur voorgesteld, gedenksteenen te plaatsen tegen de gevels der huizen, waarin beroemde personen geboren zijn.

Mechelen. De kunstschilder W. Geets heeft twee samenstellingen voltooid, welke in de fabriek Bracquenié en c^{ie} in tapijt moeten gemaakt worden voor de zaal van den senaat te Brussel. Zij stellen voor: *Een kapittel van het Gulden Vlies* en *Bezoek van Albertus en Isabella in Rubens' werkplaats.* Op de tentoonstelling 1830-1880, verleden jaar te Brussel, prijkten van denzelfden meester de gekleurde teekeningen der 8 paneelen, uitgevoerd voor de groote gothieke zaal van het Brusselsch stadhuis, waarvan wij gewaagden in onze jaargangen 1877, blz. 135 en 1879, blz. 81 en 195.

Brussel. Van de Belgische uitzending die in Afrika werkzaam is ter verbreiding van de beschaving en het openen van wegen voor den handel in dit werelddeel, is weer een der leden bezweken, namelijk de kapitein van den staf E.G.A. Popelin; hij werd den 3^{n} September 1847 te Bergen geboren. Hiermede is het getal der Belgen, die bij deze onderneming in Afrika hun leven lieten, opgeklommen tot vijf (Crespel, Maes, Vauthier, Deleu en Popelin). (Zie onze blz. 62 en 45.) Een andere Belg, die uitgetogen was om voor Afrika's beschaving werkzaam te zijn, de ingenieur Paul Neve, 29 jaren oud, te Leuven geboren, is den 28sten Juni overleden te Issanghila. Ter vervanging van Popelin vertrekt naar Afrika de heer Hanssens, kapitein bij het Belgisch leger.

- Verleden jaar hebben wij op onze blz. 185 vermeld dat er reeds in 1818 een panorama bestond, dat *De overwinning van Waterloo op* 18 *Juni* 1815, voorstelde. De heer J. Van Thielt meldt in *De Zweep,* dat hij in bezit is van een boekdeeltje, getiteld: *Description de la bataille glorieuse de Waterloo, exposée au* PANORAMA, *place St.-Michel à Bruxelles, par E. Maaskamp,* 1818. Bij het boekdeeltje van 15 blz. is een plan gevoegd, juist zooals dat der thans bestaande panoramas. Behalve de uitleggingen en de namen der uitvoerders die wij in onzen vorigen jaargang deden kennen, wordt ook gemeld dat dit panorama onder toezicht van den prins van Oranje, den hertog van Wellington, den luitenant-generaal Hill, den prins van Saksen-Weimar, enz. werd geschilderd. HH. Majesteiten de keizers van Rusland en Oostenrijk, de koningen van Pruisen en der Nederlanden, prins Frederik enz. hadden de kunstschilders en den ondernemer van het Waterloo-panorama bij brieve geluk gewenscht en tevens hun kunstwerk met een bezoek vereerd. Het panorama was behalve te Amsterdam en te Brussel ook tijdens het congres in Aken tentoongesteld geweest.

- Het feest ter eere van Hendrik Conscience (zie blz. 112) zal op Zondag 25 September plaats hebben.

- Jos. Lambeaux, van Antwerpen, heeft een borstbeeld van Conscience uitgevoerd dat in brons bij de gedachtenisviering in de feestzaal zal geplaatst worden.

- De kunstschilders Jan Verhas, Alfried Verwee en S. Pannemaeker, houtgraveerder, zijn, ter gelegenheid der laatste tentoonstelling te Parijs, tot ridders van het Legioen van Eer benoemd.

Gent. Verschenen bij H. Van der Schelden, Onderstraat: *Het kwalijkvaren van eenen specialen commissaris,* door Jamar.

- Volgens wordt gemeld, gaat de oude Karmelieten- of O.-L.-Vrouwebroederskerk door de stad worden aangekocht, om te dienen als lokaal voor het museum.

Brugge. De gemeenteraad heeft beslist: 1. voor de standbeelden van Breijdel en De Coninck een hulpgeld te verleenen van hetzelfde bedrag als de som die uit vrijwillige bijdragen werd verzameld; 2. dat voor het maken van het gedenkteeken een prijskamp tusschen alle Belgische beeldhouwers zal geopend worden. (Zie blz. 97.)

- Het museum der Oudheidkundige Maatschappij werd in den laatsten tijd vermeerderd met de volgende voorwerpen: 18 Florentijnsche goudguldens en 27 ponden Tournoois van Philips den Schoone, welke in 1877 gevonden werden bij ontgravingen in het voormalig Karthuizersklooster, gebruikt tot kazerne (zie onzen jaargg. 1879, blz. 123); eenige merkwaardige stukken oude speldegewerkte kant; een hooggewerkten steenen Christus in den oordeelsdag, uit de XVe eeuw; vijf versierde haardtegels; een fraai eikenhouten Lieve-Vrouwsbeeld uit de XVe eeuw, enz.

Namen. Eug. Devaux heeft voor het provinciaal bestuur een portret geschilderd van H.M. de koningin, besteld door den heer gouverneur, graaf de Beauffort.

- Zondag 21 Augustus heeft men alhier het standbeeld onthuld van den aardkundige d'Omalius d'Halloy, in de square Louiza-Maria; het is gemaakt door W. Geefs.

Verviers. De overbrenging van het gebeente van H. Vieuxtemps (zie blz. 98) heeft plaats gehad met groote plechtigheid op 28 Augustus.

Buitenland

's-Gravenhage. 1 Augustus is in deze stad het panorama geopend, dat geschilderd werd door den uitmuntenden zeeschilder H.W. Mesdag. Het is een meesterwerk; het licht van het strand teekent zich aangrijpend af tegenover het donkerder gedeelte van het doek; de stoffeering is natuurlijk, ongezocht, frisch en levendig.

- Het oudste kasteel in Friesland, Wiarda-State, te Goutum, dat dagteekent van het jaar 1405 en nog prijkt met zijn antieken toren en zijne oude poort, is openbaar geveild en daarvoor geboden 12,000 gl. In 1406 woonde in dat kasteel de potentaat Sjoerd Wiarda.

Parijs. In deze stad is eene tentoonstelling op het gebied der electriciteit, waarvoor ontvangen zijn uit Frankrijk 544 inzendingen, Oostenrijk 87, Noord-Amerika 36, Duitschland 25, België 134, Denemarken 3, Spanje 18, Engeland en Ierland 62, Hongarië 5, Italië 63, Japan 1, Noorwegen 17, Nederland 16, Rusland 27, Zweden 16, Zwitserland 4, te zamen 1067. België is bij uitstek goed vertegenwoordigd. Een der belangrijkste voorwerpen der tentoonstelling is de electrieke tramwagen van Siemens en Halske, uit Berlijn. Verbazend snel en zacht glijdt hij over den weg, zonder dat er een spoor te ontdekken is van de beweegkracht: bezijden den wagen is alleen eene dunne metalen koord, die voortdurend in aanraking blijft met eene koperen buis, die, gelijk een telegraafdraad, aan palen vastgemaakt is. Frankrijk stelt onder andere eene reeks vuurtorens ten toon, die, tot meerdere veiligheid voor de scheepvaart, langsheen de Fransche kusten gaan opgericht worden. Op de tentoonstelling bevindt zich ook een zeilsteen, die een gewicht van 500 kilos aantrekt.

Londen. In Alexandra Palace is eene tentoonstelling van pijpen, waar niet minder dan 700 verschillende oude Engelsche pijpen te zien zijn; voorts Scandinaafsche pijpen met runische letters versierd; koppen van Siberië in hard hout en ivoor van

mammouths; pijpen uit Biscaye; rijke Turksche pijpen; Duitschland is vertegenwoordigd door oude pijpen van Dresden, waartusschen de pijpensteel in gebakken aarde, waaruit vroeger de reus in de ommegangen der gilden en ambachten te Keulen, rookte; van Holland zijn er Goudsche pijpen met roode linten, van Frankrijk pijpen van Sèvres-porselein.

- De verschijning tegen Kersmis is aangekondigd van eene verzameling van 12 waterverfschilderingen, eene voor elke

maand des jaars, geschilderd door prinses Beatrix, de jongste dochter van koningin Victoria.

Weenen. Johann Strauss, zoo melden de gazetten, vierde in Augustus den vijftigsten verjaardag der uitgaaf van zijn eersten wals. Sedert dien liet hij er 398 verschijnen. Hij schreef zijn eersten wals, altoos volgens de gazetten, in Augustus 1831, toen hij 6 jaren oud was.

- Dagbladen melden dat de oudste tot nu toe bekende schilderij in olieverf op hout, in de keizerlijke kunstgalerij te Weenen wordt bewaard. Volgens Beckmanns *Geschiedenis der Uitvindingen*, werd zij in het jaar 1297 vervaardigd door eenen schilder, Thomas van Mutuia, of van Muttersdorf, genaamd, uit Bohemen. De andere schilderijen in dezelfde galerij, zijn van het jaar 1357; de eene is van Nicholas Wurnser, van Straatsburg, de andere van Thiery, van Praag. Zoodoende zou het schilderen met olieverf lang bekend zijn geweest voor het tijdperk waarin die uitvinding gesteld wordt, en dat altijd wordt toegekend aan Huibrecht en Jan van Eyck,(1) bijgenaamd Jan van Brugge, die omstreeks het einde van de veertiende eeuw leefde, en niet in het begin van de vijftiende, zooals lang gedacht werd. 't Is echter aangetoond en uit de boeken van het Schilders-Genootschap, gedagteekend uit het elfde jaar der regeering van Eduard I (1283), dat schilderen met olieverf toen gebruikelijk was.

Ulm. In de stedelijke hoofdkerk zijn overblijfselen ontdekt van muurschilderingen uit de XVe eeuw, voorstellende *Het laatste oordeel*, welke verondersteld worden te zijn van Frederik of Jesse Herlin (1455-1503).

Melbourne. De volgende kunstbeoefenaren bekwamen op Melbourne's internationale tentoonstelling, te weten: gouden eeremetaal 1e klasse: E.J. De Pratere, X. Mellery en E. Seeldrayers; 2e klasse: H. Bellis, F. Cogen, J. Portaels, E. T'Schaggeny; 3e klasse: F. Bossuet, J. Carabain, E. De Schampheleer, Th. Gérard. J. Heyermans, C. Soubre en H. Van Seben; 4e klasse: L. Robbe; 5e klasse: mej. E. Beernaert, T. Ceriez, E. Farazijn en F. Keelhof. Beeldhouwkunst: eeremetaal 2e klasse: J.A. Laumans; 3e klasse: A. Arens, C. Brunin, A.P. Cattier en P. Comein.

Sterfgevallen.

VICTOR DE DONCKER, geboren te Brussel den 19^{n} Mei 1827, stierf te Elsene den 23^{n} Juni. Deze uitstekende teekenaar, wiens naam men onder ontelbare hout- en steensneden lezen kan, evenals op bankaandeelbrieven, voor welke hij de modelteekeningen leverde, begon zijne loopbaan als plaatsnijder op hout, onder de leiding van Ed. Vermorcken en had tot dan geene teekenlessen genoten dan aan het atheneum te Brussel, waarvan hij leerling was. In 1849 begon hij, bij de uitgave van het *Volksmuseum*, zich meer uitsluitend op de teekening en op de steensnede toe te leggen; hij werkte voor de meeste uitgevers in België en voor vele uit den vreemde. Hij was getrouwd met Catharina Hahn. Den 26^{n} Juni, ten 3 ure, werd hij te Elsene begraven,

(1) Zie over Huibrecht en Jan Van Eyck, *De Vlaamsche School* van 1858, blz. 171; 1859, blz. 5; 1866, blz. 96; 1867 blz. 181.

BARON PHILIP KERVYN VAN VOLKAERSBEKE is op Vrijdag 15 Juli 's namiddags, op zijn kasteel te Nazareth, waar hij burgemeester was, schielijk overleden. Hij schreef verscheidene geschied- en letterkundige werken, was oud-schepen der stad Gent, oud-lid der kamer van volksvertegenwoordigers, eerevoorzitter van het Davids-Fonds te Gent, ridder der Leopoldsorde en der Eikenkroon. Baron Kervyn was sedert 1850 medeopsteller van het tijdschrift *Messager des sciences historiques* en bestuurder sedert 1873 na het overlijden van Aug. Van Lokeren. Tusschen de bijdragen van zijne hand tellen wij: *Joyeuse entrée de Maximilien I à Gand en* 1508; *Rapport sur l'état des monuments historiques de la ville de Gand; Félix Bogaerts; Victor Gaillard; La châsse de St.-Macaire*; *Gérard van der Meeren; Les Pourbus; Le baron J. de Saint-Genois; Aug. Van Lokeren; La Capitulation de Gand en* 1709*; Vichte; Les pensions et émoluments de Viglius; Les reliques de Reims dans les Pays-Bas au XVI*e *siècle; Un service en damassé de Flandre; Une pièce inédite relative à la revolte des Gantois sous Charles V.*, enz. Daarenboven liet hij nog drukken: *Documents historiques inédits concernant les troubles des Pays-Bas,* 1577-1584; *Histoire généalogique et héraldique de quelques familles de Flandre; Les Borluut du XVI*e *siècle; Les Bibliophiles flamands, leur histoires et leurs travaux; Correspondance et Biographie de François de la Noue surnommé Bras-defer; Verslag van 't magistraat van Gent nopens de godsdienstige beroerten aldaar.* Zijn voornaamste werk is: *Les églises de Gand,* 2 groote 8°-deelen, waarin de bouwkundige en kunstmerkwaardigheden der stad Gent zijn aangeteekend. Verder wordt als een verdienstelijk werk van hem aangewezen: *Le songe d'un antiquaire de Gand.*

FERDINAND LAUFBERGER, schilder en bestuurder der kunstnijverheidsschool, aan het Oostenrijksche museum, geboren te Mariaschein in Bohemen op 16 Februari 1829, is den 16n Juli overleden te Weenen. Tusschen zijne bijzonderste werken vermeldt men eene fries in het nieuw raadhuis te Weenen voorstellende: *Minnezangers uit den tijd van Babenbergers Leopold den roemrijke*; ook in de hoogeschool was hij werkzaam en eene groote menigte sgrafitto's werden in den laatsten tijd in verschillende Oostenrijksche en Duitsche steden, naar zijne ontwerpen uitgevoerd.

KARL HERMANN, den 29n Januari 1813 te Coblenz geboren, is den 23n Augustus overleden te Mainz, in welke stad hij sedert 1848 woonde. Hij voerde aldaar onder andere met Lasinsky en Settegast de prachtvolle muurschilderingen in den dom uit, voorstellende: *De vlucht naar Egypte*, het huwelijk te Kana, de kruisiging van Christus, enz. Hij schilderde ook vele portretten.

FELIX-JAN-JOZEF VAN DER TAELEN, letterkundige, geboren te Leuven den 6n October 1810, is te Antwerpen schielijk overleden op Zaterdag 27 Augustus. Rustend opziener en ontvanger der tol- en accijnsrechten, besteedde hij zijnen tijd aan de beoefening der letterkunde en vooral aan de Academie voor Oudheidkunde, te Antwerpen, waarvan hij, vooral in de laatste jaren, een der ieverigste leden was. Behalve het door ons op blz. 116 vermelde werk, liet hij nog verschijnen: 1° *Les Pays-Bas dans les temps anciens. - La Belgique. - L'inquisition. Bruxelles, C. Muquardt*, 1866. 96 blz. in 8°; 2° *La campagne de Louvain en* 1831; 3° *Rapports sur la bibliothèque de l'académie d'archéologie*; 4° *Notice sur le comte Th. T'Serclaes de Wommersom* 1880; 5° *Notice sur M.W.F.J. Van Genechten.* 1880.

JAN VAN DEN ACKER, gewezen orkestmeester van het nationaal tooneel te Antwerpen, is den 28sten Augustus overleden te Rotterdam, waar hij, na vooraf eenige jaren te Parijs te hebben gewoond, orkestmeester van eenen schouwburg was. Hij

bereikte den ouderdom van slechts ongeveer 45 jaren. Hij deed zich zeer gunstig kennen als toonzetter, schreef de muziek voor de zangspelen *Een avontuur van keizer Karel* en de *Zinnelooze van Oostende,* alsmede voor vele blijspelen, dramas met zang en liederen en cantaten, tusschen welke laatste genoemd worden *De Bloemenkroon*, *Waakt over mijn Belgenland*, *Madeliefje*, *De raad eener moeder*, van Paul Billiet, *Le travail,* van N. Destanberg. *Couplets au Roi,* van A. Cleese, *Het Canailje,* van H. Van Offel enz.

De Fransche Furie, 17 Januari 1583, te Antwerpen.

Wij herinnerden blz. 131 met een enkel woord aan het wapenfeit, dat aanleiding gaf tot het oprichten van den zegeboog, die tegen de s t a d waartsche

HOUTSNEDE NAAR EENE GRAVUUR VERSCHENEN IN 1616.

zijde d e r voormalige Borgerhoutschep o o r t geplaatst was en waarop ook gedoeld werd door het opschrift AVXILIVM SVIS DE VS, dat boven het gedenkstuk stond. In verband hiermede achten wij het niet onbelangrijk hier de volgende houtsnede op te nemen, die, vervaardigd n a a r eene gravuur uit den tijd waarin de gebe u r t e n i s plaats g r e e p, eene voorstelling geeft van het bij de poort, op St-Jacobsmarkt en in den omtrek, tusschen de soldaten van Alençon en de Antwerpsche burgers geleverd gevecht. Tevens ontleenen wij het onderstaande uittreksel aan eene beschrijving van den strijd, door den notaris Ketgen te boek gesteld:

'Anno 1583, 17 January is den Hertoge van Anjou den welcken hem hadde opgeworpen ende doen hulden Hertoge van Brabant, met 200 peerden naer dese poorte gereden om syn volck tot Borgerhoudt te monsteren, maer comende opde brugge, heeft de borgerlycke wachte doen vermoorden, ende de Franchoysen voorts oock doen de stadt inne marcheren die terstont riepen overluydt: *Tue, tue, tue, vive la messe, ville gaignée.* Zy waren alsoo ghemarcheert tot aende nyeuwe Borsse, ende opde veste hadden zij den Huydevetterstorre innegenomen. Zy staken den brant oock achter tbegynhoff aen den Molenberch. Oock hadden zy veel volcx gewapent, zoo in St-Michielsclooster als int Engelshuys, maer Godt almachtich gaff dat hunnen aenslach nyet wel en succedeerde ende wirden van de borgers verrast, ende terugge gedreven, dese poorte blyvende tot boven toe volle doode Franchoysen, sulcx dat de vluchtende hen willende salveren, genootsaect waren van de veste af te springen; daer bleven over de 1500 Franchoysen verslagen; die int clooster ende int Engelshuys waren, wirden alle gevangen ende geransonneert; van de borgers waerender maer 70 doot gebleven. Godt sy geloeft vande victorie.'

'Van weghen de Franchoysen, dit le Magistrat, zijn doodt gebleven ende gevonden, soo binnen de stadt als op de vesten ende in de grachten, over de vyfthien hondert, die *ghetelt ende begraven zyn,* behalven die ghequetst wtgeloopen, of naederhandt

binnen de stadt ghevangen, ghestorven zyn, ende daer onder vele Edelluyden ende personagien van qualiteyt ende aensien. Ende daerenboven zyn binnen der stadt gevangen ghenomen omtrent veerthien oft vyfthien hondert.'

Aan het thans afgebroken huis, bijgenaamd Het Koppeken, n^{r} 98 op de Sint-Jacobsmarkt, dicht tegen de vroegere vesting, was van ouds, 2^{m}75 boven den grond, een hoofd met helm in half verheven beeldwerk gemetseld, ter herinnering aan het gruwzaam f e i t dat, na afloop van het gevecht, een stapel lijken van die hoogte onder voornoemde poort lag. Voornoemde kop, die overgebracht is naar het Antwerpsch museum van oudheden in het Steen, is op de opene plaats van het lokaal, ook 2^{m}75 boven den grond gesteld. (Zie blz. 135.)

Tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel.

Zondag 14 Augustus had de plechtige opening plaats in tegenwoordigheid van HH. MM. den koning en de koningin, die zich verscheidene kunstbeoefenaren lieten voorstellen.

De meeste onzer beroemde mannen zijn op de tentoonstelling niet vertegenwoordigd. Wij zochten te vergeefs naar werken van N. De Keyser, A. en J. De Vriendt, J. Dyckmans, F. Pauwels, H. en L. Schaefels, K. Verlat en meer anderen.

Er zijn 1327 werken tentoongesteld, ruim 300 minder dan verleden jaar. Plaatsgebrek verhinderde ons in onzen vorigen jaargang ons verslag over de tentoonstelling van tusschen 1830 en 1880 gemaakte kunstwerken voort te zetten. Wij troffen met genoegen op de nieuw geopende tentoonstelling verscheidene stukken uit de landstentoonstelling van 1880 aan die wij in onzen vorigen jaargang stilzwijgend moesten voorbijgaan en waarbij wij thans hopen te kunnen stilstaan.

In het geschiedkundig vak ontmoetten wij de tafereelen van P. Van der Ouderaa, A. Cluysenaar, J.B. Wittkamp, door ons reeds vroeger vermeld, benevens de schilderij van A. Cluysenaar die onze blz. 38 opgeeft als verkocht aan het rijk, welke koop niet schijnt doorgegaan te zijn.

L. Abry zond een zeer groot stuk, getiteld: *De Leeuw van Vlaanderen*, dat ons boven de krachten van den schilder schijnt.

Vacslaw Brozik, een gewezen leerling van wijlen Jan Swerts, te Praag, geniet grooten bijval, ondanks zijne conventioneele

kleur, met twee kapitale schilderijen die voor het overige van veel talent getuigen, getiteld: *Christophorus Columbus aan het hof van Ferdinand den katholijke en Isabella van Castilië* en *Een feest bij Rubens* (die ter gelegenheid van zijn huwelijk met Helena Fourment den burgemeester van Antwerpen bij zich aan huis ontvangt).

Edw. Dujardin, *Hans Memlinc voor de poort van Sint-Jans-gasthuis te Brugge,* is goed geteekend; als kleur behoort het verdienstelijke stuk tot de school van het jaar 1830.

B. Constant (Parijs), die verleden jaar zulk prachtig werk naar de Gentsche tentoonstelling zond, heeft eene puik geschilderde vrouw tentoongesteld, die ons echter (spijts de opgaaf) geene *Herodias* schijnt te wezen (behoort den heere Rolland-Knoedler).

Jos. Gerard (Brussel), *De Gentenaars en Philips den Goede voor den slag van Gaver,* bevalt ons hier beter dan verleden jaar te Gent. Het stuk zou winnen, zoo de achtergrond in stilleren toon behandeld was.

J. Gondry (Gent), *Het lijk van Karel den Goede ligt verlaten in Sint-Donatuskerk te Brugge, Maart* 1127, is niet zonder verdiensten en wekt ook door den aard van het onderwerp veel indruk.

F.-C.-J. Halkett (Brussel), zijne schilderij *De Nerviers een Romeinsch zinnebeeld vindende*, mist in al hare beelden, die wel schijnen uit eene doos te komen, waarheid en leven.

Julius Lambeaux heeft zich aan een belangrijk en eenigszins boven zijne krachten gebleken onderwerp op groote schaal gewaagd, door de voorstelling van *Graaf Lodewijk van Male bij het lijk van den heer van Enghien.*

H. Leroux (Parijs) is een schilder die veel van zich laat verwachten, ofschoon zijn *Herculanum* nog geen meesterstuk is.

H. Lucas (Parijs), *De stervende Safo,* in de gedaante van eene levensgroote naakte vrouw, kan voorzeker geene aanspraak maken op den rang van eene geschiedkundige schilderij, doch wel op den titel van eene uitmuntend goede studie naar de natuur.

C. Pecrus (Parijs), *Kolonel Jan Cavalier te Versailles* (door den minister Chamillard voorgesteld, op dezes verlangen, aan Lodewijk XIV die zich minachtend van hem afwendt) is eene eigenaardige en aangename schilderij, die, jammer genoeg, te hoog hangt om naar eisch gewaardeerd te worden.

E. Richters *Othello* schijnt ons niet gelukkig uitgevallen; ten minste waar hij hangt beviel hij ons niet, wellicht zou hij, beter verlicht, winnen.

J.A. Rixens (Parijs), *Dood van Agrippina;* middelmatige verdienste.

E. Slingeneyers *Schipbreuk van Camoëns* is eene zeer verdienstelijke schilderij; zijn *Jaar dertig*, dat wij verleden jaar te Gent zagen, heeft ons hier wat beter bevallen.

Em. Van den Bussche's *Requiem van Mozart* is veel beter van gedacht dan van uitvoering; zijn stuk, getiteld *Honni soit qui mal y pense*, is de schilderij door ons op blz. 29 als een mislukt werk bestempeld.

F. Van de Vijver (Brussel). Eene niet voldoende bestudeerde groote schilderij, voorstellende: *Karel IV bij het lijk van Philips van Artevelde daags na den slag van Roosebeke.* Zijn *Gestrafte Romein* is verdienstelijker.

A. Van Hammee's *Van Campenhout die de Brabançonne zingt in de herberg Cantoni in* 1830 bezit goede hoedanigheden.

J.B. Wittkamp, *Ontvluchting van Hugo de Groot* (zie onzen jaargg. 1879, blz. 118).

J. Bastien-Lepage (Parijs), *Het hooi*, eene groote schilderij, vol waarheid en met veel kunstvaardigheid uitgevoerd, doch niet bevallig als kleur. Zijn portret van den heer Albert Wolff is des te schooner.

Aan godsdienstige schilderingen bevat de tentoonstelling weinig of niets; wij troffen de volgende kerkschilderijen aan:

Ed. Wauters (Brussel), *De discipels van Emmaüs;* J.F. Weerts (Parijs), *Jezus van het kruis afgedaan*, fel zwart van toon en kleur; A. Thomas, *De H. Jozef eene schuilplaats vragende voor de H. Maagd.*

Wie van zich het meest doet spreken is Jan Van Beers, met zijne miniatuurschildering, die Wiertz waarschijnlijk patientotypie zou genoemd hebben, bijzonder die van het stukje *Lilly*, waarom het volk zich verdringt en waarnaar men met vergrootglazen komt kijken. Ter gelegenheid van dit haarfijn geschilderd stukje, alsook van *Het jachtschip Sirene* (*De Meermin*), die Jan Van Beers op de tentoonstelling heeft, is door gazetten, naar het schijnt in bedekte woorden, het vermoeden te kennen gegeven, dat de kunstenaar zich met lichtbeelden behelpt, die hij zou overschilderen, na ze vooraf op doek of paneel te hebben bevestigd. Vanwege Jan Van Beers heeft die betichting het volgend antwoord uitgelokt: ‘Sprekende over mijne schilderijen, zegt gij dat ik op photographie schilder. Wilt gij het volgende voorstel aanvaarden? Ik vraag voor de *Sirene* 20,000 frank, en voor *Lilly* 10,000, zooals gij weet. Welnu, ik machtig u, ééne dezer beide schilderijen te laten afschrappen door de meestbevoegde experten van het land of van den vreemde. Zoo men er het minste spoor van photographie op ontdekt, dan betaal ik u onmiddellijk de waarde van het stuk, welke ik op voorhand zal deposeeren bij eenen bankier door u aangeduid. Maar, indien gij er niet op vindt, wat er niet op te vinden is, namelijk den opgeplakten afdruk op papier, of welk spoor ook van photographischen afdruk of overbrenging op het paneel, dan zult gij de waarde der onderzochte schilderij te storten hebben in de Onderstandskas der kunstschilders, te Brussel opgericht.’ De dagbladschrijvers, tot wien dit antwoord werd gericht, hebben de uitdaging *niet* aangenomen; een hunner, de heer L. Solvay, heeft geantwoord, dat afschrapping niets zou doen blijken, daar de sporen van het lichtbeeld met de verf zouden weggenomen worden, waarom hij het voorstel doet, dat de schilder zich zou laten opsluiten in eene kamer, ten einde daar eene van zijne twee tentoongestelde stukjes op nieuw te maken. Ondertusschen is iemand zoo vermetel geweest, dat hij, op de tentoonstelling, in een onbewaakt oogenblik, het halve gelaat van de jonge vrouw uit het stukje de *Sirene*, men denkt met een pennemes, afgeschrapt heeft. Naar dezen kwaaddoener wordt ieverig gezocht door de politie. Er wordt gezegd, dat de heer Van Beers vergoeding vordert wegens het beschadigen zijner schilderij, en hij de dagbladschrijvers Solvay, Sulzberger en Verdavaine rechterlijk zal vervolgen, omdat zij zouden beweerd of te verstaan gegeven hebben dat hij op afschaduwingen van lichtdruk schildert. Intusschen heeft eene jury, samengesteld uit de heeren De Rongé, voorzitter van den *Cercle artistique,* J. Portaels, bestuurder der academie van Brussel, Karel Verlat, leeraar aan de Antwerpsche academie, Swarts, hoogleeraar in de scheikunde te Gent, Rommelaere, leeraar van lichtdruk en scheikunde aan het nijverheidsmuseum te Brussel, V. Leroy, commissaris van het rijksmuseum, Lampe, schilder en kunstschatter, C. Tardieu, van het dagblad *Indépendance,* ten verzoeke van den schilder zijne geschondene schilderij onderzocht en de getuigenis afgelegd, dat daarop geen spoor van lichtbeeldafschaduwing is aangetroffen. Op zich zelve beschouwd, hechten wij geen belang aan wat men den schilder heeft pogen aan te

wrijven. Zeker is het dat Jan Van Beers schilderen kan zooals weinigen hem zullen nadoen. Om de uitvoerigheid in

zijne schildering doet hij ons aan Memlinc en aan Dyckmans denken; maar toch verhopen wij, dat hij zich niet hoofdzakelijk aan dat miniatuurschilderen zal gaan wijden en liever de voorkeur geven zal aan werken van grooteren omvang, waar meer gedacht, geestontwikkeling en onderwijs voor het volk in opgesloten ligt. De schilder van *Van Artevelde* en andere dergelijke gewrochten staat in onze schatting oneindig hooger dan de fijne pierder die Lilly's in de wereld zendt.

De gouden eeremetalen zijn toegekend voor de *Schilderkunst* aan: F. Meerts, X. Mellery, E. Sacré, H. Van der Hecht, H. Van Seben, P. Verhaert en J. Rosseels; *Beeldhouwkunst:* Van de Kerckhove-Nelson, A. De Tombay en J. Lambeaux; J.A. Injalbert (Parijs); *Bouwkunde:* C. Licot en Ed. Serrure; *Gravuur:* F. De Meersman.

(Wordt voortgezet.)

Antwerpsche reizigers.
VIII.
Jaak-Andries Cobbe.[1]

De sluiting van het Munster-tractaat, op 30 Januari 1648, had aan den handel en scheepvaart van Antwerpen een doodelijken nekslag toegebracht, en het dusgenoemde Barrière-tractaat, in 1715 gesleten, had den toestand nog erger gemaakt. Het was alsdan eene heel merkwaardige gebeurtenis, een schip de Schelde te zien opvaren en de zeldzame Antwerpsche kooplieden dachten met weemoed aan den verganen luister onzer handelstad. Nu en dan werden er echter nog pogingen aangewend om dit jammerlijk verval eenigszins tekeer te gaan: Reeds in 1715 had Jacob Schenaert, van Antwerpen, met drie andere kooplieden, een van Gent, een van Brugge en een van Oostende, eenen bond gesloten, om gezamentlijk met Indië handel te drijven. Er werden twee schepen uitgereed, het eene naar Surata, het andere naar Malabar; beide kwamen het volgende jaar met eene rijke lading te Oostende terug. In 1717 werden er twee en in 1718 nog drie schepen naar dezelfde streken gezonden; maar nu was de jaloersheid der Hollandsche en Engelsche handelsmaatschappijen gaande gemaakt. Beide zagen de herleving van onzen handel met nijdige oogen aan, spanden samen en eenige onzer schepen werden door hen gekaapt.

Intusschen had baron de Cloots, op aandrang van den toenmaligen landvoogd, Markies de Prié, zijn handelshuis van Amsterdam naar Antwerpen verplaatst, en in de maand Juli 1720 kwam een zijner schepen, de *Prins Eugeen,* van Indië te Oostende terug, met eene zoo rijke lading, dat de verkoop der goederen eene tiendubbele winst opleverde, en dewijl de Antwerpsche kooplieden L.F. De Coninck en Jacob en Arnold de Pret daar een ruim aandeel in hadden, zonden zij het jaar nadien weer twee schepen naar Indië, alhoewel er vroeger reeds twee andere in de macht der zeeroovers waren gevallen.

(1) In de plaats van J.A. Cobbe, moest hier een artikel volgen over een handschrift, getiteld: *Reyse naer Jerusalem, gedaen anno* 1656 *en* 1657, *door Johan Dela Flie, Petro de Bisthoven en Johan Baptist Lunden.* Onze herhaalde opsporingen ter ontdekking van dit reisverhaal, zijn in zooverre met goeden uitslag bekroond, dat wij weten dat het in bezit is van mevrouw weduwe Henry Le Grelle, woonachtig alhier op de Meir, welke dame het ons bereidwillig ter inzage heeft beloofd, zoodra zij er in hare nog al uitgebreide bibliotheek de hand zal opgelegd hebben. Ons artikel zal dus waarschijnlijk later volgen.

De Oostenrijksche regeering, de herleving van onzen handel willende aanmoedigen, stuurde het schip *de Stad Weenen,* onder het bevel van den Engelschman A. Hume, naar Bengalen, om aan den Nabab, of onderkoning van dit land de machtiging te vragen, aldaar een bandelskantoor te mogen stichten. De gevraagde vergunning werd toegezegd, en keizer Karel VI gaf nu gevolg aan een sinds lang opgevat plan, namelijk het stichten der 'Oostendsche Maatschappij,' ten doel hebbende de bevordering van onzen handel en scheepvaart met Indië, en waarvan de voornaamste zetel te Antwerpen zou wezen. Het Oostenrijksche gouvernement deed zelfs een verschot van 25,000 kronen, om de inrichtingskosten te bestrijden, welke som later moest worden terugbetaald. De maatschappij moest dertig jaren bestaan, met een kapitaal van zes millioen gulden, in aandeelen, en gedurende de drie eerste jaren moesten al de algemeene vergaderingen te Antwerpen worden gehouden. Er waren acht bestuurders, waarbij drie van Antwerpen, te weten: P. Proly, L.F. De Coninck en J. de Pret. Den 6 October 1723 had hier de eerste algemeene vergadering plaats, onder het voorzitterschap van den Engelschman Hume, welke tot dien post was verkozen, en er werd besloten twee schepen naar Bengalen, twee naar China en een naar Surata te zenden. Zoohaast het bekend geworden was dat de zaak wezenlijk voortgang hebben zou, was de geestdrift zoo groot dat het kapitaal van zes millioen gulden in een enkelen dag alhier ter beurze word volteekend, en het vertrouwen in den goeden uitslag der onderneming stond zoo vast, dat de aandeelen welhaast met eene winst van 12 ten honderd werden verhandeld.

J. Harrison, kapitein, en A. Hume, supercargo te Oostende, werden gelast om de voordeelen der maatschappij in Indië te verzorgen. Dit waren twee Engelschen, en de markies de Prié merkte terecht op dat hun, in het belang der onderneming, een Belg zou worden toegevoegd, hetwelk dan ook gebeurde. De keus viel op J.A. Cobbe, een Antwerpenaar, aan wien de taak werd opgedragen, van den Nabab den afstand te bekomen van geschikte gronden op de kust van den Ganges, tot het inrichten van handelskantoren, en er in de hoedanigheid van gouverneur bezit van te nemen.

Jaak-Andries Cobbe werd den 21^{n} Maart 1682 te Antwerpen geboren. Zijn vader was advocaat, en ook de zoon werd naar de hoogeschool van Leuven gezonden om er de rechten te bestudeeren. Alhoewel geene neiging voor die loopbaan gevoelende, volgde hij niettemin de lessen en bekwam ook een diploma van meester in de rechten, waarna hij in de legers van Karel VI in dienst trad. Door de goede opvoeding die hij had ontvangen en ook door zijne gelukster geholpen, klom hij allengs op tot den graad van luitenant-generaal der artillerie. Hij bleef echter de militaire loopbaan niet volgen, maar keerde tot het

burgerlijke leven terug en trad ten jare 1706 met mejuffrouw Maria-Anna Van Pruyssen in het huwelijk. Hij vervulde reeds gedurende vele jaren de plaats van greffier in de Antwerpsche Munt, toen zijne vrouw, in 1721, hem door den dood werd ontrukt; zij had hem acht kinderen geschonken. De oorzaak welke hem deed besluiten het hem gedane voorstel aan te nemen en naar Indië te vertrekken, moet ongetwijfeld gezocht worden in de groote geldelijke voordeelen welke aan den hoogen post dien hij daar ging bekleeden, verbonden waren en welke hem beter in staat stelden, te voorzien in het bekostigen der opvoeding van zijn talrijk kroost.

De reis gebeurde met het vaartuig *Karel VI*, waarover J. Harrison als kapitein het bevel voerde, terwijl A. Hume supercargo was. Het vertrek had plaats in het begin der maand Januari 1723. Cobbe stond met die twee personen op eenen niet vriendschappelijken voet; zij dwarsboomden de hem gegeven bevelen en legden er zich blijkbaar op toe om zijne taak onverdragelijk te maken. Alzoo kon hij, toen het schip den 11^{n} Juni op de reede van Pondicherij was aangekomen, van hen niet verkrijgen dat zij eenige dagen voor Coblon zouden blijven liggen, ofschoon hij daar voor den markies de Prié eenige zaken te verrichten had. Den 3^{n} Juli daaropvolgende, kwam het vaartnig in Bengalen aan. In eenen brief, gedagteekend van Hugly, 1 September 1723 en aan gemelden markies gericht, laat hij over die twee Engelschen bittere klachten hooren. Hij beschuldigt hen dat zij niet ter goeder trouw handelden, want nadat zij reeds twee maanden in Bengalen verbleven hadden, waren de zaken nog niets gevorderd; dat ze met niemand konden omgaan en de menschen door hunne trotschheid van zich afkeerig maakten; dat ze, ten koste van hunne meesters, op grooten voet leefden en nachtelijke bijeenkomsten hielden met de lieden der Engelsche factorij, welke met de Hollanders samen spanden en alles in het werk stelden, om te beletten dat hem den beloofden grond zou worden afgestaan.

Wij laten hier een gedeelte van dien brief volgen:

> ‘Zij hebben gunstige verslagen over dit land opgemaakt, over den goeden koop der levensmiddelen, en het uitvoeren der werken; maar deze verslagen zijn valsch in den grond.
> Het is waar dat een arbeider van 's morgens tot 's avonds voor drie stuivers werkt en meer werk afdoet dan een Europeaan zou kunnen verrichten in dit land, waar deze niet in staat zijn zich onder de opene lucht te bewegen, door de machteloosheid die de buitengewone en smachtende hitte er veroorzaakt, welke zoo groot is dat allen, zonder onderscheid, zooveel puisten op het lijf krijgen als zij poriën hebben. Maar ik verzeker Uwe Exellentie, dat een Europeaan in Europa op éénen dag doen zou wat de negers, die hier zijn, in acht of tien dagen verrichten, hetgeen bewijst dat het werkloon hier dubbel of drievoudig is.
> Het land is schoon, maar ongezond. De schoenen die men 's avonds uitdoet, zijn des anderendaags geel van den schimmel en zouden spoedig verrotten als men ze daar liet staan; doch hetgeen nog meer de slechte luchtgesteltenis doet zien, is dat eene flesch, er een of twee maanden op den grond staande, er verrot en in stof valt, en dat, ondanks de hevige hitte der zon welke er hare stralen loodrecht op werpt, een nat stuk linnen er 8 a 10 uren moet blijven liggen om te droogen.

De minste koorts in de maanden Juli. Augustus en September, brengt den sterksten man en zoo struisch als ik, op twee of drie dagen naar het graf, waarvan wij sedert vier dagen een voorbeeld hebben.
Wat de schoonheid der vrouwen aangaat, waartegen Zijne Exellentie, Monseigneur de markies de Prié, zich gewaardigd heeft mij vaderlijken raad te geven, zij is zoo zeldzaam dat, ofschoon ik meer dan 3000 vrouwen zich gansch naakt in den Ganges heb zien baden, waartoe haar geloof haar dagelijks verplicht, er niet eene is die mij toescheen de minste vleeschelijke begeerte te verdienen; zij zijn zoo deerlijk en overdreven leelijk dat zij den meest voor zinnelijk genot blakenden man, nog afschuw zouden inboezemen. De mannen zijn er als apen, staan niet rechtop dan als ze gaan, en zijn altijd in bijna al hunne bezigheden op de hielen gezeten. Van de teenen hunner voeten bedienen ze zich evenals de kreeften, als nijpers, om datgene vast te houden wat zij met hunne handen bewerken; zij begrijpen moeielijk het werk dat men hun geeft, alhoewel het hun gewoon bedrijf is. Zij zijn niet bekwaam iets te verzinnen, zoodat ik mij hier derwijze zal moeten oefenen, dat ik bij mijne terugkomst tot een tweede voorbeeld van geduld zul kunnen dienen.

De zeven achtsten van de woningen der stad Hugly, zoozeer door Sr Hume geroemd, zijn van aarde en stroo gemaakt. Deze stad is zooveel niet waard als Vilvoorden, in schoonheid en in grootte der huizen, en het overige dat hare uitgestrektheid uitmaakt. zijn slechts leemen en strooien hutten, met zulke lage deuren als aan de verkenshokken in de Nederlanden. Zij staan op het land verstrooid, zonder orde en zonder straten en hebben slechts zeer enge paden voor hunne gemeenschap. De grootste dezer hutten hebben eene scheiding uit platte rieten vervaardigd en tot muur dienende; in het geheel gaan zij de 30 voet lengte op 20 breedte niet te boven.
Zij hebben maar een of geen vensters en zijn gewoonlijk door een huisgezin van 12, 14 of 16 personen bewoond, zoodat het niet anders kan of ze moeten dooreen op den grond slapen, want er is geen bed, stoel of tafel, of eenig meubel; de muren hebben geene andere kleur dan die der aarde waarvan zij gemaakt zijn. Den vreemdeling die hier komt, schijnt het onbegrijpelijk dat men er handel kan drijven, vermits men er nergens ziet werken, en dat er geene andere winkels zijn dan die waar men pijpen en tabak verkoopt, alsook betel, een groen blad, hetwelk geknauwd zijnde met ruwen kalk en eene noot (die van binnen zeer op de kleur der muskaatnoten gelijkt), de tanden zoo zwart doet worden als steenkolen en het speeksel zoo rood als bloed, hetgeen afschuwelijk is om te zien voor degenen die er niet aan gewoon zijn. Bij de bezoeken der Mooren worden deze betels als iets voornaams gegeven.
Er zijn hier vele tigers en buffels en eenige rhinocerossen, hetwelk de jacht eenigszins gevaarlijk maakt, alhoewel er een overvloed is van herten, reebokken, pauwen, faisanten, en wilde kiekens, grooter dan de onze. De visch is goed maar walgelijk, ter oorzake van de menigte doode lichamen die in den Ganges worden geworpen.'

Tot zooverre Cobbe's eigenhandig schrijven. Den 14^{n} November 1723 werd de door hem zoolang gevraagde vergunning van grond eindelijk toegestaan, mits eene somme van 70,000 ropijen voor den Mogol en den Nabab. Het eerste handelskantoor voor

de Oostendsche Maatschappij werd te Banquibasar, op den oostelijken oever van den Ganges, gevestigd, alsmede nog eene factorij dertig uren verder op, te Bourompour, op den Westelijken oever van den stroom, slechts drie uren van Maxu-

da bad, waar de Nabab verbleef. Ook te Coblon, op de kust van Coromandel, werd later een kantoor ingericht.

Op den oever

WAPEN VAN DE OOSTENDSCHE MAATSCHAPPIJ. HOUTSNEDE VAN WIJLEN JOS. HEMELEER.

van den Ganges b e s t o n d e n , bij C o b b e 's aankomst, reeds een Deensch en een Fransch kantoor, benevens talrijke Engelsche en Hollandsche factorijen. Deze twee laatste natiën zagen de nieuwe inrichting m e t geene g o e d e oogen aan en stelden alle middelen i n h e t werk, om er afbreuk aan toe tebrengen. Cobbe v o l b r a c h t de hem opgelegde taak en h i e l d zich verscheidene maanden met het in orde brengen v a n z i j n kantoor ieverig onledig. Hume en Harrison waren zijne vijanden geworden, en ook van zekeren afgevaardigde, V. Parraber, had hij vele plagerijen te verdragen. De zaken gingen goed vooruit; maar op 23 Juni 1724, toen Cobbe zich te Denemarnagor bevond, werd hij onverwachts door eenige inlanders overvallen en doodelijk gekwetst. Onder zijne tent gedragen, maakte hij onmiddellijk zijn testament, in bijwezen van twee getuigen: A. Van Geel en F.J. Carpoes, en benoemde M. Van Schaer ea P.J. Snyers tot uitvoerders van zijn laatsten wil. Zijn gouvernementschap had slechts een jaar geduurd en doorzijn overlijden werden de verdere inrichtingswerken merkelijk vertraagd. Zijn persoonelijke vijand, V. Parraber, werd door het bestuur der Maatschappij gelast, het terrein voor de factorijen in bezit te nemen, en later werd A. Hume met den titel van gouverneur bekleed.

De zaken der Oostendsche Maatschappij gingen gedurende eenige jaren voorspoedig en er werden nog verschillende kantoren in Indië geopend; kortom, onze handel herleefde!... maar om spoedig daarna weer geheel te verdwijnen, als een offer aan de Staatkunde gebracht. Inderdaad, de eenige dochter van Karel VI, (welke later de zoo beruchte keizerin Maria-Theresia worden moest, trouwde in 1736 met den hertog van Lorreinen, en de Oostenrijksche Nederlanden moesten h a r e n bruidschat zijn. Daartoe was er echter een tractaat van w a a r b o r g i n g met de andere mog e n d h e d e n noodig, hetwelk op 22 Juli 1731 te Weenen tusschen Oostenrijk,

Holland, Spanje en Engeland gesloten, werd. Het was eigenlijk slechts de bekrachtiging van de in 1713 door Karel uitgevaardigde *Pragmatische Sanctie*, waarbij het recht van erfopvolging in al zijne staten, aan zijne eenige dochter werd toegekend; eerst in 1735 gaf Frankrijk schoorvoetend zijne toestemming aan dit tractaat.

In vergoeding hunner goedkeuring van dezen waarborg, eischten Engeland en Holland de vernietiging van de Oostendsche Maatschappij. De zwakke Karel VI gaf toe, en alzoo werden door hem onze belangen geslachtofferd, zonder in aanmerking te nemen dat, door die vernietiging, honderden zijner onderdanen zware verliezen moesten lijden, ofwel teenemaal ten gronde waren gericht.

Die slachtoffering onzer zoo duurbare belangen leverde evenwel de zoozeer gekoesterde verwachtingen niet op: Toen Karel VI, den 20 October 1740, te Weenen den laatsten adem uitblies, was Maria-Theresia nog maar 23 jaren oud. Welhaast weigerde Frankrijk hare rechten te erkennen en er ontstond een langdurige en bloedige oorlog, waarbij ten slotte een gedeelte van ons land, dat nu nog den naam van Fransch-Vlaanderen draagt, aan Frankrijk werd gehecht.

Het *Bulletin de la société de géographie d'Anvers*, deel 1e, blz. 446 en vv., bevat over Cobbe een artikel, waaraan wij gedwongen zijn geweest eenige bijzonderheden te ontleenen. Wij zeggen: *gedwongen zijn geweest,* want wij hadden liefst aan de echte bronnen geput, namelijk aan de oorspronkelijke brieven en dokumenten van en over dien reiziger, welke op het stedelijk archief te Antwerpen berusten. Met dit doel begaven wij er ons den 25 Augustus ll. heen en verzochten beleefdelijk om mededeeling van die stukken; doch dit werd ons kortweg geweigerd. Zich steunende op een zoogezegd reglement, beweerde men dat wij daartoe eerst eene schriftelijke aanvraag bij het stadsbestuur moesten indienen, hetwelk dan machtiging vergunnen zou, ons de verlangde papieren ter inzage te geven. Wij hebben ons aan die formaliteit niet kunnen onderwerpen, eensdeels omdat wij bij ondervinding weten hoeveel tijd er somtijds verloopt eer men, langs bestuurlijken weg, op dergelijke vraag antwoord bekomt, en ten andere, omdat wij dachten en nog denken, dat de Antwerpsche archieven, waarvan de nog al kostbare dienst uit de algemeene kas wordt betaald, voor iedereen, en bijzonder voor letterkundigen en navorschers van geschiedkundige feiten, toegankelijk moeten zijn, zonder dat hun daartoe welkdanige hinderpalen ook, in den weg mogen worden gelegd.

Antwerpen.

J. STAES.

Hulde aan Hendrik Conscience.
Conscience-feesten te Brussel.
Zondag, 25 September 1881.

Van 9-30 tot 10-30 ure 's morgens vorming van den stoet langsheen de Antwerpsche laan (Noorderstatie).

Ten elf ure stipt: *Optocht van den stoet* naar het Wiertzmuseum, woning van den heer Conscience, langs de volgende straten: Kruidhoflaan, Koninklijkestraat, Wetstraat, Kunstlaan, Belliardstraat en Wiertzstraat.

Toespraak door den heer voorzitter E. Stroobant.

Uitvoering in den hof van het Wiertzmuseum der cantate: *In Conscience's tuin*, gedicht van Em. Hiel, getoonzet door K. Miry.

Na de uitvoering, aftocht naar de Beurs langs de volgende straten: Vauthierstraat, Waverschensteenweg, Marnixstraat, Troonplaats, Paleizenplaats, Koninklijkeplaats, Berg-van-'t-Hof, Magdalenasteenweg, Grasmarkt, Oude-Kleerkoopersstraat, Muntplaats, Nieuwstraat, Noorderlaan, Anspachlaan, en om 2 ure:

Groot feest in de Beurs.
Programma

1º Feest-ouvertuur door H. Waelput.

2º *Gij zijt ons lief*, koor F.A. Gevaert.

3º *Dichterslied*, te zingen door mevr. De Give-Ledelier (Benoit).

4º *Feestrede* door den heer voorzitter E. Van Driessche.

5º *Overhandiging der nationale geschenken den heere Conscience door het Vlaamsche volk aangeboden:*

a) Zilveren drijfwerk vervaardigd door L. Van Ryswyck;

b) Gedenkpenning door Leopold Wiener;
c) Gesteendrukt portret door Florimond Van Loo;
d) Bronzen borstbeeld door Jef Lambeaux;

6º Hulde der Noord-Nederlandsche broeders. Aanbieding van het kunstalbum.
7º Overhandiging aan Conscience der diploma's van eerelid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden en *doctor honoris causâ* der hoogeschool van Leuven.
8º *Lied* te zingen door E. Blauwaert, van Willem De Mol;
9º *Huldezang*, gedicht van E. Claeys (voor gemengd koor en orkest), getoondicht door Ed. Tinel.

Om 8 ure 's avonds: algemeene verlichting der Grootemarkt.

Volksconcerto. - Programma:

a) *Feestkoor*, door Flor. Van Duyse;
b) *Hulde aan Hendrik Conscience*, door J. Coppens;
c) *Mijne Moedertaal*, gedicht van I.A. De Ryk (Schaeken);
d) *Hymnus*, gedicht door Em. Hiel (P. Benoit). 1200 uitvoerders. - Al de muziek- en zangwerken worden uitgevoerd door de muziekschool van St.-Joost-ten-Noode-Schaarbeek, onder het bestuur van den heer H. Warnots, het koninklijk muziekkorps der grenadiers, onder de leiding van den heer C. Bender, de *Artisans Réunis*, den *Katholieken Kring*, den *Benoit's-Kring*, de *Fidélité*, de *Réunion Chorale*, den *Ste-Gudulakring*, den *Burgerskring* en andere zanggenootschappen der hoofdstad.

De toondichters zullen hunne werken besturen.

Gedurende het volkskoncert:

Avondfeest op het stadhuis

in de gothieke zaal, den heere Conscience door het gemeentebestuur aangeboden.

HET HOOFDCOMITEIT:

De secretarissen,
Jul. Hoste.
H. De Winde.

De voorzitters,
E. Van Driessche.
E. Stroobant.

Bestuurleden: J.B. Ongenaed, P. Gassée. J. Deveen, Van den Ven dr.

BELANGRIJK BERICHT: Al de maatschappijen ten getale van 20 of meer leden, zullen 50 t.h. vermindering op het gewone reizigerstarief der staatsspoorwegen verkrijgen, mits daags voor 't vertrek, op zegel van 50 centiemen en onderteekend door de plaatselijke overheid, eene lijst der reizende personen aan den statieoverste te bestellen. Deze kaarten zijn geldig voor twee dagen.

Bij het toezenden van een exemplaar zijner prachtuitgave in 2 deelen van de *Gedichten van Anna Roemers*, heeft Nicolaas Beets onzen Hendrik Conscience met het volgende schrijven vereerd:

Waarde taal- en kunstgenoot,

Bij het in 't licht verschijnen van het honderdste boekdeel der boekdeelen, waarmede gij de Vlaamsche letterkunde hebt verrijkt en het Vlaamsche volk verkwikt, heeft uw koning u een nieuw en schitterend eereblijk op de borst gehecht, en bereidt uw volk u eene algemeene en welgemeende hulde.

Vergun eenen vriend uit het u evenzeer waardeerend Nederland, zich daarbij aan te sluiten, door u, als een gering bewijs van ook zijne oprechte hoogachting voor uwe gaven en verdiensten, als een onevenredig blijk van hartelijke deelneming in de gerechte eere, die u wedervaart, bijgaande boekdeelen aan te bieden. Zijn honderdste werk bevatten zij niet, maar zijn

nieuwste en eigenlijk niet meer dan het geleide, dat hij geeft aan het werk eener andere, maar van eene die in den schoonen dageraad der Nederlandsche Letteren, die een tijd van oorlog was tusschen de zonen van denzelfden stam, de Noorderlijke Nederlanden als 'haar vaderland,' de Zuidelijke als een 'vriendenland' lief had. Laat het dan deze - de begroeting eener vrouw in de hoogtijden onzes levens heeft voor het mannenhart altijd hare bijzondere waarde - laat het Anna Roemers zijn, die, uit mijn naam en met mij op den achtergrond, eene bloem komt steken in den welverdienden krans, welken vereering en dankbaarheid u dezer dagen op den schedel komt drukken.

NICOLAAS BEETS.

Conscience heeft als volgt geantwoord:

Hooggeachte heer,

Ik ben u van harte dankbaar voor den vriendelijken gelukwensch, dien gij, meester in de Nederlandsche kunst, de goedheid hebt den minder begaafden Vlaamschen broeder, ter gelegenheid der verschijning van zijn zoogezegd 100e boekdeel, toe te sturen.

Het Vlaamsche volk wil mij eene plechtige hulde brengen. Heb ik deze eenigszins verdiend, dan is het slechts door het nagejaagde doel en door de hoeveelheid, niet door de verdiensten van het geleverde. Onder dit laatste opzicht toch kan niets van wat ik heb geschreven, opwegen tegen uwe helstralende *Camera obscura.* Ik had, in alle geval, in mijne lange loopbaan, en met het oog op den toestand van het Vlaamsche volk, aan vele andere vereischten dan die der hoogere esthetiek te beantwoorden, en heb als kunstenaar daartoe vele opofferingen gedaan. Beseft ons volk zulks en wil het mij daarvoor beloonen, dit alleen neem ik in gemoede aan.

Hoe het zij, u zal wel gelooven dat het mij uiterst vleiend is en mij met erkentenis vervult, van uwe hooggeëerde hand eenen hartelijken gelukwensch te ontvangen.

Uw nederige dienaar en kunstgenoot.

CONSCIENCE.

Kroniek.

Brussel. Aangekondigd om in den loop van December te Verschijnen bij de we J.H. De hoe en zoon, Groot-Eilandstraat, 6, *Willem Sanger*, *tafereelen uit het leven eens dichters,* door Leonard Buyst. Dit gedicht, waarvan Hendrik Conscience welwillend de opdracht heeft gelieven te aanvaarden, beschrijft in eene reeks zangen het lijden en strijden, hopen en minnen eens jongen dichters. Wij twijfelen niet of *Willem Sanger* zal even gunstig onthaald worden als des schrijvers eersteling: *Lijdensbeelden*, verschenen in 1879. Het werk, goed verzorgd en op zwaar papier gedrukt, zal 136 blz. beslaan, en den inschrijvers worden afgeleverd ten prijze van fr. 1,25, buiten inschrijving fr. 1.50.

- De winkel van eenen kunsthandelaar der hoofdstad werd sedert eenige weken veel bezocht door een Engelschen heer, die nu en dan eenige zeldzaamheden kocht en zich zeer ervaren betoonde in de kennis der oude kunst. Zaterdag 9 September bevond de Engelschman zich weer in den winkel van den kunsthandelaar, toen een welgekleed man met eene oude schilderij binnenkwam die hij aanbood voor 4000 fr. te verkoopen, ondanks de veel grootere waarde van het stuk, daar hij dringend om geld verlegen was. Hij zou een uur later naar het antwoord van den kunsthandelaar komen vernemen, bij wien hij ondertusschen de schilderij ter bezichtiging achterliet. Toen de man weg was, raadpleegde de kunsthandelaar den Engelschman, dien hij de schilderij voorzette. De kalant vroeg een vergrootglas en onderzocht het schilderstuk, wel een half uur lang, zonder een woord te spreken. Eindelijk opende hij den mond en dit wel om te verklaren, dat hij voor 5000 fr. het stuk dadelijk wilde koopen. Bijna op hetzelfde oogenblik komt de eigenaar van de schilderij om te vernemen wat het antwoord van den kunsthandelaar was. Deze gaat met hem op zij en krijgt het schilderstuk voor 3800 fr., die hij terstond aftelt. Toen dit gedaan en de verkooper weg was, komt de kunsthandelaar met den Engelschman overeen, dat hij hem het stuk voor 5000 fr. zal overlaten. De Engelschman betaalt 500 fr. op afkorting en verzoekt, dat de schilderij zou gebracht worden in zijn logement, waar hij het overige van den koopprijs zal voldoen. Twee uren later biedt de kunsthandelaar zelf zich met de schilderij in het logement aan en krijgt er voor antwoord op zijne navraag, dat de Engelsche heer sedert 8 dagen naar Engeland teruggekeerd is. Wat de schilderij betreft, zij is een prulstuk.

- De prijsvraag, uitgeschreven door de afdeeling beeldende kunsten der academie van België, voor de beste sterk waterplaat, sedert 1880 in België gemaakt, was beantwoord geworden door de inzending van vier platen: n^{r} 1, naar eene schilderij van L. Dansaert, n^{r} 2, naar de schilderij van Jordaens uit het rijksmuseum, *De sater en de boer,* n^{r} 3, naar een landschap getiteld *Nabij Brussel*, n^{r} 4, naar een winterlandschap. De prijs (600 fr.) werd toegewezen aan A. Danse, leeraar bij de academie van Bergen, voor de sterkwaterplaat vermeld onder n^{r} 2. (Zie onzen jaargg. 1878, blz. 207.)

- Een koninklijk besluit van 26 Augustus laat toe, dat in het buitenland gedrukte tooneelwerken van Belgische schrijvers deelnemen aan de prijskampen van Vlaamsche tooneelletterkunde, ingesteld bij koninklijk besluit van 10 Juli 1858.

- De prijs van Rome voor de toonzetting is toegewezen aan S. Dupuis, van Luik, die voor den derden keer aan den prijskamp deelnam. L. Dubois, van Brussel, werd den 2^{den} prijs toegewezen. (Zie onze blz. 113.)

Buitenland

Berlijn. Dagbladen melden, dat bij het ontgraven van den grond, voor huisbouw, in de Brugstraat, 15 voet diep, een groot aantal palen zijn gevonden, met zware balken bedekt, die men veronderstelt afkomstig te zijn van paalwoningen. Op diezelfde plek vond men ijzeren sloten, eene schaar en potaarden drinkkannen uit de XIIe eeuw.

- Te Weersdorf (Lager Franconië), aan de helling van den Bugberg, waar men vermoedt dat voor eeuwen een kasteel stond, is een vergulde ijzeren helm uit den grond gehaald, waarin zich bevonden: een aantal paarlen, edelgesteenten, ringen en andere sieraden van goud en zilver, benevens gouden zilvergeld uit de jaren 1517, 1612, 1624.

- In de Hongaarsche stad Wysoka werd onlangs het 100-jarig bestaan der parochiekerk gevierd. Onder de menschen, die deze plechtigheid bijwoonden, bevond zich een man van 120 jaren oud, Martinus Bacsi, die nog aan den bouw der kerk medegewerkt had.

Madrid. De kunstschilder L. Abry is tot ridder der orde van Karel III benoemd, ter gelegenheid der alhier gehoudene tentoonstelling.

Jutland. In deze Deensche provincie, nabij Dejbjerg, district Rinkzöbing, is bij het steken van turf een heerenrijtuig uit den veengrond gehaald, dat, naar gissing, 1400 of 1500 jaren oud moet zijn. De spaken der wielen en andere deelen van het voertuig waren met fraai bewerkt brons beslagen en van snijwerk voorzien. Het alles zal overgebracht worden naar het museum te Kopenhagen. Voor eenige jaren werden overblijfselen van een dergelijk rijtuig aangetroffen bij het ontgraven van eenen veengrond op het eiland Funen, nabij Broholm.

Het Vleeschhuis te Antwerpen, 1501-1503.

Daar, waar nu het hier afgebeelde oude Vleeschhuis staat, stond voor dat het werd opgericht, een ander dergelijk gebouw, dat den naam v a n

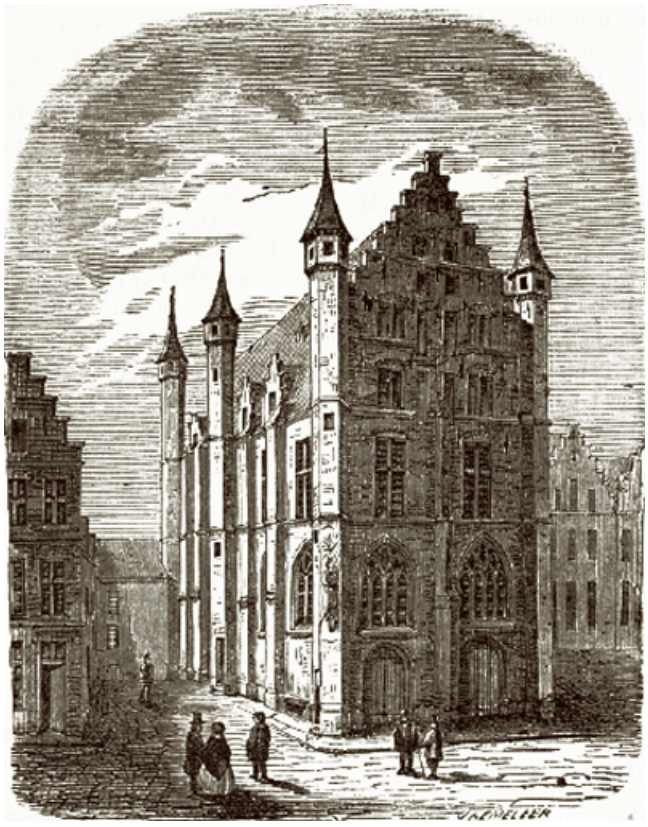

TEEKENING EN HOUTSNEDE VAN WIJLEN J. HEMELEER.

Vleeschhalle voerde en dagteekende uit den jare 1280. Het gebouw, dat men op ouze gravuur aanschouwt, werd in 1501 begonnen onder de leiding van den beroemden bouwmeester Herman de Waghemakere den oude (1430 + 1503) en was twee jaren later reeds voltrokken, iets wat aantoont dat ook onze voorouders r a p wisten te werken. Het kan als model dienen van den echt Vlaamschen b u r g e r l i j k e n bouwtrant der XVIe eeuw. Geheel opgetrokken als het is in roode baksteen, afgewisseld door hardsteenen schakels, ontleent het door zijne eenvoudige, regelmatige en groote lijnen een uitzicht dat w a a r l i j k i n d r u k w e k k e n d grootsch mag worden geheeten. Zijne vijf zeshoekige torentjes maken het buitendien zeer schilderachtig. Het staat wat men noemt op zijn eigen, dat is geheel afgezonderd; er wegen vier straten op uit; de voorkant langs de Beenhouwersstraat staat op het bolwerk der vroegere Burcht terwijl de achterkant op een gewelf rust dat gebouwd is over de gracht der Burcht of oude vesting, zooals men kan nagaan op onze tweede plaat, op de volgende bladzijde. Het 44 meters lang en 16 1/2 meters breed zijnde gebouw, bevindt zich in tamelijk goeden staat van onderhoud en is ook vrij wel bewaard gebleven, in aanmerking genomen dat het bijna vier eeuwen oud is. Op het einde der vorige eeuw, bij de afschaffing der gilden en ambachten, werd het gebouw aangeslagen als nationaal goed en verkocht voor 350,000 fr. Den 8^{n} Mei 1879 werd de koopprijs betaald met Fransche assignaten. Eenige beenhouwers hadden het op

hun eigen naam ingekocht, maar het gebruik van het Vleeschhuis ging allengskens achteruit, evenals het vleeschhouwersambacht zelve, dat eenmaal rijk genoeg geweest was om dit gebouw te stichten, welks inwendige versiering met marmer en beeldhouwwerk en schilderijen een paleis niet onwaardig was. De kunstschilder W. Vertommen heeft de groote zaal in eene sterkwaterplaat afgebeeld; andere dergelijke binnengezichten zijn ons niet bekend. De meeste kostbaarheden zijn na de Fransche omwenteling beurtelings uit het Vleeschhuis verdwenen. De Sint-Pauluskerk, te Antwerpen, bezit twee fraaie toortsen van het Vleeschverkoopersam - bacht. In onzen jaargang 1867, blz. 149, gaven wij de afbeelding van het zegel des ambachts, waarvan de stempel in zilver was, zooals opgegeven is in den inventaris van 1735, alstoen toebehoorende aan wijlen onzen vriend Jos. Hemeleer en thans in bezit van het stedelijk archief te Antwerpen.

In het begin dezer eeuw en later gebruikten tooneelmaatschappijen de zalen van het Vleeschhuis tot het geven van vertooningen; er waren ook later teekenscholen en schilderwerkplaatsen enz. in gevestigd, waartusschen die van Hendrik Rafaël Schaefels (zie 1880, blz. 21) en van onzen gevierden meester N. De Keyser, in ieders geheugen liggen. Ook werden er zeer dikwijls tafereelen in tentoongesteld. Ten jare 1841 ging het Vleeschhuis in andere handen over. Het werd namelijk voor 56,000 fr. verkocht aan nu wijlen den heer Peyrot-Van Bommel, te Antwerpen, wiens familie het nog in bezit heeft en daarvan als pakhuis gebruik maakt.

Het kruis en de heiligenbeelden die langs de zijde der Burchtgracht tegen den muur van het Vleeschhuis onder een afdak staan, werden daar geplaatst in 1829 en zijn afkomstig van eene brug die over de gracht lag.

In 1879 bestond het vooruitzicht, dat het Vleeschhuis zou kunnen verkocht geworden zijn aan het Antwerpsch gemeentebestuur; maar de prijs dien de eigenaren voor het gebouw bedongen, deed de onderhandelingen afsluiten, wat zeer te bejammeren is.

Het vleeschverkoopersambacht dagteekende van zeer vroeg; zijn privilegieboek, dat op het Antwerpsch archief berust, bevat stukken die van 1354 tot 1636 opklimmen; dit eerwaardig boek, welk zich in een zeer goeden staat van bewaring bevindt, is opgeluisterd met fraaie

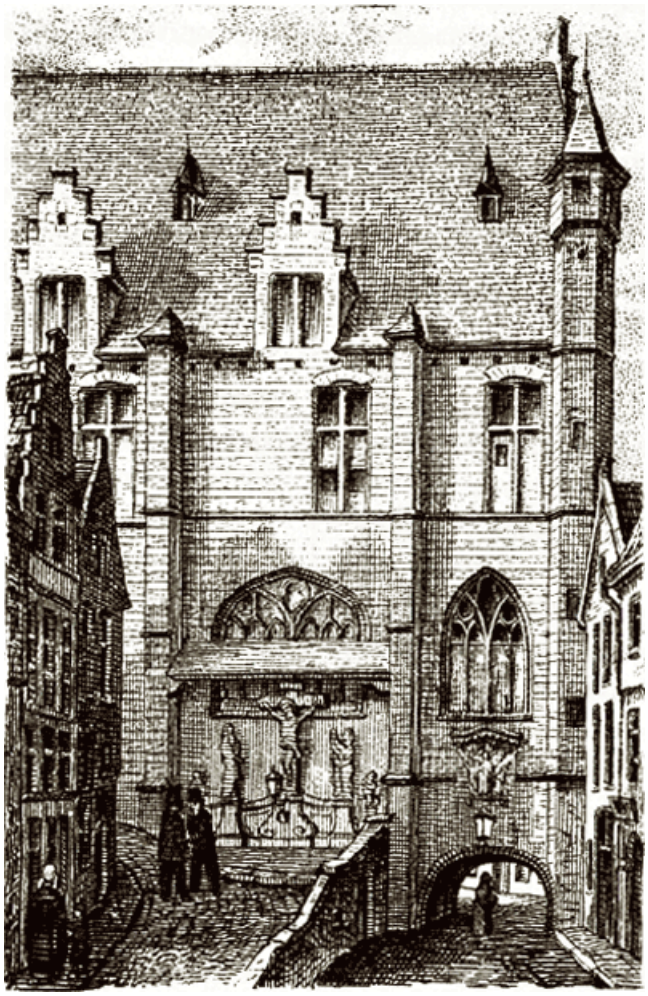

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN C. T'FELT.

uit de hand geschilderde en vergulde wapenschilden en talrijke beeldletteren; op de eerste bladzijde prijkt het wapenschild van keizer Karel V met de kolommen en het *Plus ultra*, alsook het wapen van Antwerpen met de zes rozen, alles fijn gekleurd en op gouden grond. Het is bekend, dat de vleeschverkoopers welke tot het ambacht behoorden, niet mochten trouwen dan met leden der vereeniging, natuurlijk, zooals het overigens uitgedrukt staat, mits ‘die niet van den bloede waren;’ vrouwen, die niet aan deze vereischte v o l d e d e n , mochten aan de b a n k van haren man in het Vleeschhuis geene plaats nemen. Voorts was het aan de vleeschhouwers verboden te Antwerpen in andere straten te wonen dan de Beenhouwersstraat, de Kuiperstraat en de Braderijstraat en het was hun niet toegelaten in hunne huizen vleesch in het klein te verkoopen.

In de Vleeschhalle werden alle drie maanden de plaatsen bij loting aangewezen. Aan het uiteinde van de halle stond een altaar, waarvan de plaats nog zichtbaar is en waar des Zondags ten 8 ure mis gelezen werd met geslotene deuren; zij die zich op dat uur in de halle bevonden, hadden vergunning om de mis bij te wonen. Gedurende

de vasten werd er door het vleeschhouwersambacht te Antwerpen slechts een os in de week geslacht, ten behoeve van zieken en van personen die niet tot den Roomsch-katholieken godsdienst behoorden; om aflevering van vleesch voor zieken te bekomen, was het noodig een bewijsschrift van den geneesheer over te leggen.

TERECHTWIJZING. - Door eene onachtzaamheid op de drukkerij begaan, bij het verbeteren der proeven, is op de vorige bladzijde, in de eerste kolom, 6^{n} regel van onder, verkeerdelijk 1879 gedrukt in plaats van 1799.

Bouwkundige tentoonstelling te Antwerpen.

De tentoonstelling, gedurende half Augustus en September met de geldelijke ondersteuning van het gemeentebestuur ingericht door de Maatschappij der Antwerpsche Bouwmeesters, voor teekeningen en plannen van werken sedert 1830 in de p r o v i n c i e Antwerpen uitgevoerd, is, als eene eerste poging, wel gelukt. Zij zou zeker veel belangrijker hebben kunnen wezen, hadde de besturende c o m m i s s i e der Maatschappij ter Aanmoediging van Schoone Kunsten kunnen goedvinden d e d o o r h a a r bekroonde bouwkundige teekeningen ten toon te stellen. Buitendien zou het te wenschen geweest zijn, dat op deze tentoonstelling de lichtbeelden zichtbaar gesteld waren, die het gemeentebestuur had doen trekken naar de openbare gebouwen, sedert 1873 in Antwerpen opgericht, en welke gedurende de kermis op het stadhuis waren tentoongesteld. Voorts hadde men voor de tentoonstelling een aantal plannen en ontwerpen kunnen verzamelen in het provinciaal bestuur en bij verschillende gemeente- en kerkbesturen der provincie, opgemaakt door overledene bouwmeesters als F. Berckmans, J.P. Bosschaerts. P. Bourla, F. Durlet, E. Le Clef, L. Serrure, F. Stoop, F.J. Stoop en anderen.

Wij hebben op de tentoonstelling fraaie teekeningen en modellen gezien van: H. Altenrath, A. Arnou, L. Baeckelmans, J.J. Delacenserie, A. Delrue, P. Dens, E. Dieltiens, P. Erkens, C. Geefs, E. Haesaert, J. Hertogs, F. Hompus, C. Janssens, E. Le Clef, J. Leroy, J.B. Naert, A. Ombrechts, H. Peeters, J. Rijssens, J. Royers, J. Schadde, C. Schaeps, C. Seldenslach, C. Servais, J. Smet, H. Smits, E. Thielens, F. Van Dyck, E. Van Waeterschoodt, P. Vereecken, M. Vergouwen en Verwimpt.

In den prijskamp, uitgeschreven door de maatschappij voor het plan van eene *Spoorwegstatie in eene gemeente van* 12,000 *zielen*, werd de 1^{e} prijs toegewezen aan J.F.L. Frowein (Amsterdam), de 2^{e} aan F. Truyman (Antwerpen) en de 3^{e} aan het plan dat tot opschrift voerde: *Hoop doet leven.* De prijzen bedroegen verscheidenlijk 150 fr., 100 fr. en 50 fr., benevens een eeremetaal of diploma.

Eene herinnering aan Antonio Canova.
IV.

Met een hart, welks onstuimig kloppen volstrekt niet geschikt was, om vastheid aan zijne hand te geven, nam Canova voor het doek plaats, waarop hij de trekken van Maria Volpato zou afschilderen. Het penseel beefde in zijne hand. Hij had onder de leiding van den graveur groote vorderingen gemaakt, doch heden scheen het, alsof alles, wat hij sedert zijne komst in Rome geleerd had, hem had vaarwel gezegd. Zijne lijnen waren weifelend en onzeker, zijne hand had hare kunstvaardigheid verloren. Het gelaat, waar zijne oogen op staarden, wilde onder zijn penseel geen leven verkrijgen. Geene lijn, die hij trok, voldeed hem. De kracht om eenige gelijkenis voort te brengen, scheen inderdaad van hem te zijn geweken.

Misschien was het wel, omdat zijn schoon model zijne gevoelens niet deelde en zijne pogingen niet ondersteunde. Het was hem duidelijk, dat geen straal van hoogere bezieling die bekoorlijke trekken verlevendigde. Zij verschenen over het algemeen wel in eene onvergelijkelijke schoonheid, maar het was eene schoonheid zonder ziel. Tegenzin, verdriet, ongeduld, ja zelfs wrevel waren de gevoelens, welker uitdrukking zich aan zijne onrustige, alle zelfvertrouwen verliezende blikken aanboden. In plaats van het anders zoo kalme oog, was haar blik nu onrustig en onbepaald; en de uitdrukking van voorhoofd en mond scheen elk oogenblik anders. De dochter van Volpato kon niet twee minuten in dezelfde houding blijven. Nu eens was zij in gedachten verzonken, dan rees zij eensklaps omhoog, en zij trok de pruilende lippen omhoog en zuchtte; het waren alle duidelijke kenteekenen van den tegenzin, waarmede zij voor Antonio was gezeten. Somtijds was de uitdrukking van haar gelaat minachtend, somtijds boos, en de kunstenaar huiverde, wanneer hij die trekken op het doek zag uitgedrukt. Hij wreef ze uit en beproefde zijne kunst nogmaals, en het gelaat, dat onder zijn penseel te voorschijn kwam, was dat van eene verstandelooze. Was het te verwonderen, zoo de ongelukkige leerling van Volpato zich schaamde, toen hij zijne ieverigste pogingen zag schipbreuk lijden; toen elk streven, om de trekken van het voortdurend veranderende gelaat weer te geven, mislukte! Hij meende, dat het zijne eigene schuld was, dat zijn talent hem had verlaten, en wederom ontstond bij hem de oude twijfel in al zijne bitterheid.

Doch het duurde niet lang, of hij bemerkte, dat het Maria's welberekend plan was, om hem in verwarring te brengen en het spoor bijster te doen worden. Zij wil niet door mij uitgeschilderd worden, dacht hij; doch dit denkbeeld was hem nog verschrikkelijker, dan dat, hetwelk hem den vorigen dag beheerscht had. Niets had gunstiger voor haar doel kunnen zijn, dan dat hij haar doorgrondde: want het vermoeden, dat zijn mislukken de vurigste wensch van haar hart kon zijn, scheen zijne zielskracht te dooden, en in wanhoop wierp hij ten laatste zijn penseel weg en maakte aan de zitting een einde. Doch in de volgende ging het niet beter.

Welk een ander model had terzelfder tijd Rafaël Morghen, en met welk een goed gevolg vervolgde hij zijnen arbeid, wanneer alles zich vereenigde, om het hem gemakkelijk te maken! Behalve zijne meerdere ervarenheid in het teekenen, had hij het onschatbaar voordeel, van in eene volmaakte verstandhouding te staan met haar, wier beeld hij moest vervaardigen. Met het ingeboren gevoelen van een kunstenaarskind voorkwam zij zijne wenschen en bezielde ze door haar lachje der

liefde; hielp hem in dezelfde mate, waarmede zij zijnen mededinger hinderpaal op hinderpaal in den weg legde.

Rafaëls onnadenkend zelfvertrouwen, eene eigenschap, waar het den Napolitaan nooit aan ontbreekt, was hem ook hier van ontzaggelijk voordeel. Met blikken der hartelijkste liefde, welke even zoo liefderijk beantwoord werden, staarde hij op de gelaatstrekken van zijne beminde, en het duurde niet lang, of zijn paneel gaf getrouw het gelaat weer van haar, van wie zoo lang reeds zijn hart de spiegel was geweest. Volpato's dochter zelve scheen op de schilderij, even als in de werkelijkheid, zijnen blik vol liefde te beantwoorden en slechts voor hem, en voor niemand behalve hem, oogen te hebben. In het kort, het was niet zulk eene schilderij, als het verlangen van Antonio was er eene voort te brengen. Het was niet eene Hebe, het was de godin van het eiland Cyprus zelf, eene bekoorlijke Venus. Het was de wensch niet van Canova, dat de geheele wereld het gelaat zijner geliefde zou aanschouwen, zooals het op hem de oogen vestigde, met blikken, die geene getuigen dulden. Zelf en alleen zulk een blik van de aangebedene op te vangen zou den jongen beeldhouwer ten toppunt van geluk gebracht hebben, maar haar zóó te schilderen, haar aan de geheele wereld bloot te stellen, neen, dat had hij voor verraad gehouden aan het heiligste gepleegd.

- Nu, mijn zoon, sprak Volpato na verloop van eenige dagen tot zijn geliefden leerling, maakt gij goede vorderingen? Zijt gij met u zelve tevreden?

- Neen, zuchtte Antonio, ik ben wanhopend; ik heb niets gedaan. Zie eens!

En hij liet hem den uitslag zijner nuttelooze pogingen zien. Het waren trekken, die eene onmiskenbare overeenkomst met die van Maria hadden, maar zij waren onbezield, zonder eenigen geest. In hunne gedwongenheid was zoowel de onrust des geestes, als de aarzelende hand duidelijk, waarmede het werk ontworpen was; het deugde niets, zoo min als het overige iets deugen zou, naar zijn gevoelen, en hij verscheurde het, terwijl zij er over spraken. Bekommerd en verbaasd had Volpato het beeld aanschouwd, doch hij trachtte den jongen man moed in te spreken en raadde hem aan, in elk geval te volharden.

Dien avond ging Antonio niet naar bed; hij zat op en riep voor zijnen geest op nieuw het hemelsche beeld te voorschijn, toen hij de dochter van den graveur het eerst mocht aanschouwen en zij zulk een diepen indruk op hem had gemaakt, tot ten laatste het geheele beeld als het ware in werkelijkheid nogmaals

zich aan zijne blikken aanbood. Hij vatte des morgens vroeg het penseel op en begon naar het model te teekenen, zooals dit hem krachtvol en frisch voor den geest stond. De uitslag deed hem verbaasd staan. Hij begaf zich den volgenden dag niet naar Volpato, even min als den derde. In zijne eigene kamer opgesloten, werkte hij naar een model, dat noch luimen, noch toevallige verandering van gedaante, van vorm of uitdrukking kende, naar het beeld der heilige, dat in zijne ziel afgedrukt was; zij was echter niet meer de dochter van Volpato, maar eene godin; het was eene Hebe in de gedaante van Maria.

Ondertusschen meenden zoowel de oude graveur als zijne dochter en de door haar begunstigde aanbidder, dat Antonio in wanhoop den strijd had opgegeven: de oude Volpato was zeer gedrukt; Rafaël en Maria daarentegen wenschten zich geluk met een zegepraal die veel lichter was, dan men zich had durven voorstellen.

Eindelijk maakte de jonge Napolitaan bekend, dat zijn arbeid geëindigd was. Volpato zuchtte; doch toen hij in zijne werkplaats was gezeten, in nadenken verzonken over de geheele instorting zijner verwachtingen, en hij reeds in hooge mate ontevreden was over den lafhartigen aftocht van zijnen gunsteling, trad Canova onverwachts met eenen blijden glimlach op het gelaat, zooals Volpato nog nooit bij hem had opgemerkt, de werkplaats binnen. Men kon zien, dat hij den prijs reeds gewonnen achtte.

- Nu, jonge vriend, sprak de oude man, nog hartelijker dan hij gewoon was, ik geloofde reeds, dat gij den aftocht geblazen hadt. Rafaël is gereed.

- En ik ook, hernam de jonge man.

- Hoe dat? Sedert drie dagen heeft mijne dochter voor u niet gezeten.

- Als ware Maria niet altijd bij mij! Waar ik ook zijn moge, zij is altijd bij mij; en zoo was het ook in deze laatste dagen.

- Des te buter, Antonio; ik geloof de voorteekenen van den strijd op uwe gelaatstrekken te lezen: nog nooit zag ik uwe oogen zoo schitteren als thans.

Den volgenden dag werd tot de tentoonstelling der schilderijen bepaald. Volpato had al zijne kunstvrienden verzameld, hoewel de uitspraak geheel ter beschikking van zijne dochter bleef. De beide schilderijen stonden naast elkaar, elk met een lichten sluier bedekt en naast elk beeld stond de schilder, gereed om op eenen wenk van den meester het doek weg te trekken. Rafaël, die een zegepraal zonder strijd had verwacht, kon een uitroep van verbazing niet onderdrukken, toen hij evenwel zijnen mededinger tegenwoordig vond. Zijn gelaat teekende echter een onwrikbaar zelfvertrouwen en zijne van vreugde schitterende oogen deden de bleekheid van Canova's gelaat nog meer uitkomen. Zijn hart wanhoopte evenwel, hoe nader het uur der beslissing kwam. Volpato gaf het teeken, en de schilderijen werden voor de oogen der aanwezige personen onthuld.

Was het mogelijk, dat die beide schilderijen bestemd waren om dezelfde persoon aan te duiden? Dat van liefde gloeiende Italiaansche meisje, wier oogen schitterden door het vuur van den hartstocht, wier geopende lippen een zucht van verlangen deden ontglippen - en dat wezen in de hemelsche bekoorlijkheid eener eeuwige jeugd, zonder iets aardsch, in haar geheel optreden in paradijsachtige reinheid? De oude kunstenaar sloeg de blikken nu naar de eene dan naar de andere schilderij. Welke der twee het best was gelukt, kon hij niet zeggen; even zoo min durfden de aanwezige kenners beslissen aan welke van beide, met het oog op de kunst, de zegepalm toekwam. Wat de gelijkenis betrof, zij was van beide volmaakt. Beider figuren waren

geheel overeenstemmend en toch geheel verschillend. Maria stond getroffen; weifelende en besluiteloos, wist zij niet, aan welke de voorkeur te geven.

- Dochter, sprak de vader, gij zijt noch wat Rafaël, noch wat Antonio van u gemaakt heeft. Gij zijt noch eene zinnelijke, verliefde zottin, die vurig de komst van den geliefde te gemoet ziet, noch zijt gij een geest van den hemel, op de aarde nedergedaald. Wel ligt het in u, een der twee te worden, en de keus van dezen dag zal bepalen, wat gij eenmaal zijn zult. Neem Rafaël, en dit zal in korten tijd uw ware beeld zijn, hier wees hij op het door den oudsten leerling geschilderde; neem Antonio, en gij zult deze, hier wees hij op het beeld van Canova, meer en meer gelijken. Het staat thans aan u, of gij u boven uwe tegenwoordige natuur wilt verheffen, dan of gij beneden haar wilt afdalen.

Terwijl haar vader zoo sprak, scheen een sluier van de oogen van het jonge meisje weg te vallen. Zij zag het onderscheid der liefde, waarmede Rafaël haar beminde, en die, waarmede Canova haar huldigde. Zij zag, wie harer liefde het meest waardig was; en haar verstand wees haar op Antonio, hoewel haar hart bij Rafaël bleef.

- Kies! herhaalde haar vader. Oordeel! Wie heeft u het beste geschilderd?

- Het is zooals gij gezegd hebt, vader, fluisterde Maria, met eene zachte, bijna gebrokene stem: Geen dezer beelden is het mijne, maar ik ken uw wil en - ik gehoorzaam.

(Wordt voortgezet.)

Tegen vocht en vuil gevrijwaarde lichte bouwsteenen

worden op eene nieuwe wijze gemaakt door Grünzweig en Hartmann, te Ludwigshaven aan den Rijn, bij middel van kleine stukjes kurk, met cement, zand, klei, kalkhijdraat, waterglas, haren en plantaardige vezels, onder toevoeging van water in afwisselende verhoudingen gemengd tot eene massa, welke zich laat vormen. De dikke brei wordt op de gewone wijze in de vormen gedrukt en in de lucht gedroogd.

Het voordeeligste is, de stukjes kurk met eene kleine hoeveelheid klei, kalkhijdraat, waterglas en een weinig haren te vermengen.

De toevoeging van klei is noodig omdat zonder die klei de zich vormende koolzure kalk niet aan de oppervlakte der kurkstukjes hecht; werd daarentegen slechts klei als bindmiddel aangewend, dun zou de steen niet tegen water bestand zijn. De bijvoeging van waterglas-oplossing dient in de hoofdzaak om den steen tegen het vuur bestand te doen zijn, en bovendien worden daardoor kalksilicaten gevormd welke de stevigheid bevorderen.

De haren worden toegevoegd om de droge massa tijdens het drogen niet uit elkaar te doen vallen.

De Schaldispoort te Antwerpen.

Wanneer men zich langs de Vlasmarkt en de Sandersstraat, vroeger het Sandersgat, naar de Schelde begeeft, zoo gaat men door de fraaie

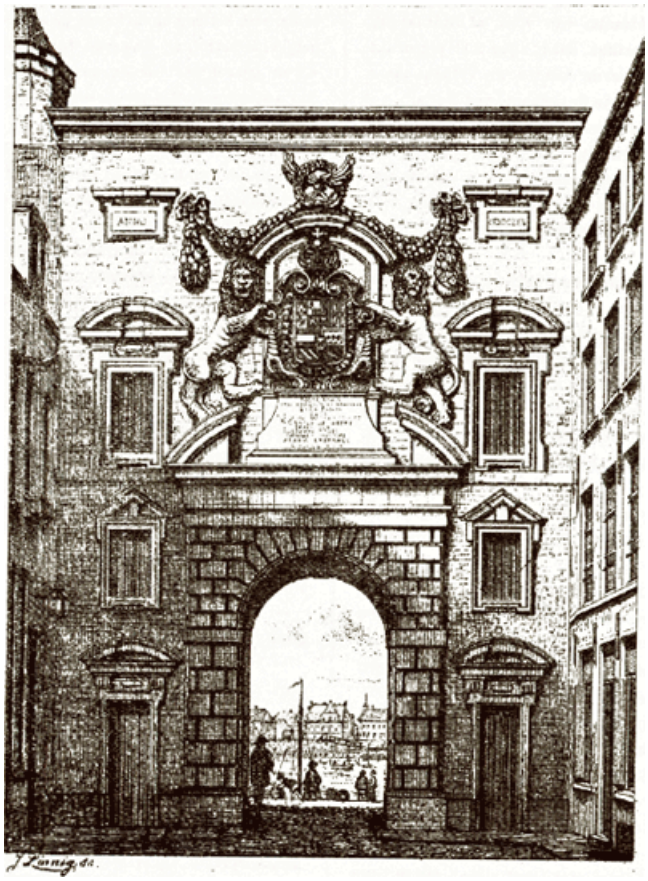

groote poort, die hier is afgebeeld, gelijk zij voorkomt in het merkwaardig e n met de jaren nog steeds in belang winnend *Historisch album der stad Antwerpen*, door Jos. Linnig, w a a r a a n de hier gedrukte p l a t e n z i j n ontleend(1).

A l l e e n l i j k b e s t a a n d e twee zijdeuren niet meer, die op dezen p l a a t a f d r u k aange w e z e n zijn. Zijwerden in 1815-1820 zuinigh e i d s halve toegemetseld b i j het m a k e n der kaai, waartoe de poort toegang verleent.

De poort is meerdan 2 1/2 eeuwen o u d en mag in den vollen zin des woords een werk der schoone bouwkunst geheeten worden.

Zij werd, bij wijze van zegeboog of triomfpoort, ter eere van koning Philips IV gesticht en dit wel volgens door Rubens geleverde teekeningen, terwijl niemand minder dan Artus Quellyn 1609-1668(2) het beeldhouwwerk uitvoerde, waarmede zij rijkelijk is versierd.

In het voorbijgaan zij hier aangestipt, dat tijdens het Fransche schrikbewind het wapen van Philips IV was afgekapt geworden; het werd in 1834 hersteld door den beeldhouwer Frans Govaerts. De in 1880 overleden beeldhouwer Jan Van Arendonck werd in 1854 door het Antw e r p s c h gemee n t e b e stuur, onder de leiding van den dd. stadsbouwmeester F.J. Stoop met de herstelling v a n het beeldwerk der poort

(1) Er zijn nog eenige exemplaren van dit schoone werk voorhanden en verkrijgbaar bij den plaatsnijder en uitgever Oude-Koornmarkt n^{r} 35, te Antwerpen.

(2) Zie *de Vlaamsche School* van 1866, blz. 147.

gelast. Het bevond zich toen in een zeer beschadigde n toestand. Van A r e n d o n c k kweet zich inderdaad voortreffelijk van de hem opgedragene taak.

De p o o r t ontleent haren naam aan het beeld dat haar aan den voork a n t b e kroont: de r i v i e r d e Schelde verpersoonlijkt in de mannelijke gedaante van Schaldis, den riviergod.

Hare schoonheid onttrok haar aan het lot dat in den aanvang dezer eeuw de vier of vijf andere poorten trof, welke zich langs heen de Schelde bevonden en afgebroken werden. De steenen van de onder den moker gevallen gebouwen werden gebruikt om den beganen grond der kaaien te vormen. Zoo ligt, wat eens verheven was, thans onder den voet.

Ook voor de Schaldispoort zal weldra de dag aanbreken dat zij afgebroken moet worden. Gelukkiglijk zal op de afbraak spoedig herbouwing volgen. De poort gaat namelijk verplaatst worden. De nieuwe, 100 meters breede kaaien, die langsheen de Schelde worden aangelegd (zie onze blz. 91), gedoogen niet, dat zij blijft staan, waar zij zich bevindt.

De slooping en wederoprichting komen voor rekening van het staatsbestuur. Als bouwplaats heeft de gemeenteraad de voorzijde van de naburige St.-Jansvliet, die gaat gedempt worden, aanbevolen.

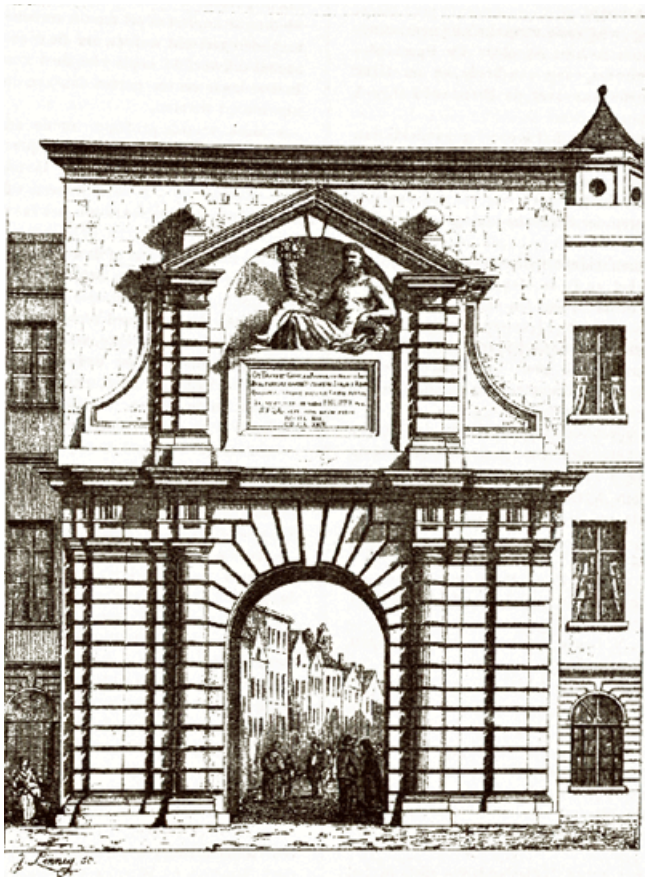

Het ware zeer te wenschen, dat bij de herbouwing, de verdwenen oude zijdeuren konden hersteld worden.

De twee Latijnsche opschriften der poort zijn van de hand van Gevaert, alias Gevartius, den geleerden gemeentesecretaris, wiens portret in het Antwerpsch museumprijkt (zie onzen jaargg. 1875, blz. 8). F.H. Mertens vertaalde het bijzonderste der twee, dat welk Scheldewaarts staat, in de volgende bewoordingen:

AÉN HEM, WIEN GANGES, RHYN EN TAEG EN DE INDUS GROETEN ALS HEERSCHER, VLOEIT DE SCHELDE OOK NEDRIG AEN ZIJN VOETEN. DE BOÔMS, DIE ZE IN DEN TIJD VAN KAREL HEEFT GETORSCHT DRAAGT ZE EENS OP UWEN WENK, PHILIPPUS, GROOTE VORST.

DE RAED EN HET VOLK VAN ANTWERPEN,

HEBBEN DIT GEBOUW INGEWIJD DEN 15^{n} APRIL 1624.

Het andere opschrift, stadwaarts, waarin de poort bestempeld wordt met den naam van Koningspoort, *Porta regia*, luidt als volgt:

PORTA REGIA VRBI MVNIENDAE ET ORNANDAE EX. S.C. POSITA COSS
D. JOANNE HAPPART EQVITE D. CAROLO DE MERRE PRAEF. AE R. D.
JOANNE ROOSE RENALDO HVGENS ADAMO LEERMANS □IC. I□C. XXVI.

XVIII[e] Nederlandsch taal- en letterkundig congres,

Zonder dat er ons een uitnoodigingsbrief van onder oogen gekomen was, is het XVIII[e] Nederlandsch congres gehouden geworden. Op onze blz. 112 schreven wij, dat de bijeenkomst waarschijnlijk tusschen den 31[sten] Augustus en 3[en] September zou plaats hebben. Wij hadden een dergelijk bericht, zonder meer, in een dagblad aangetroffen. Sedert dien vernamen wij desaangaande niets verder, noch vanwege de regelingscommissie, noch in de nieuwsbladen. Dezen omstandigheden is het te wijten, dat wij onze lezers niet hebben kunnen inlichten noch aanzetten om de vergadering bij te wonen en dat wij zelven niet naar het congres zijn gegaan. Wij nemen het volgende kort verslag over, dat een der bladen van het congres geeft:

Het 18[e] taal- en letterkundig congres heeft te Breda op Donderdag 1, Vrijdag 2 en Zaterdag 3 September plaats gehad.

Als vertegenwoordiger der Nederlandsche regeering was er dr. N. Beets, hoogleeraar te Utrecht, als die der Belgische regeering, J.F.J. Heremans, hoogleeraar te Gent. Tot algemeen voorzitter werd gekozen prof. dr. M. de Vries, tot ondervoorzitters de beeren J.A. Alberdingk Thijm en Julius de Geyter.

Hoogleeraar de Vries aanvaardde het voorzitterschap met eene keurige rede, waarin hij op het nut der congressen wees, en het verwijt dat zij onvruchtbaar zouden zijn, bestreed. Na deze inleidingstoespraak en het benoemen der voorzitters en secretarissen der afdeelingen ging men uiteen om de afdeelingen te vormen.

Volgens den wensch bij brieve uit Rome door den heer Bie-

gelaar betuigd, werd in de eerste afdeeling buiten programma de aandacht ingeroepen op de bastaardwoorden, barbarismen en aanverwante leelijkheden in onze Nederlandsche taal, waarop eene belangrijke gedachtenwisseling volgde. Dr. N. Beets had een hekel aan bastaardwoorden en al den aankleve van dien, maar men moest voorzichtig zijn. Niet al wat uit den vreemde was, was uit den booze.

In de tweede afdeeling was eene vermakelijke vergissing. Volgens het programma zou de heer Napoleon De Pauw, van Brugge, handelen over den oorsprong van Breda, en nu bleek dat hij eigenlijk voornemens was over de Breede of Lange A te spreken.

In de derde afdeeling werd over het tooneel gehandeld, dat, zoo 't bleek, in Nederland in betere zaken zit dan in Vlaanderen.

Eene stelling van Busken Huet, dat wij tot behoud van ons volasbestaan aan het leeren der Fransche taal gehouden zijn, werd bestreden.

Beurtelings namen onderscheidene redenaars over verschillige punten het woord. De heeren P. de Mont, N. Beets, Alberdingk Thijm. dr. Jan ten Brink wisselden van gedachten over realisme en idealisme, de oude en nieuwere kunstopvatting, Walter Scotts invloed op het Engelsche volk enz. De heer Van der Ven uit Antwerpen, sprak over 't lyrisch drama, de heer Philipsen, uit Breda, over 't Bredasche taaleigen. Volgden een paar voordrachten van gedichten.

In de laatste algemeene bijeenkomst ontwikkelde dr. Jan ten Brink zijn voorstel tot het stichten eener ‘Société de gens de lettres,’ waarover hij reeds in 1879 te Mechelen handelde; het voorstel zal overwogen worden door de bestendige commissie, die ook over plaats en tijd van het volgende congres zal beslissen.

Eenige redenaars namen eindelijk nog over een en ander het woord en ten slotte gaf de dichter P. de Mont lezing van een merkwaardig gedicht, door hem in het tijdschrift *De Gids* geplaatst en getiteld *Koewackters-idylle.*

Na bedanking van dr. N. Beets, werden de vergaderingen door den heer M. de Vries gesloten.

De stad Breda heeft ter eere van het 18e taal- en letterkundig congres luisterlijk feest gevierd.

Naar aanleiding van het gesprokene op eene der congreszittingen, heeft de heer H. Bogaerts, van 's-Hertogenbosch, den volgenden tamelijk opgewonden open brief laten verschijnen, ter weerlegging van wat de heer Alberdingk Thijm gezegd had over de dusgenaamde *peinture Bogaerts*, welke met lof op het congres was genoemd geworden door mev. de weduwe Storm van der Chijs:

‘In het verslag van het XVIIIe Nederlandsche taal- en letterkundig congres te Breda lees ik dat u de vrijheid genomen heeft, mijne uitvinding, bekend onder den naam van “Peinture Bogaerts,” ten opzichte van kunst te vergelijken met een draaiorgel en een orgel bespeeld door een groot kunstenaar. Veroorloof mij de opmerking dat de draaiorgels, die wij langs de straten hooren, in den regel zoo'n valsch geluid geven, dat ik, in uwe plaats zijnde, die harmonischer gekozen zou hebben en liever gesproken hadde van *verduurzaamde* en *versche* groenten bijv., eene beeldspraak, welke voor u niet moeilijk te vinden ware geweest.

Gij zegt: de heer Bogaerts doet zijn best, het wanbegrip voort te planten dat men, buiten den menschelijken geest om, door technische middelen zou kunnen uitdrukken, wat wij tot dusverre uitsluitend als de voortbrengselen van zeer enkele onsterfelijke geesten geëerbiedigd en bemind hebben!

Hiertegen stel ik de vraag: kan door eene meesterhand een kunstproduct niet weergegeven worden tot in zijne kleinste bijzonderheden? Die meesterhand is voor mijne uitvinding onmisbaar en overtreft soms den vervaardiger van het origineel zelf. Haddet gij u de moeite getroost mijne ateliers te bezoeken alvorens uwe onvoorzichtige uitdrukkingen te bezigen, dan zou ik u bewezen hebben, dat evengoed kunst en talent gevorderd worden om eene schilderij volgens mijne uitvinding te kopieeren als om die te scheppen, en dat drie tot zes maanden geëischt worden om die ééne kopie gereed te hebben, zoodat dikwerf de kopie veel meer kost dan het origineel zelf. Is deze kopie echter gereed dan kan die naar willekeur vermenigvuldigd worden.

Maar, waarde professor in de aesthetica, is het - onze kwestie voor het oogenblik ter zijde stellende - zoo'n wanbegrip dat men door technische middelen (de galvano-plastie bijvoorbeeld) beelden reproduceert, volkomen gelijk aan 't origineel, dat ook een voortbrengsel is van een enkelen onsterfelijken geest?

Gij trekt in twijfel of de kunstschilder Robert mijne kopie heeft aangezien voor zijn origineel en steldet de vraag wie die mededeeling had gedaan, de schilder of ik.

Ik kan mij zeer goed voorstellen dat die snedige vraag een algemeen gelach verwekte, vooral in een kermistijd (zie slechts het programma van het congres), waarin de gemoederen tot vroolijkheid zijn gestemd, maar of dergelijke uitdrukkingen en verdachtmakingen passen in den mond van een deftig professor, dit laat ik aan het oordeel van anderen over.

In elk geval gevoel ik mij verplicht deze grove verdachtmaking af te wijzen. Ter inzage van een ieder ligt de oorspronkelijke brief van M. Robert, waarin o.a. voorkomt: *La reproduction de mon tableau est parfaite et j'ai failli la prendre pour l'original.*

De heer Robert heeft gedurende een half uur mijne kopie aangezien voor zijn origineel tot dat ik ZEd. opmerkzaam maakte dat het eene reproductie was volgens mijne uitvinding, destijds nog onbekend. Zijne eerste uitdrukking was: *C'est impossible! j'y retrouve mes coups de pinceau* enz. Den volgenden dag verzocht ik ZEd. (indien hij nog van hetzelfde gevoelen was) schriftelijk te willen verklaren hetgeen ZEd. mij daags te voren gezegd had over mijne uitvinding. Ik ontving toen het schrijven, dat ook voor u, professor, bij mij ter inzage ligt.

Wat mij leed doet, is de beleediging die eene uitvinding als de mijne thans in het openbaar in haar eigen vaderland wordt aangedaan; te meer daar er nog een aantal personen gevonden worden die een taal- en letterkundig congres als eene ernstige vereeniging beschouwen. Terwijl toch de directeuren der schilder-academiën van Antwerpen, Brussel, Dusseldorf, Munchen en Weenen de hoogst vleiende aanmoedigingen voegen bij die van de geheele Europeesche en Amerikaansche pers, verheft zich in ons land op een kermis-congres eene stem, die door eene snedige vraag den lachlust moet opwekken. Gelukkig heb ik de aanmoediging van het taal- en letterkundig congres niet noodig; de bespreking, waarvoor ik mev. wed. Storm van der Chijs mijn dank betuig, heb ik niet verzocht; de aanmoediging en belangstelling in het binnen- en buitenland ziju ruimschoots voldoende om mij schadeloos te stellen voor de opofferingen, die ik mij ter wille der bevordering en verspreiding der kunstproducten van oude en nieuwe meesters heb getroost.

Wees intusschen verzekerd, dat ik rusteloos zal blijven voortwerken en wellicht vind ik bij u, hooggeleerde, meer genade, - die ik echter niet vraag - wanneer ik de kopie naar eene beroemde schilderij van Rubens uit het museum van Antwerpen gereed zal hebben. De reproductie van deze oude

schilderij, in zeer groot formaat, moet in uw oog meer belangstelling wekken, daar zij in nauwer verband staat met uwe voorliefde voor de oude kunst en oude boeken.

's-Hertogenbosch, 5 Sept. 1881.

HENRI BOGAERTS.'

Kroniek.

Antwerpen. De beeldhouwer Frans Joris is door de bestiering der godshuizen gelast met het maken van twee beelden in witte steen, voorstellende de Dankbaarheid en de Liefdadigheid, bestemd ter versiering van den gevel van het nieuwe meisjesweezenhuis welk in de Albert-Grisarstraat wordt gebouwd volgens het in 1876 bekroonde plan van den bouwmeester Ern. Dieltiens. (Zie onzen jaargg. 1876, blz. 56.) Voor de twee beelden zal 5000 fr. betaald worden. De steen wordt geleverd door de bestiering der godshuizen.

- Jan Ducaju's tooneelwerken, *De hand Gods* en *De familie De Vries*, dramas, *Eene vrouw die kan zwijgen*, *Blauwe schenen*, *Sinte-Greef of de Graaf van half-vasten*, *Alles is maar een gedacht*, *Welkom hier*, *wanneer vertrekt ge?* en *Twee oorvegen*, blijspelen, en *Gustaaf en Louiza*, tooneelspel, gaan uitgegeven worden in 9 afleveringen, ieder van 60 centiemen (buiten Antwerpen, 70 centiemen).

- De Antwerpsche afdeeling van het Willemsfonds gaat den heer Aug. Michiels, haren voorzitter gedurende 10 jaren, zijn borstbeeld aanbieden, gemaakt door Robert Fabri.

- De commissie die den 31^{n} December 1879 door den Gemeenteraad werd aangesteld om het werk van Rubens in gravuur en lichtdruk bijeen te brengen, kocht in het afgeloopen jaar 53 gravuren, 40 lichtbeelden en 1 oorspronkelijke teekening van Rubens. Van de lichtbeelden werden 27 opzettelijk voor de commissie getrokken op van haar uitgaande bestelling en 13 voor rekening van uitgevers (van deze laatste komen 12 uit het werkhuis van Haufstängl, te Munchen, die voor eigene rekening lichtbeelden maakt van al de Rubensen uit de Pinacotheek). De door de commissie bestelde lichtbeelden werden genomen naar schilderijen en teekeningen uit Engelsche en Italiaansche verzamelingen, te weten: Venetië, 2 schilderijen, Florence, 2 schilderijen, onderscheidene museums en verzamelingen in Engeland, 22 schilderijen en teekeningen. Voorts zijn te Rotterdam, Brussel, Rome en Genua bestellingen gedaan en onderhandelingen in Frankrijk en Rusland aangeknoopt. (Zie onzen jaargang 1880, blz. 146.)

- In zitting van 24 September, heeft de gemeenteraad het stedelijk hulpgeld voor den Vlaamschen schouwburg van 15,000 op 20,000 fr. gebracht.

- Den 4^{n} September is in deze stad een groot congres van Belgische onderwijzers gehouden.

- Overeenkomstig het verzoek der afdeeling beeldende kunsten van het *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen* (zie blz. 137), heeft de gemeenteraad den 24^{n} September besloten tot het plaatsen van eenvoudige marmeren gedenksteenen tegen de gevels van huizen waaraan de herinnering van uitstekende mannen (of vrouwen?) verbonden is. De eerste gedenksteen zal, mits toestemming van den eigenaar, geplaatst worden ter eere van Hendrik Conscience, aan zijn geboortehuis, in de Pompstraat n^{r} 40, den 17^{n} October.

- De heer Somzee, consul van Costa-Rica te Brussel, heeft het gemeentebestuur beschonken met twee lichtteekeningen naar schilderijen die deel uitmaken van zijne verzameling en door hem opgegeven werden als te zijn van Quinten Matsys (een portret) en Hugo Van der Goes (de H. Maagd).

Brussel. De prijsvraag voor het plan van een burgerhuis op den buiten, uitgeschreven door de Maatschappij van Bouwkunde. te Brussel, is beantwoord geworden door de inzending van 12 ontwerpen, die tentoongesteld zijn geweest in 't lokaal *Het Hert*, Bogaardstraat n^{r} 16. De 1ste prijs is bij verdeeling toegewezen aan de plannen van de heeren C.J. Rau, te Brugge, en Hanssens, te Brussel.

- De heer de Meester van Ravenstein heeft aan het oudheidkundig museum in de Hallepoort eene verzameling munten geschonken, welke geplaatst zijn in de zaal der 3^{e} verdieping.

Brugge. De Vlaamsche Broederbond looft eenen prijs van 500 fr. en een gouden eere metaal uit voor het schrijven der geschiedenis van Brugge's handel in de middeleeuwen, onder aanwijzing der middelen om den handel te doen herleven, zoo de Maere's ontwerp voor het stichten eener zeehaven te Brugge, tot uitvoering komt. Het werk, dat minstens 150 blz. druks in octavo moet uitmaken, wordt het eigendom der maatschappij, ten ware de schrijver het voor eigene rekening mocht willen uitgeven, in welk geval 25 exemplaren aan den Broederbond af te staan zijn. Handschriften vóór 1 Juni 1882 in te zenden aan den voorzitter van den Broederbond, te Brugge.

Soignies. 18 September werd in deze stad een standbeeld van haar voormaligen burgemeester, den senator Wincqz, plechtig ingehuldigd. Het beeld is gemaakt door A. Hambresin. Mev. weduwe Wincqz woonde de plechtigheid bij. Het voetstuk van het beeld is bijzonder fraai. De teekening voor dit voetstuk werd geleverd door den bouwmeester H. Beyaert.

Buitenland

Boulogne. 12 September is alhier het standbeeld ingehuldigd van Frederik Sauvage, den uitvinder van de schroef.

Stockholm. Eerlang zal deze stad het 25-jarig schrijversjubileum vieren van den beroemden Noorweegschen dichter Björnson, die zich onledig houdt met een tooneelstuk dat op den dag van het feest voor de eerste maal zal worden opgevoerd.

Sint-Petersburg. Er is een bouwkundige prijskamp uitgeschreven voor het plan van een gedenkteeken, op te richten nabij het Kremlin te Moscou, ter nagedachtenis van wijlen keizer Alexander II. Buitenlandsche kunstbeoefenaren mogen mededingen. De prijskamp blijft open tot 30 Augustus 1882. De te bezigen bouwmaterialen zijn graniet, porfier, marmer en brons; voor den vorm, de grootte en den aard van het gedenkteeken, dat een millioen roebels kosten mag, is volle vrijheid gelaten. De 4 beste ontwerpen bekomen verscheidenlijk prijzen van 6000, 4000, 3000 en 2000 roebels. Het grondplan en lichtteekeningen der voor het gedenkteeken bestemde plaats zijn verkrijgbaar aan de academie van schoone kunsten te Sint-Petersburg en aan de Russische gezantschappen in al de hoofdsteden van Europa.

Egypte. Men schrijft uit Kaïro dat men bij het dorp Komel-Medauer een dier steenen gevonden heeft welke gedurende het tijdperk van Ptolomaeus met de uitspraken des konings in verschillende talen er in gebeiteld, in de tempels van Egypte bewaard werden. Deze steen bevat een inschrift in drie talen en is na den steen in

twee talen van Rosette die in het Britsch museum, wordt bewaard, en den steen in drie talen van Tams, dien Lepsius in 1866 vond, de derde van dat soort die bekend is.

Sterfgevallen.

PIETRO COSSA, tooneeldichter, te Rome geboren, is einde Augustus overleden, oud 48 jaren. Onder andere schreef hij *Nero*, *Messalina*, *Cleopatra*, *Borgia* en *De Napolitanen in* 1799.

WINTER JONES, eerste bibliothecaris van het Britsch museum, is den 6^{n} September te Henley overleden, 76 jaren oud. Hij gaf onlangs nog eene studie uit over de opgravingen in Assyrië.

Consciencefeest

S. P. Q. B.

Zondag 25 September was de hoofdstad getuige van eene plechtigheid die in hare geschiedboeken zal aangeteekend blijven. Van zeer vroeg zag men vreemdelingen en ontelbare bezoekers uit alle oorden des lands en uit den vreemde opdagen die in feestgewaad waren toegestroomd om den man te vieren die zich reeds zoo lang de bewondering van het beschaafde Europa verworven heeft.

Ten 10 1/2 ure vereenigde men zich aan de Noorderstatie van den staatsspoorweg en vormde zich op de Antwerpsche-laan enz. de onafzienbaar lange stoet van ongeveer 300 maatschappijen en vereenigingen, zoo uit het land als uit den vreemde, in de beste orde.

Tusschen duizende en duizende toeschouwers, eene ware zee van menschenhoofden, zoo verre oogen reiken konden, moesten gendarmen te paard baan breken om voor de ook bij duizenden te tellen deelnemers aan den stoet plaats te bereiden. Voor eenen keizer of koning zou er niet meer volk te been, geene grootere belangstelling hebben kunnen zijn; de Antwerpsche-laan (beter Antwerpsche-lei) glinsterde van goud, zilver en bonte kleuren en zij geleek wel een bosch van vaandels, vlaggen, standaarden en cartels; de bloemtuilen, waartusschen van echt reusachtige grootte, die in den stoet gedragen werden, waren niet te tellen. Geen wonder dan ook, dat dit oogverrukend schouwspel, gekoesterd en verlicht door een prachtigen zonneschijn, bij alle aanwezigen de feestelijke stemming, waarin zij verkeerden, nog verhoogde. Aan het hoofd van den stoet reed het muziekkorps der gidsen, onder het bestuur van den heer J. Staps; daarachter volgden de leden der inrichtingscommissie, de afgevaardigden uit verschillende landen en provinciën en de vertegenwoordigers

der drukpers; de stoet was afgedeeld door prachtige zinnebeeldige cartels, toepasselijk op de verschillende provinciën van het land. West-Vlaanderen trad aan het hoofd der maatschappijen met eene overgroote vlag van blauwe en gele zijde waarop de leeuw van Vlaanderen op gouden grond en een gouden schip op azuur heerlijk uitlosten; hierbij sloten zich aan de leden van de *Breidelcommissie* waarvan Conscience voorzitter is en de *Vlaamsche Broederbond* met een schepen van Brugge in zijn midden; dan volgden met hunne eigenaardige kenteekens, schilden, fluweelen en zijden met goud geborduurde standaarden, enz., de rederijkkamers van Dixmude, Kortrijk, Ninove, Fransch-Vlaanderen, maatschappijen en kunst- en letterkringen uit Gent, St.-Nicolaas, Dendermonde en menigvuldige andere gemeenten uit Oost-Vlaanderen, Limburg (onder andere de *Nicolaï-kring* uit Haelen), Luxemburg, Brabant enz. Onmogelijk ze alle op te teekenen. Antwerpen en Brabant blonken uit. Letterlijk al de maatschappijen van Brussel en uit den omtrek waren aanwezig. *Antwerpen*, *Aan onzen stadgenoot Hendrik Conscience*, zoo luidde het opschrift in zeer groote letteren dat vóór de Antwerpsche maatschappijen, die met meer dan 2000 man opgekomen waren, uitgedragen werd; achter de afdeeling Antwerpen werd een ander opschrift gedragen, gevormd uit de van Conscience bekende spreuk: *Gij zult uw vaderland beminnen en zijne taal en zijnen roem!* De meeste vereenigingen en maatschappijen droegen afzonderlijke kenteekens en brachten bloemtuilen, bloemkorven en kronen mede; de aloude Sint-Lucasgilde, van Leuven, deed zich opmerken door hare gele vlag, met den dubelen arend van Oostenrijk, en de stoet werd gesloten door de maatschappijen uit Mechelen, waartusschen eene der oudste van het land, de *Gilde van den houten kandelaar.*

Ten 11 112 ure zette de optocht zich in beweging onder het spelen van een 20-tal muzieken die hare beste stukken er aan waagden. Een aantal bereden leden der inrichtingscommissie zorgden voor de handhaving der orde, terwijl overal op den doortocht gendarmen te paard den doorgang mogelijk maakten. Men trok onder de toejuiching van het volk dat tot op de daken der huizen zat, langs de Kruidhoflaan, de Koninklijkestraat, de Wetstraat, de Kunstlaan, de Belliard- en Wiertzstraat, naar de woonst van Hendrik Conscience, die zooals men weet het huis van den in 1865 overleden kunstschilder A. Wiertz bewoont. Wijlen de dichter J.M. Dautzenberg heeft in onzen jaargang 1860, blz. 77, eene beschrijving van deze eigenaardige navolging der *Bergruïen van Paestum* geleverd.

Omtrent een uur later bereikte de stoet Conscience's tuin. De voorzitters en leden der inrichtingscommissie, de vreemde afgevaardigden, de vertegenwoordigers der drukpers en een aantal van des schrijvers bijzondere vrienden traden binnen. Kort daarna vertoonde zich Conscience boven den hofmuur aan de menigte. Van reeds zeer vroeg waren den geëerden schrijver uit alle oorden van het land, uit Parijs en van elders in het buitenland, bloemtuilen, lauweren en geschrevene heilwenschen bij honderden toegezonden. In den hof had zich inmiddels een orkest opgesteld en hadden de leerlingen uit de muziekscholen van Sint-Joost-ten-Noode, Schaerbeeck enz., post gevat, om Karel Miry's feestcantate uit te voeren.

Onderwijl trok de stoet onder de oogen van Conscience voorbij; de groote schrijver had het hoofd ontbloot en was zichtbaar sterk bewogen; naarmate de optocht bij het spelen der muzieken en met een letterlijk onafgebroken alverdoovend gejuich hem voorbij trok, werd Conscience door zijne vereerders begroet. De meesten konden niet nalaten, terwijl zij eerbiedig hun hoofddeksel afnamen, ook juichkreten te slaken of

met de hoeden te zwaaien. De geestdrift kende geene palen meer, toen de Antwerpenaren voorbij trokken[1]. De muziek der *Vrije Antwerpenaren* speelde Miry's *Vlaamsche Leeuw* en duizenden mans- en vrouwenstemmen zongen dit schoon en krachtig volkslied

OP STEEN GETEEKEND DOOR H. VERBEYST.

van wijlen Nap. Destanberg mede. Conscience, die gebleven is tot dat de laatste man van den stoet het huis voorbij was, droeg slechts een ordeteeken, namelijk dat van grootofficier der Leopoldsorde.

Daarna begaf hij zich met Julius Hoste, den ieverigen secretaris der commissie, tot de vrienden en vereerders, die in den hof op hem wachtende waren. Aan zijne hand ging zijn geliefde kleinzoon, de 10-jarige zoon van den dichter K. Antheunis, en Conscience's dochter Maria. Met blij gejuich en vreugdetranen werd hij hier onthaald. Mev. Conscience, die sinds bijna 40 jaren lief en leed trouw gedeeld heeft met haren echtgenoot, wiens vreugde en trots zij nog steeds is, stond met mev.

(1) Er werden den 25^{n} September aan den staatsspoorweg te Antwerpen 16,000 reiskaarten afgeleverd.

Antheunis bij een open bovenraam harer woning, om getuige van deze haar zoo na ter harte gaande plechtigheid te zijn.

Toen de begroetingen geschied waren, hield de heer Eug. Stroobant de volgende toespraak:

'Geliefde Conscience!

Nauwelijks was van eenige personen het denkbeeld uitgegaan, U, ter gelegenheid der verschijning van uw honderdste boekdeel, een nationaal huldebewijs aan te bieden, of het vieren van zulk feest was besloten.

Ons volk gevoelde sinds lang, welken grooten dank het U verschuldigd was; het brandde van verlangen, om U zijne onbegrensde bewondering, zijne innige verknochtheid te betuigen.

Met welke geestdrift werd dan ook de aankondiging van uw jubelfeest begroet!

Hoe rees, in het gansche land, ja geheel Europa door, - zelfs in andere wereldstreken - eene algemeene lofspraak op, ter eere van hem, dien wij *onzen* Conscience mogen noemen!

Dit reeds was een feest voor uwe duizende bewonderaars en vrienden!

En hoe talrijk kwamen de bijdragen toegevloeid! Elkeen wilde medehelpen: klein en groot, jong en oud, rijk en arm...

Ja, daar zijn menige penningen gegeven, dubbel van waarde, omdat zij zuur verdiend en uit z u i v e r e genegenheid gestort zijn!

Doch niet alleen inschrijvingen bewezen hoe groot de verkleefdheid voor onzen Conscience was, - het kwam er op aan, den g r o o t s t e n schrijver - kunstenaar te vieren - en weldra bleek het dat, even als de kunsten *zusters*, de echte kunstenaars *broeders* zijn.

En meesters in alle kunstvakken sloten zich bij de letterkundigen aan, en kwamen de commissie ter hulp tot het inrichten van het feest, dat wij hopen uwer waardig te zijn.

Eindelijk is de heuglijke dag aangebroken.

Aan mij, uw ouden en trouwen vriend, valt de eer te beurt, U, namens de commissie, tot het feest uit te noodigen, en U, de eerste, hartelijk geluk te wenschen!

Kom en zie!

Duizenden, uit alle Vlaamsche gouwen, zijn hier bijeengestroomd; - ook afgevaardigden uit den vreemde hebben zich bij ons aangesloten; - het gansche Dietsche volk is rondom

U geschaard, om zijnen schrijver toe te juichen, en U, uit de volheid van zijn hart, te betoogen hoe zeer het U hoogacht, hoe zeer het U lief heeft:

- Omdat gij steeds de eerste en moedigste strijder geweest zijt voor de rechten onzer moedertaal, en, door uw talent, eerbied voor haar hebt afgedwongen, zelfs bij hare ergste vijanden!

- Omdat gij in treffende tafereelen de heldendaden en vrijheidsliefde onzer voorvaderen hebt opgeluisterd!

- Omdat gij, in uwe talrijke romans, het leven en streven, het lijden en strijden des volks met onvergelijkbare fijnheid en diepte van gevoel hebt afgeschilderd!

- Omdat, door uwen kunstroem onafscheidbaar te maken van den roem uws stams, gij den naam van Vlaming de gansche wereld door vermaard hebt gemaakt!

- Het Dietsche volk eert U:

- Omdat gij in uwe kunstwerken geëerbiedigd hebt wat dit volk eerbiedwaardigs in zich draagt:

Reinheid van zeden;

Oprechtheid van gemoed;

Huwelijkstrouw, kinderliefde, heiligheid der familiebanden en liefde tot het vaderland en de moedertaal!

Het Dietsche volk bemint U:

- Omdat gij het, in uwe werken, getroost hebt en goeden raad gegeven, door het geloof aan deugd en recht; door voorbeelden van edele daden, van moed, en van betrouwen op de Hemelsche Voorzienigheid!

Voorwaar de grootste belooning eens kunstenaars is wel:

- Te zien hoe het volk, waarvoor hij werkt, zijne gewrochten hoogschat; - te weten, hoe de menigte, door zijne kunst betooverd, zich geheel door hem laat leiden; - dien invloed, die macht te mogen aanwenden ten goede; - de schoonste vruchten te zien rijpen van wat hij in het hart zijns volks gezaaid heeft.

Deze belooning wordt U, Conscience, heden aangeboden; zij komt U in volle recht toe.

- Zij is de belooning eener lange reeks jaren van onophoudend streven; van eenen reusachtigen arbeid.

Gode zij dank!

Die onvermoeibare werkzaamheid is niet verlamd; die rijke bron is niet uitgeput!

Neen! Immer frisch en helder is uw geest, - steeds jong en mild is uw hart gebleven!

En uw honderdste boekdeel, uw *Geld en Adel* schittert naast uwe vorige meesterwerken, als een der schoonste, misschien wel het schoonste van allen!

Moge de Hemel nog lange jaren U de kracht verleenen om uw heerlijk en weldoende werk voort te zetten; - om nog eene nieuwe reeks meesterstukken te scheppen!

Moge God den wensch verhooren, hier uit duizende Vlaamsche zielen opgestegen, - den wensch, die alle jubelzangen van dit feest zal overheerschen, als de zuiverste uitdrukking van geestdrift en vurige genegenheid: - dien wensch zoo eenvoudig, zoo oprecht en, o! zoo diep gevoeld, die mij als een gebed van de lippen vloeit: *Lang leve Conscience!*'

De verschillende malen door toejuichingen afgebrokene rede werd kort maar goed en echt gemoedelijk door Conscience beantwoord; hij sprak met die wegsleepende

en gevoelvolle stem, waarmede hij de Vlaamsche strijders reeds van voor ruim 30 jaren bezielde; hij zegde:

Mijnheeren, sta mij toe dat ik u bedanke. Wat gij voor mij doet, dwingt mijne innige erkentelijkheid af. Ik laat mij echter door de grootsche betooging die gij ingericht hebt, ter gelegenheid der verschijning van mijn dusgenaamd 100ste boekdeel met bedriegen. Ik weel wel, dat ik die hulde niet verdien. Maar iets gaat mij nader aan het hart: al die kronen, al die bloemtuilen, al die glans zouden voor mij van weinig waarde zijn, indien ik niet wist dat daarachter het hart van het Vlaamsche volk leeft, dat het mij gegeven werd datgene te bereiken, wat ik immer heb betracht, wat het doel was van gansch mijn streven, namelijk u allen tot vrienden te tellen. (Warme toejuiching.)

Ik zal in den loop van dezen dag nog de gelegenheid hebben, u mijne erkentelijkheid te betuigen voor al de moeite die gij u hebt gegeven om deze betooging in te richten. Maar waarvoor ik u echter van nu af bijzonderlijk wil bedanken, is dat gij mijn ouden vriend en strijdgenoot den heer Stroobant als uwen tolk gekozen hebt om mij de eerste hier het woord toe te sturen.

Toen wij, vele jaren geleden, den strijd voor onze taal begonnen, stond ook Stroobant mede in onze rangen, en later ving hij te Brussel aan het hoofd van den *Wijngaard* den strijd aan, op een oogenblik dat er bijna geene hoop op welgelukken bestond, en wij niets anders konden verwachten dan miskenning en minachting; op een oogenblik, dat de weinige Vlaamsche strijders hunnen moed moesten putten niet in de hoop op belooning, maar uit de reine bron van onbaatzuchtige liefde voor het volk en de moedertaal!

Ik dank u, Mijnheeren, ik dank u, oude strijdmakker, oude vriend!'

Aan het einde dezer aandachtig aanhoorde en warm toegejuichte rede, omhelsde Conscience den heer Eug. Stroobant.

De twee voor de goede zaak vergrijsde strijders stonden nog hand in hand, toen aller oplettendheid gaande werd gemaakt door een indrukwekkend fanfarengeschal, aangeheven onder de leiding van den heer C. Bender, gevolgd van een welluidend gezang, dat eensklaps in de nabijheid weerklonk. Het was de cantate: *In Conscience's tuin*, van Em. Hiel, getoonzet door Karel Miry, door 1200 stemmen gezongen, met begeleiding van fanfaren, onder de leiding van E. Warnots en waarvan wij hier de woorden laten volgen:

Meisjes.
In onze kleine woning
Vloeit uwe zoete taal,
Een bron van melk en honing,
In menig schoon verhaal.

Knapen.
In onze ruime woning
Klinkt uwe rijke taal,
Als 't lied der zangers koning,
Den koning nachtegaal.

Te zamen.
Ge zingt om leed te linderen,
En laaft met reinen lust;
Als moeder die, ons, kinderen
Vol warme liefde kust.
(Fanfarengeschal.)

Mannen.

Wee! Wee!
Welk bang geschreeuw....
Wordt Vlaandren overvallen?
Wee! Wee!

Duizend, duizend Gallen
Woeden in ons midden.
Wij siddren, wij knielen,
Wij bidden....
***
Hee! Hee!
Vlaandren den Leeuw!
't Recht moet ons bezielen;
Vrijheid dwang vernielen;
Vlamings, op! kampt allen...
Hee! de vreemden vluchten, vallen.
't Recht moet ons bezielen!
Hee! Hee!
Vlaandren den Leeuw.

Marsch.
Die kreet uit vroegre tijden
Herwekt gij op in ons.
Gij leert ons handlen, strijden,
Met vreugdig hertgebons;
En eert gij bij de vrouwen,
Der reinheid liefdekrans;
Door vaderlandsch vertrouwen
Sticht gij den moed des mans.
***
O, Vlaanderlands misprijzen,
Door vreemden dwang en hoon,
Dat durft gij stout verwijzen,
Gij, Vlaandrens braafste zoon.
Gij, wekker onzer herten,
Door vaderlandschen roem;
Gij plant voor onze smerten
Der kunsten frissche bloem.
***
En uit die bloem zal bloeien
Het mildste kloekste zaad;
En uit dit zaad zal groeien,
Een volk dat nooit vergaat,
Welaan, wij zullen geven,
Bezield door uwen geest,
Uit eigen kunst, ons leven,
Dat tijd noch laster vreest.

(Aan dit gedeelte van het lied gekomen, zwierden de jongens met lauwertakken, waarvan zij voorzien waren, en boden de 600 jeugdige zangeresjes den bezongene, die in eenen leuningstoel was gezeten, evenveel bloemtuilen aan.)

Knapen.
Neem onze lauwers aan,
o Dichter uitgelezen.
Wij volgen de eerebaan,
Door u ons aangewezen
Jochij! Jochij!
Vlaamsch en vrij.

***

Meisjes.
Neem onze bloemen aan,
o Dichter nooit volprezen,
Gij zegent ons bestaan,
Als wij, u lievend, lezen.
Jochij! Jochij!
Vlaamsch en vrij.

Te zamen.
Door moeders vreugdgetraan,
Wordt hier ons werk geprezen,
Wij volgen uwe baan;
Waar kan men beter wezen?

Knapen.
Neem onze lauwers aan,

Meisjes.
Neem onze bloemen aan.

Te zamen.
o Dichter uitgelezen,
Wij volgen uwe baan.
Jochij! Jochij!
Vlaamsch en vrij.

Optocht. - Allen.
Heil en eere!
Heil en eere!
U, die 't vaderland versiert.
Dat uw geest de feest beheere,
Die het volk voor u thans viert.
Geest van liefde! geest van vreê!
Kom, Conscience, kom meê! kom meê!
Snoer thans in vreugdeband,
's Vlamings hert en 's Vlamings hand!
Kom meê! Kom meê!
Roem van 't vaderland!

Terwijl den jeugdigen zangers en zangeresjes versnaperingen werden aangeboden, stapte Conscience met zijn gezin en de leden der inrichtingscommissie in prachtige opene rijtuigen om den stoet te volgen. In de eerste koets nam Conscience plaats met zijne gade, den kleinen H. Antheunis, en de twee voorzitters. Achter dit rijtuig volgden te voet Conscience's bijzondere en oudste vrienden, waartusschen de heeren Alberdingk Thijm, F. Carpentero, J. De Bom, D. Delcroix, Edw. Dujardin, dr. C.J. Hansen, Aug. Snieders, F. Jos. Van den Branden, A. Van Rotterdam, P. Vierhout, P. Willems, de opmaker van dit verslag en anderen.

In het tweede rijtuig zaten de heer en mev. G. Antheunis en de uitgevers P. Van Dieren en J. Vuylsteke. In de volgende rijtuigen, leden der verschillende commissiën en afgevaardigden uit Holland, Duitschland, Frankrijk enz.

De zoo bonte als indrukwekkende stoet trok door de volgende straten, waar van de meeste huizen Belgische en Nederlandsche vlaggen wapperden en het ook verschillende malen als 't ware bloemen regende, zoodat Conscience's rijtuig er als

mede gevuld was: Vauthierstraat, Waverschesteenweg, Marnixstraat, Troonplaats, Paleizenplaats, Koninklijkeplaats, Berg-van-'t-Hof, Magdalenasteenweg, Grasmarkt, Oude-Kleerkoopersstraat, Muntplaats, Nieuwstraat, Noorderlaan, Anspachlaan, om eindelijk de Beurs te bereiken.

De voorgevel der Beurs was prachtig versierd; bovenop prijkte in reusachtige gouden letters: VOLKSHULDE AAN HENDRIK CONSCIENCE! Links en rechts, tusschen de kolommen, op wuivende doeken, kon men ook in gouden letters de titels lezen van al de werken van Conscience. Ruim ten 2 1/2 ure beklom Conscience de trappen der Beurs. Met zijne echtge-

noote, zijn schoonzoon en dezes vrouw en hun zoontje, nam hij plaats bovenaan op de groote trap, waar prachtige zetels gereed gezet stonden; de voorzitters en leden der inrichtingscommissie schaarden zich rond hem. Terwijl de stoet in goede orde voorbij trok, kwamen de afgevaardigden der maatschappijen beurtelings bloemtuilen, kronen en bloemkorven op de treden van de trap nederleggen, die weldra een reusachtig bloemenbed geleek te zijn.

De fanfarenmaatschappij *H. Cecilia*, van Etterbeek, was vergezeld van een aantal in wit en blauw gekleede maagdekens, die bloemenfestoenen kwamen aanbieden. Ondanks de toejuichingen der bij duizenden opeengepakte toeschouwers, kon de groote schrijver zich niet weerhouden te glimlachen; maar in zijne oogen parelden tranen van aandoening. Ook de Amsterdamsche vereeniging *Hooger zij ons doel*, met blauw vaandel, wekte veel aandacht en werd warm toegejuicht.

Reeds van voor 1 uur, was het ruime Beursgebouw, waar het feest ten 2 ure aanvang nemen zou, opgepropt van volk; op de plaats der fondsenhandelaars was eene verhevenheid gemaakt, die met de borstbeelden van Leopold II en Willem III prijkte en waar de volgende uit vrijwillige bijdragen bekostigde geschenken waren uitgestald:

1. Eene zwarte lijst, waarin achter glas, een fraai bij L. Van Ryswyck te Antwerpen, in zilver gedreven schild, in den stijl der Vlaamsche kunstherbloeiing, met het portret van Hendrik Conscience, volgens het naar 't leven gemaakt model van den Antwerpschen beeldhouwer Frans Deckers; het zinnebeeldige schild werd geteekend door P. Gassée, te Brussel, geboetseerd door F. Van Dievoort, te Antwerpen; het geheel ongeveer 1 meter hoog;

2. Een levensgroot bronzen borstbeeld van Conscience, vervaardigd door J. Lambeaux, van Antwerpen;

3. Het prachtig ingelijst welgelijkend gesteendrukt portret van Conscience, door F. Van Loo, van Gent.

Het was 3 ure, toen Conscience onder een oorverdoovend geestdriftig gejuich de Beurs binnentrad, omringd en gevolgd door de niet gemakkelijk te tellen vaandel-, standaard- en carteldragers uit den stoet. Die intocht mocht naar waarheid vorstelijk worden genoemd.

Het muziekkorps der grenadiers, onder de leiding van den heer C. Bender, speelde een zegemarsch, terwijl Conscience en zijne familie zich nederzetteden; aan des schrijvers rechterzijde werd plaats genomen door den heer K. Buls, dienstdoenden burgemeester van Brussel.

Na den keurig uitgevoerden feestmarsch, volgde een openingsstuk van H. Waelput, dat de begaafde Gentsche toondichter voor deze gelegenheid geschreven had en zich door een echt oorspronkelijk Vlaamsch karakter kenmerkt. De krachtige frissche muziek werd zeer toegejuicht.

De heer Emanuel Van Driessche bekwam daarna het woord voor het uitspreken der volgende redevoering:

> ‘Mijne Heeren,
> Het is hoogtijd in Vlaanderen.
> Het Dietsche volk, uit alle gouwen, is tot eene buitengewone, nimmer hier gepleegde feestelijkheid opgeroepen.
> Het geldt hier geene bloote hulde door vrienden aan een vriend, door bewonderaars der fraaie letteren aan een uitstekend schrijver gebracht,

maar tevens de verheerlijking van een verheven sociaal grondbeginsel door een ganschen volksstam, die, beseffend dat zijn bestaan afhangt van zijne zelfstandige ontwikkeling in eigen taal en zeden, bij deze gelegenheid zich boven allen partijgeest verheft, en over zijne grenzen heenblikt, om, in het aanschijn der beschaafde wereld, zijn wil en levenskracht te bevestigen.
De honderden die, vóór eenige dagen, het ontwerp opvatteden den beroemdsten onzer schrijvers - in ons midden de trouwe verpersoonlijking van dit verheven grondbeginsel - eene schitterende hulde te brengen, zijn oogslags tot duizenden en duizenden aangegroeid. Zij woelen en juichen op dit uur in Brussels oude veste.
De tolk aller kloppende, opgetogene, blakende harten te wezen is de zoo vereerende als bezwaarlijke zending, welke ik hier te vervullen heb.
Met schroom komt in mij de vraag op: hoe zal ik waardig tot de hoogte zulker edele taak, tot de vervulling zulker kiesche plicht reiken?
Zou ik eene levensbeschrijving van den grooten man schetsen? O neen: de bijzonderheden van zijn eenvoudig en werkzaam leven liggen in ieders geheugen!... Zou ik den letterlof van den gevierden schrijver uitbazuinen? Even min: van ieders lippen vloeien woorden van bewondering!... Zou ik de goedhartigheid, het aanminnig charakter van den gemoedelijken Vlaming afschilderen? Wel, wie kent hem niet? wie, onder ons, die het voorrecht genoot in zijn broederlijken omgang toegelaten te worden, stelt zijne vriendschap niet op duren prijs?
Hooger moeten dus onze blikken zich richten; dieper moet ons hart gevoelen; breeder moet onze geest denken.
Het vraagstuk, wat heilzamen invloed, wat uitgestrekte macht een enkel mensch, een genie, gewapend met pen en woord op zijne stam- en tijdgenooten kan uitoefenen; hoe hij het verleden heropwekt, het tegenwoordige verzekert en de toekomst voorbereidt, is, voorwaar, een onderwerp elken denker, elken navorscher overwaardig.... en dit, M.H., zal de grondslag dezer rede wezen.
Wellicht ware ik voor die bezwaarlijke taak teruggeweken, hadde mij, eenerzijds, mijn hart niet ingesproken: dit huldefeest heeft eene hoogere beteekenis; het geldt hier niet alleen den roem van den voortreffelijksten onzer zonen, maar tevens de verdediging van den immer lijdenden en strijdenden Dietschen volksstam! hadde ik, anderzijds, niet de stelligste overtuiging dat ook gij, tot wien ik het woord richt, met de edelste en verhevenste gevoelens bezield zijt; ja, van geestdrift blaakt voor alles wat tot bevestiging onzer volksdommelijkheid kan medewerken, en gij mij dus, uit hoofde mijner loflijke inzichten, met aandacht en welwillendheid zult aanhooren....
Hij, die de annalen van den Dietschen stam opslaat en de lotgevallen van dit volk inziet en overdenkt, wordt getroffen door een feit dat alle gebeurtenissen beheerscht: iedere maal dat de Vlamingen, in den loop der eeuwen, zelven over hunne lotsbestemming konden beschikken, toonden zij zich groot, machtig en roemrijk!... maar, helaas! meestal waren zij de speelbal der wisselvalligheden, het slachtoffer der verdrukking!...
Te midden van het wapengeknars der leenheeren, vochten zij zich vrij en ontwikkelden hunne krachten door kunst en nijverheid, ja, legden de

grondslagen der machtige gemeente! Dit volk, het eerste der wereld, dat tegen dwingelandij dorst opstaan met het wapen in de vuist, verpletterde zijne ver-

drukkers, en huldigde, voor de eerste maal in Europa, de volksheerschappij!....
Maar de vorsten van het Burgondisch huis zouden, door eene snood en sluw berekende Fransche staatkunde, dit vermetel ras verlammen, de vrijheidszucht dempen en de volksheerschappij vernielen. Karel de Vijfde zou het oppergezag der vorsten invoeren, en alles onder zijn machtigen scepter doen buigen. Philips de Tweede zou aanleiding geven tot de heugelijke en bloedige feiten der Nederlansche omwenteling; vervolgens zouden wij, onder Oostenrijksche overheersching, voor het sociaal leven, een tijdperk van onmacht en doodslaap doorleven, tot dat de Fransche republiek, die den oorlogzuchtigen Buonapart baren moest, hier alles zou verwoesten en verdelgen!
Eindelijk, in 1814, werd door de mogendheden van Europa het feit bekrachtigd dat zij, die sinds eeuwen te zamen leden en streden, voortaan te zamen zouden leven en genieten!...
Het koninkrijk der Vereenigde Nederlanden werd gesticht, en verbaasde weldra de wereld door zijnen handels- en nijverheidsbloei!...
Maar nog eens - niet om onzer belangen, maar tot voldoening van heersch- en hebzucht onder machtige naburen - moest het heilwerk van 1814 vernietigd!.... 1830 daagde... het feit der scheuring werd volbracht! En afgezonderd, machteloos, aan ons zelven overgelaten, zegden ons nu die zelfde Europeesche mogendheden, welke 16 jaren vroeger te Weenen onze macht en grootheid stichteden: “Doet wat ge wilt!....”
En wij deden wat de wijsheid gebood: wij schonken ons zelven de vrijheid!.... Voortaan zou dan ook onze lotsbestemming van ons zelven afhangen.
Doch, welk was onze toestand?
Het tijdperk van 1814 tot 1830 had, wel is waar, kiemen en grondslagen gelegd; maar zulk een tijdsbestek was te kort om zedelijke en stoffelijke zaken tot rijpheid te doen gedijen, en vruchten af te werpen: de beschavende invloed van Noord-Nederland, onze nijverheid, de handel met de koloniën, immers, alle ontwerpen van wordende grootheid lagen op eens verbroken...
Daarentegen bleven nog immer de verderfelijke beginselen van vroegere Spaansche, Oostenrijksche en Fransche overheersching in het volk voortleven; het gevoel van zelfstandigheid, van eigenaardige ontwikkeling was hier te lande uitgedoofd; de sporen dier mannelijke gaven, waarop de grootheid onzer vaderen steunde, waren uit den geest des Vlamings gewischt; als volk stonden wij kracht- en machteloos!... Terwijl het onvermijdelijk was dat sommige onzer naburen, die hier den oproergeest hadden aangevuurd, en met vreugde de scheuring van Noord en Zuid hadden gezien, van de gelegenheid gebruik zouden maken om dat pas herborene volk uit te buiten en te beheerschen.....
Dit gebeurde, helaas!... Hier werd alles op Franschen leest geschoeid: leger, bestuur, onderwijs, rechtspleging, alles was Fransch!.... handel en nijverheid leden onder de concurrentie van Engeland.... en, hoe men de

taal des volks miskende en verdrong zal immer eene vlek in de staatkundige geschiedenis van België blijven!....
Het psychologisch beginsel, dat ten duidelijkste bepaalt, welken rechtstreekschen invloed de moedertaal op de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling van den mensch uitoefent, schijnt hier destijds voor allen, die aan het hoofd der zaken stonden, eene doode letter te zijn gebleven. Heden nog is het niet helder in den geest van al onze landgenooten, dat elke taalmiskenning eene wezenlijke verdrukking is! Het is evenwel een axioma voor den zielkundige dat onverstane woorden en klanken de verstandelijke vermogens van den menschelijken geest verstompen, verlammen en verduisteren; even onbetwistbaar bewezen is het, dat woorden en klanken eerst dan heilzame indrukken teweegbrengen, gevoelens opwekken, tot denken aansporen, licht in den geest storten, wanneer ze in hunnen grondzin, met hunne gebruikelijke beteekenis, met hunne eigenaardige kleur begrepen worden. - Zag men ooit zoo een onzin! zij, die hoogst op vrijheid en verlichting bralden, wilden een ganschen volksstam tot een zedelijken dood doemen met de geestheldere taal des volks te verdrukken en er eene vreemde, onbegrepene, op te dringen!...
De geschiedenis getuigt nochtans dat alle dwingelanden in de verste oudheid, even als in de moderne tijden, dit zelfde middel gebruikt hebben om de volkeren te onderdrukken en te verslaven!... En, evenzoo, bevestigt zij, dat alle wijze volkeren hunne taal op hoogen prijs stellen, ja, dezelve doen dienen tot bekrachtiging hunner zelfstandigheid en zedelijke verheffing!
Ziedaar, Mijnheeren, de omstandigheden in welke de man opstond, dien wij heden vieren, als een genius, als een opbeurder van het nationaal gevoel, als een heldhaftige verdediger van den Dietschen volksstam.
Hij had in zijn helder en veelomvattend brein berekend wat van het Vlaamsche volk geworden zou, indien men er, uit moedwil of onwetendheid, in gelukte hetzelve van zijne taal en zeden te berooven, zijn Germaanschen aard te verbasteren om dezen door wuften zuiderblaai te vervangen!... O ja, het was hem duidelijk dat zulk een volk verdorven, verloren was, ja, in schande en ellende moest vergaan!
Tegen zoo vreeslijk een onheil, moest dan ook dringend een wijs, een nationaal plan van werking worden opgevat:
De moedertaal diende in eer gehouden en beoefend te worden; zij alleen kon het eenige, het natuurlijke voertuig van volksbeschaving en verzedelijking wezen
De Vlaming zou, door de herinnering aan vroegere, roemrijke dagen, uit zijne onverschilligheid wakker geschud, vertrouwen in zich zelve krijgen, en weer tot zelfstandigheid herleven.
De oude, zuivere Vlaamsche zeden moesten op nieuw den grondslag van huislijk geluk en maatschappelijken voorspoed worden.
Tegen de onvaderlandsche strekking van het openbaar bestuur, tegen de valsche meening van een groot deel der bevolking moest krachtdadig worden ingegaan: men zou niet ongestoord de rechten der Vlamingen krenken!..
De vrijheid van een volk wordt bepaald door het feit “dat de wet met het recht overeenstemt.” Het vrij gebruik der moedertaal is een natuurlijk

recht, en de wet miskende dit recht. Zoo lang dit het geval zou wezen voor de Vlamingen in België, zouden dezen rechtmatig hunne grieven doen gelden.
Eenige jonge, wakkere mannen, met Conscience aan het hoofd, stonden op....
Men schreef!.... men sprak!....
De vaderlandsche letterkunde was herboren, en de Vlaamsche beweging in werking gebracht.
Doch, de strijd zou lang en hardnekkig wezen.
Want de vraag deed zich voor: zou het volk, dat onder opvolgende overheerschingen zijne taal verleerd had, het geschrevene lezen? Zou het volk, dat, voor alle staatsleven in slaap gewiegd, onverschillig geworden was, naar het gesprokene luisteren?
Hier, mijnheeren, treedt onze feestheld zijne glorierijke loopbaan in: of het volk zou lezen en luisteren, kon bloot afhangen van hetgeen men schrijven en spreken zou. En,

het hoeft heden voor niemand betoogd, Conscience, de gemoedelijke, de gevoelvolle, de treffende, de zoo hartlijk medesleepende romanschrijver, heeft eerst het volk tot lezen verlokt; Conscience, de volkslievende, de bezielde, de beheerschende redenaar, heeft eerst het volk tot luisteren gedwongen!

De *Leeuw van Vlaanderen* verscheen. Dit meesterstuk, van zoo grootsche en vaderlandsche opvatting, bracht als een electrieke schok in Vlaamsch-België te weeg; verbazing bij de eenen, opgetogenheid bij de anderen. De Vlaming die, sinds lang zijner vroegere grootheid onbewust, ook zijne eigene kracht betwijfelde, leerde er de heldendaden zijner vaderen kennen en bewonderen!... Met rechtmatige fierheid, zag hij op zijn verleden terug.... en begreep dat ook hij, afstammeling van die helden, welke de dwingelanden voor hunne burgermacht deden beven en buigen, ja, hunne rechten ten koste van hun bloed verwonnen, dat ook hij nog eenmaal groot en machtig kon worden!... dat hij niet langer schimp en vernedering zou verduren!... dat hij zich waardig zijner vaderen zou toonen, en zijn recht tot beschaving en maatschappelijken invloed zou eischen! Nimmer heeft een boek dieperen indruk op ons volk gemaakt, heilzameren invloed uitgeoefend.

Zij, die de reddende Vlaamsche beweging nog met spot en minachting bejegenden, moesten het ook weten op wat al kunsten vrijheidsroem de Vlaming aanspraak maakte, en Conscience beklom het spreekgestoelte te midden zijner tegenstrevers om den luister onzer oude *Gilden* te ontvouwen, en daarbij het bewijs te leveren dat hij even talentvol op het gebied der welsprekendheid was als op dit der romanliteratuur.

Ons volk aldus tot een nieuw, tot een zelfstandig leven opgewekt, moest ook tot zijne eigenaardige, zijne eenvoudige, zuivere zeden terug worden gebracht.

Dit zou geschieden met eene aanzienlijke reeks huislijke tafereelen, trouwe weerspiegelingen van den Vlaamschen volksaard, waarbij immer in geleidelijken, naar de natuur afgezienen trant, het ons eigene verheerlijkt en het wufte vreemde gegispt wordt, waar de deugd zich met verlokkende kleuren, en de ondeugd onder terugstootende vormen vertoont. Van welken schrijver kan zoo te recht, als van Conscience, getuigd worden: “hij heeft niemand verdorven, maar allen verbeterd.”

Inderdaad, na lezing zijner werken, voelt men zich gelukkiger, sterker om den tegenspoed te bevechten, bedaarder om den voorspoed te genieten; bemoedigd om der wisselvalligheden het hoofd te bieden; gestemd om het goede te doen en het kwade te schuwen; immers, zoo natuurlijk, zoo treffend is bij hem de voorstelling der feiten, dat de deugd des schrijvers onweerstaanbaar in het hart des lezers sluipt, en er onuitwischbare sporen laat.

Aan zulken voortreffelijken, heilzamen arbeid wijdt nu onze groote man bijna eene halve eeuw; zijne onvermoeibare werkzaamheid, zijn immer scheppend vernuft leverden, ten nutte zijner taalgenooten en ter bewondering der letterwereld, *honderd boekdeelen*, allen van degelijken en deugdelijken inhoud, allen uit dezelfde edele ziel gevloeid, allen met

hetzelfde volks- en vaderlandslievend hart opgevat, allen met denzelfden helderen geest bewerkt; 't zij ze uit de geschiedenis of uit de verbeelding geput zijn, of tot de welsprekendheid behooren.
Die onwaardeerbare schat, o, mijne taalgenooten! is de onze!.. Conscience heeft hem den Dietschen volke uit edelmoedigheid en liefde geschonken, tot pand onzer zelfstandige volkswaarde, voor heden en voor de toekomst!...

Immers, wie zal de uitgestrektheid van den invloed berekenen, dien Conscience's werken op den volksgeest hier te lande hebben uitgeoefend, nog dagelijks uitoefenen en in de toekomst uitoefenen zullen!... In welk huisgezin worden ze niet gelezen, verteld en besproken! in welke school voor de jeugd niet ter studie en ten voorbeelde gesteld!.. In onze reeds zoo talrijke volksboekerijen, getuigen de bibliothecarissen eenstemmig dat Conscience's werken alleen meer lezers vinden dan die van al onze overige schrijvers te zamen.
Voorzeker hebben, in deze laatste tijden, in België, tal van verdienstelijke mannen geijverd, en, op het gebied der kunst, der wetenschap en stoffelijke welvaart tot roem en voorspoed des lands veel bijgebracht; op geen tijdstip hunner geschiedenis kunnen de Vlamingen er op roemen een zoo groot getal verdienstelijke, ja, uitstekende prozaschrijvers en dichters, schilders en toonzetters te hebben voortgebracht; maar van wien kan men getuigen dat hij, in zoo ruime mate als Conscience, het Vlaamsche volk tot zijn zelfstandig leven opgewekt, de harten verzedelijkt, de geesten opgehelderd.... en tot denken gedwongen heeft!...
Gewis hebben onze algemeene en aanhoudende protesten tegen de miskenning onzer taalrechten krachtdadig meegeholpen om den wetgever, één voor één, de herstelling onzer grieven af te persen; maar mocht de staatsman vooreerst die protesten als bloote opborrelingen van ongegronde misnoegdheid, of persoonlijke propaganda, beschouwen, tegen den plechtig uitgedrukten wil van het door Conscience verdietschte volk, kon hij niet langer verzet inbrengen, zonder zich tot een verblinden partijganger te verlagen!...
Aan geen ernstig mensch ontsnapt het heden, dat het de stellig en plechtig uitgedrukte wil van het Vlaamsche volk is, in en door zijne eigene taal ontwikkeld te worden; met en door zijne eigene zeden zijne grootheid en voorspoed te bewerken; ja, als vroeger, door kunst en nijverheid aan het hoofd der beschaafde volkeren te staan!...
Die rechtmatige, vast beradene openbaring van den wil des volks; die onwrikbare stemming tot behoud van eigen taal en zeden; dit vertrouwen in de toekomst om andermaal macht en grootheid te veroveren... dit alles, o Conscience, is hoofdzakelijk uw werk!..
Gij immers waart de baanbreker bij den aanvang van den strijd; de wijze leidsman in de latere worsteling, te allen tijde ons opperhoofd, waarin wij een onbegrensd vertrouwen stelden. Uwe schriften, in alle beschaafde talen der wereld overgezet, hebben immers met *uwen* roemrijken naam *onzen* naam van Vlaming tot de uiteinden der wereld verbreid, en der vreemde natiën eerbied voor onze taal en heilige volkszaak afgedwongen.

Het Vlaamsche volk weet de diensten zijn er doorluchtige zonen te erkennen, en... zich dankbaar te toonen.
Daarom ziet gij op dit uur gansch Vlaanderen trotsch, opgetogen, juichend rond U geschaard; daarom zijn ook andere taalgenooten van over de grenzen, onze Noordnederlandsche broeders, onze voormalige landgenooten uit Fransch-Vlaanderen toegesneld; daarom hebben tal van stamgenooten uit Duitschland, ja zelfs van over den Oceaan, uit het Verre Westen, U gelukwenschen toegestuurd; allen, als wij, de onverstaanbare zielsbehoefte gevoelende U in het aanschijn der beschaafde wereld eene verdiende hulde te brengen, uw genie te verheerlijken, uwen naam te doen weergalmen als dien des verbreiders van onzen letterroem, als dien des redders van den Dietschen stam in België!...
Het nageslacht zal uwe onsterfelijkheid bekrachtigen, niet alleen om het "schoone" dat gij hebt geschreven, maar ook om het "goede" dat gij hebt gesticht!... Want, moesten andermaal tijden van verdrukking ons komen teisteren, de verdrukkers zouden hier een wijs en beraden volk vinden, dat, met uwe grondbeginselen gevoed, met uw Vlaamschen geest

bezield, uit eigene kracht de noodige middelen zou putten om zijne zelfstandigheid en vrijheid ongeschonden te bewaren!...
Heil, Conscience!.... Heil, Vlaanderens roemrijke zoon!....'

Toen Conscience opstond om de redevoering te beantwoorden, brak er als een storm van toejuichingen los, die vrij wat tijd noodig had om te bedaren Eindelijk ontstond er stilte - zelfs eene zeer diepe stilte - en kon de held van het feest aan het woord komen. Hij sprak als volgt, met eene allengs vaster en voller wordende stem:

'Mijnheeren en mevrouwen,
Verleden jaar vierden wij hier 50 jaren vrede en voorspoed; dit jaar vieren wij de zegepraal van eene halve eeuw onverpoosd en onafgebroken strijden ter verkrijging onzer rechten en heropbeuring onzer schoone moedertaal!

De betooging die heden plaats heeft, en waarvoor al de vrienden onzer taal - tot welke gezindheid zij ook behooren - toegestroomd zijn van alle kanten des lands en zelfs uit den vreemde, is zóó grootsch, zóó indrukwekkend, dat indien een man ze voor zich alleen moest aanvaarden, het voldoende zijn zou om er zinneloos van te worden.
Ik weet zeer goed, welke hoedanigheden de hemel mij niet geschonken heeft; laat mij toe mijnen persoon ter zijde te stellen, opdat ook ik genoegen moge hebben van hetgeen hier geschiedt.
Vergeet niet, dat ik niet alleen gearbeid heb; vergeet toch niet, dat velen den slaap der dooden zijn ingegaan en lang in 't graf reeds rusten, die zooveel voor de Vlaamsche zaak hebben gewerkt als ik moge gedaan hebben. (Toejuichingen.)
Noemt mij geen vernuft; ik ben geen vernuft; maar gij, Vlaamsche mannen en vrouwen, gij bemint mij... (Ja, ja! Langdurig gejuich.)
Is het omdat ik een vernuft zou zijn?... Neen, maar omdat mijn hart met uw hart overeenstemt. Omdat wij altijd naar hetzelfde doel hebben gestreefd. Uwe liefde tot de moedertaal, uwe deugden, uwe echtelijke trouw heb ik geschetst en ik heb u altijd geëerbiedigd tot in de minste mijner geschriften. Dààrom hebt gij mij lief, gelijk ik u altijd bemind heb. (Toejuichingen.)
Wat mij bewoog tot schrijven, was niet de zucht naar roem, maar het verlangen eens de belooning te smaken die gij mij heden brengt, eene belooning die bestaat in uwe genegenheid en vriendschap. (Toejuichingen.)

Dus, goede broeders, vrienden, brave Vlaamsche menschen, noemt mij broeder en vriend en ik zal gelukkig zijn. (Toejuichingen.)
Ik bedank de leden der commissie voor alles wat zij gedaan heeft: zij heeft eene kroon gezet, niet op mijn hoofd, maar op het hoofd van Vlaanderen.'

Het slot dezer bezielde toespraak, welker kracht niet weinig werd verhoogd door de bekende opmerkelijke welsprekendheid van den redenaar, die door de jaren niet merkbaar is verflauwd, vuurde al de hoorders tot een zoo uitbundig juichen aan, dat

het was alsof de gewelven gingen splijten. Slechts met veel moeite en na eene zeer lange poos kon de stilte weer worden hersteld.

Toen werd het volgende mannenkoor gezongen, gedicht van Em. Hiel, muziek van G. Antheunis en F.A. Gevaert[1]:

Gij zijt ons lief, gelijk niet eenen
Het is in 't Vlaamsche vaderland;
Gij deedt ons lachen, deedt ons weenen,
Gij geeft uw hart uw kloek verstand.
Gij mint ons volk, en gansch uw leven
Was strijden tegen dwang en grief.
Wat kunnen wij U wedergeven?
Och niets! - Wij hebben U zoo lief!

Uw roem verkonden, is het noodig?
De wereld prijst uw schoonen naam;
De lof, wordt hij niet overbodig,
Waar 't werken stichtte d'eêlste faam?
Gij leert ons werken, leert ons denken,
Gij leert ons minnen Vlaandrens eer.
Wat kunnen wij U wederschenken?
Och niets! - Wij minnen U zoo zeer!

Laat jaren doodend henenstrijken,
Zij dooven niet uw heerlijk licht!
Stout moogt gij in de toekomst kijken,
Gij immers deedt altijd uw plicht.
Waar gij verschijnt, daar voegt ge samen,
Daar jaagt ge henen twist en nijd!
Uw voorbeeld moeten wij beämen,
En dus: Wij minnen U altijd!

Onnoodig te zeggen, dat dit gemoedelijk gedicht hartelijk werd toegejuicht.

Nadat de heer Van Driessche de hooger vermelde bij openbare inschrijving bekostigde geschenken had aangeboden, trad de heer H. De Veer, uit Amsterdam, voor, om namens de Noord-Nederlanders, een prachtig in rood marokijn gebonden album met bijdragen van letterkundigen en beeldende kunstenaars aan te bieden.[1]

(1) Dit lied met muziek, opgeluisterd door een goed gelijkend portret van H. Conscience, is verschenen bij V. Gevaert, te Gent, en verkrijgbaar bij de bijzonderste muziekhandelaars.

(1) Het album in rood marokijn gebonden met gouden omlijsting en zilveren slot met naamcijfer H.C., bevat 350 bladzijden handschriften in dicht en proza, waartusschen van Z.K.H. den prins van Oranje, die er in schreef: *De Taal is gansch het volk;* Jos. Alberdingk Thijm, A. Bom, J.W. Conrad, Albrecht Engelman, N. Beets, A Pierson, dr. Haversmidt, dr. J.B. Hasebroeck, dr. H.J.A.M. Schaepman, enz. Verder teekeningen en waterverfschilderingen van E. Collinet, F. Berg. J.C. Van Essen, P.J.C. Gabriel, Martin Kalff. vr. C. Leemans, mr. S.F.A. Leesberg, H.W. Mesdag, C. Rochussen, W. Roelofs, Ph. Sadée, J.G. Smits, A.A. Vorsterman van Oyen, en der dames B. Hubrecht en Maria Vos; - samenstellingen van: mevr H.M. Amersfoordt-Dijk, Dan. De Lange, W.F.G. Nicolaï en Joh. J.H. Verhulst; - een 50-tal portretten waartusschen die van: J. Bosboom, mev. A.L.G. Bosboom-Toussaint, W.Th. Van Griethuysen en mr. J. Heemskerk Az. enz.; voorts ontving Conscience van Noord-Nederlandsche schrijvers een paar honderd boekwerken, onder andere werken van: C.S. Adama van Scheltema, mev. H.M. Amersfoord-Dijk, mr. J.P. Amersfoordt, T.H. De Beer, dr. L.R. Beynen, mev. A.L.G. Bosboom-Toussaint, P.F. Brunings, A. Werumeus Buning, Corry, gravin van Limburg-Stirum, mej. D.E. Cool, W.Th. Van Griethuysen, Fr. Haversmidt, D.F. Van Heyst, mr. J.T.A. Leesberg, dr. J.C. Matthes, prof. dr. A. Pierson, J.J. Putman, mr. S.E.J. Rau, W.T.N. Van Rootselaar, prof. dr. H. Schlegel, mej. Louise Stratenus, H.W.T. Tydeman en H. De Veer.

Hij sprak bij de overhandiging van deze hoogst kostbare gift, ongeveer de volgende woorden:

> ‘Mijnheeren en mevrouwen!
> Daar waar Zuid-Nederlanders Conscience vieren, mogen de Noord-Nederlanders niet ontbreken. Ik weet, dat wij welkome gasten zijn, ja, dat wij verwacht werden. Gij wist toch dat Conscience ook ten onzent bemind wordt.

De boeken, door de schrijvers aangeboden, zijn allen van eene opdracht aan Conscience voorzien.

> Wij ook kunnen Conscience lezen en heel verstaan.
> Conscience wordt ook in Noord-Nederland gehuldigd en gewaardeerd.
> Hooggeachte heer Conscience!
> Toen ik nog een kind was, heb ik genot gesmaakt en geweend bij uwe edele reine schetsen en nu lees ik ze met mijne kinderen en dan spreken wij over Conscience. Wie zoo, oud en jong, weet te boeien, zal niet oud worden en mag te recht de vader, de vriend van zijn volk worden genoemd.
>
> Daarvoor verdient gij hulde en dank!
> En nu, als gij ons zoudt willen bedanken voor het geschenk dat wij u aanbieden, o, doe het dan niet.... het heeft ons niet de minste moeite gekost om het bijeen te brengen. Van zoodra er eene commissie in Noord-Nederland was tot stand gekomen, om u een album aan te bieden, zijn de bijdragen als van zelf toegestroomd; het album was vol zonder moeite. Nog andere letterkundige geschenken, in dicht en proza, zullen u uit Noord-Nederland toekomen, daar wij die hier onmogelijk alle konden medebrengen.'

Onder het uitspreken van zijnen dank, herinnerde Conscience aan de vroegere vereeniging en aan de gewelddadige scheiding van Noord- en Zuid-Nederland. 'Wellicht (zoo sprak hij) zal Noord- en Zuid-Nederland niet altijd gescheiden blijven, hoeveel verschil van stoffelijke belangen en verschil van godsdienst tusschen hen bestaat. God zelf heeft tusschen de beide deelen van Nederland eenen broederband gesmeed, die niet kan of zal verbroken worden. En die band is de taal.' Hij besloot zijne rede met den uitroep: 'Leve Noord-Nederland!' die door alle aanwezigen uit volle borst herhaald werd.

Bij het optreden van den heer die thans het woord zou nemen, ontstond eene meer dan gewone stilte. Er werd van verschillende zijden gefluisterd, dat hij een gezant van koning Willem was. Klonk dit velen ongeloofelijk in de ooren (een koninklijk gezant!), het was niettemin waarheid, al had men dan ook het woord gezant niet op te vatten in zijne gewone diplomatische beteekenis. Het was als vertegenwoordiger van Z.M. den koning van Nederland, dat de heer dr. P. Hubrecht, secretaris-generaal van het Nederlandsche ministerie van binnenlandsche zaken, het feest bijwoonde en Conscience als volgt toesprak:

> 'Heer doctor Hendrik Conscience
> Zooeven hebt gij de klanken vernomen die te dezer plaatse getuigen, dat ook het Nederlandsche volk uw denken en werken en streven waardeert.
>
> De sprekende bewijzen daarvan liggen vóór u, waaronder een van Z.K.H. den prins van Oranje, door u terecht op hoogen prijs wordt gesteld.
> In vereeniging daarmede en opdat heden aan uwen roem niets zou ontbreken, heeft het Zijner Majesteit den koning der Nederlanden goedgedacht u op dezen gedenkwaardigen feestdag, ook zijnerzijds eene blijvende gedachte te schenken aan uwe uitnemende verdiensten jegens de Nederlandsche letterkunde.

Het heeft Zijner Majesteit behaagd u tot dat einde toe te kennen de groote gouden medaille van verdiensten, met Hoogstdeszelfs borstbeeld versierd.

Valt mij de hooge eer te beurt u namens Zijne Majesteit die medaille in deze feestrede te overhandigen, ik wensch mij van die taak te kwijten met aanbieding van mijn hartelijken gelukwensch, wegens dit zoo welverdiend koninklijk huldeblijk, u te beurt gevallen.
Weinige weken geleden sprak Z.M. de koning der Belgen ten aanhoore van Europa den wensch uit voor uw vaderland: “Plus j'avance” zoo luidde het koninklijk woord, “plus j'avance dans mon règne, plus je me sens dominé par une seule et unique pensée, le bonheur de ma chère Belgique; je la veux saine, robuste et belle.”
Gij, doctor Hendrik Conscience, werkt sedert tal van jaren op kloeke wijze mede aan de verwezenlijking dier koninklijke gedachte. De gezonde, krachtige, schoone taal die gij honderdvoudig doet hooren, wekt uw volk tot de bevordering van al wat waar en schoon en goed is, ten zegen van uw vaderland.
Maar ook ver buiten de grenzen van dat land worden uwe woorden verstaan en geëerd en hooggeschat,
Daarom is de Nederlandsche letterkunde u veel verplicht. Daarom huldigt de koning der Nederlanden uwe groote verdiensten en zendt u een schitterend bewijs, dat ook benoorden de Schelde uwe gezonde, krachtige, schoone taal op het gebied des geestes al die deugden weet aan te kweeken, welke het sieraad en de kracht en de waarde uitmaken van elken trouwen burger in ieder vaderland.’

Het was merkbaar, dat deze gulle en vereerende toespraak met bijzondere ingenomenheid door al de hoorders werd toegejuicht.

Nu sprak Jan Van Beers als afgevaardigde van het gemeentebestuur van Antwerpen, de volgende redevoering toe:

‘Hooggeachte stadgenoot,
Waarde kunstbroeder en vriend Conscience,
Nu weldra het vierde eener eeuw geleden, waren wij te Antwerpen, bij eene grootsche, maar treurige plechtigheid vergaderd(1).
De stad, in wier schoot gij waart geboren en opgegroeid; in wier kunstkweekenden dampkring uwe heerlijke gaven zich tot volle rijpheid hadden ontwikkeld, en uit wier leven gij zoo menig meesterwerk hadt geput; waar uw schitterende voorgang en uwe ijzervaste overtuiging heel een leger van kunstmakkers en medekampers aan uwe zijde hadden geschaard, om er het brand- en glanspunt van onzen taalstrijd en van onze letterkundige herleving voor goed te vestigen; Antwerpen ging u verliezen; het lot riep u verre van zijne muren weg.
Wij zaten eenige honderden kunstmakkers en vrienden ten afscheidsdisch vergaârd; en bij het heildrinken en vaarwel zeggen, viel ook mij de eer te beurt een woord te mogen spreken.
Ik legde, onder andere, der stedemaagd van Antwerpen het volgende in den mond:

(1) Zie *Het Taelverbond*, jaargang 1853, blz. 231 en *de Vlaemsche School* van 1857, blz. 20 en 35.

‘Mijn stedekroon (zoo sprak zij) had de glansen
Van elken roem; geen naam, hoe hoog hij klonk
In 't rijk der kunst, of 'k toonde, aan mijne transen,
Er een, die nog met heller luister blonk.
Alleen, waar andren van hun letterhelden,
Van dichterzang en dichterroem vermeldden,
Daar stond ik, als een kinderlooze vrouw,
Droef, en in mijn beschaamdheid weggedoken;
Maar 'k zwoer eens, dat ik haast zou zijn gewroken,
Dat ik mijn dichter ook bezitten zou!

Ik koos mijn lievling uit; ik kweekte en voedde
Hem, als een moeder, aan mijn eigen hert;
Zijn wieg stond dag en nacht in mijne hoede,
Opdat mijn hoop door niets verijdeld werd,
Ik vulde zijnen slaap met bloemgewemel,
Met englenzang, en straal- en kleurgeschemel,

Met heel een waereld louter poezie,
Ik liet als tooverwolken rond hem waren,
Waarin 't akkoord weerklonk van wondersnaren,
Vol van der oude liedren melodie.

Ik leerde hem het murmelen beluisteren
Der wiegelende golfjes in den vloed,
't Geheim verstaan der zefirs, die er fluisteren,
Den jammertoon van 't onweer, dat er woedt;
Ofwel, ik bracht hem midden in de bloemen,
En leerde hem ze bij hun namen noemen,
En liet hem wonen in hun bonten kring,
Als aller minnaar, aller zielsvertrouwde,
Wien elk 't geheim van heur bestaan ontvouwde,
Hoe zij ontlook, beminde en weer verging.

Ik sloeg hem 't boek van 't grootsch verleden open,
En deed hem leven in der vaadren tijd,
En deelen in hun lijden en hun hopen,
En medekampen elken vrijheidsstrijd;
Opdat hem, met het bloed dier trotsche vaderen,
Hun kracht en moed ook bruisen zou door de aderen;
Opdat hij, als een reus van vroeger eeuw,
Oprijzend, 't Vlaamsche volk zou doen ontwaken,
Uit zijn verbastringsslaap, bij 't dondrend slaken
Van 't oude en vrije: Vlaanderen den Leeuw!

Ik liet hem d'oceaan van 't menschlijk harte
Doorschouwen; en, van wat daar hoopt, of treurt,
Of mint, of haat, of krijt in vreugd en smarte,
Heb ik voor hem den sluier weggescheurd.
'k Heb hem gevoed van 't innigst zieleleven
Mijns volks; - 'k heb hem een kleurenkrans gegeven,
Zooals er nooit om dichterharpe blonk:
Een krans, ontleend aan mijn twee grootste zonen,
Waarvoor mijn Rubens zijne schittertonen,
En mijn Van Dijck zijn teedre tinten schonk.

O, niets van wat hem boven elk verheven,
En mijnes roems en mijner liefde waard
Kon maken, of ik heb het hem gegeven,
Of 'k heb het kwistig om zijn hoofd vergaard!
Zelfs heb ik hem het lijden niet onthouden,
Waarin, als goud in 't vuur, zijn krachten zouden
Hard en gelouterd worden voor altijd;
Zelfs niet dien laatsten stempel aller grootheid,
Het adderspog der lasterende snoodheid,
Het knagen van den machteloozen nijd!

Ook, als hij in de vaderlandsche koren
Voor de eerste maal zijn stem weergalmen liet,
Toen leenden allen, diep-getroffen, de ooren,
Verstommend voor dat wonderkrachtig lied.
En land bij land kwam luistren naar zijn tonen;
En vorst bij vorst wou hem zijn dank betoonen;
En altijd hooger, verder rees zijn faam;

En nu hoort gansch Europa opgetogen,
Naar hem, en noemt niet dan in 't hart bewogen,
Vol liefde en eerbied mijn Conscience's naam!'

'Aldus poogde ik, - nu straks vijf en twintig jaar geleden, - in een dichterlijk beeld uit te drukken, wat het harte van elken echten Antwerpenaar aan hoogachting, aan dankbaarheid, aan toegenegenheid, Conscience! voor u gevoelt.
En, al is 't dat gij sedert zoo lang van ons verwijderd zijt; al is 't dat uw medeslepend en geestdriftwekkend woord niet meer telkens bij strijd en zege aan onze ooren weerklinkt; toch is dat gevoel in de harten der Antwerpenaars niet gedoofd of verzwakt. Uwe werken, die onafgebroken elkander opvolgden, en nu reeds tot het honderdtal geklommen zijn, hebben het levendig gehouden. De ouderen hebben het heilig in zich bewaard en den jongeren overgeleverd en ingeprent, en zoo verspreidt het zich en zal leven, zoo lang Antwerpen zich zelve, dit is, het Vlaamsche Antwerpen zal zijn.
Honderden namen deel aan uw afscheidsmaal: duizenden en tienduizenden verheugen zich en juichen mee in hun harte, bij de hulde, die thans het vaderland u brengt.
Ja! op de eigen stonde dat ik hier, als afgevaardigde van Antwerpen tot u spreek, waait ook de feestvlag op Onze-Lieve-Vrouwentoren; en het klokkenspel zingt er van*:* "*Nu mag de beiaard spelen!*" en de groote Carolusklok luidt; en met al zijne stemmen roept de oude reus over stad en veld: *Op! Antwerpen*, *op! en gedenkt en viert uwen Conscience!*
Op! gij, mannen, die zijn voorbeeld en zijn woord tot Vlaamsche strijders heeft gevormd! - Op! gij rijken en gegoede burgers, die bij 't lezen zijner werken misschien op den weg der verbastering weerhouden werdt, en uwe schoone moedertaal lief kreegt en ze uwe kinderen leerdet beminnen! - Op! gij, werk- en ambachtsliên, die dag voor dag, bij gansche scharen onze openbare volksboekerijen bestormt, en niet vraagt, niet reikhalst dan naar Conscience! - Op! tot in de verste achterbuurten en donkerste gangen, waar gij niet zelden centje bij centje spaart en bijeenbrengt, om, al was 't onder u gevijftigen, toch ook een eigen exemplaar van uwen lievelingsschrijver meester te worden! Op! volk van Antwerpen, en gedenkt, en viert uwen Conscience!
Zoo klinkt het op dezen oogenblik van Onze-Lieve-Vrouwentoren over uwe moederstad heen.
Ook Antwerpens Gemeenteraad heeft de stemme des algemeenen geestdrifts, bij de mare van dit heuglijk feest in ons midden opgerezen, gehoord; en, als wettelijke en natuurlijke vertegenwoordiger van Antwerpens bevolking, het zich ten plicht gerekend, U, Conscience, zoon van Antwerpen en Antwerpenaar bovenal, mede zijne hulde te komen bewijzen. In zijne laatstgehoudene zitting stemde hij eenparig een besluit, dat, zoo wij hopen, voor tijdgenoot en nageslacht van zijne oprechte gevoelens te uwaart zal getuigen. Mij, uwen ouden en trouwen vriend en kunstbroeder, werd de vereerende taak opgedragen het hier openbaar mede te deelen, en er u een exemplaar, in onze Plantijnsche drukkerij op perkament getrokken, als een vriendelijk aandenken aan uwe geboortestad, van te overhandigen.

Het luidt als volgt:
De Gemeenteraad van Antwerpen:
Gezien de verschijning van het honderdste boekdeel der werken van Hendrik Conscience;
Gezien de feestelijke hulde, Hem te dier gelegenheid, door het Belgisch volk en door zijne vrienden en bewonderaars uit den vreemde gebracht;
Dankbaar voor al den arbeid, door Hem ter opbeuring van den nationalen geest en ter veredeling zijner medeburgers gewrocht;
Trotsch op den roem, door dezen zoon van Antwerpen over zijne moedertaal verspreid,
BESLUIT:

1° Voor den oostelijken gevel der nieuwe stadsbibliotheek, tegen den puitrap, op de Jesuïetenplein in aanbouw, zal, in name van Antwerpens bevolking, op stads kosten, Hendrik Conscience's standbeeld worden opgericht;

2° De plaats, waar dit beeld moet verrijzen, wordt, van heden af, *Conscienceplein* genaamd;

3° De straat, loopende aan de westzijde, langsheen de volksbibliotheek, zal *Leeuw-van-Vlaanderenstraat* heeten;

4° Op het huis, waar Hendrik Conscience geboren werd, zal een marmeren gedenksteen worden aangebracht, den volke deze heuglijke gebeurtenis herinnerende;

5° Het raadslid Jan van Beers, vergezeld van de leden Max. Suremont, T.F. Markelbach, N.J. Cuperus, A. Michiels en F. Gittens, wordt gelast op de feestelijkheden, den 25n September te Brussel, ter eere van Hendrik Conscience ingericht, mededeeling te geven van dit ons huidig besluit.
Aldus gedaan te Antwerpen, ten stadsraadhuize, in zitting van 24 September 1881.
De burgemeester-voorzitter,
LEOPOLD DE WAEL.
Op bevel:
De secretaris,
DE BRAUWERE.
En nu, - dat ik mijnen officieelen last volbracht heb, zal het mij, hoop ik, wel vergund zijn te besluiten in eigen naam, met eenen wensch van Vlaming tot Vlaming, van vriend tot vriend.
Ik wensch u dan op dezen dag, vriend Hendrik, nog schooner lauweren? nog hooger, uitgebreider roem?....
Waarachtig niet!
Wel blijft ge er niet ongevoelig aan, dat Zuid- en Noord-Nederland U tot zijnen lievelingsschrijver uitroept, dat gansch Europa u vertaalt, en bewondert, en bemint. Doch nooit was de glans der befaamdheid het doel van uw streven, de heimelijke wensch van uw gemoed.
En zelfs in dezen oogenblik - waarop het Vlaamsch volk, uit alle gouwen des lands te zaam gestroomd, U, in eerbied en liefde, de koningskroon van het genie op het hoofd komt zetten, - zelfs in dezen oogenblik - o! het is niet om uwen eigen schedel dat gij dien stralenkrans blinken ziet; maar om eene, die ginds in de verte, voor uw zielenoog komt verrijzen; - om haar, die, heel uw leven lang, bij al uw werken en zwoegen, u als eenig ideaal voor oogen stond: de dierbare, de heilige Vlaamsche zaak!
O! Ik lees het vriend! ik lees het in uwe schoone ziel; gij zegt in u zelven: "Al die eere, mij bewezen, zal Goddank! gedijen ten voordeele van haar!"

En dus is mijn wensch:
Conscience! Zij het u gegeven, voor gij dit scheppend hoofd voor goed ter ruste legt, den eindelijken, onbetwisten, vollen triomf te mogen aanschouwen der Vlaamsche Zaak!
Dit zij uw loon!
Leve het Vlaamsch in Vlaanderen!
Leve Hendrik Conscience!'

Tranen van aandoening parelden in de oogen van beide beroemde letterkundigen, en Conscience omhelsde zijn ouden vriend Jan van Beers, te midden van een algemeenen geestdrift, getuigende dat al de harten der aanwezigen geroerd waren.

Zichtbaar was Conscience aangedaan door de hulde hem door het gemeentebestuur van zijne geboortestad, zijn geliefd Antwerpen, gebracht. Hij verklaarde het dan ook onverholen en in treffende, dankbare woorden dat dit alles te veel was.

- Neen! neen! riep men van alle kanten.

'Mij een standbeeld oprichten, terwijl ik nog leef, riep hij, o, doe dat niet! Die eer heb ik niet verdiend*!* (Ja! ja! riep hem de menigte tegen.) Welnu, als gij mij die hulde wilt brengen, wacht dan toch tot dat ik er niet meer zijn zal... (Neen! Neen! seffens! seffens! weerlegden duizende monden.) En dan, ja, als ik er niet meer zijn zal, en als men dan nog denkt dat mijne schriften eenige waarden hebben, zet dan mijn standbeeld - als gij er mij ter eere een opricht, - zet dan mijn standbeeld nevens dit van Door Van Ryswyck!'

Ontroerd en als verslagen door zooveel hulde, en overstemd door de luidruchtige kreten: *leve Conscience!* nam hij terug plaats in zijnen zetel. De kleine H. Antheunis vloog hem in de armen en kuste met vurigheid zijn doorluchtigen grootvader, terwijl het honderdmaal herhaalde hoezee! met aangroeiend geweld weerklonk en door de op straat staande menigte bijgestemd werd.

Aan het hooger vermelde op perkament gedrukt besluit is het volgende rood lakzegel gehecht, met dubbele roode en witte

satijnen linten, overeenkomstig de stadskleuren. Het is alleszins onbegrijpelijk hoe het gemeentebestuur van Antwerpen er toe gekomen is, voor deze omstandigheid een in onbruik zijnde en dus niet meer geldend stadszegel uit de XVIe eeuw te bezigen. De zaak is des te vreemder, daar de vorm en de samenstelling van gemeentezegels en wapenschilden wettelijk vastgesteld en bij koninklijke besluiten geregeld worden. Bestond er dus wel bevoegdheid om in 1881 als stadszegel een zegel uit de XVIe eeuw te gebruiken, met de wapenschilden van het Heilige Roomsche Rijk (de dubbele adelaar) en die van Brabant en Limburg met het omschrift: + *Sigillum monarchioe Antwerpiensis?* Zoo dit zegel eenmaal Antwerpens stadszegel geweest is, die hoedanigheid bezit het in onzen tijd niet meer.

Diepen indruk maakte het volgende *Dichterslied*, van Em. Hiel, muziek van Peter Benoit, met begeleiding van orkest uitmuntend gezongen door mev. De Give-Ledelier:

Een lied der kuischheid zingt u 't frische maagdenhert;
Gij lacht het tegen als een vader, die de smert
Des levens stil verbergt. Met droomen wonderzoet

Het hoofd der maagd bezield: en door den lentegloed

De reinheid looft, schoon als de zon, als 't hoogste goed,
Dat straalt en streelt en geurt uit haar verliefd gemoed.
Goedheil, Conscience!
Gij, die de jeugd met deugd en liefdeglans verguld;
Goedheil! Gij hebt des dichters zending rijk vervuld.

Een lied van trouwheid zingt u 't kloeke vrouwenhert;
Dat, schoon het vaak door ieverzucht gefolterd werd,
In uw beschavend werk vond kalmte, moed en kracht.
Ja dat den eisch der liefde de edelste offers bracht!
Getrouwheid, grondloos diep als 's levens oceaan,
Door u schenkt blind de vrouw haar hert, haar gansch bestaan.
Goedheil, Conscience!
Gij, die door trouw de vrouw leert liefde en taal geduld;
Goedheil! Gij hebt des dichters zending rijk vervuld.
Een lied van liefde zingt u 't zorgend moederhert;
Dat altijd mint en trilt in vreugd of wrange smert.
De moeder, o, wanneer ze weeldedronken ziet
Naar 't kind, wanneer haar kind de volle borst geniet,
Is groot als God!... Maar wen haar levensengel sterft...
O wee!.... Gij brengt haar troost voor 't heil dat zij hier derft.
Goedheil, Conscience!
Gij, die zoo zoet 't gemoed der arme moeder sust....
Goedheil! Gij waart uw schoone zending steeds bewust.

Peter Benoit leidde in persoon het orkest. Hij droeg de versierselen van commandeur der Leopoldsorde.

De heer A.W. Sijthof bracht het diploma van eerelid der maatschappij van Nederlandsche Letterkunde van Leiden, en de hoogleeraar P. Willems dat van doctor *honoris causa* der hoogeschool van Leuven. Beide moesten nog het woord voeren, maar zagen daarvan af, om Conscience vermoeienis te sparen; eveneens deed de heer A. Fonteyne, schepen van Brugge, die namens den gemeenteraad dezer stad een adres aanbood; nog werden adressen aangeboden door de heeren J.F.J. Heremans, namens den gemeenteraad van Gent, J.A.C. Hoefnagels, namens de stad Turnhout, en J. Vuylsteke, namens het taal- en letterkundig congres van Breda.

Vervolgens had de aanbieding plaats van den gedenkpenning, door L. Wiener gesneden; van adressen en bloemtuilen (een der bloemtuilen werd namens de stad Brugge aangeboden door den heer schepen Fonteyne); van eene prachtige zinnebeeldige lijst met een keurig geteekend en geschilderd diploma, uit naam der Breidelcommissie van Brugge enz. Daarna uitvoering van den volgenden *Huldezang*, gedicht door den zeer eerw. heer H. Claeys, leeraar te Sint-Nicolaas, en gesteld voor koor met orkest door Edgard Tinel, die de uitvoering leidde:

Wij naadren - duizendtallen
Die roemen op uw naam -
Uw Klauwaarts, allen, allen,
En hand in hand te zaâm.
Zie welk een stoet zijn rangen
Onmeetlijk openspreidt -
Een volk, met huldezangen
Aan uw onsterflijkheid.

Meer dan zijn roem verkonden

Hoort Vlaandrens Hartetolk....
U spreekt uit al de monden
De l i e f d e van dat volk,
U, schilder van zijn zeden,
Vertrouwling van zijn haard,
Die 't erfdeel van 't verleden
- Ons taal - ons hebt bewaard.

Uw volksverhalen streelden
't Aandachtig avonduur:
De Vlaming kent uw beelden
In leven en figuur.
Ons Breidel, de Artevelden
Herrijzen voor onze eeuw....
Hoe galmt door Kortrijks velden
Het 'Vlaanderen den Leeuw!'

Herdenk nog eens die dagen:
Ons Vlaandren zweeg en sliep,
Toen uw verhaal zijn sagen
En heldentijd herschiep.
Herdenk hoe 't volk ontwaakte,
En 't oog naar u gekeerd,
In Vlaamsch gevoel weer blaakte....
Het had zijn roem herleerd.

Toen kwam van alle zijden
Een mannenschare fier,
Omgord tot kloeke strijden,
Ontvlamd in dichtervier....
Geniet dit groot herdenken,
En hoor hun aller zang:
'Hij gaf de levenswenken!
Den Hoofdman lof en dank!'

Van op ons Noorderduinen
En Schelde- en Rijnland door,
't Klinkt al van lofbazuinen
In 't Dietsche volkenkoor.
Ons roem en ons historie,
Ons taal en volksbestaan
Zijn met uw naam en glorie
De wereld rondgegaan.

Muziek en voordracht maakten een goeden indruk en werden zeer gul toegejuicht.

Het lied, getiteld *Conscience Hymnus*, van Em. Hiel, getoonzet door Peter Benoit, dat, met begeleiding van klavier en koor, door den heer E. Blauwaert zou gezongen worden, moest door gebrek aan tijd achterwege gelaten worden, evenals het lied *Verjaren, vriend*, *verjaren*, getoonzet door wijlen Willem De Mol[1]. Wij deelen die gedichten op blz. 168 en 169 mede.

De zeer gunstig gekende muziekschool van Sint-Joost-ten-Noode en Schaerbeek, de maatschappijen *Artisans réunis*, *Katholieke Kring*, *Benoíts Kring*, *Fidélité*, *Réunion chorale*, *S*^{te}*-Gudula-kring*, *Burgerkring* enz. verdienen den meesten lof om hare welwillende medewerking, die zeer veel bijgedragen heeft tot het welgebakken van een der voornaamste gedeelten (het muzikaal gedeelte) van het feest.

(1) Zie voor dezes afbeeldsel enz. *de Vlaamsche School*, 1874, blz. 159.

Ofschoon het muzikaal programma van wat er op de Beurs te doen stond, niet gansch was afgeloopen, verlieten Conscience en de feestende schare het gebouw. Het was toen ruim 6 ure.

De opeengepakte volksmenigte die de omliggende straten vulde, juichte Conscience hartelijk toe en bij het instappen van het rijtuig trad een werkman vooruit, die den beminden volksschrijver in eene ongekunstelde toespraak geluk wenschte en met een luid geroepen: leef nog lang! afscheid nam.

Al de in den stoet aanwezig geweest zijnde maatschappijen ontvingen ter Beurze exemplaren van Wieners gedenkpenning met den beeldenaar van Conscience.

Rijtuigen voerden intusschen de familie Conscience en de leden der inrichtingscommissie naar het *Weener hotel*, in de Gaffelstraat, waar zij zich om eenen disch vereenigden; de heer schepen C. Buls, dienstdoende burgemeester der hoofdstad, was mede aangezeten.

Terwijl hij aan tafel was, werden Conscience nog velerlei gelukwenschen en ook een aantal geschenken (waartusschen een kistje dusgenaamde Conscience-sigaren) aangebracht.

Onder de gelukwenschen vermelden wij die van een zeker getal personen, waaronder de heer C. Dustin, schepen van Brussel, en zijne echtgenoote, welke zich terzelfder tijd als Conscience in het hotel bevonden.

Vanwege in het hotel aanwezige Antwerpenaren (de heeren G. Schoïers, J. Van Herendael, J. Hellemans, J. Ipert en anderen) bracht men Conscience gedurende den maaltijd, den volgenden heilgroet:

'Sinjoors van den *Nederduitschen Bond* en *Het Vlaamsche Volk* van Antwerpen wenschen hunnen doorluchtigen stadgenoot smakelijken maaltijd en hopen hem morgen in het *Paardeken* te zien.'

Conscience is zijne stadgenooten in de zaal, waar zij zich bevonden, gaan bedanken om hunne beleefdheid.

'Zegt aan de Antwerpsche vrienden, zoo sprak hij, dat ik hun innig dankbaar ben voor alles wat zij ter mijner eere doen, maar de aandoeningen van dezen heugelijken dag beletten mij hunnen wensch voor morgen in te willigen.'

Intusschen was de verlichting op de Grootemarkt en het prachtig stadhuis[1] begonnen, terwijl men reeds in de omliggende straten Bengaalsch vuur brandde en zich allerwege spelende muziekmaatschappijen vertoonden. Jammer genoeg begon het omtrent 7 ure te regenen. Gelukkiglijk waren de poorten van het stadhuis, waar de avondbijeenkomst zou plaats hebben, reeds ten half acht langs de Amigostraat geopend. Zulks verschafte ons de gelegenheid om de groote gothieke zaal, waar vroeger de oude Staten van Brabant vergaderden en die langs boven uit de welfsels met gas verlicht was, en andere zalen van het stadhuis te bezichtigen. Eerstgenoemde is allerzijds van eikenhouten beschot en beeldhouwwerk voorzien, geleverd door gebroeders Goyers, van Leuven; hare fraaie tapijten, naar teekeningen van Willem Geets, komen uit de fabriek van Braquenié en c^{ie}, te Mechelen (zie blz. 137). In de beeldsteden is nog maar een beeld aangebracht. Wij bezochten ook de lange gaanderij, waar zich de geschilderde portretten bevinden van onze vroegere vorsten, en de zaal waar de 15 gezichten van het oude Brussel door J.B. Van Moer prijken, door ons vermeld in 1876, blz. 147. In de burgemeesterskamer zagen wij een portret van den

(1) Zie voor de afbeelding enz. *de Vlaemsche School* van 1857, blz. 49; het is sedert 1870 geheel hersteld onder de leiding van den bouwmeester Jamaer.

koning der Nederlanden Willem I, geschilderd door J. Paelinck, van Gent, en in het nevenvertrek eene verkleinde kopie van het beroemde *Lam Gods*, van J. Van Eyck, enz. enz.

In de gaanderij en in de zaal naast de werkkamer van den burgemeester waren groote buffetten opgesteld, voor de gelegenheid rijkelijk voorzien van fijne eetwaren, dranken, ijsroom, sigaren enz. Eenige honderde waskaarsen, op prachtige candelabres, verlichtten die verschillende plaatsen.

Ten 8 ure verscheen de heer C. Buls, ditmaal in ambtelijke kleeding, alsook de schepen de l'Eau d'Andrimont en een aantal gemeenteraadsleden, waartusschen wij den advocaat E. Van der Plassche hebben opgemerkt die, zooals men weet, de eerste Fransche vertaling van een van Conscience's werken maakte, namelijk van *De loteling.* De groote gothieke zaal was eivol, toen ongeveer het kwartier voor 9 ure, Conscience en de zijnen met de leden der inrichtingscommissie op het stadhuis verschenen. De heer schepen Buls, in zijne hoedanigheid als dienstdoende burgemeester van Brussel, hield de volgende toespraak in de Vlaamsche taal:

> ‘Mijnheer,
> De huldebetooging waarvan gij heden het voorwerp geweest zijt en waaraan de vertegenwoordigers der oude Brabantsche stad met het gansche land hebben willen deelnemen, bekroont eene levensbaan die geheel aan het welzijn des vaderlands gewijd was.
> Uwe loopbaan heeft ons, inderdaad, bewezen wat men verwachten mag van het geloof in eene rechtvaardige zaak en van het volharden in het vervullen eener verhevene zending.
> Op een tijdstip, als het Vlaamsche vaderland zeer diep gezonken en bijna door allen verlaten scheen, hebt gij moedig deszelfs verdediging in handen genomen; en gij hebt treffende klanken weten te vinden om het uit zijnen slaap op te wekken.
> Dit schoone werk, dat zoozeer verdiende dat een moedig man als gij, er zijne krachten aan toewijdde, hebt gij op u genomen, met den geest bezield van dien Vlaamschen volksstam, die zijn vaderland en de huiselijke deugden, welke het gezin opbeuren, zoo innig liefheeft.
> In uwe zoo talrijke gewrochten is niet een enkele regel te vinden, welken de huisvader zijnen kinderen niet moge voorlezen; want zij zijn allen uit een eerlijk, rechtschapen hart gevloeid.
> Ook hebt gij bij ons Vlaamsche volk den leeslust verwekt door die boeken, waarin voor zijne oogen slechts tafereelen opgehangen worden die hem de liefde tot het goede inboezemden; het heeft daarin verzuchtingen ontdekt welke met zijne verlangens overeenstemden, omdat gij getracht hebt en er in gelukt zijt, een nationalen schrijver te blijven.
> Heden moogt gij u in de zegepraal der Vlaamsche zaak verheugen en met volle recht er u fier over gevoelen; te midden eener moedige schaar, naar uw voorbeeld opgeleid, moogt gij u verzekerd houden dat die zegepraal niet slechts tijdelijk maar beslissend is.
> De wetgevende kamers hebben reeds uwe recht en erkend;

de gemeenteoverheden pogen ze te eerbiedigen, en indien men u op alle punten nog niet heeft recht laten wedervaren, zoo zijt gij machtig genoeg om weldra de laatste hinderpalen uit den weg te ruimen.
Indien aan het Vlaamsche volk, dat in vroegere eeuwen zoo talrijke bewijzen van levenskracht geleverd heeft, nog eene grootsche zending beschoren is, dan zal het zulks vooral aan u te danken hebben, Mijnheer, die als een verlosser te midden van dat volk verschenen zijt om aan hetzelve, in zijne eigene taal, hartelijke woorden toe te sturen, het aan te wakkeren en op te beuren en, bovenal, het met vertrouwen op zijne grootheid en zijne macht te bezielen.'

De heer Buls besloot zijne rede, met Conscience toe te drinken uit den door L. Van Ryswyck in zilver gedreven beker, dien de beroemde schrijver in 1851 door de leden der maatschappij *Voor Tael en Kunst* te Antwerpen werd aangeboden, op een groot Vlaamsch feest dat den 19^{n} Augustus in den Schouwburg van Verscheidenheden plaats had.(1) *De Vlaemsche School* gaf in 1855, blz. 62, eene afbeelding van dezen beker, geteekend door Edw. Dujardin en in hout gesneden door wijlen H. Brown(2) met een artikel van E. Zetternam.

Conscience antwoordde als volgt:

'Mijnheeren,
Voor ons allen is het eene allerbelangrijkste en onbetwistbaar eene troostende verschijning, uit den mond van den eersten wethouder van Brussel zulke aanmoedigende woorden voor onze taal en letterkunde te mogen vernemen. Tot nu toe waren wij daar niet aan gewoon, (Neen, neen!)
Vroeger werd hier de Vlaamsche beweging geloochend.
In België en ook in Brussel, wonen twee geslachten, twee rassen: Walen en Vlamingen, en dan is Brussel, evenals de meeste hoofdsteden, als 't ware cosmopolitisch. Maar Walen en Vlamingen behooren tot een gezin, tot een en hetzelfde land en worden door dezelfde instellingen beheerd.
Waar kan nu het middenpunt zijn, waar Walen en Vlamingen kunnen zeggen te huis te zijn?
Is het niet te Brussel?
Tot nu toe waren de Walen hier alleen te huis; voortaan zullen er de Vlamingen zich ook te huis bevinden. (Bravo.)
Wij wenschen uit het diepste van ons hart - want wij beminnen ook onze Waalsche broeders - dat de stad Brussel zich van haar doel, van hare zending niet meer zal verwijderen en blijven trachten dat hier Walen en Vlamingen hand aan hand kunnen gaan, zonder dat iemands rechten gekrenkt worden.
Het magistraat van Brussel heeft die groote zending begrepen en in een ruim deel ondernomen.
Door de verspreiding van het onderwijs is er reeds veel gedaan voor de Vlaamsche zaak. (Leve de heer Buls!)

(1) Zie *Het Taelverbond*, 6^{en} jaargang, 7^{e} deel, 1850-1851, blz. 423 en 482.
(2) Zie *de Vlaamsche School* van 1870, blz. 13 en 37.

Gij noemt daar den heer Buls, den dienstdoenden burgemeester, die zeker veel heeft gedaan; maar alleen kon hij toch niets, de andere wethouders moesten hem ter zijde staan en die ook hebben recht op uwe erkentelijkheid.
Mijnheeren, ik stel u voor, aan u, Vlamingen, die wellicht voor de eerste maal op het stadhuis der hoofdstad het Vlaamsche woord hoort klinken, eenen heildronk in te stellen, ter eere van het magistraat, voor de hulde aan u, Vlaamsche broeders, in mijnen persoon gebracht!'

Na luide toejuichingen werd gevolg gegeven aan des sprekers voorstel.

Na nog een dronk van L. Van Ryswyck op de toekomst der Vlaamsche zaak, begon het *raout*, door het gemeentebestuur aangeboden. In 1876 had men dergelijk feest als 'kransje' opgegeven en wij maakten toen de opmerking dat die benaming minder juist was. Kramers' woordenboek omschrijft het Engelsche woord 'raout' als eene *groote fijne partij*; zóó mocht het feest ten stadhuize in den vollen zin van het woord genoemd worden. Het strekte Brussel en zijn gemeentebestuur in alle opzichten tot eer; het was der hoofdstad waardig. Deze uitspraak was in aller mond.

Niettegenstaande den regen, was op de luisterlijk verlichte Grootemarkt het openbaar feest ten 8 ure begonnen, met het volgende *Feestkoor* van Florimond Van Duyse, gedicht door Em. Hiel:

Henen vlucht de duistre wolk,
Op, blik uit uw droeven kolk,
Vlaandrens volk! Vlaanderens volk!
Komt, komt, viert Conscience-feest,
Blij van geest!
Vlaandrens volk,
Voelt ge u niet herboren?

Een mannenschaar, zoo kloek als fier,
Rijst op en roept u hier,
Hier!
Om 't scheppend reddingswoord,
Zijn woord!
Te hooren.
Hoort, hoort;

Op, uit uwe armoe, volk!
Op, uit der droefheid kolk!
Gij moogt u waardig toonen...
Gij, door de kunsten groot,
Gij leeft... ge zijt niet dood!
Viert, viert den besten uwer zonen.

Met der liefde rein geweten
Heeft hij zijnen plicht gekweten.
Rein van min en rein van zin,
Volk!
Vormt 't Vlaamsche huisgezin.

Eigen taal en eigen zeden
Heeft hij trouw en kloek beleden.
Wees getrouw der moedertaal.
Volk!
't Voert u ter zegepraal.

Eigen werk door eigen krachten
Was zijn edel zelfbetrachten.
Sticht thans stout door eigen werk,
Volk!
En gij zijt reuzensterk.

Eigen kunst is eigen leven,
't Was zijn heilig zielestreven.
Win door eigen Vlaamsche kunst,
Volk!
Der wereld roem en gunst.

Hooggeroemd is zijn naam,
Juicht te zaam.
Stem des volks, klaar als brons,
Juicht met ons:
Vlaandrens heerlijkheid,
Heeft hij met moed verspreid
Tot in de oneindigheid
Juicht met ons!
Vlaanderens weerdigheid
Heeft hij in 't licht geleid,
Tot in der eeuwigheid,
Juicht met ons!
Stem des volks, klaar als brons,
Juicht met ons!
Stem des volks, klaar als brons
Juicht met ons:
Hoe geroemd is zijn naam!
Juicht te zaam,
Juicht met ons!

De schoone muziek, de prachtige verlichting van het stadhuis en zijnen toren met Bengaalsch vuur en electriek licht, hielden in vollen regen aanhoorders en toeschouwers staan, totdat de aanhoudende regen hun eindelijk te sterk werd. De tekst der onuitgevoerde stukken van het programma(1) laten wij hier achter volgen.

Heel den avond wandelde Conscience aan den arm van den heer Buls, wien hij zijne oude kennissen en vrienden uit Antwerpen, Brugge, Kortrijk enz. voorstelde. Het feest was een waar vriendenfeest op grooten voet en de heer Buls werd allerzijds en ook door den held van het feest geluk gewenscht om het gulhartig en waarlijk onbekrompen onthaal, waarop zoovelen in het paleis der Brusselsche gemeente werden vergast.

Voor middernacht verliet Conscience met zijn gezin het stadhuis, onder de toejuichingen van de aanwezigen; de heer dd. burgemeester bracht hem tot aan het rijtuig waarin hij huiswaarts keerde om gaan uit te rusten van al de aandoeningen van dezen dag, dien hij voorzeker evenmin als het Vlaamsche volk ooit vergeten zal.

Wel hem, die zulke eer, zooveel geluk beleven mag; maar zoo iemand, dan verdiende het Conscience.

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

(1) Het feestprogramma, versierd met een door H. Thiriat op hout gesneden portret van H. Conscience, werd op 10,000 exemplaren getrokken bij den drukker A. Mertens, te Brussel. en ten voordeele van het Schoepsfonds verkocht voor 10 centiemen. De geschenken, boeken, plaatwerken, teekeningen, waterverfschilderingen, lichtteekeningen, kronen, bloemtuilen, adressen enz., Conscience aangeboden, werden met hetzelfde doel verscheidene dagen tentoongesteld in de syndicale kamer ter Beurze. Zooals men weet, was Schoep (hij overleed den 17^{n} Jan. 1881 te St-Jans-Molenbeek) de burger die zich eene veroordeeling op den hals haalde, wegens het niet aangeven der geboorte van zijn kind, eene aangifte die hij in den gestelden tijd op het gemeentehuis van St-Jans-Molenbeeck had gedaan, doch welke niet in regel was gebracht, omdat de ambtenaar van den burgerlijken stand de akte van geboorte niet had willen opstellen in de Vlaamsche taal, gelijk door Schoep gevraagd was. Dit voorval is van invloed geweest op de indiening der voorstellen van de heeren volksvertegenwoordigers Edw. Coremans en J.A. de Laet, die, in 1873 en 1878 tot wetten verheven, zulke ergerlijke taalmiskenning als ten opzichte van Schoep plaats had, voortaan beletten.

Onuitgevoerd geblevene stukken van het Conscience-feest te Brussel.

Verjaren, vriend, verjaren.
Getoonzet door Willem de Mol.

Verjaren, vriend, verjaren
En slechts door grijze haren
Den eerbied winnen, zegt niet veel,
Maar mag men wijsheid tonnen
Met vruchten, die haar kronen,
Zoo grootsch, als goed en eêl,
Dan mogen wij blij roemen,
Conscience zoowel geheeten,
Geweten, rein geweten!
Waar wij dien naam vernoemen
Daar stijgen jubelkreten: -
Geweten, rein geweten!

Ach, hebt ge veel geleden,
Ach, hebt ge veel gestreden.
Nog vindt gij hier een hemel zoet:
De moeder, vroom en teder,
De dochter, englenveder,
Zoo schoon, als fijn en goed.
Ach, stal de dood u bloemen,
Nooit zal men die vergeten,
Geweten, rein geweten!
Waar wij dien naam vernoemen,
Daar stijgen jubelkreten: -
Geweten, rein geweten!

Maar Vlaandren blijft, u over,
Dat gij vol dichtgetoover
Terug in 't schoone leven riept,
Waar gij met kalme rede,
Een leger, heir van vrede,
Zoo sterk als moedig schiept;
En dat durft krachtig doemen
Hen, die zich stout vermeten
Te loochenen, 't rein geweten!
Waar wij dien naam vernoemen.
Daar stijgen jubelkreten; -
Geweten, rein geweten!

Hoe 't lot ons moge treffen,
Gij durft de stem verheffen
En houdt als kloeke strijder stand...
Ge zingt op 't vreemde dreigen:
'Zij zullen het niet krijgen
Het schoone Vlaanderland!'
Hoor 't Vlaamsche volk u roemen:
Steeds hebt ge uw plicht gekweten,
Geweten, rein geweten!
Waar wij dien naam vernoemen,
Daar stijgen jubelkreten: -
Geweten, rein geweten!.

EMANUEL HIEL.

Hulde aan H. Conscience.

Mannenkoor met fanfarenbegeleiding van J.G. Coppens.

Vlaanderen, wat tooverroê raakte er in eens U?
Wat schommelt uw' juichenden grond?
Wat davert de feesttoon ontzaglijk in eens nu
Langs steden en dorrepen rond?
.....
.....

Geen vorst, met lauweren beladen
Geplukt op 't bloedig oorlogsveld,
Vervoert ons met zijn zegedaden,
Ons *hourrah* groet een' eedler' held.
Zijn roem wies niet bij ak'lig kermen,
Uit menschenrouw en bloed omhoog;
Zijn roem ontsiert geen vloek des ermen,
Geen roodgekreten moederoog....
O! deed Conscience ons tranen vlieten,
Geen tranen toch van wee en smart,
Maar tranen van een kuisch genieten,
Van zoete zalving voor ons hart.

Heel Vlaanderen lag helaas! in doodzwijm neêrgezonken,
Zijn eigen grootheid onbewust,
Het ‘Vlaanderen den Leeuw!’ uit Hendrik's borst geklonken,
Verwekte 't Vlaamsche heir ten strijde toegerust,
Voor eigen taal en eigen zeden,
't Verjongde Vlaand'ren door, met taaien moed gestreden.
Herrijs voor 't vaderland, o glorie van weleer!
Hem, die 's lands roem ons wees, o Belgen, lof gezongen,
Hem stroome 't maatgeluid uit volle snaar en longen,
En galme Europa van den dank van Vlaand'ren weer.

GOVERT.

Mijne moedertaal.
Mannenkoor met fanfarenbegeleiding door J.H. Schaeken.

Hoe heerlijk zijn uw klanken,
Hoe vrij van vreemde praal
Hoe krachtig, rijk en innig,
O mijne moedertaal!

Als de avondscheemring daalt op aarde
Geheimvol, stil en zacht,
Dan ruischen om mij wondre tonen
Als 't windgezucht der nacht.
De beelden rijzen van voorhenen,
Ontroering grijpt mij aan:
Ik hoor mijn moeders dierbre stemme,
Ik zie haar vóór mij staan.
Aan hare knie vouw ik de handen,
O zalig kinderlot!
En zij, ze wijst op 't stargewemel,
Ze spreekt zoo zoet van liefde en hemel,
Ze fluistert mij van God.

Hoe heerlijk zijn uw klanken,
Hoe vrij van vreemde praal,
Hoe krachtig, rijk en innig,
O mijne moedertaal!

Mijn vaderland, de zee zingt langs uw stranden
In 't stormgeweld haar toomelooze vreugd.
De lentewind suist in uw lustwaranden
En lispt zijn lied van spel en dartle jeugd;
Het woud weêrgalmt in plechtig schoone accoorden
't Juicht al één zang in duizend, duizend woorden,
Een hooggezang van kracht en zegepraal,
Dat diep in 't land klinkt tot de verste kuste:
'*De grondslag waar uw grootheid op berustte*
O Vlaandrenland, *dat is uw moedertaal.*'

Gaat uit van ons, voor 't vaderland verloren,
Die, wuft van zin, die dierbre taal verzaakt.
Geene overmacht kan 't Pinkstervuur doen smoren.
Dat in ons vlamt, en onze ziel doorblaakt,
Wij streden lang. Maar zonder te verflauwen
Houdt onze hand het wapentuig omkneld,
En 't harte juicht, manmoedig, vol vertrouwen:
'De zege is ons! Want, recht gaat vóór geweld.'

Hoe heerlijk zijn uw klanken,
Hoe vrij van vreemde praal,
Hoe krachtig, rijk en innig
O mijne moedertaal!
U, Dichter, heil! Van alle tongen
Wordt hulde en roem u toegezongen
Met jubelenden klank,
Mijn moedertaal hebt ge opgeheven,
Onsterflijk in ons volk doen leven;
U eeuwig, eeuwig dank!
Hoe heerlijk zijn uw klanken,
Hoe vrij van vreemde praal,
Hoe krachtig, rijk en innig
O mijne moedertaal!

J.A. De Rijk.

Conscience's Hymnus.
Mannenkoor met fanfarenbegeleiding door Peter Benoit.

Klinkt, klinkt luidt, o feestbazuinen;
Schalt den lofzang t' allen kant.
Uit de velden, uit de duinen,
Komt, o volk van Nederland.
Heeft hij niet met ons geleden,
Heeft hij niet voor ons gestreden,
Door zijn milden scheppingsgeest?
Grooten, kleinen, rijken, armen,
Komt uw hert in hem verwarmen!
Heil Conscience! 't is feest! 't is feest!

Ja de tijden mogen stroomen
Als de Schelde in d'Oceaan....
Zijne dichterlijke droomen
Zullen nooit voor ons vergaan.

Heil Conscience, zoo wel geheeten,
Rein geweten! rein geweten!
Hij, dien gansch de wereld leest,
Glanst zoo zacht als 't licht in 't oosten
Om de lijders zoet te troosten.
Heil Conscience! 't is feest! 't is feest.

Vaderland o groene beemden,
Uit de Noordzee vrij ontstaan,
Moest gij door de taal der vreemden,
Door verbastering vergaan?
Neen, neen, liet Conscience ons hooren;
Nog is Vlaandren niet verloren!
Stam van Vlaanderen, ge reest,
Ja, ge reest, o droef ontaarde.
Gij hervondt uw eigenwaarde.
Heil Conscience! 't is feest! 't is feest!

Hij, geen held van 't bloedig wapen,
Held der reinste liefdeleer;
Hij, die meisjes, hij die knapen,
Sticht en richt door deugd en eer,
Held der goedheid, held der blijheid,
Held der schoonheid, held der vrijheid.
Hij bemind, bemind en niet gevreesd;
Hij bemind, bemind door allen,
Hoort het Volk van Vlaandren schallen:
Heil Conscience! 't is feest! 't is feest.

EMANUEL HIEL.

Gedichten ter eere van Conscience.

De zoo verdienstelijke dichter Pieter Vierhout is een der eersten geweest, die ter gelegenheid der vereering van Hendrik Conscience, den uitstekenden schrijver een loflied heeft toegezonden. Het fraaie stuk verscheen in onzen loopenden jaargang, blz. 55. Conscience niet minder dan onze lezers, zal ongetwijfeld eene goede herinnering hebben bewaard van Vierhouts gemoedelijke en gespierde taal.

Van Alex. Stoops en van Em. Hiel gaven wij op blz. 102 en 136 gedichten over hetzelfde onderwerp.

Wij laten er hier nog eenige andere volgen:

Uit Elberfeld in Duitschland.

Een jubelgroet den Dichterheld,
In trouw, vol warmte en dank,
Die uit ons hert vol liefde welt.
Aan hem den frisschen zang!
Een lied gestemd aan den Wappervloed,
Brengt dringend en klinkend den jubelgroet
Aan Hendrik Conscience.

Een jubelgroet met hert en hand,
In toonen vol en vrij,
Naar 't oude kloeke Nederland
Zendt hem het Oosten blij.
In Brussels lanen frisch en schoon,
Daar lokt hij klinkend elk ter woon
Van Hendrik Conscience.

Heil hem! hem zegen t'allen kant,
Zoo klinkt het hoog van toon;
Den schoonsten tooi van Nederland,
Antwerpen's grootsten zoon.
Hoog schalt het lied ter blijde feest,
Voor hem den Vlaamschen ‘Ridder van geest,’
Voor Hendrik Conscience.

Thans schenkt zijn volk des herten bloem,
Als eerekrans ten loon,
Den ‘Leeuw van Vlaanderen’ zoo vol roem,
Den kloeken dichterzoon!
Hem zingt het Duitsche lied vol gloed:
God groet u! Grijsaard, diep gegroet!
Heil Hendrik Conscience!

FRIEDRICH STORM.

Uit Sint-Nicolaas.

De lucht is vol gezang, vol lof- en liefdeaccoorden!
Ons eigen Vlaanderland, ons broederen van 't Noorden,
Wiens tong roert over zee in Nederduitschen klank,
't Juicht alles eensgestemd; ‘Conscience heil en dank!’

Conscience hulde en roem!... Welke andere eerbetooning
Gaarde aan den voet eens mans den dank van Volk en Koning,
En samen kunde en kunst en allen stand en staat?
Zijn roem is aller roem en was ons dageraad....

Wat hymnen tot een' naam uit duizend monden stijgen,
Conscience's naam alleen doet alle veeten zwijgen,
Vat samen aller hart, en kan alleen het Land,
Verbroederd in zijn roem, doen naadren hand in hand.

Heb dank, Conscience! dank!... uw naam is goed en machtig!
Ja, voor zijn taal en roem is nog uw volk eendrachtig....
Uw roem betoogt ons dat! saâm staan we voor den strijd
Waar gij in zegepraal de grijze held van zijt.
Juicht dus in d'eignen toon! Juicht, ouderlingen, knapen!
Kom, werkman! priester, kom! Eert hem, blazoen en wapen!
De groet van aller hart aan aller harten tolk!..
Aâmt in zijn zangen niet de ziel van 't Vlaamsche volk?

Juicht, Kempen, waar zijn hand het heidebloempje plukte!
Juich, Groeningskouter, waar zijn Leeuw te velde rukte
Juich, eedle Vorstenstad! Juicht allen! 't is het lied
Waarin het Dietsche volk zijn dankbaar hart hem biedt!

H. CLAEYS, PR.

Uit Kortrijk.

Eens zijt ge moedig rechtgesprongen,
Eens hebt ge een krachtig woord gezeid:
‘Ik denk en werk voor al mijn broederen,
Ik eer gansch Vlaandrens heerlijkheid!’
Zoo schijnt de zon op al de bloemen,
Blij bloeiend in den Mei;
Zoo valt de dauw op ieder plantje,
Dat opschiet in de wei.

Maar - trouw aan Vlaandrens aard en zeden,
Verliefd op Vlaandrens roem en eer,
Hebt gij gedacht voor al uw broederen,
Schreeft gij uw zielsgedachten neêr.
Schijnt niet de zon op al de bloemen,
Blij bloeiend in den Mei?
Valt niet de dauw op ieder plantje,
Dat opschiet in de wei?

Heb dank, o denker, dank, o dichter,
Voor wat gij hebt gezeid, gedaan;
Zoo dankbaar als vandaag uw broederen,
Ziet eens ons kroost uw arbeid aan!
De zon schijn' steeds op al de bloemen,

Blij bloeiend in den Mei!
De dauw val' steeds op ieder plantje,
Dat opschiet in de wei!

THEODOOR SEVENS.

Aan Vlaanderens volk.

De Vlaamsche Geest was ingesluimerd,
De Vlaamsche kunst scheen dood!
Daar schemerden op eens de kimmen,
Daar glom een morgendrood.

Antwerpens Maagd, als goede moeder,
Had trouw een zoon gevoed,
Verknocht aan eigen taal en zeden,
Vol wilskracht en vol moed.

Hij zong - en toen hij zijne stemme
Als denker schallen liet
Toen leende Vlaanderen hem de ooren,
Verstommend voor zijn lied!

Hij had de Schelde hooren kabbelen
De bloem zien opengaan....
Zijn' ziel had dit geluid onthouden,
Dat wonderwerk verstaan.

Hij wist, hoe eens zijn vaadren kampten
Voor eigen aard en grond....
En heerlijk toont zijn *Leeuw van Vlaanderen.*
Dat hij dien kamp verstond.

Hij zong - en toen hij zijne stemme
Als denker schallen liet,
Toen leende heel Euroop hem de ooren,
Verstommend voor zijn lied....

En zie! het zaad, dat hij gezaaid heeft,
Bracht wondervruchten voort.
Want velen staan hem nu op zijde,
Begeesterd door zijn woord.

Conscience dacht en wrocht voor allen,
Niet voor een kleinen kring!
Dies worde hij vereerd, gehuldigd
Door groot en door gering.

THEODOOR SEVENS.

Uit Dixmude.

'k Zag hem geweer en ransel dragen,
Maar les en leer aan 't leesboek vragen,
Stout stappend op 't gebied der kunst.
Hem zegende Fortuin noch Gunst,
Toch sloeg hij hand aan 't letterploegen;
Geen arbeid, die hem moê deed zwoegen:
Alléén door eigen ijver sterk
Volbracht zijn moed een reuzenwerk(1)
Tot nut van hoog- en lagen stand,
Tot roem van 't Vlaamsche Vaderland.
Heil! België, dat dien moed dorst loonen.
Wie erfde zooveel eerekroonen,
Als Conscience op Brussels feest,
Die tolk van Vlaandrens dankbren geest? -
't Betoog, het deed de taal verheffen,
Heur rijkdom, waarde, en rang beseffen,
Door Conscience aan 't licht gebracht
Als starrenglans bij heldren nacht.
Drang, Letterheld, uw gloriekroon
Ze is uwer waard, echt Vlaamsche Zoon!

VROUW VAN ACKERE geb. MARIA DOOLAEGHE.

Uit Laeken bij Brussel.

Schier half een eeuw streedt gij den goeden strijd,
Het was een wekkreet: 'Vlaanderen den Leeuw!'
Die, als een onweerstaanbre zegeschreeuw,
Het Vlaamsche volk ten kamp heeft ingewijd.

(1) De uitgave van Conscience's 100 boekdeelen.

Het duister floers van Vlaanderens grootsch verleden
Verscheurdet gij, en deed in volle pracht
De heldenzonen van het voorgeslacht
Uit hun vergeten graf te voorschijn treden,
Gij waart de morgenzon in Vlaanderens donkren nacht.
En thans, uw zending steeds getrouw,
Bracht gij den sluitsteen aan 't gebouw,
Door uw genie uit honderd blokken,
Van meer dan marmer opgetrokken.
Als steen en marmer zijn vergaan
Dan zal uw schepping nog bestaan
Door de eeuwen niet uiteen te schokken,
Zoolang 't gevoel een enkele traan
Uit menschenoogen weet te lokken
Zal uwe naam - Conscience! - niet vergaan,

KAREL BOGAERD,

Uit Sint-Gillis bij Brussel.

Hij gaat de groote wereld door,
De groote, Vlaamsche Man;
Hij laat van zich alom een spoor,
De groote Vlaamsche Man.

Eens kwam hij ook, op zeekren dag
In onze kleine woon;
't Was de eerste maal dat men hem zag,
Wij zegden: ‘Wellekom!’

Hij sprak ons aan, en ieder woord
Sprak tot ons aller hart:
Wij waren heel en gansch bekoord
Door 't schoone van zijn woord.

Hij sprak van liefde, rein en zoet,
Van burgerplicht en eer;
Hij sprak met geestdriftvollen gloed
Van Vlaandren's grootsch verleen.

Hij kwam bij ons nog dikwijls weer
Vertellen dit en dat;
En telkens bracht hij meer en meer
Genot voor allen meê.

Hij heeft 't gevoel in ons herkneed,
't Gevoel verfijnd, versterkt:
Wij minnen wat hij minnen deed,
En minnen hem daarbij.

Hij gaat de groote wereld door,
De groote, Vlaamsche Man;
Hij laat van zich alom een spoor,
De groote, Vlaamsche Man.

NESTOR DE TIÈRE.

Uit Brussel.

Eedle grijsaard, duld dat jong're
Strevers langs de letterbaan,
Lauwerkronen rond de slapen
Van den grijzen dichter slaan.
Onzer blakerende zielen,
Blakerend van 't heilig vuur,
Door uw eigen hand ontstoken,
Laat op 't feestlijk jubeluur
De uitgebroken dunkbre tonen
U goedwillig welkom zijn!
Heel het Vaderland stemt mede
Van de Noordzee tot den Rijn.
Vorsten mogen vaders wezen,
Van hun volk aangebeên,
Liefde als die we voor u voelen
Was het deel ooit van niet een,
Nauw begon ons jonglingsleven
Of uw ziele sprak alreê
Met ons ziele, zij verstond u
En ge naamt ze met u meê.
Overvloedig gaf de Hemel
U gezag op ons gemoed;
Gij misbruiktet dat gezag niet
Immer, immer deedt ge ons goed!

Gij, gij storttet in onz' harten
't Vlaamsch gevoel zoo ruimschoots uit.
't Vlaamsch gevoel, dat met vernielen
Was bedreigd door 't geile Zuid,
Nooit hebt ge, als de wufte Gallen,
Onze jeugd of deugd gehoond,
Nooit hebt ge ons, op 't spoor der ondeugd,
Iets verlokkends aangetoond!
Al wat hart en geest veredelt
En verbetert hieldt ge ons vóór,
Echte christenzin en kieschheid
Straalde in uw gewrochten door.
Zagen we, in de werkmanswoning
Wat een moeder lijden kan,
Tranen weenden wij, maar proefden
Tevens 't heil van weldoen dan.
Zuchtten wij bij 't somber treuren
Der verdrukte onnoozelheid,
Troost toch smaakten we in 't beschikken
Van Gods trouw, Voorzienigheid.
Oudren godsdienst, oudren zeden,
Door den bastaard-Belg veracht,
Toondet ge ons zoo echt bekoorlijk
Bij het deugdzaam voorgeslacht!
Liefde voor den Vlaamschen bodem
Trouw voor 't dierbaar Vaderland,
Drift voor de oude Vlaamsche helden,
Hebt ge ons allen ingeplant.
Daarom komt heel 't dankbaar Vlaandren
Jubelend u te gemoet;
Daarom wordt in u, o Hendrik,
Belgies grootste man begroet!

GOVERT.

Uit Antwerpen.

Ge weet hoe duur, dat wij onz' Vrijheid kochten,
Om van het Joodsch te vallen in het Fransch!
Zoodanig diep, dat veel die er om vochten,
Al kregen spijt van hun' gewonnen kans.
Maar 't grootste deel was min of meer tevreden,
Omdat er feest op feesten werd gevierd;
En zachtjes aan, we kregen lichte zeden,
Goddank! Dat onz' Conscience wakker wierd.

Vooreerst in 't Vlaamsch, deed onz' Conscience voelen,
Hoe slecht het ging, alhier in 't Wonderjaar,
Hoe op het Steen zoowel als in Ter Goelen,
Er toen bestond een vreemde moordenaar!
Hoe moedig ook, een hoopke Vlaamsche Geuzen,
Die Spanjaards sloeg, die zochten ons ruïen,
Dan inderdaad, onz' mannen waren reuzen!

't Was goed dat onz' Conscience dat liet zien.

Ja, dat was goed, 'lijk ook in Gent en Brugge,
Hoe '*Schild en Vriend*' en '*Vlaanderen den Leeuw!*'
Ons heeft verlost van hoopen Fransche vluggen.
En hoe het Vlaamsch hier vocht van eeuw tot eeuw
Om dwinglandij van vreemden af te weeren,
En eigen aard kloekmoedig t' houden aan.
Wie Vlaamsch bemint, die ziet ook Vlaandren geeren,
Hoe schoon deed onz' Conscience dit verstaan.

Bijzonder goed was 't ook wat onz' Conscience
Heeft op de ziel en in ons hart gedrukt,
Het zoet gevoel dat onze medemenschen
En 't heilig vuur, waardoor de kunst gelukt!
Daarbij 'nen troost voor all' die onrecht lijden,
'Dat alle kwaad krijgt vroeg of laat zijn straf'
En dat altoos: 'Na lijden komt verblijden,'
Dat is ook d'hoop, die ons' Conscience gaf.

Ja, 't is alzoo, dat onz' Conscience knaagde
Omdat het Vlaamsche te ver bleef achteruit,
En dat het Fransch al meer en meer opdaagde....
Maar nu, daar klinkt in honderd boeken luid:
Het Vlaamsche land heeft eigen taal en zeden,
Omdat er ook zoo'n Vlaamsche ziel in leeft;
Daarom ik zing: vooral den dag van heden,
Gelukkig land! dat nog Conscience heeft!

A. DE WEERDT.

Last not least laten wij hier nog het Naamklinkdicht volgen dat dr. C.J. Hansen aan den vereerde heeft gewijd, onder den titel van *Leve Conscience:*

— ◡ — ◡̄ — ◡ | ◡ — ◡̄ — ◡ — (◡)

Lieflik klinkt te Brussel de beiaard door de lucht;
Eerebogen, vlaggen, gejuich van duizendtallen,
Volks- en kunstgezangen vervullen straat en hallen,
Edle vreugd weêrgalmt er in Vlaandrens verst gehucht.

Conscience leve! zoo luidt het feestgerucht!
Oude Vlaamsche dichter en strijder boven allen,
Neem voor lief 's volks jubel, uws arbeids reinste vrucht.

Snelt uit Zuid en Noorden, met keur van mannen, vrouwen,
Cijns der minne schenkend, u Neêrland niet te voet?
Is 't niet Duitschland zelve, ja Frankrijk dat u groet?

Echt en recht u loven, als taalvorst u aanschouwen,
Nederduitsche schepper, vol kunst en heldenmoed,
Ceder in den woude - dat roemt een ieder zoet.
Eeuwig strale uw luister in alle dietsche gouwen!

Dr. C.J. HANSEN.

De heeren Alfons Janssens en A. De Weerdt zonden op 14 September eene verzameling hunner Vlaamsche liedjes met de volgende opdracht aan Hendrik Conscience:

Twee Sinjoors, Mijnheer Conscience,
Hebben d'eer u heil te wenschen,
U die schreef het Wonderjaar,
En die nu al maakte klaar,
Honderd Vlaamsche meesterstukken!
- 't Geen wat wij ook lieten drukken,
Ons gerikke tikke tak,
Is voorzeker veel te zwak,
Om een groot gedruisch te maken;
Doch, door U, de Vlaamsche snaken
Kregen macht en kracht en moed,
Om te streven naar het goed.
Thans om U daarvoor te danken,
Bieden wij U deze klanken,
Gansch verheugd, zoo Gij ze aanveerdt,
Van Fons Janssens en De Weerdt.

Den 17a September werden zij vereerd met het volgend antwoord;

'*Geachte heeren en goede vrienden*,

> 'Ik weet waarlijk niet hoe U te bedanken voor de toezending van uw schoon geschenk. Wel kende ik eenige uwer geestige liederen, van ze hier te Brussel in Vlaamsche gezelschappen te hooren zingen; maar velen waren mij nog onbekend. Ze nu in uw recht prachtig boek te zamen ziende, kan ik mij eerst eene juiste gedachte vormen van den aanzienlijken en zeer verdienstelijken arbeid, dien gij beiden tot verspreiding van het echte volkslied en tot verdediging onzer moedertaal hebt geleverd.
> Ik heb onmiddellijk het genoegen mogen smaken, in mijn huisgezin de liederen uwer verzameling bij de piano te hooren voordragen. U zeggen dat wij ons daarbij zeer hebben vermaakt en tot tranen toe gelachen, zal wel overbodig zijn, als gij herinnert dat wij allen Antwerpenaars zijn en daarom bijzonderlijk wel de eigenaardige woorden en taalvormen der kluchtige schetsen, zooals *Collectie-vrouwennamen*, *Een reisje naar Brussel* enz. kunnen smaken.
> Tusschen al de geschenken, welke ik ter gelegenheid van mijn zoogezegd 100e boekdeel zou kunnen ontvangen, zal zeker uw geschenk mij niet het minst kostbare zijn.
> Aan zulk genegenheidsbewijs van twee gemoedelijke kunstenaars, Antwerpsche jongens, aan eenen anderen Antwerpschen volksjongen gegeven, moet deze laatste diepgevoelig zijn, en dat is hij inderdaad.
> Ontvangt dus, hooggeachte kunstgenooten, eenen hartelijken en dankbaren handdruk van hem die zich noemt:
> Uw verkleefde dienaar en vriend Conscience.'

Ware het niet, dat wij onze plaatsruimte te sparen hadden, zoo zouden wij volgaarne nog een aantal van de verzenstukken, brieven en adressen opnemen, die ter gelegenheid van het Consciencefeest werden geschreven en - wij zeiden het reeds - zoo talrijk zijn, dat zij een lijvig album zouden uitmaken. Misschien zal de inrichtingscommissie er toe besluiten (wij vestigen hare aandacht op dit denkbeeld) om eene bloemlezing uit de feestgedichten te laten verschijnen, of wel alles in het licht te geven.

Dergelijke uitgave, opgeluisterd met afbeeldingen zooals van het feest in Conscience's tuin, den optocht die inderdaad koninklijk te noemen was, het Beursgebouw binnen- en buitenwaarts gezien, het feest op het stadhuis, de verlichting der Grootemarkt, den gedenkpenning, de geschenken, het borstbeeld, het portret enz. enz., zou wel het prachtigst gedenkstuk zijn dat tijdgenoot en nageslacht zouden kunnen begeren. De feestcommissie en de talrijke afdeelingen van het Willemsen Davidsfonds zouden veel tot het welgelukken dezer onderneming kunnen bijdragen; wij van onzen kant zijn bereid om daartoe al onze medewerking te verleenen.

Indien de uitgave winst overliet zou daaraan eene nuttige bestemming kunnen gegeven worden, bij voorbeeld de stichting van een fonds voor hulpbehoevende weduwen en weezen van schrijvers enz.

Consciencefeest 26 September.

Naar aanleiding van het groote feest, waarmede de verschijning van Conscience's *honderdste* boekdeel te Brussel stond gevierd te worden, was te Antwerpen eene eigenaardige herinnering aan Conscience's *eerste* werk, *Het Wonderjaar*, opgewekt geworden. Op het tijdstip toen dit boek geschreven en gedrukt werd (1836-1837), had Conscience de gewoonte nagenoeg iederen avond een paar uren te komen doorbrengen in de herberg *Het zwart Paard,* op de Paddengracht te Antwerpen. Sedert dien heeft de Paddengracht haren naam verbeurd en is zij Prinsesstraat geheeten; maar de herberg *Het zwart Paard* (thans n^{r} 14) heeft haar uithangbord van vroeger behouden en ziet er over het geheel nog altoos uit, gelijk zij zich voordeed in den tijd, ruim 44 jaren geleden, toen zij Hendrik Conscience en ettelijke zijner vrienden, waartusschen Theodoor Van Ryswyck, onder hare stamgasten telde. Het was in dit huis bij moeder Goedmond (en dit is de eigenaardige herinnering waarvan wij hooger gewaagden), dat Conscience zijn eerste werk, *Het Wonderjaar*, voorlas. Dit geschiedde op eene bovenkamer van het huis, welke kamer de vergaderplaats was van een vriendengenootschap, waartoe Conscience behoorde, en dat den naam voerde van *Kunstenaarskring.* Tusschen de leden van dien kring telde men de kunstschilders L. Carolus, J. Correns, Eug. De Block, H. Leys, J. Meynne, L. Molijn, Em. Noterman, J. Ruyten, K. Venneman, J. Vertommen en anderen.

Eenige van de weinige nog levende bevoorrechten die bij deze voorlezingen tegenwoordig waren, vatteden het denkbeeld op, de gedachtenis van die omstandigheid te vieren. Het kwam weldra tot een plan en voorstel, die namelijk bij de bewoners van de Prinsesstraat en de aanpalende buurt gereeden ingang vonden.

Belangstellenden, vrienden en vereerders van Conscience, zouden openlijk uitgenoodigd worden om ter zijner eer, een bezoek te brengen aan de herberg *Het zwart Paard* en men zou tevens de buurt smaakvol versieren.

Zoo gezegd, zoo gedaan. Weldra was de Prinsesstraat van op de St.-Jacobsmarkt tot tegen de Hobokenstraat, benevens de aanpalende Groote-Kauwenberg, met lange geschilderde en vergulde masten beplant, waaraan vlaggen, wimpels, draperijen en bloemenkransen vastgehecht waren. Hiertoe leenden de sieraadschilders H. Verdonck en P. Veranneman hunne welwillende medewerking.

Buitendien hadden de bewoners der voornoemde straten hunne huisgevels versierd en vond men schier van stap tot stap opschriften in rijm en onrijm ter eere van Conscience te lezen.

Jaarschriften waren over de straten gespannen waarvan wij er hier eenige laten volgen:

antWerpen Is fIer oVer zIJnen
VerMaarDen VoLksJongen ConsCIenCe.
WIJ WensChen hier Den eChten VlaMIng profICIat.
aChtbare henDrIk MIJne opreChte geLUkWensChIngen zIJn Voor U.
antWerpen's hULDe Voor ConsCIenCe's honDerDste Werk.
eLk WensCht Den VoLksVrIenD geLUkVoLLe Dagen.
De staD antWerpen Is Voor ConsCIenCe LUIsterrIJk VersIerD.
In 't zWart paarD VoLtrok henDrIk ConsCIenCe zIJn WonDerJaar.

Tegen den gevel en in het middelraam der eerste verdieping van de herberg *Het zwart Paard* prijkte een doorschijnend geschilderd portret van Conscience, omgeven van eene lauwerkroon, zooals hij op onze blz. 55 is afgebeeld, en daaronder een open boek met den titel van zijn 100^{e} boekdeel: *Geld en Adel.* Honderde gekleurde glazen waren als een bloemenkrans daar rondom aangebracht. In de zijvensters de jaartallen 1836 en 1881, omringd van bloementrossen, waaronder men de volgende rijmpjes las:

't Is hier in 't oud vermaarde *Peerd*,
Dat Hendrik, 'lijk d'historie leert,
Zijn pintje lang kwam pakken,
Met Lodewijk en Jan en Door,
En, als een echte puur Sinjoor,
Was hij niet bang voor 't plakken!

Het Peerd is vast de bakermat
Van 't Vlaamsch in onze Scheldestad,
Dank aan Conscience en vrienden.
't Is hier dat Door een lied verzon,
Dat Hendrik 'nen roman begon,
En Franske moed kon vinden.

Ja, menschen, ge moogt het allen weten,
In 't *Peerd* heeft Rik soms laat gezeten
Met zijn makkers Door en Jan
En nog veel meer van zijn gespan,
Om daar te smeden Vlaamsche plannen
En Franschen geest hier uit te bannen.
Die eer dus heeft hij ruim verdiend.
Hij blijve steeds ons aller vriend.

Dat Hendrik staat in onze Gratie
Dit kunt gij zien aan onz' Palatie
Wij doen 't ook niet uit Speculatie
Lijk het gebeurt soms aan de Statie
Wanneer daar is een' groot' Ovatie
Wij vieren tot ons' Consolatie

Een man van onze Natie
Die groot was in de Vlaamsch' Oratie
Ge kunt het zien in d'Illustratie
Die leest toch heel onz' Populatie.
Vivat de mannen uit 't *Zwart Peerd!*
Dat is oprecht de moeite weerd,
Die vieren vroom hun oûwen Gast
Zooals 't aan goede vrienden past,

Bravo! geburen, om ter meest!
Langer niet meer blijven truten,
Vlaggen, lichten met dit feest!
Al heel de week zijn wij aan 't vruten
Om blij te vieren onzen held,
Die nog in 't *Peerd* veel vrienden telt.

Op het tweede verdiep, in het middelraam, een groote prachtige bloemtuil, met eene groote gouden ster, die als bekroning van Conscience's borstbeeld schitterde; in de zijramen fraai geschilderde cartels met de naamletters van den beroemden man.

Boven de kroonlijst van het huis, verhief zich in een overgrooten vlaggentropee het stedewapen van Antwerpen, tusschen twee groote leeuwenbeelden die de wapenschilden van het land en de provincie vasthielden. Deze versiering vooral kenmerkte zich door goede opvatting en smaak.

In de gelagkamer der herberg prijkte tusschen loof en bloemen het borstbeeld van Conscience, uitgevoerd door den beeldhouwer Lambeaux, en daarvoor stonden de tafel en de stoel, benevens het halflitersglas, waarvan de beroemde schrijver, volgens de verzekering van den herbergier, G.J. Staar, de gewoonte had zich te bedienen, toen hij, eene kleine halve eeuw geleden, tot de vaste bezoekers van het huis behoorde...

Wat of er van deze laatste bijzonderheden ook moge zijn, den 25sten, 26sten en 27sten September hebben duizende menschen ter eere van Conscience, de herberg *Het zwart Paard* als in begankenis bezocht.

Veel beziens had ook de gevel van de steendrukkerij der weduwe J. Brouwers, schuins over *Het zwart Paard*, n^{r} 9 van de Prinsesstraat. Het is bij J. Brouwers dat de platen voor de werken van Conscience gedrukt worden. Op eene groote doorschijnende grijsschildering, tegen het voornoemde huis aangebracht, zag men Conscience naast de schouw in eene boerenkeuken gezeten, gelijk Edward Dujardin hem heeft afgebeeld in de door ons op blz. 112 en 130 vermelde plaat, die wij hierneven eenigszins verkleind mededeelen en waarvan bij de wed. Brouwers groote exemplaren op zwaar papier en met tint gedrukt, verkrijgbaar zijn voor den geringen prijs van 1 frank. Wij geven onze lezers den raad, niet te verwaarloozen zich eene dergelijke plaat aan te schaffen, als eene gedenkenis van de feestviering. Ingelijst, zal zij iedere huiskamer tot sieraad verstrekken en is zij zeer geschikt om te dienen als tegenhanger van het groot gesteendrukt portret van Conscience, door Florimond Van Loo, van Gent, dat aan de inschrijvers van het te Brussel gevierde feest wordt afgeleverd.

Tegen den gevel der drukkerij stond het volgende te lezen:

't Is heden hier een dag van feest,
Ziet overal de vlaggen zwieren!
Men juicht, men jubelt om het meest,
Want ieder wil den schrijver vieren

Die in de schoone Vlaamsche taal
Reeds honderd werken heeft geschreven,
Zoo menig boeiend schoon verhaal,
Voor 't volk reeds heeft in 't licht gegeven.

Ook wij, die meer dan veertig jaar
De platen zijner boeken drukken,
Wij juichen met der buren schaar,
Mocht hier dit feest oprecht gelukken!
Dit is de wensch, die ieder doet,
En ook, dat nog in later tijden,
Conscience, steeds met zelfden moed,
Met ons, voor Taal en Recht zal strijden!

Wij meenen te weten, dat vele der berijmde opschriften uit de pen vloeiden van den te Antwerpen gunstig gekenden liedjesdichter Fritz Dodd. Van de hier volgende kunnen wij met zekerheid melden, dat zij van zijne hand zijn:

Geburen van de Paddengracht,
Den grootsten schrijver thans herdacht
Uit onze Nederlanden.
Hoed af voor onzen grootsten bol,
Hij schreef wel honderd boeken vol,
Een vracht van zeven manden.

*

Zijn werken zijn meest allemaal
Overgezet in elke taal
Die z'in Europa spreken.
Men vindt ze bij Franzoos en Brit,
Bij Pool en Rus, tot in Madrid
En d'Oostenrijksche streken.

*

Het gaat zoo ver dat z'in Parijs
De snullen daar al maken wijs
Dat Hij dáár werd geboren!
Maar ieder weet dat Hendrik hier
't Licht zag in Sint-Andrieskwartier,
Niet verre van den toren.

*

Zij denken in die wereldstad
Dat al wat kunsttalent bevat
Gewiegd werd in haar muren.
Maar dat is nevens haren neus
Antwerpen heeft 'nen grootren keus
Dan zijne zuiderburen.

*

't Is in de Pompstraat dat zijn wieg
Gestaan heeft, als 'k mij niet bedrieg,

Want jaren is 't geleden;
Zijn ouders vreesden voor hem fel,
Hij stak maar in een aardig vel,
Toch loopt hij er nog heden.

*

Men kende toen geen politiek,
Geen liberaal noch katholiek,
Men minde dan elkander;
Veranderd is dat allegaar,
Men vliegt elkander nu in 't haar,
Voor Peer of voor den Sander.

Het is door hem dat burgerdeugd
En stille blij familievreugd
Tot d'harten toegang vonden,
Dat Vlaamsche taal en Vlaamschen aard
Tot heden toe nog zijn bewaard
Zoo vrij en ongeschonden.

*

Brengt vlag en loover bij elkaar,
Begint maar vroolijk al te gaar
Een handje uit te steken
Voor onzen grootsten rijksten geest;
Vandaag mag er niets aan het feest
Van onzen vriend ontbreken.

*

Gij allen die Conscience vereert,
Vergeet niet in 't vermaarde *Peerd*
Een meurge pint te pakken;
Doet het op 't heil des schijvers van
'Wat eene moeder lijden kan'
En 'Rikke tikke takke.'
*

Gaat pakt een pint of wel 'ne kwak
Waar Jan de lacher en de Brak,
Eens met den nacht in vielen,
Om 't kliekske in de boet te slaan
Dat niet op 't uur was heên gegaan,
't Was in 't Octaaf der zielen.
*

Had Hij en Door hier niet bestaan,
Dan was het Vlaamsch lang naar de maan,
Wij waren lang Franzozen...
Aan hen is het te danken dat
Wij nog bezitten onzen schat
En voor niets moeten blozen.
*

Hip! hip! hoerah, zingt nu te gaar
Voor Hem die ons in 't Wonderjaar,
Zoo wonderschoon vertelde;

Den Loteling, Baas Ganzendonck,
Den Boerenkrijg en 't Goudland schonk
En Jaak van Artevelde.
*

't Was gistren in ons hoofdstad feest
Voor Hem, en plechtig is 't geweest,
Want Hendrik woont te Brussel.
Vandaag is 't in de Scheldestad,
Dat is Conscience's bakermat,
Daar deed m'Hem in de bussel.
*

Hij leve lang, tot honderd jaar,
Dit wenschen wij hem hier te gaar,
Gezond en wel tevreden!

De Prinsesstraat en de Groote-Kauwenberg waren des avonds schitterend verlicht. De muziekmaatschappij *Vrije Antwerpenaren* en de zangmaatschappij *Gildebarden*, door fakkeldragers begeleid, gaven er serenades, die de feestelijke stemming van de ontelbare nieuwsgierigen welke zich tot omtrent middernacht in de straten verdrongen, zoo sterk verhoogden, dat honderde stemmen zich ongevraagd met het orkest vermengden en het gejubel soms luider dan de speeltuigen klonk.

In de bovenzaal van het *Zwart Paard* vereenigden zich ten slotte de leden der inrichtingscommissie[1] en talrijke vrienden en bewonderaars van Hendrik Conscience. Er werden - aan en toe afgewisseld door heildronken, - talrijke redevoeringen uitgesproken, waartusschen die van den heer I.J. De Beucker een diepen indruk op alle aanwezigen maakte.

Den 25^{n} en 26^{n} September was de Consciencestraat, nabij het Park, te Antwerpen, ter eere van Conscience gevlagd. Des avonds waren vele huizen met hetzelfde doel verlicht.

DESIRÉ VAN SPILBEECK.

Kroniek.

Antwerpen. De 2e aflevering van het 2e album der Antwerpsche etsers is verschenen en bevat: Eene zeer schilderachtige etsing van H.K.H. mev. de gravin van Vlaanderen, voorstellende: *Trap eener Alpenhut bij Meran in Tyrol;* mev. A. Elsen: *Camelias en rozen;* A. Elsen: eene kapitaal schoone plaat, getiteld: *Tegen den avond;* J. Guiette: *Maart*, landschapstudie; J.B. Michiels: portret van F. Lamorinière; H. Seghers, een voor eene eerste proef wel gelukt plaatje: *Stille zee met visschersloepen.*

- De glasschilder P. De Crane heeft een groot glasraam voltooid, bevattende de wapenschilden der familie A. Geelhand-Kervyn, voor de groote zaal van het kasteel Calesberg, te Schooten, thans den heere A. Geelhand-Kervyn toebehoorende.

- In de week van 16 tot 23 October heeft de befaamde Fransche tooneelspeelster Sarah Bernhardt met haren troep zeven voorstellingen gegeven te Brussel, te Luik en te Antwerpen, die, volgens een bericht uit Parijs, te zamen 73,176 fr. hebben opgebracht. Te Antwerpen trad zij op in *La dame aux camélias* van A. Dumas en *Hernani* van V. Hugo. Te dezer gelegenheid liet J. de Geyter, onder dagteekening van 22 October, het volgende vers uitgaan, waarin hij de bekwaamheden der Vlaamsche tooneelspeelster Catharina Beersmans boven die van Sarah Bernhardt stelt, welke waardeering door velen, die de beide begaafde vrouwen zagen spelen, gedeeld wordt. De dichter ontleende den titel voor zijn vers aan de rollen der twee stukken, waarin Sarah Bernhardt (als dona Sol) en Catharina Beersmans (als Maria Stuart) het meest hebben uitgemunt:

> *Dona Sol en Maria Stuart.*
> Parijs had Sarahs roem de wereld rond gedonderd...
> ‘Zoo speelde eene andre nooit!’
> Zij kwam en werd ook hier met bloemen overstrooid...
> Maar hadde men voor haar de tuinen leeggeplonderd,
> Mijn harte roept het uit: ‘'k Heb Beersmans meer bewonderd!’
> En 'k heb Haar in den geest geen bloemen, neen, maar honderd
> Laurierenkronen toegegooid!

Brussel. *Koninklijke academie van België.* De klasse voor schoone kunsten heeft een eeremetaal van 800 fr. toegekend aan Edg. Baes, kunstschilder te Elsene, voor zijne memorie over het beheer waaraan het schildersbedrijf onderworpen was sedert

(1) De Keersmaker, V Merckx, L. Brouwers, H. Gerrits, J. Hereygens. G. Van Thillo, G.J. Staar. J. Dervoigne, L. Van den Broeck, G. Praet, Porteau en J. Thijs.

het begin der XIVe eeuw tot aan den tijd van Rubens. De klasse van geneeskunde heeft den 24^{n} September eenen prijs van 1500 fr. uitgeloofd voor eene verhandeling (in te zenden vóór 15 Februari 1883) die, steunende op juiste waarnemingen, de uitwerkselen van het misbruik van sterken drank aanwijst, onder stoffelijk en zedelijk oogpunt, zoo bij den dronkaard als bij zijne afstammelingen. Het programma der prijsvraag is verkrijgbaar aan voornoemde academie.

- Aangekondigd om eerlang te verschijnen: *Wel en Wee*, gedichten door Hippoliet Ledeganck, 112 bladzijden druks in Engelsch formaat; prijs: fr. 1.25. Inschrijvingen te zenden aan dan uitgever, Groenlei 68, te Laeken-Brussel.

- De in 1883 toe te wijzen koningsprijs (gemengde wedstrijd) zal te verdienen zijn door het werk dat op de beste wijze de meest geschikte middelen en maatregelen doet kennen om de aardrijkskundige studiën algemeen bevattelijk te maken en het aardrijkskundig onderwijs in de scholen van verschillenden graad uit te breiden. De tot den prijskamp bestemde werken moeten vóór 1 Januari 1883 aan den minister van binnenlandsche zaken toegekomen zijn. (Zie over de stichting van den koningsprijs, onzen jaargg. 1874, blz. 200.)

- De geleerde heer L. Galesloot heeft de twee volgende belangrijke verhandelingen laten drukken: *Précis du procès politique de l'avocat Henri Van der Noot* en *L'avocat Vonck devant le conseil de Brabant.*

- N^{r} 3 en 4 van de *Annales du Bibliophile belge*, verschenen bij Fr. J. Olivier, bevatten eene beschrijving van in verschillende steden des lands verschenen almanakken, door J.B. Douret, een belangrijk artikel over het oudste koninklijk decreet op de drukkerij (Thierry Martens in Spanje), eene lijst van boeken met de prijzen waarvoor zij bij den uitgever te bekomen zijn.

- De schilder Jan Van Beers heeft ter openbare kennis gebracht dat zijn proces tegen Brusselsche dagbladschrijvers, die hem zouden beschuldigd hebben op photographie te schilderen, enkel door de rechterlijke vacantiën vertraagd is. (Zie onze blz. 140.) Binnen kort zal hij te Brussel eene tentoonstelling zijner werken houden. Bij verscheidene groote en kleine tafereelen zullen de 300 landschapjes gevoegd zijn, die reeds te Oostende gezien werden. (Zie onzen vorigen jaargg., blz. 185.)

- 2 October geschiedde te Elsene op de Kroonplaats de onthulling van het gedenkteeken van A. Wiertz. Het is gemaakt van brons en een werk van den beeldhouwer J. Jaquet: twee vrouwen, de schilder- en beeldhouwkunst voorstellende, bij een gebroken zuil, die in het ondergedeelte een portret van Wiertz in half verheven beeldwerk vertoont. Het voetstuk is vervaardigd naar eene teekening van den bouwmeester J.B. Naert. (Zie blz. 29.)

Sint-Nicolaas. De reeds zoo gunstig gekende godsdienstige schilder J. Janssens gaat de kerk van Spermalie beschilderen.

Brugge. Bij Edw. Gaillard is verschenen *l'Histoire de Menin*, door dr. Rembry-Barth, archivaris der stad Meenen, met een aantal kaarten en platen, uitgevoerd bij K. van de Vyvere-Petyt; men spreekt met veel lof over het werk, dat bestaat uit 4 groot octavo-deelen en 30 franks kost. Ons is het niet toegekomen.

- In het choor der Sint-Jacobskerk zijn 10 geschilderde glasramen geplaatst, uitgevoerd door H. Dobbelaere.

- Het choor der O.-L.-Vrouwekerk der Potterie, waarvan wij in onzen vorigen jaargang, blz. 200 gewaagden, is thans ook uiterlijk hersteld geworden, onder de leiding van den kundigen bouwmeester Karel Verschelde. Binnen is het gewelf beschilderd door Frans Cornette; de glasramen zijn geleverd door Samuel Coucke.

Het is te hopen dat het bestuur der godshuizen de overige herstellingen spoedig zal doen voltrekken.

- In den hof van 't gebouw van 't provinciaal bestuur zijn eenige oudheden opgegraven, onder andere een lood van de Wollewevers.

Luik. De maatschappij van Vieille-Montagne heeft in de gemeente Chenée eene zeldzaam hooge schouw doen bouwen om de schadelijke uitwasemingen van hare uitgebreide zinkfabriek op te trekken. De nu voltooide schouw verheft zich 167 meters boven den effen grond; zij staat op eenen berg van 77 meters hoog en heeft bij gevolg eene gebouwde hoogte van 90

meters; de doorsnede der schouw is $8^{m}50$ aan den voet en $2^{m}75$ aan den top; de dikte van het metaalwerk aan het onderste deel der schouw is $1^{m}75$ en vermindert langzamerhand tot 36 centimeters.

Charleroi. Den heer G. Wilmet, burgemeester van Montigny-le-Tilleul, is ter gelegenheid zijner benoeming in de Leopoldsorde, zijn portret aangeboden, geschilderd door Leo Herbo.

Buitenland

Veere. Er was onlangs spraak, dat deze gemeente, iets wat nooit in ons gedacht zou zijn gekomen, zich wilde ontdoen van den prachtigen zilveren beker van den graaf van Buren, haar geschonken door Maximiliaan van Burgondië (zie 1879, blz. 40), waarvan wij in 1872 de afbeelding gaven. Tot ons groot genoegen vernemen wij, dat, bij koninklijk besluit, de beslissing van den gemeenteraad van Veere, tot verkoop van den beker, vernietigd is, als strijdig met het algemeen belang, vermits 'de bedoelde beker een gedenkstuk is van groote geschiedkundige waarde, aan de gemeente Veere alleen gegeven om hem te bewaren tot blijvende gedachtenis aan den vorst, die haar dien schonk, terwijl het algemeen belang niet gedoogt, dat zulke voor de geschiedenis des vaderlands belangrijke gedenkstukken door openbare besturen, aan welker hoede zij zijn toevertrouwd, worden vervreemd.'

Rosendaal. Den 6^{n} September had de jaarlijksche keuring plaats der werken van de leerlingen der gemeenteteekenschool. Als naar gewoonte werd die keuring gedaan door kunstbeoefenaren uit Antwerpen, waartusschen de heer P. Van der Ouderaa. Dezen kunstschilder is naar aanleiding van zijne benoeming tot ridder der Leopoldsorde veel eer in Rosendaal bewezen. Aan den spoorweg werd hij opgewacht door eene talrijke schare vrienden en waardeerders, het besturend en onderwijzend personeel en de leerlingen der teekenschool; hij werd stoetsgewijs te Rosendaal binnengeleid; de muziekmaatschappij de *Unie* ging spelend den optocht vooraf. In de teekenschooi is het gemeentebestuur hem komen geluk wenschen en ten 1 uur werd hem door het schoolbestuur eenen feestdisch aangeboden, die door den heer burgemeester L.J. Schoonheit, wethouders en vele andere leden van het gemeentebestuur werd bijgewoond. Voor, tijdens en na den disch werd menige hartelijke en fraaie toespraak gehouden. Tusschen de sprekers vermelden wij de heeren burgemeester L.J. Schoonheit, secretaris J.F. Hosselet, P. van Gils, W. Laenen, A. De Bruijn, H. Dirckx, enz. De prijsuitdeeling aan de leerlingen der teekenschool was door de omstandigheid zeer verlevendigd en de heer burgemeester betoonde zich echt welsprekend in de redevoering welke hij bij deze plechtigheid hield.

Amsterdam. Verschenen: de eerste aflevering van het *Bouwkundig tijdschrift* van de maatschappij tot bevordering der bouwkunst, met 2 platen: *Het kasteel Oud-Wassenaar*, door C. Muskeyn en de *Woning van den hoofdbestuurder van het rijksmuseum*, door P.J.H. Cuypers. Tekst: Onderzoek naar de oorzaken van den strijd op het gebied der bouwkunst in Nederland, door A. Van Delden; Proeve eener verzameling van voorschriften voor het bepalen der dwars-afmetingen van de onderdeelen der bouwkundige constructiën, welke dagelijks op het gebied der burgerlijke bouwkunde voorkomen, door J.G.J. Van Roosmalen. De volledige

jaargang kost gl. 10; afzonderlijke afleveringen gl. 3; aan te vragen bij de erven H. van Munster en zoon, Warmoesgracht, 12 te Amsterdam.

Hoorn. 30 September is alhier de eerste steen gelegd van eene nieuwe groote hervormde kerk, die gebouwd wordt onder de leiding van den bouwkundige C. Muysken.

Rotterdam. In deze stad gaat een nieuw rechtsgebouw met eene daaraan verbonden bewaarplaats voor gevangenen gesticht worden op den grond der voormalige Hollandsche spoorwegstatie, die 3600 vierkante meters groot en door het rijk voor gl. 33.50 den meter gekocht is.

Dordrecht. Volgens wordt gemeld, zijn aan de Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Gebogen Glas (J.J.B.J. Bouvy), in deze stad, de 24 gebogen spiegelruiten besteld, die men in het paleis van justitie, te Brussel, moet inzetten, en welke men in België naar het schijnt niet kan maken. (Zie over de geschiedenis van het glas onzen jaargg. 1871, blz. 126.)

Venloo. Het stadhuis gaat hersteld worden met Udelfanger steen; eerlang zal de aanbesteding plaats hebben.

Arnhem. In deze stad was men voornemens woningen te bouwen tegen de muren der groote kerk; door tusschenkomst van het gemeentebestuur zal dit niet geschieden.

Nijmegen. Door het gemeentebestuur is besloten op den hoek van het stadhuis een O.-L.-Vrouwebeeld te plaatsen, gelijk aan dat hetwelk daar vroeger heeft gestaan.

Parijs. Napoleon Lepic is door den minister admiraal Cloué benoemd als schilder van het zeewezen, een eerepost die vóór hem waargenomen werd door Joseph Vernet, Gudin en Morel Fatio.

Manchester. In 1882 zal in deze stad eene algemeene tentoonstelling van kunst en nijverheid gehouden worden.

Londen. De Engelsche regeering heeft levering genomen van het eerste van het tiental nieuwe voertuigen van vooruitgang en beschaving die zij voor Malta en Gibraltar heeft besteld, namelijk het eerst voltooide der kanons van 100 ton die zij laat gieten. Deze kanons, die voor elk schot met 203 kilos buskruit geladen worden, werpen bommen uit van 907 kilos gewicht die op 1000 meters afstand eene metalen plaat van 76 millimeters doorbooren. Elk schot kost niet meer dan 750 fr. en met ieder kanon kan 12 keeren per uur geschoten worden.

- Engelsche bladen behelzen het volgende bericht: ‘Twee Japansche leerlingen van den hoofdleeraar Max Muller te Oxford hebben onlangs in Japan belangrijke handschriften in het Sanskriet gevonden, deel uitmakend van het gewijde boek der Budhisten, maar tot nog toe alleen bekend uit vertalingen’

Keulen. Van 24 tot 28 October is in deze stad de gekende verzameling oudheden van A. Pickert te Nürnberg verkocht.

Berlijn. Er gaat in deze stad eene 24ste volksbibliotheek gesticht worden.

Weenen. De afdeeling voor de houtnijverheid, van het museum voor handel en nijverheid, opent van 1 December tot 1 April 1882, een internationalen wedstrijd met tentoonstelling voor technische nieuwigheden op het gebied van die meubels welke tot zitplaats dienen moeten. De Neder-Oostenrijksche Vereeniging looft als prijzen 10 zilveren en 20 bronzen eermetalen uit voor de bekroonde werken.

Tyrol Het bekende slot Amras, in zijn oorspronkelijken hoogst merkwaardigen staat hersteld, is herschapen in eene soort van kunst-historisch museum.

Missilonghi. In deze Grieksche stad, waar de beroemde dichter, uitgetogen om Griekenlands onafhankelijkheid te helpen bevechten, den 19n April 1824 overleed, is voor lord Byron een standbeeld opgericht en feestelijk onthuldigd den 9n October.

Azië. Engelsche bladen behelzen het volgende bericht: ‘Weder zijn zeer belangrijke Babylonische opschriften ontdekt, die den geheelen maatschappelijken toestand in Babel toelichten. Zij bevestigen tevens wat in het boek van Daniël wordt vermeld. Tegelijk heeft men de bouwvallen weergevonden der steden Chuta Sefarvaïm, van waar de koning van Assyrië volk bracht, om te wonen in het rijk der 10 stammen welke hij had weggevoerd. Uit deze overgeroeiden ontstonden de Samaritanen.’

Catalogue du Musée Plantin-Moretus, par Max Rooses.

De door ons in 1877, blz. 170, als in bewerking zijnde aangekondigde catalogus van het museum Plantijn, is ter drukkerij J.-E.-Buschmann te Antwerpen in de Fransche taal verschenen.

Wij hadden vast verwacht, dat de heer Max Rooses den catalogus allereerst zou bewerkt hebben in de Vlaamsche taal. Men heeft ons echter verzekerd, dat de Vlaamsche uitgave eerlang het licht zal zien. De verschenen catalogus is zeer belangrijk. Hij beslaat 125 bladzijden druks en is voortreffelijk ingericht en afgedeeld om den bezoekers tot gids te dienen. Men treft er in aan: de vermelding van den aankoop van het huis van Plantijn (zie onzen jaargang 1875, blz. 124), eene beknopte geschiedenis van de familie Plantijn-Moretus, waaraan bij eene nieuwe uitgaaf een en ander zal kunnen toegevoegd worden van wat de heer Rooses nader te weten gekomen is bij het bezoek dat hij onlangs aflegde te Tours, waar Plantijn in 1514 geboren werd, en te Caen, waar hij zijn ambacht leerde; voorts beschrijft de catalogus zeer omstandig het huis van Plantijn, met zijnen aankleve en zijnen inhoud als: de gevel, de gang, de drie benedenzalen, waar oude brieven en handschriften en drukken uit de Plantijnsche drukkerij bewaard worden, de opene plaats, de winkel, de achterwinkel, de kamer met Vlaamsche muurtapijten, de kamer der proeflezers en verbeteraars (zie onze blz. 127), het bureel, de dusgenaamde kamer van Justus Lipsius, de zaal der drukletters, de drukkerij (zie onze bladz. 126), de trap, de eerste en tweede kamer op het eerste verdiep, de kleine bibliotheek, de zaal der houtsneden, de gang, de tweede zaal met houtsneden, de galerij waar de koperen platen en afdrukken zijn uitgestald, de zaal met de familieportretten der Moretussen, de Privilegiekamer, de zaal der plaatdrukken van Rubens, Van Dyck en Jordaens, de zaal der Antwerpsche plaatsnijders, de kleine kamer waar men het tafereel van C. Seghers, een portret van Ed. Moretus-Plantijn enz. ziet, de slaapkamer, de lettergieterij op het tweede verdiep, de groote bibliotheek die 12,000 boekdeelen bevat, de bibliotheek der Plantijnsche en andere Antwerpsche drukken, de archievenzaal enz.

Aan het einde van het boek zijn in alphabetische orde de namen opgegeven van de schilders, beeldhouwers, plaatsnijders en bouwkundigen die in den catalogus worden vermeld.

Het merk van Plantijn-Moretus is onzen lezers bekend: eene uit de wolken gestoken hand, die een gouden passer vasthoudt, waarvan de eene punt rust en de andere

rondtrekt, als zinnebeeld van standvastigheid en arbeid, gelijk te lezen staat op het tusschen den passer gestrengeld lint: *Labore et Constantia.* Men aanschouwt het onder andere boven de straatpoort van het huis van Plantijn, tusschen twee zittende beelden, een man en eene vrouw, door Artus Quellin gemaakt en waarvan eene afbeelding voorkomt in onzen jaargang 1856, blz. 37. Aldus of anders versierd, komt Plantijns merk op een groot getal zijner drukwerken voor, geteekend en gegraveerd door Rubens, E. Quellin, Pieter Van der Borcht, Antoon Van Leest, Geeraard Janssens van Kampen, Christoffel Jegher of Jegherendorff en vele anderen. Wij deelen er hier twee van mede.

Het eerste is zeer waarschijnlijk door Rubens of E. Quellin geteekend en in hout gesneden door Jan Christoffel Jegher; het tweede is van eene voor ons nog onbekende hand, en werd voor de eerste maal gebruikt op het titelblad van het werk in folio: *Commentarii in Claudii Galeni opera Thomas a Veiga*, M.D.LXIII.

Er bestaan zoo in de Plantijnsche drukkerij 74 verschillende drukmerken uit de XVIe en XVIIe eeuw in houtsnede en 12 op koper gegraveerd.

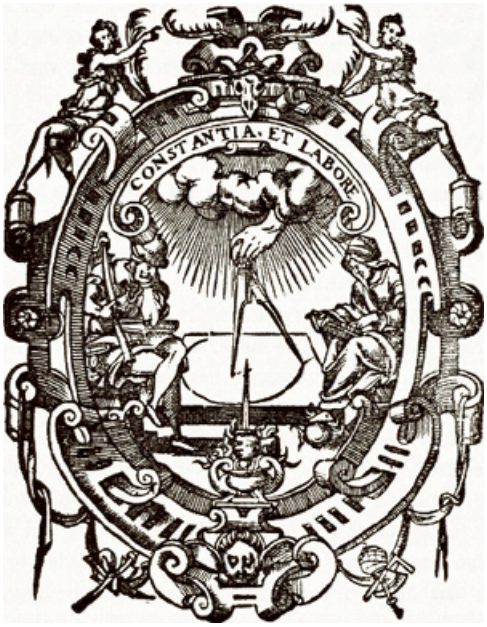

Uit den catalogus van den heer Rooses vernemen wij, dat het beeldwerk boven de poort op de Vrijdagmarkt, afkomstig is van het huis de *Bonte Huyt*, in de Hoogstraat, welk bewoond werd door Balthazar Moretus I; 150 gulden werden er door hem voor betaald aan den beeldhouwer Artus Quellin den 12^{n} Augustus 1639. Abraham Grapheus ontving den 1^{n} Juli 1639, 10 gulden om het beeldwerk te schilderen en den passer te vergulden. Den 22^{n} November 1644 liet B. Moretus II, het beeldwerk van zijn huis in de Hoogstraat wegnemen en overplaatsen in den gevel van het huis op de Vrijdagmarkt; het was A. Quellin die met dit werk werd gelast; hij ontving er 18 gulden loon voor.

De catalogus van het huis Plantijn verdient als dusdanig de meeste waardeering en zal dan ook ongetwijfeld veel aftrek vinden. Wij wenschen den heer Rooses met zijnen arbeid geluk en ten besluite betuigen wij nog eenmaal den wensch, dat de Vlaamsche uitgaaf zich niet te lang moge laten wachten.

In 1880 bedroeg het getal bezoekers van het huis Plantijn ongeveer 105,000. De bibliotheek werd met 161 boeken, de

prentenverzameling met 203 platen verrijkt. Er wordt voortgegaan met de rangschikking der papieren van het huis. Den 1n Januari van dit jaar had men daarmede reeds 75 registers gevormd, samengesteld uit kas-, dag- en grootboeken, boekhandelsregisters en minuten van brieven, die tusschen de jaren 1555 en 1600 werden geschreven.

D.V.S.

Eene herinnering aan Antonio Canova.
V.

Een half uur later vernam de jonge beeldhouwer, terwijl hij zich langs de galerij verwijderde, die van de werkplaats naar het woonhuis van Volpato voerde, en door dichte wijngaardranken omringd, eenen muur vormde, die voor het oog ondoordringbaar was, achter de groene heg een zacht snikken, dat, zoo hij zich niet vergiste, nu en dan door kussen en verzekeringen van liefde werd afgebroken. Onwillekeurig hield hij zijne schreden in, zijn bloed begon te koken, hij beefde zichtbaar. Hij hoorde de stem van Maria Volpato, die den hemel smeekte om een einde aan haar leven te maken en haar van dit gehate huwelijk te verlossen, en aan haar gebroken hart rust in het graf te geven, - ontboezemingen, zooals de grootste wanhoop, die aan eene gedrukte ziel kan ontrukken. Hij hoorde de verzekeringen harer liefde tot Rafaël, en daarop vernam hij ook de diepe, sombere stem van Rafaël, waarmede hij haar verzekerde, haar verlies niet te zullen overleven; dat zij elkaar weldra in eene andere wereld zouden wederzien, waar geene onverbiddelijke, hardvochtige vaders, geene mededingers waren, die voor elkaar geschapene harten scheidden. Daarna richtte hij weder woorden van troost en aanmoediging tot de geliefde, en zeide, dat er nog wel wegen te vinden waren, om de tegenwerkers hunner liefde te misleiden, dat hij met haar naar Frankrijk, naar Engeland, onverschillig waarheen wilde ontvluchten. Zijne kunst, verzekerde haar Rafaël, zou haar overal onderhouden en zij zou slechts zorg hebben te dragen, dat het huwelijk zoo lang werd uitgesteld, tot hij de noodige voorbereidende maatregelen had genomen. Antonio stond alsof hij versteend was, doch slechts voor een oogenblik. Snel herkreeg hij zijn denkvermogen. Zonder gedruisch te maken, ging hij weder naar de werkplaats van Volpato terug.

- Mijn zoon, riep de oude kunstenaar, ja, nu zijt gij waarlijk mijn zoon. Welk een geluk vervult mijne ziel, nu ik weet, dat een geest als de uwe voortaan de leidsman mijner dochter zijn zal.

- Meester, sprak Antonio, ik heb u iets mede te deelen. Hij was nog bleeker dan gewoonlijk, doch zijne stem getuigde van vastberadenheid. Hij sprak duidelijk en schijnbaar kalm. Gij zult mij voor ondankbaar aanzien, gij zult mij voor wispelturig houden, doch ik verdien uwe dochter niet. Misschien ben ik veranderlijk, doch ondankbaar ben ik niet. Wat ik u schuldig ben, zal ik mijn leven lang niet vergeten.

- Wat moet dat alles toch beteekenen? vroeg Volpato verbaasd.

- Sedert de uitspraak, die mij het hoogste geluk scheen te beloven, heb ik voor de eerste maal eenen blik in mijn hart geworpen en heb mij zelve afgevraagd: kan ik dat goddelijke wezen uitsluitend die liefde bewijzen, welke zij verdient, haar onverdeeld een hart schenken, zooals zij recht heeft dit te vorderen?

- En? vroeg de oude man, ga verder!

- Het antwoord, dat eene stem uit mijn harte riep, was: neen! gij moogt dit niet! Gij kunt maar ééne godheid huldigen; gij kunt uwe neigingen in hare volle kracht en vuur maar aan eene godheid offeren, en die godheid is de kunst! Oordeel zelf, meester; de schoonheid van Maria ontstak in de duisternis van mijnen geest die zalige vlam, welke de diepere geheimen der kunst voor mij deed zichtbaar worden. Maria's schoonheid weerkaatste in mijne ziel en vervulde haar met geestdrift voor mijn ideaal. Van dat oogenblik heb ik de profetes met de godheid verwisseld. Mijne oogen zien thans duidelijk. Op het oogenblik, dat gij de hand van eene aardsche bruid in de mijne legde en ik hare wangen, ja zelfs hare lippen zag verbleeken, deed zich aan mijnen geest het bewustzijn voor, dat ik op het punt was de godin voor hare dienares, het onveranderlijke, onvergankelijke ideaal voor de aan het wisselvallige onderworpene vrouw vaarwel te zeggen. Toen gevoelde ik, dat mijne geliefde, mijne aangebedene zoodanig eene zijn moest, wier voorhoofd niet door de jaren geplooid, wier bloei niet door ziekte of gramstorigheid kan aangetast worden. Om kort te gaan, het is Hebe, die ik bemin, en niet uwe dochter!

Volpato was diepgetroffen. Stilzwijgend zag hij Antonio aan; zijne verbazing, zijne afkeuring voor zulk eene handeling was zoo groot, dat hij niet spoedig kon antwoorden. Na een oogenblik, waarin zijne bleeke wangen nog bleeker waren geworden, vervolgde de jonge kunstenaar, en zijne stem, die slechts door eene pijnlijke inspanning de noodige vastheid behield, klonk dof:

- Geef uwe Maria aan Rafaël! Zij beminnen elkaar. Rafaël zal haar en ook u gelukkig maken. Ik zou dit voor geen van beide kunnen. Ik wil mij aan de kunst wijden, die ik bijna ongetrouw was geworden, en zal gelukkig zijn. Ik bemin Maria te zeer, om haar hart te breken!

Tranen verstikten zijne stem.

Thans zag Volpato, hoe de zaken stonden; hij wist, hoe het in het hart van zijn beminden leerling moest koken, en hij stelde de zelfverloochening op eenen prijs, dien zij verdiende. Terwijl hij hem diep getroffen omhelsde, sprak hij met zachte stem: ‘Er is eene godheid, mijn zoon, die gij nog hooger vereert, dan uwe kunst, en die godheid is de deugd, de goddelijke waarheid, die elke uwer daden met licht omstraalt!’

***

Rafaël Morghen huwde Maria; Volpato's voorspelling werd echter niet vervuld. De harten der jonge lieden werden door hunne liefde en door de bewondering over Canova's bovenmenschelijke zelfverloochening gelouterd en veredeld, en zoo de Napolitaan zijne echtgenoote al niet tot een bovenaardsch wezen verhief, zoo deed hij haar ook niet tot slechts aardsche liefde afdalen. Binnen weinige jaren was Maria geene Hebe meer, maar ook geene priesteres van Papho's velden; zij was eene schoone Romeinsche vrouw, eene teedere moeder, gelukkig in het bezit van haren echtgenoot en geluk rondom zich verspreidende.

Wat Antonio betreft, zijne loopbaan, die eerst bij dit tijdvak begint, behoort tot de geschiedenis zijner eeuw en tot de geschiedenis der kunst tot in den laatsten tijd. Hij bepaalde zich tot zijne werkplaats en keerde tot het beeldhouwwerk terug. Het duurde niet lang, of zijn beeld van Theseus die den Minotaurus overwint (het bevindt zich thans te Weenen) bewees, dat zijne oogen, zijne ziel zich niet te vergeefs voor het verhevene geopend hadden. Voor hem bleef de dochter van den graveur, wat zij reeds langen tijd niet meer voor haren echtgenoot was, steeds de jonge godin uit de werkplaats in Transtevere. Geene andere kwam in hare plaats; geene andere verving de liefde, welke zij in het hart van den beeldhouwer had opgewekt, en aan den onvergankelijken invloed van dit gevoel moet men het toeschrijven, dat in latere jaren, toen Canova zich met een kalm hart aan de herinneringen van dien tijd kon overgeven, het beroemde standbeeld van Hebe ontstond, die, als het waardigste meesterstuk van zijn groot talent, aan de geheele wereld verkondigde, wat zij in de dagen van hare schoonheid en in den frisschen, vroolijken tijd harer jeugd geweest was - het waardige voorwerp der liefde van den grooten kunstenaar.

Naar E. HEUSINGER.

Er is geen boek zoo slecht, of het kan op zijn tijd van dienst wezen.
S.A. NABER.

Op het kerkhof.

Wanneer ik, op reis en in vreemde gewesten,
Bevrijd van den kommer dien handel mij baart,
Bij 't vallen des avonds verstrooiing wil zoeken
Omdat het gemis van den huislijken haard
Mij 't harte beklemt en den geest mij benevelt,
Gebeurt het wel eens dat 'k buiten dan vlucht;
En 't wandelen stakend op 't veld van de dooden,
Daar tusschen de graven mij neerzet en zucht.
*

Wie zou er niet zuchten bij 't zien van die tomben,
Beladen met kronen, nu dor en vergaan,
Die zeggen: ‘Hier bracht men een groote der aarde!
Met eer en met glorie beplant was de baan
Zijns levens. - Vereerd tot den dood, thans vergeten
Van allen! - Niet een heeft de kronen ververscht;
Niet eene kwam ooit nog een bloempje hier planten;
Geen oog heeft een traan op de grafstee geperst.’
*

En als ik daarnevens dat nederig kruisje,
Dat parkje met kruiden en bloemen aanschouw,
En 't banksken waarop ik het spoor van de knieën
Geprent zie van hen, die gedompeld in rouw
Een dierbaren doode daar komen herdenken,
Dan zeg ik: ‘O bloemen die weeldrig groeit;
Met tranen begoten, met liefde gekoesterd,
Geen wonder dat gij zoo bekoorlijk hier bloeit.’
*

Maar tranen ontspringen mijn oog als ik verder
Een plaatsken zie rijzen wiens hobblige grond
Een graf doet erkennen; 't is 't eenige teeken
Dat zegt, dat ook iemand zijn rustoord daar vond.
Geen kruisje! geen bloempjes! O arme verlaatne!
Gij hebt dan geen magen geen vrienden op aard?
Of denken die soms, omdat 't lichaam van stof is,
Dat niets blijft bestaan, hunner liefde nog waard?
*

Een huivrige rilling doorloopt mij de leden.
Als 'k denk hoe de spade, maar weinig geleên
Eens anders gebeendren daaruit heeft geslingerd
En de uwe weldra ook zal werpen dooreen....
Ach! mocht op mijn graf eens een nederig kruisje
Geplant staan ten baak voor mijn gade en mijn kroost!
Want vuriger klimmen bij 't kruis de gebeden
Voor laafnis der ziel, en voor eigenen troost.

ALEX. STOOPS.

2 November 1881.

Oudheidkundige tentoonstelling te Luik.

De merkwaardige oudheidkundige tentoonstelling, die te Luik in drie lokalen (het groot klooster der hoofdkerk, het gebouw der hoogeschool en het lokaal van de maatschappij *Emulation*), gehouden is en waarvan de sluiting plaats had op 13 September, was hoogst merkwaardig; zij was afgedeeld in 6 afdeelingen: 1. Schilder- en beeldhouwwerk, stempelsnijkunst, teekeningen en nabootsingen van werken van Luiksche kunstbeoefenaren; 2. oorkonden, handschriften, druk- en plaatwerken, plans en prenten; 3. penningen en zegels; 4. kunst op metalen toegepast: gouden, zilveren, koperen en ijzeren werken; 5. meubelen, geweven stoffen, kanten, muziektuigen, ivoor enz.; 6. pottegoed, aarde- en glaswerken en geschilderd glas. De tentoonstelling omvatte ruim 3000 voorwerpen van kunst en nijverheid uit het land van Luik. In het klooster bevonden zich schatten uit kerken, abdijen en verdere kloosters van het prinsdom Luik, eene verzameling eenig in hare soort, en veel belangrijker en beter gerangschikt dan degene welke het verleden jaar op de tentoonstelling te Brussel bijeengebracht was. Men aanschouwde in tien groote glazen kassen, echt zeldzame kerkelijke voorwerpen van kunstnijverheid, onder andere uit de XIIe en XIIIe eeuw, afkomstig uit Stavelot, Maastricht, Visé, Hoei, Namen en Tongeren, die zoo zorgvuldig worden bewaard, dat zij grootendeels slechts bij uitzonderlijke kerkplechtigheden zichtbaar gesteld worden. Dank aan de samenwerking van den heer Ch. de Luesemans, gouverneur der provincie, en van zijne hoogwaardigheid

mgr. Vict. Jos. Doutreloux, bisschop van Luik, was de inzending verkregen van een buitengewoon groot aantal hostiekasjes, schotels, bekers, reliequieënkassen, bisschopsstaven, lessenaren, evangelieboeken, remonstransen, kelken, kazuivels en kerkgewaden van allen aard; daartusschen trok vooral de aandacht, de beenderkas van den heiligen Lambertus, versierd met 12

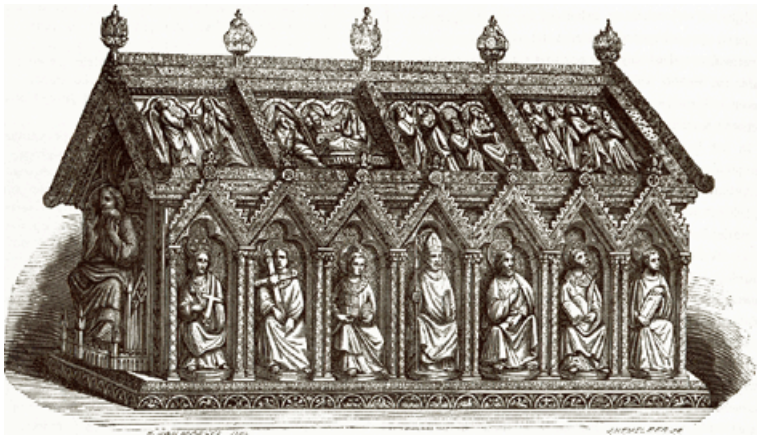

OUDHEIDKUNDIGE TENTOONSTELLING TE LUIK, 4de AFDEELING Nr 16.
TEEKENING VAN E. VAN MARCKE, HOUTSNEDE VAN WIJLEN J. HEMELEER.

in zilver gedreven beelden, benevens de in koper vergulde en verglaasde reliquieënkas van den heiligen Remaclus, die met 12 beelden prijkt, en welke wij hier in houtsnede mededeelen; zij dagteekent van omtrent 1225 en is 2 meters lang, 0m60 breed en 0m97 hoog; zij hoort toe aan de St.-Remacluskerk, van Stavelot. Voorts vele sieraden uit de Luiksche Sint-Pauluskerk van de XVe eeuw, een aantal gesneden ivoren voorwerpen, fraaie koperen werken, als doopvonten, lessenaren, blakers, kandelaars enz., veelkleurig verglaasde gewijde voorwerpen, waaronder kostbare stukken van op het laatst der XIIe eeuw enz.

In de XIe en XIIe eeuw werd, zooals men weet, uitnemend schoon glazuur- of brandschilderwerk gemaakt, eenerzijds te Limoges, anderzijds te Keulen.

In het bisdom Luik, waarschijnlijk te Maastricht, moet er een werkhuis bestaan hebben, waar men de overleveringen van de Rijnlandsche of Keulsche dusgenaamde smaltwerkers volgde; vooral was Maastricht befaamd om de schoonheid van zijn afwisselend groen, blauwgrijs en lichtblauw glazuur, dat met onovertroffen volmaaktheid en sterkte op gouden en zilveren werken werd aangebracht, en niet het minst op de met roem bekende gewrochten der Maastrichtsche goud- en zilversmeden.

Tusschen de oudste ivoorwerken mag men het middenpaneel rekenen dat het hiernaast afgebeelde Evangelieboek versiert en van de IXe eeuw dagteekent, terwijl de vier zilveren hoekplaten tot de XIVde behooren; zeer waarschijnlijk werden die aangebracht als het boek op nieuw gebonden is; van de vier gepolijste kostelijke steenen die het boordwerk vroeger versierden, is er maar één overgebleven. Het Evangelieboek is 0m30 hoog en 0m24 breed en behoort tot de schatten der O.-L.-Vrouwekerk van Tongeren.

In de hoogeschool was eene merkwaardige verzameling plaatdrukken bijeengebracht, betrekking hebbende op de geschiedenis der stad Luik, benevens handschriften van de IXe tot de XIXe eeuw, waartusschen zeldzame exemplaren der school van Stavelot.

Eene gansche zaal was gevuld met geweven stoffen, waartusschen bij uitstek kostbare en zeldzame.

In de zalen van *Emulation* zag men kerkvoorwerpen, aardewerk, plateelwerk van Andennes en zeer zeldzame geblazen glaswerken, benevens koffers, kassen en meubelen met fijn beeldsnij- of drijfwerk, veelal uit de XVIIIe eeuw.

Als een weergaloos kostbaar en merkwaardig stuk vermelden wij eene in het begin der XVIe eeuw gemaakte altaartafel van den heiligen Dionisius, met een paar honderd daarin uitgesnedene veelkleurige beeldjes.

Onder de tentoongestelde schilderijen, op enkele uitzonderingen na, uitgevoerd door in het land van Luik geborene meesters, waren er, behalve die van onbekenden uit de XVe eeuw, van; Margaretha van Eyck (?), J. Patinier, 14... + 1515, Q. Massys, 14. + 1530, L. Lombard, 1506 + 1566, Suavius Zutman of Ledoux, 1500 + 1567 (?), J. Ramey, 1580 + 1600 (?), H. Golzius, 1525 + 1583 (?), F. Floris, 1520 + 1570, G. Douffet, 1594 + 1660, B. Flemalle, 1614 + 1675, J.G. Carlier, 1638 + 1675, G. Gosuin, 1616 + 1691, Renier Lairesse, 1597 + 1667, Gerard Lairesse, 1641 + 1711, Ernest Lairesse, (?), W. Damri, 1610 + 1678, E. Fisen, 1655 + 1733, J.G. Delcour, 1632 + 1695. E. Quellin, 1607 + 1678, N. La Fabrique, 1649 + 1733, L. Dumoulin, 1665 + 1752, J.B. Coclers, 1692 + 1772, J.G.C. Coclers, 1715 + 1751, J. Dreppe, 1787 + 1810, Lambrechts, J.J.E.A. Ansiaux, 1764 + 1840, E.N.W. Rhenarsteine, 1758, E. Plumier, 1694 + 1733, De Ponthière, 1700 (?), J.I. Colin, Juppin, Morel, J. Riga, 1680 + 1725, M. Aubée, 1729 + 1806, N.H.J. de Fassin, 1728 + 1811, L. Defrance, 1735 + 1805, F. Mallieux, P.M.N. De Lovinfosse,..... + 1821, F. Seguin en Mej. Lhoest.

De merkwaardige catalogus van deze *tien* eeuwen omvattende nalatenschap van de kunstvlijt onzer voorgeslachten, beslaat niet minder dan 550 bladzijden druks; de inleiding is geschreven door den heer Jos. Demarteau, de verhandeling over de oudste voorwerpen

OUDHEIDKUNDIGE TENTOONSTELLING TE LUIK, 4de AFDEELING Nr 107.
TEEKENING VAN. H. MICHIELS, HOUTSNEDE VAN WIJLEN J. HEMELEER.

is van den heer H. Schuermans, die over het glazuur, zilveren werken, van den zeer eerw. heer k a n u n n i k E. Reusens, over de Luiksche schilder- en beeldhouwwerken, van den heer H. Helbig, over de munten, zegels en stempels, van den archivaris J. Alexandre, over uurwerken, tinnen voorwerpen enz, van den heer Julius Frésart, over meubelen, van den heer Julius Helbig, over tapijten, borduursels, weefsels en kanten, van den zeer eerw. heer kanunnik Dubois, over glas en pottegoed, van den heer H. Schuermans, over het Luiksch plateel, van den heer archivaris van de Casteele.

De catalogus vormt over zijn geheel een der belangrijkste boeken die een kunstliefhebber ter hand nemen kan. Het laat zich dan ook voorzien, dat de oplaag in korten tijd uitverkocht zal zijn en voor de exemplaren in den handel al spoedig opgeld zal betaald worden.

D.V.S.

Woordenboeken.

Er is haast geen arbeid, die den geleerde meer tot eer verstrekt dan het maken van een woordenboek. Want hij weet vooruit wat het publiek met zijn werk gaat doen. Elk put rustig en naar hartelust uit den rijken voorraad, maar geeft luide zijne afkeuring, ja ergernis, te kennen, als hij eene vergissing, eene onvolledigheid of eene leemte vindt. Tegen eenmaal dat men opmerkt, dat de schrijver dit of dat juist verklaard heeft, zal men honderdmaal schrijven, dat hij dit of dat verkeerd heeft gedaan, al staat ook het goede tot het verkeerde als duizend tot een. 't Is nu eenmaal niet anders, zoo doen wij allen of bijna allen. Maar daarom legt ook geen arbeid welsprekender getuigenis af van zelfopofferende toewijding aan de wetenschap dan deze.

M.J. DE GOEJE.

Kroniek.

Antwerpen. In de kapel van de congregatie der zeer eerw. paters Jezuïeten in de Kunstlei, zijn de volgende geschilderde glasramen geplaatst, g e l e v e r d door den heer P. De Crane: 1. *De zending van den heiligen Geest*, 2. *O.-L.-Vrouws hemelvaart,* 3. *De kroning van Maria*, 4. *O.-L.-Vrouw van Lourdes.* Deze ramen zijn geschonken door den heer Cajetan Van de Werve-Ullens.

- De heer N. De Keyser, die de laatste hand legt aan een belangrijk groot stuk, eene *Processie in Spanje* voorstellende, gaat de wintermaanden in Italië doorbrengen.

- De kunstschilder Karel Verlat vertrekt eerlang naar Turkije om studiën te maken voor een panorama dat hij moet schilderen voor Moscou. Het panorama zal voorstellen: *De groote mapenschouwing door den groothertog Nicolaas gehouden na het vredesverdrag te San-Stephano.*

Zoerle-Parwijs. Op de grafstede van den befaamden toonkundige J.N. Lemmens, wiens afsterven op blz. 30 is vermeld, werd dezer dagen een gedenkteeken geplaatst: een wit marmeren kruis, waaronder eene der laatste uitroepingen van den meester is gebeiteld: TE DEUM LAUDAMUS. Op het voetstuk leest men: JACOBUS NICOLAUS LEMMENS, GEBOREN 3 JANUARI 1823, GESTORVEN 30 JANUARI 1881. Het dient aangemerkt te worden, dat in rare gevallen, men met meer waarheid hadde kunnen schrijven: *alhier* geboren. De erve van Lemmens' vader werd mettertijd bij het parochiekerkhof van Zoerle ingelijfd, en eens stond de wieg van den meester op hetzelfde plekje grond, waar thans zijne stoffelijke overblijfsels rusten.

Brussel. De *Illustration européenne* is haar 12^{en} jaargang ingetreden. Hare 1ste aflevering van dezen jaargang bevat onder meer andere, eene schoone houtsnede naar een tafereel van H. Bource. De prijs van dit tijdschrift is slechts fr. 10.50 's jaars. Zijne verschenen jaargangen zijn even als die van

de Vlaamsche School zeer geschikt om als prijzen of nieuwjaarsgeschenken te worden gegeven.

- In den prijskamp N. Godecharle zijn voorgedragen om bekroond te worden de schilders E. Broermann met zijn *Arme Lazarus* en L. Frédéric met *Afsterven van den heiligen Franciscus van Assisen.* Het provinciaal bestuur moet beslissen. In het Park, langs de zijde der Hertogelijkestraat, is het door T. Vinçotte vervaardigde gedenkteeken van den beeldhouwer N. Godecharle geplaatst: een wit marmeren beeld, de Faam, die den sluier wegneemt van eene afbeelding van het fronton van het Paleis der Natie, welke zich aan hare voeten bevindt. (Het is door dit werk dat de beeldhouwer Godecharle zich voornamelijk deed kennen.) Het door J. Baes geteekend arduinen voetstuk van het gedenkteeken is met Godecharle's portret versierd. (Zie blz. 104 en onze vroegere berichten hem betreffende.)

- Bij koninklijk besluit van 3 November is België's hoofddichteres, mev. Van Ackere-Doolaeghe, het ridderkruis der Leopoldsorde verleend. Het portret der beroemde vrouw staat in ons tijdschrift jaargang 1879, blz. 181.

- Het door Karel Bogaerd ingezonden gedicht, getiteld *Scheppingslied*, voor den prijskamp van toonzetting, is bekroond Nadat het stuk door J. Antheunis in het Fransch was vertaald, heeft de muzikale primus S. Dupuis het op muziek gezet. (Zie blz. 62 en 145.)

- In de Brusselsche bladen wordt het volgende gelezen: ‘Een Afrikaansche neger, William Renner, geboortig van Sierra-Leone (West-Afrika), heeft aan de Brusselsche hoogeschool de drie examens voor het doctoraat in geneeskunde met de *grootste onderscheiding* afgelegd. Hij is voornemens onmiddellijk naar Afrika te vertrekken om er zijn beroep uit te oefenen aan de Goudkust.’

- De half verhevene beeldwerken van T. Vinçotte, de *Muziek*, en de *Kunst toepasselijk gemaakt op de nijverheid*, tegen den gevel van het Paleis der Schoone Kunsten, zijn voltooid en ontbloot.

- Vrijdag avond, 18 November, ten 11 ure 8 m., heeft eene vrij hevige aardbeving zich te Brussel en op verschillende punten des lands doen gevoelen, te beginnen van de omstreken van Doornik tot aan de Duitsche grenzen. De schokken waren het gevoeligste in het Luikerland en vooral in de Ardennen, waar zij elkander opvolgden met eene minuut tusschenruimte. Ook in een gedeelte van Holland en Duitschland is dit natuurwonder waargenomen. De aardschokken, die op enkele plaatsen (ook in België) namelijk pottegoed van kassen of schabben op den grond deden storten, gingen gepaard met een tamelijk hevig dof gerucht. In sommige streken werd dit natuurverschijnsel in verband gebracht met het voorspeld vergaan der wereld. (Zie onze blz. 96)

- Het conservatorium heeft van den heer Karel Wilmotte, te Antwerpen, die eene rijke verzameling van violen bezit, eene viool van Andreas Guarnerius, gedagteekond 1670, ten geschenke ontvangen.

Gent. Den 20^{n} November is op het kerkhof van Sleidinghe een gedenkteeken ter nagedachtenis van wijlen P. De Baets ingehuldigd. (Zie 1876, blz. 14.)

Brugge. Onder de leiding van den heer René Buyck, provincialen bouwmeester, bijgestaan door den heer Karel De Rym, den ieverigen opziener der werken, is de zaal der getuigen in het hof van assisen bijna geheel hersteld. Het was vroeger de folterzaal en op den vloer zijn nog de haken zichtbaar, waaraan de pijnbank

vastgemaakt werd. De oude schouw voert het gebeeldhouwde wapen van 't Vrije, met den dwarsbalk; het schild dekt den distel, waarvan de wortel van onder en de drie bloemen boven uitkomen, bestrikt met een lint dat het jaartal 1523 voert. De ruitvormige haardtegels zijn versierd met kronen, leeuwen en voormeld jaartal. Het beschot in eikenhout is oorspronkelijk, maar hersteld door den heer Edw. De Jonghe, onder de leiding van den heer Buyck; het slot- en ijzerwerk is van den gunstig gekenden smid De Vooght; de glasruitjes van H. Dobbelare; de lichtkroon is gemaakt bij Drijepondt-Brans; de muur- en sieraadschilderingen werden uitgevoerd onder toezicht van den heer Tulpinck.

- Bij Karel Van de Vyvere-Petyt zijn een aantal nieuwe godsdienstige beeldekens van ojivalen stijl in kleurendruk en verguld verschenen, die aanbeveling verdienen, niet alleen omdat ze prachtig zijn, maar ook betrekkelijk goedkoop (per 1000 kosten zij slechts 85 fr.), te weten: heiligen Vincent Ferreru, Jan van Keulen, Raymund van Penafort, Hyacinthus, Lodewijk Bertrand, Peter van Verona, Agnes à Monte Pulciano, Catherina de Riccis, O.-L.-Vrouw van den berg Carmeli en O.-L.-Vrouw van den Rozenkrans.

Dixmude. Den 8sten November heeft de gemeenteraad het volgende voorstel van de raadsleden Feys-Kesteloot en De Breyne-Du Bois aangenomen: '1° Dat er in den gevel van het huis, waar onze befaamde dichteres mevrouw Van Ackere-Doolaeghe geboren is, door de zorgen van de stadsregeering een steen zal geplaatst worden, voor opschrift dragende: *In dit huis is geboren, den* 26^{n} *October* 1803, *de dichteres Maria Doolaeghe, vrouw Van Ackere;* 2° Dat de benaming van Mosselstraat zal veranderd worden in die van: *Doolaeghestraat.*' Na het eindigen der zitting zijn de raadsleden mev. Van Ackere-Doolaeghe gaan gelukwenschen over hare benoeming in de Leopoldsorde, en hebben haar tevens kennis gegeven van de beslissingen ten haren opzichte door den gemeenteraad genomen.

IJperen. Een der groote koffers van het stedelijk archief bevatte ordeloos door elkaar geworpen, een groot getal dusgenaamde schepenakten of scabinale protocollen, alle op perkament geschreven. Deze stukken zijn uitgezocht en gerangschikt geworden; hun getal beloopt niet minder dan 7455. Het oudste stuk is van het jaar 1249: de jongste zijn van 1291. Zij bevatten vele belangrijke bijzonderheden nopens de zeden, gebruiken en levenswijze in de XIIIe eeuw; zij doen ook zien hoe uitgebreid de handelsbetrekkingen waren die het toenmaals zoo bloeiend IJperen onderhield met het buitenland en namelijk met Frankrijk, Spanje, Italië, Duitschland enz. Dat in de betrekkelijk korte tijdruimte van 42 jaren, tusschen 1249 en 1291 verloopen, 7455 schepenakten werden verleden, mag zeker wel verbazend worden genoemd.

Luik. In 1879-1880 telde de hoogeschool 1100 leerlingen: 172 studeerden in de wijsbegeerten en letteren, 218 in de rechten, 266 in de wetenschappen, 171 in de geneeskunst, 273 bestemden zich voor de bijzondere scholen.

Dinant. Er gaat eene algemeene inschrijving geopend worden, ten einde eene openbare plaats dezer stad te versieren met de beeldhouwkundige groep: *Zegepraal van het licht,* door A. Wiertz, overeenkomstig den wensch van den meester. De heer Petit de Thozee, gouverneur der provincie Namen, is voorzitter der inrichtingscommissie.

Bergen. Ter gelegenheid van de 300ste verjaring van het stichten van de drukkerij te Bergen (Henegouwen), is de Oudheidkundige Kring van plan, eene tentoonstelling te openen van de beste drukwerken die in Bergen van de pers gekomen zijn sedert

3 eeuwen, waaronder als bijzonder zeldzaam een vlugschrift vermeld wordt, getiteld *Renard découvert.*

- Alfred Busiau, gewezen primus der stedelijke academie en die van de stad eene reisbeurs geniet, heeft eene zijner schilderijen, die op de tentoonstelling van Parijs toegelaten was

geworden, aan het museum van schilderkunst te Bergen (Henegouwen) aangeboden.

Buitenland

Nijmegen. Nederlandsche bladen halen het volgende aan als een bewijs hoe de nijverheid uit alles partij weet te trekken. In het stadje St.-Goarshausen werden ongeveer 1800 centenaars afgevallen onrijpe appelen verzonden, voor eene scheikundige fabriek nabij Nijmegen bestemd. Per centenaar werd 72 tot 78 cents betaald, zoodat een artikel, dat doorgaans wordt weggeworpen, in dit geval ongeveer 1580 gulden opbracht.

Middelburg. Er is sprake, dat de stadhuistoren herstellingen zal ondergaan, die op gl. 30,000 geschat zijn; het rijk zou daarvan 2/3, de stad 1/3 betalen.

Parijs. In 1882 zal er in de Champs-Elysées eene nieuw panorama geopend worden, voorstellende den *Slag van Champigny;* de uitvoering wordt gedaan onder de leiding der kunstschilders de Neuville en Detaille.

- 9 October had te Saint-Quentin de onthulling plaats van het bronzen gedenkteeken van den veldslag bij die plaats geleverd op den 8^{n} October 1870. Het stelt de stedemaagd van Saint-Quentin voor, leunende op een spinnewiel, in de rechterhand een spinrokken en in den linkerarm een gewond soldaat vasthoudende, die een geweer laat vallen, dat een daarachter staande kind opraapt, geleid door de begeerte om zich te wreken. Rechts is in half verheven beeldwerk de verdediging der stad voorgesteld en daarboven het portret van Anatole de la Forge; links, ook in half verheven beeldwerk, een windmolen (Tout vent), waarbij den 19^{n} Januari 1870 hardnekkig werd gestreden en het portret van generaal Faidherbe; op de achterzijde, het portret van den voorzitter der nationale verdediging Gambetta. Het gedenkteeken werd vervaardigd door den beeldhouwer Barrias, die benoemd is tot officier van het Legioen van Eer.

Toulon. Einde October, zoo melden Fransche bladen, is luitenant Delaporte uit deze haven vertrokken met eene zending van het staatsbestuur, ten einde van uit Cochin-China door te dringen in de oude bosschen van Cambodia, om daar de bouwvallen en gedenkteekens te onderzoeken, welke er in begraven zijn.

Londen. De door Rubens beschilderde zoldering van de koninklijke kapel te Whitehall heeft den 14^{n} October in gevaar verkeerd bedorven te worden. Er was door den toen heerschenden hevigen storm een gedeelte der looden bekleeding van het dak weggewaaid, waardoor het water der latere zware regenbuien naar binnendrong. Men hoopt echter dat het kunstwerk niet ernstig beschadigd is. Deze schildering werd door Rubens in 1629-1630 gemaakt, toen hij als gezant aan het Engelsche hof vertoefde. Zij stelt de verheerlijking van Jacobus I voor, en werd den kunstenaar met 3000 p. st. betaald. Voormelde kapel was vroeger de eetzaal; de zolderschildering is in 9 vakken verdeeld: in het ovaal middelstuk vertoont zich Jacobus I, op de wolken gezeten, met een wereldbol onder zijne voeten, gedragen door eenen arend, als zinnebeeld der macht; links, de rechtvaardigheid, door eene vrouw afgebeeld die hij onder zijne bescherming neemt; rechts, eene vrouw, Schotland voorstellende, met een wierookvat in de hand; eene derde vrouw, met een boek in de hand, zinnebeeld der wet; tien kinderen en twee engelen zweven boven hem in de lucht, met de

kenteekens van het koningdom, andere blazen eene trompet, terwijl er twee de zinnebeelden van handel en vrede vertoonen. In een ander vak, Jacobus I, in koninklijke kleeding, op eenen troon gezeten, links Bellona, met het bliksemvuur in de hand, voor hem een gewapend figuur met de toorts van tweedracht, waarvan de koning zich afwendt naar twee vrouwen, vrede en overvloed verbeeldende, die elkander omhelzen; voor hem de handelsgod Mercurius, die de oorlogsgeesten verzoent door zijnen vredestaf; twee engelen met eene koningskroon vliegen in de lucht boven 's konings hoofd. Een derde vak verbeeldt den koning in meer gevorderden ouderdom, op zijnen troon gezeten, zijnen schepter uitreikende aan Karel I, nog kind zijnde, gedragen door twee vrouwen, die Schotland en Ierland verbeelden, terwijl Brittanje, dat er achter staat, met de twee andere eene koningskroon boven zijn hoofd houdt. Een aantal wapentuigen die van voren liggen worden met eene brandende fakkel door Cupido den liefdegod aan de vlammen overgeleverd. Vier andere vakken stellen zinnebeeldig de deugden des konings voor: het vaderlijk bestuur door eene vrouw, met eenen breidel in de hand, die den opstand vertrapt; welvaart en vaderlandsche eer, door eenen koning met een hoorn van overvloed in de armen; de macht, door Hercules, die met zijn knods den haat vernielt; de wijsheid, door Minerva, die het oproer verdrijft. L. Vosterman etste het ovaal middelstuk en Gribelin de gansche samenstelling in 1720. De oorspronkelijke teekeningen waren vroeger in de verzameling van Karel I. De Florentijnsche schilder Cipriani, die van 1754 tot 1785 te Londen woonde, herstelde het kunstwerk, dat tot nog zeer goed gebleven was.

- Voor B. Disraëli zal in de Parlementssquare een standbeeld van 9 voet lengte worden opgericht, het voetstuk zal 8 voet hoog en van graniet zijn. Het beeld wordt gemaakt door een Italiaanschen beeldhouwer Maria Razzi. De overledene zal afgebeeld worden in de galakleeding van eenen pair, met eene perkamentrol in de linkerhand. De kosten van het gedenkteeken zijn geschat op de aanzienlijke som van 125,000 fr.

Berlijn. 21 November had alhier de plechtige inhuldiging plaats van het nieuwe kunstnijverheidspaleis.

Munster. De oude vermaarde toren der S^{t}.-Lambertuskerk (XIVe eeuw) die al sedert jaren niet meer goed recht stond en in September ll. weer eene belangrijke verzakking onderging, gaat veiligheidshalve afgebroken worden. Aan dezen sterk overhellenden toren hingen nog voor een paar jaren de drie ijzeren kevieën, waarin de lijken der kopstukken der Annabaptisten, Jan Van Leyden, Knipperdoling en Krechting, werden tentoongesteld, nadat deze ongelukkigen dood gemarteld waren met gloeiende tangen en andere foltertuigen in 1536.

Keulen. In de laatste dagen van October is te dezer stede het standbeeld van den 81-jarigen veldmaarschalk graaf von Moltke ingehuldigd. Het beeld heeft eene hoogte van 2^{m}85 en staat op een voetstuk van Zweedsch graniet.

- De eens zoo beroemde zangeres in Duitschland, Engeland en Italië, mev. Schinberger-Marcini, heeft dezer dagen te Darmstadt haar 96sten verjaardag gevierd. Zij begon hare muzikale loopbaan in 1797.

Leipzig. Half October werd in deze stad den dag herdacht, waarop 400 jaren geleden, de eerste drukkerij te Leipzig werd opgericht; zij bezat slechts eene pers en hoorde toe aan Andreas Friesner, professor in de godgeleerdheid. Na dezes dood ging de pers over aan een klooster, onder beding dat de kloosterlingen een aantal zielmissen voor Friesner zouden lezen. Later werd de bedoelde pers, voor 20 Rijnsche guldens verkocht. Heden bestaan er te Leipzig 82 drukkerijen, die te zamen 451

handpersen en 971 stoompersen bezigen. Er wordt berekend, dat in de stad Leipzig 12,000 menschen hun bestaan vinden bij de drukkerij, den boekhandel en het boekbinden daaronder begrepen.

Nieuw-York. In de dagbladen wordt gemeld, dat eene

tentoonstelling van schilderijen te Nieuw-York geheel verbrand is; aan kunstgewrochten alleen. zou eene waarde van 2 millioen franks verloren gegaan zijn. Onder andere werd een stuk van den Franschen schilder Meissonier vernield en wel het grootste dat hij ooit zou hebben geschilderd: *Friedland* of *Kurassiersaanval* getiteld, omtrent 2^{m}00 breed en 1^{m}00 hoog. De eerste Napoleon was er te paard op afgebeeld, omringd van zijnen staf, een regiment kurassiers begroetend dat in gestrekten draf den vijand te gemoet snelt. De schilderij hoorde toe aan den heer Van der Bilt, een schatrijk ingezetene van Nieuw-York, en zou, naar men verzekert, hem 400,000 fr. hebben gekost.

Rome. Volgens dagbladen melden, zou van den vruchtbaren Italiaanschen toonzetter Gaëtano Donizetti (1798 + 1848) een zangspel ontdekt zijn, *Il Duca d'Alba*, waarvan de 4 geheel volledige bedrijven gedurende 30 jaren bewaard waren geworden in eene verzegelde tinnen doos. Men wil het te Rome gedurende den aanstaanden vastenavond opvoeren.

- Door dagbladen wordt het volgende medegedeeld: 'Bij de opgravingen in het Pantheon, is een aarden pot ontdekt, die meer dan 100 stukken oude provinciale munt bevatte van de XIVe eeuw, het tijdperk, toen de pauzen te Avignon verbleven. Men veronderstelt, dat een en ander voor de veiligheid moet zijn verborgen door een geestelijke, die aan de basiliek van Santa Maria ad Martyras was verbonden.'

- Te Alfedena, in de Abruzzen, laat het gemeentebestuur met de ondersteuning van een provinciaal fonds, opgravingen doen door een 10-tal goed bestuurde werklieden. Omtrent den uitslag, die op het einde van September verkregen was, is het volgende bericht openbaar gemaakt: 'Er zijn 91 grafsteden ontdekt, van welk tijdstip is niet bekend, die velerlei voorwerpen bevatteden in brons, ijzer en amber, als ijzeren borstharnassen, lansen, zwaarden en bijlen; planten, borststukken en armbanden van amber; bronzen kettingen, potten en pannen; voorts aarden vaten, van eenen vorm die in geen enkel museum wordt aangetroffen.'

Genua. Volgens nieuwsbladen berichten, zou in deze stad een goed bewaard portret van Columbus gevonden zijn, dat bij zijn leven was geschilderd; Columbus ziet er 40 jaren oud uit, heeft een glad voorhoofd, dun zwart haar, levendige oogen en een gebogen neus. Op het stuk staat te lezen 'Columbus Ligur, novi orbis repertor.' Eene kopie van het portret is gezonden aan den hertog van Veragua, die in rechte lijn van Columbus afstamt.

Geneve. Zwitsersche bladen behelzen het volgende bericht: 'Een bejaard uurwerkmaker van Vouvry heeft brevet genomen voor eene uitvinding, door welke uurwerken jaren lang zouden loopen, zonder te worden opgewonden. Een verzegeld doosje met twee uurwerken werd door hem aan de gemeenteoverheid gezonden den 1^{n} Januari 1879. Dit doosje is geopend en de uurwerken gingen nog.'

Sterfgevallen.

EDMOND RONSE, geboren te Veurne den 10^{n} December 1816, is aldaar na eene langdurige ziekte overleden den 7^{n} Juni. Hij was sedert 1849 archivaris zijner geboortestad en een der stichters van de stadsbibliotheek en de nijverheidsschool, fabriekmeester van de St.-Nicolaaskerk enz. Hij bezorgde de uitgaaf der *Jaerboeken*

van Veurne en Veurnambacht van Henderycx, 4 groote 8°-deelen, verschenen in 1853; met Frans De Potter en Pieter Borre bewerkte hij eene *Geschiedenis van S^t^.-Sebastiaansgilde te Veurne*, uitgegeven in 1873, benevens de *Geschiedenis der Kastelnij van Veurne*, waarvan twee deelen zijn verschenen in 1873 en 1875 en het overige nog niet gedrukt is. Aan de *Société d'Emulation*, aan het tijdschrift *Rond den Heerd*, aan het *Muzenalbum* enz. leverde hij ettelijke bijdragen. Hij was getrouwd met juffrouw Catharina Jammé.

J.B. baron NOTHOMB, gezant van België te Berlijn, is aldaar overleden den 17^n^ September, oud 76 jaren. Als schrijver op staatkundig gebied verwierf hij zich naam met zijn bekend werk *Essai sur la révolution belge.*

JOSEPH GARNIER, de uitstekende Fransche staathuishoudkundige, hoofdopsteller van het Parijzer *Journal des économistes*, schrijver van een zeer gewaardeerd *Traité d'économie politique* en vele andere werken op hetzelfde gebied, is den 27^n^ September te Parijs overleden. Hij werd geboren te Beuil (Zee-Alpen) den 3^n^ October 1813. Zijne ouders waren geringe boerenmenschen.

JAN FRANS VAN DER CRUYSSEN, cantonale schoolopziener, geboren te Nevele den 10^n^ Februari 1840, is schielijk overleden te Deinze op 5 October. Hij was achtereenvolgens hulponderwijzer te Sint-Paulus, te Sleidinge en in zijn geboorteplaats waar hij sedert 1868 postmeester was tot dat hij als cantonale schoolopziener benoemd werd. Hij schreef twee dramas die bekroond werden: *Loon naar werken* en *Dirk van den Elzas*.

EMMA BAILLY, die zich in de Fransche letterkunde als romanschrijfster eene befaamdheid verwierf onder den naam van Claire de Chandeneux, is in 't begin van October overleden.

JULIUS DE GLIMES, de verdienstelijke toonkundige, die onder andere een zeer groot getal liederen op muziek zette, is in de eerste dagen van October overleden. Hij werd te Brussel geboren den 24^n^ Januari 1814. Eene belangrijke verzameling muziek is door hem vermaakt aan het Brusselsch conservatorium, waaraan hij als leeraar verbonden was geweest.

FREDERIK HITZIG, de beroemde Duitsche bouwmeester, is den 11^n^ October te Berlijn overleden, 70 jaren oud.

MASSÉ, de schrijver van *Dictionnaire du contentieux commercial*, van *Le droit commercial dans ses rapports avec le droit des gens et le droit civil* enz., is volgens een bericht uit Parijs van 13 October overleden.

Mgr. CAMBONI, de befaamde aardkundige, apostolisch vicaris van Midden-Afrika, is aldaar volgens een bericht uit Caïro van 15 October, overleden.

JAN DOMINICUS RUFFINI, de schrijver van *Lorenzo Benoni*, *Doctor Antonio*, *Lairnia*, *Vincenzo*, *Carlino* en *Paragreen*, overleed in 't begin van November te Tagzia, 74 jaren oud.

Mev. wed. CHRISTINA ELISABETH VAN OLLEFEN geb. DA SILVA, de uitstekende Nederlandsche treurspeelster, is den 7^den^ November overleden te Arnhem, in den ouderdom van 72 jaren. Zij werd geboren te Amsterdam. Te Antwerpen is zij verscheidene malen in den Schouwburg van Verscheidenheden opgetreden. Zij verwierf telkens een zoo grooten als welverdienden bijval.

Tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel.
(Vervolg van blz. 141.)

Het door ons op blz. 81 vermelde stuk van Ed. De Jans, *Het bezoek van den geneesheer bij Italiaansche boeren*, eigendom van den kunstminnenden heer A. Muscar, te Antwerpen, is gekozen om in steendruk te worden overgebracht. Grooter eer kan eenen beginneling voorzeker niet te beurt vallen.

P. Verhaert heeft veel en welverdienden bijval met zijn *Voorhof eener Vlaamsche hoeve;* deze schilderij mag als eene der bijzonderste stukken van de tentoonstelling genoemd worden, om hare goede kleur; zij is echt frisch en flink geschilderd; ook bekwam hij er het gouden eeremetaal mede; met hier en daar de teekening wat te verfijnen, wordt het een meesterstuk.

J. Wagners *Zondagsdienst* is krijtachtig van kleur; de achtergrond rammelt, ofschoon de figuren als opvatting en geest bevallen. Dit is insgelijks zoo in zijn tweede stuk: *Alleen.*

HET PORTRET VAN DEN HOSPES. IN STAAL GESNEDEN DOOR A. NUMANS, GEDRUKT BIJ J. BOUWENS, TE BRUSSEL.

G. Portielje's *Spiritisten* zijn goed getroffen en vormen een teekenachtig groepje.

E. Farazijn stelde onder den titel *In des schilders afwezigheid*, eene schilderij ten toon, waarop men drie jeugdige knapen ziet, die den voorraad teekeningen, prenten enz. bij eenen schilder overhoop aan 't brengen zijn, en daarin niet weinig vermaak schijnen te vinden. Het stuk heeft verdiensten, maar wij kunnen het niet als een der beste van den schilder roemen; de kleur van de gelaatstrekken der figuren is te steenachtig. Het is verkocht aan den heer Van Hattum, van Sliedrecht.

L.G. Brillouin behandelde reeds meermalen het onderwerp van het stuk dat hij ter pronkzaal zond en welk getiteld is: *Het portret van den hospes*. Het tafereel is vroolijk genoeg. De kunstbewerking heeft plaats in de gelagkamer van eene herberg. Al de aanwezigen, waartusschen de hospes en de schilder niet het minst, verkeeren in eene gulle, recht opgewekte stemming. Niet slechts voor wat gedacht en samenstelling betreft, maar ook om hare uitvoering, mag de schilderij van Brillouin gerekend worden tot de verdienstelijkste gewrochten van de tentoonstelling te behooren. Brillouin schilderde vroeger geheel dezelfde voorstelling, op eene of twee figuren na. Door den heer A. Numans werd het stuk op staal gegraveerd. Wij deelen die fraaie plaat van den heer A. Numans hier mede. De heer L.G. Brillouin behaalde reeds in 1866 het gouden eeremetaal en werd tot ridder der Leopoldsorde benoemd in 1869; hij is thans te Parijs gevestigd.

C. Cap heeft veel bijval met zijnen *Sint-Nicolaasdag*, ofschoon wij in het gedacht verkeeren dat het kinderfeest ten onzent juist niet geheel overeenkomstig des schilders voorstelling wordt gevierd: St.-Nicolaas vertoont zich namelijk niet aan de kinderen; deze bepalen er zich toe, hunne korven of schoenen te zetten, die dan des nachts gevuld worden, zonder dat de heilige zich evenwel laat zien. Het stuk *Vaderlandsliefde*, van denzelfden bekwamen schilder, zagen wij verleden jaar te Gent (zie 1880, blz. 172).

J. Anthony: *Eenzaamheid en Droomerij*, twee zorgvuldig geschilderde stukken.

Blanc-Garin: *Eene stemming in den senaat* en *Op de Beurs te Brussel* maken een zeer gunstigen indruk, maar de twee schilderijen zouden meer en nauwkeuriger afgewerkt kunnen zijn; daarmede zouden zij veel winnen.

E.J. Boks' *Kunstenaars-weduwe* is eene parel van gevoel en uitdrukking; *De nieuwe roman* is ook zeer aangenaam opgevat en goed geschilderd.

H. Bource's *Moederlijke bekommernis* zagen wij reeds op de tentoonstelling van 10 Juli in het *Verbond zoor kunsten*, *letteren en wetenschappen* te Antwerpen(1) waar het grooten bijval had, evenals te Brussel.

E. Carpentier bevalt ons minder dan naar gewoonte, wat betreft de keus zijner onderwerpen: *Een verleider* en *Behaagziekte* zijn als dusdanig onder de waarde van vroegere stukken dezes schilders.

H. De Braekeleer is als schilder wel de sterkste van de gansche tentoonstelling. Zijn *Trap van het waterhuis te Antwerpen*, ofschoon maar eene studie naar de natuur, kan tot leerstuk dienen voor de meeste jonge schilders en zelfs voor ettelijke oudere, die op eene verkeerde baan zijn. Zijn *Waterverfschilder* is niet minder belangrijk. De heer H. De Braekeleer die in 1872 reeds het gouden eeremetaal bekwam, verdient dubbel het ridderkruis.

A.F. Bruycker stelde een fijn geschilderd *Familiefeest* ten toon.

J. Platteel heeft zich waarlijk overtroffen. Zijn *Op de kermis* is een keurig behandeld stuk, waarvan de zorgvuldige uitvoering zich ook tot het eigenlijke bijwerk uitstrekt. De kermis is in Zeeland.

H. Gervex (Parijs): *Terugkomst van het bal*, eene prachtige schilderij, welke bewijst dat schilders die beweren dat onze hedendaagsche kleeding niet schilderachtig is, slechts hunne eigene onmacht verraden. Op het tafereel van Gervez ziet men een in 't zwart gekleeden heer die in blijkbaar ontevredene gemoedsgesteltenis zijne handschoenen uittrekt, terwijl eene dame, naar gissing zijne vrouw, in prachtige feestkleedij, weenend op eene sofa is neergezegen, vóór dewelke een bloemtuil ten gronde ligt. Deze aan den heer Picard toeberoorende schilderij, is een meesterstuk in vergelijking bij wat wij verleden jaar van denzelfden schilder te Gent zagen.

K. Hermans: eene schoon geschilderde naakte vrouw, getiteld: *Rust*, en een stuk *Circé* genaamd, dat als kleur grootere verdiensten heeft dan als opvatting, voorstelling en teekening.

J.A. Heyermans: twee zeer welgelukte stukken, die wij onlangs in Antwerpen en verleden jaar te Gent zagen (zie 1880, blz. 170).

Th. Hannon (Brussel): *Droeve lente* is een minder gelukt gewrocht; daarentegen is *De ledepop* voortreffelijk geslaagd naar opvatting en samenstelling en tot in de bijhoorigheden met de meeste zorg bewerkt: een vrouwelijk model in eene schilderswerkplaats blaast minachtend den rook harer cigaret in het gezicht van eene ledepop, welke in eene hangmat ligt en waarschijnlijk door het meisje voor eene mededingster van vleesch en been wordt aanzien.

Frans Verhas: twee fraaie stukken, getiteld: *De perzikken* (vermoedelijk een portretstuk) en *De gunsteling;* het eerste vooral is ten volle gelukt.

Jan Verhas: twee stukken met kinderportretten, die minder goed zijn afgewerkt dan die zijns ouderen broeders.

C.L. Bokelmann (Dusseldorp) zond een zeer geestig tafereel ter pronkzaal, getiteld: *Einde eener hevige kiesworsteling*, goed geteekend, flink geschilderd en meesterlijk getroffen beelden. Het stuk hoorde toe aan den heer Pietro del Vecchio, te Leipzig, maar is naar wij vernemen op de tentoonstelling voortverkocht,

(1) Van deze tentoonstelling hebben wij geene melding gemaakt, omdat wij hare meeste stukken als bestemd voor die van Brussel aanzien hebben.

E. Smits schilderde het volgende onderwerp naar Heinrich Heine: *Het geluk is eene jonge schoone die voorbijgaande u toelacht; het ongeluk eene oude vrouw die naast uw bed zit te breien.* Hij maakte eene slecht uitgevallen schilderij.

J.B. Huysmans: twee als naar gewoonte zeer kleurige stukken: *Harem te Tunis* en *Ingang eener moskee.*

A. Struys' *Vergeten* is eene oude kennis, die wij al meer dan eens ontmoet hebben. Zijn *Alles is heen* (een weenende man bij eene doode vrouw) - geene opbeurende voorstelling - is eenigszins hard, doch anders goed geschilderd.

C. Dell'Acqua kan schilderen, daarvan getuigt nogmaals zijne *Slaapster,* maar meer doet zij niet.

V. Ravet (Brussel): een goed Vlaamsch binnengezicht met *Kantwerksters* (toebehoorde aan den heer Parmentier); in *Het Zondagsbezoek* zijn de vrouwen onevenredig zwaar gebouwd.

E. Dantan (St.-Cloud): *Het ontbijt van het model*, een goed geteekend en zeer zorgvuldig geschilderd stuk; als het voorgestelde meisje het weinige kleedsel dat zij om heeft, wat beter aangetrokken had, zou dat aan de schilderij niet ten kwade gekomen zijn. Integendeel.

L. Dansaerts *Burgerlijk huwelijk* is eene minder goed afgewerkte schilderij dan wij van dezen kunstenaar gewoon zijn.

H.J. Melis (Rotterdam): twee niet onverdienstelijke tafereelen: *Huiselijk verdriet* en *Een weinig melk voor de kat*, evenwel zonder eigenaardigheid.

H. Brispot zond zijne schilderij in die op de laatste tentoonstelling van Parijs zooveel bijval had onder den titel *En province.* Zij vertoont 5 mannen van rijpen ouderdom, ingezetenen uit eene stad van derden of vierden rang. De figuren mogen goede karakterbeelden worden genoemd, bij wier behandeling de schilder naar passende soberheid heeft gestreefd, waardoor hij er dan ook in gelukt is zich voor overdrijving en gemaaktheid te behoeden. Teekening en schildering munten uit.

X. Mellery: *Eene veiling in de* XVIe *eeuw*, eene goed geschilderd waarlijk verdienstvol tafereel, doch de schilderij is wat te zwart. Het stuk waarvoor de omstreken van Spa (Francorchamps) Mellery het onderwerp leverden, ontging ons; zijne geestige teekeningen en zijne waterverfschildering *De kous der speelpop* vermelden wij met onverdeelden lof.

F. Meerts heeft een geschiedkundig genrestuk op te groote schaal gemaakt, voorstellende *Rossini als kind.* Kleinere afmeting zou veel, zeer veel aan het stuk doen winnen. Bij Meerts' waterverfschilderingen zagen wij *Een schrijver* die zeer zorgvuldig was uitgevoerd.

E. Claus: eene malsch geschilderde slapende boerin, *Middagrust.*

L. Herbo's *Modepop* is goed geschikt om in kleurendruk overgebracht te worden.

W. Linnig, senior (Antwerpen): *Vermoeid* is de titel van zijn stuk, waarop twee rustende Bohemers zijn afgebeeld, die er niet bevallig uitzien; het landschap op den achtergrond is ook niet zeer aangenaam.

J. Stallaert: zijne goed behandelde schilderij. getiteld *Falernawijn*, vertoont eene vrouw die opgevroolijkt wordt door eene fluitspeelster, zonder dat het den schilder evenwel mocht gelukken aan zijne voorstelling een eigenaardig antiek karakter bij te zetten.

A. Hennebicq: *Koopdag van kunstvoorwerpen*, is een welgelukt, geestig tafereel, met teekenachtige figuren.

E. Guärfäs, de Hongaarsche schilder, stelde onder den titel *Een bezoek*, een van de beste stukken ten toon, waarop de pronkzaal mocht bogen. Het werd aangekocht door den heer D. Vervoort, te Brussel.

(Wordt voortgezet.)

Een sterfbed.*

Ofschoon de droomen henensnelden,
die mij eens roem en eer
in 't bont gekleurd verschiet voorspelden;
- begoochlen mij die droomen nimmer weer,
en durf ik voor mijn stille zangen
geen schoone toekomst meer verlangen,
toch voel ik immer meer en meer
mij onweerstaanbaar aangedreven
om mijn gevoel in zangen lucht te geven;
steeds blijft het lied mij dierbaar als weleer.

In het verleden wil ik staren,
terugzien op mijn kinderjaren...
Ach, ja, het doet
des krenken harte goed
den zonneschijn der jeugd te ontwaren,
die in de verte nog een laatsten gloed
uitsprankelt vóór hij scheiden moet!
Herinnering van kampen, van gevaren,
van rampen, lijden zelfs, is zoet
wanneer men, ondanks smart en tegenspoed,
zijn ziele zuiver mocht bewaren!

Mijn vader was een handelaar
te dezer stede, waar
zijn naam in eer stond aangeschreven.
Eilaas! het werd hem niet gegeven
hier lang bij vrouw en kind te leven;
door tegenspoed en ramp
gansch onverwacht ten val gekomen,
kon hij zijn droefheid niet betoomen;
dra werd hij ziek; de harde kamp
met ongeluk en nood viel hem te zwaar:
ik had maar pas mijn derde jaar
bereikt, toen hij ons werd ontnomen.

Slechts flauw, als met een nevelfloers omtogen,
ontwaar ik nog zijn beeltenis.
Doch, wat al stormen ook mijn hart bewogen,
hoe vele jaren sinds haar dood vervlogen,
mijn teergeliefde moeder is
nog steeds aanwezig voor mijn geestesoogen.
Zoo innig heeft zij mij bemind;
zoo moedig heeft zij 't nijdig lot bestreden:
gewerkt, gewaakt, gezucht en veel geleden
voor mij, haar zoon, haar eenig kind.

Ach! veel te vroeg ook moest voor haar
het wreede stervensuur verschijnen:
ik telde nog geen dertien jaar,
toen ik ze reeds op 't krankbed zag verkwijnen,
toen ik haar levenskrachten dag aan dag

* Uit den nieuwen dichtbundel van Leonard Buyst, *Willem Sanger*, tafereelen uit het leven eens dichters. Prijs fr. 1.50. (Zie blz. 192.)

en aaklig snel vermindren zag.

Hoe bitter jong, toch kon ik reeds beseffen,
wat wreede slag al spoedig mij zou treffen...
In stomme treurnis zat ik uren lang
bijwijlen, met den blik ten gronde,
naast hare sponde;
mijn jeugdig harte joeg zoo bang,
als voelde 't reeds de diepe wonde,
waaruit het dra zou bloeden te elken stonde
en jaren, jaren lang.

De dag verscheen, een dag vol bittren rouw,
waarop ik mijne goede moeder zou
verliezen: onder pijnlijk handenwringen
en spraakloos trad ik in de kamer, waar
weldra de dood zou binnendringen.
Ach! 't was in mijn gemoed zoo bang, zoo naar,
en al mijn hoop vlood heen:
hoezeer ik mijne droefheid wou bedwingen,
mijn hart brak los in troosteloos geween.

Mijne arme moeder hield op mij
een wijl, met angstig boezemjagen,
den strakken, half verstorven blik geslagen,
en nauwlijks hoorbaar suisde zij:

‘Kom, Willem, hier; nog dichter bij...
Neen, ween niet, kind; eilaas! geen tranen baten,
waar alle hoop op redding reeds vervloog.
Hoezeer het mij ook smarten moog,
mijn uur is daar, 'k moet u verlaten...
Hoor, Willem, 'k heb aan uwen oom geschreven,
hem smeekend dat hij u toch hulp verleen
wanneer gij dra op aarde gansch alleen
zult blijven; door den priester, die daareven
mijn zielelijden heeft verzacht.
wordt heden hem dit schrift gebracht.
O, ja, ik hoop dat ge in mijn rijken broeder
weldra een tweeden vader vindt;
en, dierbre Willem, mist gij uwe moeder,
die meer u dan het leven mint,
steeds blijft toch God een trouwe hoeder
voor 't arme weezekind....’

Zij zweeg een poos. Ik knielde snikkend neder
- Wat ik in de overmaat van mijn verdriet
toen al gezegd heb, weet ik niet -
en dan aanzag zij mij zoo smartlijk teeder;
dan legde zij de hand mij op het hoofd,
en, met een stem, schier uitgedoofd
maar toch zoo diep gevoelig, sprak zij weder:

‘Wees immer braaf, mijn zoon; en God
vergunne u op deze aarde een beter lot
dan uwer moeder was beschoren...
O, zoo hij thans mijn bede wil aanhooren,
zal 't leven steeds u heilzaam zijn en schoon...
Vaarwel! Vaarwel!... Ik zegen u... mijn zoon...’

Dit was de laatste keer,
dat ik haar woorden mocht beluisteren:
ik zag allengs haar blik verduisteren;
haar ademtocht verzwakte meer en meer,
stierf weg in biddend fluisteren.
Een poos... Dan slaakte zij een laatsten zucht,
en, ach! haar schoone ziel was de aarde ontvlucht...

Mijn vader heen; mijn goede moeder heen...
zoo jong nog en reeds beider zorgen derven...
Ik voelde mij zoo gansch alleen...
O, ja, ik had wel willen sterven.

LEONARD BUYST.

Brussel.

Hendrik Conscience in zijne geboortestad vereerd.

In de gemeenteraadszitting van 3 October gaf de heer Jac. Cuylits, dd. voorzitter, lezing van het volgende besluit van het college:

'De commissie van schoone kunsten zal in eene volgende zitting van den gemeenteraad eene voordracht doen betreffende de uitvoering van het standbeeld, welk de gemeenteraad den 24n September laatstleden heeft beslist ter eere van Hendrik Conscience te zullen laten oprichten. (Zie blz. 163.)

Zij heeft kennis genomen van het fraaie schets-ontwerp opgemaakt door den heer?. Dens, stadsbouwmeester in buitengewonen dienst.

Volgens het plan van den heer Dens dat ik hier ter tafel leg, zou Conscience in zittende houding worden afgebeeld.

Ik deel dit slechts mede als eene inlichting aangaande het ontwerp, dat zich in het dossier bevindt en waarover de commissie van schoone kunsten breedvoeriger zal kunnen gewagen als het onderzoek zal afgeloopen zijn waarmede zij is gelast en zij den gemeenteraad over deze zaak van verslag zal kunnen dienen.

Ondertusschen heeft het college de eer aan de vergadering voor te stellen, reeds een krediet van 10,000 fr. te stemmen ter bekostiging van het gedenkteeken.'

Dit voorstel werd met algemeene stemmen aangenomen.

Een zittende beeld voor Conscience schijnt ons des te minder gelukkig gekozen, omdat Conscience een zulk uitstekend redenaar als schrijver is; onzes dunkens zou hij als een nieuwe Petrus de hermijt, beter staande en tot het volk sprekende worden voorgesteld. Met de keuze van de plaats zijn wij niet ingenomen; het Jezuïetenplein ware beter geschikt voor een beeld van Papenbrochius, Bolandus of een ander dergelijk geleerde; wij zouden voor het beeld van Conscience liefst eene plaats hebben zien zoeken in de verbouwde 4e wijk, of nabij of in het Park, waar reeds eene straat Conscience's naam voert.

Den 15n October werden de Pompstraat en het Sint-Andriesplein voor rekening van het gemeentebestuur versierd en een verhoog of estrade opgetimmerd. Des anderendaags, Zondag, vereenigden er zich ten 4 ure namiddag de heer burgemeester L. de Wael en verschillende leden van het gemeentebestuur; zij werden ter plaatse ontvangen door de heeren C. Dumont, voorzitter en A. Van den Bosch, secretaris der inrichtingscommissie. De heer burgemeester sprak in naam der stad Antwerpen en gaf kennis van de beslissing van het gemeentebestuur, waarna de heer Max Rooses eene toepasselijke redevoering hield; daarna werd het doek dat den gedenksteen in den gevel van Conscience's geboortehuis bedekte, neergelaten, onder de toejuichingen der aanwezigen. De steen is van zwart marmer en draagt het volgende opschrift in vergulde letters:

DEN 3n SEPTEMBER 1812
WERD
HENDRIK CONSCIENCE
IN DIT HUIS
GEBOREN
DOOR HET GEMEENTEBESTUUR GEPLAATST
DEN 16n OCTOBER 1881.

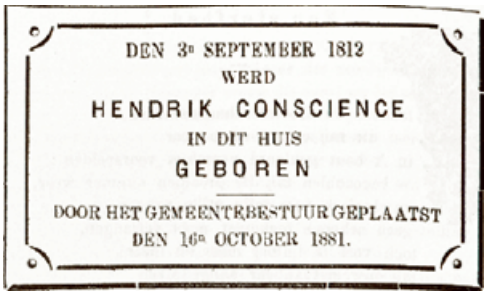

Daarna werd het volgende huldekoor, gedicht van Jozef Van de Vijver, door de leerlingen der meisjesschool van de 4e wijk zeer goed gezongen:

Zijt gegroet, o stille woning,
Waar de Vlaamsche Letterkoning
't Eerste levenslicht genoot;
Waar de kunst kwam nederzweven,
Om hem eene gaaf te geven,
Schooner dan ze ooit Vlaming bood.

Prachtig Schilder, groote Dichter,
Hartontroerder, Geestverlichter,
Wat al schoons hebt gij gemaakt!
Bloemen krijgt de dorre weide,
Geuren krijgt de naakte heide
Waar uw voet den bodem raakt.

Met de vaadren doet ge ons strijden,
Met de ellende zuchten, lijden,
Lachen om den gierigaard;
Met verliefden vriendlijk koozen
En met de onschuld schuchter blozen,
In een hoekje van den gaard.

Dààrom zijt gij de uitverkoren,
o CONSCIENCE, dien wij hooren
Hoogberoemen t'allen kant,
Dààrom zal men U herdenken,
Eeuwig hulde en eerbied schenken,
U, de roem van 't Vaderland.

De weduwe J. De Wit, eigenares van het huis, bood den eerewijn aan en teekende met de leden harer familie en de tegenwoordig zijnde ambtelijke personen het proces-verbaal in het Gulden Boek dat op het stedelijk archief bewaard wordt.

's Avonds waren de Pompstraat en het Sint-Andriesplein prachtig verlicht; de gedenksteen was omlijst met gasvlammen. Afwisselend werden muziekstukken uitgevoerd. Aan de herberg *De Leeuw* las men op twee groote doeken, waarachter licht brandde:

'Hendrik Conscience met zijne vrienden Th. Van Ryswyck en Jan de Laet, de groote Vlaamsche beweging,' en 'De Meetingisten der 4e wijk brengen hulde aan Hendrik Conscience.'

's Maandags 17 October had er een muziek-festival plaats op het Sint-Andriesplein. Acht dagen later, 23 October, werd de feestviering gesloten met eenen avond- of nachtoptocht, die prachtig mag genoemd worden. Hij was ingericht door den Liberalen Strijdersbond. Aan de feesten in de 4e wijk was politieke bedoeling niet vreemd, al hield Conscience

zich sedert zijn vertrek uit Antwerpen zoowel in de provincie West-Vlaanderen als in Brabant geheel buiten alle staatkundige partijwerking. De stoet vertrok uit het voormalig arsenaal van oorlog in de Kloosterstraat, omtrent 8 ure 's avonds, voorafgegaan van eene harmonie-maatschappij, waarachter twee lange rijen dragers van verlichte Venetiaansche lantarens op stokken en doorschijnende schilderingen; deze laatste vertoonden de volgende opschriften:

Hulde aan Conscience.

Hulde aan den Gemeenteraad die in Conscience de Moedertaal vereert.

Onze Gemeenteraad heeft Conscience onsterfelijk gemaakt.

Liberaal zijn is Vlaamsch zijn,
Liberaal zijn is braaf zijn.

Conscience heeft den roem onzer voorvaderen dierbaar gemaakt.

Onze vriend de Wael
Eert de Vlaamsche Taal.

Leerlingen der gemeentescholen droegen kleine vierkante doorschijnend verlichte schilderingen, waarop de titels van Conscience's werken voorkwamen. Buiten de voormelde harmoniemaatschappij, vergezelden nog eenige muzieken den stoet, die gesloten werd door eenen praalwagen, samengesteld onder toezicht van den kunstschilder Karel Verlat, en welke de maagd van Antwerpen vertoonde die aan het borstbeeld van Conscience eene kroon opzette. Groot was de bijval, dien de stoet bij het volk behaalde.

De voorzitters der aan het feest deel genomen hebbende maatschappijen vereenigden zich na het uiteengaan van den optocht, wat omtrent 11 ure plaats had, in de herberg de *Gouden Leeuw*, in de Hoogstraat, waar in de bovenzaal de voor de omstandigheid uitgeloofde eeremetalen werden uitgereikt. De maatschappij *De Verbroedering* behaalde den eersten prijs voor de verlichting; het was zij die de verlichte titels van Conscience's werken had bedacht en ingericht. De *Strijdersbond* der 1ste wijk bekwam een tweeden, *de Strijdersbond* der 5de wijk een derden prijs. Vier geldprijzen van 100, van 75, van 50 en van 25 fr. werden verscheidenlijk toegewezen aan de muziekmaatschappijen *Muzikale Kring, Club der XXX*, *Ware Vrienden* en *Rossini* van het Kiel.

In de 4e wijk werd ter gelegenheid van de feestviering voor den beroemden schrijver een Conscience's Kring gesticht, die ter bevordering van kunst en taal Vlaamsche feesten zal inrichten en gevestigd is in het lokaal *St.-Sebastiaan*, op de IJzerenwaag.

P.-S. Wij hebben vroeger vergeten te melden dat de *Kunsten Letterkring* te Antwerpen in de maand Juni een groot toonkundig feest gaf ten voordeele van de Conscience-manifestatie te Brussel, onder de leiding van den talentvollen Emiel Wambach. Het feest had plaats in de Renbaan, Jezusstraat, en bracht ruim 350 fr. op.

Kroniek.

Antwerpen. De heer Jozef Geefs, dd. bestuurder der koninklijke academie, is commandeur benoemd der orde van den Witten Valk van Saksen-Weimar.

- Den heeren Joz. Geefs en Edw. Dujardin zal op Maandag 26 December in het Hotel de la Paix, een feestmaal aangeboden worden, ter gelegenheid van hun 40-jarig leeraarschap aan de academie; zij werden benoemd bij koninklijk besluit van 3 November 1841. (Zie over de hervorming der academie in 1841 onzen jaargang 1880, blz. 102.)

- Van den heer advocaat Willem Verbeeck gaat door het Davidsfonds eene uitgewerkte studie over het oude strafrecht en de inquisitie in het licht gegeven worden.

- Den 16^{n} November is bij den griffier Boury, een werk van Meissonnier, getiteld: *Ornementation*, uit den tijd van Lodewijk XV en slechts 70 bladzijden groot, toegewezen voor den prijs van 1000 fr., zonder de 10% verhooging, aan den heer Fr.-J. Olivier, van Brussel.

- De kunstschilder P. Van der Ouderaa heeft voor de kerk der gemeente Stabroeck eene belangrijke altaarschilderij voltooid, voorstellende den heiligen Dominicus die den rozenkrans ontvangt uit de handen van Onze-Lieve-Vrouw, welke hem met het kindje Jezus op den arm, in helderen lichtglans te gemoet treedt. De met uitgestrekte armen op de knieën gezeten heilige vormt een zeer merkwaardig beeld. De schilderij behoort tot de verdienstvolste werken van den heer Van der Ouderaa.

- Van den verdienstelijken jongen toonzetter G. Brand zijn zes nieuwe liederen verschenen, woorden van A. Bultynck en A. Stoops, getiteld: *Het Roosje*, *Wat aan geen Vlaming past*, *Aan mijne Zangster*, *Tot wederziens*, *Twee Roosjes*, *Nimmer word ik zingen moe.* Verkrijgbaar bij de muziekhandelaars, alsmede bij den toonzetter, op de Steenhouwersvest n^{r} 35.

- De afdeeling van het Willemsfonds heeft den 16^{n} October den heer A. Michiels zijn door ons op blz. 153 vermeld borstbeeld aangeboden, vervaardigd door R. Fabri, ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan dezer vereeniging (zie de *Vlaamsche School* van 1871, blz. 92). Het feest had plaats op het stadhuis, waar redevoeringen werden gehouden door de heeren F. Van der Ven, M. Rooses, K. Buls, E. Hiel, J. Hoste, J. Florus, J. Van Ryswyck, L. de Wael, dr. C.J. Hansen, Mev. De Give-Ledelier droeg een gelegenheidslied voor. Het gedicht *Vlaanderen gered*, van dr. C.J. Hansen en door hem bij de plechtigheid gelezen, is afzonderlijk in druk verschenen en verkrijgbaar bij alle boekhandelaren.

- De Antwerpsche afdeeling van het Willemsfonds heeft voor dezen winter twee kostelooze leergangen ingericht, welke zullen gegeven worden in de makelaarszaal ter Beurze, te rekenen van 12 December, ten 8 ure 's avonds, alle Maandagen, over de *Nederlandsche volksgeschiedenis*, door H. Van den Bosch, en alle Donderdagen, over de *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, door A. Cornette.

Turnhout. De merkwaardige verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden (grootendeels prachtig porselein uit alle tijden en velerlei landen, glaswerk, pottegoed, tapijten, veel huisraad van ouden eik enz.), nagelaten door wijlen den heer Van Genechten (zie blz. 12), is openbaar verkocht, ten overstaan van den notaris Dierckx, bijgestaan door den kunsthandelaar Rogiers, van Gent. De veiling begon den 7^{den} November en heeft zes dagen geduurd. De gedrukte catalogus bevatte 1252 nummers. Het is zeer te betreuren, dat de verzameling niet is kunnen overgaan aan de stad Turnhout, om bewaard te worden in een museum. Er is te Turnhout

nog een ingezetene, namelijk de heer Loyens, griffier van de rechtbank, die eene belangrijke verzameling oude meubelen, oude schilderijen, plateel en porselein en vele andere oudheden bezit. Voor het Antwerpsch museum van oudheden is een bokaal op ivoren voet aangekocht, $0^{m}30$ hoog, in den catalogus opgegeven onder den titel *Vidrecome* n^{r} 921. Deze bokaal, die zijnen naam ontleent aan het Duitsch (wiederkommen), diende in zijnen tijd om bij feestmalen op de gezondheid te drinken en hij werd dan beurtelings voor iederen gast volgeschonken en door hem uitgedronken. De bokaal, die prachtig bewerkt is, schijnt van Franschen oorsprong te zijn. Het bovengedeelte heeft den vorm van een roeibootje, versierd met een nimfenbeeldje en saamgestrengelde visschen. Op het deksel staat eene nimf, die eenen grooten visch torscht. Voorts is Neptunus met Thetis in de armen op het fraaie zilververguld kunstvoorwerp afgebeeld, dat 2000 fr. betaald werd. Het voornoemde Antwerpsch museum deed buitendien nog de volgende aankoopen:

239. Zes rijk geschilderde tellooren;

880. Een groote suikerpot, waarvan het deksel fraai versierd is met kleine mandjes;

894. Een glazen laarsje met spoor;

922. Een ivoren kasje. $0^{m}24$ hoog en $0^{m}28$ breed,

923. Een ivoren jachthoren met wapenschilden;

924. Een ivoren kinderbeeldje van $0^{m}22$;

925. *Pax tecum* (Vrede), de heiligen Antonius, Rochus en Benedictus voorstellende;

926. Een register uit de XIVe eeuw met vier voorstellingen uit het leven der heilige Catharina;

1030. Twee haardijzers, versierd met twee beeldjes in biddende houding;

1032. Eene ijzeren schouwplaat, voorstellende: den Zaligmaker en den heiligen Joannes Baptista, $0^{m}24$ hoog;

1050. Een ingelijst kazuivelkruis van 1542, de aanbidding der herders voorstellende, met wapenschilden en heilige groepen, afkomstig uit de abdij van Averbode;

1051. Een geborduurd medaillon uit de XVIe eeuw, de patroonen der visschers voorstellende, omringd van hooggewerkte cartels in zilver, met visschen, afkomstig van het Visschersambacht van Antwerpen.

Brussel. Het door ons op blz. 145 aangekondigde werk *Willem Sanger,* van den veelbelovenden gevoelvollen dichter Leonard Buyst, is ter drukkerij van de wed. J.-H. Dehou van de pers gekomen; wij vestigen andermaal de aandacht van onze lezers op dit gewrocht van den verdienstelijken schrijver. Het dichterlijk verhaal, waaruit wij de vrijheid nemen de treffende beschrijving van het *Sterfbed* (zie blz. 189) over te drukken, zit vol kleur en gang en is over het geheel in eene zoetvloeiende taal vervat, ook waar de dichter krachtige tonen aanslaat. Het boek verdient ter hand genomen te worden door alle liefhebbers onzer letterkunde. Het is opgedragen aan Hendrik Conscience. Te dezer gelegenheid zij hier herinnerd, dat van Leonard Buyst vroeger een dichtbundel is verschenen onder den titel *Lijdensbeelden*, waarvan voor fr. 1,50 nog exemplaren verkrijgbaar zijn bij. J. Vuylsteke, te Gent, en bij Deseyn-Verhougstaete, te Roeselare.

- Bij koninklijk besluit van 28 September is het gemeentebestuur van Antwerpen gemachtigd, gebruik te maken van het wapenschild met rozenkroon en de schildhouders, een wildeman en eene wilde vrouw, zooals voorheen het gebruik was.

- *Koninklijk muziekconservatorium.* 7 December heeft de Antwerpsche zanger Hendrik Fontaine den prijs van uitmuntendheid met diploma behaald, in de klasse van zang onder de leiding van den leeraar J. Cornelis. Keurders waren de heeren A. Gevaert, A. Lavallée. L. Wiener, A. Samuel, O. Stoumon, L. Cabel en J. Wicart. H. Fontaine vertrekt naar Parijs, waar hij gaat zingen in de concerten van Colonne, in het Trocaderopaleis.

Leuven. Het stedelijk museum deed in den laatsten tijd de volgende aanwinsten: 1. een bloemenstuk van Frans Huigens, van Cortenberg; 2-3. twee schilderijen van Antoon Clevenberg vader, voorstellende het *Kasteel der graven van Leuven in de* XVIIe *eeuw* en de *Cesarsberg in* 1880 (deze drie stukken aangekocht met genot van een rijkshulpgeld); 4. een door Lefevre geschilderd mansportret, naar eene schilderij van Jordaens in de Uffizi-galerij te Florence; 5. eene kopie naar Rafaëls *Jezus' slaap* (deze twee stukken geschonken door den staat); 6. eene lijst met 7 portretten der familie Heuschling-Meisner, in 1816 geteekend door Karel Zimmerman; 7. de schaduwbeelden der echtgenooten Heuschling-Meisner, uitgevoerd rond 1790; 8. het portret van Lodewijk Heuschling, miniatuurschildering van Billotte; het portret van Emiel Heuschling, geteekend door Piron; 10. het portret van Felix Heuschling, geteekend door Sturm; 11. het portret van Phillippina Heuschling, in 1867 door Speltdooren geschilderd; 12. de portretten der echtgenooten Delamerre-Meisner, miniatuurschildering van P. Pacciani, in 1812 te Florence gemaakt (te beginnen van n^{r} 6, geschonken door den heer Xav. Heuschling, gewezen bestuurder bij het ministerie van binnenlandsche zaken). (Zie onzen jaargg. 1879, blz. 159.)

Gent. Ter drukkerij van Eug. Van der Haeghen is verschenen; *Rapport présenté au comité directeur et aux membres de la chambre syndicale provinciale des arts industriels;* secretaris de heer E. Varenbergh. Voor 1882 heeft de vereeniging onderscheidene prijsvragen uitgeschreven, waarvan wij het programma afzonderlijk hebben verzonden aan onze lezers.

Brugge. De afdeeling van het *Davidsfonds* doet te weten, dat zij dezen winter voordrachten inrichten zal, waarop het woord zal worden gevoerd door de heeren Ad. Duclos, dr. Van Steenkiste. H. Claeys, Ad. Verriest, Th. Sevens, Flamen en E. de Kerckhove.

Luik. Het bisschoppelijk museum bezit thans de oudste christelijke grafstede en de oudst gekende schildering van het land, aangetroffen in de omstreken van Tongeren, in de steenbakkerij van den neer Christiaens-Vanderryckt, alwaar men veronderstelt dat eene groote begraafplaats heeft bestaan. Het voornoemde graf was van gemetselden steen, en bevatte de beenderen van eenen man van groote gestalte en van eene vrouw of eenen jongeling; beide lichamen waren met de voeten naar het Oosten gericht. De wanden der grafstede waren versierd met schilderingen, zooals men er in de catacomben van Rome ontdekte. Bij het hoofd van den man heeft men een gesloten fleschje gevonden, dat een vocht bevatte, hetwelk onderzocht zal worden. Men weet dat de heidenen voor gewoonte hadden de lichamen hunner dooden te verbranden.

Buitenland

's-Gravenhage. In deze stad gaat een Panopticum opgericht worden.

Goes. Op de stedelijke begraafplaats is een een voudig gedenkteeken voor wijlen H.Q. Janssen opgericht. (Zie blz. 97, alsook 1870, blz. 28, 1873, blz. 169.)

Amsterdam. Het bestuur der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst noodigt heeren stempelsnijders, zoowel binnenals buitenlandsche uit, tot het vervaardigen van een model voor eene *Medaille*, welke de maatschappij, ingevolge hare wet, toekent aan de beste antwoorden op de jaarlijks door haar uit te schrijven prijsvragen. Het programma is op

vrachtvrije aanvraag verkrijgbaar ten bureele van het tijdschrift de *Vlaamsche School*, te Antwerpen, en aan het archief der maatschappij, Wijde-Kapelsteeg n^{r} 2, te Amsterdam.

- Er wordt in deze stad een Panopticum opgericht, waarin Z.M. de koning, prins Hendrik, de prins van Oranje, de generaals Van der Heijden en jhr. Verspyck zullen afgebeeld zijn.

Parijs. De tentoonstelling van electriciteit die den 20^{n} November gesloten werd, heeft eene winst opgebracht van 400,000 fr.

- Dagbladen melden dat de kunstschilder Meissonier een vrouwenportret vervaardigt, dat hem 80,000 fr. zal betaald worden. De uit te schilderen dame, mev. Mackay genaamd, laat zich afbeelden in een zwart gewaad.

- Het plan bestaat, om van 1 Augustus tot 15 November 1882 te Parijs eene internationale tentoonstelling te houden voor meubelen, drukwerken, nijverheidsteekeningen enz.

- Voor het standbeeld van A. Dumas vader, is bijna 40,000 fr. bijeengebracht.

- Bij G. Fischbacher is verschenen: *La Galerie Frans Hals*, met etsen vun W. Unger, en eene studie over het leven en de werken des meesters door C. Vosmaer. Kunstenaarsproeven, keusproeven en drukken op Chineesch papier kosten verscheidenlijk 172, 116 en 64 fr.

- Het door Chapu vervaardigde borstbeeld van Le Verrier is in het Fransche Instituut geplaatst. Dezelfde beeldhouwer maakt een gedenkteeken van den beroemden sterrekundige voor de sterrewacht.

- De Fransche academie heeft den 8^{n} December tot hare leden gekozen den dichter Sully Prudhomme, ter vervanging van Duvergier de Hauranne (zie blz. 98), den natuurkundige Pasteur, ter vervanging van Littré (zie blz. 98) en den romanschrijver Cherbuliez, ter vervanging van Dufaure (zie blz. 106).

- A. Gill, de gekende spotprententeekenaar, is in een krankzinnigengesticht geplaatst, lijdende aan grootheidswaanzin.

Orleans. De beeldhouwer Chapu heeft het ontwerp van gedenkteeken voltooid, dat ter eere van mgr. Dupanloup zal opgericht worden in de stedelijke hoofdkerk. De bisschop is stervend voorgesteld, op eene wit marmeren legerstede uitgestrekt, welke legerstede rust op eene grafstede van graniet, die versierd is met half verheven beeldwerken in brons. Bij den stervende, die de geschiedenis der maagd van Orleans schreef, heeft de ontwerper een engel geplaatst, die hemelwaarts zweeft, met de banier van Joanna d'Arc; rechts en links van het gedenkteeken, de zinnebeelden van het Geloof en de Wetenschap.

De gemeente Bignon-Mirabeau heeft aan den beeldhouwer P. Granet de uitvoering opgedragen van een standbeeld van Mirabeau.

Bari. In deze zijne geboortestad, wordt ter eere van den toonzetter Piccini 1728 + 1800 een standbeeld opgericht.

Berlijn. De nationale kunstgalerij is verrijkt met *Eene heks*, marmeren beeld van Karl Cauer.

Frankfort. Om de uitgaven te dekken die er gedaan werden voor de groote algemeene tentoonstelling welke den 17^{n} October gesloten is, schiet er eene som te kort van niet minder dan 450,000 rijksmarken (ruim een half millioen frank!).

Nieuw-York. Van president Garfield, die den 19n September overleed aan de gevolgen der vuurschoten die de moordenaar Guiteau den 2n Juli 1881 op hem loste, maakt de beeldhouwer A. Lürssen een overgroot borstbeeld.

Sterfgevallen.

JOANNES MICHAEL RUYTEN, schilder van stads- en havengezichten, geboren te Antwerpen den 9n April 1813, is aldaar overleden 12 November. Op de laatste tentoonstelling te Brussel prijkte nog een zijner zorgvuldig bewerkte en rijk gestoffeerde stukken, de *Grootemarkt te Antwerpen*, sedert des schilders overlijden aangekocht voor het Antwerpsch museum. In onzen volgenden jaargang zullen wij met eene beknopte levensschets een portret van den betreurden meester opnemen.

KAREL VERSCHELDE, oudheidkundige, bouwmeester en letterkundige, te Brugge geboren op 5 Juni 1842, is aldaar overleden den 29n November. Hij liet de volgende met platen versierde werken verschijnen: 1863, *De Kathedrale van Sint-Salvators te Brugge;* 1867, *Middelburg in Vlaanderen; Catalogus der oudheden tentoongesteld op de Halle te Brugge;* 1871. *Les anciens architectes brugeois;* 1874, *De Vlaemsche bouwkunde;* 1875, *Les anciennes maisons de Bruges* (zie onzen jaargg. 1875, blz. 126); 1876, *Étude sur les rues de Bruges*. Hij leverde het plan voor de thans bijna voltrokken herstelling van de Potterie, te Brugge, en maakte twee belangrijke ontwerpen voor den aanbouw van eene spoorwegstatie en van een lokaal voor het provinciaal bestuur te Brugge, in den stijl van het stadhuis dier stad. Het behoud en de herstelling van menig oud gebouw te Brugge, is aan hem te wijten. Voor vele fraaie huizen in voorvaderlijken stijl, leverde hij de plannen, alsmede voor een aantal openbare lokalen, ook buiten Brugge, zooals onder andere de in ojivalen trant gebouwde scholen van de gemeenten Waasten en Dudzeele. Sedert drie jaren was hij lid van den gemeenteraad van Brugge. De zeer eerw. heer Ad. Duclos legt in *Rond den Heerd* (welk tijdschrift op Verschelde's medewerking mocht bogen) de volgende getuigenis af over den verdienstelijken man: ‘Ik hebbe weinig menschen gekend - niemand zal het tegenspreken - die zoo uitmuntten ter zelfter tijde door geleerdheid, ootmoedigheid, goeden in borst, vlaamsche rechtzinnigheid en rondborstige godvruchtigheid. Zijn geest was fijn en pinkelend. Hij verstond op een half woord, onthield al wat hij las of eens zag, onthield het met de kleinste bijzonderheden van vormen, van daten en persoonen. Hij was als eene wandelende archievenkamer. Altijd welgezind en gereed om dienst te bewijzen, liet hij nooit te antwoorden op de vragen die rond hem gedaan werden. Nooit en was hij haastig: hij scheen altoos tijd te hebben om te klappen en een einde meê te gaan, en hij lei nogtans vele werk af, te vele, voor zijn brooze gezondheid. Die met hem eene ure 's avonds overgebracht hebben, op zijn oud Vlaamsch - want een ouderwetsche brugsche Vlaming was hij, in den edelsten zin van 't woord - weten te vertellen hoe hij dan, te midden zijner vrienden gezeten, dagelijks als voordracht hield over brugsche oudheden, vlaamsche kunst en vlaamsche geschiedenis.’

Dr. KRAPF, de met roem bekende Afrika-reiziger, die van 1837 tot 1853 als zendeling tusschen de Afrikanen verbleef, eenige belangrijke aardrijkskundige ontdekkingen deed en verscheidene werken over Afrika schreef, is op het einde van November overleden te Kornthal, in Wurtemberg, 71 jaren oud.

WILLIAM BRODIE, beeldhouwer en secretaris der Schotsche Royal Academy, is overleden.

RAFAELLE MONTI, beeldhouwer, geboren te Milaan in 1818 en sedert 1848 in Engeland gevestigd, is te Londen overleden. *Alexander Bucephalus temmend* en zijne *Gesluierde Vestaalsche maagd*, uitgevoerd voor den hertog van Devonshire, zijn beroemde werken.

Antwerpsche reizigers.
IX.
Jan De la Flie. - Pietro de Bisthoven. - Jan-Baptist Lunden.

Wij hebben, in een vorig artikel, doen zien met hoevele moeilijkheden eene reis naar Jeruzalem vroeger ging gepaard en met wat tal van schier onoverkomelijke hinderpalen de bedevaarders te kampen hadden, welke, voor twee en drie eeuwen, de heilige plaatsen wilden bezoeken. Dit alles kon evenwel den godsdienstigen iever niet intoomen; ofschoon sommige personen nimmer van die verre tochten terugkeerden en men nooit te weten kwam wat er van hen geworden was en hoedanig hun uiteinde was geweest, werd de reis echter telkens op nieuw door andere christenen ondernomen, die, begeerig om de landstreken te zien waar de Godmensch leed en stierf, al de gevaren trotseerden, welke aan dien pelgrimstocht waren verbonden.

Ten einde deze bedevaarten voor de pelgrims eenigszins te vergemakkelijken en waarschijnlijk ook wel uit winstbejag, werd men er te Antwerpen, in den aanvang der XVIe eeuw, op bedacht, een schip voor de kusten van Syrië uit te rusten. Zekere Dirck Van Paesschen, geboortig van Calcar in het land van Kleef, die zich te Antwerpen als koopman had gevestigd en er in het huwelijk was getreden, had dit plan opgevat en bracht het ook ten uitvoer. In de maand Augustus 1510 begon hij met dit doel een schip in gereedheid te brengen en hij leende zelfs eenig geschut van de stad, om ter zee tegen elken aanval bestand te wezen. Voor 80 dukaten, dat is ongeveer 900 fr., zou hij de pelgrims te Jaffa of in eene andere goede haven aan wal brengen, van waar ze althans veiliger naar Jeruzalem, het doel van hun verlangen, konden komen. Insgelijks zou hij in de nabijheid van Rome en te Santiago of St-Jacob van Campostello, in Gallicië, met zijn schip stil blijven, zoodat de reizigers in de gelegenheid werden gesteld, ook die plaatsen te bezoeken.

De onderneming van Dirck Van Paesschen schijnt zeer veel bijval te hebben gehad; de door hem gevraagde prijs was overigens niet te hoog, vermits niet alleen de terugreis der pelgrims, maar ook de kost daarin begrepen was. Op zijn vaartuig, waaraan hij den naam van *St.-Christoffel* gegeven had, wapperde de witte vlag met een rood kruis; ook pronkte het met de wapens van Antwerpen. Alvorens het anker te lichten, noodigde hij de stadsoverheden aan boord op een gastmaal, waarbij de markgraaf Jan van Immerseel, de amman Geeraert van de Werve, de konsul Gilles van Berchem, Willem van Immerseel, Pieter de Moleneer, Hendrik Butkens, Jasper van Halmale, enz. tegenwoordig waren.

De afreis had in de maand Februari 1511 plaats. Onder de personen die mede vertrokken, vinden wij vermeld: Dirck van Boven, Jan Cant, Adriaan van Berchem, Jan Joost *alias* van der Gracht, en Adriaan van der Noot. Vermoedelijk werd deze eerste scheepstocht met den besten uitslag bekroond; althans het is bekend dat de pelgrims zich in den loop der daaropvolgende maand October te Rome bevonden, van waar de heeren van Berchem, Joost, van der Noot en van Boven over land naar Antwerpen terugkeerden en er den 24^{n} November 's avonds aankwamen. Zij werden door het magistraat feestelijk ontvangen en plechtig naar hunne woningen gevoerd.

Eerst lang nadien had Dirck Van Paesschen zijne reis volbracht: den 24^{n} Maart 1512 lag hij met zijn schip hier weer op de reede en werd hartelijk welkom geheeten; de stadsoverheid was hem zelfs tot aan Calloo in een bargie te gemoet gevaren en

begroette zijne wederkomst met eene losbranding van geschut. Schier gansch de bevolking was te been, verlangend de bedevaartgangers te zien, die van zulke verre reize behouden waren teruggekomen. De Kolveniersgilde stond in feestelijken dos op de Werf geschaard en deed de lucht door hare vreugdeschoten wedergalmen. Vervolgens werden de pelgrims in stoet naar de O.-L.-Vrouwekerk geleid, waar ze, na door de geestelijkheid verwelkomd te zijn, de Voorzienigheid dankten voor het welgelukken hunner bedevaart.

Dirck Van Paesschen had van de ridders van het eiland Rhodes twee groote kanonballen, als geschenk voor de stad Antwerpen, medegebracht, welke hij in gemelde kerk opofferde. Drie personen waren gedurende de reis overleden, waaronder de ridder Joris Colibrant.

Door het welgelukken zijner eerste reis aangemoedigd, ondernam Dirck Van Paesschen, reeds in de maand Juli van het volgende jaar, een tweeden tocht naar het Heilig Land. Nadat de pelgrims eerst de mis hadden bijgewoond, lichtte hij het anker. Na een tijdverloop van omtrent 21 maanden, kwam hij op 26 Maart 1515 met zijn vaartuig terug herwaarts. Het Antwerpsche magistraat vaarde hem op twee galeien tegemoet, om hem welkom te heeten.

Ten jare 1516 ondernam hij eene derde scheepvaart naar dezelfde streken, doch ditmaal liep de reis zoo goed niet af, Nauwelijks was hij, op 21 Mei, een zestal mijlen verre in zee, of zijn vaartuig stiet met zulk groot geweld op eene zandbank, dat het van den smak barstte en vol water liep. Gelukkiglijk daagde er bij tijds redding op en had men geene menschenlevens te betreuren.

Onbeschroomd en ondernemend van aard als hij was, liet Dirck Van Paesschen zich door dien tegenspoed niet uit het veld slaan. Bij zijne terugkomst alhier, deed hij onmiddellijk een nieuw schip bouwen; ‘'t was het grootste dat er was geweest,’ zegt eene handschriftelijke kroniek. Reeds in de maand April 1518 ging hij nogmaals, en ditmaal door zijne vrouw vergezeld, met pelgrims en koopwaren voor de kusten van Syrië op reis. Deze tocht mocht evenmin gelukkig heeten. Nauwelijks waren de bedevaartgangers ontscheept, of ze werden allen door de Turken gevangen genomen, welke beweerden dat zij bespieders waren. Slechts mits een zwaar losgeld geraakten de pelgrims weder op vrije voeten, en dan werd het hun zelfs vergund, ongehinderd de heilige plaatsen te gaan bezoeken. Vervolgens vaarden ze naar Venetië, van waar ze voorts over land Rome bereikten en, nadat zij die stad bezichtigd hadden, naar

Antwerpen weerkeerden. Wat Dirck Van Paesschen betreft, deze kwam met zijn schip eerst in het daaropvolgende jaar te Antwerpen terug. Wij laten er hier de afbeelding van volgen, naar eene teekening van den heer Jos. Linnig.

Verder vinden wij nopens. Dirck Van Paesschen nog geboekt, dat, toen hij in 1521 deelmaakte van eene vloot van acht schepen, ter bescherming van de haringschuiten, zijn vaartuig bij een hevigen storm, op de Engelsche kust nabij Yarmouth op het strand werd geworpen, met het gevolg dat vele schepelingen verdronken.

Dirck Van Paesschen stierf te Antwerpen op 15 Mei 1526 en werd in de Faconskerk begraven. Op zijnen grafzerk, waarvan wij hiernevens de getrouwe afbeelding mededeelen, prijkte het wapen van Jeruzalem met drie palmtakken en het volgende opschrift: *Hier leet begraven Dierick van Paesschen hij sterf A*^{o} *XV.XXVI.XV dage in Meye - hij heeft driemaele als Eerste Capeteyn gheseylt van Antwerpe tot Jherusalem.*

Van latere scheepstochten naar het Heilige Land wordt in de Antwerpsche jaarboeken geen gewag meer gemaakt en de lust tot zulke verre tochten schijnt alsdan voor eenigen tijd alhier verflauwd te zijn geweest; doch in den aanvang van de tweede helft der XVIIe eeuw waren er weder drie Antwerpenaars welke die reis ondernamen, namelijk Jan Dela Flie, Pieter de Bisthoven en Jan-Baptist Lunden.(1) Zij waren vergezeld door Balthazar Moretus, zoon van Balthazar en Anna Goos, die hen tot in Duitschland uitgeleide deed.

Den 18^{n} Maart 1636 vertrokken zij des morgens vroeg, op twee karren uit Antwerpen en reden langs Deurne en Wijneghem tot Westmalle, waar zij *In den Gulden Valk* peisterden. Verder

(1) Het reisboek dat ons tot leiddraad voor dit opstel heeft gediend, behoort aan mevrouw de wed. H. Le Grelle, die er ons ten haren huize, bereidwillig inzage heeft laten van nemen, voor hetwelk wij haar hier openlijk onzen dank betuigen. (Zie bladz. 141.)

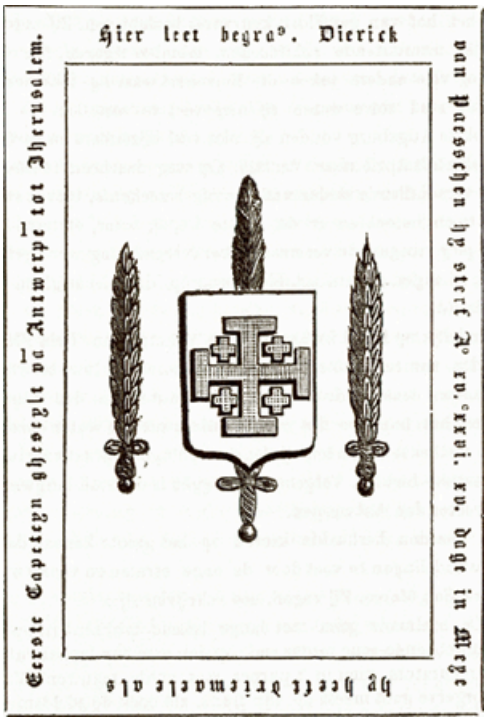
Hier leet begra⁹. Dierick
Eerste Capitein gheeygt tot Antwerpe tot Jherusalem.
van Paeschen by sterf A° 1⁰.xxxi. xv. Dage in Meye
hy heeft Bretmaele als

ging de tocht langs Oostmalle, Vlimmeren, Beerse en ten 6 ure 's avonds kwamen zij te Turnhout aan, waar zij ten huize van eenen hunner voerlieden bleven vernachten. Den volgenden dag gingen zij er het hof van den prins van Oranje bezichtigen en reden alsdan voort langs Arendonck, Reusel, Bladel tot Eerse, waar ze in de herberg *de Roskam* het middagmaal namen.

Wij achten het onnoodig hier al de plaatsen op te sommen waar zij doorreden en melden enkel dat zij zonder ongevallen te Keulen aankwamen, alwaar zij in de herberg *de Heilige Geest*, nabij den Rijn, hunnen intrek namen. Hun grootste genoegen vonden zij te Keulen in het bezichtigen der kerken en zij spreken tamelijk breedvoerig over de talrijke reliquieën die zij er aantroffen. Van den Dom melden zij, dat bij hun bezoek enkel het hooge koor was voltooid.

Den 28^{n} reisden zij van Keulen naar Bonn en den 2^{n} April sliepen zij te Mentz, vanwaar zij den 4^{n} te Frankfort aankwamen. Zij namen er hunnen intrek in de herberg *de Drooge Tafel*, bleven vier dagen in de stad en vertrokken alsdan naar Hanau, waar de heer Moretus, op 9 April, hun eene voorspoedige reis toewenschte en afscheid van hen nam. Zij zetteden onmiddellijk hunne reis voort tot Nuremberg, vernachtten er in *de Gulde Gans* en vertrokken den 14^{n} naar Munchen, waar zij eerst den 18^{n} des morgens ten 9 ure aankwamen en in de O.-L.-

Vrouwekerk gingen misse hooren. Zij zagen den keurvorst van Beieren met zijne gemalin, vergezeld door zijne moeder en een talrijk gevolg in de kerk komen, waar ze verder vele schoone schilderijen van Italiaansche meesters bewonderden. Zij kozen hun verblijf in de herberg *de Hert* en gingen den volgenden dag het hof van gemelden keurvorst bezichtigen. Zij zagen er talrijke uitmuntende schilderijen, metalen figuren, fonteinen en nog vele andere zaken die hun merkwaardig toeschenen; van de stad zelve weten zij niet veel te vertellen.

Ook te Augsburg vonden zij niet veel bijzonders en vertrokken den 22^{n} April naar Venetië. Op weg daarheen reisden zij door verschillende steden van weinig beteekenis, bleven stil te Trente en bezochten er de groote kapel, waar, omtrent honderd jaar vroeger, de vermaarde kerkvergadering werd gehouden; zij zagen er eene schilderij waarop die plechtigheid was afgebeeld.

Eindelijk op 1 Mei kwamen zij te Venetië aan. Dela Flie en Lunden namen hunnen intrek bij Antonio Barlow, terwijl de Bisthoven eene gemeubelde kamer huurde. In den beginne scheen het hun toe dat al de huizen uit het water oprezen; doch welhaast bevonden zij dat de woningen straatwaarts gemeenschap hadden. Volgens hun zeggen is de stad langwerpig en grooter dan Antwerpen.

Zij vaarden herhaalde keeren op het groote kanaal, deden ook wandelingen te voet door de enge straten en vooral op de Piazza San Marco. Zij zagen, zoo schrijven zij:

> ‘De edelmans gaen met lange lakene tabbaerden, op het hoofd hebbende eene mutse ende op den arm een lapken laken, die Procurators gaen in 't purper met wyde mauwen. Voors de Borgerye gaet meest op zijn frans, als oock de edeldames.’ En verder: ‘die maeghdekens gaen op het hooft met de witte syde Fayl, ende de H..... (wij laten het woord dat zij hier gebruiken welvoegelijkheidshalve weg) met een swert, oock is te noteeren als dat de Courtisanen niet mogen gaen in eene gondele met 2 riemen, oock niet inde Kercke naer den elfure.’

Onze reizigers vermaakten zich zeer wel met het bezichtigen van de talrijke kerken en kloosters; de prachtige San Marcokerk trok vooral hunne aandacht. Ook bezochten zij het paleis der dogen of hertogen. De laatste doge Carlo Contarini was juist overleden. Zij woonden zijne uitvaart bij en zagen ook de kroning van zijnen opvolger, welke zij als volgt verhalen:

> ‘16 ditto (Mei) Is gecosen voor Doge Francisco Contarini ende den 18 de Crooninge op de naervolgende manier. Ten 12 ure 's morgens in de Kercke van St Marco is gecroont ende naer de crooninge dede eene oratie in de Kercke voor de gemeynte. Naar die oratie wiert gestelt op eenen theater met dry van syne neven ende den Admiraal van de artillerie ende alsoo gedragen uyt de Kercke van 24 mans rontsom de Piazza van St Marco tot in 't paleys distribueerende langs alle canten gelt, pistolen, secuinen, schudi half en quadettiens, soo dat men seyde gedristibueert soude hebben de valeur van *f* 2000.’

Den 11n Juni deden zij een uitstapje naar Padua. Zij zagen er onder andere de schoone kerk van den H. Antonius, bewonderden er de processie van dien heilige en keerden eerst den 27n naar Venetië terug.

Die laatste stad beviel hun zoo goed, dat zij besloten er nog een drietal weken te verblijven. Op Zondag 20 Augustus gingen zij te biechten en naderden tot de H. Tafel; den volgenden dag hoorden zij nogmaals de misse en stapten alsdan aan boord van het vaartuig *Neptunus*, geladen met twee en twintig stukken geschut, kapitein Marten Horst, een Hamburger, van wien zij de kajuit voor hun drieën hadden gehuurd. Op zee hadden zij met verschillende wederwaardigheden te kampen: er ontstond een hevig onweer, bij hetwelk een der matrozen uit het want viel en zijne ruggraat brak. Eerst den 9n September lag het schip voor Zanten ten anker.

Zij zagen er niets meldenswaardig, doch waren gedwongen er op gunstigen wind te wachten en eerst op den 28n derzelfde maand konden zij voor Tripoli onder zeil gaan. De reis was tamelijk voorspoedig, maar er was een schip in de verte dat hun gedurig opvolgde; zij waren sterk voor eenen aanval van zeeroovers beducht en de noodige voorzorgen werden genomen om zich in staat van tegenweer te stellen. Toen het gevreesde vaartuig eindelijk genaderd was, bleek het een bevriend kapitein te wezen, die tegelijkertijd met hen, Venetië had verlaten.

Te Tripoli hoorden zij de misse, welke door een Franschen kapucien gelezen werd, in het huis waar ze gelogeerd waren; deze pater mocht er ongemoeid door de straten gaan. Bij het bezichtigen der stad verwonderde het hun vooreerst, er vrouwen te zien met broeken en met een zwart zijden of fluweelen sluier voor het aangezicht. Zij bezochten ook een klooster van draaiende dervischen en woonden zelfs die zonderlinge plechtigheid bij, welke echter zoolang duurde dat het hun begon te vervelen.

Intusschen hadden zij inlichtingen genomen om te weten of er geen gevaar bestond in een bezoek op den Libanusberg, en toen zij dienaangaande gerustgesteld waren, vertrokken zij den 6n October met zonsopgang te paard daarheen.(1) Zij reden onder schoone olijfboomen en door heerlijke valleien; en toch ging de reis niet gemakkelijk vooruit: de hitte werd welhaast onverdraaglijk en de berg was bij poozen zoo steil dat ze verplicht waren van hunne paarden te stappen en te voet op te klimmen. Eindelijk bereikten ze, uitgeput van vermoeienis en gansch bezweet, de beruchte cederboomen, 23 of 24 in getal en buitengewoon dik en groot. ‘Hare vruchten syn by naer als pynappels ende haer loof als roosemaryn, onder dese boomen namen wy onsen ontbyt van dat mede gebrocht hadden.’

Zij vernamen dat er op den berg twee en veertig katholieke Maronietsche dorpen waren verspreid, waarvan zij er een paar bezochten. Den 8n October kwamen zij, door de zon gebruind, te Tripoli terug.

Op een Fransche tartaan, waarover zekere Pieter Isnard als kapitein het bevel voerde, stevenden zij naar St. Jan d'Acri, waar ze den 16n aanlandden. Zij werden er door de aldaar verblijvende Franschen welkom geheeten, doch vonden er geen enkel degelijk logement; want, zeggen zij, het waren allen als ‘pakhuysen.’ In de stad zagen zij twee vervallen kerken, alsook het klooster, waarin vroeger de tempelridders verblijf hielden.

(1) Zie *de Vlaamsche School* 1875, blz. 107.

Reeds den dag na hunne aankomst vaarden zij naar Jaffa; doch toen zij omtrent halfweg waren, ontstond er zulk een geweldig tempeest, dat ze genoodzaakt waren terug te keeren. Eindelijk, op 24 October konden zij vertrekken op een scheepje dat ze voor hen drieën hadden gehuurd. Van Jaffa zeggen zij:

'Daer en is maer een huys het welck nieuw gebout is, de andere huysen en winckels syn maer tenten ende craemkens van matten gemaeckt, soo dat de Turken bynaer altemael genootsaeckt syn onder den blouwen Hemel te slaepen.'

Twee dagen nadien, namelijk op den 26^{n} derzelfde maand, reden zij naar Rama, waar ze in het huis van den procurator van 't Heilig Graf logies verkregen. Zij roemen Rama als eene schoone stad, waar alles dol goedkoop was. Zij sliepen er tot middernacht, werden alsdan gewekt en kleedden zich spoedig aan. Na een kort ontbijt, sprongen zij te paard en, door eenen leidsman vergezeld, begaven zij zich in de duisternis op weg naar Jeruzalem, welke plaats het doel van hun verlangen was. Na een moeilijken tocht kregen zij eindelijk op 31 October die stad in 't gezicht. Voor de poort van Damas gekomen, moesten zij afzitten, vermits het den christenen niet toegelaten was er te paard binnen te rijden. Zij vonden er een onderkomen in het klooster van St. Salvator, waar ze zeer welkom waren en hartelijk werden ontvangen. Er werd hun een goed eetmaal voorgezet, nadat hunne voeten door de paters waren gewasschen.

Op de drie volgende dagen werden hun in Jeruzalem al de plaatsen aangetoond, waar godvruchtige herinneringen aan verbonden waren; de kerk van het H. Graf kregen zij alsdan echter niet te zien, en den 4^{n} November deden zij, in gezelschap van frater Ludovico, leekebroeder van het St. Salvatorsklooster, een uitstapje naar Bethlehem. Zij zaten allen op ezels en waren voorafgegaan door een Turkschen wegwijzer te voet. Zij bezichtigden het gansche stadje, prijzen vooral de 'magnifique kercke' en vertoefden ook in den omtrek bij de plaatse waar de boom is gegroeid daar het H. Kruis is van gemaakt. Er staat eene zeer schoone kerk, die in 't bezit is der Grieksche christenen: 'Achter den hoogen autaer was een cleyn autaerken; alwaer de plaetse was van den wortel van den voors. boom.'

Toen zij in het Salvatorsklooster terugkwamen, vonden zij daar alles in rep en roer: de bassa van Jeruzalem had het klooster eene boete van 2000 piasters opgelegd, omdat de kloosterlingen, zonder zijne toestemming, eenen doode te Bethlehem hadden begraven. Die som moest dadelijk worden voldaan en onze reizigers ontvingen, den raad onmiddellijk de stad te verlaten; doch zij hadden de kerk van het H. Graf nog niet gezien, evenmin als den berg van Calvarie en het hofken van Oliveten. Zonder dit alles gezien te hebben, wilden zij van geen vertrekken hooren spreken; zij besloten dus hun aandeel in de opgelegde boete bij te dragen; ten slotte werden er 100 secuinen en 50 piasters, al wat men had kunnen bijeen krijgen, naar den bassa gebracht en aldus werden er drie dagen uitstel verkregen voor de betaling der overige 1500 piasters.

Denzelfden avond werd de kerk van het H. Graf aan onze reizigers, voor 24 piasters geopend. Zij hoorden er eene groote misse, gingen met eene brandende flambeeuw in de processie en baden knielend bij het graf van den Heiland.[1] Wanneer ze 's morgens terug in 't klooster kwamen, waren zij zeer teleurgesteld bij het vernemen van het treurige bericht, dat de bassa geene drie dagen op betaling wilde wachten,

(1) Zie de *Vlaamsche School* 1874, blz. 117.

maar denzelfden dag de 2000 piasters hebben moest. Werd er aan dien eisch geen gevolg gegeven, dan zou het klooster er hem den dag nadien 5000 moeten betalen. Er werd besloten dat allen uit de stad zouden vluchten, dewijl het klooster niet in staat was aan zulke zware boete te voldoen.

Onze drie Antwerpenaars gingen in der haast het hofken van Oliveten bezichtigen; buiten de Damaspoort vonden zij hunne paarden gezadeld, hunne bagages gereed en, begeleid door twee Turken die geen woord Fransch verstonden, togen zij spoedig op weg naar Rama. Zij gunden zich zelfs den tijd niet om te eten en reden zoo snel zij konden, vol honger en dorst, onverpoosd voorwaarts. In de duisternis raakten zij verdoold en toen zij meenden te Rama te zijn, bevonden zij zich in een armoedig dorp, waar ze onder den blooten hemel moesten slapen; uit medelijden gaf men hun eenen teug water. Dit verdoold raken had hun echter tot redding gediend, want toen ze des anderendaags te Rama aankwamen, vernamen zij dat de bassa, ter hunner opsporing, er reeds manschappen had heengezonden, doch die, hen niet vindende, onverrichter zake waren teruggekeerd.

Zij vertoefden er dan ook niet langer dan noodig was en na eene korte rust, reden zij voort naar Jaffa, van waar ze bij de eerste gelegenheid naar St. Jan d'Acri stevenden. Den 22^{n} November stapten zij er aan land, nog altoos vol angst voor hunne vervolgers. Hadde er een schip klaar gelegen voor Italië, zij zouden onmiddellijk Turkije verlaten hebben; doch er was geen enkel vaartuig zeilree, zoomin voor Europa als voor andere streken. In afwachting deden zij een uitstapje naar den Carmelusberg en brachten in der haast een kort bezoek aan Nazareth. Onmiddellijk na hunne terugkomst te St. Jan d'Acri, konden zij zich voor Tripoli inschepen, van waar zij den 30^{n} November voor Aleppo onder zeil gingen. Er waren acht reizigers aan boord, waaronder onze drie stadgenooten en een Fransch kleermaker.

Van daar meenden zij rechtstreeks naar Konstantinopel te vertrekken; maar dit werd hen ontraden, dewijl men hun deed gelooven dat er tusschen de Venetianen en den grooten Turk een oorlog op handen was. Zij veranderden dus hun reisplan en zouden nu gaarne met een schip, dat binnen veertien dagen moest onder zeil gaan, naar Livorno oversteken; doch de kapitein eischte daarvoor niet minder dan 200 piasters van hen, en dat vonden zij al te duur, zoodat ze besloten naar eene gunstigere gelegenheid uit te zien.

Te Aleppo waren zij door den konsul treffelijk ontvangen; zij werden door hem op een gastmaal genoodigd, waarbij een overvloed van allerhande wild werd opgediend. Des Zondags hoorden zij er ten zijnen huize de mis, welke er door zijnen

kapellaan, een Franciscaner monnik, gelezen werd. Den 12^{n} December namen zij afscheid van hunne vrienden en kennissen, onder ander van den heer Mostaert, van Leyden, en van eenen Armeniaan, die met hen uit Venetië was vertrokken, en reden te paard naar Alexandrette, dat zij een klein dorp noemen ‘met weynige huysen.’ In den nacht van den 18^{n} December gingen zij voor Tripoli onder zeil en vonden aldaar een vaartuig dat gereed lag om naar Messina te vertrekken, maar ter oorzake van een hevig tempeest, kon het eerst den derden Kersdag afvaren. Onder de passagiers bevond zich een Franschman, Jan Ramifaut geheeten, van Marseille geboortig, die gedurende een zesjarig verblijf te Aleppo, er zijn fortuin gemaakt had, en nu naar Europa terugkeerde, om daar van de vruchten zijns arbeids rustig te leven. Dit werd den man echter niet vergund: onder weg werd hij ziek op het schip en bezweek weldra. Met een houten kruis op de borst, werd zijn lijk, in een lijnwaden kleed gebonden en onder het lezen van den *Miserere* en de *Profundis*, in de zee neergelaten, waar het aan de visschen tot aas dienen moest. Tusschen zijne goederen vond men twaalf flesschen wijn van Aleppo, waarmee zijne uitvaart deftig werd gevierd.

De schepelingen hadden veel met tegenstrijdigen wind en stormweder te kampen; eerst den 13^{n} Januari kregen zij den berg Etna in 't zicht en den volgenden dag werd voor Messina het anker geworpen. Zij mochten evenwel niet aan wal stappen, dewijl het vaartuig uit het Oosten kwam en men bevreesd was dat zij wellicht te Messina de pest zouden over brengen. Uit voorzorg werd hun dan ook eene *quarantaine* van honderd dagen opgelegd, hetwelk zij *centumatie* noemen. De scheepskapitein wilde zich aan dien strengen maatregel niet onderwerpen en vertrok naar Livorno, waar de aankomst op 30 Januari 1657 plaats had. Hier evenmin mocht iemand aan land worden gezet; allen waren gedwongen aan boord te blijven. Op aandrang van den kapitein werd het vaartuig, na verloop van twintig dagen, aan een streng onderzoek van bevoegde mannen onderworpen, en aangezien er geen den minsten schijn van besmettelijke ziekte werd bespeurd, werd het verbod opgeheven en verkreeg iedereen de vrijheid te gaan waar hij wilde.

Den 18^{n} Februari verlieten de drie Antwerpenaars het schip en stapten Livorno binnen, waar zij bij eenen Franschman logies vonden. Des avonds woonden zij in de opera de voorstelling bij van het zangspel *Jason e Medea.* Zij bezochten er insgelijks al de kerken en kloosters, zoowel binnen als buiten de stad, en den 21^{n} reden zij in eene koets naar Pisa, waar zij de wezenlijk prachtige kerk, de doopkapel en den overhellenden toren bewonderden.(1) Bij een bezoek aan het Campo-Santo maakte men hun wijs dat een aldaar begraven lijk, op vier en twintig uren tijds teenemaal vergaan was. Florence, waar ze den 22^{n} Februari heenreisden, beviel hun buitengewoon goed; zij zeggen er van: ‘De stadt is sterck bemuurt met 10 schoone poorten synde als Antwerpen.’ Zij bezochten er het museum, het kabinet Pitti, het oude hertogelijke paleis, den dierentuin, de talrijke schoone kerken, kortom, alles wat er merkwaardigs te zien is en zegden alsdan de stad vaarwel.

Op bladzij 239, waartoe wij met onze ontleding in het handschrift gevorderd zijn, treffen wij de volgende regels aan:

> ‘Vertreck van Florencie langhs Pisa en Doraitarbo naar Roomen waar van niet gheschreven en hebbe alsoo ons refereren aen de Boecken

(1) Zie *de Vlaamsche School* 1874, blz. 51.

gheintituleert, *Roma Sottarania*, *Entichqua et Modarna*, die het selve largo
de gesteltenis gheheel Roomen Beschryven.
Stelle eenige weynige Regelen die gesien.'

Hierop volgt nu eene zeer bondige opsomming, waarin onder andere bericht wordt, dat zij bij eene plechtige openbare benedictie van den Paus zijn tegenwoordig geweest. Zij verbleven zeer lang te Rome en nadat zij ook eenige uitstapjes in de omstreken hadden gedaan, zegden zij op 2 October vaarwel aan de hoofdstad der christenwereld en werden, door vier of vijf vrienden, drie Italiaansche mijlen verre, uitgeleide gedaan.

Achtereenvolgens bezochten zij nu Assisi, Lorette, en vertoefden vijf dagen te Ancona, van waar ze per schip naar Venetië vertrokken. Zij kwamen er den 29^{n} October aan, en ofschoon zij er vroeger reeds geweest waren, bleven zij er nu nog ruim drie maanden. Er was overigens geen gebrek aan vermakelijkheden in die stad: reeds op den tweeden Kersdag begon het carnaval en den 20^{n} Januari 1658 speelde de opera. Eerst op 18 Februari vertrokken zij langs Padua en Vincensa naar Verona, waar zij het amphitheater bewonderden. Vervolgens bezochten zij Bergamo en nog andere plaatsen en reisden per schip naar Milaan, doch op eenen zeer grooten afstand van de stad kon hun vaartuig niet verder en waren zij gedwongen eene nog al lange voetwandeling te doen. Zij kwamen er den 26^{n} Februari aan en stapten er af in de *Albergo San Paulo.* Er liep toen, volgens zij zeggen, een riviertje dwars door de stad heen. Zij bezichtigden al de merkwaardigheden van Milaan en prijzen vooral de Domkerk als een meesterstuk van pracht. Op den laatsten vastenavonddag zagen zij op de groote plaats een schitterend vuurwerk afsteken, hetwelk zij zeer schoon vonden.

Met deze laatste regels eindigt eensklaps het handschrift op bladzij 270; verder bevat het nog een 30-tal witte bladen. Het is in gewoon quartoformaat, in zwart leder gebonden en met koperen sloten voorzien, zeer goed bewaard en op zwaar papier zeer zindelijk geschreven. Het heeft geenen titel en is verdeeld in hoofdstukken, waarvan het eerste luidt: *Vertreck van Antwerpen naer Ceulen.* De schrijver er van is Jan Dela Flie, een der drie reizigers. Bij nadere opzoeking hebben wij elders ontdekt, dat op 27 December 1661, een Jan Dela Flie te Antwerpen aan eene beroerte schielijk overleed. Wellicht is dit dezelfde persoon, en in dit onverwachte afsterven zou dan ook de oorzaak moeten gezocht worden, waarom hij zijne reisbeschrijving niet heeft voltooid.

Antwerpen.

J. STAES.

Er is een tijd van vóorzien en een tijd van naschouwen.
C. VOSMAER.

De stervende christen.

Wat hoor ik? 't godgewijd metaal in 't ronde klingelt!
Wat godsvrucht in de schaar, die snikkend mij omringelt?
Voor wien die lijkzang en die bleeke fakkelgloed?
o Dood! heeft uwe stem in de ooren mij geklonken
Voor d'allerlaatsten keer? Welhoe! 'k ben reeds gezonken
In 't graf met éénen voet!

o Dierbre sprankel uit een godlijk vuur ontschoten,
Onsterflijke in dit huis des veegen lijfs besloten!
Verdrijf dien angst der dood: verlossing meldt zij aan.
Rep, rep uw vleuglen, ziel! uw boeien moogt gij slaken.
Van 't juk der menschelijke ellenden zich ontmaken,
Is dat dan sterven gaan?

Mijn uren stelt voortaan de hand des tijds geen palen...
Helglinstrend geestenheer, gij boôn der hemelzalen!
Tot welk een nieuwe lustpaleizenwereld heen
Gaat gij me ontvoeren? - 'k Bade in stroomen lichts alreede:
't Azuur schijnt ruimer steeds, en de aard van lieverlede
Te vluchten naar beneên.

Edoch wat hoor ik? nu 'k ontwaak tot zielbeseffen,
Zal jammrend ach en wee mijn oor nog komen treffen?
Wat! medeballingen! gij weeklaagt om mijn dood!
Mij werd vergeetnis reeds der kwalen voorgeschonken
Ter heil'ge drinkschaal uit: mij neemt, nu vreugde dronken,
De Godheid in haar schoot.

J.E.H.W.

Naar het Fransch van A. De Lamartine.

Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen te Antwerpen. Tentoonstelling van 16, 17 en 18 October.

K. Boom: *De opvoeding van Azor* is jong en onbeduidend als opvatting.

A. Delfosse: een goed gelijkend portret.

L. Derickx: een welgelukt gezicht van *Oevers der Schelde.*

G. Geefs: een goed plaasteren borstbeeld van Q. Massijs, om in brons te worden gegoten.

E. Godding: een flink geschilderde *Zeebonk* en een tafereel uit het huiselijk leven in Zeeland dat goed behandeld is.

J. Guiette: het stuk dezes veelbelovenden landschapschilders, in zwarte lijst, doet zich te schraal voor; zijn *Stilleven* is minder gelukkig.

F. Hens; drie zilverachtig fijne zeestukken: *Morgen*, *Regenachtig weder* en *Zonneschijn;* het tweede is wat veel zwart en wit, het laatste eenigszins geelachtig porselein; een en ander kan gemakkelijk verbeterd worden.

J. Heyermans: *Oude Kempische vrouw eene naald vademende*, een zeer eigenaardig beeld; *Bijval* is ook een goed behandeld stuk; aangekocht door den heer D. Ratinckx.

J. Lemmens: *Bloemen*, als gewoonte te hard van kleur.

E. Moerenhout: een fraaie *Molen bij maanlicht.*

E. Nelis: zeer verdienstelijke portretten.

P. Neuckens stelde 4 schilderijen ten toon, waarvan de *Fluiter*, ofschoon niet genoegzaam bestudeerd, het beste is te noemen.

A. Serrure: een lief kabinetstukje dat aan den winter denken doet.

F. Simons: *Boerin aan den voet van eenen boom gezeten;* een eigenaardig en verdienstelijk stuk.

J. Stobbaerts: een zeer naar waarheid geschilderd hondje, dat zich te goed doet aan eene schotel huiskost.

J. Thielens: *Schelp en bloemen*, zorgvuldig afgewerkt.

A. Van Beurden: een jong meisje met duifjes, in plaaster.

P. Van der Ouderaa: een belangrijk familieportretstuk, als schilderij opgevat met handelende personen. Toen de schilder onlangs de eer had door koning Leopold II te worden ontvangen, vroeg Z.M. wat hij in bewerking had; de schilder beschreef alsdan het stuk waarvan hier de rede is en Z.M. had de goedheid hem te zeggen, dat dergelijke samenstellingen, die ook door de oude meesters niet zelden werden gemaakt, verre de voorkeur verdienen boven gewone portretten of portretstukken in den dagelijkschen trant, die gewoonlijk iets stijfs en koels en gemaakts over zich hebben.

J. Van Genegen leverde betere stukken dan zijn *Zomerdag*, zijn *Avond* en het *Boschje.*

H. Van Soom: met volhardende studiën naar de natuur zal deze kunstenaar, blijkens zijn geleverd werk, een goed landschapschilder worden.

P. Verhaert: eene fraaie schilderij, voorstellende een *Ezel op de voorplaats eener hoeve*, in den geest van het flinke stuk der Brusselsche tentoonstelling, maar op kleinere schaal en dus meer geschikt voor kleinere plaatsen en kleinere beurzen.

Th. Verstraete's *Morgenstond* is een fijn en dichterlijk opgevat landschap.

B. Witkamp schijnt ons niet gelukkig met zijn *Welkom.*

20, 21 en 22 November. J. Dyckmans' *Eerstgeborene* is eene nieuwe parel aan zijne reeds zoo rijke kunstkroon. Men weet van ouds, dat alles wat uit de handen van dezen meester komt, als het *Nec plus ultra* der schilderkunst mag worden genoemd; verder dan hij, heeft geen zijner tijdgenooten het gebracht in de kunst van schilderen; dat is geene modeschildering; nog minder is het wat men *realisme* noemt. Het is schildering volgens de overleveringen der beroemdste oude puikschilders van de Hollandsche school. Iets wat ons onbegrijpelijk voorkomt, is dat nog niet een der werken van dezen meester in het rijksmuseum prijkt. Wij vestigen daarop langs dezen weg de aandacht van den heer minister van binnenlandsche zaken. Er zal een tijd komen, dat de stukken van Dyckmans gezocht zullen worden voor het tiendubbel bedrag van de hedendaagsche prijzen. De heer Dyckmans is niet kwistig met zijn talent; daarbij verlaten de meeste zijner puikstukken het land, zelfs zeer dikwijls zonder dat ze hier gezien zijn. Inderdaad bewonderenswaardig is de kunst, die er besteed is aan het kopje van den *Eerstgeborene* en aan de hoofden zijner ouders. Tevens mag van al de figuren gezegd worden dat zij leven. Al het bijwerk, waaronder de kleeding der personen die tot de tegenwoordige samenleving behooren, is tot in de minste kleinigheden hoogst zorgvuldig en toch breed volledig afgemaald.

H. Bource: een goed gelijkend portret van dokter Van de Wiele.

Th. Verstraete: *Avond* en *Maansopgang*, twee als indruk uitgelezene waarheidsvolle tafereelen.

A. De Keysers *Gezicht te Anseremme* staat ons niet aan; de schapen waarmede het landschap is gestoffeerd zijn echter goed geteekend.

F. Simons: *Op weg naar de kerk* en *De rust,* twee verdienstelijke stukken; *Jo* is niet ernstig behandeld.

L. Herbo's *Gaillarde* zou veel winnen, indien de schildering behandeld ware geworden in stilleren toon; de kleur is te schreeuwend; *De droomster* is een meer met zorg bewerkt stuk.

Jos. Nauwens: twee stillevens, aangenaam malsch geschilderd; wie mocht kiezen tusschen de twee, zou het moeielijk vallen om een besluit te nemen; de *Visschen met bijhoorigheden* is een zoo goed gewrocht als het *Fruitstuk.*

J. Rijssens: twee zeer verdienstelijke *Stillevens.*

H. Van Soom: *Gezicht te Bouchout*, waarvan de stoffeering slecht is, *Een schoone dag* en de *Kleine houthakker*, welke laatste de beste van het drietal is.

J. Guiette: *In de bergen*, niet onverdienstelijk, doch weinig bekoorlijk.

E. Moerenhout: twee bevallige stukken, *Visschersboot* en het *Staketsel.*

A. De Bergh: *Een landelijk huisgezin.*

F. Hens: *De overstroomde Schelde op* 14 *October* en een minder goed geslaagde *Maneschijn op de Schelde.*

W. Linnig vader: *De verwachting*, waaraan verbetering onmisbaar is, en eene niet onverdienstelijke *Keuken.*

J. Portielje: een zeer fraai *Vrouwenhoofd*, waarvan het fijn gepenseelde vleesch evenwel de natuur niet genoeg nabij komt.

J. Van Genegen: een *Landschap* en *De hoeve*, ongenoegzaam bestudeerd.

E. Godding: een zeer gelijkend verdienstelijk portret.

De stukken van G. Portielje, A. Wagner, J.M. Ruyten en I. Meyers vermeldden wij in ons overzicht der tentoonstelling van Brussel.

Jos. Lambeaux: een meesterlijk bronzen borstbeeld van H. Conscience (zie blz. 158); de gelaatsuitdrukking is echter niet zoo eigenaardig juist als zij hadde kunnen zijn.

E. De Plyn: een vrouwenbeeldje in gebakken aarde.

4, 5 en 6 December waren tentoongesteld de door ons reeds op blz. 82 vermelde portretten van Karel Ooms. Onnoodig te zeggen dat zij grooten bijval hadden. Om het levensgroot afbeeldsel van den heer K. de Bosschaert hadde wat meer spel voor het licht mogen zijn. Het portret van het kind met den hazenwindhond is uitmuntend verzorgd. Het portretstuk der twee jonge meisjes, waarvan een na het overlijden geschilderd, is een meesterlijk gewrocht. Hoogst bevallig is de jonge moeder, die met haar kind in een album bladert. Loffelijk vermelden wij nog het portret van het dochtertje van den heer J.A. Pourveur, ook na het overlijden geschilderd. Goed getroffen is het studiebeeld van een Napolitaanschen oesterverkooper.

Over de Kersmistentoonstelling spreken wij in den volgenden jaargang.

Tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel. (Vervolg van blz. 188.)

F. Simons: een welgeslaagd stuk, *Lente;* zijne schilderij *Bloemekensplukken* bevat ook eigenaardige schilderhoedanigheden die verdienen geprezen en aangemoedigd te worden.

J. Van Severdonck, dien wij bij de historieschilders hadden moeten vermelden, maalde op minder gelukkige wijze eene voorstelling van het *Vertrek van het Fransche leger naar Moscou in* 1812.

Mev. F. Geefs betoont zich volgens gewoonte in hare schildering zorgvuldig en wars van overdrijving; hare *Zoete rust* is eene zeer aangename voorstelling. Hare *O.-L.-Vrouw* hadden wij bij de kerkschilderingen moeten noemen.

A. Markelbach: zijn stuk, getiteld: *De vaandrig der gilde*, is eenigszins theatraal behandeld; werd aangekocht.

C. Meunier: twee zeer verzorgde schilderijen, waarvan *Afgemat* ons het beste beviel, ofschoon *Joanna* niet te misprijzen is.

Wijlen E. Van den Kerckhove (zie onzen jaargg. 1879, blz. 68): *Groentemarkt* en *Het aankoopen der wieg*, twee goed bewerkte tafereelen, die tevens rijk van kleur zijn.

A. Verharen: een flink gepenseeld *Vlaamsch stilleven.*

J. Geeraerts' *Leeraar*, H. Hoebens *Antwerpsche melkboerin*, W. Kollers *Bijbellezing* en G. Van Aise's *Verlaten* verdienen tusschen de goede genretafereelen gerangschikt te worden.

Tusschen de portretten blinkt dat van mev. G.D. door G. Guffens uit; het is een der schoonste, om niet te zeggen het uitmuntendste, der tentoonstelling. Van dezen puiken meester waren ook twee geschiedkundige teekeningen en geschilderde schetsen aanwezig van muurschilderingen door hem uitgevoerd op de stadhuizen van IJperen en Kortrijk.

C.F. Jalabert (Parijs): de portretten van koningin Maria-Amelia en mej. Jeanne Gérôme zijn echt merkwaardig; hetzelfde mogen wij zeggen van de twee door J.M.L. Janssens van St.-Nicolaas tentoongestelde portretten.

J.M. Nisen: het door ons reeds op blz. 21 vermelde senaatsvoorzittersportret.

Voorts zagen wij verdienstelijke portretten geschilderd door E. Agneesens, L. Becker, A. Bourson, E. Charlet, baron d'Aspre, J. de la Hoese, L. De Paepe, G. Dratz, A. Gislain, A. Hennebicq, F. Khnopff, Kruszewiski, E. Lambrichs, L. Lenaerts, A. Robert, E. Sacré, F.J. Taelemans, F. Stroobant, F. Thelen, F. Tschaggeny, E. Van Gelder, A. Van Hammée, te Brussel;

E. Claus, A. Delfosse, E. Godding, J. Lemmens, E. Nelis, E. Siberdt, van Antwerpen;

Th. Leybaert, L. Maeterlinck, L. Tijtgadt, N. Van den Eeden, van Gent.

De kapitaalste portretstukken zijn die van mev. de Somzée en dat van haren zoon te paard, twee meesterstukken van E. Wauters, het penseel van A. Van Dyck waardig.

Tusschen de schilders van stadsgezichten vermelden wij: H. Staquet (Brussel), *De Berg van 't hof te Brussel*, bij winterdag en hevige sneeuw, goed als indruk;

F. Bossuet, *Rozenkranskaai te Brugge* en *Vischkaai te Cordua;*

J. Ruyten: de rijk gestoffeerde *Grootemarkt te Antwerpen*;

C. Springer (Amsterdam): *Stadhuis te Goslar* en *Zuideringang der groote kerk van Edam*, twee in al de uitgestrektheid van het woord zorgvuldig bewerkte stukken.

A. Numans: twee gezichten van Rome die met de nauwgezetheid van eenen plaatsnijder zijn geschilderd: *Puinen van den tempel van Jupiter* en *Puinen van het forum-Palladium.*

Tusschen de schilders van stillevens mogen wij vooral niet vergeten te vermelden: J. Rijssens en Verhoeven-Ball.

H. Bellis (Brussel), *Bloemen*, *vruchten en oesters.*

J. Nauwens, *Vruchten*, die zoo keurig en getrouw volgens de natuur geschilderd zijn, dat men als in verzoeking komt om er de hand naar uit te steken.

B l o e m e n s t u k k e n van groote verdienste waren tentoongesteld door de dames L. Custodi, A. d'Anethan, E. De Vigne, G. Meunier, M. Stroobant, L. Van der Linden, en G.J. Van de Sande-Backhuizen.

L a n d s c h a p p e n zijn er vele, waaronder een aantal waarlijk goede. Wij vermelden onder meer:

E. Leemans, *Einde van den dag*, met opkomende maan, in een droomerigen stillen dichterlijken toon geschilderd; aangekocht voor de verloting.

J. Verheyden, *April*, een lief stukje, en de *Paardenwei*, waarvan de teekening der paarden echter te wenschen laat.

A. Elsen, *Einde van April* en *Meimaand*, welk laatste niet genoeg is afgewerkt.

J. Sluyts, kleurrijke *Omstreken van Modave.*

H. De Cock, *Omstreken van Bornhem.*

A. Plumot, *Over de brug* en *Aan het tolhek*, twee zorgvuldig bewerkte paneelen, waarvan de dieren en het landschap met even veel zorg zijn voltooid.

A. De Keyser, te flok geschilderd *Zicht van Antwerpen.*

T.J. Coosemans, *Duivelsmoerweg*, een gezicht uit het Zoniënbosch, en *Meidag.*

Ed. De Schampheleer: twee puikstukken, voorstellende: *Overstrooming van de Yser en de Yperlee* in West-Vlaanderen en *Afdamming in de polders* (dit laatste toebehoorende aan Z.M. den koning).

J. Janssens: *Na den regen* is een niet gelukkig stuk; de *Wilgendreef* is met veel gemak en goed geschilderd, doch zij mist waarheid als toon en kleur.

H. Langerock (Courbevoie bij Parijs). Het *Ooievaarsmoer* in de Vogezen is goed weergegeven, vooral de voorprond en het water; de linkerkant van achter kwam ons wat vlok geschilderd voor.

F. Lamorinière behoudt steeds de eerste plaats tusschen de landschapschilders; zijn *Vijver te Putte* is zeer schoon, de *Heide te Calmpthout* treffend dichterlijk teruggegeven.

Jos. Van Luppen: *In het bosch,* eene kapitale schilderij, en *Aprilmorgen,* dat uiterst verzorgd is, doch bij vergelijking met de natuur, schenen sommige deelen wel al te fraai. De twee stukken zijn verkocht.

Het spijt ons, dat plaatsgebrek ons niet veroorlooft breeder uit te weiden over de volgende zeer verdienstelijke schilderijen: V. Flamache, *Boschrand*; F. Hens, *Oevers der Schelde* en *Morgennevel;* J. Meyers, *Een hoek van Nieuwmoer;* H. Verdonck, *Avondschemering* en *Zonsondergang;* Th. Verstraete, *Aprilavond.*

D i e r e n s c h i l d e r i n g . Rosa Bonheur stelde twee *Paardenkoppen* en een *Leeuwenkop* ten toon, aan den heer Gambard toebehoorende.

A. Verwee: twee uitmuntende schilderijen, *Paarden in de weide*, toebehoorende aan den heer De Pachtere, en *Dieren aan den stroom*, van welk laatste sommigen beweren, iets wat ons niet in het oog viel, dat het landschap verwaarloosd is.

J. Stevens: *De indringer* een puik geschilderde hond.

J. Stobbaerts: twee door ons reeds vroeger vermelde stukken, puik als kleur.

H.G. Wolbers (Haarlem): meesterlijk naar de natuur geschilderde *Koeien.*

A.J. Heymans' dieren laten te wenschen; voor het overige verdienen zijne stukken als zeer verdienstelijk te worden vermeld.

Tusschen de bijzonderste B e e l d h o u w k u n d i g e werken vermelden wij die van: J.F. Deckers, het model in pleister van het zinnebeeld der provincie Antwerpen voor het gedenkteeken van Leopold I te Laeken (zie 1879, blz. 123) en *Bacchus met mondvoorraad.*

V. Bruyneel (Gent): het pleisteren beeld van een *Jongen Griek die den oorlogsgod aanroept voor zijn eersten kamp.*

K. Carbon (Rousselare): een pleisteren beeld van *Peter van Rousselare*, wethouder en een der rijkste poorters van Brugge, onthoofd omdat hij Urbanistgezind was.

A.P. Cattier: *Demosthenes*, model van een standbeeld voor de groote trap in het nieuw gerechtshof te Brussel.

A. Chainaye (Luik): *Ter vischvangst* en het *Gestoorde bad*, twee eigenaardige pleisteren beelden.

P. Comein: *Berisping,* in marmer.

J. Cuypers, primus van Rome in 1872: *Slavernij*, pleisteren beeld.

K. De Kesel: *Lei en Schelde*, in pleister.

J.B. De Keyser: *David voor Saül spelende*, in pleister.

A. Desenfants, eene zorgvuldig bewerkte groep in marmer voor het grafteeken van den graaf van Grimberghe, voorstellende: *De liefdadigheid en het onderwijs*. Van denzelfde: *Na de wandeling*, een goed model in pleister.

A. De Tombay: *Jong meisje aan de bron.*

A. De Wever: *De jeugd van Sixtus V* (pleister).

J. Dillens: *Het gerecht*, de in 1880 uit Florence gezondene groep in pleister, om te voldoen aan zijne verplichtingen als primus van Rome in 1877. Zij bestaat uit drie personen: de rechter, een grijsaard, in een zetel uitgestrekt; links, eene vrouw (de gerechtigheid) met de weegschaal en rechts eene beschuldigde volksvrouw met een kind aan de borst. Het stuk bevat goede hoedanigheden.

J. Ducaju: een goed pleisteren zinnebeeld der *Vriendschap.*

E. Elias: *Gelukkige droom*, pleisteren beeld.

A. Ambresin: model van het standbeeld van P.J. Wincqz, te Zinnik opgericht (zie onze blz. 155).

F.J. Joris: *Onnoozelheid en Arglist*, een allerliefst kind met een katje, in marmer.

J. Lagae: eene fraaie groep, de *Jonge ruiter.*

J. Lambeaux: *De Kus*, pleisteren model van eene groep (twee naakte jonge lieden), die in brons gaat gegoten worden voor het hedendaagsch museum te Antwerpen. Het is een stuk dat bij zijnen maker veel talent verraadt, maar over de kieschheid van de voorstelling zijn de gevoelens fel verdeeld. De wezenstrekken, zoowel van den knaap als van het meisje, zijn daarbij volstrekt niet innemend.

J.A. Laumans: *De geest des vooruitgangs de onwetendheid den blinddoek afrukkende*, eene welgelukte groep.

E. Lefever: *Asschepoetster.*

L. Ludwig: *De kleine vermaakt zich.*

J.B. Martens: *De kleine vrijwilliger.*

E. Namur: nog eene *Asschepoetster.*

L. Samain: twee zeer fraaie marmeren beeldjes: *De onvoorzichtige* en *Onbehendige liefde.*

H. Sterckx: het kleinmodel van een groot Ceresbeeld voor de Halle van Elsene.

L. Sussman-Helborn (Berlijn): het merkwaardigste beeldwerk der tentoonstelling, wat uitvoering betreft: *De schoone slaapster in het woud* (niet geheel volgens de vertelling van Perrault).

A. Van Beurden: *Het kind met de ekster* en *De kwelling*, fraaie beeldjes in gebakken aarde.

L.P. Van Biesbroeck, *De gekluisterde Prometheus*, een goed beeld.

A. Van den Kerckhove-Nelson: het model van het door ons in 1880, blz. 177, vermelde standbeeld van G.J. Chapuis, wat theatraal.

J. Van der Straeten (Gent): *Dringende herstelling*, eene groep in gebakken aarde.

J.F. Vermeylen (Leuven): tiende deel eener fries voor het nieuw museum te Amsterdam, voorstellende kunstbeoefenaren uit de XVe en XVIe eeuw; voorts de *Beeldhouwkunst,* het model van een der 6 standbeelden die hetzelfde museum zullen versieren. P.F. Vermeylen zoon: een veelbelovend Caïnsbeeld.

Tusschen de godsdienstige beeldhouwwerken hebben wij aangeteekend een *H. Joannes Baptista predikende*, in gebakken aarde, door L. De Broux (Brussel), *Christus aan 't kruis*, door J.A. Injalbert (Parijs), in brons; *Christus in het graf*, marmer en

brons, door Marquet de Vasselot (Parijs) en *Joannes predikende* van A. Rodin (Parijs).
Dit laatste uitmuntend gewrocht is het eigendom van het Fransche staatsbestuur.

(Wordt voortgezet.)

Dankbrief van Conscience aan het gemeentebestuur van Antwerpen.

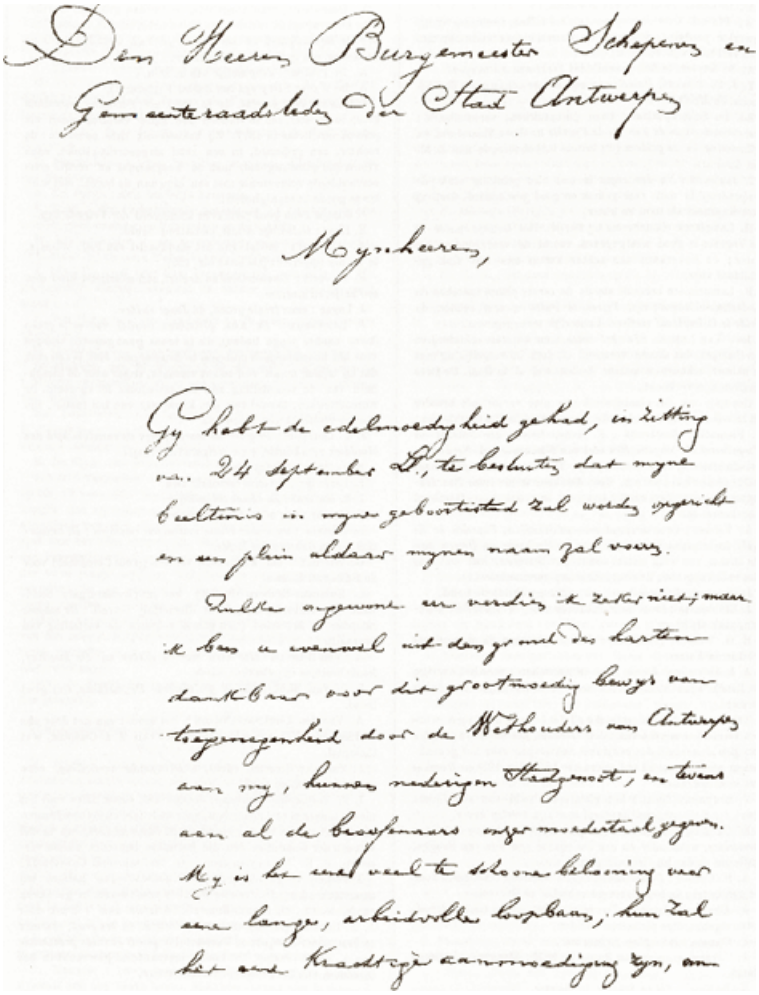

Den Heeren Burgemeester Schepenen en
Gemeenteraadsleden der Stad Antwerpen

Mijne Heeren,

Gij hebt de edelmoedigheid gehad, in zitting
van 24 September L., te besluiten dat mijne
beeltenis in mijne geboortestad zal worden opgericht
en een plein aldaar mijnen naam zal voeren.

Zulke opgewonden eer verdien ik zeker niet; maar
ik ben u evenwel uit den grond des harten
dankbaar voor dit grootmoedig bewijs van
tegemoetkoming door de Wethouders van Antwerpen
aan mij, hunnen nederigen Stadgenoot, en tevens
aan al de beoefenaars onzer moedertaal gegeven.
Mij is het veel te schoone belooning voor
een langen, arbeidvollen loopbaan; hun zal
het een krachtige aanmoediging zijn, om

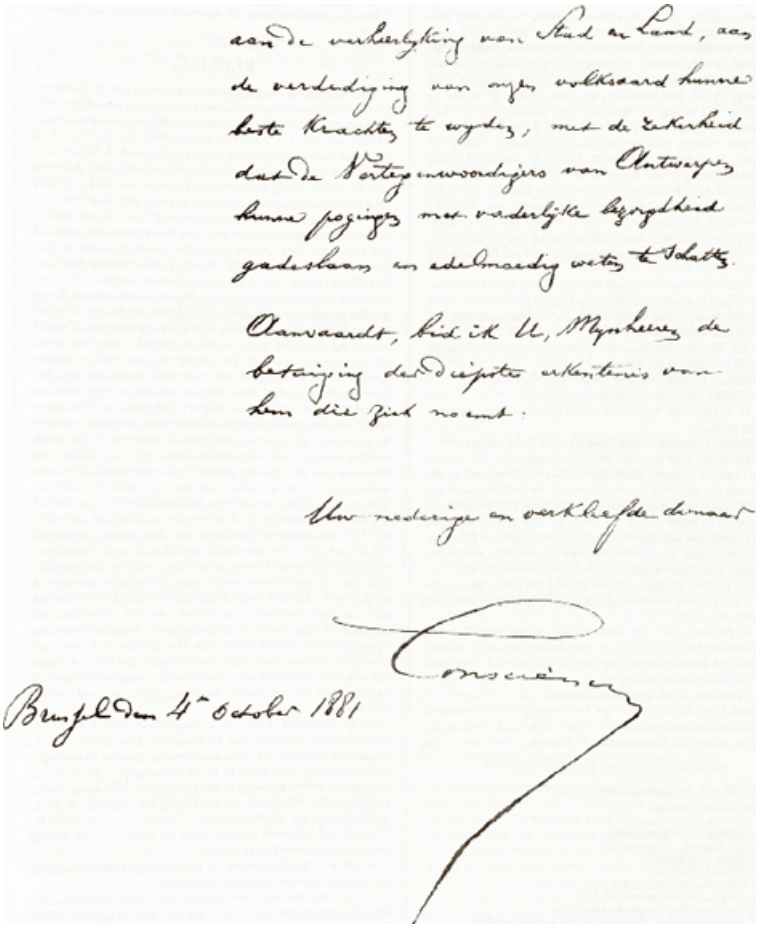

aan de verheerlijking van Stad en Land, aan
de verdediging van onze volksaard hunne
beste krachten te wijden, met de zekerheid
dat de Vlaamsche vertegenwoordigers van Oostwerpen
hunne pogingen met vaderlijke belangstelling
gadeslaan en edelmoedig weten te schatten.

Aanvaardt, bid ik U, Mijnheeren de
betuiging der diepste erkentenis van-
hen die zich noemt:

Uw nederige en oprechte dienaar

Brugge den 4 October 1881

Tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel. (Vervolg van blz. 201.)

Verdienstelijke b o r s t b e e l d e n waren ingezonden door J. Bertin, J.F. Bollinckx, A. Braekevelt, C. Brunin, E. Cantillon, A.P. Cattier, W. Charlier, J. De Rudder, Gadeyne, K.F. Geefs, J.M. Herain, G. Kasteleyn, N. Meuris, L. Robyn, L.P. Van Biesbroeck, A. Van den Kerckhove, K.J. Van Oemberg, A.J. Van Rasbourg, Th. Vinçotte en K. Wiener te Brussel; - A. Bolen, P. Braecke, van Leuven; - F. Van Havermaet, St.-Nicolaas; - L.J. Mast, B. Wante, Gent; - R. Fabri (*Jonge visscher* en *Kinderborstbeeldje*, beide in marmer); G. Geefs, A. Peeters, G. Leurs, E. Van der Linden, van Antwerpen; - L. Noppius, te Luik; - J. Godebsky, mej. Godebsky, A.G. Lanzirotti, Marquet de Vasselot, te Parijs; - Baron J. Greindl, te Lissabon; - E. Marsili, van Venetië.

In brons: A.L. Cambier, te Brussel, een voor het rijksmuseum bestemd borstbeeld van Jan van Bologne en een *Kwadejongen.*

W. Charlier: eene groep die een *Tafereel uit den zondvloed* voorstelt.

J. Courroit: het borstbeeld van wijlen den heer Lamberts, gouverneur van Oost-Vlaanderen en Limburg.

W. De Groot: *Het werk*, een voor de voorzaal van het Baanhof te Doornik bestemd beeld.

P. De Vigne: *De muze der geschiedenis*, standbeeldje, en een goed bestudeerd borstbeeld.

J. Dillens: Florentijnsche grijsaardskop. (Zie blz. 101.)

E. Geerts: eene lijst met gedenkpenningen.

F.J. Joris: een borstbeeld van Jan Appelmans voor het rijksmuseum.

E. Laborne (Brussel): *Een onterfde*, zeer fraai beeldje.

V. Lemaire: eene lijst met gedenkpenningen.

P.K. Van der Stappen: *Studiekop* voor het standbeeld van David, toebehoorende aan den heer J. Portaels, en het borstbeeld van een *Florentijner*, toebehoorende aan den heer Max Sulzberger.

Fraai d r i j f w e r k zagen wij van: A. Arens, een kasje in ojivalen stijl, met een ijzeren paneel, voorstellende het *Huwelijk van Maximiliaan van Oostenrijk met Maria van Burgondië*, benevens eene voorstelling van het *Kasteel van Zelzaete.*

J.P. Brateau (Parijs): op eene schotel in gedreven en gesmeed zilver, eene voorstelling van den *Terugkeer der Lente* en van *Dag en nacht.*

J.J. Danse (Luik): op eene schotel in ijzer en zilver, een *Sater met kinderen spelende;* op eene andere dergelijke schotel eene hooggewerkte voorstelling van de *Liefde.* Van denzelfde, eene lijst met gedenkpenningen.

K. Wurden: fraaie gedenkpenningen.

Tusschen de b o u w k u n d i g e t e e k e n i n g e n die het meest de aandacht wekten, tellen wij die van: J. Baes, A. Dumont, C. Licot, A. Schoy, E. Serrure en J.J. Winders.

Stukken aangekocht voor de verloting.

Th. Gérard. *Toekomende eerste prijs.*
Ravet, *Zondagsbezoek.*

A. Verwee, *Dieren aan den boord der rivier.*
Is. Verheyden, *Paardenwei.*
D. De Keghel, *In de vasten.*
A. Elsen, *Meimaand.*
P. Gabriel, *Turfput.*
E. Leemans, *Einde van den dag.*
L. Crepin, *Omstreken von Ohoin.*
G. Van Aise, *Papegaaiverkoopster.*
K. Van der Eycken. *Zaterdag bij een hondenkoopman.*
P. Comein, *De berisping*, marmeren beeld.
A. Fabri, Kinderhoofdje marmeren beeld.
J. Pollard. *Romeinsch meisje* marmeren beeld.

Niet afgehaalde stukken der tentoonstelling van 1878.
E. Farasijn, *Stoute Minette.*
A. Hambresin, *Mignon*, beeldje in marmer.
Mev. A. May-Daubrive, *De dageraad*, porselein naar Hamon.

Kroniek.

Antwerpen. In des gemeenteraads zitting van 13 December deed de randsheer V. Lagye navraag omtrent de sedert een drietal jaren hangende zaak van den bouw van een nieuw museum. De heer schepen Jos. Lefebvre antwoordde, dat de bestekken der twee best gekeurde ontwerpen (die van J.J. Winders en F. Van Dyck) nagerekend waren en er bevonden was, door den met de onderzoeking gelasten zaakkundige (de heer Outtelet, te Brussel), dat geen van beide zou kunnen uitgevoerd worden voor den prijs van 2 millioen, welke som het hoogste bedrag is, dat het gemeentebestuur aan den bouw van een museum ten koste wil zien leggen; daar de heeren Winders en Van Dyck beweren, dat hunne wederzijdsche ontwerpen voor 2 millioen frank wél kunnen uitgevoerd worden, zoo zal door den heer stadsingenieur G. Royers eene tegenbecijfering worden gemaakt, onder medewerking van de heeren Winders en Van Dyck, ieder voor wat zijn ontwerp aangaat. Vermits er nog op verre na geen begin is gemaakt met den bouw van een nieuw museum, zoo geven wij aan het gemeentebestuur in overweging, of het niet veel wijzer zou zijn, het museum te behouden waar het is, het dáár te vergrooten en de academie te verbouwen volgens het plan, in 1860 opgemaakt door den toenmaligen waarnemenden stadsbouwmeester F.J. Stoop. De meeste omliggende gebouwen zijn reeds stadseigendom; het uitgestrekte lokaal van het bureel van weldadigheid kan in zijn geheel bij de bouwplaats getrokken worden, terwijl men voorts nog enkele huizen of gedeelten daarvan zou kunnen onteigenen, met hetzelfde doel. Dusdoende zou men het tweevoudig lokaal van het museum en de academie volkomen kunnen afzonderen van alle andere gebouwen. Wij hebben door de uitstekendste schilders, tevens mannen van ondervinding, vrees hooren uitspreken omtrent de geschiktheid van de bouwplaats, welke voor het nieuw museum is aangewezen. Zij ligt zeer dicht bij de Schelde, zoodat het museum voordurend aan den invloed van den rivierwind zou blootgesteld zijn, wat hoogst nadeelig zou kunnen werken op de schilderijen en vooral op die van Rubens. Ook voor het geval dat de stad nog eens weder mocht beschoten worden,

zou het daar, waar het zich thans bevindt, veel minder gevaar loopen, dan op de plaats waarnaar men het zou willen overbrengen.

- 13 December heeft de gemeenteraad beslist voor het hedendaagsch museum aan te koopen: l. de groep van J. Lambeaux, getiteld *De kus*, welke op de laatste Brusselsche tentoonstelling prijkte en in brons zal worden gegoten, nadat de beeldhouwer er eenige verbeteringen zal aangebracht hebben; prijs 7000 fr.; 2. eene schilderij van wijlen J. Ruyten, voorstellende *De Grootemarkt te Antwerpen;* prijs 3000 fr. Het rijk zal verzocht worden, voor de helft van het bedrag den koopprijs te helpen dragen.

- De heer E. Slingeneyer is benoemd als lid der academie, ter vervanging van wijlen E. Verboeckhoven.

- De letterkundige vereeniging *Jan-Frans-Willems* looft de volgende prijzen uit voor novellen van hoogstens 40 tot 50 bladzijden druks: 1e prijs, 100 fr. en een verguld eeremetaal, 2e prijs, zilveren eeremetaal en 50 fr. De stukken in te zenden voor 31 Maart 1882 bij den heer schatbewaarder der vereeni-

ging J. Van den Oever, Steenhouwersvest 20, te Antwerpen, bij wien het programma ter inzage is.

- Uit oorzaak van verhuizing is op 27 December ten overstaan van den deurwaarder J. Dirickx ten huize van den heer Jos. de Pret-Thuret, Rubensstraat n^{r} 1, eene levensgroote marmeren groep verkocht, voorstellende *Perseus en Andromedes*, gebeiteld in 1716 door den Antwerpschen beeldhouwer Michiel Van der Voort. De toewijzing had plaats voor 2400 fr. aan den heer P.E. Nicolié voor den heer E. Osterrieth.

- 29 December is op eene verkooping van schilderijen door den deurwaarder J. Dirickx, een stuk afkomstig van de familie Lunden en L.J.H. Le Candele (zie blz. 80), *De rust van Diana*, door J. Jordaens en F. Snyders, gedeeltelijk overschilderd door W.J. Herreyns, toegewezen aan den heer Ed. Kums voor fr. 12,000. Het stuk is 2^{m}02 hoog en 2^{m}52 breed.

- Het panorama in de Rembrandtstraat, nabij het Park, *Antwerpen in de* XVIe *eeuw*, de schildering zoowel als het houten gebouw met al zijn toebehooren, is den 30^{n} December ten overstaan van den deurwaarder Jan Dirickx openbaar verkocht voor fr. 13,000. (Zie blz. 129.)

- Wij mogen onzen jaargang niet sluiten, zonder gewag te maken van den merkwaardigen predikstoel, voor de Sint-Josephskerk uitgevoerd door de beeldhouwers De Boeck en Van Wint. Hij staat op zwarte marmeren voetzuilen, waarop leeuwen rusten welke donkerroods marmeren kolommen dragen, waarvan de met palmetten gevormde kapiteelen de kuip onderschragen. De kuip en de trap zijn met half verheven beeldwerken en mozaïek versierd; eene bijzondere vermelding verdient in het middelstuk de voorstelling: *Begin en Einde*, *in alles God;* op de vier hoeken zijn de evangelisten, in de zijvakken de profeten Daniël, Esaias, Ezechiel en Jeremias afgebeeld; aan den onderkant der twee achterste halve stijlen, eene voorstelling van het verloren paradijs in wit marmer. De mozaïekplaten zijn geleverd door den marmerbewerker V. Mutsaarts. Het geheele werk doet overtuigend zien, dat de heeren De Boeck en Van Wint zich bijzonder verstaan op de uitvoering van beeldhouwwerken en kerkmeubelen.

Brussel. In n^{r} 5 en 6 der *Annales du bibliophile belge*, uitgave van Fr. J. Olivier, zijn de volgende belangrijke bijdragen opgenomen: *Devises d'hommes de lettres*, *religieux*, *artistes*, *diplomates et guerriers*, onbekend aan de heeren F. Vanderhaeghen en Th.-J.-J. Arnold (België en Holland), afgeschreven van Nederlandsche portretten door J.-F. Van Someren, gehecht aan de bibliotheek der hoogeschool van Amsterdam; *Analecta biblion*, door F.F.; *Supplément aux almanachs belges; Histoire du théâtre français en Belgique; Analecta biblion* of *Bibliographie musicale*, door graaf Marinus Nahuys; de schrijver zegt dat hij in bezit is van een liederenboek met 147 liedjes, zonder jaartal, doch welk de heer Fr. Olivier schat gedrukt te zijn in 1550; de aandacht van deskundigen wordt gevestigd op dat boek en inlichtingen desaangaande ingevraagd. De heer Nahuys zegt buitendien een muzikaal werk te bezitten dat 8 jaren ouder is dan het boek van Symbock, anno 1539, door den heer A. Goovaerts in zijne *Histoire et bibliographie de la typographie musicale dans les Pays-Bas*, als het oudste bekende opgegeven. Het door den heer Nahuys vermelde werk dagteekent van 1531 en heeft het volgende onderschrift: *Impressum Antwerpie per Chistophorum Ruremundanum.*

- 't Is aan den heer E. Broermann, dat de bestendige deputatie van den provincieraad van Brabant de door N. Godecharle gestichte driejarige studiebeurs van 4000 fr. heeft toegewezen (zie blz. 184). De beurzen voor beeldhouw- en bouwkunst zijn niet toegekend.

- Alexander Geefs heeft een gedenkpenning vervaardigd ter gelegenheid der onthulling van het gedenkteeken van A. Wiertz; op de voorzijde de beeltenis van den schilder, op de keerzijde de jaartallen van zijne geboorte en zijn sterven, benevens eene lauwerkroon. (Zie blz. 177.)

- 12 December werden in het Lucashuis drie door Wiertz geschilderde portretten verkocht, te weten: twee portretten van leden der familie Disière, van Namen, het eene voor 350, het andere voor 300 fr., en het portret van eenen hoefsmid voor 600 fr. Een portret van den aartsbisschop van Tyr, graaf Mercy-Argentau, dat in dezelfde verkooping ter tafel kwam en ook opgegeven werd als geschilderd te zijn door Wiertz (de echtheid dezer opgaaf vond tegenspraak), is ingehonden omdat er niet meer dan 150 fr. voor aangeboden werd.

- Z.M. de koning heeft den 12^{n} December op de veiling der verzameling Tencé, van Rijssel, te Parijs, laten koopen voor 170,000 fr., de *Mirakelen van den heiligen Benedictus*, door P.P. Rubens, welke schilderij in 1840 verkocht was geworden op de veiling der verzameling Schamp van Aveschoot, van Gent, voor 25,700 fr. De koning bezat reeds de schets dezer schilderij.

- Den 19^{n} December heeft met grooten bijval op den Muntschouwburg de eerste opvoering plaats gehad van een groot zangspel in 3 bedrijven en 5 tafereelen, getiteld *Herodiade*, woorden van Miellet en H. Grémont, muziek van J. Massenet. De toonzetter had vooreerst zijn stuk te Parijs niet kunnen gespeeld krijgen; zulks noopte hem er naar Brussel mede te komen. De heeren Stoumon en Calabresi, bestuurders van den Muntschouwburg, hebben voor de opvoering groote kosten gedaan. De heer Massenet is tot ridder van de Leopoldsorde benoemd en werd door Z.M. den koning in het paleis ter tafel genoodigd.

Gent. Bij Ad. Hoste, Veldstraat 49, is een fraaie bundel liederen en gedichten van Pol De Mont verschenen, onder den titel *Lentesotternijen.* Het werk van ruim 150 blz. is versierd met des dichters portret, naar eene teekening van E. Claus. De gelijkenis is evenwel niet gelukkig getroffen. De *Lentesotternijen* zijn afgedeeld in vier kransen, onder de volgende titels: *Dag in de lente*, *Nacht in de lente*, *Intermezzo* en *Koewachter-idylle.* Het boek, waarvan de prijs 2 franken is en dat wij bij het lezend publiek zeer aanbevelen, is opgedragen aan den bekenden platduitschen dichter Klaus Groth, die den schrijver te dezer gelegenheid een vers toezond, waaraan de heer De Mont eene plaats in zijn werk heeft ingeruimd. Wij komen eerlang op de *Lentesotternijen* terug.

- In den boekhandel van J. Vuylsteke is eene tweede omgewerkte, zeer merkelijk vermeerderde uitgaaf verschenen van het bekende werk *Een Vlaamsche jongen*, door Wazenaar (dr. Amand De Vos). Het boek is gedrukt bij L.F. Dullé-Plus en beslaat 376 blz. Onze lezers zullen zich wellicht herinneren, dat de heer Jos. Staes in zijn overzicht van den dichtbundel *Langs ruwe paden*, van den heer Amand De Vos (blz. 43), ter loops gewag heeft gemaakt van *Een Vlaamsche jongen.*

Buitenland

's Gravenhage. Het panoramma Mesdag (zie blz. 137) is de eerste drie maanden door 17,016 personen bezocht. Zondags is het intreegeld 49 centen.

Amsterdam. 15 November verkocht de heer F. Muller de verzamelingen Bierens en van Gogh. De eerste bevatte 31, de tweede 27 tafereelen. Onder andere werd besteed voor twee stukken van L. Backhuysen gl. 4400, een stuk van Berchem gl. 5000, Berckheyde gl. 1350, B. Grant gl. 1300, Jan Griffier gl. 950, de Hooghe gl. 9000, G. Metzu gl. 13,000, M. van Musscher gl. 600, id. gl. 1150, A. van Ostade gl. 11,000, drie stukken van P. van Slingeland gl. 11,750, een stuk van M. Sorg gl. 2900, twee van A. van de Velde gl. 7100, twee van G. van der

Voort gl. 2300, een van B.C. Koekkoek gl. 1025, A. Schelfhout gl. 3100; in de verzameling van Gogh werden toegewezen: twee stukken van D. Bles voor gl. 3300 en gl. 2100, Bosboom gl. 2200, een Ch. Jacque gl. 2000, een Jamin gl. 1625, een Rochussen gl. 900 en een C. Springer gl. 1000.

- Op de tentoonstelling van schoone kunsten in *Arti et Amicitiae* is het groot gouden koninklijke eeremetaal met diploma niet toegewezen. Het gewoon gouden eeremetaal bekwam mej. Thereza Schartze, te Amsterdam, voor haar portret van den heer Toewater, het zilveren, H. Koekkoek jr., te Londen, voor zijn stuk *Luccombe Bay*, het bronzen, E.S. Witkamp jr., voor zijne schilderij *Langs de straat.*

- De Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst looft drie prijzen uit (1ste, 500 gl. en een gouden eeremetaal, 2de, 300 gl. en een zilveren eeremetaal, 3de, 200 gl. en een bronzen eeremetaal), voor het *leveren van plannen*, *voor een vereenigingsgebouw voor de beoefenaars der bouwkunst*, vrachtvrij in te zenden vóór 1 Mei 1882 aan het bureel der maatschappij, Wijde-Kapelsteeg nr 2, te Amsterdam, alwaar het omstandig programma der prijsvraag, evenals ten onzen bureele, op verzoek voor een ieder te bekomen is.

Utrecht. In den gevel van het huis op den hoek der Voetiussteeg en Domtrans is door het Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen een gedenksteen geplaatst met het opschrift: *Hier woonde Anna Maria Van Schurman.* (Deze hoog begaafde en geleerde vrouw werd zooals men weet in 1607 geboren te Keulen, waarheen hare ouders, haar vader was een Antwerpenaar, de wijk genomen hadden, wegens godsdienstige vervolgingen. Zij woonde later onder andere te Utrecht, te Amsterdam, te Altona en te Wieuwert in Friesland, waar zij in 1678 overleed. Zij was ervaren en drukte zich met gemakkelijkheid mondeling en schriftelijk uit in het Fransch, Engelsch, Italiaansch, Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch; buitendien kende zij het Chaldeeuwsch, Syrisch, Arabisch en Ethiopisch. Zij schreef vele goede Latijnsche gedichten. Haar geliefkoosd studievak was de godgeleerdheid; in verband hiermede gaf zij in hare moedertaal een werkje uit over de voorbeschikking, getiteld: *Paelsteen van den tijd onzes Levens*, in 1639 van de pers gekomen te Dordrecht en hetzelfde jaar herdrukt te Amsterdam, terwijl het ook overgezet werd in het Duitsch en het Latijn. Anna Maria Van Schurman was daarbij eene niet onverdienstelijke beeldhouwster, schilderes en zangeres; zij graveerde uitstekend op glas, was eene schoonsckrijfster, borduurde weergaloos fraai en maakte knipsels uit papier die kunststukken genoemd worden. In 1853 gaf Schotel te 's-Hertogenbosch eene levensschets van haar uit.)

- Verschenen bij J.L. Beijers: *Mijne* '*studiën*' *over Calderon en zijne geschriften verdedigd tegen professor A. Pierson*, door J.J. Putman, kanunnik en deken van Utrecht.

- Aangekondigd om eerlang te verschijnen bij J.L. Beijers, een dichtbundel, getiteld: *Loreley*, van Pol De Mont.

Arnhem. De stapel voorradige exemplaren van Cremers volledige werken is op 15 December voor 15,000 gl. toegewezen aan de boekhandelaren geb. Cohen.

Londen. Alma Tadema legt de laatste hand aan eene groote schilderij, voorstellende: *Antonius en Cleopatra.* Het tooneel is de Nijl, waar men aan de overzijde van den stroom zuilen van eenen tempel en rijen sfinxen van zwart bazalt ontwaart, Cleopatra ligt in een vaartuig uitgestrekt op een rustbed, gekleed in een

half doorschijnend wit gewaad, den dubbelen schepter der Pharao's vasthoudende. Aan hare zijde zitten twee bevallige muziekmakende meisjes, en aan hare voeten knielt een priester, die wierook zwiert voor de vorstin. Het vaartuig van Antonius is juist dat van Cleopatra op zijde gekomen en wordt door Romeinsche soldaten geroeid die hunne riemen opsteken ter begroeting der koningin, terwijl Antonius met hetzelfde doel is opgestaan.

Berlijn. Wegens deelneming aan de tentoonstelling van schoone kunsten is het gouden eeremetaal toegekend aan Ed. von Gebhard, historieschilder en leeraar te Dusseldorp, Otto Knill, historieschilder en leeraar te Berlijn, W. De Groot, beeldhouwer te Brussel; kleine gouden eeremetalen aan Eug. Bracht, landschapschilder te Karlsruhe, Julius Jacob, schilder te Berlijn, Max. Kruse, beeldhouwer te Berlijn, Hugo Crola, portretschilder te Dusseldorp, Karl Stamffer, kunstschilder te Berlijn, en Johannes Phuhl, beeldhouwer te Charlottenburg,

- Volgens opgaven, voorkomende in een onlangs verschenen werk van den hoogleeraar A. von Oetingen, te Dorpat, hebben in de 5 jaren 1873/78 in 20 landen van Europa, voor zoover bekend is geworden, meer dan 110,000 menschen zichzelf van het leven beroofd. Met ieder jaar wordt het getal zelfmoorden grooter. Ierland. ofschoon een zeer arm land, telde slechts 17 zelfmoorden op het millioen inwoners, terwijl gemiddeld in Frankrijk 160, in Wurtemberg 169, Baden 177, in Zwitserland 224, in Denemarken 255, in het koninkrijk Saksen 334 op het millioen inwoners voorkwamen.

Hamburg. Het openbaar ministerie der rechtbank heeft een aantal lichtbeelden als onzedig doen in beslag nemen, waartusschen die naar de schilderij van Hans Mackart, getiteld de *Vijf zinnen*, welk tafereel men beschreven vindt in onzen jaargg. 1880, blz. 35. Eenigen tijd geleden werden lichtbeelden van dezelfde schilderij ook als zedeloos in beslag genomen te Dresden.

Sterfgevallen.

Mev. HIJMANS-HERTZVELD, die als dichteres en schrijfster naam had verworven, is den 4^{n} November te Arnhem overleden. Zij werd in 1837 te 's-Gravenhage geboren en huwde in 1863 Jacobus Hijmans.

THEOBALD BOEHM, de beroemde fluitspeler, geboren den 9^{n} April 1794 te Munchen, is aldaar overleden omtrent het midden van December.

ISAAK HAYES, de Amerikaansche ontdekkingsreiziger, beroemd om zijne reizen naar en zijne werken over de noordpool, is volgens eenen telegram uit Nieuw-York dd. 17 December, in 59 jarigen ouderdom overleden.

GUILIELMUS JOSEPHUS LAMMENS, sieraadschilder, die aan de Antwerpsche academie goede studien deed en er in 1858 en 1859 eerste plaatsen verwierf in de prijskampen der klasse van teekenkunde toegepast op de stielen, is den 26^{n} December ruim 43 jaren oud overleden te Antwerpen St.-Antoniusstraat n^{r} 27. Hij laat eenige zeer verdienstelijke bloemstukken en stillevens achter. Hij was getrouwd met mej. Rosalia Van Kriekingen. Zijne nagedachtenis verdient zoowel om 's mans kunde als om zijn goedaardig karakter in eere te worden gehouden

GRENVILLE MURRAY, de met roem bekende Engelsche romanschrijver, is te Parijs, waar hij metterwoon gevestigd was, in December overleden.

JAN VAN DE KERKHOVE, kunstschilder, oud gemeenteraadslid der stad Brugge, vader van het zoogenoemd wonderkind Frederik Van de Kerkhove (zie onzen

bladwijzer van 1875), is op 26 December in de Brichautstraat n^{r} 36 te Schaerbeek overleden, oud 59 jaren. Op de laatste tentoonstelling te Brussel bevonden zich van hem nog twee schilderijen, voorstellende *Het vertrek* en *De terugkomst van bedevaartgangers.*

EUGENIUS GIRAUD, de uitmuntende schilder, geboren te Parijs, is op het laatst van December aldaar overleden.

Bladwijzers.

I. Algemeene bladwijzer.

Een oud Driekoningenlied	5.
Eene winterontmoeting in Rusland, verhaal	6, 24.
Geschiedkundige bijzonderheid over J.L. Runeberg, door C. Honigh	7.
Brand in den Antwerpschen dierentuin, door D.V.S.	8.
De aap van Benkowitz	9.
Oude bouwwerken in Vlaanderen door P. Langerock en A. Van Houcke	11, 23, 61, 93.
Antwerpsche reizigers, door J. Staes.	
II. Pieter Van den Broecke	13.
III. Jan Baptist Grammaye	35.
IV. Balthazar Gerbier	50.
V. Frans Pelsaert	63.
VI. Broeder Jan Van der Linden	108, 116.
VII. Balthazar Moretus	125.
VIII. Jaak-Andries Cobbe	141.
IX. J. De la Flie, P. De Bisthoven, J.B. Lunden	194.
De keldermeesters, tafereel door P. Verhaert	23.
Rouwkransje door vrouwe David	25.
Penningen der abdij van Tongerloo, door W. Van Spilbeeck	26.
Vereeniging der Antwerpsche etsers	27, 72.
Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen. Tentoonstellingen	28, 101, 199.
Egidius Franciscus Leemans	31.
Uit het Parijsche volksleven, verhaal,	32, 48, 56, 67, 77, 87, 93.
Eugenius Jozef Verboeckhoven	39.
Thomas a Kempis als schrijver der Navolging van Christus gehandhaafd. Boekoverzicht door F.W.	41.

Traan op het graf van mijnen dierbaren echtgenoot door vrouwe Van Ackere, geb. Doolaeghe	43.
Langs ruwe paden. Boekbeoordeeling door J. Staes	43.
Jan-Jac.-Ant. Van Arendonck	47.
Aan Hendrik Conscience. Gedicht door P. Vierhout	55.
Pieter Corneliszoon Hooft	59.
Mozes op de Nijl. Oratorio door Edm. Van Herendael	60.
Bijzonderheden over J.B. Greuze	66.
Eene altaartafel uit de XVe eeuw	68.
Iets over kunstveilingen	70.
Kunstveiling J.B. Wilson	71, 85.
De vlinder, naar H.C. Andersen	72.
Frans Snijders, door F. Jos. Van den Branden	74.
Eene sterkwaterplaat van Const. Corn. Huysmans	79.
Veiling der kunstverzameling L.J.H. Le Candele	80.
L. Flameng	81, 82, 98.
Mexicaansche oudheden	83.
Koninklijke academie van Antwerpen. Prijskampen	86.
De Leguit te Antwerpen, in 1567	87.
De nieuwe Scheldekaaien te Antwerpen	91.
De ware beteekenis der poëzie	93.
De nieuwe huisbouw in Antwerpen	95.
De koning van het woud. Duitsche legende naar het Engelsch, door D. Baetslé	99.
Aan Hendrik Conscience, door Alex. Stoops	102.
Amerika's ontwikkeling	103.
Luchtsteenen	104.
De Rijnval te Laufen. Naar De Lamartine door J.E.H. Wyckmans	106.
Koninklijke Maatschappij ter aanmoediging van Schoone Kunsten, te Antwerpen	111.
Joanna Maria Van der Gheenst, tafereel van Willem Geets	115.
Eene herinnering aan Antonio Canova. Naar E. Heusinger	120, 123, 132, 148, 180.
Vereering van den historieschilder N. De Keyser	128.

De Kipdorppoort te Antwerpen, begonnen in 1583 131.

De toonzetter Jan Frans Gillot 131.

Oudheidkundig museum te Antwerpen 134.

Conscience's lied, door E. Hiel, getoonzet door Jozef Mertens 136.

De Fransche furie te Antwerpen, 1583 139.

Tentoonstelling van schoone kunsten, Brussel 139, 186, 200, 204.

Hulde aan Hendrik Conscience 144.

Het Vleeschhuis te Antwerpen, 1501-1503 146.

De Schaldispoort te Antwerpen 150.

XVIIIe Nederlandsch taal- en letterkundig congres 151.

Consciencefeest, door Désiré van Spilbeeck 154.

Redevoering van E. Stroobant, 155; - E. Van Driessche, 158; - H. De Veer, 161; - P. Hubrecht, 162; - J. Van Beers, 162; - C. Buls, 166.

Conscience's antwoorden, 156, 161, 162, 164. 167.

Cantaten en gedichten van E. Hiel (toonzetter K. Miry). 156; - Id. (tz. G. Antheunis en F.A. Gevaert), 161; - Id. (tz. P. Benoit), 164; - H. Claeys (tz. E. Tinel), 165; - E. Hiel (tz. Fl. Van Duyse), 167; - Id. (tz. W. De Mol), 168; - Govert (tz J.G. Coppens), 168; - J.A. De Rijk (tz. J.A. Schaeken), 137; - E. Hiel (tz. P. Benoit), 169; - Fr. Storm, 170; - H. Claeys, 170; - Th. Sevens, 170, 171; - Vrouw Van Ackere, 171; - K. Bogaerd, 171; - N. De Tière, 171; - Govert, 171; - A. De Weerdt, 172; - Dr. C.J. Hansen, 172; - A. Janssens en A. De Weerdt, 172.

Consciencefeest, 26 September, in Antwerpen, door D. Van Spilbeeck 173.

Catalogue du Musée Plantin-Moretus, par Max. Rooses. Beoordeeling door D.V.S. 179.

Op het kerkhof. Gedicht van Alex. Stoops 181.

Oudheidkundige tentoonstelling te Luik. D.V.S. 181.

Een sterfbed door L. Buyst 189.

H. Conscience in zijne geboortestad vereerd 190.

Huldekoor van J. Van de Vijver 190.

De stervende christen door J.K.H.W. 199.

Dankbrief van H. Conscience aan het gemeentebestuur van Antwerpen 202.

Kroniek. 11, 21, 29, 38, 45, 53, 62, 72, 81, 89, 95, 104, 112, 121, 129, 136, 145, 153, 177, 191, 204.

Mengelingen over Wetenschap en Nijverheid: Zwaarte, 7, 23. - Steenkolen, 23. - Water en ijs, 38, 41, 63, 58, 112. - Trichinen, 56. - Bevolking der aarde, 58. - Spuitzuiger, 70. - Landverzwelging, 72. - Bier, 79. - Olie, 93. - Aquarium, 102. - Onbedorven hout, 112. - Olievlekken, 124. - Asphalt-mastiek, 135. - Daglichtweerkaatsing, 136. - Steenen bevrijd van vocht en vuil, 149. - Woordenboeken, 183.

Spreuken. 78, 86, 87, 93, 94, 114, 181,

Sterfgevallen. W.P. Altenrath, 114. - E. Bailly, 186. - E. Bauvin, 114. - Th. Boehm, 206. - R. Bottger, 106. - W. Brodie, 193. - J.B. Brouwers, 114. - Brunner, 46. - Fr. Buckland, 12. - J.B. Cabu, 90. - Mgr. Camboni, 186. - C. Cantu, 46. - Th. Carlyle, 46. - M. Chasles, 12. - P.F. E. Cortambert, 46. - A.F. Cosijn, 114. - P. Cossa, 153. - J.W. Cross-Evans (G. Eliot), 12. - Da Silva, 186. - A. Daufresne de la Chevalerie, 54. - Davioud, 54. - V. De Doncker, 138. - E. De Girardin, 73. - J. De Glimes,

186. - B. Disraeli, 73. - C. De la Roncière le Noury, 90. - Delen, 45. - E. Dombrowski, 46. - Dostoiwsky, 46. - L. Double, 30. - Dufaure, 106. - Duvergier de Hauranne, 98. - A. Eimore, 54. - P.L. Everard, 30. - J. Garnier, 186. - Gaspari, 73. - J.E. Gatteaux, 54. - E. Gens, 106. - C. Giraud, 114. - Eug. Giraud, 206. - H. Grandmaison, 97. - Grenville Murray, 206. - J. Hart, 106. - J.J. Hans, 46. - Is. Hayes, 206. - J. Heemskerk, 12. - K. Hermann, 138. - Mev. Hijmans-Hertzveld, 206. - Fr. Hitzig, 186. - K. Humbert, 54. - E. Imer, 106. - H.Q. Janssen, 97, 192. - A. Joanne, 46. - Ph. Kervyn van Volkaersbeke, 138. - J.P. Knight, 54. - Dr. Krapf, 193. - F. Kuhlmann, 46, - J.J. Labaer, 105 - H. Lacoste, 46. - J. Lafrance, 30. - G.J. Lammens, 206. - F. Laufberger, 138. - H.M. Lefuel, 12. - E J. Le Maire, 90. - N.J. Lemmens, 30. - P.M. Lenoir, 62. - M.P.E. Littré, 98. - Massé, 186. - J. Maswiens, 12. - H. Merle, 54. - F. Monti, 193. - A. Mouilleron, 62. - J. Noël, 54. - J.B. Nothomb, 186. - K. Nys, 97. - Fr. Oetker, 46. - V. Papeleu, 73. - P. Paris, 54. - J. Parker, 98. - J.J. Questiaux, 30. - E. Ronse, 186. - P.L. Rouillard, 106. - J.D. Ruffini, 186. - J.M. Ruyten, 193, 205 - H. Sainte-Claire Deville, 106. - A.S A. Salomon, 97. - Th. Scheibe, 62. - J.A. Stalins, 30. - A.P. Stanley, 114. - K. Steur, 30. - Mgr Szabo, 54. - L.A. Thélène, 73. - A. Thijs, 46. - K. Toth, 46. - B.A. Van Ackere, 12. - J.J. Van Arendonck, 47. - J. Van de Kerkhove, 206. - J. Van den Acker, 138. - J.F. Van der Cruyssen, 186. - J.B. Van der Sypen, 73. - F.J.J. Van der Taelen, 138. - W.J.F. Van Genechten, 12. - Van Leeuwen, 90. - Ch. Van Ollefen, 186. - E.J. Verboeckhoven, 39. - H.J.A. Verdonck, 106. - F.J. Vergauwen, 122. - K. Verschelde, 193. - H. Vieuxtemps, 98. - M.M. Von Weber, 73. - F. Wagner, 106. - K. Weyprecht, 54. - Winter Jones, 151.

II. Ontledende bladwijzer der kroniek.

Academiën (Koninklijke). Plechtige zitting, 89. - Prijsvragen voor 1881. - Prijskamp voor sterkwaterplaten. 145. - Prijs toegekend aan E. Baes, 177. - Prijsvraag der klasse van geneeskunde, 177. - Antwerpen: J. Geefs en Ed. Dujardin 40 jaren dienst als leeraars, 191.
Archieven. Brugge, 21. - Oorkondenboek van Kortrijk, 45. - Parijs, 73. - IJperen, 184.
Beeldhouwkunde Stand-, borstbeelden, enz. van F. Deckers, 21. - A. Wiertz, 29, 177, 205. - A. Orts, H. Dolez, 39. - M. Angelo, 46. - Q. Massys, 53, 130. - Farragut te Washington, 73. - J. Van Lerius, 81. - Van den Kerchove, 82. - J. Quelus, 82. - Scheppers, 89. - Napoleon III te Milaan, 90. - Th. Vinçotte, 97, 184. - Breydel en De Coninck, 97, 137. - Wieland te Biberach, 105. - Peruzi te Sienna, 113. - Papini, 113. - L. De Wael en E. Moretus-Plantijn, 121. - E. Van der Linden, 121. - R. Fabri, 121, 153, 191. - Leopold II, 130. - Jos. Ducaju, 130. - J. De Braekeleer, 130. - d'Omalius d'Halloy. 137. - De Wincqz, 153. - Fr. Sauvage, 153. - Aug. Michiels, 153, 191. - Joris, 153. - J. Jacquet, 177. - Byron, 178. - Lemmens, 183. - N. Godecharle, 184. - P. De Baets, 184. - Van den oorlog te St.-Quentin, 185. - Disraeli, 185. - Von Moltke, 185. - Dupanloup, 193. - A. Dumas, 193. - Le Verrier, 193. - Mirabeau, 193. - Piccini, 193. - Garfield, 193. - J. Lambeaux, 204.

Benoemingen. Drion, bestuurder der academie van Luik, 12. - R. Bueno de Mesquita, beëedigde vertaalster te Amsterdam, 12. - J. Dupont, orkestmeester te Londen, 72. - Juryleden voor toonkundigen prijskamp, 113. - H. Conscience, doctor, 130. - Napoleon Lepic, schilder van 't zeewezen, 178 - W. Reuner, dokter in geneeskunde, 184. - Sully-Prudhomme, Pasteur en Cherbuliez, leden der Fransche academie, 193. - E. Slingeneyer, lid der academie te Antwerpen, 205.
Boeken aangekondigd en uitgegeven. Twee novellen van J. Bouchery, 11. - J.F. Hendrickx. De godvruchtige pelgrim tot O.-L.-V. van Scherpenheuvel, 21. - Verzamelde gedichten van J. Vuylsteke, 21, 73. - 17e Jaarboekje van de Maatschappij ter bevordering van nijverheid en wetenschappen, te Gent, 21. - Mijmeringen van G. Rens, 22. - O. Spitzen, Thomas a Kempis als schrijver der Navolging van Chr. gehandhaafd. - Das Reich der Töne, 38. - De landstalen voor de grondwet, 45. - Oorkondenboek van Kortrijk, 45. - J. Verbeeck, Gelegenheidsgedichten, 53. - 5e Jaarboek van J.-Fr.-Willemsvereeniging, 72 - Volledige werken van R. Snieders, 82. - F. Van Steenweghen, Recuerdos de los Flandres, 82. - L. Van Peteghem. Levensschetsen van hedendaagsche kunstbeoefenaren, 82. - F. Jos. Van dan Branden, Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool, 89, 95. - Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon, 90. - P. Fredericq, Marnix en zijne Nederlandsche geschriften, 90. - P.P. Denijs, Het misdrijf uit het slot van Komen, 90. - Nieuwe uitgaaf van het Nieuw Testament, 90, 114. - H. Conscience, Geld en adel, 96. - J.R.F. Nievergeld, De electrische verlichting door Bernstein, 105. - J. Staes. Memento voor mijn kind, 112. - Annales du bibliophile belge, 112, 130, 177, 205. - Th. Van Lerius, Biographies d'artistes anversois, 121. - A. Langlet, Dictionnaire manuel des libraires, etc., 122. - Die Wandgemälde im Dome zu Braunschweich, 122. - Album der Antwerpsche etsers, 129, 177. - P. Génard, Quinten Massijs en zijne legende, 130. - A. Goovaerts, Abraham Verhoeven, de eerste gazettier van Europa, 136. - Jamar, Het kwalijkvaren van eenen specialen commissaris, 137. - Leonard Buyst, Willem Sanger, 145, 189, 192 - Jan Ducaju's tooneelstukken, 153. - H. Ledeganck, Wel en Wee, 177. - L. Galesloot, Précis du procès politique de l'avocat Henri Van der Noot, L'avocat Vonck devant le conseil de Brabant, 177. - Rembry-Barth, L'histoire de Menin, 177. - Bouwkundig tijdschrift, 178. - Illustration européenne, 183. - W. Verbeeck, Over het oude strafrecht, 191. - 6 nieuwe liederen van G. Brand, 191. - Rapport de la chambre syndicale enz. 192. - La galerie F. Hals, 193. - Een Vlaamsche jongen door A. De Vos, 205. - Lentesotternijen door P. De Mont, 205. - Loreley door P. de Mont, 206. - Mijne ‘studiën’ over Calderon enz. door J.J. Putman, 206.
Bouwkunde. Blauwe toren te Antwerpen, 21. - Louvre, Kasteel van Quercy, 30. - Blankenberghe, Plan van Casino, 29 en 45. - Luik, Conservatorium, 38. - Schaerbeeck, Plan van gemeentehuis, 53. - Plan van tentoonstellingsgebouw te Madrid, 62. - Couillet, Plan van stadhuis, 105. - Brussel, Parlementsgalerij, 112. - Delfshaven, St.-Josephskerk, 113. - Parijs, Belgisch gebouw, 113. - Metz, Hoofdkerk, 113. - Maintz. Rijnbrug, 113. - Florence, Bigallo-gesticht, 114. - St.-Petersburg, Plan van kerk, 114, 153. - Parijs, Tuileriën, 122. - Antwerpen, Jezuïetenkerk, 129. - Gent, Museum, 137. - O.-L.-Vrouwe der Potterie te Brugge, 177. - Bouwkundig tijdschrift, 178. - Kerk

van Hoorn, 178. - Rechsgebouw te Rotterdam, 178. - Stadhuis van Venloo en Nijmegen, 178. - Assisenhof Brugge, 184. - Stadhistoren Middelburg, 185. - Kunstnijverheid te Berlijn,. 185. - Toren te Munster, 185. - Maatschappij te Amsterdam, 192. - Nieuw museum Antwerpen, 204.
Davidsfonds. Brugge, 192.
Feesthulde aan Alph. Janssens, 1; - V. Hugo, 38; - H. Conscience, 53, 82, 105, 112, 130, 137, 190; - P. Van der Ouderaa, 96, 178; - P. Beaufaux, 96; - N. De Keyser, 96; - Cuylits en Auger, 96; - J.H.L. De Haas, ent., 97; - P. Benoit, 113; - J.F. Jansens, 121, 130; - H. Theresia, 122; - Gedenksteenen van Antwerpens groote mannen, 153; - Björnson, 153; - Gedenksteen aan mevr. Van Ackere, 184; - Jubelfees der drukkerij, Leipzig 185; - Gedenksteen van H, Conscience, 190; - J. Geefs en Edw. Dujardin, 191; - Gedenisteen van A.M. Van Schurman. 206.
Graveerkunde. Prijskamp van Rome, [11], 130. - Platen ontdekt te Landau, 30. - Vereeniging der Antwerpsche etsers, 27, 72, 129, 177. - Lauwers' werk, [9]6. - Edw. Dujardin, 112, 130, 175. - Prijskamp van et[s]ingen Journal des Beaux-arts), 130. - Id. academie van Be[l]gië, [14]5. - Commissie van Rubens' werken, 153. - Beeldkens [V]an de Vyvere-Petyt, 184.
Kunstnijverheid Drijfkunst. A. Jacobs, 89. - J. Watlé, 130. - *Glasschildering.* Stalins en Janssens, 53, 130. - P. De Crane, 177, 183. - H. Dobbel[ae]re, 177. - *Photographie.* Prijskamp, Gent, 90. - Licht[tee]keningen aan de stad Antwerpen geschonken, 153.-
Wandkaarten. Beurs Antverpen, 130.
Tapijtweverij. Bracquenié, 137.- *Uurwerk*, 186.
Museums. Antwerpen, 11, 53, 62, 81, [9]5, 96, 112, 129, 192, 204, 205. - Amras in Tyrol, 178. - Bergen, 184. - Berlijn, 122. - Brugge, der oudheidkun[di]ge maatschappij, 137. - Brussel, 21, 53, 72, 90, 15[3]. - Dresden, 46. - Gent, 21. - Kortrijk, 73. - Leuven, [193]. - Londen, National Galerij, 30; South Kensington, 46. - Luik, 62. - Mechelen, 29, 72. -
Natuurkunde. Museum Parijs, 46. - Messina, theeboomen, 45. - Lessen van De Be[u]cker, [8]9. - Lyon, Proeve van spin-acclimateering, 122. - O[nrijp]e appelen, 185.
Onderwijs. Parijs, School van schoone kunsten, statistiek, 12. - Kunstschool te Rut[ze]ng[run] ingericht, 38. - Berlijnsche hoogeschool, 38. - [Ben]aming van Belgische school, 45, 112. - School voor ont[d]ekkingsreizigers te Bern, 105. - School van kunst[n]ijve[rhe]id te Roubaix, 113. - Congres van onderwijzers, 153. - Gemeenteekenschool van Rozendaal, 178. - Lu[iksche h]oogeschool, 184.
Ontvreemdingen, *Rampen.* Muse[um Wi]ertz, 89. - Lakenhalle te Doornik ingestort, 90. - Rouan, 105. - Parijs, Louvre, 105. - Doornik, 122. - Brussel, [14]5. - Aardbeving, 184, - Whitehall, Londen, 185 - [Ten]toonstelling afgebrand te Nieuw-York, 185.
Oudheden ontdekt enz. Landau, 3[0]; [L]uik, 38; - Bergen, 38; - Dinxperlo, 38; - Metz, 46; - [Joc]henstein, 46,- Rome, 47, 113; - Zurich, 46; - M[a]as[trich]t, 53; - Tours, 54; - Schafhausen, 54; - Main[z], 9[0] - Groningen, 105; - Volendam, 105; - Frankfort, 105[,] 122; - Utica, 113, - Athene, 114; - Lier, 121; - [Han]dschrift van Copernic, 122; - Egypte, 122, 153; - [Ulm.] 138; - Berlijn,

145; - Weersdorp, 145; - Jutland, 145; - Brugge, 177; - Veere, 178; - Azië, 178; - R[om]e, 186; - Alfredena, 186; - Genua, 186; - Luk, 192.
Panorama-Diorama. Lourdes, door F. [Vi]nck en E.J. Leemans, 21. - Kopenhagen, 122. - Antwerpen; Van Eycks-lei, 129, 204; K. Verlat, Wapperslei, 129. - In 1818, 137. - 's-Gravenhage, 137, 205. - Moscou, Verlat, 183. - Parijs, 185.
Prijskampen van Rome voor gravuur, 11, 130. - Van den Vlaamschen Broederbond te Brugge, 12, 153. - Tooneelletterkunde, 21. - Vaderlandsche geschiedenis, 21, 45. - Plan van Casino te Blankenberghe, 45. - Rubenskring van Antwerpen, 45. - Oudheidkundige academie, 53. - Plan van gemeentehuis te Schaarbeek, 53. - Davidsfonds te Gent, 53. - Fransch instituut, 54. - Koninklijke prijsvraag, 62, 177. - Conservatorium te Brussel, 62. - Standbeeld te Luik, 62, 104. - Gebouw van tentoonstelling te Madrid, 62. - Nieuwe bepalingen over de prijskampen, 72. - Prijs Gobert te Parijs, 73. - Van photographie te Gent, 90. - Tooneelletterkunde te Amsterdam, 90. - Maatschappij Volksbelang, Antwerpen, 104. - Kunststudiebeurzen te Brussel, 104. - Voor tooneelspelen uitgeschreven door den Wijngaard van Brussel, 122. - Maatschappij van schoone kunsten en letteren, Gent, 122. - Journal des beaux-arts, 130. - Academie van België, voor sterkwaterplaat, 145. - Prijs van Rome voor toonzetting, 145. - Maatschappij van Bouwkunde, te Brussel, 153. - St.-Petersburg, Plan van kerk, 114, 153. - Prijskamp N. Godecharle, 184. - Cantatenprijskamp, 184. - Medaille voor de maatschappij ter bevordering der Bouwkunst, Amsterdam, 192. - Voor novellen de door J.-F.-Willemsvereeniging, 204. - Vereenigingsgebouw voor de beoefenaars der bouwkunst te Amsterdam, 206.
Rechterlijke zaken over kunst. J. Van Beers en L. Solvay, 140, 177. - Lichtbeelden in beslag genomen als onzedig, 206.
Reizen. Ontdekkingsreis in Afrika, 45, 62, 137. - W. Renner, 184. - Delaporte, 185.
Schilderijen van P. Thijs, 11. - P. Van der Ouderaa, 11, 53, 191. - J. Lemmens, 12. - G. Wappers, 21. - Ed. Agneessens en M. Nissen, 21. - Van 't kunstfeest te Brussel, 21, 29, 72. - L. De Winne, 38. - A. Durer, 46. - P. Van Haevermaet, 53, 73. - P.P. Rubens, 54, 185. - H. Makart, 54. - B. Peeters, 72. - J. Swerts, 72. - Millet, 73. - H. Schaefels, 82. - K. Ooms, 82. - R. Montgomery, 90. - A. Robert, 97. - K. Verlat, 136. - W. Geets, 137. - E. Devaux, 137. - Prinses Beatrix, 138. - Oudste olieverfschilderingen, 138. - J. Janssens, 177. - L. Herbo, 178. - N. De Keyser, 183. - A. Busiau. 184. - Meissonier, 193. - Alma Tadema, 206. - H. Mackart, 206.
Statistiek. Zelfmoorden, 206.
Sterrenkunde. Observatorium te Manilla, 54. - Telescoop te Reggio. 106. -
Taal. Congres te Breda, 113. -
Tentoonstellingen. Algiers, 73. - Amsterdam, 206.- Antwerpen, Dillen's werken, 96; Katholieke Kring, 81; Rubenskring, 72; Em. Van den Bussche, 29; Verbond voor kunsten enz., 62, 188, 199. - Bergen, Drukwerken, 184. - Berlijn, 38, 206. - Brunswijck, 113. - Brussel, 53, 62; Van Beers, 177. - Frankfort, 193. - Konrijk, 21. - Londen, pijpen, 137. - Luik, Cercle artistique, 12. - Manchester, 178. - Melbourne, 138. - Nimes, 105. - Parijs, 12, 38, 90, 105, 193; electriciteit, 137, 193. - 's-Gravenhage, 53. - Weenen, 73, 178.

Tooneel en tooneelletterkunde. Nieuw Vlaamsche schouwburg te Brussel, 12. - 3-jarige prijskamp, 21. - Friedrich-Wilhelmstadstheater te Berlijn, 38. - Prijskamp van de Wijngaard, 122. - Vlaamsche schouwburg te Antwerpen, hulpgeld, 153. - Sara Bernhardts voorstellingen en Cath.

Beersmans, 177. - Jan Ducaju's tooneelstukken, 153. - Herodiade van Massenet 205.
Toonkunde. Cantate van Gevaert, woorden van Hiel, 21. - Beiaard te Kortrijk, 21. - Willaerts werken, 38. - Benoits Charlotte Corday te Parijs, 45. - Conservatorium van Brussel, 62; H. Fontaine, prijs van uitmuntendheid, 192. - Rijnfestival te Dusseldorp, 73. - Listzfestival te Antwerpen, 95. - Id. te Brussel, 97 - Muzikale uitvoeringen te Gent, 97. - Juryleden, 113. - Uitgave van Gretry's werken, 121. - Gedicht van G. Lagye bekroond voor de toonzetting, 122. - Gift van P.J. Suremonts werken aan Antwerpens stadsbestuur, 137. - Vieuxtemps' gebeenderen overgevoerd, 137. - J. Strauss, 138. - Prijskamp van toonzetting, 184. - Geschenk-Wilmotte aan 't conservatorium, 148. - Mev. Schimberger-Marcini, 185. - Zangspel van Gaëtano Donizetti ontdekt, 186. -
Veilingen van boeken. Brussel, Ch. Al. Campen, 12. - Fr. J. Olivier, 45. - Amsterdam, G.L. Funke, 12. - Arnhem, Cremers werken, 206. - Londen, 46. - Parijs: Ganay, 105. - Firmin-Didot, 105. - Beaconsfield te Londen, 114. - Antwerpen: F. Boury, 191.
Veilingen van kunststukken. Van: Ommeganck, 11. - J.B. Van Gendt, 11. - P. Van Schendel, 30. - Ed. Soenens, 38. - Amsterdam, R.W.P. De Vries, 53. - Parijs, 62; Tencé, 205. - Keulen, 62. - L.J.H. Le Candele, 80. - Matthijsens-Lamoen, 81. - J.W. Wilson, 71, 85. - Londen, 105. - A. Pickert van Nürnberg, 178. - Bierens en Van Gogh, 205. - Portretten door A. Wiertz, 205.
Veilingen oudheden. Turnhout: Van Genechten, 191.
Vorstelijke onderscheidingen. S. Coucke, 21. - Tal van kunstenaars, 82, 89, 90. - A. Gevaert, 97. - Gambart, 104. - J. Cuylits, 130. - J. Verhas, A. Verwee, S. Pannemaeker, 137. - L. Abrij, 145. - Mev. Van Ackere-Doolaeghe, 184. - J. Geefs, 191. - J. Massenet, 205.
Wapenkunde. Koninklijk besluit over 't wapen van Antwerpen, 192.
Willemsfonds. Kostelooze leergangen, 191.

Bladwijzer der platen.

Beeldhouwkunde. Gedenkteeken van J.F. Willems door J. Van Arendonck, 47; Altaartafel der XVe eeuw, 70;
Bouwkunde. Antwerpen: Apenpaleis, 9; De blauwe toren, 21; De Leguit, 87; De nieuwe Scheldekaaien, 91; Huis J. De Mey, 94; Huis E. Raes-Daems, 95; Wijnpakhuis C. Steenackers, 98; De Kipdorppoort begonnen in 1583, 131; Drukkerij Plantijn, 126; Correctorskamer der Plantijnsche drukkerij, 127; Opene plaats in het Steen, 134; Zaal *Gemeen steen* in het oudheidkundig museum, 135; Het Vleeschhuis, 146; idem. langs de Burchtgracht gezien, 147; De Schaldispoort stadwaarts, 150; idem. Scheldekant, 151;
Dieren. Ourang-oetang, 8; Kikvorsch, 102;
Oudheidkunde. Mexicaansche oudheden, 83; Reliquieënkas van den heiligen Remaclus, 182; Evangelieboek met ivoren plaat der IXe eeuw, 183; Zerksteen van Dirck van Paesschen, 195.

Portretten. P. Van den Broecke naar F. Hals, 13; E. Verboeckhoven, 39; H. Conscience, 55, 155; P. Cz. Hooft, 59; F. Snijders, 74.
Tafereelen. De keldermeesters door P. Verhaert, 23; Maanlich door E.F. Leemans, 31; Everjacht naar F. Snijders. 75; Landschap door C.C. Huysmans, 79; Woudgezicht door Grandsire, 99; De Rijnval nabij het kasteel van Laufen door L.R., 107; J.M. Van der Gheenst door W. Geets, 115; De Fransche furie in 1583 te Antwerpen, 139; Conscience in de Kempen 1849 door E. Dujardin, 175; Het portret van den hospes door L.G. Brillouin, 187.
Zegels, *Penningen en Wapenschilden.* Abdij van Tongerloo, 26; Academie van Antwerpen, 86; Antwerpen XVIe eeuw, 164; Jeruzalem, 195.
Zinnebeelden en opluistering. Antwerpsche etsers, 27; maatschappij ter aanmoediging der schoone kunsten te Antwerpen, 111; Oostendsche maatschappij, 143; Consciencefeest te Brussel, 154; idem te Antwerpen, 173; Drukmerken van Plantijn, 179; schip der XVIe eeuw van Dirck Van Paesschen, 195.

Drukfeilen, terechtwijzingen en verbeteringen.

Blz. 27, 2e kolom, 23^{n} regel, bij te voegen: P.E. Nicolié.
Blz. 50, Balthazar Gerbier, zie ook *de Vlaemsche School* van 1856, blz. 16.
Blz. 54 Davioud, lees geboren 1824.
Blz. 81, 11^{n} regel. Lees: Spitdeuil, zie blz. 98.
Blz. 83, *Mexicaansche oudheden.* Zie desaangaande ook onzen jaargang 1867, blz. 10.
Blz. 97, H.Q. Jansen. Zie ook 1870, blz. 28; 1873, blz. 169.
Blz. 114, Bij de verwijzing naar bijdragen in ons tijdschrift van A.J. Cosijn, 1870, blz. 122 en 176.
Blz. 120, Over Antonio Canova kan men nog naslaan onzen jaargang. 1873, blz. 167.
Blz. 131, De Kipdorppoort te Antwerpen. Lees: begonnen in 1583.
Blz. 195, 2^{e} kolom 1^{en} regel lees 1656.